Tar le Lubba ke tar Kabba

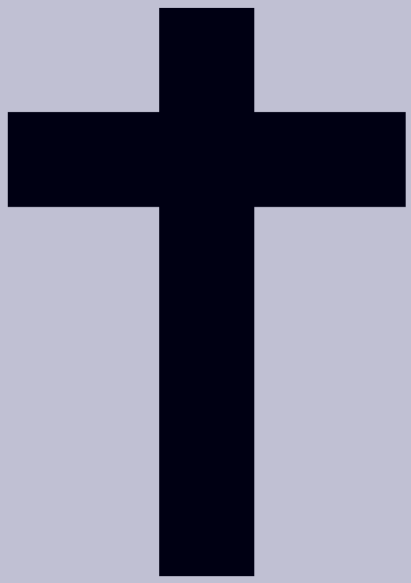

Kaba: Tar le Lubba ke tar Kabba Bible

Tar le Lubba ke tar Kabba
Kaba: Tar le Lubba ke tar Kabba Bible

copyright © 2015 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Kabba

Contributor: Wycliffe Bible Translators, Inc.

All rights reserved.

2020-11-18

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 18 Apr 2025 from source files dated 29 Jan 2022
42d55340-9c90-56ec-bf99-50cbf96e48a7

Contents

RUT 1
ESTER 6
JONASE 16
MATIYE 19
Marke 66
LUKU 95
KULA 143
1TI 189
2TI 196
TITE 200
NEJE KE DDUTU NDƆ TE203

Maketuru le Rutu
Rutu
Rt
Tar dɔ maketuru te le Rutu

Ne ke maketuru le Rutu pa tare to dɔ ndɔ te ke Jujeje a aw ɔnje dɔ bbe ke Ijarayel. Tar le to tar le nje ke key le Elimeleke ke to dew ke bbe te ke Betelehem nange te ke Juda. Tar le unn kute dɔ tar ne-wungu te, tar tɔku bbo ke oso, tar kayn te lede, tar koy le Elimeleke, ke tar koy le nganne. Tar le tunga dɔ tar kuju ngonn te ke dda are gel nuju lede tel guku bbay. Tar ke ngeng nya me tarje te neenn to tar le deneje joo: Nawomi dene le Elimeleke, ke ngonn mume Rutu. Rutu ke to dene ke nange te ke Mowabe ndiki ta kinya go mumeje Nawomi ang ngaa ndiki ta kare nje ke le mumeje telje to nje ke laa. Rutu dene-ndubba le dew ke Ijarayel ke ayn isi nange te ke Mowabe tel to dene le mare dew ke Ijarayel bbay. Ria na Bowaje. Ngonn ke Bowaje de ke Rutu dujeje a to bɔ mbay Dabbitije. Rutu tel to mare kɔn-dene ke ngeng nya horo kɔn-deneje te ke Ijarayel, mba ń-to ka Dabbitije.

Tar kaw le Nawomi, ke ngaweje, ke nganne bbe te ke Mowabe

1 Dɔ ndɔ te ke nje-gangeje sariya ɔnje bbe ke Ijarayel, tɔku bbo oso. Mare dingaw ke Betelehem nange Juda te aw ke dene laa, ke nganne ke dingaw joo mba kisi bbe te ke Mowabe.
2 Ri dingaw le na Elimeleke, ri dene laa na Nawomi, ri nganne ke dingaw ke joo le na Malɔn de ke Kilyɔn. Ń-toje to dewje ke nange te ke Eparata* ke isije Betelehem nange Juda te. Ń-teeje ngonn bbe te ke ria na Mowabe le a, disije bbe te le.

Tar ne-kem-to-ndoo ke oso dɔ Nawomi te

3 A ta koo a, Elimeleke ngaw le Nawomije le oy ngaa Nawomi nayn ke nganne ke dingaw ke joo le.
4 Ń-taaje deneje ke Mowabe. Ne ke dɔngɔr ria na Orpa, ri ne ke kara na Rutu. Ń-ddaje ngɔsi ke bbal dɔku.
5 Goe te a, Malɔn de ke Kilyɔn doyje ngaa dene le nayn ke kare baa turu nganne te ke joo, ke turu ngaweje te.
6 Nawomi in me bbe te ke Mowabe ke ngann mume ke joo ta tel ke Betelehem le mba noo na Nje-kisi ke ndɔ ke ndɔ dda me-maji ke dewje laa ddew ne-kusa te.
7 Nɔtu bbe te ke nisi te le, ne ke ngann mume ke joo, dosoje ddew-bô ta tel nange te ke Juda.
8 Nawomi pa are ngann mume ke joo le na: « Ya, e-telje. Na na kara tel key le kɔenje! Maji kare Nje-kisi ke ndɔ ke ndɔ dda ke se me-maji ddew kara baa toke e-ddaje ke nje ke oyje ddem, e-ddaje sem ddem.
9 Maji kare Nje-kisi ke ndɔ ke ndɔ dda bba are isije ke maje kara kara tɔyn me key te le mare dingawje ke a taajese!» Ń-to mbide ngaa duruje dɔ nɔ te.
10 Dilaeje te na: « Baann ang, Ja kaw sei ke rɔ nje ke lei te.»
11 Nawomi pa na: « Ngannem ke dene, E-telje! Mba ddi bba a kawje sem wa? Ma kase kuju ngannje ke dingaw kare taase bbay wa?
12 Ngannem e-telje, awje! M-bbuka nya, mase taa ngaw ang ngaa. Bbo le munda mem to, ma to gir ngaw te til te neenn ta kuju ne ngannje ke dingaw ka,
13 a ngebbejede ndereng kare ń-tɔkuje njaa wa? A mbeteje ta taa ngaw mba yeenn wa? Baann ang ngannem ke dene! Ne ke ingam neenn to ngeng nya uta engase. Mba Nje-kisi ke ndɔ ke ndɔ undam.
14 Duruje dɔ nɔ te bbay. Orpa to mbi mumeje a Rutu nayn saa.
15 Nawomi pa na: « Ya, nje-mari tel ke bbê le nje-ke laa, ke kɔrje te laa. Ɔru goe.»
16 Rutu pa na: « A kuwam ke singa

bba ma tel goi te ang ddem a kuwam
ke singa kare minyai ang ddem! Lo
ke aw te a, ma kaw te, lo ke e-dda
bbe te a, ma dda bbe te, nje ke lei
a to nje ke lem, ngaa Lubba lei a to
Lubba lem,
17 lo ke oy te a ma koy te ngaa da
dubbum loe teenn. Toke yo a kayn
horoje ang a minyai a, maji kare Nje-
kisi ke ndɔ ke ndɔ dda sem ne ke
mee ndiki.»
18 Kake Nawomi oo to Rutu ndiki
nya mba kaw saa a, ew rɔe pa saa
tar.

*Nawomi de ke Rutu ń-teeje Betele-
hem*

19 Ń-njaje joo keme ndereng ń-
teeje Betelehem. Kake dandeje
Betelehem a, dewje tɔyn ke me bbe
te le aaje lo ke tade ngaa deneje paje
na: « Nawomi wase na wa?»
20 Ń-pa narede na: «E-bbaremje
Nawomi ang. E-bbaremje *Mara,
mba Nje-singa-mɔngu ddam are
minga wungu nya!
21 Maw ke ne-kinga a, Nje-kisi
ke ndɔ ke ndɔ tel sem jim baa.
Mba ddi a e-bbaremje Nawomi wa?
Nje-kisi ke ndɔ ke ndɔ pa tar naji
ke majang dɔm te, Nje-singa-mɔngu
ddam majang.»
22 Nawomi tel ke ngonn mume
Rutu ke to ngonn nje-bbe ke
Mowabe toke baann. Ń-teeje
Betelehem kare kunn kutu kuja
teyn* te.

2

1 Nawomi ee ke mare nuju le
ngaweje. Ń-to dew ke bo ngaa ninga
ne ddem. Ń-to dew ke me nuju te le
Elimeleke, ria na Bowaje.
2 Rutu, dene ke Mowabe le pa are
Nawomi na: «Ma kaw ndɔɔ̂ mba
kaw bburu jinga teyn, go dew te ke
a koom maji keme te. Nawomi le pa
are na: aw ngonnum.»
3 Naw ngaa naw ń-bburu teyn go
nje-kujaje teyn te. A ne umae are to
ndɔɔ le Bowaje ke to dew ke me nuju
te le Elimeleke le.
4 A ta koo a Bowaje in Betelehem
tee gode te ngaa pa are nje-kujaje
teyn le na: « Nje-kisi ke ndɔ ke ndɔ
ee ke se!» Ń-telje ke tar dareje na:
«Nje-kisi ke ndɔ ke ndɔ bbar tar ke
maji dɔi te!»
5 Bowaje duju nje-kula laa ke to
nje-ngem dɔ nje-kujaje teyn na: «
Ngonn ke dene neenn to le na wa?»
6 Nje-kɔn dɔ nje-kujaje kande ko le
paje are na: «Ń-to ngonn ke dene ke
Mowabe ke Nawomi ddee saa.
7 Ngonn ke dene le pa na na bburu
teyn ke ta kareje te ngaa na bburu
jinga teynje ke nayn horo kareje te.
Lew baa ke ń-ddee ke esindɔɔ njaa,
nar ta kula te nyɔm, naw nuwa rɔe
key mba gɔju kare baa.»
8 Bowaje pa are Rutu na:
«Ngonnum, aw e-bburu ne me
mare ndɔɔ te dang ang ngaa, e-nayn
neenn. Uwa go ngann nje-kulaje lem
ke dene, oo maji wa!»
9 Unda kemi dɔ ndɔɔ te ke daw
duja koo me te neenn ta uwa go
nje-kulaje lem ke dene. Oo wa, m-
pa mare nje-kulaje lem ke dingaw
kare ta dinyai ddekeke. Bbo kunda
maann a ɔin a, aa lo me joo maannje
te toonn a, a kay maann ke nje-
kulaje lem toje.
10 Yeenn a ń-tee noso, ń-debbe
keme ke nangê ngaa, ń-pa nare na:
«Ema ke m-to nje-mba neenn a,
ddew ddi te bba oom te dew ngaa
e-ddasem me-maji neenn wa?»
11 Bowaje pa are na: « Dɔru gel
neje tɔyn ke e-dda ke mumije darem.
Neje ke unn kute yo te le ngawije,
ddew ke toke inya ne bɔije ke kɔinje
ke bbe kuji mba ddee ne ke horo
dewje te ke e-gerede kete ang.
12 Maji kare Nje-kisi ke ndɔ ke ndɔ
tel ke mare ari wɔju dɔ ne ke e-
dda! Nje-kisi ke ndɔ ke ndɔ, Lubba
le Israel ke e-ddee ta kiya rɔi kɔ gɔle
te ari kuka lei.»
13 Rutu pa na: « Oom to dew
kemi te ebbemje. E-wul mem. E-
pa tar ke uru dɔ bbengere bbere

* **1:22** Me maketuruje te ke dang to ble, kande ko ke to nange te le jiipije.

te lei ke dene. Ta koo maji a m-
mbɔbbu mbɔr nje-kulaje lei ke dene
kara ang.»
14 Kare ne-kusa ase a, Bowaje pa
are na: « E-ngese ke kete usa ne, ula
bina lei me maann nayn te.» Nisi
mbɔr nje-kujaje kande ko te. Bowaje
are mare kande ko ke ń-ndaw nusa
nare mee ndann ngaa ń-ngem kese.
15 Goe te a nin taar ta bburu a
Bowaje unn ndu are nje-kulaje laa
na: «Inyaje ddew areje ń-bburu
horo kare teynje te tɔ bbo ɔkeje
ddew ang.
16 Inyaje mare jinga waa horo
kareje te areje ń-bburu, ta inje saa
ang.»
17 Ń-bburu ne me ndɔɔ te le
ndereng lo kul ngaa nunda ne ke
ń-bburu le ngaa ninga kande ne le
ngɔsi ke bay sembe kara.
18 Noto naw ne bbê ngaa ń-tɔju
mumeje ne ke ń-bburu le. Ń-tee ke
kese ne-kusa ke nayn le nare.
19 Mumeje duje na: « Lo ke dda a
e-bburu ne te bbokene wa? E-dda
kula dda wa? Lubba bbar tar ke
maji dɔ dew te ke unda keme dɔi te
neenn!» Nɔru gel neje tɔyn ke nday
dɔe te nare mumeje, ngaa ń-pa na:
« Ri dew ke m-dda kula ndɔô laa na
Bowaje.»
20 Nawomi pa are ngonn mume
na: « Maji kare Nje-kisi ke ndɔ ke
ndɔ ke ndɔ tɔyn aw dda maji ke
dewje ke isije kem baa ddem, ke
dewje ke oyje ddem bbar tar ke maji
dɔ dingaw te neenn! Nawomi pa are
bbay na: «Dingaw le to nuju leje ke
danna njaa. Ne horo dewje te ke to
tar lede ta taaje to dene ndubbaje*.»
21 Rutu ke to dene ke Mowabe tel
pa na: « Dingaw le pa arem tɔ na: E-
nayn go nje-kulaje te lem nyɔm kula
kuja koo ndɔɔ lem nunga.»
22 Nawomi pa are ngonn-mume
Rutu na: « Ngonnum, maji kare e-
nayn ke nje-kulaje laa ke dene ngaa
maji kare dew ingai me mare ndɔɔ
te dang dda sei singa ang.»
23 Ń-nayn ke nje-kulaje le Bowaje
mba bburu ne ndereng ndɔ ke kula
kuja teyn†, ke waa tunga. Ń-nayn ke
mumeje.

3

1 Mumeje Nawomi pa are na:
«Ngonnum, maw m-sange ddew ta
kare uwa rɔi ngaa ta kare isi ke
maje.
2 Ke bbasine, Bowaje ke aw rɔ nje-
kulaje te laa ke dene teenn le to nuju
leje le maa? Ne njaa na to teyn ke to
bbal te til te neenn.
3 E-ndoko maann, e-ndeem ubbu,
ula kubbu ke kura bbo aw lo to teyn
te. Are nusa ne tɔyn, nay ne tɔyn
bba ta e-tɔju rɔi.
4 Naw ta to nangê a, aa lo ke na to
te ke maje. Goe te a, uwa ne gɔle te
oo a, e-to nangê kɔ gɔle te a, ne njaa
na tɔji ne ke a dda.»*
5 Ń-pa nare na: « Ma dda ne tɔyn
ke e-pa arem.»
6 Nɔtu naw bbal te le ngaa ń-dda
neje tɔyn ke mumeje pa are.
7 Bowaje usa ne ke ay ne ngaa ee
ke rɔ-neel. Naw ń-to mbɔr kande ko
te ke to dɔ jin te le. Rutu ngeyn jann
jann ddee uwa ne gɔle te oo ngaa to
nangê kɔ gɔle te.
8 Lo mɔngu nyenene ngaa Bowaje
le ndebbe a turu rɔe: Na ta koo a
mare dene to kɔ gɔle te.
9 Ń-duju na: «Ei na wa?» Nila te
na: «Ema Rutu nje-kula lei ke dene
aann. Uwa ta kubbu lei ila dɔ nje-
kula te lei mba to tar lei ta tam to
dene-ndubba.»
10 Ń-pa nare na: Ngonnum ke
dene, Nje-kisi ke ndɔ ke ndɔ bbar
tar ke maji dɔi te! Kula ddai ke
guku neenn to ke dɔgɔle uta ye ke
kete bbay, mba aw e-tubba go ngann
basanje ke nje-ndooje wase nje ne-
kingaje ang.
11 Bbasine, ngonnum, are bbel
ddai ang. Ma dda ne tɔyn ke a
dujum, mba dewje tɔyn ke bbe leje
gereje to e-to dene ke maji nya.

* **2:20** Horo jiipije te bbo dingaw oy a, ngokɔen ee ke ddew mba taa dene laa, ke ne-kingaje laa.
† **2:23** Oo 1.22 * **3:4** Ne ke Rutu dda le tɔju to ń-ndiki ta kare Buwaje ngeme

12 Tɔkɔrɔ njaa, to tar lem ta tai to
dene-ndubba, a mare dew ke kula
nuju laa to ngɔsi nya ke ngawije
utam to.
13 E-to neenn. Lo are ke esin a bbo
ń-diki ta taai to dene-ndubba a na
taai, a bbo ń-ndiki ang a, ma taai
ture te, Nje-kisi ke ndɔ ke ndɔ ee
teenn! E-to neenn ndereng lo are.
14 Rutu to kɔ gɔl Bowaje te
ndereng ta-lo-kare ngaa nin taar ke
lo ke to pipi mba Bowaje ndiki kare
dew gere to Rutu ddee lo to waa ke
teyn te neenn ang.
15 Ń-pa nare na: E-ddee ke kubbu
ke ngal ke rɔi teenn ke ne ta uwa
tae ke maje. Ń-dda to ke baann ngaa
nɔju teyn ke ne gɔl misan nungu me
kubbu te le nunda dɔe te a, Bowaje
le tel aw bbê.
16 Ruth tel ddee rɔ mumeje te ngaa
mumeje le pa na: Na baann wa
ngonnum? Nɔru gel neje tɔyn ke
dingaw le dda mbata laa.
17 Nunn ne nɔju ne teyn le gɔl
misan narem ngaa ń-pa narem na:«
A tel jii baa rɔ mumije te ang.»
18 Nawomi pa na: «Ngonnum e-
nayn rɔm te neenn oo gel ne neenn
bba, mba tar neenn goto bbokone
njaa bba dingaw neenn a kila wure
nangê.»

4

1 Bowaje tee isi lo dda tar te ta
ndoko te ddaka. A ta koo a dingaw
ke to tar laa ta taa Rutu to dene-
ndubba ke Bowaje pa tar laa le unda
lo tee.* Bowaje pa na: « Ei neenn, e-
ddee isi nangê neenn.»
2 Bowaje bbar dingawje dɔku horo
tɔku dewje te ke eeje me bbe teenn,
ngaa pa na: « Isije neenn ngaa disije
nangê.»
3 Ń-pa nare dew ke ee ke ddew
ta taa Rutu to dene-ndubba le na: «
Nawomi ke in bbe te ke Mowabe tel
le aw labbe lo le ngokɔnje Elimeleke.
4 A ema, meje ta pa kare e-ndoko
lo le kem dewje te ke isije neenn, ke
kem tɔku dewje te neenn! A bbo e-
ndiki ta ndoko a e-ndoko! A bbo a ta
ndoko ang a, e-pa arem. Mba mare
dew ke dang ke to tar laa ta ndoko lo
le goto. Goi te bba to ema.» Dingaw
le ila te na: «Ema njaa ma ndoko.»
5 Bowaje pa na: « Ndɔ ke a ndoko
ne ndɔɔ le ji Nawomi te a to ndɔ ke
a taa ne Rutu dene ke Mowabe ke to
dene-ndubba, mba kare ri ngaweje
ke oy mban nayn dɔ ne-kingaje te
laa.»
6 Dingaw ke to tar laa ta ndoko lo
le pa na: « Ma ndoko lo le ang. Bbo
m-dda baann a ma tuju ne-ndubba
lem. E-ndoko lo ke to tar lem ta
ndoko le to lei, ddew ke ma ndoko
ne goto.»
7 Lew, dɔ nange te ke Ijarayel, bbo
dew a ta dda mare ne toke le, taa
dene-ndubba wase toke le mbel naa
mare ne a, dew ke kara ɔru ne-gɔl
laa are ye ke kara. Neenn le to tar-
naji horo ngann le Ijarayelje te.
8 Dew ke to tar laa ta taa dene-
ndubba le pa are Bowaje na: « E-
ndoko ndɔɔ le to lei!» Ngaa Buwaje
ɔru ne-gɔl laa.
9 Bowaje pa are dewje ke tɔku, ke
dewje tɔyn ke nange te ke Ijarayel
na: « Bbokone e-toje to nje-tar najije
wɔju dɔ neje le Elimeleke, ke neje le
kilyɔn, ke neje le Malɔn ke m-doko
ji Nawomi te.
10 Rutu dene ke Mowabe ke to
dene le Malɔn le njaa kara m-tae
to dene lem. Ma kunda ne ko-
ri ngaweje mba kare ri ngaweje le
nayn horo ngakɔenje te ddem, nayn
horo dewje te ke aw isije lo dda tar
te ta ndoko te ddem. E-toje to nje-
tar-naji nejeenn bbokone.»
11 Dewje tɔyn ke isije ta ndoko te
le, ke dewje ke tɔku paje na: «N-toje
to nje-tar naje njaa. Maji kare Nje-
kisi ke ndɔ ke ndɔ dda bba are dene
ke ande me key te lei to toke le Rasel,
ke Leya, dede joo kem ke dundaje
gel ngann le Ijarayelje nangê. Maji
kare e-ddee to nje-ne-kinga nange
te ke Eparata ta are rii bbar me
Betelehem te.
12 Maji kare ngannje ke Nje-kisi ke
ndɔ ke ndɔ a kari ddew te le dene ke

* **4:1** Oo 2.20

inga neenn ddaje are me key lei to
ddew kara baa toke me key le Perese
ke Tamar uje are Juda.»
13 Bowaje taa Rutu to dene laa
ngaa ń-mbɔn saa naa. Nje-kisi ke
ndɔ ke ndɔ dda are Rutu uwa sem
ngaa uju ngonn ke dingaw.
14 Deneje paje are Nawomi na: «
Jɔsuje gaji Nje-kisi ke ndɔ ke ndɔ ke
bbokone ari dew ke nje-kuka dɔi ke
ria a bbar nange Ijarayel te tɔyn.
15 Ngonn le a dda kare ubba singa
ngaa, na dda sei ndɔ bbuka te lei
mba, ngonn mumi ke ndikii nya a
uje. Ngonn mumi le uta ngannje ke
dingaw siri.»
16 Nawomi taa ngonn le ote kare te
ngaa ń-ddee to nje-ngem ngonn le.
17 Nje-ninn-key-mareje undaje ri
ngonn le na: «Duju ngonn dare Na-
womi!» Ń-bbareje na Obede. Obede
le a to bɔ Ijayije, Ijayi le a to bɔ
Dabbitije.
18 Ri nje ke gel Perese te le to toke
be: Perese uju Heteserɔn,
19 Heteserɔn uju Ram, Ram uju,
Aminadabe,
20 Aminadabe uju Nasɔn, Nasɔn
uju Salma,
21 Salma uju Bowaje, Bowaje uju
Obede,
22 Obede uju Ijayi, Ijayi uju Dab-
biti.

Maketuru le Ester
Ester
Es

Asurusu dda tɔku kusu

1 Tar ke ń-dda maketuru te neenn,
to ne ke nday dɔ ndɔje te ke Asurusu
ɔn dɔ bbeje kɔr kara ke dɔjoo gire
siri. Bbeje ke unnje kute nange te ke
Ende ndereng nange te ke Etiyopi.
2 Dɔ ndɔje teenn le tɔku mbay
Asurusu isi dɔ ngende-mbay te tɔku
bbe te ke ria na Suje.
3 Nɔ bbe bbal muta a, ń-dda kusu
ngaa ń-bbar nje ke ta gɔle te, ke nje-
kulaje laa, ke mbamba ke bbe te ke
Perese, ke Medi, ke tɔku dewje, ke
ngann-mbayje ke dɔ bbeje te le.
4 Kusu le dda neyn misan. Asu-
rusu tɔju ne-kingaje ke to bbal kɔn-
bbe te laa ddem tɔju tɔku-mbange
laa ddem.
5 Neyn misan nunga a, tɔku mbay
Asurusu tel dda mare kusu ndɔ siri
bbay. Ń-dda kusu le me ndoko key-
mbay te wɔju dɔ dewje ke bbe te
ke Suje tɔyn, nje-ne-kingaje, ke nje-
ndooje tɔyn.
6 Ń-tɔje pal kubbuje ke ngeng ke
ndange nda ddem kase ddem erje
te ke ria na marbere ke dɔsu to
gajije. Ń-tɔje pal kubbuje le ke kula
leenje ke nda, ke kulaje ke kase. Ń-
tɔje kulaje le buwa eninga nare te.
Dundaje ne-kisije ke ń-dda ke ande
ddem ke nare ddem, dɔ nange te ke
ń-dda ke erje dang dang ke kura.
7 Dɔru koto ke ngoje ke ń-dda ke
ande dare dewje ayje. Gare ngoje
le to dang dang. Koto ke ria na ven
ula to maann, mba mbayje aw ɔsuje
ngar toke baann.
8 Dewje ayje koto toke mede ndiki,
mba tɔku mbay unn ndue ta kare
nje-ngem neje ke key laa ddaje ne
ke me dewje ndikije.
9 Basti, dene le tɔku mbay njaa
kara dda kusu wɔju dɔ dene mareje
me key te le mbay Asurusu tɔ.

Asurusu ɔru ejɔku-dɔ mbay dɔ Basti te

10 Ndɔ siri laa a, koto dda tɔku
mbay Asurusu ngaa rɔe neele nya.
Tɔku mbay pa are *enukuje ke siri
ke aw ddaje kula key laa. Ride
na Mewuma, Bijita, Arbona, Bigita,
Abageta, Jetar, ke Karkase.
11 Ń-pa narede ta kare daw ń-ddee
ke dene laa Basti. Na kula ejɔku-
dɔ-mbay bba da ddee saa. Tɔku
mbay ndiki ta tɔju mande le Basti
dewje, ke ngann mbayje, mba ń-
mande nya.
12 Enukuje le awje ndajije kula le
tɔku mbay le areje Basti. A Basti
mbete ta ddee nɔ tɔku mbay te ngaa
wungu ɔn tɔku mbay nya.
13 Ń-pa tar ke nje-ne-gereje ke isije
mbɔre te, mba ke ndɔ tɔyn bbo mare
tar to key le mbay a, dede a daw
ń-mɔseje, mba ń-gereje ndu ddem,
ń-gereje ne ke maji kare tɔku mbay
dda ddem.
14 Ri nje-ne-gereje le na Karsena,
Setar, Admata, Tarsise, Merese,
Marsena, ke Memukan. Dede siri
le ń-toje to nje ke ta-gɔl tɔku mbay
te. Disije nange te ke Perse ke Medi.
Ń-toje to singa-mɔngu tɔku mbay
ddem ń-toje to dewje ke bo me bbe-
kɔn te laa ddem.
15 Tɔku mbay dujude na: « Ddew
ndu te, sariya ddi a maji ta gange
dɔ Basti dene te le mbay Asurusu
ke mbete ta dda ne ke nula enukuje
nare ń-paje dare le wa?»
16 Memukan pa kem tɔku mbay te,
ke nje ke ta-gɔl-mbay te na: « Kula
ke maji ang ke Basti dda neenn, ń-
dda ke tɔku mbay ke kare baa ang.
Ń-dda ke nje ke ta gɔl-mbay te tɔyn,
ke dewje tɔyn ke bbeje te le tɔku
mbay Asurusu.
17 Mba deneje tɔyn a kooje tar
ne ke Basti dda le. Da dabbeje
ngawdede, mba da paje na « Tɔku
mbay unn ndu kare ń-ddee ke dene-
mbay Basti nɔe te, a Basti mbete le
se ddi wa!»
18 Bbasine deneje le nje ke ta-gɔl
mbay te ke Perse, ke Medi ke a kooje

tar le Basti a ddaje ne toke baann ke
de tɔ. Yeenn njaa a ddee ke dabbe
naa ddem ke wungu ddem.
19 Bbo tɔku mbay, e-ndiki a, ja
kunn ndu ngaa ja kila ne mber. Ndu
le a to ke ndɔ ke ndɔ. Ndu le a to
horo nduje te ke Perse, ke Medi. Ndu
le a kɔku ddew Basti ta kare tee nɔi
te ngaa a kɔru ri ke to dene-mbay dɔ
Basti te kare mare dene ke maji uta
Basti.
20 Bbo dewje ooje tar ndu neenn
ke ngeng ke unn wɔju dɔ bbe-kɔn
lei tɔyn a, deneje tɔyn a bbelje
ngawdede, nje ke to dewje ke bo, ke
nje ke to dewje ke ten.»
21 Tar le neel tɔku mbay, ke nje ke
ta-gɔle te ngaa tɔku mbay dda toke
Memukan pa le.
22 Tɔku mbay ula ke maketuru
bbeje te tɔyn. Ń-dda maketuru le ke
gɔl maketuru le dewje kara kara, ke
ndɔn tar lede kara kara, mba kare
dingawje tɔyn ɔnje dɔ me key lede
ngaa kare dingawje tɔyn paje tar
bbe lede.

2

Ester ddee to dene-mbay

1 Go neje teenn le a, wungu le tɔku
mbay Asurusu gayn. Nole mee dɔ
Basti te ddem dɔ ne te ke Basti dda
ddem, dɔ ndu te ke dunn dɔ Basti te
ddem.
2 Nje-kulaje le tɔku mbay paje na:
« Maji kare n-sange ngannje ke dene
ke mandeje nya ngaa gereje ngaw
ang bbay jare tɔku mbay.
3 Maji kare tɔku mbay unda nje-
kulaje laa ngann bbeje te tɔyn ke me
bbe-kɔn te laa kare ń-mbɔnje ngan-
nje ke dene ke mandeje ngaa nayn
gereje ngaw ang bbay. Ń-mbɔnde
lo-ngem-deneje te ke to tɔku bbe te
ke Suje ngaa Ege ke enuku a koo lo
dɔde te ngaa na karede ne-mandeje.
4 Ngonn ke dene ke neel kem tɔku
mbay te a, a taa turu Basti.» Tar
neenn le neel tɔku mbay ngaa nare
ń-dda toke baann.
5 Mare Jiipi ke ria na Mardose ee
tɔku bbe te ke Suje le. Ń-to ngonn le
Yayir, ngonn le Simeyi, ngonn le Kisi
ke to dew ke gel Benjami te.
6 Mardose le ee horo dewje te
ke tɔku mbay Nebukanejar uwade
Jerusalem kara baa ke Yekoniya ke
to mbay ke Juda aw ke de Babilɔnn
to bbereje.
7 Adasa ke ria ke kara na Ester
to ngonn le ngokɔn Mardose, nisi
ke Mardose. Bɔeje, ke kɔenje doyje.
Ester le mande nya. Go yo te le
bɔeje, ke kɔenje a, Mardose unne
ngeme.
8 Goe te ke dila mber ke ndu ke
tɔku mbay unn le a, ń-mbɔn ngannje
ke dene banya banya tɔku bbe te
Suje ta kare Ege aa lo dɔde te. Yeenn
a, ń-ddee ke Ester lo-ngem deneje te
kare Ege ke to nje-ngem deneje aa lo
dɔe te tɔ.
9 Ester neel kem Ege te ngaa Ege
ndiki ta dda saa maji. Nare ne-
mandeje, ke ne-kusaje. Nare Ester
nje-kulaje ke dene siri ke ń-mberede
horo nje-kulaje te ke key-mbay te.
Nare lo-to ke maji Ester, ke nje-
kulaje laa ke dene me key-ngem
deneje te le.
10 Ester ɔru gel kuje ke to Jiipi le
are dew kara oo ang, mba Mardose
ndeje nya ta kare ń-pa ang.
11 Ndɔ tɔyn Mardose aw ila mbɔr
key-ngem-deneje le ta gere se Ester
to ke maje wase ddi a daw ń-dda saa
wa.
12 Dunn bbal kara kare ngannje ke
dene le mɔseje ne rɔde ddew kara
baa ke ndu ke dunn. Dare ń-ndemje
ke wubbu ke ria na mire neyn misan
ngaa ń-ndemje ke wubbu ke ria
na aromate, ń-ddaje rɔde ke ne-
mandeje dang dang neyn misan tɔ.
Goe te bba ngannje ke dene le kara
kara a kawje nɔ tɔku mbay te.
13 Bbo ngonn ke dene in lo-ngem
deneje te ta kaw ke rɔ tɔku mbay
te a, dare neje tɔyn ke mee ndiki ta
kare naw ne key-mbay te.
14 Na kaw rɔ tɔku mbay te lo-kul
te ngaa lo are a, da kaw saa ke
endɔɔ mare key-ngem-deneje te ke
Sasegaje aw aa lo ke dɔe te. Sasegaje

le to enuku ke aw ngem dene-mɔrɔje
le tɔku mbay. Ngonn ke dene le a tel
rɔ tɔku mbay te ang. Bbo tɔku mbay
ee ke bbo laa a, na kula kare ń-bbare
ke ria bba na kaw rɔe te.
15 Ndɔ ke Ester a ta kaw rɔ tɔku
mbay te ase. Ester le to ngonn le
Abisayil ke to ngokɔn Mardose ngaa
Mardose ngeme. Ester duju mare ne
dang ang, a ne ke Ege ke to enuku
nje-ngem deneje le tɔku mbay pa are
njaa ń-duju. Dewje tɔyn ooje Ester
ke kem ke maji.
16 Asurusu ɔn bbe bbal siri laa a,
daw ke Ester dundae key-mbay te ke
neyn ke ria na Tebete.
17 Tɔku mbay ndiki Ester uta kese
deneje tɔyn ngaa ndiki ta dda saa
maji uta kese ngannje ke dene tɔyn
ke gereje ngaw ang bbay. Nula
ejɔku-dɔ-mbay dɔ Ester te ngaa
nunda Ester turu Basti te.
18 Tɔku mbay dda tɔku kusu wɔju
dɔ Ester. Ń-bbar nje ke ta-gɔle te, ke
nje-kulaje laa. Nɔru lambo dɔ dewje
te ke eeje bbeje te ngaa ń-kayn ne
dewje, mba mbayje aw ɔsuje ngar
toke baann.
19 Gɔl joo laa ke ń-mbɔn ngannje
ke dene ke gereje ngaw ang bbay
a, Mardose aw dda kula lo taa nje-
mbaje te ke me key-mbay te.
20 Ester ɔru gel kuje ke to Jiipi le
are dew kara oo ang, ddew kara baa
toke Mardose ndeje ne. Ester aw
dda ne ke turu ndu Mardose toke
naw ń-dda kare te ke nisi ne saa.

Mardose tee ke gel dewje ke aw mɔseje ta tɔl Asurusu

21 Kare te ke Mardose aw dda kula
lo taa nje-mbaje te key-mbay te a,
enukuje joo ke aw ddaje kula key-
mbay te aw mɔseje tar ta tɔl tɔku
mbay, mba wungu ɔnde dɔe te nya.
Ride na Bigitan de ke Terese.
22 Tar le oso mbi Mardose te ngaa
pa are Ester oo. Ester ndaji are tɔku
mbay ke ri Mardose.
23 Duru gel tar le a, to tɔkɔrɔ. Ń-
tɔ enukuje le kar kake te ngaa ń-
tɔlde. Ń-dda tar neenn kem tɔku
mbay Asurusu te me maketuru te ke
daw ń-dda tarje te daw ń-ngem.

3

Tar le Amann de ke Mardose

1 Go neje te ke ndayjeenn le a,
Asurusu unn Amann undae lo kula
te ke bo. Amann le to ngonn le
Amedata, dew ke me nuju te le
Agage nare Amann ddee dew ke bo
ngaa nundae dɔ nje ke ta-gɔle te
tɔyn.
2 Nje-kulaje tɔyn ke lo taa nje-
mbaje te ke me key-mbay te aw
ɔsuje gɔlde nangêngaa daw dulaje
dɔde nangê nɔ Amann te, mba tɔku
mbay njaa unn ndue ta kare ń-ddaje
toke baann. A Mardose kara baa
mbete ta kɔsu gɔle nangê ddem ta
kula dɔe nangênɔ Amann te ddem.
3 Nje-kulaje ke key-mbay te ke eeje
ta ndoko te dujuje Mardose na:«
Mbata ddi bba ń-mbete ta dda ne ke
turu ndu ke tɔku mbay unn wa?»
4 Ń-dujuje tar neenn Mardose ke
ndɔ tɔyn, a Mardose oo tar lede ang.
Mardose le pa arede na gel ne to
Jiipi. Ń-paje dare Amann ta koo se
Mardose a turu ddew laa ang wa.
5 Amann gere to Mardose aw
ɔsu gɔle nangê ang ddem ula dɔe
nangênɔe te ang ddem a, wungu
ɔen.
6 Ń-pa dare Amann na Mardose to
Jiipi. Yeenn a, Amann ndiki ta tɔl
Mardose kara baa ang. Naw ń-sange
ddew ta tɔl Jiipije tɔyn ke isije bbe-
kɔn te le tɔku mbay Asurusu.
7 Bbal dɔku gire joo ke tɔku mbay
Asurusu ɔn bbe, ke neyn ke dɔngɔr
ke ria na Nisan a, Amann ndɔn
ne mba gere ndɔ, ke neyn ke maji
boy mba dda ne ne ke naw neje le.
Elemteen oso dɔ neyn te ke ria na
Adar, to neyn dɔku gire joo laa.

Tɔku mbay unn ndu kare ń-tɔl Jiipije

8 Amann pa are tɔku mbay Asu-
rusu na: « Mare dewje ke gelde to
dang saneje naa bbeje te tɔyn me
bbe-kɔn te lei. Ddew ndu te lede,

ń-toje dang ke kese dewje ngaa ń-ddaje ne ke turu ndui ang. Ase kare inyade are disije ddekeke ang.
9 Tɔku mbay, bbo e-ndiki a, e-dda mare ndu me maketuru te are ń-tɔl dewje neenn tɔyn. Tɔku mbay, bbo ń-tɔlde tɔyn a, ma tura kande nare doro dɔku kare nje ke ta-gɔli te kare dilaje lo-ngem nare te lei.»
10 Tɔku mbay ɔru eninga ke ngonn-jia te are Amann ke to nje-baan le Jiipije. Amann le to ngonn le Amedata, dew ke me nuju te le Agage.
11 Tɔku mbay pa are Amann na: « Inya nare lei. Minya dewje le me jii te. E-dda ne tɔyn ke mei ndiki ke de.»
12 Ndɔ dɔku gire muta le dɔngɔr neyn a, tɔku mbay bbar nje-ddaje maketuru ke me key-mbay te ngaa ń-dda ndu ke Amann unn le me maketuru te. Dula ke maketuru le dare nje-ddaje kula turu tɔku mbay te, ke ngann mbayje ke isije bbeje te tɔyn. Dula ke maketuru le dare gel dewje kara kara tɔyn ke bbe-kɔn te le Asurusu. Ń-dda maketuru le ke gɔl maketuru, ke ndɔn tar le dewje ke isije bbeje te kara kara. Ń-dda maketuru le ke ri Asurusu ngaa dunda endaji eninga laa maketuru te le tɔ.
13 Dare maketuru le ngann nje-kulaje awje ne bbeje te le tɔku mbay tɔyn. Maketuru le unn ddew ta kare ń-tɔl Jiipije ngaa ta ń-rasede tɔyn: ngann basanje, ke ngann mandeje, bbukaje, ngannje, ke deneje. Da tɔlde ndɔ kara baa, ke ndɔ dɔku gire muta le neyn ke ria na Adar ke to neyn dɔku gire joo laa. Da koto neje lede tɔ.
14 Ń-gem mare maketuru le ta kila ne mber bbeje te kara kara, ta kare disije perere mba ngina ndɔ le.
15 Tɔku mbay unn ndu ngaa ngann-nje-kulaje teeje ke ngɔru awje. Dila mber ke ndu le me tɔku bbe te ke Suje. Kare teenn tɔku mbay de ke Amann disije mba kay koto. A dewje ke bbe te ke Suje aw nɔje.

4

Jiipije ndingaje ndoo ngaa mbeteje ne-kusa

1 Mardose oo tar neje ke daw ń-dda le. Ń-tir kubbu rɔe te, nula kubbu ndoo ngaa nunda bu rɔe te ngaa ń-tee naw me bbe te. Nuru ekii ke wungu.
2 Ń-ddee ke kubbu ndoo le, nar nɔ key-mbay te, mba dew ase kande key-mbay te ke kubbu ndoo ang.
3 Jiipije ke bbeje te kara kara, ke Jiipije ke isije loje te tɔyn ke dila mber ke ndu ke mbay unn le ke te, daw ń-ndingaje ndoo. Ń-mbeteje ne-kusa, ń-nɔje ngaa ń-ndingaje rɔde. Mareje nya ulaje kubbu ndoo ngaa toje dɔ bu te.
4 Nje-kulaje le Ester ke toje to ngann mandeje, ke enukuje ke aw ngemeje ddeeje paje tar le are. Me Ester tuju nyɔm. Ester ula ke kub-buje ta kare Mardose tɔru kubbu ndoo ke rɔe te a ula. A Mardose mbete ta kula kubbuje le.
5 Ester bbar mare enuku kara ke aw ngeme ke ria na Atake. Ń-pa nare ta kare naw ń-duju Mardose se ddi a to wa? Mbata ddi bba ń-dda ne toke baann wa?
6 Atake tee aw inga Mardose ndake lo te nɔ key-mbay te.
7 Mardose ɔru gel neje tɔyn ke ingae, ke tar kɔr nare ke Amann unn ndue ta kila lo-ngem nare te le tɔku mbay, mba kare ń-tɔl Jiipije.
8 Nare Atake mare maketuru ke dila ne mber me bbe te ta rase ne Jiipije le. Ń-pa are Atake ta kare ń-tɔju maketuru le Ester, ta nɔru ne gel neje tɔyn ke aw nja nare. Ń-dda kɔkɔrɔ Atake ta kare ń-pa nare Ester aw rɔ tɔku mbay te aw duje, ta kare noo kem-to-ndoo lede ngaa ta kare ń-dda me-maji ke ngakɔnde Jiipije.
9 Atake ddee pa go tarje le Mar-dose le are Ester.
10 Ester ula Atake bbay ta kare ń-pa nare Mardose na:
11 « Nje-kulaje le tɔku mbay tɔyn, ke dewje tɔyn ke ngann bbeje te ke me bbe-kɔn te le tɔku mbay gereje

tar ndu ke tɔku mbay unn wɔju dɔ
dewje tɔyn. Ndu le na: Dene wase
dingaw ke tɔku mbay bbare ang a
tee nɔ tɔku mbay te me key te laa,
a kinga yo. Dew ke tɔku mbay njaa
ula kake laa ke ɲ-dda ke ande are
bba a kinga yo ang. A ema, tɔku
mbay bbarem rɔe te ang ase neyn
kara ngaa.»
12 Atake aw pa tarje le Ester le are
Maredose.
13 Ngaa Mardose tel ula are Ester
bbay na: « Eje to mba kake ee me
key te le mbay bba a nayn ke tebbe
horo Jiipije te wa?
14 Bbo ɔru tai e-pa tar bbasine
neenn ang a, Jiipije a teeje ta yo te
ke ddew ke dang. A ei, a koy ngaa
kose a goto. A du ang, mba ne ke
toke be a aw ne key-mbay te.»
15 Ester tel ula are Mardose na:
16 « Aw mbɔn Jiipije tɔyn ke me
bbe te ke Suje. Inyaje ne-kusa wɔju
tar dɔm. Ndɔ muta, ke til muta usaje
ne ang ddem ayje maann ang ddem.
Ema, ke nje-kulaje lem, ja kinya ne-
kusa, ke maann ddew kara baa toke
baann tɔ. Yeenn a, ma kaal dɔ ndu
ke tɔku mbay unn le ngaa ma kaw
rɔe te. Bbo ase kare moy a, ma koy.»
17 Mardose aw dda ne tɔyn ke
Ester are ɲ-pa dare.

5

Ester aw rɔ tɔku mbay te

1 Ndɔ muta ke Jiipije inyaje ne-
kusa, ke maann le ase. Ester ungu
ne-mandeje le deneje le mbayje rɔe
te ngaa naw nar ndake lo te, nɔ key
te le tɔku mbay. Ndake lo le aa naa
ke lo-kisi le tɔku mbay. Tɔku mbay
isi ngende-mbay te laa ke aa lo ke ta
ndoko kande key-mbay te le.
2 Kake tɔku mbay oo Ester ke ar
ndake lo te ddaka le a, kare teenn
njaa ɲ-ndiki ta dda saa me-maji.
Tɔku mbay ula kake laa ke uwa jia
te are Ester. Kake le ɲ-dda ke ande.
Ester nja aw uwa ta kake le tɔku
mbay le.
3 Tɔku mbay pa are na: « Ddi
wa, dene-mbay Ester? Ddi a e-ndiki
wa? Ne tɔyn ke e-ndiki a, ma kari,
to debbe bbe-kɔn lem njaa kara ma
kari.»
4 Ester ilae te na: « Tɔku mbay,
bbo oo maji a, e-ddee ke Amann
bbokone kusu te ke m-dda wɔju
dɔe.»
5 Tɔku mbay pa na: « Areje Amann
tel ke tar dɔ ne-bbar te le Ester ke
ngɔru.» Tɔku mbay de ke Amann ɲ-
ddeeje kusu te ke Ester dda le.
6 Kare te ke daw dayje koto ke ria
na ven a, tɔku mbay duju Ester na: «
Ddi a e-duju wa? Ne ke e-duju a, ma
kari. Ddi a e-ndiki wa? Ne tɔyn ke
e-ndiki a, ma kari, to debbe bbe-kɔn
lem njaa kara ma kari.»
7 Ester ila te na: « Ne ke m-duju le
wa? Ne ke m-ndiki le wa?
8 Tɔku mbay, bbo e-ndiki ta dda
sem me-maji ngaa oo maji ta karem
ne ke m-duju, ke ne ke m-ndiki a,
maji kare e-ddee ke Amann kusu te
ke ma dda bara bbay, a ma pa ne ke
m-ndiki kari.»

Amann aw sange ddew ta tɔl Mardose

9 Ndɔe teenn le Amann tee key le
Ester ke rɔ-neel ngaa rɔe ndɔɔ. A
ta koo a, Amann oo Mardose lo-taa-
mbaje te le tɔku mbay. Amann aw
ddee a, Mardose in taar ang ddem ii
rɔe ang ddem. Yeenn a, wungu ɔn
Amann nya dɔ Mardose te.
10 Amann ore wure aw key laa.
Nula ɲ-bbar nje-buwa-kuraje laa, ke
dene laa Jerese.
11 Amann tura go neje ke maji
ke ninga, ke kɔr ngannje ke nuju,
ke neje ke maji tɔyn ke tɔku mbay
dda saa ngaa unne undae dɔ ngann
mbayje te, ke dɔ nje-kulaje te ke key-
mbay te.
12 Dɔe te, Amann pa na: « Ema
ke karem baa njaa dene-mbay Ester
bbarem ke tɔku mbay kusu te ke
ɲ-dda bbokone. Ema le bbay a ɲ-
bbarem ke tɔku mbay kusu te ke
bara.
13 A bbo ta kare moo Mardose ke
to Jiipi aw dda kula lo-taa-mbaje te
key-mbay te a, nejeenn tɔyn to mare
ne kem te ang.»

14 Jerese dene le Amann, ke nje-
buwa-kuraje le Amann tɔyn ń-paje
dareje na: « Maji kare are duru kake
ke ndew ase dɔ-kɔbbu-dew dɔjoo
gire mi taar, ta bara ke endɔɔ a, e-pa
are tɔku mbay are ń-tɔl Mardose dɔ
kake te le. Yeenn a, a kase ta kaw
ke tɔku mbay kusu te le ke rɔ-neel.»
Tar le neel Amann ngaa nare duru
kake le taar.

6

Mardose ddee bo kem tɔku mbay te

1 Tile teenn bbi ɔru kem tɔku
mbay ang. Nare ń-ddee ke maketuru
ke daw ń-dda tarje me te daw ń-
ngem. Nare ń-tura maketuru le nɔe
te.
2 Ń-tura maketuru le a, dinga tar le
enukuje ke toje to nje-ngemje ta key
le tɔku mbay, Bigitan de ke Terese.
Dede joo ke dunguje tar me naa te ta
tɔl tɔku mbay Asurusu bba Mardose
uku me tare are tɔku mbay le.
3 Tɔku mbay pa na: « Ddi a ń-
dda dare Mardose, mba kɔsu ne gaje
wa?» Nje-kulaje ke me key te le tɔku
mbay paje na: «Ń-dda ne kara dare
ang nyɔm.»
4 Tɔku mbay duju tar na: « Na
ee me ndoko te ddaka wa?» Kare
teenn Amann in me ndoko te me
key-mbay te aw ddee ta pa kare tɔku
mbay kare ń-tɔl Mardose dɔ kake te
ke nare ń-mɔse wɔju dɔe.
5 Nje-kulaje le paje na: « Amann a
ar me ndoko te ddaka.» Tɔku mbay
pa na: « Areje nande key!»
6 Amann ande key-mbay te ngaa
tɔku mbay duje na: « Ddi a da dda
kare dew ke tɔku mbay ndiki ta kɔsu
gaje wa?» Amann eje mee te na: «
Ema njaa tɔku mbay ndiki ta kɔsu
gajim ma se na dang bbay wa?»
7 Amann pa are tɔku mbay na: «
Tɔku mbay ndiki ta kɔsu gaji mare
dew wa?
8 Maji kare tɔku mbay are dunn
kubbu lei ke aw ula, ke sunda ke aw
aal ngaa are dunda ejɔkudɔ-mbay
dɔ sunda te le.
9 Maji kare are kubbu le, ke sunda
le mare dew ke ngeng horo nje ke
ta-gɔli te. Na kula kubbu dew ke e-
ndiki ta kɔsu gaje le. Na kundae dɔ
sunda te nja saa me bbe te ke Suje
ngaa na kila mber nɔe te na: Ne
ke daw ń-dda ke dew ke tɔku mbay
ndiki ta kɔsu gaje a neenn bbo!»
10 Tɔku mbay ila Amann te na: «
Unn kubbu le ta uwa sunda le toke e-
pa neenn njange. E-dda toke baann
ke Mardose ke to Jiipi ke isi lo-taa-
mbaje te. Are mbita ne tɔyn ke e-pa
neenn kara oso nange ang.»
11 Amann unn kubbu, ngaa uwa
sunda le tɔku mbay. Nula Mardose
kubbu le ngaa nundae dɔ sunda te ń-
nja saa me bbe te ke Suje. Nila mber
nɔ Mardose te na: « Ne ke daw ń-dda
ke dew ke tɔku mbay ndiki ta kɔsu
gaje neenn bbo!»
12 Goe te a, Mardose tel aw lo kula
te laa key-mbay te guku. A Amann
tɔ dɔe ke kubbu ngaa tel key laa ke
ngɔru toke le dew ke yo tɔle.
13 Amann ɔru gel ne ke ingae le
are dene laa Jerese, ke nje-buwa-
kuraje laa. Nje-buwa-kuraje laa,
ke dene laa paje areje na: « Bbo
Mardose ke unn kutu ta ddee ngonn
nɔe te to Jiipi a, mare ne dang ke a
dda mba kutae ne goto. A tel ke guku
nyɔm nɔ Mardose te.»
14 Daw ń-paje saa tar bbay a,
enukuje le tɔku mbay ddeeje.
Duwaje Amann dawje saa ke tɔku
kusu te ke Ester dda.

7

Ester tee ke gel Amann ngaa Amann inga yo

1 Tɔku mbay de ke Amann ń-
ddeeje mba kusa ne ke dene-mbay
Ester dda.
2 Ndɔ joo laa, tɔku mbay duju
Ester bbay kare te ke daw dayje koto
ke ria na ven na: « Dene-mbay Ester,
ddi a e-duju wa? Ne ke e-duju a, ma
kari. Ddi a e-ndiki wa? Ne tɔyn ke
e-ndiki a, ma kari, to debbe bbe-kɔn
lem njaa kara ma kari.»

3 Ester ila te na: « Tɔku mbay, bbo
e-ndiki ta dda sem me-maji tɔkɔrɔ,
toke e-ndiki a, ne ke m-duju a neenn:
Tar tebbe lem, ke le nje ke lem
Jiipije.
4 Ema, ke nje ke lem ń-labbeje
ta kare dewje tɔlje, raseje, rebbeje
tɔyn. Bbo to ń-labbeje to, bbereje ke
dingaw, ke bbereje ke dene a, ma pa
tar ang, mba yeenn ase ta jɔku ne
mbay ang.»
5 Tɔku mbay Asurusu duju Ester
na: « Na ee ke keje ke baann mee te
wa? Nee dda wa?»
6 Ester ila te na: « Nje-baan leje
le to Amann, nje-me-majang!» Me
Amann unda dɔ binya nɔ tɔku mbay
te, ke nɔ dene-mbay te.
7 Wungu ɔn tɔku mbay ngaa tusu
ne-kusa le inya ngaa tee ddaka aw
me ndɔɔ putu kakeje te ke to me
ndoko key-mbay te. Amann nayn
me key te le Ester. Naw ń-dda
kɔkɔrɔ Ester, mba kare nare tɔku
mbay tɔle ang, mba Amann gere to
tɔku mbay a kare ń-tɔl ne.
8 Amann tee oso dɔ ne-kisi te ke
Ester ndɔju rɔe te. Kare teenn njaa
tɔku mbay in me ndɔɔ putu kakeje
te ddaka ande me key te ke Ester
dda kusu te le. Tɔku mbay pa ke
taar na: « Dɔe teenn, ń-tel ta kuwa
dene-mbay ke singa to saa kem te me
key te neenn bbay wa?» Tar nayn
ke ta tɔku mbay te bbay a, ń-tɔ kem
Amann.
9 Mare enuku ke ria na Arbona pa
kem tɔku mbay te na: « Amann are
duru kake taar nɔ key te laa mba tɔl
ne Mardose, Mardose ke pa tar are
tɔku mbay tee ne ta yo te le. Kake le
ndew ase dɔ-kɔbbu dew dɔjoo gire
mi.» Tɔku mbay pa na: « Aw ilaje
kula gɔse te e-tɔje kake te le areje
noy!»
10 Daw ń-tɔl Amann dɔ kake te
ke Amann mɔse wɔju dɔ Mardose
le. Yeenn ngaa wungu le tɔku mbay
gayn.

8

Tɔku mbay unn ndu ke maji wɔju dɔ Jiipije

1 Ndɔe teenn njaa tɔku mbay are
Ester key le Amann ke to nje-baan
le Jiipije. Ester pa are tɔku mbay na
Mardose to Jiipi ngaa tɔku mbay ula
are Mardose ddee nɔe te.
2 Tɔku mbay ɔru eninga ngonn-ji
ke nare Amann bba ń-tel ń-taa guku
le nare Mardose. Goe te a, Ester unn
Mardose to nje-ngem neje ke key le
Amann.
3 Ester nayn dɔ tar teenn ang, noso
nangênɔ tɔku mbay te ń-nɔ ngaa ń-
duju tɔku mbay kare noo kem-to-
ndoo le Jiipije, ta kare tɔku mbay
mbete me-majang le Amann, dew ke
me nuju te le Agage ke a ta tɔl ne
Jiipije le.
4 Tɔku mbay ula kake laa ke ń-dda
ke ande are Ester. Yeenn ngaa Ester
in taar ar nɔ tɔku mbay te.
5 Ester pa na: « Bbo oo maji ngaa
e-ndiki ta dda sem me-maji, bbo ne
ke ma duju neenn to ke dɔgɔle a, are
ń-dda maketuru ń-tuju ne maketuru
ke Amann ke to ngonn le Amedata,
dew ke me nuju te le Agage dda
mba kare ń-tɔl ne Jiipije tɔyn ke isije
bbeje te lei le.
6 Ma koo ne-wungu ke a ta koso dɔ
nje ke lem te ke kem toke baann wa?
Ma kisi kaa nje ke lem be kare kode
tunga toke baann wa?»

7 Tɔku mbay Asurusu pa are Ester
de ke Mardose ke to jiipi na: « Mare
Ester key le Amann ngaa mare ń-tɔ
kula gɔsu Amann te ń-tɔ kula gɔse te
ń-tɔ kake te dare oy wɔju dɔ Jiipije
ke Amann a ta tɔlde.
8 Maketuru ke ń-dda ke ri tɔku
mbay ngaa dunda endaji eninga le
mbay dɔe te mban, da tel turu ang
ngaa. Baann a, sese njaa e-ddaje
tar ke maji wɔju dɔ Jiipije me mare
maketuru te ke rim ngaa ta undaje
endaji eninga lem maketuru te le.»

9 Ndɔe teenn njaa, ke ndɔ dɔjoo
gire muta le muta le neyn ke ria na
Siban, dula ń-bbar nje-ddaje make-
turu le tɔku mbay. Mardose pa
tar wɔju dɔ Jiipije ngaa ń-ddaje tar

le maketuru te. Dulaje ke maketuru le dare nje-kɔn-bbeje, ke ngann mbayje tɔyn ke ɔnje dɔ bbeje, bbeje kɔr kara ke dɔjoo gire siri ke unn kute Ende ndereng Etiyopi. Ń-dda maketuru le ke gɔl maketuru le dewje ke bbeje te ddem ke ndɔn tar le dewje ke bbeje te kara kara ddem. Ń-dda maketuru le ke gɔl maketuru ddem ke ndɔn tar le Jiipije ddem dula ne darede tɔ.

10 Ń-dda maketuru le ke ri tɔku mbay Asurusu, dunda endaji eninga laa dɔe te ngaa dula ne nje-sundaje, sundaje le tɔku mbay ke ń-ngemde dang.

11 Tar ke ń-dda maketuru te le na: « Tɔku mbay are ddew Jiipije tɔyn ke eeje bbeje te, ta kare ń-mbɔnje naa, ta ń-ddaje ddɔ dɔde te, ta ń-tɔlje nje-ddɔje ke bbeje te ke a ta ddajede maji ang. Narede ddew ta tɔl ngannje ddem, deneje ddem. Narede ddew ta kare dotoje ne-kingaje lede ddem.

12 Nare Jiipije ddew ta kare ń-ddaje neenn le bbeje te tɔyn ke Asurusu ɔn dɔe ndɔ kara baa, ke ndɔ dɔku gire muta le neyn ke ria na Adar ke to neyn dɔku gire joo.

13 Ń-ngem mare maketuru le ta kila ne mber kare dewje tɔyn, mba kare maketuru le ddee to ndu ke tɔku mbay unn kare Jiipije isije perere ndɔe teenn le ta kila bare lede.»

14 Kake tɔku mbay unn ndue a, ngann-nje-kulaje aalje sundaje le tɔku mbay ke ń-ngemde dang le. Dinje me key-mbay te ń-teeje ngaa dawje ke ngɔru-ngal. Goe te a, dila mber ke maketuru le me tɔku bbe te ke Suje.

15 Dula Mardose kubbu le mbayje ke kase ddem nda ddem, ke kubbu kul ke nda ddem kase ddem. Dunda ejɔkudɔ le mbayje ke ń-dda ke ande dɔe te. Dewje ke isije tɔku bbe te ke Suje ilaje ko ngaa ddaje rɔ-neel.

16 Rɔ Jiipije nelde nya. To toke ndɔ tete ddɔ lede.

17 Bbeje kara kara, ke bbuka bbeje tɔyn, ke loje tɔyn ke dila mber ke ndu ke tɔku mbay unn ke te, Jiipije ddaje rɔ-neel, ń-ddaje ne-kusa ke bo dusaje ngaa ń-ddaje kusu. Mare dewje nya ke me bbe-kɔn te le Asurusu telje rɔde Jiipije, mba ń-bbelje Jiipije nya.

9

Jiipije tɔlje nje-baanje lede

1 Ndɔ dɔku gire muta le neyn ke ria na Adar ke to neyn dɔku gire joo laa le ase. To ndɔ ke nje-baanje le Jiipije a ta ddaje ne ke turu ndu ke tɔku mbay unn dɔngɔr. Nje-baanje le Jiipije undaje mede ta kutade ke ddɔ. A ne turu are Jiipije a utaje nje-baanje lede ke ddɔ.

2 Me bbeje te tɔyn ke tɔku mbay Asurusu ɔn dɔe, Jiipije mbɔnje naa mba dda ddɔ ke nje ke ndikije ta ddade maji ang. Dew kara ase kar nɔde te ang, mba dilaje bbel me dewje te tɔyn.

3 Nje ke ta-gɔl tɔku mbay te tɔyn, ke ngann mbayje, ke nje ke tɔku mbay undade to nje-kulaje dɔ bbeje te, darje go Jiipije te, mba ń-bbelje Mardose nya.

4 Mardose ddee dew ke bo me key-mbay te ngaa ria bbar me bbeje te tɔyn ke Asurusu ɔn dɔe. Mardose ddee dew ke bo ke kete kete.

5 Jiipije ddaje dewje ke mbetede toke mede ndiki. Ń-tɔlje nje-baanje lede ke tɔku kiya ngaa ń-rasejede.

6 Jiipije tɔlje dewje kɔr mi me tɔku bbe te ke Suje.

7-10 Jiipije tɔlje ngann le Amann nje-baan le Jiipije ke to ngonn le Amedata le, a dotoje ne-kingaje lede ang. Ri ngann le Amann le na Parsanedata, Dalpɔn, Asepata, Porata, Adaliya, Aridata, Parmaseta, Arisayi, Aridayi, Bayejata.

11 Ndɔe teenn njaa dula ke kɔr dewje ke Jiipije tɔlde me tɔku bbe te ke Suje dare tɔku mbay.

12 Tɔku mbay pa are dene-mbay Ester na: « Me tɔku bbe te ke Suje baa bbay a Jiipije tɔlje dewje te kɔr mi ddem ngann le Amann ke dɔku

ddem neenn a, baann a Jiipije tɔlje
dewje kese bbeje te ke bbe-kɔn te le
wa! A bbo e-ndiki ta dujum mare ne
bbay a, ma kari, ma dda ne tɔyn ke
mei ndiki.»
13 Ester ila te na: « Tɔku mbay, bbo
oo maji a, are ddew Jiipije ke Suje
ddaje ne bara ke turu ndu mbay toke
ń-ddaje bbokone neenn. Ngaa ta ń-
na ninn ngann le Amann ke dɔku
kake te taar.»
14 Tɔku mbay unn ndue kare ń-
dda toke baann. Dila mare mber
tɔku bbe te Suje ngaa ń-na ninn
ngann le Amann ke dɔku le kake te
taar.
15 Jiipije ke Suje mbɔnje naa ke
ndɔ dɔku gire sɔ le neyn ke ria na
Adar. Ń-tɔlje dewje kɔr muta me
bbe te le. A dotoje ne-kingaje lede
ang.
16 Jiipije ke isije kese bbeje te me
bbe-kɔn te le mbɔnje naa mba dda
ddɔ dɔde te tɔ. Ń-tubbaje nje-baanje
lede dɔde te ke ddang ngaa ń-tɔlje
nje ke ndikide ang doro dɔsiri gire
mi. A dotoje ne-kingaje lede ang.
17 Neenn le nday ke ndɔ dɔku gire
muta le neyn ke ria na Adar. Ndɔ
dɔku gire sɔ laa a, ddɔ gayn. Ndɔe
teenn njaa ń-ddaje ne-kusa ke bo
dusaje ngaa ń-ddaje rɔ-neel.
18 A Jiipije ke Suje ke ilaje bare
lede ke ndɔ dɔku gire muta, ke ndɔ
dɔku gire sɔ uwaje rɔde ke ndɔ dɔku
gire mi laa. Ndɔe le to ndɔ ke ń-
ddaje ne-kusa ke bo dusaje ngaa ń-
ddaje rɔ-neel.
19 Gele ke neenn bba Jiipije ke isije
bbeje te aw ddaje kusu ke ndɔ dɔku
gire sɔ le neyn ke ria na Adar. Ń-
ddaje ne-kusa ke bo dusaje, ń-ddaje
rɔ-neel ngaa dulaje ke ne dareje naa.

Jiipije ilaje ndɔ kusu ke ria na Purim

20 Mardose dda tar neje ke nday
le maketuru te. Goe te a, nula ke
maketuru le nare Jiipije tɔyn ke isije
bbe-kɔn te le tɔku mbay Asurusu.
Dede ke bbeje te ke ngɔsi ddem
ddew ew ddem.
21 Ń-dujude ta kare ń-ddaje kusu
ke bbal tɔyn, ke ndɔ dɔku gire sɔ, ke
ndɔ dɔku gire mi le neyn ke ria na
Adar.
22 Me ndɔje teenn le Jiipije tubbaje
nje-baanje lede dɔde te ke ddang.
Me neyn teenn le me-kɔn le Jiipije
tel koko ngaa ndinga-ndoo lede tel
kusu. To maji kare ń-ddaje kusu
ngaa ń-ddaje rɔ-neel, to maji kare
dulaje ke ne dare naa ngaa dareje
ne nje-ndooje.
23 Jiipije ooje ndu Mardose. Ń-
ddaje kusu le gɔl kara ngaa kusu le
tel to ne-ji-bbe lede.

24 Mardose ole me Jiipije dɔ tar
te le Amann na: Amann ngonn le
Amedata, dew ke me nuju te le
Agage, nje-baan le Jiipije ndiki ta
tɔlde. Ń-dda elemteen mba gere ne
ndɔ ke na tɔl ne Jiipije tɔyn.
25 A Ester aw inga tɔku mbay ngaa
nunn ndu, ń-dda ndu le maketuru
te ta kare ń-dda ke Amann ne ke
Amann ndiki ta dda ke Jiipije. Yeenn
bba ń-tɔ kula gɔsu Amann te ń-
tɔ kake te taar dare noy ngaa ń-
tɔl nganne ń-naa ninnde kake te ke
duru taar.
26 Gele ke neenn bba daw ń-bbar
ne ri ndɔ kusu le na Purim, mba
Purim le in me kande tar te ke to
Pur*. Jiipije ooje tar ke Mardose dda
maketuru te le ke maje, ń-ngemje
neje ke dooje ke kemde ddem neje
ke ingajede ddem.
27 Jiipije ddaje kusu le to ne-ji-
bbe lede wɔju dɔde njaa, wɔju dɔ
ngande ngaa wɔju dɔ dewje tɔyn ke
a ddaje rɔde Jiipije. Da ddaje kusu le
ndɔ joo bbal ke bbal ddew kara baa
toke Mardose pa arede maketuru te.

28 Dewje tɔyn ke da kujude ndɔ
te ke guku, dingawje, ke nje-ke lede
kara kara tɔyn ke to Jiipije ke isije
bbeje te kara kara tɔyn, ke bbuka
bbeje te kara kara tɔyn me bbe-kɔn
te le Asurusu a ddaje kusu me ndɔje
teenn. Maji kare Jiipije, ke ngannde
dinyaje kusu neenn le ang ddem

* **9:26** 9.26 Pur: Kande na elemteen.

dare mede oy dɔ ne ke nday le ang ddem.
29 Ester dene-mbay ke to ngonn le Abiyayil de ke Mardose ke to Jiipi ń-ddaje maketuru gɔl joo laa, mba pa ne tar ke ndu ke mɔngu dɔ maketuru te ke dɔngɔr, ke dɔ tar kusu te ke to Purim, kare Jiipije ooje to tar ndam ang.
30 Dulaje ke maketuru dare Jiipije tɔyn ke isije bbeje te kɔr kara ke dɔjoo gire siri ke me bbe-kɔn te le tɔku mbay Asurusu. Tarje ke me maketuru te le, to tar ke ta kare disije ke me-wul-lɔm ddem kare Jiipije ddaje ne ke gate gate ddem.
31 Maketuru le are ddew Jiipije ta kare ń-ddaje kusu ke ria na Purim ke ndɔe ndɔe ddew kara baa toke Mardose de ke Ester ń-ddaje maketuru te. Ndu le to wɔju dɔde, ke ngannde toke le ndu ke dunn dɔngɔr ta mbete ne-kusa, ke ta dda ndoo.
32 Tarje le Ester tɔju to tar kusu Purim le to tar ke tɔkɔrɔ ngaa ń-dda tare me maketuru te.

10

Dɔbɔyn tar

1 Tɔku mbay Asurusu unn ndu are dewje ke me bbe-kɔn te laa, ke dewje ke isije dɔ dere maannje te ukaje lambo.
2 Tar singa-mɔngu le tɔku mbay, tar ne-dingawje tɔyn ke ń-dda, ke tar le Mardose ke nare ddee dew ke bo, tarjeenn tɔyn ń-dda me maketuru te ke daw ń-dda tarje le mbayje ke Medi, ke Perese te daw ń-ngem.
3 Mardose njaa to joo le dew ke bo go tɔku mbay Asurusu te me bbe-kɔn te le. Jiipije nya ndikeje ngaa bbeleje. Ń-sange kisi-maji le Jiipiji ngaa ń-dda nare nje ke gele te isije ke me-wul-lɔm.

Maketuru le Jonase
Jonase
Jn

Jonase ndiki ta kayn Nje-kisi ke ndɔ ke ndɔ

1 Nje-kisi ke ndɔ ke ndɔ pa tar are
Jonase, ngonn le Amitay na:
2 « In taar, aw Ninibe ke to tɔku
bbe, ila mber are dewje ke me bbe
te le, mba me-maji ang lede tee nɔm
te.»
3 Jonase in taar mba kayn kaw
Tarsise ddew ew ke Nje-kisi ke ndɔ
ndɔ. Ń-ddisi naw Japa ngaa ninga
mare tɔku to ke aw aw ke Tarsise,
nuka to le ngaa nal ke dewje ke
Tarsise mba kaw ddew ew ke Nje-
kisi ke ndɔ ke ndɔ.
4 A Nje-kisi ke ndɔ ke ndɔ are tɔku
lel ula dɔ ba te ngaa bamburanbo in
dɔ ba te le. To le a ta tete danna.
5 Bbel dda nje-yelje-to le. Dede
kara kara tɔyn daw ń-nɔje ke rɔ
kɔrje te lede ddem, ń-tilaje ne-kotoje
ke me to te le maânn mba kare tɔku
to le wɔle. Jonase ddisi kete aw kutu
to te le beer to nangê ngaa bbi tɔle.
6 Mbay le nje-yelje to le ddee saa
ngɔsi ngaa pa are na: « Mbata ddi
bba aw e-tibbi wa? In taar, e-nɔ ke
rɔ kɔr te lei! A du ang, wungu laa ke
dɔje te a gayn a ja koyje ang.»
7 Nje-yelje to le paje areje naa na:
« E-ddeeje areje n-ddaje elemteen
mba gere ne dew ke ila ndɔ dɔje te
neenn.» Ń-ddaje elemteen le ngaa
elemteen le oso dɔ Jonase te.
8 Yeenn a, ń-paje dareje na: «E-pa
areje joo na njaa gate a to nje-kila
ndɔ dɔje te neenn wa? Aw dda kula
ddi wa? In dda wa? Bbe lei dda wa?
Geli in dda wa?»
9 Nilade te na: « M-to hebere, ngaa
maw m-polo Nje-kisi ke ndɔ ke ndɔ,
Lubba ke darâ ke nje-dda ba, ke dɔ
nange.»
10 Bbel dda dewje le ngaa ń-paje
dare na: « Ne ddi a e-dda toke be
wa!» Dewje le gereje to naw nayn
Nje-kisi ke ndɔ ndɔ, mba Jonase ɔru
gel tar le arede.
11 Ń-dujeje na: « Ddi a ja dda sei
bba ba le a kew rɔe ta lenge ke je
wa?» Mbata ba le aw lenge ke singa
ke kete kete.
12 Nilade te na: «Unnumje ilamje
me ba te a, ba le a kew rɔe lenge ke
se, mba m-gere to ema njaa m-dda
bba bamburanbo neenn ingase.»
13 Dewje le ɔruje hay mba tee ta
kongo te a, duma ne pin, mba ba le
aw lenge ke de ke singa singa.
14 Baann a, ń-dujuje Nje-kisi ke
ndɔ ke ndɔ na: « Nje-kisi ke ndɔ ke
ndɔ, n-dda rɔje to ndoo rɔi te, areje
joy wɔju dɔ kula dda dingaw neenn
ang, ngaa are tar yo le dew neenn ke
dda ke je ne ang uwa dɔje ang! Mba
ei, Nje-kisi ke ndɔ ke ndɔ, e-dda ne
lei to ke mei ndiki.»
15 Yeenn a, dunnje Jonase dilaeje
me ba te a, ba ke aw lenge ke singa
le ew rɔe.
16 Bbel le Nje-kisi ke ndɔ ndɔ dda
dewje le. Dareje ne-polo Nje-kisi
ke ndɔ ke ndɔ ddem, dunnje ndude
ddem.

2

Jonase to me kanji te

1 Nje-kisi ke ndɔ ke ndɔ are tɔku
kanji ddee uru Jonase. Jonase to ndɔ
muta, ke til muta me kanji te le.
2 Jonase duju Nje-kisi ke ndɔ ke
ndɔ ke to Lubba laa me kanji te:
3 Ń-pa na:
«Me ne wungu te ke ingam,
m-duji ei Nje-kisi ke ndɔ ke ndɔ, a
ilam te.
Lo te le nje-yoje
m-bbari kare umam a, oo ndum.
4 Ilam gel maann te beer dann ba te,
maann ke aw ula guku dɔm,
maann ke e-dda are aw kuja,
maann ke e-dda are aw lenge nday
dɔm te.
5 A ema m-pa na:
« E-tubbam ilam ddew ew sei!
A kem a koo key lei ke maji tɔyn
bbay.»
6 Maann uwam gɔsem te.

Buja ubbam,
mu bbiri dɔm te.
7 M-ddisi ndereng gɔl ddingirije te.
Nange utu tae dɔm te nyɔm.
A, ei, Nje-kisi ke ndɔ ke ndɔ
Lubba lem ɔrum kem baa me buja te!
8 Kare ke singam goto a,
mole mem dɔ ei Nje-kisi ke ndɔ ke ndɔ te,
ngaa tar-duju lem aw ndereng tee rɔi te
me key te lei ke maji tɔyn.
9 Dewje ke undaje mede dɔ kɔrje te ke to neje ke baa
daw ŉ-tubbaje neje ke maji rɔde te ke ddang.
10 A ema, ma kari ne-polo ke pa tam te ta kari ne wooyo.
Ma dda ne ke munn ndum ta dda.
Kaji to me ji Nje-kisi ke ndɔ ke ndɔ te.»
11 Nje-kisi ke ndɔ ke ndɔ unn ndu are kanji le ngaa kanji le tɔmɔ Jonase ilae dɔ nange te ke tutu.

3

Jonase ila mber-tar le Lubba me bbe te ke Ninibe

1 Nje-kisi ke ndɔ ke ndɔ tel pa tar gɔl joo laa are Jonase na:
2 « In taar, aw Ninibe ke to tɔku bbe, ila mber-tar ke m-pa mari.»
3 Jonase in taar aw Ninibe toke Nje-kisi ke ndɔ ke ndɔ pa. Kem Lubba te, Ninibe to tɔku bbe ke dew a dda ndɔ muta bba a nja te nunga.
4 Jonase unn kutu kila mber nja ne ndɔ kara me bbe te le. Ń-pa ke taar na: « Ndɔ dɔsɔ a, bbe ke Ninibe a tuju!»

Dewje ke Ninibe turuje mede

5 Dewje ke Ninibe unnje mede are Lubba. Dilaje mber ŉ-mbeteje ne ne-kusa, dulaje kubbu ndoo, dewje ke bo ddem dewje ngaji ddem.
6 Toke mbay ke Ninibe oo tar le a, ubba nange nin ngende-mbay te laa, ɔru kubbu mbay laa, ula kubbu ndoo, ngaa isi dɔ bu te.
7 Nare dila mber me bbe te ke Ninibe na: « Mbay, ke nje ke ta-gɔle te dunnje ndu na, maji kare dewje, ke ne-kuulje ke bo, ke ne-kulje ke ngaji dusaje ne ang ddem, dayje maann ang ddem.
8 Maji kare dewje ddem, daje ddem, ulaje kubbu ndoo. Maji kare ŉ-nɔje rɔ Lubba te ke singa, ngaa maji kare dinyaje kula-ddaje lede ke maji ang, ke ne-ddaje lede ke singa singa ke to mesede te!
9 Dew gere ang se Lubba a turu ndue, na kinya wungu laa ngaa na kare joyje ang wa?»

Lubba oo kem-to-ndoo le dewje ke Ninibe

10 Lubba oo ne ke ŉ-ddaje baann ngaa ŉ-mbeteje kula-ddaje ke maji ang le. Yeenn a, Lubba turu ndue ngaa nila ne-wungu ke nila mbere ta kila dɔde te le ang.

4

1 Jonase oo nejeenn le a, neele ang are wungu ɔen.
2 Ń-duju Nje-kisi ke ndɔ ke ndɔ: «Aay! Nje-kisi ke ndɔ ke ndɔ, tar ke m-nayn bbê bbay a m-pa le a neenn ang wa? Ne ke m-ndiki ta kare to ang bba mayn ke Tarsis le a neenn. Mba m-gere to e-to Lubba ke Nje-dda me-maji, ke Nje-koo kem to ndoo le dewje. Wungu ɔin ke ngɔru ang. Ngaa e-ndiki kisi-maji le dew. Aw e-turu ndui wɔju dɔ majang ke e-ndiki ta dda ke dew.
3 Bbasine, Nje-kisi ke ndɔ ke ndɔ, e-taa kewn lem. Mba koy lem maji uta kisi lem kem baa.»
4 Nje-kisi ke ndɔ ke ndɔ ila te na: «Wungu ke e-dda to ke dɔgɔle wa?»
5 Jonase tee me tɔku bbe te le isi er ke kem kare te. Ń-dda mare key-kam lo teenn nisi kɔ ndile te mba koo ne ke a ddee dɔ tɔku bbe te le.
6 Nje-kisi ke ndɔ ke ndɔ, Lubba are ka tee ale dɔ key te le Jonase, mba kare Jonase inga ndil kula dɔe ddem, mba kɔru ne kejeje ke maji ang ke aw jɔku Jonase ddem. Jonase inga koko nya ddew ka te ke ale le.

7 A ndɔ kara goe te, ta lo-kare te a,
Lubba ula mare kuur are usa ka le
are ka le oy njan.
8 Kare ubba me dara te a, Lubba
are lel ke tunga piti piti in kem
kare te ula ngaa kare ɔsu dɔ Jonase
te ndereng singa Jonase goto. Ń-
ndinga yo na: « Koy lem maji uta
kisi lem kem baa.»
9 A Lubba pa are Jonase na: «
Wungu ke aw dda mba ka le to ke
dɔgɔle wa?» Nila te na: « To ke
dɔgɔle kare m-dda wungu ndereng
m-ndinga yom.»
10 Nje-kisi ke ndɔ ndɔ pa na: « Ei,
oo kem to ndoo le ka ke ari kula ang,
ei a e-dda are ndu ang. Ka ke tee
mare til te ngaa oy mare til te tɔ.
11 A, Ninibe ke to tɔku bbe ke
dewje ke kɔrde uta doro kɔr kara
ke dɔjoo isije te. Dewje le gereje
dɔjide ke kɔl ke ye ke gel ang ngaa
daje kara banyaje nya me te, ema,
e-ndiki ta kare moo kem-to-ndoo laa
ang wa?»

Maketuru le Matiye
Matiye
Mt

Gel kuju Jeju

1 Ri gel dewje ke ujuje Jeju-Kiriste
toke be: Jeju Kiriste to dew ke gel
Dabbiti te, ngaa Dabbiti to dew ke
gel Abaraham te.
2 Abaraham uju Ijake. Ijake uju
Jakobbo. Jakobbo uju Juda ke
ngakɔenje.
3 Juda de ke Tamar dujuje Pareje
de ke jara. Pareje uju Eserɔm.
Eserɔm uju Aram.
4 Aram uju Aminadab. Aminadab
uju Naasɔn. Naasɔn uju Salmɔ.
5 Salmɔ de ke Rahabe dujuje
Bowaje. Bowaje de ke Rutu dujuje
Obede.
6 Obede uju Ijayi. Ijayi uju tɔku
mbay Dabbiti. Dabbiti de ke dene le
Uri* dujuje Salemɔ.
7 Salemɔ uju Robowam. Robowam
uju Abiya. Abiya uju Aja.
8 Aja uju Jojapa. Jojapa uju Joram.
Joram uju Ojiyase.
9 Ojiyase uju Jotam. Jotam uju
Akaje. Akaje uju Ejekiyase.
10 Ejekiyase uju Manase. Manase
uju Amɔ. Amɔ uju Jojiyase.
11 Jojiyase uju Jekoniyase ke
ngakɔenje. Bbale teenn a daw ne
ke ngann Ijarayelje to bbereje bbe
te ke Babilɔnn.
12 Go kuwa te ke duwade daw ne
to bbereje Babilɔnn a, Jekoniyase
uju Salatiyel. Salatiyel uju Joroba-
bel.
13 Jorobabel uju Abiyutu. Abiyutu
uju Eliyakim. Eliyakim uju Ajɔr.
14 Ajɔr uju Sadoku. Sadoku uju
Akim. Akim uju Eliyudu.
15 Eliyudu uju Eliyajar. Eliyajar
uju Matan. Matan uju Jakobbo.
16 Jakobbo uju Jejebbe ngaw le
Marije ke to kɔn Jejuje ke daw ŉ-
bbare to Kiriste.
17 Unn kute dɔ Abaraham te
ndereng Dabbiti te, buwa kuju
dewje kara kara tee dɔku gire sɔ.
Unn kute dɔ Dabbiti te ndereng kare
te ke daw ne kede bbe-bbere te
ke Babilɔnn, buwa kuju dewje kara
kara tee dɔku gire sɔ. Unn kute
dɔ ndɔ bbere te lede ke Babilɔnn
ndereng ndɔ te le Kiriste, buwa kuju
dewje kara kara tee dɔku gire sɔ.

Tar kuju Jeju

18 Tar kuju Jeju Kiriste toke be:
Jejebbe aw aw mɔrɔ le Mari kɔn
Jejuje. ʼN-nayn ŉ-taa naa ang bbay
a, Mari le uwa sem ddew te le Ndil-
me-nda.
19 Jejebbe nje-mɔrɔ laa le to din-
gaw ke gate gate, ngaa ndiki ta tee
ke tare ke ddaka kem dewje te ang.
Yeenn a ŉ-diki ta kinyae hɔy baa.
20 Toke Jejebbe aw eje tar neenn
le mee te bbay a, mare anji le Ebbe-
dewje tee ingae me ni te ngaa pa are
na: «Jejebbe dew ke gel Dabbiti te,
are bbeel ddai ang bbo e-taa Mari
to dene lei, mba sem le ngonn ke to
mee te le ddee ddew te le Ndil-me-
nda.
21 Na kuju ngonn ke dingaw, ta a
kunda ria na Jeju, mba ne a na kaji
dewje laa me majangje te lede.»
22 Nejeenn tɔyn teeje mba kare
tar ke Ebbe-dewje unda ta nje-kila
mber-tar laa are pa ddee to tar ke
tɔkɔrɔ. Tar le na:
23 «Ngonn mande ke gere ngaw ang
a kuwa sem,
na kuju ngonn ke dingaw,
ngaa da kunda ria na Emanuwel.»
Gel ri le na: Lubba ee ke je.
24 Toke Jejebbe le ndol a dda ne ke
anji le Ebbe-dewje pa are le, ngaa ŉ-
taa Mari to dene laa.
25 A, ŉ-mbɔn saa naa ang ndereng
Mari le uju ne ngonn ke dingaw,
ngaa Jejebbe unda ri ngonn le na
Jeju.

2

Nje ne-gereje ddeeje mba koo Jeju

* **1:6 1.6** Dabbiti ta dene neenn le goe te ke Uri oy, ooje 2 Sam 11.12

1 Duju Jeju me bbe te ke Betelehem, dɔ nange Jude te, kare te ke
Erodeto ne to tɔku-mbay. Goe te a,
nje-ne-gereje inje er ke lo tee te le
kare, ń-teeje Jurusalam,
2 ngaa ń-dujuje na: «Tɔku-mbay le
Jiipije ke duje le ee dda wa? Mba joo
endenterenden laa er ke lo tee te le
kare, are n-ddee ta poloe.»
3 Toke Erodeoo tar le a, mee sange
nya, ngaa dewje tɔyn ke Jurusalam
kara mede sangede tɔ.
4 Ń-mbɔn tɔke nje-poloje Lubba
tɔyn, ke nje kɔruje gel ndu ngaa ń-
dujude se lo ke dda bba duju Kiriste
te wa?
5 Ń-paje dareje na: «Duje me bbe
te ke Betelehem, dɔ nange Jude te
mba nje-kila mber-tar le Lubba dda
tare Maketuru te na:
6 ‹Ei ke Betelehem, ke nange te le
Juda,
e-to ten baa horo ngann bbeje te ke
nange te ke Juda ang.
Mba nje-kɔn bbe a kin mei te tee
ta kɔru nɔ dewje lem, ngann
Ijarayelje.› »
7 Erode ula bbar nje ne-gereje le
lo-kiyae te dujude ta gere ndɔ ke
endenterenden le tee ne.
8 Goe te a, nulade Betelehem, ń-pa
narede na: «Awje aw dujuje tar dɔ
ngonn te le ke maje ta bbo ingaeje a,
e-ddeeje e-paje are ema kara maw
m-poloe tɔ.»
9 Goe te ke dooje tar le tɔku-mbay
le a, dawje. A endeterenden ke dooje
kete lo tee te le kare le ɔru nɔde
aw ke de ndereng aw ar dɔ lo te ke
ngonn le to te.
10 Rɔ nje-ne-gerje le nelde nya
wɔju dɔ endeterenden ke dooje le.
11 Dandeje me key te ngaa dooje
ngonn le, de ke kɔenje Mari. Dɔsuje
gɔlde nangê ngaa ń-poloeje. Ń-
teynje ta bɔlje lede ngaa dareje neje
ke toke, ande, ke yambo, ke ubbu ne
ke ria na mir.
12 Goe te a, Lubba ndɔru mbide me
ni te kare ń-telje rɔ Erode te ang, a
dunnje ddew ke dang ń-telje ne bbe
lede.

Dayn ke Jeju dawsaa Ejipite

13 Go kɔte te le nje-ne-gereje le
a, anji le Ebbe-dewje ddee ke ni dɔ
Jejebbe te ngaa pa are na: «In taar,
unn ngonn le de ke kɔenje bbo ayn
aw Ejipite ta e-nayn nunn ndereng
ndɔ ke ma pa kari kare e-tel, mba
Erode a sange ddew ta tɔl ngonn le.»
14 Tile teenn njaa, Jejebbe in taar
unn ngonn le de ke kɔenje ngaa
dawje Ejipite.
15 Ń-nayn nunn ndereng Erode oy.
Yeenn bba tar ke Ebbe-ddewje pa
ddew te le nje-kila mber-tar le ddee
to tar ke tɔkɔrɔ. Ń-pa na: «M-bbar
ngunum kare tee nange te ke Ejipite
ke ddang.»

Erode tɔl ngannje ke Betelehem

16 Toke Erode gere to nje ne-gereje
le ereje a, ungu ɔen nya. Yeenn
a nunn ndu kare ń-tɔl ngannje ke
dingaw ke bbalde joo wase bbalde
aw ngɔsi ke bbal joo me bbe te ke
Betelehem, ke me bbeje te ke mbɔre
te, ase kem ndɔ ke nje ne-gereje
turaje are.
17 Yeenn ngaa tar ke Jeremi nje-
kila mber-tar le Lubba pa ddee to tar
ke tɔkɔrɔ. Ń-pa na:
18 «Ko bbar me bbe te ke Rama,
ndu-nɔ ke ndinga-rɔ uta dɔe.
Rasel a aw nɔ nganne.
Ń-ndiki ta koo ndeje ang,
mba nganne gotoje ngaa.»

Jejebbe de ke nje-ke laa dinje Egipite te ń-telje

19 Go koy te le Erode a, anji le
Ebbe-dewje ddee dɔ Jejebbe te ke ni
me bbe te ke Egipite.
20 Anji pa na: «In taar bbo unn
ngonn le de ke kɔenje, ta e-tel nange
Ijarayel te, mba nje ke aw sangeje
ngonn neenn ta tɔle le oyje mban.»
21 Jejebbe in taar, unn ngonn le de
ke kɔenje ngaa ń-tel ke de nange te
ke Ijarayel.
22 Toke Jejebbe oo na Arekelayusu
ngaa ɔn bbe nange te ke Jude turu
bɔeje Erode te a, bbel ddae ta tel.

A Lubba pa tar are ke ni ngaa naw
nange te ke Galile.
23 Naw ngaa ń-dda bbe ke ria na
Najarete. Yeenn bba kare tar ke nje-
kilaje mber-tar le Lubba paje le ddee
ne to tar ke tɔkɔrɔ. Da bbare to dew
ke Najarete.

3

Jan Batisi ila mber

1 Dɔ ndɔe teenn Jan Batisi tee me
kɔr te ke Jude ngaa aw ila mber.
2 Ń-pa na: «E-turuje ddew lese
mba Bbe-kɔn ke darâ e ngɔsi.»
3 Ejayi nje-kila mber-tar le Lubba
pa tar le Jan neenn le lew na:
«Mare dew ila mber me kɔr te na:
‹E-mɔseje ddew le Ebbe-dewje.
E-ddaje ngann ddewje laa areje
ndɔju njarara.› »
4 Jan le ula kubbu ke ń-dda ke biin
jambal, ngaa ń-tɔ bbere ke endaar.
Ne-kusa laa to ebeteje ke ubbu teje
ke me kɔr te.
5 Dewje ke Jurusalam, dewje ke
Jude tɔyn, ke dewje ke bbeje te ke
guku dɔ maann Jurden ddeeje rɔe te.
6 Ń-paje tar majangje lede ke
ddaka ngaa Jan le ddade batem
maann Jurden te.
7 Toke Jan oo Parijiyenje ke
Saduseyenje banya banya ke ddeeje
kare ń-ddade batem le a, ń-pa
narede na: «See embakanraje, na
ulase kare aynje sariya le Lubba ke
aw ddee wa?
8 Areje kula ddase tɔju to e-turuje
ddew lese mban.
9 Aw ejeje mese te e-paje na Abara-
ham to kajeje. Yeenn njaa kara baa
ase ang. Mba m-pa marese: Lubba
ase ta turu erje neenn kare telje to
ngannka Abaraham.
10 Tina to ngɔsi baa ta tuka ne
kakeje ngirade te mban. Kake ke
ande kande ke maji ang a da tuka
kila poro.
11 Ema, m-ddase batem maann ta
tɔju to e-turuje ddew lese. A dew ke
aw ddee gom te, singae utam. Ne-
gɔl laa kara mase kɔru gɔle te ang.
Ne, na ddase batem Ndil-me-nda ke
batem puru.
12 Nuwa ne to kande koo laa jia te.
Na kuta ta paal laa. Na kɔru kem
koo laa kungu damâ, a na ro tisa
kem puru te ke a koy ndɔ kara ang.»

Jan dda Jeju batem

13 Me ndɔje teenn Jeju in nange te
ke Galile, ddee rɔ Jan te ta maann te
ke Jurden kare ddae batem.
14 A Jan a ta mbete, ngaa pa are
Jeju le na: «Ema a, a ddam batem, a
ei a e-ddee rɔm te wa?»
15 A Jeju ilae te na: «Ke bbasine
neenn, e-ndiki te bbo e-dda toke
baann. Mba to maji kare n-ddaje
ne tɔyn ke to gate gate toke baann.»
Yeenn ngaa, Jan le ndiki te saa.
16 Kake Jeju inga batem, ngaa tee
me maann te a, kare teenn njaa ta
dara teyn. Ngaa noo Ndil le Lubba
ddisi dɔe te toke le der jeenn.
17 Ndu Lubba in me dara te bbar
na: «Ne neenn ń-to ngonum ke m-
ndike nya. Minga rɔ-neel ddew te
laa nya.»

4

Esu na Jeju

1 Goe te a Ndil aw ke Jeju me kɔr
te mba kare Esu nae.
2 Jeju mbete ne-kusa ndɔ dɔsɔ til
dɔsɔ tɔ ngaa bbo ddae.
3 Esu nje-na-dewje ddee ngɔsi saa
ngaa pa na: «Toke e-to ngonn le
Lubba a unn ndui are erje neenn
telje ne-kusa.»
4 Jeju ilae te na: «Maketuru le
Lubba pa na: ‹Dew a kisi ke tebbe
ddew ne-kusa te kara baa ang. Na
kisi ke tebbe ddew tar te tɔyn ke tee
ta Lubba te.› »
5 Goe te a Esu le aw saa Jurusalam
ke to bbe ke maji tɔyn. Naw nilae
lum dɔ key-polo-Lubba te,
6 ngaa ń-pa nare na: « Toke e-to
ngonn le Lubba a, in dɔ key te neenn
oso nangê mba Maketuru le Lubba
pa na:
‹Lubba a kunn ndu kare anjije laa
wɔju dɔi,
ngaa da lai to la

kare unda gɔli er te ang.› »
7 Jeju ilae te na: « Maketuru le
Lubba pa tɔ bbay na: ‹Ebbe-dewje
ke to Lubba lei le a nae ang.› »
8 Esu tel aw saa dɔ ddingiri te ke
ndew nya ngaa tɔje bbe-kɔnje tɔyn
ke dɔ nange te ke neje ke kura ke
me te,
9 ngaa pa are na: «Toke ɔsu gɔli
nɔm te, ngaa e-polom a, ma kari neje
neenn tɔyn.»
10 Yeenn a Jeju pa are na: «Ɔtu
ke ddang, Satan! Mba Maketurule
Lubba pa na: ‹Maji kare Ebbe-dewje
ke to Lubba lei njaa kara baa a ɔsu
gɔli nɔe te, ta ne kara baa a e-dda
saa tɔ.› »
11 Yeenn ngaa Esu le ɔtu inyae, a
goe te a, anjije ddeeje rɔe te ngaa
ddaje saa.

Jeju unn kutu kula laa nange te ke Galile

12 Toke Jeju oo na dila Jan key kula
te a, nɔru rɔe naw nange te ke Galile.
13 Ninya Najarete a naw nisi
Kapernayum kare tɔke dange te,
nange te le Jabulɔn, ke le Nepetali.
14 N-dda baann kare tar le Ejayi
nje-kila mber-tar le Lubba ddee ne
to tar ke tɔkɔrɔ. Tar le na:
15 «Nange le Jabulɔn, ke le Nepetali,
ke toje ddew ba-kate te, tura maann
Jurden te,
ke to Galile, nange le dewje ke toje
to Jiipije ang.
16 Dewje ke isije me til te
ooje tɔku lo-kare ke.
Lo a kare dɔ dewje te
ke isije dɔ nange yo te ke il biti biti.»
17 Un kute kare teenn njaa, Jeju unn
kutu kila mber na: «E-turuje ddew
lese mba Bbe-kɔn ke darâ e ngɔsi.»

Jeju bbar dɔngɔr nje-njaje goe te

18 Toke Jeju aw nja kar tɔku dange
te ke Galile a, noo ngakɔn naaje joo:
Simɔ ke daw ñ-bbare na Piyar de ke
ngokɔen Andere. Daw dilaje ddenge
tɔku dange te le mba ñ-toje to nje-
ndɔñ-maannje.
19 Jeju le pa arede na: «Un-
nje gom. Ma ddase to nje-sangeje
dewje.»
20 Njange baa njaa a, dinyaje
ddengeje lede a dunnje goe.
21 Jeju aw ngaji ke kete a oo mare
ngakɔn naaje joo: Jake de ke Jan
ngann le Jebede. Deeje me tɔku to te
ke bɔdede Jebede le, daw ñ-mɔseje
ddengeje lede, ngaa Jeju le bbarde.
22 Njange baa njaa a, dinyaje tɔku
to lede ddem, bɔdede ddem ngaa
dunnje go Jeju le.

Jeju tɔju ne ngaa ɔru rɔ-to rɔ dewje te

23 Jeju nja nange te ke Galile tɔyn.
Naw ñ-tɔju ne dewje me key-mbɔn
naaje te le Jiipije ke nange teenn
ngaa, nila mber Tar ke maji ke wɔju
dɔ Bbe-kɔn le Lubba. Nɔru rɔ-toje
tɔyn rɔ dewje te, ngaa ñ-dda nare
dewje ke debbe rɔde tuju ddeeje
maji.
24 Ri Jeju bbar dɔ nange Siri te tɔyn
are dewje ddeeje ke nje-rɔ-toje dang
dang rɔe te: dede ke rɔ-toje dang
dang ula kemde ndoo, nje ke eeje ke
ndilje ke maji ang, nje-dɔ-kilaje ke
nje ke debbe rɔde oy ngaa Jeju ɔru
ro-to rɔde te.
25 Dewje banya banya unnje goe.
Dinje nange te ke Galile, ke nange
Tɔku Bbeje ke Dɔku. Mareje inje
Jurusalam, ke nange te ke Jude, ke
nange te ke to tura Jurden te.

5

Jeju tɔju ne dewje dɔ ddingiri te

1 Toke Jeju oo dewje ke banya le a,
aal dɔ ddingiri isi te ngaa nje-njaje
goe te awje rɔe te tɔ.
2 Nunn kutu tɔjude ne toke be:

Kisi ke rɔ-neel

3 «Rɔ-nel to mba dewje ke gereje
to,
ñ-toje to nje-ndooje ddew keje te
lede,
mba Bbe-kɔn ke darâ to lede.
4 Rɔ-nel to mba dewje ke aw nɔnje,
mba Lubba a wul mede.
5 Rɔ-nel to mba dewje ke wulje pe,
mba Lubba a karede nange neenn to
lede.

6 Rɔ-nel to mba dewje ke isije ke bbo nya ta dda ne ke gate gate,
mba Lubba a karede ne ke mede ndiki.
7 Rɔ-nel to mba dewje ke aw ooje kem-to-ndoo le nga-mardeje,
mba Lubba a koo kem-to-ndoo lede tɔ.
8 Rɔ-nel to mba dewje ke mede nda kayn,
mba da kooje Lubba.
9 Rɔ-nel to mba dewje ke aw ddaje are me-wul lɔm to horo dewje te,
mba Lubba a bbarde to nganne.
10 Rɔ-nel to mba dewje ke daw dula kemde ndoo,
wɔju dɔ kula-ddade ke to gate gate,
mba Bbe-kɔn ke darâ to lede.
11 Areje rɔse nelse,
toke dewje aw tajise,
toke daw dula kemse ndoo,
toke daw ɲ-paje tarje ke majang dang dang,
ke to tar ngemje baa dɔse te wɔju dɔm.
12 E-ddaje rɔ-nel,
isije ke koko,
mba kuka lese ke darâ a bo nya.
Nje-kilaje mber-tar le Lubba ke kete arese kara,
ɲ-ddaje singa ke de toke baann tɔ.»

Kate ke lo-kare ke dɔ nange te

13 «Sese a e-toje to kate ke nangê neenn. A bbo kate neel ang ngaa a, ddi bba dew a dda kare kate le tel neel bbay wa? Mare ne dang ke ta dda ne goto. To ne kungu kɔrɔ kare dewje mbɔynje ke gɔlde.
14 «E-toje to lo-kare ke nangê neenn. Bbe ke ɲ-dda dɔ ddingiri te a kase kiya rɔe ang.
15 Dew unda puru lambe te a, a kaw kunda kɔy joo te ang. Na kunda dɔ ne te taar kare nje-keyje le tɔyn ooje ne lo.
16 Ddew kara baa, areje ndoko lese to kem dewje te tɔyn. Yeenn bba da kooje kula ddase ke maji, ngaa da kɔsu ne gaji Bɔsese ke isi darâ.»

Ne-tɔju le Jeju dɔ Ndu te

17 «Ejeje to m-ddee ta tuju Ndu le Moyiji wase ne-tɔjuje le nje-kilaje mber-tar le Lubba wa? M-ddee ta tuju nejeenn ang. M-ddee ta dda kare dewje ooje kande tarje ke me nduje tenn le ke maje.
18 Tɔkɔrɔ njaa m-pa marese, kare ke dara ke nange ɲ-naynje bbay a, mare ngonn gɔl maketuru wase mare mbita gɔl Maketuru-Ndu a koso nangê ang, ndereng ddutu ndɔ te.
19 «Bbo dew mbete mare ngonn tar kara ke me ndu te, ngaa tɔju dewje are mbeteje ndu le a, na ddee to dew ke ten baa uta kese dewje tɔyn me Bbe-kɔn te ke darâ. A bbo dew ngem Ndu, ngaa tɔju dewje kare ngemje tɔ a, na ddee to dew ke bo me Bbe-kɔn te ke dara.
20 M-pa marese: Bbo e-ddaje ne ke gate gate uta nje-kɔruje gel Ndu wase Parijiyenje ang a, a kandeje me Bbe-kɔn te ke darâ ang.»

Ne-tɔju dɔ wungu te

21 «Ooje na ɲ-pa dare kaseseje lew na: E-tɔl dew ang, mba da gange sariya dɔ dew te ke tɔl dew mare.
22 A ema, m-pa marese: ‹Bbo dew dda wungu ke ngokɔen a, ase kare ɲ-gange sariya dɔe te. Bbo dew bbar ngokɔen mbe a, nase kare daw saa nɔ sariya te. A bbo dew bbar ngokɔen woy a, nase kare dilae kem puru te ke aw ɔn ke ndɔ ke ndɔ.›
23 «Bbo aw nɔ baann te ke ne-kare-baa lei, a bbo mei ole to ngokɔin ee sei ke tar a,
24 maji kare inya ne-kare-baa lei le nɔ baann teenn, a aw dɔngɔr rɔ ngokɔin te le e-gɔl saa tar bba goe te a, e-ddee are ne-kare-baa lei le Lubba.
25 «Toke dew ke ee sei ke tar aw sei ke lo gange sariya te, a e-naynje ddew-bô bbay a, maji kare e-gɔl saa tar njange. Baann ang a, na kilai ji nje-gange sariya te, ngaa nje-gange sariya a kilai ji mbambaje te kare dilai key-kula te.

26 Tɔkɔrɔ njaa m-pa mari, toke uka
nare ke da kɔju dɔi te tɔyn tunga ang
a, a tee key-kula teenn ang nyɔm.»

Tar dɔ lo-to majang te

27 «Ooje na ń-pa lew dare kaseseje
na: E-dda lo-to majang ang.
28 A ema, m-pa marese: dew ke aa
dene le nje-mare ngaa dda bbo laa
a, dew le dda saa lo-to maji ang mee
te mban.
29 Toke kemi ke kɔl dda are oso
majang te a, ɔru ila kɔrɔ ddew ew.
Mba bbo debbe rɔi kara a goto a,
maji uta kare da-rɔi tɔyn njaa aw
kem puru te ke aw ɔn ke ndɔ ke ndɔ.
30 A bbo jii ke kɔl dda are oso me
majang te a, e-gange ila kɔrɔ ddew
ew. Mba bbo debbe rɔi kara a goto
a, maji uta kare da-rɔi tɔyn njaa aw
kem puru te ke aw ɔn ke ndɔ ke
ndɔ.»

Tar tubba dene

31 «Ń-pa lew tɔ na: Toke dew
tubba dene laa a, maji kare ń-dda
maketuru kinya-naa nula jia te.
32 A ema, m-pa marese: Toke dene
dda lo-to-majang ang, a bbo ngaweje
tubbae a, dingaw le a dda kare
dene le dda lo-to-majang. Ngaa toke
dingaw taa dene ke ngaweje inyae a,
dingaw le dda lo-to-majang tɔ.»

Tar kunda yo

33 Ooje na ń-pa dare kaseseje lew
na: Unda yo ang. Ne ke unda yo kem
Ebbe-dewje te ta dda a, maji kare e-
dda ne le.
34 A ema, m-pa marese: Dang bba
undaje yo ang. Undaje yo ke ri dara
ang, mba dara to ngende-mbay le
Lubba.
35 Undaje yo ke ri nange ang tɔ,
mba nange to lo kungu gɔle. Un-
daje yo ke ri Jurusalam ang, mba
Jurusalam to bbe le Tɔke-Mbay.
36 Unn dangara dɔi unda ne yo
ang, mba ase ta dda kare ben dɔi
kara nda wase ndul ang.
37 A maji kare e-paje na: Ye njaa
ann, ye njaa ann. Wase ye ang, ye
ang. A bbo ilaje mare tar dɔe te a, to
tar ke in rɔ Nje-Me-Majang te ann*.»

Tar kila bare

38 Ooje na ń-pa lew na: Toke e-tɔ
kem dew a da tɔ kemi. Toke e-guru
ngange dew a da guru ngangi.
39 «A ema, m-pa marese: Ilaje bare
ang. Toke dew unda ka-mbɔri ke kɔl
a, e-turu ye ke gel are nunda tɔ.
40 A bbo dew aw sei sariya te ta taa
dɔ-kubbu lei ke taar a, inya kubbu
kul lei are tɔ.
41 Bbo dew uwai ke gu kare e-
nja saa kula-metere kara a, e-nja saa
kula-metere joo.†
42 Toke dew duji ne a are. Ngaa
bbo dew duju ta tunai ne a ɔke ang.»

Tar ndiki nje-baanje

43 «Ooje na ń-pa lew na: Maji
kare e-ndiki nje-mari. A e-mbete
nje-baan lei.
44 A ema, m-pa marese: E-ndikije
nje-baanje lese, ngaa e-dujuje Lubba
wɔju dɔ dewje ke aw ulaje kemse
ndoo.
45 Yeenn bba a toje to ngann le
Bɔsese ke isi darâ. Mba naw ń-dda
nare kare laa ɔsu dɔ dewje te ke
majije ang ke dɔ dewje te ke majije
tɔ. Naw ń-dda nare ndi aw ere dɔ
dewje te ke pa-nja lede to ke dɔgɔle
ddem, dɔ dewje te ke pa-nja lede to
ke dɔgɔle ang ddem.
46 Toke dewje ke ndikise dɔrɔ a, e-
ndikijede a, kuka ddi bba a kingaje ji
Lubba te wa? Nje-taaje nare-lambo
kara ddaje toke baann tɔ.
47 A bbo ngakɔnse njaa a, e-
ddajede lapiya a, ddi ke dang boy a
e-ddaje wa? Dewje ke gereje Lubba
ang kara ddaje toke baann tɔ.
48 Yeenn a, maji kare e-ddeeje to
dewje ke maji tɔyn ddew kara baa
toke Bɔsese ke isi darâ maji tɔyn.»

6

Gusu kare ne nje-ndooje

1 «E-ngemje ddew lese ke maje:
Toke e-ddaje ne ddew Ndu te le

* **5:37 5.37** Nje-Me-Maji ang to emare ri Esu ann † **5:41 5.41**

Lubba a, e-ddaje ne le kem dewje te
tɔyn kare daase ang. Baann ang a,
Bɔsese ke isi darâ a kukase ang.
2 «Yeenn a, toke aw are ne nje-
ndoje a, maji kare uru ne ekii
ang. Mba nje-ngemje aw ddaje toke
baann me key-mbɔ-naa te le Jiipije,
wase go ddew te mba kinga ne piti ta
dewje te. Tɔkɔrɔ njaa, m-pa marese,
dingaje kuka lede mban.
3 A bbo are ne nje-ndoo ke jii ke
kɔl a, are jii ke gel gere ang.
4 Yeenn bba ne ke are le a to lo-
kiyae te. Bɔije Lubba ke oo ne ke to
lo-kiyae te le a kukai.»

Gusu duju Lubba

5 «Toke aw dujuje Lubba a, e-
ddaje toke le nje-ngemje ang. Dede
ń-ndikije nya ta kar taar bba duju
Lubba me key-mbɔ-naaje te wase tɔ-
ddewje te ta kare dewje tɔyn oojede.
Tɔkɔrɔ njaa, m-pa marese, dingaje
kuka lede mban.
6 A ei, toke a ta duju Lubba a, aw
me key te lei ngaa, utu ta key bba e-
duju Lubba lo kiyae te. Bɔije Lubba
ke aw oo ne ke to lo-kiyae te le a
kukai.
7 «Toke aw dujuje Lubba a, tar ke
kara baa njaa e-tel dɔe te gɔl bayan
nya ang mba dewje ke gereje Lubba
ang aw ddaje toke baann. Dejeje to
ń-paje tar nya bba Lubba a koo.
8 E-ndajijede ang, mba Bɔsese gere
ne ke e-ndikije bba e-dujeje guku
baa.»

Jeju tɔju gusu duju Bɔjeje

9 «Maji kare e-dujuje Lubba toke
be:
Ei Bɔjeje ke isi me dara te,
Maji kare dewje gereje to rii maji
tɔyn.
10 Maji kare e-ddee ɔn bbe!
Maji kare dewje ddaje ne ke mei
ndiki dɔ nange te,
ddew kara baa toke ye ke dara.
11 Areje ne-kusa taje ke bbokone.
12 Ɔru tar majang leje dɔje te,
ddew kara baa toke jeje kara jaw
jɔru tar dɔ dewje te ke ddaje
majang ke je.
13 Inya ddew are mare ne na meje
ang.
A ɔruje me ji Nje-Me-Maji ang te.
[Mba ei njaa kɔn-bbe, singa-mɔngu,
ke piti to lei ke ndɔ ke ndɔ!
Amem.]
14 «Mba toke ɔruje tar dɔ dewje te
ke ddaje maji ang ke se a, Bɔsese ke
ee darâ a kɔru tar dɔse te tɔ.
15 A toke bbo ɔruje tar dɔ dewje
te ang a, Bɔsese a kɔru tar maji ang
dɔse te ang tɔ.»

Tar mbete ne-kusa

16 «Toke e-mbeteje ne-kusa a, e-
tɔjuje to isije ke rɔ-kate ddew kara
baa toke nje-ngemje aw ddajeenn
ang. Daw ń-tɔju dɔ kemde te to daw
ń-mbeteje ne-kusa. M-pa marese,
to tar ke tɔkɔrɔ, dingaje kuka lede
mban.
17 A ei, toke e-mbete ne-kusa a, e-
toko kemi, ngaa e-ndem ubbu.
18 Baann bba kare dewje gereje to
aw e-mbete ne-kusa ang. A are Bɔije
kara baa njaa ke ee lo te ke iya rɔe a
gere. Bɔije ke aw oo ne ke to lo-kiyae
te le a kukai.»

Tar ne-kingaje ke nangê ke ye ke darâ

19 «E-sangeje ne-kingaje ke dɔ
nange te neenn nya nya ang mba
esɔlɔlɔ a kɔn, a kuwa mbɔrkase
ngaa, nje-bbokoje a tete ta-key mba
bboko.
20 A maji kare e-sangeje ne-kingaje
ke darâ, mba dara to lo ke esɔlɔlɔ
a kɔn ne te ang ddem, ne a kuwa
mbɔrkase te ang ddem, nje-bbokoje
kara a tete ta-key mba bboko ne te
ang ddem tɔ.
21 Mba lo ke ne-kinga lei to te, mei
a to te tɔ.»

Kem dew to lambe ke rɔe te

22 «Kem dew to ddew kara baa
toke lambe ke da-rɔ dew te. Yeenn
a bbo kemi to ke maje a, da-rɔi tɔyn
njaa a ndoko.
23 A bbo kemi to ke maje ang a, da-
rɔi tɔyn a ndul. Yeenn a bbo lo-kare
ke rɔi te tel to til a, til le a tel kil biti
biti.»

Maji ta dda ke Lubba kara baa

24 Dew kara ase dda bbere le
ebbejedede joo ang mba, na mbete
mare kara, a na ndiki mare kara.
Wase na kunn rɔe kare mare kara a,
na mbete mare kara. A kaseje ta dda
bbere le Lubba ddem, le nare ddem
ang tɔ.

Tar kunda me dɔ Lubba te

25 «Mba yeenn a, m-pa marese:
E-sangeje mese wɔju dɔ tebbe lese
wase da-rɔse ang ddem, wɔju dɔ
ne ke a kayje wase ne ke a kusaje
wase kubbu ke a kulaje ang. Tebbe
lese ngeng uta ne-kusa ddem, da-
rɔse ngeng uta kubbu ddem ang wa?
26 Ooje eelje ke darâ. Ń-dubbuje
ne ang ddem, dujaje kande ko ang
ddem, ń-mbɔnje ne-kusa damâ ang
ddem tɔ. A Bɔsese ke darâ aw
ngemde ke ne-kusa. Gatese ngeng
uta gate eelje ang wa?
27 «Na bba horose te a kase kila
mare ndɔ kara dɔ ndɔ tebbe te laa
ddew sange-me te laa wa?
28 Yeenn a, mba ddi bba aw
sangeje mese wɔju dɔ kubbuje wa?
Aaje ddew ke putu-kakeje ke mû aw
unjuje ne. Daw ń-ddaje kula ang
ddem, dujuje ne ang ddem.
29 A m-pa marese: Salemɔ ke da-
rɔe njaa kara, dann ne-kingaje te laa
tɔyn, ula kubbu ke kura ase putu-
kakejeenn kara ang.
30 Sese ke me-kunn lese to ngaji
baa neenn! Putu-kakeje bbay ke toje
bbokone neenn ngaa bara a puru a
kɔn a Lubba ulade kubbu. A sese, na
kulase kubbu ang toke baann wa?
31 «Yeenn a aw paje na: Ddi a ja
kusa? Wase, ddi a ja kay? Wase,
kubbu ddi a ja kula wa. E-sangeje
mese wɔju dɔ nejeenn ang.
32 Dewje ke gereje Lubba ang a
aw sangeje nejeenn ke kare tɔyn.
Bɔsese ke darâ gere to eeje ke bbo
nejenn tɔyn.
33 E-sangeje Bbe-kɔn le Lubba, ke
gate gate laa dɔngɔr, a na karese
kese nejeenn tɔyn dɔ mare te.
34 «Yeenn a, e-sangeje mese wɔju
dɔ ne ke bara ang. Mba bara njaa
a sange ne laa bbay. Ndɔ kara kara
ase kem ndoo laa.»

7

Maji kare e-gangeje sariya dɔ nje-marse te ang

1 «Maji kare e-gangeje sariya dɔ
nje-marse te ang, mba kare Lubba
gange sariya dɔse te ang tɔ.
2 Mba Lubba a gange sariya dɔse
te ddew kara baa toke e-gangeje
sariya dɔ nje-marse le. Ne ke unnje
bba ɔjuje ne a na kunn ta kɔju ne ne
lese tɔ.
3 Mba ddi bba mu ke to kem
ngokɔin te a oo a, tɔke kake ke to
kemi te oo ang wa?
4 A pa kare ngokɔin pa na: ‹Are
mɔre mu kemi te›, a ei njaa oo
tɔke kake ke to kemi teenn ang toke
baann wa?
5 Nje-ngem, ɔru tɔke kake ke to
kemi te dɔngɔr bba a koo lo ke maje
ta kɔru ne mu ke to kem ngokɔin te.
6 «Areje ne ke maji tɔyn bisije ang,
mba da tel turu rɔde ke dɔse te ngaa
da njarese. Unguje mereje lese nɔ
bereje te ang. Mba da mbɔynje ke
gɔlde.»

Toke dew duju ne Lubba a, a kinga

7 «E-dujuje ne a da karese. E-
sangeje ne a, a kingaje. Undaje ta
key a, da kɔru karese.
8 Mba dew ke duju ne a, inga. Dew
ke sange ne a, inga, ngaa dew unda
ta key a, dɔru dare.
9 Horose te, na bba ngonne duje
ne-kusa a, a kare er wa?
10 Wase na bba ngonne duje kanji
a, a kare li wa?
11 Sese e-majije ang, e-gereje ta
kare ne ke maji ngannse. A Bɔsese
ke darâ a kare ne ke maji nje ke
dujeje ang wa?
12 «Ne tɔyn ke e-ndikije kare
dewje ddaje ke se a e-ddaje ke de
tɔ. Yeenn to Ndu ke Moyije ke
maketuruje le nje-kilaje mber-tar le
Lubba tɔjuje aann.»

Ta-ddew ke joo

13 «Andeje ke ta-ddew ke ngaji,
mba ta-ddew ke tate to ta-ddew ke
aw ke ta yo te. Ddewe ngeng ang
are dewje nya andeje ne.
14 A ta-ddew ke ta kaw lo-kinga
tebbe te to ngaji baa ngaa to ddew
ke ngeng nya, are dewje kara kara
baa a aw ingaje.»

Nje-kilaje mber-tar ke toje to nje-ngemje

15 «Aaje rɔse wɔju dɔ nje-kilaje
mber-tar ke toje to nje-ngemje. Du-
laje ngira bate bba ñ-ddeeje ne rɔse
te. A mede te nu, ñ-toje to enjakem-
njarje ke aw uwaje ne aw usaje.
16 Ne ke a gereje ne de a to kula-
ddade. Dew a kuja kande binye dɔ
kula konn te ang ddem, kande Pige
dɔ kake te ke ubba konn ang ddem.
17 Kake ke maji, ande kandeje ke
maji, a kake ke tuju, ande kandeje
ke maji ang.
18 Kake ke maji ase ta kande kande
ke maji ang ang. Ngaa kake ke
tuju ase ta kande kande ke maji ang
ngaa.
19 Kake ke ande kande ke maji ang
a, da tuka kila poro.
20 Yeenn a, ddew kula-dda te le
nje-kilaje mber-tar ke toje to nje-
ngemje a, a gereje ne de.»

Nje-njaje go Jeju te ke tɔkɔrɔ

21 «Dewje ke aw paje arem na:
Ebbemje! Ebbemje! Dede tɔyn a da
teeje Bbe-kɔn te ke darâ ang. Dede
ke ñ-ddaje ne ke me Bɔmje ke ee
darâ ndiki ke karede baa a da teeje.
22 Ndɔ gange sariya a, dewje nya a
paje karem na: ‹Ebbejeje! Ebbejeje!
Jila mber-tar, ñ-tubba ndilje ke maji
ang ddem, ñ-dda ne-mɔrije nya ke
rii ang wa?›
23 Yeenn ngaa ma pa karede na:
m-gerese ndɔ kara ang ta ɔtuje
mbɔrem te ddang. Awje ddew ew,
ese nje-dda neje ke maji ang.»

Gusu-tar dɔ keyje te joo

24 «Yeenn a, bbo dew ke oo tarje
tɔyn ke m-pa neenn ngaa dda ne
kula a, na to ddew kara baa ke nje-
kem-kare ke dda key laa dɔ er te.
25 Ndi ere, maannje sirije taaje lo
tɔyn, ngaa yel ula yeke key le, a key
le oso ang mba dungu gɔl key le dɔ
er te.
26 A dew ke oo tarje lem ke maw
m-pa neenn, a bbo dda ne kula ang
a, na to ddew kara baa ke mbe-dew
ke dda key laa dɔ enangara te.
27 Ndi ere, are ngann maannje
sirije taaje lo tɔyn, ngaa yel ula yeke
key le, a key le oso ngaa guru njuku
njuku.»

Jeju tɔju ne ke singa le dew ke ɔn mbay

28 Toke Jeju pa tarje neenn le tɔyn
nunga a, ne-tɔju laa le ɔru singa
dewje ke banya ke ooje tar le.
29 Mba ñ-tɔju ne toke engan nje-
kɔru gel-nduje le Jiipije ang. Ñ-tɔju
ne ke singa kɔn-mbay.

8

Jeju ɔru rɔ-to banji rɔ mare dew te

1 Toke Jeju ddisi dɔ er te le a, dewje
ke banya unnje goe.
2 A, a ta koo a, mare nje-banji ddee
ngɔsi ke Jeju le, ɔsu mekeji-gɔle nɔe
te ngaa pa are na: «Ebbemje, toke
e-ndiki a, a kase dda kare m-ddee
maji.»
3 Jeju ula jia ɔru ne nje-banji le
ngaa pa na: «M-ndiki te, e-ddee
maji.» Njange baa njaa a, banji le
gayn rɔe te ke ddang ngaa ñ-ddee
maji.
4 Ngaa Jeju pa are na: «Oo ke
maje, e-pa tare are dew ang. A, aw
tɔju rɔi are nje-polo-Lubba tenni oo
bbo are ne-polo ke Moyiji unn ndu
wɔju dɔe kare dewje tɔyn gereje to
rɔi ddee maji ngaa.»

Jeju ɔru rɔ-to rɔ nje-kula te le nje-kɔn dɔ mbambaje ke Rɔm

5 Kare te ke Jeju a ta tee Kaper-
nayum a, mare nje-kɔn dɔ mbam-
baje ke Rɔm ddee ngɔsi saa ngaa
duju kare numae.

6 Nje-kɔn dɔ mbambaje le pa na:
«Nje-kula******* lem to key, debbe
rɔe oy are naw noo ndoo to bbeel.»
7 Jeju pa are na: «Ma kaw kɔru rɔ-
to laa le.»
8 A nje-kɔn dɔ mbambaje le ilae te
na: «Ebbemje, mase kare ande key
lem ang. Tar kara njaa a e-pa a, rɔ-to
le nje-kula lem le a nunga.
9 E-ma, mare dew aw ɔn dɔm,
ngaa mɔn dɔ mare mbambaje tɔ.
Bbo m-pa mare mare kara m-pa na:
‹Aw!› A naw. Bbo m-pa mare mare
m-pa na: ‹E-ddee!› A ń-ddee. M-pa
mare nje-kula lem m-pa na: ‹E-dda
ne neenn!› A ń-dda.»
10 Toke Jeju oo tar le nje-kɔn dɔ
mbambaje le baann a, tar le nele
to bbeel, ngaa ń-pa nare dewje ke
unnje goe na: «M-pa tar ke tɔkɔrɔ
marese, nange te ke Ijarayel tɔyn, m-
nayn minga mare dew ke koo me te
laa bo toke be ang.
11 M-pa marese: ‹Dewje nya a
kinje lo-tee te le kare, ke lo-kande te
le kare ta da kisije ta tɔku ne-kusa te
ke Abaraham, Ijake, ke Jakobbo me
Bbe-kɔn te ke darâ.
12 A dede ke Bbe-kɔn le to lede le,
da kungude ddaka lo te ke ndul ngaa
lo teenn le, da nɔnje ddem da ngerje
ngangede ddem.› »
13 Goe te a, Jeju pa are nje-kɔn dɔ
mbambaje le na: «E-tel aw bbe lei.
Ne ke e-duju le, a kinga wɔju dɔ koo
me te lei.» A kare teenn njaa, rɔ-
to nunga rɔ nje-kula te le nje-kɔn dɔ
mbambaje le.

Jeju ɔru rɔ-to rɔ dewje te ke banya.

14 Toke Jeju ande key le Piyar a,
noo mum Piyarje ke dene ke to key
ke rɔ-to. Rɔe tunga nya.
15 Jeju ɔru ji dene le ngaa rɔe ke
tunga le wul. Dene le in taar ngaa
unn kutu dda saa.
16 Lo-kul a, ń-ddeeje ke dewje ke
eeje ke rɔ-to ndilje ke maji ang toke
banya rɔ Jeju te. Tar ke ta Jeju te
njaa tubba ne ndilje ke maji ang le
ngaa nɔru rɔ-to rɔ dewje te le tɔyn.
17 Ń-dda baann bba kare tar le
Ijayi nje-kila mber-tar le Lubba*
ddee to tar ke tɔkɔrɔ. Tar le na:
«Nɔru namaje leje ke ddang,
ngaa ń-taa rɔ-toje leje ke dɔe te.»

Dewje ke ndikije ta kunn go Jeju

18 Toke Jeju oo dewje ke banya
banya ke gukeje le a, ń-pa nare nje-
njaje goe te kare dawje tura tɔku
dange maann te.
19 A mare nje-kɔru gel ndu ddee
pa are na: «Nje-ne-tɔju, lo tɔyn ke
aw te a, ma kuwa goi.»
20 Jeju ilae te na: «Mulaje eeje
ke lo-kiya rɔ lede ddem, eelje ke
darâ kara eeje ke key lede ddem. A
Ngonn† le dew ee ke lo kara ta kula
dɔe te ang.
21 Mare nje-nja goe te pa are
na: «Nje-ne-tɔju, inya are maw m-
dubbu bɔy bba.»
22 Jeju ilae te na: «Unn gom a inya
yoje are dubbuje yoje lede.»

Jeju ndange bamburanbo are ew rɔe

23 Jeju aal tɔku to ngaa, nje-njaje
goe te danneje.
24 A ta koo a, bamburanbo in dɔ
tɔku dange maann te le. Maann le
aw lenge ungu me tɔku to te le are
nayn ngɔsi ta ddusu, a Jeju nayn aw
tibbi.
25 Nje-njaje-goe te awje ngɔsi saa
aw ndoleje ngaa paje areje na:
«Ebbe-dewje ajije! Ja ta koy!»
26 Jeju ilade te na: «Mba ddi bba
aw bbeelje wa? Sese ke koo me te
lese bo ang.» Yeenn ngaa ni taar, ń-
ndange lel le ddem maann le ddem
ngaa lo tel to ddekeke.
27 Dede tɔyn njaa mede unda dɔ
binya ngaa ń-paje na: «Dew ddi njaa
neenn bba lel, ke maann kara ooje
tae neenn wa?»

Jeju tubba ndilje ke maji ang rɔ dingawje te joo

28 Toke Jeju tee tura dange maann
te, nange te le dewje ke Gadara a,
dingawje joo inje dɔbareje te tilaje

* **8:17 8.17** Oo Ejayi 53.4 † **8:20 8.20** Ngonn le dew to Jeju

keme. Ndilje ke maji ang isije mede te. Ń-ddaje singa nya are dew kara ndiki ta nday ke ddew ke dɔbareje te le ang.

29 Duruje ekii na: «Ngonn le Lubba, ddi a aw sange rɔje te wa? E-ddee ta kula kemje ndoo kete bba kare ndɔe ke Lubba wɔju le ase wa?»

30 Ngɔsi ke lonn le, tɔku kusu bereje aw usaje ne.

31 Ndilje ke maji ang le ddaje rɔde to ndoo rɔ Jeju te na: «Bbo a ta tubbaje a, ulaje me kusu bereje te tonn.»

32 Jeju pa arede na: «Awje!» Ndilje ke maji ang le teeje me dingawje te le ngaa aw andeje me kusu bereje te le. A, a ta koo a, kusu bereje le tɔyn inje dɔ kongo te ke ndew osoje me dange maann te le, ngaa doyje me maann te le tɔyn.

33 Dingawje ke aw ngemje bereje le aynje awje me tɔku-bbe te, ngaa paje tar ne ke tee le, ke tar ne ke inga dingawje ke joo ke ndilje ke maji ang to mede te le tɔyn are dewje.

34 Yeenn ngaa dewje tɔyn ke me tɔku bbe te le teeje aw tilaje kem Jeju le. Toke dooeje a, ń-ddaje rɔde to ndoo rɔe te kare nɔte ke ddang nange te lede.

9

Jeju dda are rɔ dew ke debbe rɔe oy ddee maji

1 Jeju aal tɔku to ngaa gange dange maann le tel aw tɔku bbe te laa. *

2 Dewje ddeeje rɔe te ke mare dingaw ke debbe rɔe oy ke dilae dɔ tuwa te. Toke Jeju oo koo me te lede le a, pa are dew ke rɔe oy le na: «Ngunnum, uwa are ngeng, tar majang lei ɔru dɔi te ngaa.»

3 Yeenn ngaa, mare nje-kɔruje gel ndu paje mede te na: «Dew neenn aw taji Lubba.»

4 A Jeju gere keje lede ngaa dujude na: «Mba ddi bba eeje ke keje ke maji ang baann wa?

5 Ta pa na: Tar majang lei ɔru dɔi te, wase ta pa na: In taar bbo e-nja. Yee ke dda ngeng ang wa?

6 M-ndiki kare e-gereje to Ngonn le dew ee ke singa ta kɔru tar majang dɔ dewje te ke nangê neenn.» Yeenn ngaa ń-pa nare dew ke rɔe oy le na: «In tar, unn tuwa lei bbo aw bbê.»

7 Dingaw le in taar ngaa aw bbê laa.

8 Toke dewje ke banya le ooje baann a, bbeel uta dɔde ngaa dɔsuje gaji Lubba mba singa ke baann ke nare dewje le.

Jeju bbar Matiye kare unn goe

9 Jeju ɔtu lo teenn le ngaa aw nday a, noo mare dingaw ke daw ń-bbare na Matiye isi lo kula taa nare lambo te. Jeju pa are na: «Unn gom.» Matiye le in taar ngaa unn goe.

10 Goe te a, Jeju aw usa ne key le Matiye. Nje-taaje nare lambo, ke nje-ne-ddaje ke maji ang toke banya ddeeje usaje ne le ke Jeju de ke nje-njaje goe te.

11 Toke Parijiyenje ooje neenn le a, ń-paje dareje nje-njaje go Jeju te le na: «Mba ddi bba nje-ne-tɔju lese aw usa ne ke nje-taaje nare lambo, ke dewje ke toje to nje-ne-ddaje ke maji ang wa?»

12 Jeju oo tar lede le ngaa pa na: «Dewje ke rɔde to ke maje aw sangeje nje-kɔru rɔ-to ang. Dewje ke rɔde to de bba.

13 Yeenn a, maji kare aw sangeje ddew mba gere kande tar ke Lubba pa neenn: « Ndiki naa a m-ndiki bbo ne-polo ang. Mba dewje ke ooje rɔde to dewje ke gate gate a m-ddee ta bbarde ang. M-ddee mba nje ke ooje rɔde to nje-ne-ddaje ke maji ang.»

Tar mbete ne-kusa mba duju Lubba

14 Goe te a, nje-njaje go Jan Batisi te ddeeje ngɔsi ke Jeju ngaa dujeje na: «Mba ddi bba jeje ke Parijiyenje jaw inyaje ne-kusa taar taar mba

* **9:1 9.1** Bbe ke Jeju isi te kare teenn le to Kaperenayum. Ooje ke Marke 2.1

duju Lubba a, nje-njaje goi te inyaje
ne-kusa ang wa?»
15 Jeju ilade te na: «Ejeje to nje-
buwa-kuraje le nje-dene ke siki a
ndingaje ndoo kare te ke nje-taa
dene le nayn ke de bbay wa? Baann
ang. A kare a ddee kare dunn nje-
taa dene le dɔtu ne, a da kinyaje ne
kusa bbay.»
16 Dew a kunn ta kubbu ke siki
kila ne kem ngisi kubbu ang. Mba
ta kubbu ke siki le a dda kare do ke
kem ngisi kubbu te le tel tiir ke kete
bbay ngaa do ke kem ngisi kubbu te
le a tel bo kuta ye ke kete.
17 Dew a kungu ben ke ń-dda siki
bbay me konn ku endaarje† te ang.
Mba kuje le a tiirje ta ben le a kula
nangê ngaa kuje le kara a tujuje
nyɔm tɔ. Kuje ke siki a daw dungu
ben ke ń-dda toke siki me te. Baann
bba koto le ke kuje le a naynje ke
maje.»

Jeju ɔru rɔ-to rɔ dene te, ngaa ndol mare ngonn ke dene ke oy.

18 Kare te ke Jeju aw pa tar arede
toke baann a, mare tɔku dew le Jiip-
ije ddee tee. Nɔsu mekeji gɔle nɔn
Jeju te le ngaa ń-pa na: «Ngunnum
ke dene oy bbassine bbay neenn. A
aw ila jii dɔe te a, na ndol.»
19 Jeju in taar ngaa, ne de ke nje-
njaje goe te dunnje go dingaw le.
20 A mare dene ke mese aw ddee
rɔe te are aw oo ndoo bbal dɔku gire
joo ddee giri Jeju te ngɔsi ngaa ɔru
ta kubbu laa.
21 Mba ń-pa mee te na: «Bbo le
kubbu laa njaa bba minga ddew
mɔru kara, rɔm a ddee maji.»
22 Jeju turu rɔe ooe ngaa pa na:
«Uwa are ngeng, ngunnum ke dene,
koo me te lei ajii mban.» A kare
teenn njaa rɔ-to le nunga rɔe te.
23 Toke Jeju aw key le tɔku dew le
Jiipije le, ngaa oo dewje ke aw kɔlje
mbula ddem, dewje ke banya ke aw
nɔnje aw uruje ne ekii ddem a,
24 ń-pa na: «E-teeje ke ddaka.
Ngonn ke dene le oy ang, naw ń-
tibbi.» A dewje le kokoeje.
25 Toke ń-tubbaje dewje ke banya
le dare teeje ddaka a, Jeju ande key
le, uwa ji ngonn ke dene le ngaa in
taar.
26 Tare nja dɔ nange te le tɔyn.

Jeju dda are kem nje-kem-tɔje joo ddee maji

27 Toke Jeju in lo tenn le aw nday
ke kete a, nje-kem-tɔje joo unnje
goe ngaa uruje ekii na: «Ngonn le
Dabbiti, oo kem-to-ndoo leje!»
28 Toke Jeju ande key a, nje-kem-
tɔje le ddeeje ngɔsi saa ngaa Jeju le
dujude na: «Ooje mese te to mase
ta dda neenn wa?» Dilaeje te na: «
Ebbe-dewje, ase ta dda.»
29 Yeenn ngaa Jeju ɔru kemde ke
jia ngaa pa na: «Maji kare ne ke e-
dujuje le ddee tɔkɔrɔ ase kem koo
me te lese.»
30 Kemde le uja, ngaa Jeju ndɔre
mbide nya na: «Ooje ke maje, maji
kare dew kara gere tare ang.»
31 A kake nje-kem-tɔje le teeje
ddaka a paje tar le Jeju dɔ nange te
le tɔyn are dewje.

Jeju dda are dew ke tae utu tel pa tar

32 Toke Jeju de ke nje-njaje goe te
ń-teeje ta kɔtu a, dewje ddeeje rɔe te
ke mare dingaw ke ndil ke maji ang
ddae are pa tar ang.
33 Jeju tubba ndil ke maji ang le
ngaa dingaw le unn kutu pa tar.
Ne le gange singa dewje ke banya
ke eeje teenn ngaa ń-paje na: «Joo
ne ke be ndɔ kara nange Ijarayel te
ang.»
34 A Parijiyenje paje na: «Mbay le
ndilje ke maji ang a are Jeju singa ke
ta tubba ne ndilje le.»

Jeju oo kem-to-ndoo le dewje ke banya

35 Jeju nja me tɔku bbeje te, ke
me ngann bbeje te tɔyn. Ń-tɔju
ne key-mbɔn naaje te le Jiipije, nila

† **9:17 9.17** Ku endaarje to ku ke Jiipije aw unguje koto ke daw ń-bbar na vin kete. Endaar daje a ń-ddaje ne ku le.

mber Tar ke majiwɔju dɔ kɔn-mbay
le Lubba. Nɔru rɔ-toje tɔyn rɔ dewje
te, ngaa ń-dda nare rɔ dewje ke
debbe rɔde tuju ddeeje maji.
36 Jeju oo dewje ke banya le a,
ddae ndoo. Mba dewje le singade
ɔru ddem, rɔde oy njururu ddem,
ddew kara baa toke bateje ke nje-
ngemde goto.
37 Yeenn ngaa, Jeju pa are nje-njaje
goe te na: «Kula kuja koo le bo nya,
a nje-kujaje koo le bayanje ang.
38 Yeenn a, e-dujuje nje-ndɔɔ le are
nula mare nje-kulaje bbay ta kula te
le.

10

Jeju bbar nje-kayn-kulaje laa ke dɔku gire joo

1 Jeju bbar nje-njaje goe te dɔku
gire joo. Narede singa kare ń-tubba
ne ndilje ke maji ang, kare dɔru
ne rɔ-toje tɔyn, kare ń-ddaje dare
rɔ dewje ke debbe rɔde tuju ddeeje
maji.
2 Ri nje-kayn-kulaje ke dɔku gire
joo le na: Dɔngɔr dew to Simɔ ke
daw ń-bbare na Piyar, ke ngokɔen
Andere. Jake ngonn le Jebbede, ke
ngokɔen Jan.
3 Pilipi de ke Batalami, Toma de
ke Matiye ke to nje-taa nare lambo*,
Jake ngonn le Alpe, ke Tade.
4 Simɔ dew ke ndiki bbe laa nya†,
ke Judase Iskariyote ke a to nje labbe
Jeju.

Jeju ula nje-kayn-kulaje ke dɔku gire joo le

5 Kete bba kare Jeju ula nje-kayn-
kulaje ke dɔku gire joo le a, ń-
ndejede na: «Dewje ke toje to Jiipije
ang a, awje rɔde te ang ddem, andeje
me bbe te le dewje ke Samari ang
ddem.
6 A, awje rɔ dewje te ke Ijarayel ke
toje toke le bateje ke naynje.
7 Kare kawse a, ilaje mber e-paje
na: Bbe-kɔn ke darâ ee ngɔsi.
8 Ɔruje rɔ-to rɔ dewje te, e-ndolje
dewje ke oy, areje rɔ nje-banjije
ddee maji, ngaa e-tubbaje ndilje ke
maji ang. Ingaje ne le baa, ta areje
dewje baa njaa tɔ.
9 Unnje ande, wase nare, wase
kande nare unguje me bbɔl te lese
ang.
10 Unnje bbɔl mba kaw ne nja te
lese le ang. E-jinje dɔ-kubbu ke
taar joo ang ddem, ne-gɔl ang ddem,
unnje kake ke ta kuwa jise te ang
ddem. Mba maji kare dare dew ke
aw dda kula ne-kusa tae.
11 Toke e-teeje mare tɔku-bbe te
wase ngonn bbe te a, e-sangeje dew
ke a kase mba taase ke key laa, ngaa
ta isije rɔe te ndereng ɔtuje ne.
12 Toke a ta kandeje me key te a,
e-ddaje lapiya nje-keyje le.‡
13 A bbo nje-keyje le taase ke key
a, maji kare lapiya lese le arede me-
wul-lɔm. A toke ń-taase ke key ang
a, maji kare me-lɔm lese tel ke rɔse
te.
14 Toke e-teeje mare key te wase
mare tɔku-bbe te a, dewje taase ke
key ang a, kɔtuse a, e-tundaje bum-
gɔlse.
15 M-pa tar ke tɔkɔrɔ marese. Ndɔ
gange sariya a, sariya ke da gange dɔ
nje-bbeje teenn a ngeng kuta sariya
ke da gange dɔ dewje te ke Sɔdɔme
ke Gɔmɔr§.»

Ne singaje ke a kinga nje-njaje-go-Jeju te

16 «Ooje, mulase toke le bateje
horo enjakemjarje te. Yeenn a, maji
kare aaje rɔse toke le li aw aa rɔe
ddem, areje tar to dɔse te ang toke
le derje.
17 Aaje rɔse rɔ dewje te, mba
da kaw ke se nɔn sariya te, ta da
tundase ke ndey me key-mbɔn naaje
te lede.

* **10:3 10.3** Ooje Matiye 9.9. Kula le Matiye lew to kula taa nare lambo † **10:4 10.4** Simɔ to kara le Jiipije ke aw ddaje singa mba tee ke bbe lede kɔ bbere te le Rɔmeje ke aw wɔnje dɔde ‡ **10:12 10.12** Lapiya bbe le Jiipije pa na: Me-wul lɔm isi ke se. § **10:15 10.15** Sodome ke Gomore to bbeje ke dunnde to ne-kɔju-mare le bbeje ke majang to ke te nya. Ooje Genese 19.

18 Da kaw ke se nɔ-gɔl nje-kɔn
bbeje te, ke nɔ-gɔl tɔku-mbayje te
wɔju dɔm. Kare teenn a paje tar-naji
lem karede ddem, kare dewje ke toje
to Jiipije ang ddem.
19 A toke daw ke se lo gange sariya
te a, areje mese sangese wɔju dɔ tar
ke a paje wase, gusu ke a paje ne
tar le ang. Kare teenn njaa, Lubba
a karese tar ke a paje.
20 Mba, sese bba a paje tar le ang,
a Ndil le Bɔsese, a a kunda tar le tase
te kare e-paje.
21 Dewje a kila ngakɔnde ji dewje
te kare ń-tɔlde. Bɔ-ngannje a ddaje
toke baann ke ngannde tɔ. Ngannje
a telje to nje-baanje le bɔdede ke le
kɔndede ngaa da dda kare ń-tɔlde.
22 Dewje tɔyn a mbetejese wɔju
dɔm. A dew ke uwa are ngeng
ndereng ddutu ndɔ te a, a kinga kaji.
23 Toke ń-dda singa ke se mare
tɔku bbe te a, aynje awje mare te.
M-pa tar ke tɔkɔrɔ, a nayn njaje me
tɔku bbeje te ke Ijarayel tɔyn ang
bbay a, Ngonn le Dew a ddee.
24 Nje-ndo-ne uta nje-ne-tɔju ang
ddem, nje-kula a kuta ebbeeje ang
ddem.
25 Toke nje-ndo-ne ddee toke le
nje-ne-tɔju laa wase, nje-kula ddee
toke le ebbeeje a, yeenn ase. Toke
dewje bbarje nje-key to Belejebul a,
da taji ngann nje-keyje uta yeenn.»

Kunda me dɔ Lubba te

26 «Arje bbeel le dew ddase ang,
mba mare ne kara ke to lo-kiyae te
ke a tee ke ddaka ang goto, ngaa neje
tɔyn ke ń-kusu dɔe dewje a gereje.
27 Tar ke m-pa marese til te a, sese,
maji kare e-ndajije areje dewje kara.
A bbo ń-pa tar darese hɔy be a, maji
kare ilaje ne mber nata.
28 E-bbeelje dewje ke aw tɔlje da-
rɔ dewje ang, mba daseje ta tɔl kewn
le dew ang. A Lubba a maji kare
e-bbeeleje. Ne a nase ta dda kare
kewn le dew ddem, da-rɔ dew ddem
tujuje kem puru te ke ke ndɔ ke ndɔ.
29 Daw ń-labbe ngann eelje joo
gusu kara ang wa? A toke Bɔsese
ndiki ang a, ngonn eel kara a kase
koso nangê ang.
30 A sese, ben dɔse kara Lubba
tura kara kara tɔyn.
31 Yeenn a, areje bbeel ddase ang.
Kem Lubba te e-ngengje uta ngann
eelje ke banya.
32 Yeenn a, toke dew pa kem dewje
te to ń-to nje-nja-gom te a, ema kara
ma pa nɔ gɔl Bɔy te ke ee dara to
ń-to dew lem tɔ.
33 A toke dew pa kem dewje te na:
«M-to dew le Jeju ang» a, ema kara
ma pa nɔ gɔl Boy te ke ee dara na: «
Dew neenn to dew lem ang» tɔ.

Dewje a kaynje naa wɔju dɔ Jeju

34 Ejeje to m-ddee ta kila me-wul-
lɔm dɔ nange te neenn ang. M-ddee
ta kila me-wul-lɔm ang, ddɔ a m-
ddee ta kila nangê.
35 M-ddee ta kila kayn-naa horo
dew te ke bɔeje, horo ngonn ke dene
te de ke kɔenje, ngaa horo ngonn ke
dene te de ke mumeje ke dene.
36 Nje ke me key te le dew njaa a
toje to nje-baanje laa.

Maji kare n-toje ngɔsi ta kare tebbe leje toke Jeju

37 Dew ke ndiki bɔeje wase kɔenje
utam, a kase ta ddee to dew lem ang.
38 Dew ke oto kake-dese laa bba
nja ne gom te ang, a kase ta ddee
to dew lem ang.
39 Dew ke ndiki ta ngem tebbe laa
a, tebbe laa le a nayn ke kɔrɔ nyɔm.
A dew ke are tebbe laa nayn ke kɔrɔ
wɔju dɔm a, na tel kinga tebbe laa
le.

Dew ke taa nje-njaje-go Jeju te ke rɔe te a, taa Jeju tɔ

40 Toke dew taase ke rɔe te a, ema
njaa ń-taam. A dew ke taam ke rɔe
te a, taa dew ke ulam tɔ.
41 Dew ke taa nje-kila mber-tar le
Lubba ke rɔe te, mba dew ke ń-taae
le to nje-kila mber-tar le Lubba a,
na kinga kuka ke nje-kila mber-tar
le Lubba aw inga. A bbo dew taa
dew ke gate gate ke rɔe te, mba dew
ke ń-taae le to dew ke gate gate a, na

kinga kuka ke dew ke gate gate aw inga.
42 M-pa tar ke tɔkɔrɔ marese: «Maann ke wul ke engo te baa njaa bba dew are dew ke ngaji horo ngamareje te, mba dew ke ngaji le to nje-nja gom te a, kuka laa a koso nangê ang tɔ.

11

1 Toke Jeju ndeje nje-njaje goe te ke dɔku gire joo le nunga a, nɔtu naw me tɔku-bbeje te ke dɔ nange teenn ta tɔju ne ddem ta kila mber-tar ddem.

Jan Batisi ula nje-njaje goe te rɔ Jeju te

2 Toke Jan Batisi nayn key-kula te a, oo tam kula ke Kiriste aw dda. Yeenn a, nula mare nje-njaje goe te rɔe te nare,
3 daw ń-dujeje na: «Ei a e-to Mesi* ke a ta ddee le wase maji kare n-ngebbe mare dew dang wa?»
4 Jeju ilade te na: «Ne ke ooje ke mbise ddem, ke kemse ddem neenn le, aw paje areje Jan le:
5 Nje-kem-tɔje ooje lo, nje-meteje njaje, rɔ nje-banjije ddee maji, nje-mbikutuje ooje tar ddem, dewje ke oyje ndolje ddem, ngaa dila mber Tar ke maji dare nje-ndooje.
6 Rɔ-neel to mba dew ke ema a ma to nje-dda kare koo-me te laa oso ang.»

Jeju pa tar dɔ Jan Batisi te

7 Toke nje-njaje-go Jan te le telje a, Jeju unn kutu pa tar ke dɔ Jan te are dewje ke banya ke eeje lo teenn le na: «Ddi a awje aw ooje me kɔr te wa? Aw ooje muje ke lel aw yeke wa?
8 Bbo to ye ang a, ddi a awje aw ooje wa? Aw ooje mare dingaw ke ula kubbu ke kura wa? A dewje ke ulaje kubbuje ke kura isije key-mbay te.
9 Yeenn a, ddi njaa awje aw ooje le wa? Mare nje-kila mber-tar le Lubba wa? Tɔkɔrɔ, m-pa marese, nuta nje-kilaje-mber-tar le Lubba bbay.
10 Jan le a ń-dda tar laa me Make-turute le Lubba na:
‹Ma kula nje-kayn-kula lem nɔi te kare ń-mɔse ddew nɔi te.›
11 «Tɔkɔrɔ m-pa marese: ‹horo dewje te tɔyn ke deneje ujude, mare dew ke bo uta Jan-Batisi goto. A dew ke to ten uta keseje me Bbe-kɔn te ke dara bo utae.
12 Unn kute dɔ ndɔ te le Jan-Batisi ndereng bbasine, daw ń-dda singa mba Bbe-kɔn ke dara. Ngaa nje-singaje a aw sangeje ddew ta taa.
13 Mba nje-kilaje mber-tar le Lubba, ke Ndu le Moyiji paje tar bbe-kɔn le Lubba ndereng tee ndɔ Jan te.
14 A bbo e-ndikije te sem a, ne njaa ń-to Eli ke na a ddee le.
15 Maji kare dew ke mbia to a oo tar neenn!
16 «Ddi a ma kunn kɔju ne dewje ke bbasine neenn wa? Ń-toje ddew kara baa toke ngannje ke isije nata ngaa paje ke taar areje ngann marde na:
17 ‹N-kɔl mbula kare e-laje ne, a e-laje ang, jɔsu pa yo jarese a, e-nɔnje ne ang tɔ».
18 Mba Jan Batisi ddee a, usa ne ang ddem, ay ne ang ddem. A dewje paje na: ‹Ndil ke majang to mee te.›
19 Ngonn le dew ddee ngaa usa ne ddem, ay ne ddem, a dewje paje na: ‹Ń-to nje-ne-kusa, ke nje-ne kay. Ń-to nje-buwa-kura le nje-taaje nare-lambo ddem, le nje-ne-ddaje ke maji ang ddem.› A dewje ooje kem-kare ke in rɔ Lubba a, ń-gereje to kem-kare le aw dda ne ke maji.»

Dewje ke bbeje te ke mbeteje ta koo-mede te ke Jeju

20 Yeenn ngaa, Jeju unn kutu kɔl ke dewje ke bbeje te ke ń-dda ne-mɔrije ke te nya uta keseje tɔyn, mba ń-mbeteje ta turu ddew lede.
21 Ń-pa na: «See dewje ke Korajen, to ndoo nya arese! See dewje ke Betesayida, to ndoo nya arese! Ne-mɔrije ke m-dda horose te neenn, toke m-dda me bbeje te ke Tir ke Sidɔn a be a, lew baa njaa dewje

ke me bbeje teenn a kulaje kubbu-
ndoo ddem, da kungu bu puru dɔde
te ddem ngaa da turuje ddew lede.
22 Mba yeenn a, m-pa marese : «
Ndɔ gange sariya a, sariya ke dɔse
te a ngeng kuta sariya ke dɔ Tir te
ke dɔ Sidɔn te.
23 «A see dewje ke Kapernayum,
ejeje to Lubba a kunn bbe lese ke
taar ndereng kɔru ne dara wa? Na
tel ke bbe lese ndereng lo te le dewje
ke oy. Mba ne-mɔrije ke m-dda bbe
lese, toke m-dda Sɔdɔm a bbe le a
nayn ndereng bbokone bbay.
24 Mba yeenn a, m-pa marese, ndɔ
gange sariya a, sariya lese a ngeng
kuta sariya le dewje ke Sɔdɔm.»

Jeju tɔju bɔeje are dewje ke ten ereje

25 Kare teenn, Jeju pa na: «Mɔsu
gajii Bɔy, Ebbe-dewje ei ke ɔn dɔ
dara ddem, nange ddem, mba iya
neje neenn le nje-kem-kareje ddem,
nje-ne-gereje ddem. A e-tɔju ne-
jeenn le dewje ke toje to dewje ke
ten baa.
26 Tɔkɔrɔ bɔy, mba ei njaa e-ndiki
kare to toke baann.
27 Bɔy arem ne tɔyn mban. Dew
kara gere Ngonn le ang, Bɔ njaa
kara baa. Dew kara gere Bɔ ang
tɔ, Ngonn njaa kara baa. A dew ke
Ngonn le njaa ndiki tɔje Bɔ le bba a
gere.»

Maji ta ddee rɔ Jeju te kinga lo-kuwa-rɔ

28 «E-ddeeje rɔm te, sese tɔyn ke
ne-koto aw ɔyse are rɔse nyase, a ma
kare uwaje rɔse.
29 E-taaje juku lem otoje, ngaa
areje m-tɔjuse ne, mba m-wul pee
ddem, mem to me ngonn kase ddem.
Yeenn bba a kuwaje rɔse.
30 Mba juku ke ma kunda gɔsuse
te ɔɔy ang ddem, ne-koto ke marese
kare otoje kara ɔle pelpel ddem.

12

Jeju to nje-kɔn dɔ ndɔ kuwa-rɔ

1 Dɔ ndɔe teenn, Jeju aw nday me
ndɔɔ beleje te ke ndɔ-kuwa-rɔ*. Bbo
dda nje-njaje goe te ngaa daw ñ-
teteje jinga beleje le daw dusaje.
2 Toke Parijiyenje ooje baann a, ñ-
paje dareje Jeju na: «Oo, nje-njaje
goi te aw ddaje ne ke ase kare dew
dda ndɔ-kuwa-rɔ te ang.»
3 A Jeju ilade te na: «Ne ke Dabbiti
dda dɔ ndɔ te ke bbo ddae, ne de
ke dewje laa le, e-turaje tare me
Maketurute ang wa?
4 Dabbiti de ke dewje laa le dan-
deje me key te le Lubba ngaa dusaje
mapa ke dare Lubba to ne-polo. De
ke ddew ta kusa mapa le ang mba
to ne-kusa ke nje-poloje Lubba ke
karede baa a aseje ta kusa.
5 N-dda me Maketuru-ndu te na:
Ke ndɔ-kuwa-rɔ, nje-poloje Lubba
aw ddaje kula me key-polo-Lubba te.
Yeenn to daw ngem ndu ke wɔju dɔ
ndɔ-kuwa-rɔ ang, a tar kara to dɔde
te ang.
6 A m-pa marese, mare ne ke bo
uta key-polo-Lubba to neenn.
7 Maketuru le Lubba na: M-ndiki
kare dewje ndiki naa bbo m-ndiki
ne-polo ang a. Toke e-gereje kande
tar neenn a, dewje ke tar to dɔde ang
le, a kundaje tar dɔde te ang.
8 Mba Ngonn le dew a to nje ndɔ-
kuwa-rɔ.

Jeju dda are dew ke jia oy ddee maji

9 Jeju ɔtu lo teenn ngaa aw ande
key-mbɔñ-naa te le Jiipije.
10 Mare dew ke jia oy ee teenn. A
Parijiyenje ndikije ta kunda tar dɔ
Jeju te ngaa dujueje na: Dew ee ke
ddew ta kɔru rɔ-to ke ndɔ-kuwa-rɔ
wa?
11 Jeju ilade te na: Na horose te
neenn, bbo ee ke bate kara baa, ngaa
bate le oso me buwa te ke ndɔ-kuwa-
rɔ a, a kɔre ke ddaka ang wa?
12 A dew uta bate ang wa? Yeenn
a, ndu are ddew ta dda maji ke ndɔ-
kuwa-rɔ.
13 Yeenn ngaa Jeju pa are dingaw
le na: «E-ndɔju jii.» A ñ-dɔju jia
le ngaa, jia le ddee maji toke ye ke
kara.

14 A Parijiyenje le teeje ddaka ngaa
mbɔnje naa ta kuwa dɔde ta koo
ddew ke ta tɔl ne Jeju le.

Jeju to nje-kula ke Lubba mbere

15 Toke Jeju oo tar tɔle le a ɔtu
lo teenn ke ddang. Dewje banya
banya unnje goe ngaa nɔru rɔ-toje
lede tɔyn.
16 A ñ-ndejede nya kare ñ-pa tar
dɔe te dare dewje ang.
17 Yeenn bba tar ke Ijayi nje-kila
mber-tar le Lubba pa ddee ne to tar
ke tɔkɔrɔ. Tar le na:
18 «Lubba pa na:
Ne neenn a ñ-to Nje-kula lem ke m-
bere.
Ne ke m-ndike nya, ngaa minga rɔ-
neel ddew te laa.
Ma kare Ndil lem isi dɔe te,
kare nila mber ne-dda ke gate gate
nare dewje ke toje to Jiipije
ang.
19 Na kɔl ke dew kara ang ddem,
na kuru ekii ang ddem.
Dew kara kara a koo ndue go ddew
te ang.
20 Na kuwa kare mu ke tete mban
guru ang.
Na tɔl puru ke a ta koy ang.
Na dda ne toke baann ndereng kare
ne ke to ke ddewe tɔy dɔ neje tɔyn,
21 ngaa dewje ke toje to Jiipije ang a
kundaje mede dɔe te.»

Jeju tubba ndilje ke maji ang

22 Dewje ddeeje ke mare dew ke
ndilje ke maji ang isije mee te are
dew le oo lo ang ddem, oo tar ang
ddem. Jeju ɔru rɔ-to le dew le are
noo lo ke maje ddem noo tar ke maje
ddem.
23 Neenn le gange singa dewje ke
banya le ngaa paje na: «Ngonn le
Dabbiti le a neenn ang wa?»
24 Toke Parijiyenje ooje tare a paje
na: «Dingaw neenn aw tubba ndilje
ke maji ang ddew singa te le Beleje-
bul ke to mbay le ndilje ke maji ang.»
25 Jeju gere keje lede ngaa pa arede
na: «Toke dewje ke me mare bbe-
kɔn te uruje dɔ naa te ngaa tinje
naa a, bbe-kɔn le a tuju. Ngaa, toke
dewje ke me tɔku bbe te wase ke me
key te uruje dɔ naa te ngaa tinje naa
a, da kaseje ta nayn ang.
26 Toke satan tubba satan a, yeenn
to ne njaa naw ñ-dda ddɔ ke rɔe. A
bbe-kɔn laa le a tel nayn toke baann
wa?
27 A bbo e-paje na ddew singa te
le Beljebul a maw m-tubba ne ndilje
ke maji ang a, nje ke lese, singa le na
ngaa a dede daw ñ-tubba ne de wa?
Nje ke lese le njaa a tɔjuje to tar lese
to ke dɔgɔle ang.
28 A toke ddew singa te le Ndil le
Lubba a maw m-tubba ne ndilje ke
maji ang a, yeenn tɔju to kɔn-bbe le
Lubba tee dɔse te ngaa.
29 Toke dew ndiki ta kande key le
dew ke ubba singa nya, ta taa ne-
kingaje laa a, maji kare nuwa nje-
singa le ñ-tɔe kete ngaa bba goe te a,
na koto neje tɔyn ke to me key te le.
30 Dew ke to dew lem ang to nje-
baan lem. Ngaa dew ke mbɔn ne
sem ang to dew ke aw saren ne kɔrɔ.
31 Mba yeenn a, m-pa marese,
Lubba a kɔru tar majangje tɔyn ke
tar taji ke dewje aw ñ-tajeje dɔde te.
A na kɔru tar dɔ dew te ke taji Ndil-
me-nda ang.
32 Toke dew pa tar ke mbete ngonn
le dew a, Lubba a kɔru tar dɔe te.
A toke dew pa tar ke mbete Ndil-
me-nda a, Lubba a kɔru tare dɔe te
bbokone neenn ang ddem, ndɔ te ke
bara ang ddem.

Tar ke dɔ kake te, ke dɔ kandeje te.

33 Toke kake maji a kande kara
maji tɔ. Toke kake tuju a kande kara
a tuju tɔ. Mba dew gere kake ddew
te le kande.
34 See embakanraje. Sese ke e-
majije ang le a kaseje ta pa tar ke
maji toke baann wa?. Mba tarje ke
ddusu me dew a aw tee tae te.
35 Dew ke maji aw tee ke neje
ke maji, ke toje mee te ke maji ke
ddaka. A dew ke maji ang aw tee ke
neje ke maji ang ke toje mee te ke
maji ang ke ddaka tɔ.

36 M-pa marese, tarje ke baa baa
tɔyn ke dewje aw paje, da telje ke
tar dɔe te ndɔ gange sariya te.
37 Mba Lubba a kunda tar dɔi te
wase na kɔru tar dɔi te wɔju dɔ tar
pa lei.

Dewje dujuje kare Jeju dda ne-mɔri

38 Yeenn ngaa, mare nje-kɔruje gel
ndu ke mare Parijiyenje paje areje
Jeju na: «Nje-ne-tɔju, e-dda mare
ne-mɔri are joo.»
39 Nilade te na: «Dewje ke
bbokone ke toje to dewje ke majije
ang ddem, dewje ke toje gate gate
ang ddem dujuje ne-mɔri. A bbay
ne-mɔri ke da koo a to ne ke inga
nje-kila mber-tar le Lubba Jonase.
40 Mba ddew kara baa toke Jonase
dda ndɔ mota ke til mota me tɔku
kanji te, Ngonn le dew a dda ndɔ
mota ke til mota me nange te tɔ.
41 Ndɔ gange sariya a, dewje ke
Ninibe a kinje ta gange sariya dɔ
dewje te ke bbasine neenn. Mba
dewje ke Ninibe le, Jonase ila mber-
tar arede a, ñ-turuje ddew lede. A
dew ke uta Jonase ee neenn.
42 Ndɔ gange sariya a, mbay-dene
ke beer a kin ta gange sariya dɔ
dewje te ke bbasine neenn. Mba
lew, ni kɔyn nange te mba kaw koo
tar kem-kare le salomɔ. A mare dew
ke uta Salomɔ ee neenn.

Tar tel le ndil ke maji ang me key te laa

43 Toke ndil ke maji ang tee me
dew te ke ddang a, naw ñ-sange lo
me kɔr te ke ndo maann to te nungu
yo, nungu ne ta kinga lo ke ta kuwa
rɔe ke te a, ninga lo ang.
44 Yeenn ngaa ñ-pa mee te na: «Ma
tel key lem ke minya lew le.» Toke ñ-
tel key le ngaa, noo a, to baa, me key
le are ngate ngate ddem, toke mɔse
ddem.
45 Yeenn ngaa, naw ñ-jin mare
ndilje ke maji ang nya utae bbay
dɔde siri ñ-ddee kede ngaa, dandeje
me key te le disije te. Goe te a, kisi
le dew le tel maji ang nya uta ye
ke kete. Ne ke a kinga dewje ke
maji ang ke bbasine neenn a to ddew
kara baa toke baann tɔ.

Nje-nujuje le Jeju ke tɔkɔrɔ

46 Toke Jeju nayn aw pa tar ke
dewje ke banya le bbay a, kɔenje
ke ngakɔenje ñ-ddeeje darje ddaka
ngaa daw ñ-sangeje ddew ta pa saa
tar.
47 Mare dew pa are na: «Kɔinje ke
ngakɔinje darje ddaka ngaa, daw ñ-
sangeje ddew ta pa sei tar.»
48 Jeju ila dew ke aw pa tar are le
na: «Na bba to kɔmje wase, nje ke
dda bba to ngakɔmje wa?»
49 Goe te a nula jia ke rɔ nje-njaje
goe te ngaa ñ-pa na: «Kɔmje ke
ngakɔmje a neenn.»
50 Toke dew dda ne ke me bɔmje
ke darâ ndiki a, dew le to ngokɔm,
to kɔnanem, wase to kɔmje.»

13

Gusu-tar dɔ nje-ne-dubbu te

1 Ndɔe teenn njaa, Jeju tee me key
te ke ddaka, aw isi kar tɔku dange
te.
2 Dewje banya banya mbɔnje naa
rɔe te. Yeenn a, naw naal tɔku to nisi
me te. A dewje le tɔyn arje ta kongo
dange te le.
3 Ñ-pa tar nya nya narede ddew
gusu-tar te, ñ-pa na: «Mare dew aw
ke ndɔɔ ta dubbu ne.
4 Kare ke naw ñ-dubbu ne le a,
mare kande-ko le gayn dɔ ddew te.
Eelje ddeeje ngaa ɔnje kande-ko le.
5 Mare kande ko le gayn dɔ nange
te ke to er are nange ndeer dɔe te
ang. Koje le teeje njange baa mba
nange le ndeer ang.
6 A toke kare ɔsu nya a, puru kare
le ɔn koje le are tutuje, mba ngirade
ande nangê nya ang.
7 Mare kande ko le gaynje horo
konnje te. Konnje le ngalje ngaa taa
dɔ koje le.
8 A mare kande ko le gayn dɔ-
nange te ke maji ngaa andeje. Mare
ande dɔdɔku, mare dɔ misan, a
mare ande dɔ mota.
9 Dew ke ee mbi a, maji kare oo tar
neenn.

Jeju unn gusu-tarje pa ne tar mba ddi wa?

10 Nje-njaje-go Jeju te ddeeje rɔe te ngaa dujeje na: «Mba ddi bba e-pa tar arede ddew gusu-tar te wa?»
11 Jeju ilade te na: «Sese, Lubba arese ddew ta gere neje ke toje lo kiyae te me Bbe-kɔn te laa ke darâ. A dede, narede ddew ang.
12 Mba dew ke ee ke ne a, da kila mare dɔe te kare, kare ne-kinga laa banya ne. A dew ke ne laa goto le, yee ke ten ke nee ne kara, da kɔru jia te ke ddang.
13 Mba yeenn a maw m-pa ne tar marede ddew gusu-tar te mba daw daaje loo a dooje ne ang ddem, mbide aw oo tar a, dooje tar ang ddem, a ń-gereje kande ang ddem.
14 Yeenn a, tar le Lubba ke Ejayi nje-kila mber-pa laa pa wɔju dɔde le ddee ne to tar ke tɔkɔrɔ. Tar le na:
«A kooje tar ke maje a, a gereje kande ang,
a kaaje lo ke maje a, a kooje ne ang.
15 Mba dɔ dewje neenn ketere nya.
Dutuje mbide ta koo tar ang,
ń-bbirije kemde ta koo lo ang,
Yeenn a ń-gereje ne kande tar ang,
Ngaa ń-turuje ddew lede ang
kare mɔru rɔ-toje lede ang.
16 A sese, rɔ-neel to lese mba kemse aw oo ne ddeem, mbise aw oo tar ddem.
17 Mba m-pa marese tar ke tɔkɔrɔ, Nje-kilaje mber-tar le Lubba toke banya, ke dewje ke toke gate gate ke Lubba toke banya ndikije ta koo ke kemde ne ke aw ooje neenn a, dooje ang, ń-ndikije ta koo ke mbide, a dooje ang.»

Jeju ɔru gel gusu-tar ke dɔ nje-ne-dubbu te le

18 « Ooje gel gusu-tar ke dɔ nje ne-ddubu te le.
19 Dewje ke ooje tar dɔ Bbe-kɔn te le Lubba a gereje kande tar le ang, toje ddew kara baa toke dɔ ddew ke kande koo gayn te le. Nje-baan ddee ɔru ne ke ń-dubbu mede te le ke ddang.
20 Mare dewje toje ddew kara baa ke nange ke to er. Toke dooje tar le a, ń-taaje ke rɔ-neel njange baa.
21 A tar le ungu ngira nange mede te ang, goe ew mede te ang. Bbo ne-kem-to-ndoo, wase ne-singa ddee ingade wɔju dɔ tar le Lubba a, koo me te lede oso njange baa.
22 A mare dewje toje ddew kara baa ke nange ke konnje ubbaje te le. Dooje tar le ke maje, a keje tarje wɔju dɔ neje ke nange neenn, ke bbo ne-kingaje tɔy dɔ tar le are tar le ande ang.
23 A mare dewje toje ddew kara baa ke nange ke maji ke ń-dubbu ne te. Dooje tar le a, ń-gereje kande ke maje ngaa dandeje kande. Mareje andeje dɔdɔku, mareje an-deje dɔmisan, a mareje andeje dɔmota.»

Gusu-tar dɔ mu te ke maji ang

24 Jeju tel pa mare gusu-tar arede na: «Bbe-kɔn ke darâ to ddew kara baa ke dew ke dubbu kande-ko ke maji me ndɔɔ te laa.
25 Kare ke dewje aw tibbije til te a, mare nje-baan ddee dubbu mu ke maji ang horo ko te ke maji le a ɔtu.
26 Kare ke koje le teeje ngaa aw andeje a, mu ke maji ang le tee tɔ.
27 Nje-kulaje le nje-ndɔɔ le ddeeje rɔe te ngaa paje na: «Ebbejeje, kande-ko ke maji a e-dubbu ndɔɔ lei. A lo ke dda bba mu ke maji ang neenn in te wa?»
28 Nilade te na: «Mare nje-baan a dda neenn.» Yeenn ngaa nje-kulaje le dujeje na: E-ndiki kare jaw ń-tɔru mu ke maji ang le ke ddang wa?»
29 Nilade te na: «E-tɔruje ang mba, kare aw tɔruje mu ke maji ang le a, e-tɔruje ne koo ke maji le tɔ.
30 Inyajede are ń-nduje naa te ndereng ndɔ kuja ko te. A bbo ndɔ kuja ko le ase a, ma pa kare nje ke a kujaje koo le na: E-tɔruje mu ke maji ang le dɔngɔr, ngaa e-tɔje ke dɔe dɔe ta ulaje puru te.» Goe te a e-toje koo ke maji le unguje me dam te lem.»

Gusu-tar dɔ kande ko te ke ria na Mutarde

31 Jeju tel pa mare gusu-tar arede bbay na: Bbe-kɔn ke darâ to ddew kara baa ke kande ko ke ria na motarde ke dew unn ngaa dubbu me ndɔɔ te laa.
32 To kande ko ke to ten uta kese kande koje tɔyn. A toke ń-tee a, ń-ngal nuta kese koje tɔyn ke me ndɔɔ te. Ń-ddee to kake are eelje ke darâ ddeeje ddaje key lede me barkemeje te.»

Gusu-tar dɔ wum te

33 Jeju pa mare gusu-tar arede bbay na: «Bbe-kɔn ke darâ to ddew kara baa ke wum ke dene unn ngaa bɔkɔlɔ ke nduju ase sambe kara are bɔru nduju le ti.»

Jeju aw pa tar ddew gusu-tarje te mba ddi wa?

34 Ddew gusu-tarje te a Jeju aw pa ne tarje neenn tɔyn are dewje ke banya. Mare tar kara ke na pa karede baa a kinya gusu-tar goto.
35 Yeenn bba tar le Lubba ke nje-kila mber-tar pa le ddee ne to tar ke tɔkɔrɔ. Ń-pa na:

«Ma kunn gusu-tar bba ma pa ne tar,
Ma kila mber neje ke toje lo-kiyae te unn kutue dɔ ndɔ te ke m-dda ne neje tɔyn.»

Jeju ɔru gel gusu-tar ke dɔ mu te ke maji ang

36 Yeenn a, Jeju inya dewje ke banya le ngaa aw key. Nje-njaje-goe te awje ngɔsi saa ngaa paje areje na: « Ɔru gel gusu-tar ke dɔ tiro te le areje joo.»
37 Nilade te na: «Nje-dubbu ko ke maji le to Ngonn le dew.
38 Ndɔɔ le to dewje ke dɔ nange te. Ko ke maji le to dewje ke me Bbe-kɔn le. A mu ke maji ang le to dewje ke toje to engan Nje-baan.
39 Nje-baan ke dubbu mu ke maji ang le to Esu. Ndɔ kuja kande ko le to ddutu ndɔ, nje-kujaje kande ko le to anjije.
40 Ddutu ndɔ a, ne a to ddew kara baa toke daw ń-tɔru mu ke maji ang ta kungu poro.
41 Ngonn le dew a kula anjije laa kare ń-tɔruje dewje ke aw ddaje are koo me te le nje-marede aw oso, ke dewje ke aw ddaje neje ke maji ang me bbe-kɔn te laa,
42 ta da kungude kem tɔku puru te. Lo teenn, da nɔnje ngaa da ngerje ngangede.
43 A kare teenn, dewje ke toje gate gate ke Lubba a ndɔrenje kayn kayn toke le kare me Bbe-kɔn te le Bɔdede. Dew ke ee ke mbi a oo tar neenn.»

Gusu-tar dɔ ne-kinga te ke diya me ndɔɔ te

44 «Bbe-kɔn ke darâ to ddew kara baa ke ne-kinga ke diya me ndɔɔ te. Mare dew tee dɔe te ngaa iya toke siki. Rɔe neele ngaa, naw ń-labbe neje laa tɔyn, a ń-tel ń-ddee ń-ndoko ndɔɔ le.»

Gusu-tar dɔ mere te ke gate ngeng

45 «Bbe-kɔn ke darâ to ddew kara baa tɔ ke nje-ne-labbe ke aw sange mereje ke kura.
46 Toke ninga mare mere ke gate ngeng a, naw ń-labbe neje laa tɔyn ngaa ń-ddee ń-ndoko mere le.»

Gusu-tar dɔ ddenge te

47 «Bbe-kɔn ke darâ to ddew kara baa tɔ ke ddenge ke dila bâ ngaa uwa kanjije dang dang.
48 Toke kanjije ddusu ddenge le a, nje-ndɔnje-maann le ndɔruje teeje ne ta maann te ngaa isije nange ngaa ɔruje kem kanjije le. Kanjije ke maji a dunguje me kare te, a ń-tilaje kanjije ke maji ang kɔrɔ.
49 Ne a to ddew kara baa toke baann ddutu ndɔ te tɔ. Anjije a ddeeje ta kɔru kem dewje ke maji ang ke dewje ke gate gate,
50 ta kungude kem tɔku puru te. Lo teenn, da nɔnje ngaa da ngerje ngangede.»

Ne-kingaje ke siki, ke ne-kingaje ke to konne

51 Jeju duju nje-njaje goe te na: «E-
gereje kande tarje neenn tɔyn njaa
wa?» Dilaeje te na: «N-gere njaa.»
52 Ñ-pa narede na: «Mba yeenn a,
nje-kɔru gel ndu ke gere neje ke dɔ
Bbe-kɔn te ke darâ to ddew kara baa
ke nje-key ke oto neje ke siki ke konn
neje me dam te laa tee ne.»

Dewje ke Najarete ooje mede te ke Jeju ang

53 Toke Jeju pa gusu-tarjeenn le
nunga a, nɔtu loe teenn.
54 Naw Najarete, bbe te ke ñ-tɔku
kete, ngaa nunn kutu tɔju ne dewje
me key-mbɔnaaje te lede. Ne-tɔjuje
laa le gange singade ngaa ñ-paje
na: «Ninga ne-gere neenn dda wa?
Ninga singa dda ne-mɔrije neenn
dda wa?
55 Ngonn le nje-dda kake * le a
neenn ang wa? Kɔenje a to Mari
ngaa ngakɔenje a toje to Jake, Je-
jebbe, Simɔ, ke Jude ang wa?
56 Ngakɔnaneje tɔyn eeje horoje te
neenn tɔ ang wa? Yeenn a, ninga
singa dda neje neenn dda wa?»
57 Nejeenn dda are doo mede te
ang. A Jeju pa arede na: «Dewje
aw walje nje-kila mber-tar le Lubba
kese loje te tɔyn, bbo bbe te ke nisi
te, wase me key te laa ang.»
58 Jeju dda ne-mɔrije nya nya Na-
jarete ang mba, dooje mede te ang.

14

Tar yo le Jan Batisi

1 Dɔ ndɔe teenn, Erode Antipase
ke to mbay ke Galile oo tam Jeju a,
2 pa are nje ke aw ddaje kula kɔye
te na: «Jan Batisi ann. Ni horo dewje
te ke oy! Mba yeenn a ninga singa ta
dda ne-mɔrijeenn.»
3 Mba kete, Erode are duwa Jan ñ-
tɔe dilae key-kula te wɔju dɔ Erodi-
ade ke to dene le ngokɔen Pilipi.
4 Mba Jan pa are na: «Ee ke ddew
ta taa Erodiade to dene lei ang.»
5 Erode ndiki ta tɔl Jan le, a ñ-
bbeel Jiipije mba dooje Jan to nje-
kila mber-tar le Lubba.
6 A ndɔ kusu kuju Erode a, ngonn
le Erodiade ke dene la nɔ dewje te
are neel Erode nya.
7 Yeenn a, Erode unda yo are
ngonn ke dene le na: «Ne tɔyn ke
e-duju a, ma kari.»
8 Kɔenje tulae are ñ-pa na: «Lo te
neenn njaa, arem dɔ Jan Batisi me
tɔku pambala sambe te.»
9 Rɔ Erode neele ang. A nunn
ndu kare dare neenn le wɔju dɔ yo
ke nunda kem dewje te ke ñ-bbarde
kusu te le.
10 Yeenn a, nula dew key-kula te
nare aw gange dɔ Jan le.
11 Dila dɔ Jan me tɔku pambala
sambe te ngaa ñ-ddee ne dare ngonn
ke dene le aw ne are kɔenje.
12 Nje-njaje-go Jan te le ddeeje
unnje niine aw dubbuje. Goe te a,
daw ñ-paje tare dareje Jeju.

Jeju are ne-kusa dewje doro mi

13 Toke Jeju oo tar neenn le a,
nunn tɔku to ngaa nɔtu lo teenn
naw ke kare baa lo te ke iya rɔe. A
dewje ke banya ooje tare ngaa, inje
me tɔku bbeje te le unnje go maann,
ɔruje goe ke gɔlde.
14 Toke Jeju in me tɔku to te le uru
nangê ngaa oo dewje ke banya le a,
ddae ndoo. Yeenn a nɔru rɔ-to rɔ
nje-rɔ-toje te lede.
15 Dɔ-kare a, nje-njaje-go Jeju te
ddeeje paje areje na: «Lo neenn to
me mu baa, ngaa kare tɔy mban
tɔ. E-tubba dewje ke banya banya
neenn le are dawje me bbeje te ñ-
ndokoje ne dusaje.»
16 A Jeju ilade te na: «Moo a,
to maji kare dawje ang. Sese njaa
arejede ne dusa.»
17 A ñ-paje dareje na: «Jee ke
mapa mi ke kanjije joo baa jije te
neenn.»
18 Jeju pa arede na: «E-ddeeje ne
aremje.»

* **13:55 13.55** Ke ndɔn tar le Gerekeje, nje-dda kake to dew ke aw unn dɔ-key ddem, aw dda mare kulaje dang dang ke kake ddem ke erje ddem

19 Goe te a, nare dewje ke banya le
isije dɔ muje te, a ń-taa mapa ke mi
ke kanji ke joo le, ngaa nunn keme
ke darâ a nare wooyo Lubba. Goe
te a, ń-tete mapa ke mi le ngaa nare
nje-njaje goe te nare ń-kayn dewje
ke banya le.
20 Dede tɔyn dusaje ne dare mede
ndann, ngaa ń-mbɔnje kese ke nayn
ddusu kare dɔku gire joo.
21 Dewje ke usaje ne le aseje ne
ke doro mi. Deneje ke ngannje ń-
turade ang.

Jeju nja dɔ maann te

22 Njange baa goe te a, Jeju are nje-
njaje goe te aalje tɔku to kare daw
ń-nginaeje tura maann te kete. A ne
na nayn ta tubba dewje ke banya le
kare ń-telje bbeje te lede.
23 Ń-tubba dewje ke banya le. Goe
te a, naal dɔ ddingiri ta kaw duju
Lubba ddew ew. Dɔ-lo-kul pe a nisi
lo teenn ke kare baa.
24 To le aw ddew ew ke nange ngaa
a, lel ula aw tila ne kem nje-njaje go
Jeju te le are maann le aw lenge tɔku
to le ke singa nya.
25 Ngɔsi ke ta-lo-kare a, Jeju aw nja
dɔ maann te le aw ne ke rɔ nje-njaje
goe te le.
26 Toke nje-njaje goe te ooeje ke
naw ń-nja dɔ maann te le a, dɔde
saren ngaa ń-paje na: «Uma ann!»
Ngaa bbeel ddade nya are daw du-
ruje ekii.
27 A Jeju pa arede njange baa na:
«Ema ann, e-bbeelje ang!»
28 Yeenn ngaa Piyar ilae te na:
«Ebbe-dewje, bbo to ei a, unn ndui
are m-nja dɔ maann te maw rɔi te.»
29 Jeju pa na: «E-ddee!» Piyar in
me tɔku to te le ddisi ngaa unn kutu
nja dɔ maann te le ta kaw ke rɔ Jeju
te.
30 A toke Piyar oo lel ke aw ula ke
singa nya le a bbeel ddae, are nunn
kutu dii maann le. Yeenn a, nuru
ekii na: «Ebbe-dewje, ajim!»
31 Njange baa njaa Jeju ula jia
uwae ne ngaa pa are na: «Koo me
te lei to ten baa nya, mba ddi bba
eje tar wa?»
32 Dede joo keme daalje me tɔku to
te le ngaa goe te a lel le ew rɔe.
33 Yeenn a, nje-njaje go Jeju te ke
eeje me tɔku to te le ɔsuje mekeje
gɔlde nangê nɔe te ngaa paje na: «E-
to Ngonn le Lubba njaa.»

Jeju aji nje-rɔ-toje nange te ke Jenejarete

34 Ń-gangeje maann le ngaa, ń-
teeje nange te ke Jenejarete.
35 Dewje ke lo teenn le gereje Jeju.
Dulaje ke tar laa dɔ nange teenn le
tɔyn dare dewje ngaa, ń-ddeeje ke
nje-rɔ-toje tɔyn rɔe te.
36 Ń-ddaje rɔde to ndoo rɔe te kare
ninya ddew nare ta-kubbu laa njaa
baa kara nje rɔ-toje le ɔruje ke jide.
Yeenn a dede tɔyn ke dɔreje le rɔ-
toje lede tunga.

15

Tar dɔ ne-ji-bbeje te

1 Parijiyenje ke nje-kɔruje-gel-ndu
inje Jurusalem ddeeje rɔ Jeju te ngaa
dujeje na:
2 «Mba ddi bba nje-njaje goi te
aw mbeteje ne-ji-bbeje le kajeje wa?
Mba daw ta kusa ne a, ń-tokoje jide
ang*.»
3 Jeju ilade te na: «A sese, e-ddaje
ne ke turu Ndu le Lubba ang a ne-ji-
bbeje lese a aw ddaje mba ddi wa?
4 Mba Lubba pa na: ‹E-bbeel bɔije
ke kɔinje.› Ń-pa tɔ na: ‹Dew ke
ndɔɔl bɔeje wase kɔenje a maji kare
ń-tɔle.›
5 A sese e-paje na: ‹Toke dew pa
are bɔeje wase kɔenje na: Ne ke
meje ta kumai ne le to ne ke m-ngem
mba Lubba a,
6 to tar le dew le ta bbeel bɔeje
ang ngaa.› Ne-ddaje ke baann a aw
ddaje are tar le Lubba ddee ne to ne
ke baa wɔju dɔ ne-ji-bbeje lese.

* **15:2 15.2** Toko ji bbe le Jiipije to ne ke ne-ji-bbe a duju. Toke dew ɔru ne ke to ne-yerew, wase rɔe ɔru mare dew ke to Jiipi ang a, maji kare ń-toko jia ta kɔru ne ne-yerew kete bba ta nusa ne.

7 See nje-ngemje, Ejayi ila mber tar
le Lubba neenn dɔse te ke dɔgɔle.
Tar le na:
8 ‹Dewje neenn aw walemje tade te
baa,
a mede to dang sem.
9 Polo ke daw ñ-polomje
to polo ke ture goto,
mba neje ke daw ñ-tɔjuje
toje to nduje ke dewje baa a unnje.›
»

Ne ke aw dda are dew ddee to ne-yerew

10 Goe te a, Jeju bbar dewje ke
banya le ngaa pa arede na: «Ooje
tar lem bbo e-gereje kande tar
neenn ke maje!
11 Ne ke aw aw me dew te a aw dda
are dew ddee ne to ne-yerew ang.
Ne ke aw tee ta dew te a aw dda are
dew ddee to ne-yerew.»
12 Goe te a, nje-njaje goe te ddeeje
rɔe te ngaa paje areje na: «Tar ke
e-pa le oso wur Parijiyenje le e-gere
njaa wa?»
13 Jeju ilade te na: «Kake tɔyn ke
Bɔy ke ee darâ a ula ang, da kɔru ke
ngirae baa.
14 Inyajede. Ñ-toje to nje-kem-tɔje
ke aw ilaje kake ji nje-kem-tɔ mare
de je te. Bbo nje-kem-tɔ ila kake
ji nje-kem-tɔ te a, dede joo kem da
kosoje me buwa te.»
15 Yeenn ngaa, Piyar pa are Jeju
na: «Ɔru gel gusu-tar ke e-pa neenn
areje joo.»
16 Jeju ilae te na: «Sese kara e-
naynje to dewje ke gere ne ang bbay
wa?
17 E-gereje ang wa? Ne tɔyn ke
ande ta dew te aw mee te ngaa goe
te a tee ungu kɔrɔ.
18 A ne ke tee ta dew te in me dew
te. Neenn a aw dda are dew tel to
ne-yerew.
19 Mba kejeje ke majang neenn
tɔyn inje me dew te: Tɔl dew, lo-to-
majang, dda kaya, bboko, tar-naji ke
ke dɔgɔle ang, nane ke naa.
20 Neje ke baann a aw dda are dew
ddee ne to ne-yerew. A toko ji ang a
kusa ne ne bba aw dda are dew ddee
to ne-yerew ang.»

Koo me te le dene ke to Jiipi ang

21 Jeju ɔtu loteenn aw nange te ke
Tir, ke Sidon.
22 Mare dene ke Kana ke isi nange
teenn ddee rɔ Jeju te ngaa uru ekii
na: «Ebbe-dewje, ngonn le Dabbiti,
oo kem to ndoo lem! Ndil ke maji
ang aw ula kem ngunnun ke dene
ndoo nya.»
23 A Jeju le ilae tar te kara ang.
Nje-njaje-goe te ddeeje rɔe te ngaa
dujueje na: «E-tubba dene neenn ke
ddang mba naw nuru ekii naw ñ-
ndole ne goje.»
24 A Jeju ilade te na: «Ngann
Ijarayelje ke toje toke ngann bateje
ke naynje kɔrɔ a Lubba ulam mba
de a bbaye.»
25 A dene le ddee ungu mekeje gɔle
nangê nɔ Jeju te ngaa pa na: «Ebbe-
dewje, umam!»
26 Nilae te na: «Maji ta kunn ne-
kusa ke to wɔju dɔ ngannje kungu
kare ngann bisije ang.»
27 Dene le ilae te na: «Ye njaann,
Ebbe-dewje! A ngann bisije aw usaje
buru ne-kusaje ke aw gaynje nangê
kɔ tabele te le ebbede tɔ.»
28 Yeenn ngaa Jeju pa are na:
«Dene, koo me te lei bo nya. Maji
kare Lubba ari ne ke aw duju le.» A
kare teenn njaa rɔ ngonne ke dene
le ddee maji.

Jeju ɔru rɔ-to rɔ dewje te ke banya

29 Goe te a, Jeju ɔtu keteenn ngaa
aw kar tɔku dange te ke Galile. Naw
naal dɔ ddingiri nisi te.
30 Yeenn ngaa dewje ke banya
banya ddeeje rɔe te ke nje-meteje,
nje-gɔl-gotoje, nje-kem-tɔje, dewje
ke mbide utu ddem, tade utu ddem,
ke dewje ke eeje ke mare rɔ-toje
dang dang. Ñ-ddeeje ke de dungude
nɔ Jeju te ngaa nɔru rɔ-to rɔde te.
31 Toke dewje ke banya le ooje nje-
meteje ke mete lede nunga, nje-gɔl-
gotoje ke gɔlde ddee maji, nje-kem-
tɔje ke ooje lo, ke dewje ke mbide
utu ddem tade utu ddem aw paje
tar, ke dewje ke eeje ke mare rɔ-
toje dang dang ke rɔde ddee maji

a, mede unda dɔ benya ngaa dɔseje gaji Lubba le Ijarayel.

Jeju are ne-kusa dewje doro sɔ

32 Jeju bbar nje-njaje goe te ngaa pa arede na: «Dewje ke banya banya neenn ddamje ndoo. Ń-naynje sem ndɔ mota ngaa, a dingaje ne ta kusa ang. M-ndiki ta kinyade kare ń-telje mede bbo baa ang, mba singade a kin kɔru ke ddew.»
33 Nje-njaje-goe te paje areje na: «Ja kinga ne-kusa dda lo te ke to me kɔr baa neenn ta kare ase dewje ke banya neenn wa?»
34 Jeju dujude na: «Eeje ke mapa baann wa?» Dilaeje te na: «Jee ke mapa siri, ke mare ngann kanjije tɔ.»
35 Yeenn ngaa Jeju duju dewje ke banya le kare isije nangê.
36 Ń-jin mapa ke siri, ke kanjije le ngaa goe te a nare wooyo Lubba a, ń-tete ngaa nare nje-njaje goe te are dewje ke banya banya le.
37 Dede tɔyn dusaje ne dare asede. A ń-mbɔn kese ne-kusaje ke nayn le ddusu ngann kare siri.
38 Dewje ke usaje ne le eeje doro sɔ. A ń-tura deneje ke ngannje ang.
39 Goe te a, Jeju tubba dewje ke banya le are ɔtuje, a naal tɔku to naw nange te ke Magadan.

16

Parijiyenje, ke Saduseyenje dujuje ne-mɔri

1 Parijiyenje, ke Saduseyenje ddeeje rɔ Jeju te ta nae. Ń-dujeje na: «E-dda mare ne-mɔri ke tɔju to Lubba a ulai are joo.»
2 A Jeju ilade te na: «Dɔ-lo-kul a, e-paje na: ‹Lo a to ke maje mba me dara kase.›
3 Ke endɔɔ a, e-paje na: ‹Ndi a kere bbokone mba me dara kase ngaa tel tuka ndul.› Bbo aaje kem dara a e-gereje ne ke a to. A, aseje ta gere ne ke a ddee go neje te ke aw ooje bbasine neenn ang wa?
4 Dewje ke bbasine ke majije ang, ngaa toje gate gate ke Lubba ang dujuje ne-mɔri. A bbay ne-mɔri ke da koo a to ne ke inga nje-kila mber-tar le Lubba Jonase.» Goe te a, Jeju inyade a ɔtu.

Wum le Parijiyenje ke Saduseyenje

5 Kare te ke nje-njaje go Jeju te awje ta gange tɔku dange kaw turâ a, mede oy ta kaw ke mapaje.
6 Yeenn a Jeju pa arede na: «Aaje rɔse wɔju dɔ wum le Parijiyenje ke Saduseyenje.
7 Nje-njaje-goe te le aw paje tar mbi naa te na: «Kake meje oy ta ddee ke mapa le a naw ń-pa ne tar neenn.»
8 Jeju gere tar ke daw ń-paje horo naa te le ngaa dujude na: «Mba ddi bba aw paje tar horo naa te e-paje na: ‹Mba mapa ke n-ddee ne ang le ann wa›? Koo me te lese bo ang.
9 Nayn e-gereje ang bbay wa? Mapa ke mi ke dingawje doro mi us-aje ngaa e-mbɔnje kese kare baann wa le, mese oy dɔe wa?
10 Wase ye ke siri ke dingawje doro sɔ usaje ngaa e-mbɔnje kese ddusu kare baann wa le, mese oy dɔe wa?
11 Toke m-pa marese m-pa na: Aaje rɔse wɔju dɔ wum le Pari-jiyenje ke wum le Sadusiyenje a, tar le mbɔbbu tar mapa ang. A mba ddi bba a kaseje ta gere me tar le ang wa?»
12 Yeenn ngaa, nje-njaje go Jeju te le gereje to tar ke Jeju aw pa wɔju dɔ ne-tɔjuje le Parijiyenje, ke Saduseyenje bbo to tar wum mapa ang.

Piyar pa ke tae na Jeju to ngonn le Lubba

13 Toke Jeju tee nange te ke Sejare ke Pilipi a duju nje-njaje goe te na: «Dewje aw paje na m-to na wa?»
14 Dilaeje te na: «Mareje paje na e-to Jań-Batisi, mareje paje na e-to Eli, a mareje paje na e-to Jeremi wase, a to kara le nje-kilaje mber-tar le Lubba.»
15 Jeju dujude na: «A sese, e-paje na m-to na wa?»

16 Piyar ilae te na: «E-to Mesi,
Ngonn le Lubba ke isi kem baa.»
17 Yeenn ngaa Jeju pa are na:
«Simɔ ngonn le Jonase, rɔ-neel to lei,
mba Bɔy ke darâ a pa gel ne neenn
ke ddaka ari bbo dew a pa ari ang.
18 A ema, m-pa mari: E-to Pi-
yar*. Dɔ er te neenn le a ma kɔsu
Egilisi*** lem ke te. Ngaa yo a kase
dda mare ne ke Egilisi le ang.
19 Ma kari kele ta Bbe-kɔn ke darâ.
Ne tɔyn ke ɔku ddewe nangê to ne ke
dɔku ddewe darâ mban, ne tɔyn ke
ɔru ddewe nangê neenn, Lubba ɔru
ddewe darâ mban tɔ.»
20 Goe te a, Jeju ndɔru mbi nje-
njaje goe te na dang kara ñ-paje dare
mare dew to ñ-to Mesi ang.

Jeju pa tar koy laa ke tar kin laa

21 Dɔ ndɔe teenn njaa, Jeju unn
kutu pa ke ddaka kare nje-njaje goe
te to to tar le ne ta kaw Jurusalem,
ta koo ndoo ji tɔkuje te le Jiipije, ke
tɔku nje-poloje Lubba, ke nje-kɔruje
gel-ndu. Da kare ñ-tɔlne ta ndɔ mota
goe te a, na kin horo dewje te ke oy.
22 Piyar ɔre ke guku ngaa unn kutu
kin saa na: «Ebbe-dewje, maji kare
Lubba ɔri me te ke ddang. Neenn a
kingai ndɔ kara ang.»
23 A Jeju turu rɔe ngaa pa are Piyar
le na: «Esu, ɔtu ke ddang aw ddew
ew sem! E-to dew ke a ta tuju ddew
lem, mba keje lei to keje le Lubba
ang, to keje le dewje baa.»

Dew a kunn go Jeju toke baann wa?

24 Yeenn a, Jeju pa are nje-njaje
goe te na: «Dew ke ndiki ta kunn
gom a, maji kare neje rɔe ang ngaa,
maji kare noto kake-dese laa ngaa
nunn gom.
25 Mba dew ke ndiki ta ngem tebbe
laa a, a kinga tebbe laa le ang. A
dew ke ila rɔe kɔrɔ wɔju dɔm a, a
tel kinga tebbe laa le.
26 Toke dew inga ne ke nangê
neenn tɔyn ngaa tebbe laa nayn ke
kɔrɔ a, ne ke maji ddi a na kinga ture
te wa? Ddi a na kare ta tel kinga ne
tebbe laa le wa?
27 Mba Ngonn le dew a ddee me
piti te le Bɔeje, ke anjije laa. Ngaa na
kuka dew kara kara ase kula ddae.
28 Tɔkɔrɔ, m-pa marese: Mare
dewje ke eeje neenn a koyje ang
ndereng da kooje Ngonn le dew ke
a ddee ta kɔn bbe to tɔku-mbay.

17

Jeju turu to dang

1 Dda ndɔ misan goe te a, Jeju jin
Piyar, Jake de ke Jan ke to ngokɔn
Jake ungude dɔe te ngaa aw ke de
dɔ ddingiri te ddew ew.
2 Rɔ Jeju turu to dang kemde te
ngaa keme unn kutu ndoko toke le
kare ngaa kubbu laa turu ndɔren to
ndɔren.
3 A ta koo a, nje-njaje goe te le ooje
Moyiji, ke Eli aw paje tar ke Jeju le.
4 Piyar pa are Jeju na: «Ebbejeje,
to maji kare n-naynje neenn. Bbo
e-ndiki te sem a, ma dda key-kam
mota lo te neenn. Kara lei, kara to
le Moyiji, kara to le Eli.»
5 Kake ñ-nayn naw ñ-pa tar bbay
a mare mum ke ndɔren ddee kiri
dɔde. Ndu Lubba bbar me mum te le
na: «Dew neenn to ngonn ndiki lem,
ke rɔm nelem nya wɔju dɔe. Maji
kare ooje tae.»
6 Kake nje-njaje go Jeju te le ooje
ndu Lubba le a, bbel uta dɔde are ñ-
tee dosoje ñ-debbeje kemde nangê.
7 Jeju ddee rɔde te, ɔrude ke jia
ngaa pa na: «E-bbeelje ang, inje
taar.»
8 Kare ke dunnje kemde ke taar a,
Jeju ke kare baa njaa ngaa a dooeje.
9 Kare ke dinje dɔ dngiri te le daw
ñ-ddisije a, Jeju ndɔru mbide na:
«Dang bba e-paje tar dɔ ne te ke ooje
neenn areje mare dew ang ndereng
ndɔ ke Ngonn le dew a kin horo
dewje te ke oy.»
10 Nje-njaje-goe te dujeje na: «Mba
ddi bba nje-kɔruje gel-ndu na Eli a,
a ddee dɔngɔr bba wa?»

* **16:18 16.18** Piyar ke tar le Gerekeje to er

11 Nilade te na: «Tɔkɔrɔ, Eli a, a
ddee dɔngɔr mba mɔse neje tɔyn
dɔgɔle te.
12 A ema m-pa marese to Eli ddee
mban. Dewje gereje ang a ddaje saa
ne ke mede ndiki. Da dda Ngonn
le dew majang ddew kara baa toke
baann tɔ.»
13 Nje-njaje-goe te gereje ke maje
to, to tar le Jan-Batisi a naw ń-pa.

Jeju aji ngonn ke ndil isije mee te

14 Jeju de ke nje-njaje goe te ń-teeje
ngɔsi ke dewje ke banya. Mare dew
ddee rɔe te ngaa ungu mekeje gɔle
nangê nɔe te.
15 Ń-pa na: «Ebbemje, oo kem-to-
ndoo le ngunum ke dingaw neenn.
Rɔ-to ndilje ke maji ang ddae are
noo ndoo nya. Noso me puru te
wase me maann te gɔl banya nya.
16 Maw saa rɔ nje-njaje goi te, a
dumaje ne pin.»
17 Jeju pa na: «See dewje ke
bbasine koo me te lese goto ddem,
e-gereje dɔjise ang ddem. Ma nayn
ke se bbay mba ndɔ baann wa? Ma
tɔ wurum dɔ kula-ddase te mba ndɔ
baann bbay wa? E-ddeeje ke ngonn
le ke neenn aremje.»
18 Jeju ndange ndil ke maji ang le
ngaa ń-tee ke ddang are kare teenn
njaa, rɔ ngonn le ddee maji.
19 Yeenn a, nje-njaje-go Jeju te le
ddeeje rɔe te de saá ke karede baa
ngaa dujeje na: «Mba ddi bba ja ta
tubba ndil ke maji ang neenn a juma
ne pin wa?»
20 Jeju pa arede na: «Mba koo me
te lese ten baa. Tɔkɔrɔ m-pa marese,
bbo koo me te lese to ten baa toke
le kande ko ke ria na motarde a e-
paje are ddingiri neenn na: ‹E-ngese
neenn aw to yonn› a, na ngese.›
Mare ne kara ke a kuta singase goto.
21 [Toke e-mbeteje ne-kusa ngaa
e-dujuje Lubba nya bba a tubbaje
ndilje ke baann.»]

Jeju tel pa tar koy laa ke tar kin laa

22 Mare ndɔ, toke nje-njaje-go Jeju
te ingaje naa Galile a ń-pa narede
na: «Da kula Ngonn le dew ji dewje
te.
23 Da tɔleje ngaa ndɔ mota laa a
na kin horo dewje te ke oyje.» Toke
nje-njaje go Jeju te ooje tar le a, ń-
ndingaje ndoo nya.

Jeju de ke Piyar dukaje lambo key-polo-Lubba

24 Toke Jeju de ke nje-njaje goe
te ń-teeje Kaperenayum a, nje-taaje
nare-lambo key-polo* Lubba ddeeje
rɔ Piyar te ngaa dujeje na: «Nje-ne-
tɔ lese uka lambo key-polo-Lubba
ang wa?»
25 Piyar ilade te na: «Naw nuka
njaa!»
Kake Piyar a ta kande key be a,
Jeju ɔru tae dɔngɔr ngaa pa na:
«Simɔ, keje lei dɔ tar te neenn toke
baann wa? Nje ke dda a aw ukaje
lambo ke mbayje ke nangê neenn
wa? Ngann nje-bbeje wase nje-
mbaje wa?»
26 Piyar ilae te na: «Nje-mbaje.»
Jeju ilae te na: «Yeenn a to tar le
ngann nje-bbeje ta kuka lambo ang.
27 Kare jula wungu mede te ang a,
aw bâ aw ila kii. Dɔngɔr kanji ke
a kɔre njaa a, e-teyn tae a, a kinga
kande nare. Unn kande nare le aw
ne arede to lambo lem ddem, lei
ddem.»

18

Dew ke bo me Bbe-kɔn te ke darâ

1 Kare teenn, nje-njaje-go Jeju te
ddeeje rɔe te ngaa dujeje na: «Na
to dew ke bo horo dewje te ke eeje
me Bbe-kɔn te ke darâ wa?»
2 Jeju bbar mare ngonn, undae
horode te danna
3 ngaa pa na: «Tar ke tɔkɔrɔ a
maw m-pa marese. E-turuje ddew
lese ta ddee toke ngannje ke ngaji
neenn. Baann ang a, a kandeje me
Bbe-kɔn te ke darâ ndɔ kara ang.

* **17:24 17.24** Lambo key-polo-Lubba to nare ke Jiipijije ke dingaw ke eeje ke bbal dɔjoo wase uta yeenn aw ukaje ke bbal bbal ta mɔse ne key-polo-Lubba.

4 Dew ke dda rɔe ten toke ngonn
neenn to dew ke bo me Bbe-kɔn te
ke darâ.
5 Dew ke taa ngonn ke ngaji toke
be ke rɔe te wɔju dɔm a, ema njaa a
ń-tam ke rɔe teenn.»

Ne ke a dda kare dew oso me majang te

6 «Dew ke dda are mare dew horo
ngannje ke ngaji ke ooje mede te
sem oso me majang te a, maji ta tɔ
tɔku biri er gɔse te kilae me tɔku ba
te.
7 To kem-to-ndoo nya. Ne ke a dda
kare dew oso me majang te banya
nya. Tɔkɔrɔ, ne ke a dda kare dew
oso me majang te a to ke ndɔ tɔyn.
A to ndoo nya kare dew ke dda are
nje mare oso.
8 Toke jii wase gɔli dda are oso me
majang te a, e-gangede ungude kɔrɔ.
Kaw lo te ke dewje isije te ke tebbe
ji kara wase gɔl kara maji uta kaw
kem puru te ke aw ɔn ke ndɔ ke ndɔ
jii joo kem wase gɔli joo kem.
9 A bbo kemi dda are oso me
majang te a, maji kare ɔru kemi le
ila kɔrɔ. Kaw lo te ke dewje isije te
ke tebbe kemi kara baa maji uta kaw
kem puru te ke aw ɔn ke ndɔ ke ndɔ
kemi joo kem.»

Gusu-tar dɔ bate te ke nayn

10 «Aaje ke maje! E-yabbeje mare
dew kara horo dewje te ke ten neenn
ang. M-pa merese, anjije lede aw
arje ke ndɔ tɔyn nɔ Bɔmje te darâ.
11 Mba Ngonn le dew ddee ta kaji
dewje ke naynje ke kɔrɔ.
12 Tar ddi a aw ejeje dɔ gusu-tar
te neenn wa? Toke mare dew ee
ke bateje kɔr kara ngaa mare kara
nayn a, na kinya keseje ke dɔjikara
gire jikara le dɔ ddingiri te mba tel
kaw sange ye ke kara le kingae bba
ang wa?
13 A toke ningae a, m-pa marese,
rɔe a neele nya wɔju dɔ bate ke kara
le uta rɔe ke a neele wɔju dɔ bateje
ke dɔjikara gire jikara ke naynje ang
le.
14 Ddew kara baa, Bɔsese ke ee
darâ ndiki kare mare dew kara horo
dewje te ke ten neenn nayn kɔrɔ
ang.»

Ddew gɔl tar le nje-koo me te je

15 «Toke ngokɔin dda sei majang
a, aw ingae ke kare e-pa are. Bbo
noo tar lei a, nayn to tel a e-tel saa
ddew te ke maji.
16 Bbo noo tar lei ang a, e-bbar
dew kara wase joo ungude dɔi te.
Ddew kara baa toke Makuru le
Lubba pa na: ‹Da gɔl tar nɔ nje-tar-
najije te joo wase mota.›
17 Toke ń-mbete ta koo ndeje lede
le a, e-pa tare are Egilisi. Bbo ń-
mbete ta koo ta Egilisi tɔ a, maji kare
ooe to dew ke gere Lubba ang wase
toke le nje-taa nare lambo.
18 «Tɔkɔrɔ m-pa marese, ne tɔyn
ke e-mbeteje nangê neenn a, Lubba
mbete darâ mban. Ne tɔyn ke e-
ndikije te nangê neenn a Lubba
ndiki te darâ mban.
19 «M-tel m-pa marese, Bɔmje ke
ee darâ a kare ne tɔyn ke dewje joo
horose te ddaje me-kara mba dujue.
20 Mba lo ke dewje joo wase mota
uwaje dɔ-naa ke te ke rim a, mee
horode te.»

Tar kɔru tar dɔ naa te

21 Yeenn ngaa Piyar ddee rɔ Jeju
te ngaa duje na: «Ebbemje, toke
ngokɔm dda sem ne ke maji ang a,
ma kɔru tar dɔe te gɔl bann wa? Gɔl
siri wa?»
22 Jeju pa are na: «M-pa mari, ɔru
tar dɔe te gɔl siri baa ang. Ɔru tar
dɔe te gɔl dɔsiri ndereng gɔl siri.
23 Mba yeenn a, tar Bbe-kɔn ke
darâ to toke tar le mare mbay ke
ndiki ta koo go ne laa ke to dɔ nje-
kulaje te laa.
24 Kake nunn kute a, ń-ddee ke
mare nje-kula laa ke nare laa to dɔe
te kande nare doro doro.
25 Nje-kula laa le ee ke nare ta
kuka ne bbange le ang, ngaa ebbeeje
unn ndu kare ń-labbe, ne ddem,
dene laa ddem, nganne ddem, ke
ne kingaje laa ddem mba kuka ne
bbange ke dɔe te le.
26 Kake nje-kula le oo baann a,
ungu mekeje gɔle nangê nɔ ebbeeje

te le ngaa pa na: ‹Ore wuri, a ma
kuka bbangeje lei le tɔyn!›
27 Ebbeeje le oo kem-to-ndoo laa
ngaa ɔru bbange ke dɔe te le a inyae
are nɔtu.
28 Kare te ke nje-kula le tee ddaka
a, oo mare nje-kula mare ke bbange
laa to dɔe te kande nare dɔdɔku.
Nuwa gɔse ɲ̂-tɔ naa te ngaa ɲ̂-pa
nare na: ‹Uka bbange lem!›
29 Nje-mare le ungu mekeje gɔle
nangê nɔe te ɲ̂-dda rɔe to ndoo na:
‹Ore wuri, a ma kuka bbange lei le
tɔyn njaa!›
30 A Nje-kula le mbete, ngaa uwae
ilae key-kula te kare ɲ̂-nayn teenn
ndereng ta nuka bbange laa le tɔyn
bba ta dinyae.
31 Kese nje-kula mare ooje baann
a ddade ndoo ngaa daw dɔru gel
nejeenn le tɔyn dare ebbedede le.
32 Yeenn a, ebbedede le ula are
daw ɲ̂-bbare ngaa pa are na: ‹Ei,
nje-kula ke maji ang! Mɔru bbange
lem ke to dɔi te tɔyn mba dda ke e-
dda rɔi to ndoo arem.
33 A ei, ase ta koo kem-to-ndoo le
nje-mari toke moo kem-to-ndoo lei le
tɔ ang wa?›
34 Wungu ɔn ebbeeje le nya.
Nuwae nilae key-kula te kare dula
keme ndoo ndereng ta nuka bbange
ke dɔe te le tɔyn bba.»
35 Ta kutu ne dɔe a, Jeju pa na:
«Toke ɔruje tar dɔ naa te ang a, Bɔy
ke ee darâ a dda ne ke se ddew kara
baa toke baann tɔ.»

19

Maji kare dingaw tubba dene laa ang

1 Toke Jeju pa tar le nunga a, nɔtu
Galile naw nange te ke Jude tura
Jurden te.
2 Dewje ke banya unnje goe are
nɔru rɔ-to rɔde te lo teenn.
3 Parijiyenje ddeeje rɔe te ta nae.
Yeenn a ɲ̂-dujeje na: «Ndu are ddew
dingaw kare tubba dene laa wɔju dɔ
ne tɔyn ke dene laa le dda wa?»
4 Nilade te na: «E-turaje tar ke
ɲ̂-dda me Maketuru te le Lubba le
ang wa? Tar le na: ‹Kunn-kutu ne
te, Lubba ke nje-dda neje tɔyn dda
dingaw ke dene.›
5 Ngaa Lubba pa na: ‹Mba yeenn
a, dingaw a kinya bɔeje ke kɔenje,
na nayn ke dene laa ngaa dede joo
kem da ddeeje to da-rɔ ke kara baa.›
6 Yeenn a, deeje joo ang ngaa, ɲ̂-
ddeeje to da-rɔ ke kara baa. Ne ke
Lubba mbɔn naa te a, maji kare dew
kayn hore ang ngaa.»
7 Dilaeje te na: «Mba ddi bba
Moyiji unn ndu kare bbo dingaw
tubba dena laa a, maji kare nare
maketuru ke a tɔju to ninyae mban
wa?»
8 Nilade te na: «Wɔju dɔ me-ketere
lese a Moyiji are ne se ddew kare e-
tubbaje ne deneje lese. A kunn-kutu
ne te, tare to toke baann ang.
9 M-pa marese: Toke mba tar
kaya ang a bbo dew tubba dene laa
ngaa taa mare dene a, ɲ̂-dda lo-to-
majang.»
10 Nje-njaje-goe te le paje na: «Bbo
toke baann a, taa dene ang a maji.»
11 Jeju ilade te na: «Dewje tɔyn a
kaseje ta ndiki te ke tar neenn ang,
nje ke Lubba arede ddew bba.
12 Mare neje nya ɔku ddew din-
gawje ta taa dene. Mareje duju ne
de toke baann, a mareje ɲ̂-ddade to
enukuje, a mareje dede njaa ɲ̂-ddaje
rɔde to enukuje wɔju dɔ Bbe-kɔn le
Lubba. Dew ke ase ta ndiki te ke tar
neenn a, maji kare ɲ̂-ndiki te.»

Jeju taa ngannje ke mbate ke rɔe te

13 Dewje ddeeje ke ngannje ke
mbate rɔ Jeju te kare nila jia dɔde, ta
ɲ̂-duju Lubba dɔde te. A nje-njaje-go
Jeju te le inje ke de.
14 Jeju pa arede na: «Inyaje ngan-
nje ke ngaji are ddeeje rɔm te bbo
ɔkujede ddew ang. Mba Bbe-kɔn
le Lubba to mba dewje ke toje toke
ngannje ke ngaji neenn.»
15 Nila jia dɔde te, ngaa goe te a
nɔtu lo teenn.

Tar ke dɔ basan te ke to ke nje-ne-kinga

16 Mare dingaw ddee rɔ Jeju te
ngaa duje na: «Njɛ-ne-tɔju, ddi ke
maji a, maji kare m-dda bba ta kinga
ne tebbe ke ke ndɔ ke ndɔ wa?»
17 Jeju ilae te na: «Mba ddi a
e-dujum tar dɔ ne te ke maji wa?
Lubba kara baa maji. Toke e-ndiki
ta kinga tebbe a, e-dda ne ke turu
nduje le Lubba.»
18 Basan le tel duju Jeju na:
«Nduje ke dda wa?» Jeju ilae te na:
«E-tɔl dew ang, e-dda lo-to maji ang
ang, e-bboko ang, e-pa tar-naji ngem
dɔ dew te ang.
19 E-bbeel bɔije ke kɔinje. E-ndiki
nje-mari toke da-rɔi njaa.»
20 Basan le ilae te na: «M-dda
nejeenn tɔyn mban. Ddi a nayn ta
dda bbay wa?»
21 Jeju ilae te na: «Toke e-ndiki ta
ddee maji tɔyn a, aw e-labbe neje ke
ee ne, ta e-kayn nare nje-ndooje a, a
kinga ne darâ. Goe te a, e-ddee unn
gom!»
22 Kake basan le oo tar le a, rɔe
neele ang ngaa ɔtu mba nee ke ne-
kingaje nya.

23 Jeju pa are nje-njaje goe te na:
«Tɔkɔrɔ, m-pa marese, a to ngeng
nya ke nje-ne-kinga kare ande Bbe-
kɔn te le Lubba.
24 M-tel m-pa marese bbay, kande
le nje-ne-kinga me Bbe-kɔn te le
Lubba a ngeng kuta kande le jam-
bal*** buwa suwa te.»
25 Tar le gange singa nje-njaje-go
Jeju te le ngaa paje na: «Bbo baann
a, na bba a kase kinga kaji wa?»
26 Jeju aade ngaa pa arede na: «To
ne ke nya dewje. A Lubba ase ta dda
ne tɔyn.»
27 Piyar pa are na: «Oo, jinya neje
leje tɔyn ngaa junn goi. Tar ke dɔje
te a to toke baann wa?»
28 Jeju pa arede na: «M-pa tar ke
tɔkɔrɔ marese, ndɔ ke neje tɔyn a
turuje toke siki, kare te ke Ngonn
le dew a kisi ngende-mbay te ke to
ne-piti a, sese ke unnje gom kara a
kisije dɔ ngendeje te dɔku gire joo
mba gange sariya dɔ gel-kuju ngann
Ijarayelje te ke dɔku gire joo tɔ.
29 A dewje tɔyn ke inyaje key lede,
ngakɔnde ke dingaw, ke ngakɔnde
ke dene, bɔdede ke kɔndede, ngan-
nde wase ndɔɔje lede, wɔju dɔm a,
da kinga ne gɔl dɔdɔku uta yeje ke
kete ddem, da kingaje tebbe ke ke
ndɔ ke ndɔ ddem.
30 Nya le dewje ke toje to dewje
ke dɔngɔr bbasine neenn, a toje to
dewje ke guku. A nya le dewje ke
toje to dewje ke guku bbasine neenn,
a toje to dewje ke dɔngɔr.»

20

Gusu-tar dɔ nje-ddaje kula ndɔɔ binye te

1 «Tar Bbe-kɔn le Lubba to toke
tar le mare nje-ndɔɔ ke tee ke esin
baa mba sange dewje kare aw ndɔɔ
binye te laa.
2 Dooje taa naa kare nukade kande
nare kara, mba ndɔ kara kara. Goe
te a nare daw ndɔɔ binye te laa le.
3 Tee gɔl kare jikara te ke ke endɔɔ
a, ń-tee ddaka, a noo mare nje-kulaje
ke ingaje kula ta dda nang, ngaa arje
nata.
4 Ń-pa narede na: ‹Aw ddaje kula
me ndɔɔ binye te lem a, ma kukase
ke dɔgɔle.›
5 Nje-kulaje le awje ndɔɔ le. Nje-
ndɔɔ le tee ddaka bbay ke gɔl kare
dɔku gire joo, ngaa ń-tel ń-tee ke gɔl
kare mota ke lo-kul te tɔ, a ń-dda
toke baann bbay.
6 Nje-ndɔɔ le tel tee ddaka ke gɔl
kare mi ke dɔ lo-kul te bbay a,
noo mare nje-kulaje arje lo teenn le
bbay, ngaa ń-pa narede na: ‹Mba
ddi bba arje neenn ke ndɔɔ baa
ndereng kare be neenn a, e-ddaje ne
kara ang wa?›
7 Dilaeje te na: ‹Jar baa mba dew
kara otoje kula te ang.› Ń-pa narede
na: ‹Aw ddaje kula me ndɔ binye te
lem tɔ.›
8 «Dɔ lo-kul a, nje-ndɔɔ le bbar
nje-kaa-lo dɔ neje te laa ngaa pa are
na: ‹E-bbar nje-kulaje le, ta ukade
kara kara tɔyn. Unn kutue dɔ dede
te ke ń-ddeeje dɔ guku bba ta e-tee
ne dɔ nje te ke ddeeje dɔngɔr.›

9 Nje ke ddeeje ke gɔl kare mi
ke dɔ-lo-kul te ddeeje ngaa ingaje
kande nare kara kara tɔyn.
10 Dede ke dɔngɔr, ń-ddeeje tɔ.
Dejeje to na kingaje nare uta nje
ke guku a, dede njaa kara dingaje
kande nare kara kara tɔyn tɔ.
11 Kare te ke dingaje nare le a, ń-
naneje ke nje-ndɔɔ le,
12 ń-paje na: ‹Nje-kulaje ke ddeeje
dɔ guku ngaa ddaje kula kare kara
baa a, ukade ase naa ke jeje ke kula
uwa taaje ddem kare ɔsuje ddem
toke baann wa?›
13 Nje-ndɔɔ le pa are mare kara
horode te na: ‹Naam, mulai naa te
ang. Jee sei joo taa naa mba kande
nare kara, mba ndɔ kara kara ang
wa?
14 E-taa nare lei bbo ɔtu tam te ke
ddang. M-ndiki ta kare nje-kula ke
dɔ guku inga nare ase sei naa.
15 Mee ke ddew ta dda ne ke mem
ndiki ke nare lem ang wa? Wase
aw aam ke kem ke maji ang wɔju dɔ
maji lem le wa?› »
16 Jeju pa bbay na: «Dewje ke dɔ
guku, a ddeeje to dewje ke dɔngɔr. A
dewje ke dɔngɔr, a ddeeje to dewje
ke dɔ guku.»

Jeju tel pa tar koy laa ke tar kin laa

17 Toke Jeju aw aw ke Jurusalem
a, ń-bbar nje-njaje goe te ke karede
baa, ngaa ń-pa narede ke ddew na:
18 «Ooje, jaw jawje ke Jurusalam.
Nunn, da kila Ngonn le dew ji tɔku
nje-poloje Lubba te, ke ji nje-kɔruje
gel ndu te. Da gangeje sariya yo dɔe
te,
19 ngaa da kilae ji dewje te ke
gereje Lubba ang kare dɔjeje ń-
kokoje ne. Da tundae ke ndey, ngaa
da tɔle kake-dese te. Ndɔ mota laa
a, na kin horo dewje te ke oy.»

Kɔn Jake de ke Janje duju ne ji Jeju te

20 Goe te a, dene le Jebede aw ke
nganne ke dingaw ke joo rɔ Jeju te.
Nungu mekeje gɔle nangê ngaa ń-
dda rɔe to ndoo rɔ Jeju te mba duje
mare ne.
21 Jeju duje na : «Ddi a e-ndiki
wa?» Nilae te na: «Unn ndui ta bbo
ndɔ ke a ta kɔn mbay a, ngannem ke
joo neenn, mare kara isi dɔ ji-kɔli te,
a ne ke kara nisi dɔ-ji geli te.»
22 Jeju ilae te na: «E-gereje ne
ke aw dujuje ang. A kaseje ta kay
engo-kem-to-ndoo ke ma ta kay wa?»
Dilaeje ta na: «Ja kase kay.»
23 Jeju pa arede na: «Tɔkɔrɔ, a
kaseje ta kay engo-ndoo lem le njaa.
A, tar kisi dɔ-ji kɔlum te wase dɔji
gelem te to tar lem ang. Lo le to wɔju
dɔ nje ke Bɔmje mɔse wɔju dɔde.»
24 Toke kese nje-njaje go Jeju te ke
dɔku le ooje tar le a wungu ɔnde dɔ
Jan de ke Jake te le.
25 Jeju bbarde tɔyn ngaa pa na:
«E-gereje to mbayje ke aw ɔnje dɔ
dewje, aw ddaje dingaw dɔde te,
ngaa dewje ke bo aw nyaje dɔ dewje
te.
26 Maji kare ne ke baann to horose
te ang. Dew ke ndiki ta ddee bo
horose te a, maji kare ń-dda rɔe to
nje-kula lese.
27 Bbo mare dew horose te neenn
ndiki ta to dew ke dɔngɔr a, maji
kare ń-dda rɔe to bbere lese.
28 Ddew kara baa, Ngonn le dew
ddee kare dewje ddeeje to nje-kulaje
laa ang. Ń-ddee ta to nje-kula le
dewje, ta kunn rɔe to ne-kuka dɔ
dewje ke banya.»

Jeju dda are nje-kem-tɔje joo ooje lo

29 Kare te ke Jeju ke nje-njaje goe
te aw teeje me bbe te ke Jeriko ke
ddaka a, dewje ke banya unnje goe.
30 A ta koo a, mare nje-kem-tɔje joo
ke isije mbɔr ddew te ooje na Jeju a
aw nday. Duruje ekii na: «Ebbejeje,
Ngonn le Dabbiti, oo kem to ndoo
leje.»
31 Dewje ke banya le inje ke de
kare dutu tade. A duruje ekii nya
bbay na: «Ebbejeje, Ngonn le Dab-
biti, oo kem to ndoo leje!»
32 Jeju are lo kara, bbarde ngaa
pa na: «Ddi a e-ndikije kare m-dda
marese wa?»

33 Dilae te na: «Ebbejeje are joo
lo.»
34 Jeju oo kem-to-ndoo lede ngaa
ula jia ɔru ne kemde. Kem naa te
neenn njaa a, dooje lo ngaa dunnje
goe.

21

Jeju ande Jurusalam

1 Toke Jeju de ke nje-njaje goe
te daw ddeeje ngɔsi ke Jurusalam
ngaa, ń-teeje mbɔr bbe te ke
Betepaje dɔ ddingiri kake olibeje te
a, Jeju ula nje-njaje goe te joo nɔe te
kete.
2 Ń-pa na: «Awje me bbe te ke
to nɔse tee tonn. Njange baa njaa
a kooje kɔn kororo ke ń-tɔe ngaa
ngonne ar mbɔre te. E-tuteje ta e-
ddeeje ke de aremje.
3 Bbo mare dew pa ke se tar
a, ilaeje te na: ‹Ebbejeje a ndiki
kororoje le.› Njange baa njaa na
kinyade karese.»
4 Baann bba kare tar le Lubba ke
nje-kila mber-tar laa ndaji ddee to
ne ke tɔkɔrɔ. Tar le na:
5 «E-paje are dewje ke Siyɔn***:
Ooje, mbay lei aw ddee ke rɔi te,
ń-to dew ke wul pe,
nisi dɔ kɔn kororo te,
ke dɔ ngonn kororo te
ke to da ke daw ń-dda ne kula.»
6 Nje-njaje go Jeju te le ɔtuje awje
ngaa ddaje ne ke turu ndu Jeju le.
7 Ń-ddeeje ke kɔn kororo, ke
ngonn kororo. Dunguje kubbuje
lede dɔ kororoje te le dare Jeju isi
dɔe te.
8 Dewje ke banya labbeje kubbuje
lede dɔ ddew te. Mareje teteje kamje
unguje ddew-bô.
9 Dewje ke banya ke aw njaje nɔe
te, ke dede ke daw ń-njaje goe te daw
duruje ekii na: « Ojana to le Ngonn
le Dabbiti! Maji kare Lubba bbar tar
ke maji dɔ dew te ke aw ddee ke ri
Ebbe-dewje. Jɔsuje gaji Lubba ke isi
ddutu dara te!»
10 Toke Jeju ande Jurusalam a, me
bbe tɔyn yeke. Dewje dujuje tar na:
«Na ann wa?»
11 Dewje ke banya le ilaje te na:
«Jeju, nje-kila mber-tar le Lubba
ann, nin Najarete nange Galile te.»

Jeju ande me key-polo-Lubba te

12 Goe te a, Jeju ande me key-polo-
Lubba te ngaa tubba dewje tɔyn ke
aw labbeje ne ddem, aw ndokoje ne
ddem me key te le. Ń-tuta tabele
le nje-mbelje nare nungu nangê. Ń-
tuta ne-kisi le nje-labbeje derje ń-
tila.
13 Ń-pa narede na: «Maketuru le
Lubba na: ‹Da bbar ri key lem to key
duju Lubba.› A sese aw ddaje to lo-
kiya-rɔ le nje-bbokoje.»
14 Nje-kem-tɔje, ke nje-meteje
ddeeje rɔe te me key-polo-Lubba te
le ngaa ń-dda nare rɔde ddee maji.
15 Toke tɔku nje-poloje Lubba ke
nje-kɔru gel nduje ooje neje ke dum-
dɔde ke Jeju dda le, ke ngannje ke
aw uruje ekii na: «Jɔsuje gaji Ngonn
le Dabbiti» le a, wungu ɔnde.
16 Ngaa ń-paje dare Jeju na: «Oo
tar ke daw ń-pajeenn wa?» Nilade
te na: «Moo njaa. A tar ke ń-dda
me Maketurute le Lubba le e-turaje
ndɔ kara ang wa? Tar le na: ‹E-dda
ne are ngannje ke ten, ke engutayje
kara ɔsuje gajii.› »
17 Goe te a, Jeju inyade a ɔtu. Ń-tee
me bbe te le naw Betani ngaa ń-to ke
teenn.

Jeju bbar tar ke maji ang dɔ kake pige te

18 Jeju in ke esindɔɔ baa tel aw ke
tɔku bbe te a bbo ddae.
19 Toke noo mare kake pige ke ar
mbɔr ddew te ngɔsi a, naw ngɔsi ke
kake le a kame dɔrɔ a noo. Yeenn a
ń-pa nare kake le na: «A kande ndɔ
kara ang ngaa.» A kare teenn njaa
kake le oy njan.
20 Nje-njaje-go Jeju te le ooje neenn
le a gange singade ngaa paje na:
«Dda toke baann bba njange baa
njaa a, kake pige le oy wa?»
21 Jeju pa arede na: «M-pa tar ke
tɔkɔrɔ marese. Toke koo me te lese
to, ngaa ejeje tar ang a, a ddaje ne ke
m-dda ke kake pige neenn. A kaseje

ta pa kare ddingiri neenn na: ‹ ɔtu lo te neenn aw oso me ba te,› a neenn a ddee to ne ke tɔkɔrɔ.
22 Bbo koo me te lese to, a bbo e-dujuje Lubba a, a kingaje ne tɔyn ke e-dujuje le.»

Na are singa Jeju wa?

23 Jeju ande me key-polo-Lubba te aw tɔju ne. A tɔku nje-poloje Lubba, ke tɔkuje le Jiipije ddeeje rɔe te. Ń-paje dare na: «Ddew ddi te bba aw e-dda ne neenn wa. Wase na njaa gate a ari singa ta dda ne wa?»
24 Nilade te na: «Ema kara ma dujuse tar kara baa. Toke ilamje te a, ma bbar ri dew ke arem singa dda nejeenn le karese tɔ.
25 Na a ula Jan are dda batem dewje wa? Lubba wase dewje wa?» A ń-paje horode te na: «Bbo jilaje te n-pa na: ‹Lubba a ulae› a, na pa na: ‹Mba ddi bba ooje mese te saa ang wa?›
26 Bbo n-paje na: ‹ Dewje a, a to toke baann wa?› » Mba ń-bbeel dewje ke banya le, mba dede tɔyn dooje Jan to nje-kila mber-tar le Lubba.
27 Yeenn a, dilaeje te na: «N-gere ang.» Jeju pa arede na: «Ema kara ma bbar ri dew ke arem singa dda nejeenn le karese ang tɔ.»

Gusu-tar dɔ ngannje ke dingaw te joo

28 Jeju pa arede bbay na: «Ddi a ejeje dɔ tar te ke ma ta pa karese neenn wa? Mare dingaw ee ke ngannje ke dingaw joo. Ń-pa nare ye ke tɔku na: ‹Ngunum, aw bbokone aw dda kula me ndɔɔ binye te lem.›
29 Ngonn le ila bɔeje te na: ‹M-ndiki ang.› Goe te a, tar ke nila bɔeje te le tel neele ang, ngaa nɔtu naw ndɔɔ le.
30 Dingaw le aw rɔ ye ke mbate te, ngaa pa tar ke kara baa le are tɔ. Ngonn le ilae te na: ‹An an Bɔy, ma kaw›. A naw ang.»
31 Jeju dujude na: «Horo ngannje te ke joo neenn, ye ke dda, a dda ne ke bbɔeje ndiki wa?» Dilaeje te na: «Ne ke dɔngɔr.» Jeju pa arede na: «Tɔkɔrɔ njaa, m-pa marese, nje-taaje nare lambo, ke dene nje-kayaje a kandeje me Bbe-kɔn te le Lubba dɔngɔr karese.
32 Mba, lew Jan ddee rɔse te ngaa tɔjuse ddew dda ne ke gate gate, a e-ndikije te ke tar laa ang. A nje-taaje nare lambo, ke dene nje-kayaje a ndikije te ke tar laa le. A sese, ooje nejeenn ke maje a e-turuje ddew lese ang ddem, e-ndikije te ke tar laa le ang ddem.»

Gusu-tar dɔ nje-kulaje te ke mede majang

33 «Ooje mare gusu-tar neenn bbay. Mare nje-ndɔɔ dda ndɔɔ binye laa. Nila ndoko ń-guku ne dɔe. Nuru buwa me er te kare dore maann binye le mee te. Ń-dda mare lo taar kare dew ar dɔe te mba kaa ne dɔ ndɔɔ le. Goe te a, ninya ndɔɔ le ji mare nje-ddaje kula ndɔɔ te le a nɔtu naw mba te.
34 Kare kuja kande binye le ase a, nula ngann nje-kulaje laa rɔ nje-ddaje kula me ndɔɔ binye te le kare dulaje ke kande binye laa dareje.
35 A nje-ddaje kula me ndɔɔ binye te le uwaje ngann nje-kulaje le. Ń-tundaje mare, ń-tɔlje mare, ngaa ń-tilaje mare ke er ń-tɔleje.
36 Ń-tel nula mare ngann nje-kulaje laa le banya banya bbay. A nje-ddaje kula me ndɔɔ binye te le dda ke de ne ke ń-ddaje ke nje ke dɔngɔr le bbay.
37 Dɔbɔen a, nje-ndɔɔ le ula ngonne rɔ nje-ddaje kula me ndɔɔ te le mba neje ń-pa na: ‹A du ang, bbo ngunum a da bbeeleje.›
38 A kake nje-ddaje kula me ndɔɔ te le ooeje a, paje na: ‹Nje-kuwa ne-ndubba le ann! Areje ń-tɔleje are ne-ndubba le tel to leje.›
39 Duwaeje ń-teeje saa me ndɔɔ te le ke ddang ngaa ń-tɔleje.»
40 Jeju tel dujude na: «Toke nje-ndɔɔ le ddee a ddi a na dda ke nje-ddaje kula me ndɔɔ binye te le wa?»
41 Dilaeje te na: «Na koo kem-to-ndoo le nje-me-majangje neenn le

ang ta na tɔlde. Goe te a, na kinya
ndɔɔ le ji mare nje-ddaje kula te
dang kare ndɔe ase a, ń-ddeeje ke ko
ndɔɔ laa dareje.»
42 Goe te a, Jeju dujude na: «E-
turaje tar ke Maketurute le Lubba
pa neenn ndɔ kara ang bbay wa?
Tar le na:
‹Er ke nje-kɔsuje key mbeteje,
tel ddee to singa gɔl key ke dungu
nangê.
To ne ke Ebbe-dewje a dda,
ngaa kura nya kemje te.›
43 Mba yeenn a, m-pa marese:
Lubba a kɔru Bbe-kɔn laa jise te ta
kare mare gel-dewje ke a ddaje kula
ke maji.
44 Dew ke oso dɔ er te le a,
dew le a guru rɔe.
Ngaa dew ke er le oso dɔe te a,
er le a nyaren.»
45 Kake tɔku nje-poloje Lubba ke
Parijiyenje ooje tar le be a gereje to
dede a Jeju aw pa tar dɔde te.
46 Ń-sangeje ddew ta kuwaeje a,
ń-bbelje kem dewje ke banya mba
dewje le ooje Jeju to mare nje-kila
mber-tar le Lubba.

22

Gusu-tar dɔ tɔku kusu taa-naa te

1 Jeju tel pa tar arede bbay ddew
gusu-tar te pa na:
2 «Tar Bbe-kɔn ke darâ to ddew
kara baa ke tar neenn: Mare Tɔku-
mbay dda kusu taa-naa le ngonne ke
dingaw.
3 Nula nje-kulaje laa kare bbar
dewje ke ń-bbarde kusu te le. A
dewje le mbeteje ta ddee.
4 Ń-tel nula mare nje-kulaje kare
aw pa arede na: ‹M-dda ne-kusa
mban. M-tɔl mangeje ddem, daje ke
eme ddem are ne-kusa to ngɔsi ngaa,
e-ddeeje kusu te le.›
5 A dewje le ooje tar laa le to mare
ne ang. Mare ɔtu aw ndɔ̂ɔ, a mare
aw ta labbe ne laa.
6 A mareje uwaje ngann-nje-kulaje
le ddade maji ang ngaa tɔlde.
7 Wungu ɔn Tɔku-mbay le ngaa,
nula mbambaje laa nare tɔl nje-tɔlje
nje-kulaje laa le, ngaa ń-roje bbe
lede.
8 Goe te a, ń-pa nare ngann-nje-
kulaje laa le na: ‹Kare kusu-taa-naa
le ase ngaa a dewje ke ń-bbarde le to
dewje ke ase ta bbarde kusu te ang.
9 Aw arje tɔ-ddewje te bbo dew
njaa ke ingaeje a, e-bbareje are ń-
ddee kusu-taa-naa te le.›
10 Ngannje-kulaje laa le unnje go
ddewje ngaa bbarje dewje tɔyn ke
dingade, nje ke maji ddem, nje ke
maji ang ddem. Yeenn ngaa dewje
ke ń-bbarde le ddusuje me key le.
11 Toke Tɔku-mbay le ande key
mba koo dewje ke ń-bbarde le a,
noo mare dingaw ke ula kubbu-kusu
ang.
12 Ń-pa nare na: ‹Naam, na baann
bba ula kubbu-kusu ang a e-ddee
ande key neenn wa?› A dingaw le
ilae tar te ang.
13 Yeenn a, Tɔku-mbay le pa are
ngann-nje-kulaje laa na: ‹E-tɔje jia
ke gɔle bbo ilaeje ddaka lo te ke
ndul. Lo teenn na nɔ ngaa na ngeer
ngange.› »
14 Ta kutu ne dɔ tar le a, Jeju
pa na: «Tɔkɔrɔ, Lubba bbar dewje
toke banya njaa, a nje ke ń-mberede
banya ang.»

Tar kuka lambo ke Sejar

15 Yeenn ngaa, Parijiyenje aw
uwaje dɔ naa ta na Jeju mba kingae
ddew tar te ke a tee tae te.
16 Dulaje mare nje-njaje gode te,
ke dewje ke unnje go Erode rɔ Jeju
te le kare ń-paje dare na: «Nje-ne-
tɔju, n-gere to aw pa tar ke tɔkɔrɔ,
aw tɔju ddew le Lubba ddew tar te
ke tɔkɔrɔ, ngaa aw bbeel kem dew
ang ddem, dew ke bo wase dew ke
ten kara osoi te ang.
17 E-pa areje joo: Ndu areje ddew
kare juka lambo ke Sejar wase ndu
mbete wa?»
18 Jeju gere keje lede ke maji ang
ngaa pa arede na: «Nje-ngemje,
mba ddi a, aw namje wa?
19 E-tɔjumje kande-nare ke aw
ukaje ne lambo.» Ń-ddeeje ke kande
nare le dareje.

20 Jeju dujude na: «Endaji dɔ dew,
ke maketuru ke ɲ̂-dda nare te neenn
toje to le na wa?»
21 Ń-paje na: «To le Sejar.» Ń-tel ɲ̂-
pa narede na: «Yeenn a, areje Sejar
ne ke to le Sejar, a areje Lubba ne ke
to le Lubba.»
22 Dooje tar laa le a dum dɔde,
ngaa dinyaeje a dɔtuje.

Tar kin le dewje ke oy

23 Ndɔe teenn njaa Saduseyenje
ddeeje rɔ Jeju te. Saduseyenje to
dewje ke paje na dewje ke oyje a
kinje ang. Ń-dujuje tar Jeju na:
24 «Nje-ne-tɔju, Moyije pa na:
‹Toke dew ee ke ngonn ang a oy a,
maji kare ngokɔen ta dene-ndubba
le uju ne ngannje are.›
25 Lew, mare ngakɔn naa siri eeje
horoje te neenn. Ye ke tɔku taa dene
a uju saa ngonn ang a oy. Ninya
dene laa nare ye ke tee goe te.
26 Ne ke kara baa le a dda joo lede,
mota lede, ndereng tee ne dɔ ye ke
to siri lede.
27 Gode te tɔyn a, dene le oy tɔ.
28 Yeenn a, ndɔ kin le dewje ke oy
a, na horo ngakɔn naa teenn a, a to
nje-dene le wa? Mba dede siri keme
ɲ̂-taaje dene le go naa te.»
29 Jeju ilade te na: «E-ndemje
ddew, mba e-gereje Maketuru le
Lubba ang ddem, singa-mɔngu le
Lubba ang ddem.
30 Tɔkɔrɔ, ndɔ kin le dewje ke oy a,
dene a taa ngaw ang ddem, dingaw
a taa dene ang ddem. Dewje a tooje
toke anjije ke darâ.
31 A tar ke wɔju dɔ kin le dewje ke
oy le, e-turaje tare ke Lubba pa arese
ang wa? Ń-pa na:
32 ‹M-to Lubba le Abaraham,
Lubba le Ijake, Lubba le Jakobbo.›
Ń-to Lubba le dewje ke isije kem baa,
bbo Lubba le dewje ke oy ang.»
33 Ne-tɔju laa le dum dɔ dewje ke
banya ke ooje tar laa le.

Ndu ke ngeng uta mareje

34 Toke Parijiyenje ooje na Jeju
uwa ta Saduseyenje a, Parijiyenje le
uwaje dɔ naa.
35 Mare kara horode te ke to nje-
kɔru gel ndu duju tar Jeju mba nae
ne. Ń-pa na:
36 «Nje-ne-tɔju, ndu ke dda ngeng
uta mareje wa?»
37 Jeju ilae te na: « ‹Maji kare e-
ndiki Ebbe-dewje ke to Lubba lei ke
mei tɔyn, ke kewn lei tɔyn, ke keje
lei tɔyn.›
38 Yeenn to ndu ke ngeng uta
mareje ann.
39 Joo le ndu ke ngeng uta mareje
na: ‹ Maji kare e-ndiki nje-mari toke
da rɔi njaa.›
40 Ndu le Moyiji, ke ne-tɔjuje le
nje-kilaje mber-tar le Lubba inje me
nduje te ke joo neenn.»

Tar le Mesi de ke Dabbiti

41 Toke Parijiyenje uwaje dɔ naa a
Jeju dujude na:
42 «Tar ddi a aw ejeje dɔ Mesi te
wa? Ń-to ngonn le na wa?» Dilaeje
te na: «Ń̂-to ngonn le Dabbiti.»
43 Jeju pa arede na: «Yeenn a, toke
baann bba Ndil ddusu me Dabbiti
a tel bbar Mesi le to ‹Ebbeeje› wa?
Dabbiti le pa na:
44 ‹Ebbe-dewje Lubba pa are Ebbe-
mje na:
Isi dɔ ji kɔlem te,
ndereng ndɔ ke ma kungu nje-
baanje lei kɔ gɔli te.›
45 «A bbo Dabbiti bbar Mesi to
Ebbeeje a, Mesi le a to ngonne toke
baann wa?»
46 Dew kara horode te ase kilae
tar te ang. Ngaa unn kute dɔ ndɔe
teenn, dew kara tay duje tar ang
ngaa.

23

Jeju ndɔru mbi dewje wɔju dɔ Parijiyenje ke nje-kɔruje gel-ndu

1 Goe te a, Jeju pa are dewje ke
banya ke nje-njaje goe te na:
2 « Kula le nje-kɔruje gel-ndu ke le
Parijiyenje to engan kɔru gel ndu le
Moyiji kare dewje.
3 Yeenn a, maji kare ooje tade,
ngaa e-ddaje neje tɔyn ke ɲ̂-dujuse.
A kula-ddade a ta e-ndajije ang mba

kula-ddade to ddew kara ke ne-tɔju
lede ang.
4 Ne-koto ke bo, a ń-tɔje dundaje
dɔ dewje te, a dede ngonn jide kara
ń-ndikije ta kɔru ne ne-koto le ang.
5 Daw ń-ddaje neje tɔyn mba kare
dewje oojede. Yeenn a, ń-ddaje bbɔl
endarje ke daw ngemje maketuruje
le Lubba me te dare bo ngaa, ń-ddaje
ta-kubbuje lede dare ngal ngal *
6 Ndɔ kusu a, ń-ndikije ta kisi
lo te ke ń-mɔse mba dewje ke bo.
Ngaa me key-mbɔn naaje te kara, ń-
ndikije ta kisi lo te ke kete tɔ.
7 Ń-ndikije kare dewje ddade
lapiya nata ddem, ngaa kare dewje
bbarde ‹Nje-ne-tɔju.›
8 A sese, dang bba areje dewje
bbarse ‹Nje-ne-tɔju› ang. Mba sese
tɔyn e-toje to ngakɔn-naa, ngaa nje-
ne-tɔju lese kara baa.
9 E-bbarje mare dew ke nangê
neenn ‹Bɔ› ang, mba Bɔsese kara
baa ee darâ.
10 Areje dewje bbarse ‹mbay› ang,
mba Mesi kara baa a to Mbay lese.
11 Dew ke bo horose te a, maji kare
ń-ddee to nje-kula lese.
12 Dew ke dda rɔe bo a, a tel ddee
to dew ke ten. A dew ke dda rɔe ten,
a tel ddee to dew ke bo.
13 Kem-to-ndoo to lese, see nje-
kɔruje gel Ndu, ke see Parijiyenje
ke e-toje to nje-ngemje. Aw utuje
ta ddew areje dewje ke ndikije ta
kande me Bbe-kɔn te ke darâ. Sese
njaa kara andeje te ang, a inyaje
dewje ke ndikije ta kande te are
ande te ang.»
14 Kem-to-ndoo to lese see nje-
kɔruje gel Ndu ke see Parijiyenje
ke e-toje to nje-ngemje. E-taaje
ne-kingaje le dene-ndubbaje jide te
tɔyn. A kare teenn njaa, aw dujuje
Lubba kure ew mba kare dewje
aase. Mba yeenn a sariya ke dɔse
te a ngeng nya.
15 Kem-to-ndoo to lese see nje-
kɔruje gel Ndu ke see Parijiyenje
ke e-toje to nje-ngemje. Aw ulaje
loje tɔyn bba aw ingaje dew kara ke
ndiki ta ngem Ndu le Moyiji. Ngaa
goe te ke ingaeje a, e-ddaeje are ń-
ddee to dew ke ase kaw kem puru te
ke aw wɔn ke ndɔ ke ndɔ utase gɔl
joo bbay.
16 Kem-to-ndoo to lese, sese ke aw
ɔruje nɔ nje-marese, ke e-toje toke le
nje-kem-tɔje. E-paje na: ‹Toke dew
unda yo ke ri key-polo-Lubba a, dda
ne ang. A toke nunda yo ke ri ande
ke me key-polo-Lubba te a, maji kare
ń-dda ne ke nunda yo ta dda le.›
17 See mbeje ke nje-kem tɔje! Key-
polo-Lubba a dda are ande le ddee
to ne ke dunda dang mba Lubba.
Yeenn a, Key-polo Lubba le a to ne
ke ngeng wase ande le wa?
18 E-paje bbay na: ‹Toke dew unda
yo ke ri bann a, dda ne ang. A toke
dew unda yo ke ri ne-polo ke to dɔ
bann te a, maji kare ń-dda ne ke
nunda yo ta dda le.
19 See nje-kem-tɔje! Bann a dda
are ne-polo ddee to ne ke dunda
dang mba Lubba. Yeenn a, bann le a
to ne ke ngeng wase ne-polo le wa?
20 Dew ke unda yo ke ri bann,
unda yo ke ri bann le ddem, unda
yo ke ri ne tɔyn ke to dɔ bann te le
ddem.
21 Dew ke unda yo ke ri key-polo-
Lubba, unda yo ke ri key-polo le
ddem, ke ri Lubba ke to me key-polo
te le ddem.
22 Dew ke unda yo ke ri dara,
unda yo ke ri ngende-mbay le Lubba
ddem, ke ri Lubba ke isi dɔ ngende-
mbay te le ddem.
23 Kem-to-ndoo to lese see nje-
kɔruje gel Ndu ke see Parijiyenje
ke e-toje to nje-ngemje. Sese ke
aw areje dime ngann ne-ndɔɔje lese
tɔyn, a aw mbeteje tarje ke ngeng
nya uta keseje ke Ndu aw tɔju. Neje
toke: ‹Ne-dda ke gate gate, me-maji,
ke ngem tar le Lubba›. To maji ta
nejeenn ke keseje tɔyn.

* **23:5 23.5** Yeenn to gusu ke Parijiyenje aw dda je ddew kubbu-kɔje te lede ke ngann bɔlje ke ń-tɔje nɔde te ke jide te je ta tɔju dewje to ń-toje to dewje ke ń-bbeelje Lubba nya uta keseje.

24 Sese ke aw ɔruje nɔ nje-marese,
ke e-toje to nje-kem-tɔje le, nayn to
aw taaje maann-kay lese mba kɔru
ngann kewnje ke ddang, a areje
jambalje nday aw mese te wa!
25 Kem-to-ndoo to lese see nje-
kɔruje gel Ndu ke see Parijiyenje ke
e-toje to nje-ngemje. Nayn to aw
tokoje giri engo-ne-kayje lese ke giri
sambeje lese. A, ne-bbokoje, ke neje
ke ingaje ke ddewe ang a ddusu me
engo-maannje, ke me sambeje lese
le.
26 Ei Parijiyen ke e-to nje-kem-tɔ
le, e-toko me engo-ne-kay bba gire
a kare tɔ.
27 Kem-to-ndoo to lese see nje-
kɔruje gel Ndu ke see Parijiyenje
ke e-toje to nje-ngemje. E-toje toke
le dɔbare ke dɔru pɔr gire te are
nda. Gire kura kem dewje te, a
singa dewje ke oy ke ne-yerewje
dang dang njaa ddusu mee.
28 Sese kara e-toje ddew kara baa
toke baann. Kem dewje te, undaje rɔ
dewje ke aw bbeel Lubba. A, ngemje
ke ne-ddaje ke maji ang ddusu mese.
29 Kem-to-ndoo to lese see nje-
kɔruje gel Ndu ke see Parijiyenje
ke e-toje to nje-ngemje. Aw ddaje
dɔbare nje-kilaje mber-tar le Lubba
ngaa aw mɔseje dɔbare dewje ke
gate gate are kura.
30 Ngaa aw paje na: ‹Toke jeje n-
to dɔ ndɔ te le kajejeje a, ja kumade
ta tɔl ne nje-kilaje mber-tar le Lubba
ang.›
31 Yeenn pa na sese njaa e-gereje to
e-toje to nje ke gel dewje te ke tɔlje
nje-kilaje mber-tar le Lubba le.
32 Yeenn a, sese, uwaje kula le
kasese le areje ngeng awje ne ke kete
ma!
33 See lije, ko embakanraje, a
kaseje ta tee ta sariya-puru te ke aw
wɔn ke ndɔ ke ndɔ toke baann wa?
34 Mba yeenn a, ooje, ma kula nje-
kilaje mber-tar le Lubba, nje-kem-
kareje, ke nje-kɔruje gel Ndu rɔse te.
A tɔlje mareje, ta a bbereje mareje
dɔ kake-dese te. A tundaje mareje
ke ndey me key-mbɔn naaje te lese
ngaa, a tubbajede ke bbe bbe.
35 Yeenn bba kare tar mese dewje
ke gate gate tɔyn ke e-tɔlje de dɔ
nange te neenn tel dɔse te. Unn
kutue tar mese Abel te ke to dew
ke gate gate, ndereng dɔ tar mese
Jakari te ke to ngonn le Barasi ke e-
tɔleje me key-polo-Lubba te horo lo
te ke maji tɔyn ke bann.
36 Tɔkɔrɔ m-pa marese, sariya ne-
jeenn tɔyn a koso dɔ dewje te ke
bbokone neenn.

Jeju nɔ wɔju dɔ Jurusalam

37 See dewje ke Jurusalam, see
dewje ke Jurusalam! Sese ke aw tɔlje
nje-kilaje mber-tar le Lubba, ngaa
aw tilaje dewje ke Lubba ulade rɔse
te ke er e-tɔljede. M-ndiki nya ta
mbɔnse toke kɔn kunja aw mbɔn
nganne kɔ bake te a, e-ndikije ang.
38 Maji! Me key lese a to baa.
39 Mba, m-pa marese, a koomje
ang ngaa ndereng ta a paje na: ‹Maji
kare Lubba bbar tar ke maji dɔ dew
te ke aw ddee ke ri Ebbe-dewje.› »

24

Jeju pa na dewje a tujuje key-polo-Lubba

1 Toke Jeju tee key-polo-Lubba te
aw ɔtu a, nje-njaje goe te ddeeje
aw tɔjeje gusu ke dɔsu ne key-polo-
Lubba le.
2 Yeenn a Jeju pa arede na: «Ooje
neje neenn tɔyn. M-pa tar ke tɔkɔrɔ
marese. Mare er kara a nayn dɔ
mare te ang. Da tɔ neje neenn tɔyn.»

Neje ke a toje kete bba ddutu ndɔ a ddee

3 Toke Jeju isi dɔ ddingiri Olibeje te
a, nje-njaje goe te ddeeje ke karede
baa dujeje na: «Ndɔ ddi njaa bba
nejeenn le a toje ne wa? Ngaa ddi
bba ja gere ne kare ddee lei ddem,
ddutu ndɔ le ddem wa?»
4 Jeju ilade te na: «Aaje rɔse ke
maje areje dew erese ang.
5 Mba dewje nya nya a ddeeje ke
rim ngaa da paje na: ‹Ema m-to
Mesi le›. Ngaa da kereje dewje nya.

6 A kooje tam ddɔje ke aw ddeeje
ngɔsi ke tam ddɔje ke naynje ddew
ew. A areje bbeel ddase ang. Maji
kare nejeenn le toje. A, a to ddutu
ndɔ ang bbay.
7 Mba gel-dewje a kinje ta dda ddɔ
ke mare gel-dewje. Bbe-kɔn a kin
ta dda ddɔ ke mare bbe-kɔn. Tɔku
bbo a koso ngaa, nange a yeke loje
te dang dang.
8 A nejeenn tɔyn a toje toke le
kunn-kutu nduru-ndo le dene.
9 Yeenn ngaa da kuwase kare
dewje ula kemse ndoo ngaa da tɔlse.
Gel-dewje tɔyn a mbetese wɔju dɔm.
10 Koo me te le dewje nya a koso.
Da kunnje dɔ naa, ngaa da mbeteje
naa ke yo ke ne.
11 Nje-kilaje mber-tar ke toje to
nje-ngemje a kundaje lo tee banya
banya ngaa da kereje dewje toke
banya.
12 Majang a kaw ke kete kete, are
ndiki naa le dewje nya a tel ke guku.
13 A dew ke uwa are ngeng
ndereng tee kɔen te a, a kinga kaji.
14 Da kila mber Tar ke maji ke
wɔju dɔ Bbe-kɔn ke darâ dɔ nange te
tɔyn kare gel-dewje tɔyn ooje. Goe
te ngaa bba a to dɔbɔyn ne.»

Dewje a kooje ndoo nya

15 «A kooje ‹ne ke maji ang ke
aw tuju lo› le lo te ke maji-tɔyn,
ddew kara baa toke nje-kila mber-
tar le Lubba Daniel ila mbere le*. -
Maji kare dew ke aw tura Maketuru
neenn le gere kande ke maje-
16 Yeenn a, maji kare dewje ke a
kisije nange Jude te aynje er ke dɔ
ddingirije te.
17 Toke dew isi dɔ key te a, maji
kare ń-ddisi ta kunn ne laa ke to me
key te ang ngaa.†
18 Toke dew ee ndɔɔ a, maji kare
ń-tel bbee mba kunn kubbu laa ke
ngal ang tɔ.
19 Dɔ ndɔe teenn, a to ndoo nya
kare deneje ke eeje ke sem, ke nje
ke ngannde aw ilje mba.
20 E-dujuje Lubba kare ndɔ kayn
lese le to dɔ nayn-kul te ang ddem,
ndɔ-kuwa-rɔ te ang ddem.
21 Mba kare teenn, dewje a koo
ndoo nya kuta ndoo ke dewje ooje
kunn-kutu ne te ndereng bbokone.
Goe te a, ne kem-to ndoo ke a kuta
yeenn a to ang ngaa.
22 Toke Lubba tel ke ndɔ nejeenn
le are nayn ngaji baa ang a, dew
kara a kinga kaji ang. A na tel ke ndɔ
nejeenn le kare nayn ngaji baa wɔju
dɔ dewje ke ń-mberede toke kete.
23 Yeenn a, toke dew pa arese na:
‹Ya! Mesi ee neenn.› Wase ‹Nee
yonn› a, e-ndikije te saa ang.
24 Mba mesije ke tɔkɔrɔ ang, ke
nje-kilaje mber-tar ke tɔkɔrɔ ang a
ddeeje. Da ddaje ne-mɔrije ke neje
ke dum dɔ koo, ta bbo ddew to a, nje
ke Lubba mberede kara ta kerede tɔ.
25 Ye ann, mila mbise te kete
mban.
26 Yeenn a bbo, ń-pa darese na:
‹Ya! Nee me kɔr te› a, awje ang. A
bbo na: ‹Ne a niya rɔe neenn› a e-
ndikije te ang.
27 Ngonn le dew a ddee ddew kara
baa toke ndi ke teel me dara te lo
tee te le kare ndereng lo kande te le
kare.
28 Lo ke ninn to te a, malje a
mbɔnje naa kete‡.»

Ddee le Ngonn le dew

29 « Njange baa go ndɔ ne-kem-to-
ndooje teenn le a, kare a tuka ndul
ta neyn a nda ang ngaa. Endeteren-
denje a kinje darâ tosoje dɔ nange
te. Singa-mɔnguje ke me dara te a
yekeje.
30 Yeenn ngaa ne ke a tɔju kare
dewje gereje ne teel le Ngonn le dew
a tee me dara te. Ngaa dewje tɔyn
ke dɔ nange te a nɔnje. Da kooje
Ngonn le dew ke a ddee me mum te

* **24:15 24.15** ‹Lo ke maji-tɔyn› ke Jeju aw pa ne neenn to lo ke me key-polo-Lubba te ke Jerusalam.
† **24:17 24.17** Nangue Ijarayel te dewje aw isije dɔ key te lede mba ń-ddaje dɔ key le dare labbe to labbe ‡ **24:28 24.28** Gel tar neenn na: Ndɔ teel le Jeju a, dewje tɔyn a gereje.

ke singa-mɔngu ke bo nya ddem, ke
piti ke bo nya ddem.
31 Tɔku tebbe-nare a bbar ngaa
Ngonn le dew a kula anjije laa kare
ń-mbɔnje dewje ke ń-mberede kɔyn
nange te ke sɔ tɔyn, in er kara tee er
kara.»

Ne-tɔju ke dɔ kake Pige te

32 «Maji kare e-gereje ne dɔ kake
Pige te: Toke maann aw nja me
barkem kake Pige te a kame aw
unju a, e-gereje to neyn ne-dubbu ee
ngɔsi ngaa.
33 Ddew kara baa, bbo sese ooje
nejeenn tɔyn a, maji kare e-gereje to
Ngonn le dew a ta ddee ngaa. Nee
ngɔsi baa ngaa.
34 M-pa marese, tɔkɔrɔ njaa, dewje
ke bbokone neenn a koyje tɔyn ang
bbay a, nejeenn tɔyn a teeje.»
35 «Dara, ke nange da ndayje, a
tarje lem a ndayje ang.»

Dew kara gere ndɔ ke Ngonn le dew a ddee ne ang

36 Dew kara gere ndɔ wase kare
tee le nejeenn le ang. Anjije ke dara
wase Ngonn le kara gere ang. Bɔ ke
kare baa gere.
37 Ndɔ tee le Ngonn le dew a to
ddew kara baa ke neje ke teeje ndɔ
te le Noe.
38 Mba kare teenn le, kete bba kare
maann taa lo a, dewje aw usaje, aw
ayje. Daw ń-taaje naa, daw dare
ngaw ngannde ke dene ndereng tee
ndɔ te ke Noe ande me tɔku to te.
39 Dejeje mare ne kara ang
ndereng dɔ ndɔ te ke ndi ere are
maann taa lo ngaa uwade tɔyn aw
ke de. Ndɔ ddee le Ngonn le dew a
to ddew kara baa toke baann tɔ.
40 Yeenn a, bbo dingawje joo eeje
ndɔɔ a, da kunn mare kara, a da
kinya ye ke kara.
41 Toke deneje joo aw uruje ne birî
a, da kunn mare kara, a da kinya ye
ke kara.
42 Yeenn a, areje dɔgɔlse te mba
e-gereje ndɔ ke Ebbesese a ddee ne
ang.
43 Maji kare ooje tar neenn ke
maje: Toke nje-key gere kare ke nje-
bboko a ta ddee ne til te a, na ngem
ta-lo bbo na kinya nje-bboko le kare
ande key laa ang.
44 Mba yeenn a, sese kara isije dɔ
gɔlse te mba Ngonn le dew a ddee ke
kare ke e-gereje ang.

Tar dɔ nje-kulaje te joo

45 Nje-kula ke dda ne ke dɔgɔle
ddem, keme are ddem ngaa ebbeeje
inya nje-kula mareje jia te kare
narede ne-kusa ke kare to na wa?
46 Rɔ-neel a to laa ne ke ebbeeje le
ddee ingae ta kula te le.
47 M-pa marese, tɔkɔrɔ njaa,
ebbeeje le a kinya ne-kingaje laa
tɔyn me jia te.
48 A toke ń-to nje-kula ke maji ang
a, na keje na: ‹Ebbemje a ddee
njange ang bbay.›
49 Ngaa na kuru dɔ nje-kula
mareje te le tundade. Na kusa ne
ngaa, na kayn ne ke nje-kayje koto.
50 Ebbeeje le a ddee ke ndɔ ke neje
ang ddem, ke kare ke na gere ang
ddem.
51 Ebbeeje le a ddae maji ang ngaa
a kilae lo ke daw dila nje-ngemje ke
te are aw nɔnje ddem aw ngeerje
ngangede ddem.»

25

Gusu-tar dɔ ngamandeje te dɔku

1 «Yeenn a, Bbe-kɔn ke darâ a
to ddew kara baa toke tar le mare
ngamandeje dɔku ke jinje lambeje
lede ta kaw tila ne kem dingaw ke
a ta taa dene.
2 Nje ke mi toje to mbeje, a keseje
ke mi toje to nje-kem-kareje.
3 Mbeeje le jinje lambeje lede a
awje ke maann-koo-lo mba kungu
me lambeje te le ang.
4 A nje kem-kareje le jinje lambeje
lede ke maanne me ngann kuje te.
5 Nje taa dene le nayn ddee njange
ang bbay a, bbi ddade are ń-tibbije
tɔyn.
6 A kare ke lo mɔngu a, mare ko
bbar na: ‹Nje-taa-dene le aw ddee
ngaa bbo! E-teeje, e-tilaje keme!

7 Yeenn ngaa, ngamandeje le tɔyn
ndolje ngaa unnje kutu mɔse lam-
beje lede.
8 Mbeeje le dujuje nje ke kemde
are le na: ‹Arejeje maann-koo-lo
lese ten mba lambeje leje a ta koy.›
9 A nje-kem-kareje le ilade te na:
Baann ang, maann-koo-lo leje a kase
engaje ke engase tɔyn ang. Awje bbe
le dewje ke aw labbeje e-ndokoje
enganse.
10 A kare ke dawje ta ndoko a, nje-
taa-dene le tee. Nje ke mɔseje rɔde
kete le andeje saa me key-kusu taa-
naa te, ngaa dutu ta-key le.
11 Goe te ngaa bba kese ngaman-
deje le ddeeje ngaa uruje ekii na:
‹Dingaw, dingaw ɔru ta-key areje.›
12 A nilade te na: ‹Tɔkɔrɔ njaa m-
pa marese, m-gerese ang. › »
13 Go gusu tar te neenn le a, Jeju pa
na: «Yeenn a, arje dɔgɔlse te, mba
e-gereje ndɔe ang ddem, kare ang
ddem.»

Gusu-tar dɔ nje-kulaje te mota

14 «Tar Bbe-kɔn le Lubba a to
ddew kara baa ke tar le mare din-
gaw ke a ta kaw mba te a, bbar nje-
kulaje laa ngaa inya ne-kingaje laa
me jide te.
15 Nare mare kara kande ande-
nare kɔr mi. Nare mare kɔr joo.
A nare mare kɔr kara. Narede ase
gude gude ngaa, naw mba te le.
16 Dew ke inga kande ande-nare
kɔr mi le aw labbe ne ne ngaa inga
kande ande-nare kɔr mi dɔe te tɔ.
17 Ne ke ninga kɔr joo le naw ɲ-dda
toke baann tɔ ngaa ninga kɔr joo dɔe
te tɔ.
18 A ne ke ninga kɔr kara le
naw nuru buwa ngaa niya nare le
ebbeeje le me te.
19 Ndɔ nya goe te a, ebbe-nje-
kulaje le tel ddee ngaa unn kutu
dujude kare ɲ-tɔje ne ke ɲ-ddaje ke
nare laa le.
20 Ne ke ninga kande ande-nare
kɔr mi le naw ɲ-ddee ke mare kande
ande-nare kɔr mi ke ninga dɔe te
le ngaa ɲ-pa na: ‹Ebbemje, arem
kande ande-nare kɔr mi, a ye ke kɔr
mi ke minga dɔe te a neenn.›
21 Ebbeeje pa are na: ‹Maji, e-to
nje-kula ke maji ddem, e-dda ne ke
dɔgɔle ddem. E-dda ne ke dɔgɔle
ddew neje te ke sen baa. Yeenn a,
ma kinya neje ke bo me jii te. E-ddee
e-dda rɔ-neel sem.›
22 Ne ke dare kande ande-nare
kɔr joo le ɲ-ddee tɔ ngaa, ɲ-pa na:
‹Ebbemje, arem kande ande-nare
kɔr joo, a ye ke kɔr joo ke minga dɔe
te a neenn.›
23 Ebbeeje pa are na: ‹Maji, e-to
nje-kula ke maji ddem, e-dda ne ke
dɔgɔle ddem. E-dda ne ke dda ne
ke dɔgɔle ddew neje te ke sen baa.
Yeenn a, ma kinya neje ke bo me jii
te. E-ddee e-dda rɔ-neel sem.›
24 Gode te tɔyn a, ne ke ninga
kande ande-nare kɔr kara le ɲ-ddee
ngaa ɲ-pa na: ‹Ebbemje, m-gere to
e-to dew ke ketere. Lo ke e-dubbu
ne te ang kara aw uja ne te. Lo ke
e-tila ko te ang kara aw tɔru ne te.
25 Bbeel ddam are maw miya nare
lei le me buwa te. Ye a neenn, e-taa.›
26 Ebbeeje le ilae te na: ‹Nje-kula
ke maji ang, nje-dabbe. E-gere to
lo ke m-dubbu ne te ang kara maw
muja ne te. Lo ke m-tila ko te ang
kara maw m-tɔru ne te.
27 Bbo baann a, mba ddi bba ungu
nare lem le lo ngem nare te kare
telem a minga nare lem le ddem,
mare nare dɔe te ddem ang wa?
28 E-taaje kande ande-nare ke kɔr
kara le jia te areje nje-kula ke ee ke
kande ande-nare doro kara le.
29 Mba da kare ne dew ke ee ke ne
kare ne laa bo ke kete kete. A dew
ke ee ke ne kara ang, ne laa ke ten
baa be kara da taa jia te.
30 A ne nje-kula ke kari baa neenn
le, ilaeje ddaka lo te ke ndul lo te
ke dewje aw nare ɲ-nɔje ngaa aw
ngeerje ngangede kete.»

Sariya ke ddutu ndɔ te

31 «Ndɔ ke Ngonn le dew a ddee
ke anjije laa tɔyn me piti te laa a, na
kisi dɔ ngende-mbay te laa ke to ne-
piti.
32 Dewje tɔyn ke dɔ nange te a
mbɔnje naa nɔe te ngaa, na kayn

horo dewje ddew kara baa toke nje-
ngem-da aw kayn horo bateje ke
benyaje.
33 Na kungu bateje dɔ-ji-kɔle te a,
na kungu benyaje dɔ-ji-gele te.
34 Yeenn ngaa, Tɔku-mbay le a pa
kare nje ke isije dɔ-ji-kɔle te na:
‹Sese ke Bɔmje bbar tar ke maji dɔse
te le, e-ddeeje. E-taaje Bbe-kɔn ke
Lubba mɔse mba tar lese lew baa
kare te ke naw ŋ̂-dda ne neje le to
lese.
35 Mba bbo ddam, a aremje ne
musa. Kunda ɔm, a aremje maann
may. M-to nje-mba, a e-taamje ke
key.
36 Kubbu goto rɔm te, a aremje
kubbu mula. Rɔm tom, a e-ddee
oomje. M-to key-kula te, a e-ddeeje
oomje.›
37 Yeenn ngaa dewje ke gate gate
le a kilaeje te na: ‹Ebbe-dewje, ndɔ
ke dda bba bbo ddai bba joi a jari
ne-kusa, wase kunda wɔin bba jari
maann ay wa?
38 Ndɔ ke dda bba e-to nje-mba
bba joi a ŋ̂-taai ke key, wase kubbu
goto rɔi te bba jari kubbu ɔ wa?
39 Ndɔ ke dda bba rɔi toi, wase ee
key-kula te bba ŋ̂-ddee jooi wa?›
40 Yeenn ngaa Tɔku-mbay le a
kilade te na: ‹Tɔkɔrɔ njaa, m-pa
marese, kare tɔyn ke e-ddaje ne-
jeenn le ke kara le ngakɔm ke toje
to dewje ke ten baa neenn a, yeenn
to ema a e-ddaje sem.› »
41 Goe te a, na pa kare nje ke eeje
dɔ-ji-gele te le na: ‹ɔtuje mbɔrem te
ke ddang, sese ke ndu-ndɔɔl to dɔse
te. Awje dann puru te ke a kɔn ke
ndɔ ke ndɔ, ke Lubba mɔse mba esu
de ke anjije laa.
42 Mba bbo ddam, a aremje ne-
kusa ang. Kunda ɔm, a aremje
maann kay ang.
43 M-to nje-mba, a e-taamje ke key
ang. Kubbu goto rɔm te, a aremje
kubbu ang. Rɔm tom, a e-ddeeje
oomje ang ddem, m-to key-kula te,
a e-ddeeje oomje ang.›
44 Yeenn ngaa da kilaeje te na: ‹
Ebbejeje! Ndɔ ke dda bba bbo ddai,
kunda wɔin, e-to nje-mba, kubbu
goto rɔi te, rɔi toi wase ee key kula
te bba jumai ang wa?›
45 A na kilade te na: ‹Tɔkɔrɔ njaa,
m-pa marese, kare tɔyn ke e-ddaje
nejeenn le ke kara le ngakɔm ke toje
to dewje ke ten neenn ang a, yeenn
to ema a e-ddaje sem ang.›
46 Da kaw koo ndoo ke ndɔ ke ndɔ,
a nje ke ddaje ne ke me Lubba ndiki
le a kisi ke tebbe ke ndɔ ke ndɔ.»

26

Tɔkuje le Jiipije ulaje tar me naa te ta tɔl Jeju

1 Toke Jeju pa tarje neenn le tɔyn
nunga a, ŋ̂-pa nare nje-njaje goe te
na:
2 «E-gereje tɔyn to kusu-Pake
nayn ndɔ joo baa ngaa. Da kila
Ngonn le dew ji dewje te kare ŋ̂-tɔle
dɔ kake-dese te.»
3 Yeenn ngaa, tɔku nje-poloje
Lubba ke tɔkuje le Jiipije mbɔnje
naa me ndoko te le mbay le tɔku nje-
poloje Lubba ke ria na Kayipi,
4 ngaa dunnje ndude ta kuwa Jeju
ke gusu ta tɔle.
5 A ŋ̂-paje na: «Areje juwae ke
ndɔ kusu-Pake ang, mba a kuju bula
horo dewje te.»

Mare dene ungu yambo dɔ Jeju te

6 Jeju ee Betani key le Simɔ ke lew
to nje-banji,
7 a mare dene ddee ngɔsi saa.
Nuwa ku ke ŋ̂-dda ke er ke ria na
Alebatere jia te. Yambo ke gate
ngeng nya ddusu mee. Kare ke Jeju
nayn ta ne-kusa te bbay a, dene le
ungu yambo le dɔe te.
8 Toke nje-njaje-go Jeju te ooje
neenn le a, neelde ang ngaa ŋ̂-paje
na: «Ŋ̂-tuju yambo neenn be mba
ddi wa?
9 Maji ta labbe yambo neenn ke
gate ke ngeng a kayn nare nje-
ndooje ang wa?»
10 Jeju gɔn tar ke daw ŋ̂-pa le gere
ngaa pa na: «Mba ddi bba aw jɔkuje
dene neenn wa? Ne ke maji a ŋ̂-dda
sem.

11 Nje-ndooje aw nayn ke se ke ndɔ
tɔyn. A ema, ma nayn ke se ke ndɔ
tɔyn ang.
12 Nungu yambo le rɔm te ta
mɔsem ngina ne ndɔ ke da kilam me
buwa-yo te.
13 Tɔkɔrɔ, m-pa marese, lo tɔyn ke
dɔ nange te ke da kila mber Tar ke
majineenn te, da pa tar ne ke dene
neenn dda ngaa da kole mede dɔe
te.

Judase ndiki ta kunn dɔ Jeju

14 Goe te a, kara le nje-njaje-go Jeju
te ke dɔku gire joo ke daw ɲ-bbare
na Judase Isikariyote aw inga tɔku
nje-poloje Lubba,
15 ngaa pa arede na: «Toke mila
Jeju jise te a, ddi a, a karemje wa?»
Tɔku nje-poloje Lubba areje kande
nare dɔmota.
16 Unn kutue kare teenn, Judase
aw sange ddew ta kila Jeju jide te.
17 Dɔngɔr ndɔ kusu-mapa ke ɲ-dda
ke wum ang le a, nje-njaje-go Jeju te
ddeeje dujeje na: «E-ndiki kare ɲ-
mɔse ne-kusa mba kusu-Pake le jari
lo te ke dda wa?»
18 Jeju ilade te na: «Awje tɔku bbe
te rɔ mare dew te ke be. E-paje areje
na: ‹Nje-ne-tɔju pa na: Kare lem
ddee ngɔsi ngaa. Key lei a ema ke
nje-njaje-gom te ja dda kusu-Pake ke
te.› »
19 Nje-njaje-go Jeju te ddaje ne ke
nunn ndu narede kare ɲ-ddaje ngaa
ɲ-mɔseje neje mba kusu-Pake le.

Jeju tɔju kem dew ke a kunn dɔe

20 Lo-kul a, nisi ta ne-kusa te ke
nje-njaje goe te ke dɔku gire joo le.
21 Kare te ke daw dusaje ne a, ɲ-pa
na: «Tɔkɔrɔ m-pa marese, dew kara
horose te a kilam ji dewje te.»
22 Rɔ nje-njaje-go Jeju te le neelde
ang nyɔm ngaa dede kara kara ɲ-
dujeje na: «Ebbe-dewje to ema
wa?»
23 Nilade te na: «Dew ke ula jia
naa te sem me sambe te neenn, ne a
na kilam ji dewje te.
24 Ngonn le dew a koy ddew kara
baa ke tar ke makuturu le Lubba pa
dɔe te. A kem to ndoo a to le dew ke
a kilae ji dewje te le. Duje ang kara
maji nya uta.»
25 Judase ke a ta kilae ji dewje te le
duje na: «Nje-ne-tɔju, to ema wa?»
Jeju ilae te na: «Ei njaa e-pa mban.»

Muru me-kara

26 Kare te ke daw dusaje ne a, Jeju
unn mapa ngaa, are wooyo Lubba
a, tete ngaa are nje-njaje goe te a pa
na: «E-taaje usaje. Yeenn to da-rɔm
ann.
27 Goe te a, nunn mare engo
maann binye ngaa nare wooyo
Lubba a, ɲ-pa na: «Sese tɔyn njaa
ayje,
28 yeenn to mesem ann. To mese
ke Lubba ɔsu ne dɔnɔ ke dewje ke
banya are ula mba kare tar majang
lede ɔru ne dɔde te.
29 M-pa marese, ma kay maann
binye neenn ang ngaa ndereng ndɔ
ke ma kay ne maann binye ke siki ke
se me Bbe-kɔn te le Bɔmje.»

Jeju pa na Piyar a mayn tar le ne

30 Goe te a, dɔsuje pa wal Lubba,
ngaa ɲ-teeje dawje ke dɔ ddingiri
Olibeje te.
31 Yeenn a, Jeju pa arede na: «Til te
neenn, ne a kingam kare e-tusumje
tɔyn inyamje, mba ɲ-dda me Make-
turute le Lubba na:
Ma tɔl nje-ngem-bateje,
ta kusu bateje le a saren.»
32 «A go kin te ke ma kin horo dewje
te ke oy a, ma kaw nginase Galile.»
33 Piyar pa are na: «Le dewje tɔyn
tusije inyaije kara, ema ma kinyai
ndɔ kara ang.»
34 Jeju ilae te na: «Tɔkɔrɔ, m-pa
mari, til te neenn njaa, kete bba kare
kuran nɔ a, a mbetem ta pa na e-
gerem ang gɔl mota.»
35 Piyar pa are na: «Le ase kare
moy sei kara, ma mbiti ta pa na m-
geri ang ndɔ kara ang.» Ngaa kese
nje-njaje goe te tɔyn paje toke baann
tɔ.

Jeju duju Lubba lo te ke Jetese-mane

36 Goe te a, Jeju aw ke nje-njaje
goe te le lo te ke daw ɲ-bbar na

Jetesemane ngaa ŉ-pa narede na:
«Isije lo te neenn a ema, ma kaw
duju Lubba lo te ke yonn.
37 Ń-jin Piyar de ke ngann le
Jebede ke joo naw ke de. Rɔe unn
kutu neele ang ngaa bbeel uta dɔe
tɔ.
38 Ngaa, ŉ-pa narede na: « Rɔm
neelem ang nja nyɔm. E-naynje
neenn, ta je ke se, jareje bbi ɔru
kemje ang.»
39 Goe te a, ŉ-ngese ke kete ten be
ngaa, ŉ-tee noso ke ta mee, ŉ-debbe
keme nange ngaa ŉ-duju Lubba ŉ-pa
na: «Bɔy, bbo ddew to a, uta engo
kem-to-ndoo neenn ke ddang. A e-
dda toke mei ndiki bbo toke mem
ndiki ang.»
40 Ń-tel ŉ-ddee rɔ nje-njaje goe te
ke mota le a, ningade tɔyn dɔ bbi
te. Yeenn ngaa ŉ-pa nare Piyar na:
«A kaseje ta kare bbi ɔru kemse ang
sem mba kare kara ang wa?»
41 Areje bbi ɔru kemse ang bbo e-
dujuje Lubba na a kosoje me ne-na
te. Dew ndiki ta dda ne ke maji njaa
a, da-rɔ inga ddew ta dda ne le ang.»
42 Jeju tel aw ddew ew bbay ngaa
duju Lubba na: «Bɔy, bbo engo
neenn le to ta kare may njaa, mba
ddew ke a kɔru ne ke ddang goto a,
maji kare e-dda ne ke mei ndiki.»
43 Ń-tel ŉ-ddee a ningade dɔ bbi te
bbay mba bbi uta dɔde.
44 Ninyade a naw ŉ-duju Lubba ke
gɔl mota laa bbay. Neenn le njaa ŉ-
tel ŉ-duju Lubba le bbay.
45 Ngaa ŉ-tel ŉ-ddee rɔ nje-njaje
goe te a ŉ-pa na: «Aw e-tibbije, aw
uwaje rɔse bbay wa? Bbasine, kare
ase ngaa, da kila Ngonn le dew ji nje-
ne-ddaje te ke maji ang.
46 Yeenn a, inje are jawje. Dew ke
ilam ji dewje te le ddee ngɔsi ngaa.

Duwa Jeju

47 Toke Jeju nayn aw pa tar bbay
a, kara le nje-njaje goe te ke dɔku
gire joo ke ria na Judase le ddee ke
dewje ke banya. Duwaje tɔku kiyaje
ke kakeje jide te. Tɔku nje-poloje
Lubba, ke tɔkuje le Jiipije a ulajede.
48 Judase nje-kila Jeju jide le tɔjude
toke kete, mare ne ke na dda kare ŉ-
gere ne Jeju le. Ń-pa na: «Dew ke
m-to mbiya a, to ne ann ta uwaeje.»
49 Njange baa njaa a, Judase le
ddee ngɔsi ke Jeju ngaa pa are na:
«Lapiya, Nje-ne-tɔju!.» Ngaa ŉ-to
mbiya.
50 Jeju ilae te na: «Naam, e-dda
ne ke e-ddee ta dda le.» Yeenn ngaa
dewje le ddeeje ngɔsi ke Jeju le ngaa
ilaeje uwaeje.
51 Mare nje-nja go Jeju te kara ɔru
tɔku kiya laa ngaa tuka ne mbi mare
nje-kula le tɔku-nje-polo Lubba ti.
52 Yeenn ngaa Jeju pa are nje-nja
goe te le na: «E-tel ke tɔku kiya lei
ture te, mba dew ke tɔl dew ke tɔku
kiya a, da tɔle ke tɔku kiya tɔ.
53 E-gere ang wa? Mase ta duju
Bɔy kare ula ke anjije ke toje to nje-
ddɔje banya banya arem.
54 A bbo m-dda toke baann a, tarje
ke Maketurule Lubba pa le a ddeeje
to ne ke tɔkɔrɔ toke baann wa?
Maketuru le pa na maji kare neenn
le to toke baann.»
55 Goe te a, Jeju pa are dewje
ke banya le na: «E-ddeeje ke tɔku
kiyaje, ke kakeje bba ta kuwam
ne toke ne ke m-to nje-bboko. Ke
ndɔ tɔyn misi me key-polo-Lubba te
maw m-tɔju ne, a uwamje ang.
56 A nejeenn tɔyn teeje kare tar
ke nje-kilaje mber-tar le Lubba paje
me Maketurute le ddeeje ne to ne
ke tɔkɔrɔ.» Yeenn ngaa nje-njaje-go
Jeju te le tɔyn njaa aynje inyaeje.

Daw ke Jeju lo tɔku sariya te le Jiipije

57 Nje ke uwaje Jeju le awje saa rɔ
Kayipi te ke to tɔku nje-polo Lubba.
Nje-kɔruje gel ndu ke tɔkuje le Jiipije
mbɔnje naa lo teenn.
58 Piyar ɔru goe, a nja ddew ew saa
ndereng tee ne me ndoko te le Kayipi
le. Nande me ndoko te le ngaa nisi
ke nje-ngemje ta key ta koo se ne le
a kɔsu kɔyn toke baann wa?
59 Tɔku nje-poloje Lubba ke nje-
gangeje sariya le Jiipije le tɔyn aw

sangeje mare tar ngem ta kunda dɔ
Jeju te bba ta gange ne sariya yo dɔe
te.
60 Nje-tar-najije ke toje to nje-
ngemje nya nya ddeeje ulaje tar tae
te. A dingaje ne ke ta kunda ne
tar dɔe te le ang. Dɔ bɔnye a mare
dewje joo ddeeje paje na:
61 «Dew neenn pa na: ‹Mase ta tɔ
key-polo-Lubba ta tel dda ture te me
ndɔ mota te.› »
62 Tɔku nje-polo Lubba le in taar
ngaa duje na: «Tar ke a kila te goto
wa? Tar ddi a, a pa dɔ tar te ke
dewje aw paje dɔi te neenn wa?
63 A Jeju pa tar ang. Yeenn ngaa
tɔku nje-polo Lubba pa are na: « M-
duji ke ri Lubba ke nje-kisi kem baa
kare ilaje tar te neenn: ‹E-to Mesi,
Ngonn le Lubba wa?› »
64 Jeju ilae te na: «Ei njaa e-
pa mban. A m-pa marese, bbasine
neenn njaa a kooje Ngonn le dew dɔ-
ji kɔl Lubba te ke nje-singa-mɔngu.
A kooeje kare te ke na kin darâ ta
ddee me mum te tɔ.
65 Yeenn ngaa tɔku nje-polo Lubba
le tir kubbu ke rɔe te* ngaa pa na:
«Ñ-taji Lubba. N-ndiki ta kinga nje-
tar-naji bbay ang ngaa. Ooje taji ke
ń-taji Lubba neenn mban.
66 Tar ddi a ejeje dɔe te wa?»
Dilaeje te na: «Nase yo.»
67 Yeenn ngaa, ń-tibbije nwere
keme te ngaa ń-bbirije jide ń-
tundaeje ne. Mareje tundaje ka-
mbɔre ngaa,
68 paje na: «Mesi, e-pa are joo, na
a undai wa?»

Piyar mbete Jeju na ń-gere ang

69 Kare teenn Piyar isi ddaka me
ndoko te le. Mare nje-kula ke dene
ddee ngɔsi saa ngaa pa na: «Ei kara
e-nja ke Jeju dew ke Galile neenn le
tɔ.»
70 A Piyar mayn kem dewje te tɔyn
na: «M-gere tar ke e-ndiki ta pa
neenn ang.»
71 Nunn ddew ta kɔtu ngaa ń-tee ta
ndoko te le a, mare nje-kula ke dene
dang ooe ngaa pa are nje ke isi lo
teenn na: «Dew neenn nja ke Jeju
dew ke Najarete le tɔ.»
72 Piyar unda yo ngaa mayn bbay
na: «M-gere dingaw neenn ang.»
73 Ngaji goe te a, nje ke eeje teenn
le awje ngɔsi ke Piyar le ngaa paje
are na: «E-to kara le dewje neenn
njaa. Tar-pa lei njaa tɔju.»
74 Yeenn ngaa nunn kutu kunda
yo ngaa ń-tɔn ne guma na: «M-gere
dingaw neenn ang. Toke mere ngem
a, maji kare Lubba undam.» Kare
teenn njaa kuran nɔ.
75 Piyar ole mee dɔ tar te ke Jeju
pa are na: «Kete bba kare kunra nɔ
a, a mbetem pa na e-gerem ang gɔl
mota.» Ń-tee ddaka ngaa ń-nɔ nya.

27

Daw ke Jeju nɔ Pila te

1 Ke endɔɔ baa njaa, tɔku nje-
poloje Lubba, ke tɔkuje le Jiipije tɔyn
unnje ndude kare ń-tɔl Jeju.
2 Duwaeje ń-tɔeje ngaa, ń-ddeeje
saa dulaeje ji ngonn-mbay Pilate te,
ke to dew ke Rɔm.

Tar yo le Judase

3 Toke Judase ke ila Jeju ji dewje
te le oo sariya yo ke ń-ngange dɔe
te le a, keje laa jɔke nya. Ń-tel ke
kande nare ke dɔmota le nare tɔku
nje-poloje Lubba, ke tɔkuje le Jiipije
le.
4 Ń-pa narede na: «M-dda ne ke
maji ang, mba mila dew ke dda ne
ke maji ang kara ang ji dewje te kare
ń-tɔle.» Dilaeje te na: «Osoje te ang.
Yeenn ooi.»
5 Judase sanre nare le me key-
polo-Lubba te ngaa ɔtu aw ila kula
gɔse te tɔ kake te ngaa oy.
6 Tɔku nje-poloje Lubba le ndekeje
nare le ngaa paje na: «Ndu are
ddew ta ngem nare ke be neenn lo-
ngem nare te ke me key-polo-Lubba
te ang, mba to nare mese.

* **26:65 26.65** Bbe le Jiipije, toke mare dew ke bo tir kubbu laa a, yeenn tɔju to ungu wɔen nya. Yeenn to ne ke ngeng nya. Tɔku nje-polo-Lubba ee ke ddew ta tiir kubbu ke rɔe te ang tɔ.

7 Duwaje dɔ naa ngaa goe te a,
dunnje nare le ŉ-ndokoje ne ndɔɔ le
mare nje-kubba jo ta dda to lo dubbu
yo le nje-mbaje.
8 Mba yeenn a ŉ-bbar ne ndɔɔ le
na « ndɔɔ-mese» ndereng bbokone.
9 Yeenn ngaa tar le Lubba ke
Jeremi nje-kila mber-tar laa pa le
ddee ne to tar ke tɔkɔrɔ. Tar le
na: «Ñ-taaje kande nare dɔmota. To
gate dew ke ngann Ijarayelje wɔju le
ann.
10 Ngaa dareje mba ndoko ne ndɔɔ
le nje-kubba jo ddew kara baa ke
ndu ke Ebbe-dewje unn arem.»

Pila te duju tar Jeju

11 Daw ke Jeju nɔ ngonn-mbay
Pilate te. Ngonn-mbay le duje na:
«E-to tɔku-mbay le Jiipije wa?» Jeju
ilae te na: «Ye njaa e-pann.»
12 A toke tɔku nje-poloje Lubba, ke
tɔkuje le Jiipije aw undaje tar dɔe te
a, nilade te kara ang.
13 Yeenn ngaa, Pilate duje na: «Oo
tarje tɔyn ke daw dundaje dɔi te
neenn ang wa?»
14 A nilae mare tar te kara ang. To
ne ke dum dɔ Pilate le.

Ñ-gange sariya yo dɔ Jeju te

15 Ke ndɔ kusu Pake kara kara
tɔyn, ngonn-mbay le aw ɔru dew
key-kula te. To dew ke dewje ke
banya ndikije kare nɔre.
16 A kare teenn mare dew ke ria
bbar nya ee key-kula te le. Ria na
Barabase***.
17 Yeenn a Pilate duju dewje ke
banya ke mbɔnje naa le na: «Na
bba e-ndikije kare mɔre marese wa?
Barabase wase Jeju ke daw ŉ-bbare
to Kiriste le wa?
18 Mba Pilate gere ke maje to me a
ddade dɔ Jeju te a duwaeje dulae jia
teenn.
19 Kare te ke Pilate isi lo sariya te le
bbay a, dene laa ula pa are na: «Ula
tai tar te le dew ke gate gate neenn
ang. Mba til te neenn, moo ndoo nya
me ni te wɔju dɔe.»
20 A tɔku nje-poloje Lubba, ke
tɔkuje le Jiipije tulaje dewje ke
banya le kare ŉ-dujeje dare nɔru
Barabase a ta ŉ-tɔlje Jeju.
21 Ngonn-Mbay le tel dujude na:
«Horo dewje te ke joo neenn, na bba
e-ndikije kare mɔre marese wa?» A
dilaeje te na: «Barabase!»
22 Pilate dujude bbay na: «Ddi
a ma dda ke Jeju ke daw ŉ-bbare
to Kiriste le wa?» Dede tɔyn njaa
dilaeje te na: «Are ŉ-tɔle dɔ kake-
dese te!»
23 Pilate dujude na: «Majang ddi
a ŉ-dda wa?» A dunnje kutu kuru
ekii ke singa bbay na: «Are ŉ-tɔle
dɔ kake-dese te!»
24 Toke Pilate oo to na kase dda
mare ne dang ang, ngaa dewje le
aw yekeje lo ke kete kete a, nunn
maann ngaa ŉ-toko ne jia kem dewje
te ke banya le ngaa ŉ-pa na: «Tar yo
le dingaw neenn a kuwa dɔm ang.
Oose.»
25 Dewje ke banya le tɔyn ilaeje te
na: «Maji kare tar yo laa le oso dɔje
te ke dɔ ngannje te.»
26 Yeenn ngaa Pilate ɔru Barabase
arede. Nare ŉ-tunda Jeju ke ndey
ngaa nulae jide te kare ŉ-tɔle dɔ
kake-dese te.

Mbambaje ɔjuje Jeju kokoje ne

27 Mbambaje le Pilate awje ke Jeju
lo gange sariya te laa, ngaa kese
mbambaje le tɔyn mbɔnje naa dɔe
te.
28 Ñ-tɔruje kubbuje laa rɔe te ngaa
dulaeje kubbu ke ngal ngaa kase.
29 Ñ-peteje kulaje ke to konn to
ejɔkudɔ, ngaa dundaje dɔe te. Du-
laje kare jia te ke kɔl ngaa dɔsuje
mekeji gɔlde nange nɔe te, ŉ-kokeje
ngaa ŉ-paje na: «Lapiya, tɔku-mbay
le Jiipije!»
30 Ñ-tibbije weren dɔe te ngaa ŉ-
taaje kare le dunda ne dɔe.
31 Ñ-ddae ŉ-koko ne ngaa goe te
a, dɔruje tɔku kubbu le ngaa ŉ-tel
dulae kubbuje laa. Goe te a, dawje
saa ta tɔle dɔ kake-dese te.

Ñ-bbere Jeju dɔ kake-dese te

32 Toke mbambaje le inje me bbe
te le aw teeje ke ddaka a, dingaje

mare dingaw ke bbe te ke Sirenn,
ria na Simɔ, ngaa duwaeje dare noto
kake-dese le Jeju le.
33 Daw ń-teeje lo te ke daw ń-bbar
na Gologota, ke kande na: «Lo ka-dɔ
dewje» a,
34 dareje Jeju le maann kande
binye ke dungu maann ne ke ate me
te ngaa dare kare nay. Jeju le na a,
mbete ta kay.*
35 Ń-bbereje dɔ kake-dese te le
ngaa goe te a, ń-ddɔje mbari ń-
kaynje ne naa kubbuje laa.
36 Ngaa disije lo teenn ta ngeme.
37 Ń-dda mare makeruru ń-bbere
er dɔe te ta tɔju ne gel ne ke ń-gange
ne sariya dɔe te le na: «Dew neenn
to Jeju, tɔku-mbay le Jiipije.»
38 Ń-bbere nje-bbokoje joo dɔ
kake-deseje te mbɔre te tɔ. Mare
kara er kɔl, a mare kara er gel.
39 Dewje ke aw ndayje loteenn
tukaje dɔde a tajeje.
40 Ń-paje dareje na: «Ei ke e-ndiki
ta tɔ key-polo-Lubba ta tel dda mare
ture te me ndɔ mota te le, bbo e-to
Ngonn le Lubba a, aji rɔi ei njaa bbo
in dɔ kake-dese te le uru nangê.»
41 Tɔku nje-poloje Lubba, ke nje-
kɔruje gel ndu, ke tɔkuje le Jiipije
kokeje tɔ paje na:
42 «Naji mare dewje, a nase ta kaji
rɔe njaa ang! Tɔku-mbay ke Ijarayel
le ann? Bbo nin dɔ kake-dese te
nuru nangê a, ja koo meje te saa.
43 Nunda mee dɔ Lubba te ngaa
ń-pa na ń-to Ngonn le Lubba. Toke
Lubba ndike a, maji kare naje bba-
sine neenn.»
44 Nje-bbokoje ke ń-bberede dɔ
kake-deseje te le tajeje toke baann
tɔ.

Koy le Jeju

45 Unn kute kare te ke ar dana
ndereng gɔl kare mota ke lo-kul te,
lo ndul dɔ nange te tɔyn.
46 A ta tee gɔl kare te ke mota a,
Jeju uru ekii ke singa na: «Eli, Eli,
lama sabakantani!» Kande tar le na:
«Lubba lem, Lubba lem, inyam mba
ddi wa?»
47 Mare dewje ke eeje lo teenn le
ooje tar le Jeju le a paje na: «Naw
ń-bbar Eli.»
48 Mare dew kara horode te ayn ke
ngɔru aw unn mare ta kubbu ula me
maann binye te ke mase ngaa ke ta
kare te a ula are Jeju kare ay.
49 A mareje paje na: «N-ngina joo
se Eli a ddee kaje wa?»
50 Jeju tel uru ekii ke singa bbay
ngaa goe te a kewn laa tee†.
51 Kare teenn njaa, kubbu ke ń-
tɔ ń-gange ne me key-polo-Lubba tir
dana, in taar uru nangê. Nange yeke
ngaa erje riyaje.
52 Ta buwa-yoje teyn ngaa dewje
ke ooje mede te ke Lubba bba oyje
ndolje.
53 Dinje me buwa-yoje te le ń-
teeje ngaa, go ndol te ke Jeju ndol
horo dewje te ke oy le a, dandeje
Jurusalam ke to bbe ke maji tɔyn are
dewje nya oojede.
54 Toke nje-kɔn dɔ mbambaje ke
Rɔm, ke dewje ke eeje saa lo ngem
niinn Jeju le ooje nange ke aw yeke,
ke neje ke teeje le a, bbeel ddade
nya ngaa ń-paje na: «Dew neenn to
Ngonn le Lubba njaa.»
55 Deneje ke banya ke inje Galile
ngaa unnje go Jeju aw dda saa le eeje
teenn tɔ. Darje ddew ew daw dooje
nejeenn le.
56 Horo deneje teenn le, Mari ke
Magedala, ke Mari ke uju Jake de
ke Jejebbe, ke kɔn ngann le Jebede
deeje teenn.

Dila niinn Jeju me buwa-yo te

57 Lo-kul a, mare nje-ne-kinga ke
to dew ke bbe te ke Arimate ddee
tee. Ria na Jejebbe. Ne kara ń-to nje-
nja-go Jeju te tɔ.
58 Naw noo Pilate ngaa ń-duju
niinn Jeju le. Yeenn ngaa Pilate unn
ndu kare dare niinn le.
59 Nunn niinn le ngaa, ń-ke ke
kubbu ke siki ke are ngate ngate,

* **27:34 27.34** To ne dewje ke Rɔm aw unguje me ben te are dewje ke daw ta tɔlde dɔ kake-dese te ta tɔlde bba kare doo ndoo nya ang. † **27:50 27.50** Koy le Jeju to ne njaa ninya kewn laa nare tee.

60 ngaa nila buwa-yo te laa ne njaa
ke nare duru dare toke siki bbay me
er te. Goe te a, ń-ndubbu mare tɔku
er nutu ne ta buwa-yo le ngaa nɔtu‡.
61 Mari ke Magedala de ke Mari
ke kara deeje teenn, disije nangê,
kemde ke buwa-yo te le.

Dundaje nje-ngemje buwa-yo le.

62 Lo-kare, ke to ndɔ ke go
ndɔ mɔse neje mba ndɔ-kuwa-rɔ a,
tɔku nje-poloje Lubba, ke Parijiyenje
awje naate kara baa rɔ Pilate te,
63 ngaa paje na: «Dew ke bo, jole
meje to, dɔ ndɔ te ke nje-kere dewje
neenn le nayn ne kem baa bbay le,
ń-pa na: ‹Ndɔ mota go yo te lem a,
ma kin horo dewje te ke oy.›
64 Yeenn a, unn ndu are ń-
ngem buwa-yo le ndereng ndɔ mota.
Baann ang a, nje-njaje goe te a
ddee bbokoje niinne a da paje kareje
dewje to ne a nin horo dewje te ke
oy. Ngem ke guku neenn a ngeng
kuta ye ke kete bbay§.
65 Pilate pa arede na: «Nje-
ngemje ta lo a neenn. Awje areje ń-
ngemje buwa-yo le toke mese ndiki.»
66 Dawje buwa-yo te le ta koo gusu
ke ta ngem ne buwa-yo le. Ń-ddaje
mare endaji ta buwa-yo le ngaa
dundaje nje-ngemje ta lo tae te.

28

Kin le Jeju horo dewje te ke oy

1 Go ndɔ-kuwa-rɔ te le Jiipije a, ke
ndɔ-kuwa-rɔ*, Mari ke Magedala de
ke Mari ke kara dawje ta koo buwa-
yo le.
2 A ta koo a, nange yeke ke singa.
Mare anji le Ebbe-dewje in dara
ddee, ndubbu er le ke ddang ngaa
isi dɔe te.
3 Ń-ndɔren toke teel le ndi ngaa
kubbu laa nda toke le neyn jeenn.
4 Nje-ngemje buwa-yo le bbeelje
nya ngaa isaje. Disije toke le dewje
ke oy.
5 A anji le pa are deneje le na:
«Sese, areje beel ddase ang, mba m-
gere to aw e-sangeje Jeju ke ń-tɔle dɔ
kake-dese te le.
6 Nee neenn ang, nin horo dewje
te ke oy ddew kara baa toke ń-pa le.
E-ddee ooje lo ke dilae te le.
7 Ta, awje njange aw e-paje are
nje-njaje goe te, e-paje na: ‹Nin horo
dewje te ke oy, ngaa naw ta nginase
Galile. A kooeje nunn. Tar ke m-
ndiki ta pa karese ann.› »
8 Deneje le ɔtuje buwa-yo te le
ke ngɔru. Bbeel ddade ddem, rɔde
neelde nya ddem ngaa daw paje tar
le dareje nje-njaje-go Jeju te.
9 A ta koo a, Jeju tee nɔde te aw tila
kemde ngaa pa arede na: «Lapiya
lese!» Deneje le ddeeje ngɔsi saa
ngaa, dɔsuje mekeji gɔlde nɔe te
ngaa duwaje gɔle ń-waleje ne.
10 Yeenn ngaa Jeju pa arede
na: «E-bbelje ang, aw paje areje
ngakɔm are dawje Galile. Lo te ke
nunn a da koom†.»

Tar ke nje ke ngemje ta buwa-yo le paje

11 Toke deneje le naynje ddew-boo
bbay a, mare dewje ke ngemje ta
buwa-yo le telje awje me tɔku-bbe
te ngaa ɔruje gel neje tɔyn ke tee le
areje tɔku nje-poloje Lubba.
12 Tɔku nje-poloje Lubba le
mbɔnje naa ke tɔkuje le Jiipije ngaa
dooje ta naa. Goe te a, dare nje ke
ngemje ta buwa-yo le tɔku nare,
13 ngaa ń-paje darede na: «Ta e-
paje na: ‹Kare ke ń-nayn jaw ń-tibbi
bbay a, nje-njaje-go Jeju te le ddeeje
til te ddee bbokoje niinne.›
14 Bbo Pilate oo tare a, ja gere gusu
ke ta pa ne kare ń-ndiki te. A sese a
kingaje tar ang.»

‡ **27:60 27.60** Buwa-yo le Jiipije to nange ang. Daw ń-ddaje buwa le me er te bba daw dubbu ne yoje lede. § **27:64 27.64** Ngem ke dɔngɔr ke Jeju ere ye ke ń-pa na ne a ń-to Mesi le. Ooje Mat. 26.63. Ye ke goe te a to ye ke nje-njaje goe te a paje na ne a nin horo dewje te ke oy. * **28:1 28.1** Ndɔ-kuwa-rɔ le Jiipije to Saba, ke to Samedi. A ndɔ-kuwa-rɔ to damasi. † **28:10 28.10** Ooje Matiye 12.49

15 Nje-ngemje ta buwa-yo le taaje
nare le ngaa, ddaje ddew kara baa
ke ndu ke darede le. Tar neenn le
nja horo Jiipije te ndereng bbokone.

Jeju ula nje-njaje goe te

16 Nje-njaje-go Jeju te ke naynje
dɔku gire kara le awje Galile dɔ
ddingiri te ke ñ-tɔjude le.
17 Toke dooeje a, dɔsuje mekeji-
gɔlde nangê. A mareje, aw maynje
bbay.
18 Jeju ddee ngɔsi ke de ngaa pa
arede na: «Lubba arem singa tɔyn
dara ddem, nangê ddem.
19 Yeenn a, awje rɔ gel-dewje te
tɔyn ke dɔ nange te. E-ddajede
to nje-njaje-gom te, ngaa e-ddajede
batem ke ri Bɔ, ri Ngonn, ke ri Ndil-
me-nda.
20 E-tɔjujede are ñ-ddaje ne ddew
nduje te tɔyn ke munn marese. Ooje,
ma kee ke se ke ndɔ tɔyn ndereng
ddutu ndɔ te.

Maketuru le Marke
Marke
Mk

Jan-Batisi duju dewje kare turuje ddew lede

1 Kunn-kutu Tar ke maji ke dɔ Jeju-Kiriste, Ngonn le Lubba te a neenn.
2 Lubba pa me maketuru te le Ejayi nje-kila mber-tar laa na:
« Ema Lubba, ma kula mare nje-kula lem nɔi te,
kare mɔse ddew lei.
3 Ndu dew le aw uru ekii me kɔr te na:
‹E-mɔseje ddew le Ebbe-dewje,
Areje ddewje laa ndɔjuje njarara.› »
4 Yeenn a, Jan Batisi unda lo tee me kɔr te ngaa ila mber batem-turu me, kare Lubba ɔru ne tar majang dɔ dewje te.
5 Dewje tɔyn ke dɔ nange Jude te, ke nje ke Jurusalam awje rɔe te. Ń-paje majang lede ke ddaka are Jan ddade batem me maann Jurden te.
6 Jan ula kubbu ke ń-dda ke biin jambal, ngaa ń-tɔ endaar bbere te. Ne-kusa laa to ebeteje, ke ubbu teje.
7 Ń-pa nare dewje na: « Dew ke aw ddee gom te ngeng utam. Mase ta ddom tutu kula ne-gɔl laa ang.
8 Ema m-ddase batem maann, a ne, na ddase batem Ndil-me-nda.»

Jan dda Jeju Batem

9 Kare teenn, Jeju in Najarete nange te ke Galile ddee ngaa Jan ddae batem jurden te.
10 A kare te ke Jeju in me maann te le aw tee ke ddaka a, noo kem dara ke teyn, ngaa Ndil-me-nda aw ddisi ke dɔe te toke le derjeenn.
11 Ngaa mare ndu bbar me dara te na: « E-to ngonnum ke m-ndikii nya. Rɔm neelem nya wɔju dɔi.

Esu na Jeju me kɔr te

12 Njange baa goe te a, Ndil-me-nda aw ke Jeju le me kɔr te.
13 Ń-nayn me kɔr te le ndɔ dɔsɔ ngaa Satan nae. Nisi horo daje te ke mû ngaa anjije aw ddaje saa***.

Jeju unn kutu kula laa Galile

14 Go kila te ke dila Jan key-kula te a, Jeju aw Galile aw ila mber Tar ke maji le Lubba.
15 Ń-pa na: « Kare ke Lubba ɔju le ase ngaa. Bbe-kɔn le Lubba ddee ngɔsi ngaa. E-turuje ddew lese bbo ooje mese te ke Tar ke maji.»
16 Toke Jeju aw nja go tɔku-ba te ke Galile a, noo nje ndɔn-maannje joo. To Simɔ de ke ngokɔen Andere ke daw dilaje ddenge daw ddaje ne ndɔn me tɔku-ba te le.
17 Jeju pa arede na: « Unnje gom a ma dda kare e-ddeeje to nje-ddaje ndɔn dewje.»
18 Njange baa njaa dinyaje ddengeje lede a dunnje goe.
19 Toke Jeju ngese ke kete ten be a, noo Jake de ke ngokɔen Jan ngann le Jebede me tɔku to te lede, daw ń-mɔseje ddengeje lede.
20 Njange baa njaa Jeju le bbarde. Dinyaje bɔdede Jebede ke nje-kulaje me tɔku to te le a dunnje go Jeju.

Jeju tubba ndil ke maji ang rɔ mare dingaw te

21 Jeju de ke nje-njaje goe te dawje bbe te ke Kaperenayum. Ndɔ-kuwa-rɔ a, nande me key-mbɔn naa te le Jiipije ngaa nunn kutu tɔju ne.
22 Gusu ke naw ń-tɔju ne ne le gange singa dewje ke aw ooje ne-tɔju laa le. Mba ne, naw ń-tɔju ne toke le dew ke ee ke singa-kɔn-mbay, bbo ń-tɔju ne le toke le engan nje-kɔruje gel Ndu ang.
23 Kare teenn njaa, me key-mbɔn naa te le, mare dingaw ke ee ke ndil ke maji ang ee teenn tɔ. Dingaw le uru ekii na:
24 « Jeju ke Najarete, ddi a e-ndiki ta dda ke je wa? E-ddee ta tɔlje wa? M-geri ke maje. E-to dew ke maji-tɔyn ke Lubba ulae.
25 Jeju ndange ndil ke maji ang le ngaa unn ndu are na: « Utu tai bbo e-tee me dingaw te neenn ke ddang.»

26 Ndil le yeke dingaw le ke singa
ngaa unda ekii tee ne.
27 Tar nya dewje le tɔyn are ń-
dujuje naa ke yo ke ne na: « Ddi a be
neenn wa? Ne-tɔju ke siki ke ee ke
singa ann. Dingaw neenn unn ndu
are ndilje ke maji ang njaa kara ooje
tae wa?»
28 Yeenn ngaa ri Jeju aw bbar dɔ
nange Galile te tɔyn.

Jeju ɔru rɔ-to rɔ mum Piyarje te

29 Jeju in key-mbɔn naa te le Jiipije
le tee, ngaa de ke Jake ke Jan dawje
key le Simɔ de ke Andere.
30 Mum Simɔje ke dene to tuwa-rɔ-
to te, mba nee ke rɔ-to rɔ-tunga. A
kake Jeju tee be a, ń-pa tare dare.
31 Jeju ddee ngɔsi saa, uwa jia ngaa
are nin taar. A rɔe ke tunga le wul
ngaa nunn kutu dda ne wɔju dɔde.

Jeju ɔru rɔ-to rɔ dewje te banya banya

32 Lo-kul te ke kare ande a, dewje
otoje nje rɔ-toje tɔyn ke nje ke eeje
ke ndilje ke maji ang ddeeje ke de ke
rɔ Jeju te.
33 Dewje tɔyn ke me tɔku bbe te le
mbɔnje naa ta key te le.
34 Jeju ɔru rɔ-toje dang dang rɔ
dewje te, ngaa ń-tubba ndilje ke maji
ang rɔ mareje te. A ninya ddew nare
ndilje le kare paje tar ang mba ndilje
le gereje ke maje.

Jeju inya Kapernayum a aw ta kila mber Tar ke maji

35 Lo-kare te ke endɔɔ ke lo nayn
uja ang bbay a, Jeju in ngaa tee
ddaka. Ni me tɔku-bbe te le naw nisi
lo te ke iya rɔe, naw duju Lubba.
36 Simɔ de ke nje-mareje dawje ta
sange.
37 Toke dingaeje a, ń-paje dareje
na: « Dewje tɔyn aw sangije.»
38 A Jeju pa arede na: « Jawje
lo te ke ddang, bbeje te ke mbɔrje
te neenn. Maji kare mila mber-tar
neenn nunn tɔ. Mba m-ddee wɔju
dɔ yeenn.
39 Yeenn ngaa, ń-nja nange Galile
te tɔyn. Naw nila mber-tar me key-
mbɔn naaje te le Jiipipe ke nange
teenn ngaa ń-tubba ndilje ke maji
ang.

Jeju ɔru banji rɔ mare dew te

40 Mare nje-banji ddee rɔ Jeju te,
ɔsu mekeji gɔle nɔe te, ngaa nɔ nɔ
gɔle te na: « Toke e-ndiki a, ase ta
dda kare m-ddee maji.»
41 Jeju le ooe a ń-ddae ndoo ngaa
ula jia ɔre ne a pa na: « M-ndiki te,
e-ddee maji.»
42 Njange baa njaa a, banji le goto
rɔ dingaw te le are rɔe ddee maji.
43 Jeju le in ke dingaw le, ngaa
njange baa goe te a tubbae, a pa are
na:
44 « Oo ke maje, e-pa tar neenn are
dew kara ang. A aw tɔju rɔi are nje-
polo-Lubba tenni oo. Goe te a, are
ne-polo ke Moyiji unn ndu mbae le
ta tɔju dewje tɔyn to rɔi ddee maji.»
45 Dingaw le ɔtu a, aw pa go neje
ke ingae le loje te tɔyn. Mba yeenn a,
Jeju ase ta tɔju ne rɔe me mare tɔku
bbe te ang ngaa. Nisi sayn ke bbeje,
loje te ke iyaje rɔde, ngaa dewje inje
loje te dang dang ddeeje rɔe te.

2

Jeju dda are dingaw ke debbe rɔe oy ddee maji

1 Ndɔ ngaji goe te a, Jeju tel ddee
Kaperenayum, a dewje ooje na nee
key,
2 Yeenn a, ń-ddeeje toke banya, are
ta key te le ddaka njaa kara lo goto.
Jeju aw tɔjude tar le Lubba.
3 Dingawje sɔ otoje mare dew ke
debbe rɔe oy ddeeje saa.
4 A dingaje ddew ta kaw saa nɔ
Jeju te ang mba dewje le bayanji nya.
Yeenn a, dɔruje kem lo dɔ key te, er
lo te ke Jeju ee te. Ngaa dulaje dew
ke rɔe oy le ke tuwa laa baa ke kem
lo dɔ Jeju te.
5 Toke Jeju oo koo-me te le dewje
le a, pa are dew ke debbe rɔe oy le
na: « Ngonum, tar majangje lei ɔru
dɔi te.»

6 Mare nje-kɔruje gel Ndu ke eeje
teenn le aw ejeje mede te na:
7 « Dew neenn pa tar baann mba
ddi wa? Naw ń-taji Lubba wa?. Na
bba a kase kɔru tar majang dɔ dew
te wa? Lubba kara baa a ase.»
8 Njange baa njaa Jeju gere tar ke
daw dejeje ngaa pa arede na: « Eeje
ke keje ke baann mba ddi wa?
9 Ta pa kare dew ke debbe rɔe oy
le na: ‹ Tar majang lei ɔru dɔi te,›
wase: ‹ In taar unn tuwa lei bbo e-
nja,› ye ke dda ngeng ang ta pa wa?
10 A m-ndiki kare e-gereje to
Ngonn le dew ee ke singa dɔ nange
te neenn ta kɔru tar majang le
dewje.» Yeenn a, ń-pa nare dew ke
debbe rɔe oy le na:
11 « M-pa mari, in taar, unn tuwa
lei bbo aw bbê lei.»
12 Njange baa njaa, dingaw le ubba
nange in kem dewje te le tɔyn ngaa
unn tuwa laa a ɔtu. Dede tɔyn njaa
tar nyade, ngaa dɔsuje gaji Lubba ń-
paje na: « Joo mare ne ke be ndɔ
kara ang.»

Jeju bbar Lebi kare unn goe

13 Jeju tel aw kar tɔku ba te ke
Galile. Dewje ke banya ddeeje rɔe
te are naw ń-tɔjude ne.
14 Toke naw ń-nday a, noo Lebi
ngonn le Alpe ke isi lo kuka lambo
te. Jeju pa are na: « Unn gom.» Lebi
le in taar bbo unn goe.
15 Goe te a, Jeju aw usa ne key le
Lebi le. A nje-taaje nare lambo toke
banya ke nje-ne-ddaje ke maji ang
isije ta ne-kusa te le ke Jeju de ke
nje-njaje goe te. Dede nya njaa daw
dunnje go Jeju le.
16 Nje-kɔruje gel Ndu ke eeje mbɔn
naa te le Parijiyenje ooje a, Jeju aw
usa ne ke dewjeenn le tɔyn. Yeenn
a, ń-paje dareje nje-njaje-go Jeju te
le na: « Mba ddi bba naw nusa ne
ke nje-taaje nare-lambo ke dewje ke
nje-ddaje neje ke maji ang wa?»
17 Jeju oo tar ke daw ń-paje le ngaa
pa arede na: « Dewje ke rɔde to ke
maje ndikije ta koo nje-kare kuma
ang. Dewje ke rɔde tode bba. Dewje
ke ooje rɔde to dewje ke gate gate a
m-ddee ta bbarde ang. M-ddee mba
dewje ke gereje to ń-toje to nje ne-
ddaje ke maji ang.»

Tar dɔ mbete ne-kusa te

18 Mare ndɔ, nje-njaje-go Jan-Batisi
te, ke Parijiyenje daw dinyaje ne-
kusa* a, dewje aw dujuje Jeju na: «
Mba ddi bba nje-njaje-go Jan-Batisi
te ke nje-njaje-go Parijiyenje te aw
inyaje ne-kusa a, nje-njaje goi te
inyaje ne-kusa ang wa?»
19 A Jeju ilade te na: « Ejeje to
dewje ke ń-bbarde kusu taa naa te a
kinyaje ne-kusa kare te ke nje-dene
le isi ke de wa? Baann ang. Toke ń-
nayn ke de bbay a, daseje ta kinya
ne-kusa ang.
20 A kare a ddee ke da kɔru nje-
dene le horode te a, da kinya ne-
kusa bbay.
21 Dew a kunn ta-kubbu ke siki
kila ne kem konn kubbu ang. Bbo
ń-dda toke baann a, ta-kubbu ke siki
le a kɔru kem konn kubbu le kare tel
bo uta ye ke kete bbay.
22 Ddem, dew a kungu ben ke siki
me konn ku-endarje te ang. Bbo ń-
dda toke baann a, ben le a dda kare
kuje le tirje, ngaa ben le kara a kula
kɔrɔ ddem, ku-endaarje le kara a
nayje ke kɔrɔ ddem. Kuje-endaarje
ke siki a maji ta kungu ben ke siki
me te.»

Tar dɔ ndɔ-kuwa-rɔ te

23 Mare ndɔ-kuwa-rɔ, Jeju aw
nday me ndɔɔ beleje te. A Nje-njaje
goe te unnje kutu tije jinga beleje le
ke ddew ddew.
24 Yeennn ngaa Parijiyenje paje
are Jeju na: « Oo, mba ddi bba nje-
njaje goi te aw ddaje ne ke ndu leje
mbete kare dew dda ke ndɔ-kuwa-rɔ
wa?»
25 Jeju ilade te na: « Ndɔ kara e-
turaje Maketuru dɔ ne te ke Dabbiti
dda ang wa? Ndɔ mare, bbo ddae,

* **2:18 2.18** Kinya ne-kusa to gusu ke ta kusa ne ang ddem, ta kay maann ang ddem, a kunn mare kare mba duju Lubba wɔju dɔ mare ne.

ne de ke nje ke unnje goe a dingaje ne ta kusa ang.
26 A nande me key te le Lubba dɔ ndɔ te ke Abiatar a to ne to tɔku nje-polo-Lubba. Nusa mapaje ke dare Lubba to ne-polo ngaa nare nje ke unnje goe le tɔ. A ndu are ddew kare nje-poloje Lubba a ta usaje mapajeenn le.»
27 Jeju pa arede bbay na: « Ń-dda ndɔ-kuwa-rɔ wɔju dɔ dew, bbo ń-dda dew wɔju dɔ ndɔ kuwa-rɔ ang.
28 Mba yeenn a, nje ndɔ-kuwa-rɔ kara Ngonn le dew aw ɔn dɔe tɔ.»

3

Jeju dda are ji mare dingaw ddee maji

1 Jeju tel aw key-mbɔn naa te le Jiipije. A mare dingaw ke jia oy ee key-mbɔ-naa te le.
2 A Parijiyenje ke eeje teenn aw aaeje ta koo se na kɔru rɔ-to rɔ dingaw te le ke ndɔ-kuwa-rɔ wa? Mba ń-ndikije ta kunda tar dɔe te.
3 Jeju pa are dingaw ke jia oy le na: « In taar kem dewje te neenn tɔyn.»
4 Goe te a, ń-duju dewje le na: « Ndu are ddew ta dda maji ke ndɔ-kuwa-rɔ wase ta dda maji ang wa? Ta kaji dew wase ta kinyae kare noy wa?» A dewje le ndikije ta kilae tar te le ang.
5 Jeju aade tɔyn ke ungu. Rɔe neele ang mba dewje are mede ketere. Yeenn ngaa ń-pa nare dingaw le na: « E-ndɔju jii.» Dingaw le ndɔju jia ngaa jia le ddee maji.
6 Parijiyenje le inje key-mbɔn naa te le teeje be a, uwaje dɔ naa ke dewje ke me mbɔn-naa te le Erode ta koo ddew ke ta tɔl ne Jeju.

Dewje ke banya ddeeje ingaje Jeju

7 Jeju de ke nje-njaje goe te ɔruje rɔde awje kar ba te ke Galile a, dewje ke banya banya ɔruje goe. Dewje le inje Galile, ke Jude,
8 Jurusalam, ke nange te ke Idume. Dinje nange te ke tura Jurden te ke bbeje te ke toje mbɔr Tir te ke Sidɔn tɔ. Ń-ddeeje toke banya rɔ Jeju te mba dooje tar neje tɔyn ke Jeju aw dda.
9 Yeenn a, Jeju duju nje-njaje goe te kare dundaje mare tɔku to ngɔsi dareje, mba kare dewje ke banya le ubbaeje ang.
10 Mba, Jeju aw ɔru rɔ-to rɔ dewje te nya are, dewje tɔyn ke rɔde tode aw awje ke dɔe te dɔete ta kɔre ke jide.
11 Toke nje ke ndilje ke maji ang aw ddade ooeje a, ń-teeje dosoje nangê nɔ-gɔle te ngaa duruje ekii na: « E-to ngonn le Lubba.»
12 A Jeju ndɔru mbide nya kare ń-paje tare dare dewje ang.

Jeju mbere nje-njaje goe te dɔku gire joo to nje-kayn-kulaje

13 Goe te a, Jeju al mare ddingiri ngaa, bbar dewje ke mee ndikide are dawje rɔe te.
14 Ń-mbere mareje dɔku gire joo kare ń-naynje saa ddem, kare nu-lade nare daw dilaje mber Tar ke maji ddem.
15 Narede singa ke ta tubba ne ndilje ke maji ang.
16 Dewje ke dɔku gire joo ke ń-mberede le to: Simɔ ke Jeju unda ria na Piyar,
17 Jake de ke ngɔkɔen Jan ke toje to ngann le Jebede. Jeju unda ride na Boanerejese, gele na: « Dingawje ke toje toke le ndi ke ndange.»
18 Andere ke Pilipi, Batalami ke Matiye, Toma ke Jake ngonn le Alpe, Tade ke Simɔ ke daw ń-bbare to « Dew ke ndiki bbe laa nya»,
19 ke Judase Isikariyote nje kunn dɔ Jeju.

Nje-nujuje le Jeju ndikije ta kɔreje kɔtuje saa

20 Jeju tel key ngaa goe te a, dewje banya banya tel mbɔnje naa are, ne-kusa njaa kara ne de ke nje-njaje goe te dingaje ddew ta kusa ang.
21 Nje-nujuje laa ooje tare, ngaa ddeeje ta kuwae kaw saa mba ń-paje na: « Dɔ Jeju turu.»

Jeju ila tar dewje te ke undaje tar dɔe te

22 Nje-kɔruje gel Ndu ke inje Jurusalam paje na:« Belejebul*isi mee te.» Ń-paje bbay na: « Mbay le ndilje ke maji ang le a are singa ta tubba ne ndilje ke maji ang le.»

23 Yeenn ngaa, Jeju bbarde, ngaa unn mare ne-kɔju mare pa ne tar arede na: « Satan a kase tubba Satan toke baann wa?

24 Toke dewje ke me bbe-kɔn te ke kara baa aw tinje naa a, bbe-kɔn le a kase nayn ang.

25 Ngaa bbo toke dewje ke me nuju te ke kara baa tinje naa a, nuju le a kase nayn ang.

26 A toke Satan dda ddɔ ke rɔe njaa, a bbo ń-kayn rɔe danna joo a, na kase nayn ang, laa a goto ngaa.»

27 « Dew a kase kande me key te le nje-singa ta koto ne-kingaje laa njaa baann ang. Maji kare nuwae ń-tɔe bba. A toke ń-tɔ nje-singa le a, na kase ta taa neje tɔyn ke toje me key te laa.

28 Tɔkɔrɔ njaa m-pa marese: Lubba a kɔru tar majangje, ke tar ne-tajije tɔyn ke dewje tajeje dɔde te.

29 A dew ke taji Ndil-me-nda, tar a kɔru dɔe te ndɔ kara ang. Mba tar majang ke ke ndɔ ke ndɔ to dɔe te mban.»

30 Jeju pa tar ke de toke baann mba ń-paje na: « Ndil ke maji ang isi mee te.»

Kɔn Jejuje, ke ngakɔenje ke tɔkɔrɔ

31 Goe te a, kɔn Jejuje, ke ngakɔn Jejuje ń-ddeeje darje ddaka ngaa dulaje dew kare bbare.

32 Dewje toke banya isije mbɔr Jeju te le ngaa, ń-pa dare na: « Oo, kɔinje, ke ngakɔinje ke dingaw ke nje ke dene deeje ddaka, ngaa ń-dujije.»

33 Jeju ilate na: « Na a to kɔmje ngaa, nje ke dda bba toje to ngakɔmje wa?

34 Goe te a, naa dewje ke isije gukueje le ngaa ń-pa na: « Ooje, kɔmje ke ngakɔmje a isije neenn.»

35 Mba dew ke dda ne ke me Lubba ndiki a to ngokɔm, to kɔnanem, ngaa to kɔmje.»

4

Gusu-tar dɔ nje-ne-dubbu te

1 Jeju tel aw tɔju ne kar tɔku ba te ke Galile a, dewje ke banya mbɔnje naa rɔe te. Yeenn a, naal mare tɔku to nisi me te. Tɔku to le to dɔ maann te, a dewje le arje taa maann te le ngɔsi.

2 Ń-tɔjude neje nya ddew gusu-tar te. Ń-pa me ne-tɔju te laa le na:

3 « Ooje, mare ndɔ, mare dew aw ndɔɔ ta dubbu ne.

4 A toke naw ń-dubbu ne le a, mare kande ne le gayn dɔr ddew te. A eelje ddeeje ngaa ɔnje.

5 Mare kande neje le gaynje lo te ke to er ke nange ndeer te ang. Kande neje le teeje njange baa mba nange ke ke te ndeer ang.

6 A toke kare ɔsu nya a, puru kare le ɔn koje ke teeje le. Ń-tutuje mba ngirade ande nangê ke maje ang.

7 Mare kande koje le gaynje me konnje te. Konnje le ngalje ngaa taa dɔde are dandeje kande ang.

8 A mare kande koje le gaynje dɔ nange te ke maji. Ń-teeje, ń-nduje ngaa dandeje. Mareje andeje dɔmuta, mareje dɔmisan, mareje dɔdɔku.»

9 Ngaa ń-pa na: « Dew ke mbia to ta koo ne tar a, oo.»

Jeju tɔju ne ke gusu-tar mba ddi wa?

10 Toke Jeju aw ddew ew ke dewje ke banya a, nje-kayn-kulaje ke dɔku gire joo ke dewje ke aw njaje saa le dujeje tar ɔju dɔ gusu-tarje ke naw ń-tɔju ne ne le.

11 Nilade te na: « Sese Lubba are e-gereje tar Bbe-kɔn laa ke to tar ke iya rɔe. A kese dewje, gusu-tar a daw pa ne tare darede.

12 Baann bba,
‹Da kaaje lo ke maje, a da kooje ne ang ddem,

* **3:22 3.22** Ooje Luku

da kooje tar ke mbide ke maje, a da gere kande ang.
Baann ang a, da telje rɔ Lubba te kare ɔru tar dɔde te.› »

Jeju ɔru gel gusu-tar ke dɔ nje-ne-dubbu te le

13 Goe te a, Jeju dujude na : « E-gereje gel gusu-tar neenn ang wa? Yeenn a, a gereje kande kese gusu-tarje tɔyn toke baann wa?
14 Dew ke aw dubbu kande koo le to ddew kara baa ke dew ke aw ila mber tar le Lubba.
15 Mare dewje toje toke le mbɔr ddew ke tar le Lubba le oso ke te. Kake dooje Tar le be a, Satan ddee ngaa ɔru tar ke ń-dubbu le mede te ke ddang.
16 Mareje toje toke le loje ke to er. Dooje tar le a, ń-taaje tar le njange baa ke rɔ-neel.
17 A dinyaje tar le dare ngirae uwa nange mede te ang. Ń-naynje ddewe te ang. Toke ne-wungu wase ne-singa ddee ingade wɔju dɔ tar le a, ń-tusuje dinyaje njange baa.
18 Mareje taaje tar le toke le ko ke oso horo konnje te. Dooje tar le,
19 a keje tar wɔju dɔ neje te ke nangê neenn, kem-nda ne-kingaje ke bbo neje dang dang ke aw ere dew andeje mede te ngaa, taa dɔ tar le are ande ang.
20 A mareje taaje tar le ddew kara baa toke ko ke oso nange te ke maji. Dooje tar le, ń-taaje tar le ngaa tar le ande. Mareje andeje dɔmuta, mareje dɔmisan, mareje dɔdɔku.»

Gusu-tar dɔ lambe te

21 Goe te a, Jeju pa arede na: « Dew a kila puru lambe te kaw kunda me jo te wase kɔy tira te wa? Na kunda dɔ mare ne te taar ang wa?
22 Ne tɔyn ke to lo-kiyae te a tee ke ddaka kem dewje te. Ngaa ne tɔyn ke ń-kusu dɔe a tee kem dewje te.
23 Dew ke mbia to ta koo ne tar a oo.»
24 Jeju pa arede bbay na: « Ooje tar neenn ke maje. Ne ke unnje wɔjuje ne ne areje dew, Lubba a kunn kɔju ne ne karese tɔ. Na kila mare dɔe te karese.
25 Mba dew ke ee ke ne, a kare mare dɔe te. A dew ke ee ke ne ang, ne ke ten baa kara da kɔru jia te.»

Gusu-tar dɔ ko te ke tee ke dɔe baa

26 Jeju pa bbay na: « Bbe-kɔn le Lubba to ddew kara baa toke dew ke dubbu ko me ndɔɔ te laa.
27 Goe te a, le ń-tibbi wase ń-tibbi ang til ke kare njaa kara ko le aw tee ngaa ndu. A ne nje ndɔ le ń-gere gusu ke ko le aw tee ne ang.
28 Nange njaa dda are ko le tee. Dɔngɔre, ko le tee, goe te a dɔe tee ngaa bba kande tee dɔe te.
29 Toke kande ko le sange ke maje a, nje-ndɔɔ le unn kutu tuka mba kare kujae ase ngaa.»

Gusu-tar dɔ kande kake te ke ria na Mutarde

30 Jeju tel pa na: « Ddi bba ja kunn kɔju ne Bbe-kɔn le Lubba wa? Gusu-tar ke baann bba ja kunn ta pa ne tare wa?
31 Bbe-kɔn le Lubba to ddew kara baa toke le kande kake ke ria na mutarde. Kare dubbue a, to kande ko ke to ten baa uta kese kande koje tɔyn ke dɔ nange te.
32 Toke ń-dubbe a, ń-tee ń-ngal nuta kese koje tɔyn ke me ndɔɔ te. Barkemeje ngalje to bbeel are eelje kara aseje ta dda key lede baenje te.»
33 Jeju aw tɔju ne ddew gusu-tarje te nya toke baann. Naw ń-tɔju ne le ke gusu ke ta kare ń-gereje kande.
34 Gusu-tar dɔrɔ a ń-pa ne tar narede. A toke ne de ke nje-njaje goe te disije ke karede baa a, nɔru gel neje tɔyn narede.

Jeju ndange bamburanbo are ew rɔe

35 Lo-kul a, Jeju pa are nje-njaje goe te na: « Jawje tura tɔku ba te.»
36 Yeenn ngaa dɔtuje dinyaje dewje ke banya le. Nje-njaje-go Jeju te le unneje ke tɔku to ke nisi me te le awje saa. Mare tɔku toje eeje ngɔsi saa tɔ.
37 A ta koo a, mare bamburanbo in aw ula ke singa are maann le aw

lenge ngaa ungu me to te le, nayn
sen baa kare ddusu.
38 A Jeju to aw tibbi kutu tɔku
to te le. Ń-gete dɔe ke ne-gete-dɔ.
Yeenn ngaa nje-njaje goe te uruje
ekii ndoleje na: « Nje-ne-tɔju, koy ke
ja ta koy neenn oo to ne ang wa?»
39 Toke Jeju ndol a, ń-ndange bam-
buranbo le ngaa pa are maann le
na:« E-to ddekeke, ew rɔi!» Yeenn
ngaa bamburanbo le ew rɔe ngaa lo
ddee to yenene.
40 Goe te a Jeju pa are nje-njaje goe
te na: « Bbeel ddase be mba ddi wa?
Koo me te lese goto bbay wa?»
41 A Bbeel ddade nya are ń-dujuje
na, na: « Dew neenn to dew ddi bba
lel ke maann kara aw ooje tae wa?»

5

Jeju tubba Ndil ke maji ang rɔ mare dew te

1 Jeju de ke nje-njaje goe te ń-teeje
tura tɔku ba te ke Galile nange te le
dewje ke Gadara.
2 A toke Jeju in me tɔku to te le
uru nangê a, njange baa njaa mare
dingaw ke ee ke ndilje ke maji ang
in dɔbareje te tee ngaa tila keme.
3 Naw ń-to dɔbareje te le are kula
njamji njaa kara dew ke a kase ta tɔe
ne ang.
4 Mba ke ndɔ tɔyn njaa bbo ń-tɔe
ke kula njamji ngaa dilae poro a,
ń-ti kula le ngaa ń-tete ande nare
ke dilae ne poro le. Dew ke ee ke
singa ta kuwae kore nange kare ń-to
ddekeke goto.
5 Til ke kare naw nja dɔbareje te ke
dɔ ddingirije te ngaa naw nuru ekii
ddem naw njare rɔe ke erje nare are
do.
6 Toke noo Jeju ddew ew a, nayn
naw nɔsu mekeje gɔle nangê nɔe te.
7 Nuru ekii ke taar na: « Jeju
Ngonn le Lubba ke isi ddutu dara te
nu. Ddi a e-ndiki rɔm te wa? Muwa
gɔli ke ri Lubba, ula kem ndoo ang.»
8 Ń-pa tar baann mba pa ke Jeju pa
are na: « Ndil ke maji ang, e-tee me
dingaw te neenn ke ddang.»
9 Jeju duje na: « Rii na na wa?»
Nilae te na: « Rim na banya banya»
mba, n-bayan nya.
10 Ngaa ń-dda rɔe to ndoo nɔ-
gɔl Jeju te nya kare tubbade nange
teenn ke ddang ang.
11 Kusu bereje aw usaje ne ngɔsi
ke ddingirije le.
12 A ndilje ke maji ang le uwaje gɔl
Jeju na: « Ulaje me bereje te tonn,
are jande mede te.»
13 Jeju ndiki te ke de are ń-teeje me
dingaw te le ngaa dandeje me bereje
te le. Bereje le tɔyn kɔrde aw ngɔsi
ke doro joo. Dinje kare ddingirije te
le ke ngɔru ngaa ń-gayje me tɔku ba
te le doyje.
14 Nje ngemje bereje le aynje aw
paje tare me tɔku bbe te le ddem,
ngann bbeje te ddem ngaa dewje
ddeeje ta koo ne ke tee le.
15 Toke ń-teeje rɔ Jeju te a, dooje
dingaw ke ndilje ke maji ang banya
banya isije mee te le. Nisi nangê.
Nula kubbu rɔe ngaa keje laa tel
ddee ke maje. Dede tɔyn bbeel
ddade.
16 Dede ke dooje neenn le dɔruje
gel ne ke inga dingaw le, ke ne ke
inga bereje le dare dewje le.
17 Yeenn ngaa ń-nɔnje nɔ-gɔl Jeju
te kare ɔtu nange te lede ke ddang.
18 Kare ke Jeju aw aal tɔku to a,
dingaw ke ń-tubba ndilje ke maji
ang mee te le dda rɔe to ndoo nɔ-
gɔle te na:« M-ndiki ta nayn sei.»
19 Jeju ndiki te ang, a pa are na :«
E-tel key lei, horo nujuje te lei, ta ɔru
gel ne ke Ebbe-dewje dda sei ddew
me maji te laa le arede.»
20 Dingaw le aw ngaa pa tar neje
tɔyn ke Jeju dda saa le nange te ke
tɔku bbeje ke doku eeje te. Dewje
tɔyn ke ooje tar le, tar le gange
singade.

Jeju aji ndol ngonn le Jayirusu, ngaa aji mare dene

21 Toke Jeju unn tɔku to tura
maann te le teel a, dewje ke banya
ddee mbɔnje naa rɔe te ta ba te.

22 Mare nje kɔn dɔ key-mbɔn naa
le Jiipije ddee tee. Toke noo Jeju a,
ñ-tee noso nɔ gɔle te ngaa,
23 ñ-nɔ nɔ-gɔle te ñ-pa na: « Ngun-
num ke dene a ta koy. E-ddee ila jii
dɔe te are naji, ta nisi kem baa.»
24 Jeju ɔtu aw saa. Dewje ke banya
ɔruje goe ngaa aw ubbaeje ke yo ke
ne.
25 Mare dene ee horo dewje teenn
le. Mese aw ddee rɔe te ase bbal
dɔku gire joo.
26 Noo ndoo nya ji nje-kareje kuma
te. Nare laa nunga tɔyn mbae. A
ninga ne ke maji kara goe te ang. Rɔ-
to le aw aw ke kete kete.
27 Dene le oo tam Jeju. Yeenn a, ñ-
ddee nande horo dewje te le er giri
Jeju te ngaa nɔru kubbu laa ke jia.
28 Mba ñ-pa mee te na: « Bbo ta
kubbu laa baa njaa bba mɔru kara
rɔm a ddee maji.
29 Kare teenn njaa, mese ke aw
ddee rɔe te le gange ngaa ñ-gere to
rɔ-to le ne le nunga.
30 Njange baa njaa, Jeju gere to
mare singa in rɔ ne te tee. Ñ-turu
rɔe dann dewje te le ngaa ñ-duju na:
« Na ɔru kubbu lem wa?»
31 Nje-njaje-goe te ilaeje te na: « Oo
dewje ke banya ke aw ubbaije ke yo
ke ne neenn ke maje a, e-tel e-duju
se na ɔru kubbu lei wa, toke baann
wa?»
32 A Jeju aw ila keme ta koo dew
ke dda neenn le.
33 Dene le gere ne ke ingae le are
bbeel ngaa aw isa. Yeenn ngaa ñ-
ddee noso nɔ gɔl Jeju te le ngaa, ñ-pa
tar ke tɔkɔrɔ nare.
34 Jeju pa are na: « Ngunnum, koo-
me te lei ajii. Aw ke me-wul lɔm ke
rɔ ke maji.»

35 Kare ke ñ-nayn naw ñ-pa tar
bbay a, mare dewje inje key le
Jayirusu le ddee paje areje na: «
Ngonni le oy mban, a aw jɔku nje-
ne-tɔju le bbay mba ddi wa?»
36 Jeju aa lo ke tar te lede le ang,
ngaa pa are Jayirusu na: « Are bbeel
ddai ang. Ka njaa oo mei te a,
bbaye.»
37 Piyar, ke Jake de ke ngokɔen Jan
a nare daneje a bbaye, bbo mare
dew dang ang.
38 Toke ñ-teeje key le Jayirusu le a,
Jeju oo dewje ke aw ddaje rɔde, aw
nɔnje ngaa aw ndingaje ne rɔde nya
nya.
39 Nande key ngaa ñ-pa narede na:
« Aw ddaje rɔse ngaa aw nɔnje mba
ddi wa? Ngonn le oy ang, ka a naw
ñ-tibbi.»
40 A dewje le kokeje. Yeenn ngaa,
nare dewje tɔyn teeje ddaka, a bɔ
ngonnje le, ke kɔn ngonnje le, ke
dewje ke danneje a nare dandeje saa
lo te ke dila ngonn le ke te.
41 Nuwa ji ngonn le ngaa ñ-pa nare
na: « Talita kum.» Kande tar le na: «
Ngonn ke dene, m-pa mari, in taar.»
42 Njange baa njaa a, ngonn ke
dene le in taar aw nja. Nee ke bbal
dɔku gire joo. Ne le dum dɔ dewje
tɔyn ke eeje lo teenn le.
43 A Jeju ndɔru mbide nya kare ñ-
paje tare dare dew oo ang. Goe te a,
ñ-pa narede na: « Areje ne nusa.»

6

Dewje ke Najarete ooje mede te ke Jeju ang

1 Jeju ɔtu lo teenn ngaa tel bbe te
ke nisi te, ke to Najarete. Nje-njaje
goe te danneje.
2 Ndɔ-kuwa-rɔ a, Jeju aw tɔju ne
dewje me key-mbɔn naa te le Jiipije.
Ne-tɔje laa le gange singa dewje ke
banya ke aw ooje ne-tɔju laa le, ngaa
paje na: « Ninga neje neenn tɔyn
dda wa? Na are kem-kare, ke singa
ta dda ne ne-mɔrije ke be wa?
3 Nje-dda kake le ann ang wa? Ñ-
to ngonn le Mari ang wa? Ngakɔenje
a to Jake, ke Jojese, ke ngokɔn Jude
de ke Simɔ ang wa? Ngakɔnane isije
a isije ke je neenn ang wa?» Neenn
dda are ñ-mbeteje ta koo mede te
saa.
4 Yeenn ngaa, Jeju pa arede na: «
Dewje aw walje nje-kila mber-tar le
Lubba kese loje te tɔyn, bbo bbe te
ke nisi te, horo nujuje laa, wase me
key te laa ang.»

5 Jeju ase ta dda ne-mɔri kara lo
teenn ang. Bbaye njaa to mare nje-
rɔ-toje ke nila jia dɔde te nare rɔ-to
lede nunga.
6 A tar nya Jeju wɔju dɔ koo ke
dooje mede te ang le.

Jeju ula nje-kayn-kulaje laa ke dɔku gire joo

Goe te a, Jeju nja me ngann bbeje
te tɔyn ke mbɔr Najarete te mba tɔju
ne.
7 Jeju bbar nje-kayn-kulaje laa ke
dɔku gire joo le. Nulade joo joo.
Narede singa ta tubba ne ndilje ke
maji ang.
8 Nunn ndu narede na: « Unnje ne
kara mba kaw lese ang. Unnje mapa
ang ddem, bbɔl ang ddem, unnje
nare ilaje me bbɔl te ke bberse te
ang ddem. Kake a ta uwaje jise te.
9 Ulaje ne-gɔlje lese. A awje ke
kubbuje ke taar joo ang.»
10 Jeju pa arede bbay na: « Toke e-
teeje mare lo te, a bbo ɲ-taase ke key
a, e-naynje ke teenn ndereng ndɔ ke
a kɔtuje ne.
11 Toke dewje ke mare bbe te
ndikije ta taase ke key ang, ngaa
dooje tar lese ang, a bbo a ta kɔtuje
lo teenn a, e-tundaje bum nange ke
gɔlse te. Nayn to naji lese a ɔruje.»
12 Nje-njaje-go Jeju te le awje ngaa
ilaje mber kare dewje turuje mede.
13 Ń-tubbaje ndilje ke maji ang
banya banya, dilaje ubbu dɔ nje-rɔ-
toje te dare rɔ-toje lede nunga.

Tar yo le Jan-Batisi

14 Tɔku-mbay Erode oo tar le Jeju
mba ria bbar ke lo tɔyn. Mare dewje
paje na: « Jan-Batisi a in horo dewje
te ke oy tee! Mba yeenn a, nee ke
singa ta dda ne ne-mɔrije.»
15 Mareje paje na: « To Eli.» A
mareje paje na : « To mare Nje-kila
mber-tar le Lubba toke nje-kilaje
mber-tar le Lubba ke lew ann.»
16 Erode oo tarje le baann a, pa na:
« Jan ke mare ɲ-gange dɔe le a in
horo dewje te ke oy tee.»
17-18 Dɔ ndɔe teenn, Erode An-
tipase taa Erodiade dene le ngokɔen
Pilipi. Yeenn a Jan-Batisi pa are
Erode le na: « Ee ke ddew ta taa
dene le ngokɔin ang.» Mba yeenn a,
Erode unn ndu kare duwa Jan ɲ-tɔe
ngaa dilae key-kula te.
19 Erodiyade mbete Jan ke me kara
ngaa ndiki kare ɲ-tɔl Jan le a, ninga
ddew ang,
20 mba Erode aw bbel Jan le nya.
Ń-gere to Jan to dew ke to gate gate
ddem, dew ke Lubba undae dang
ddem, are naw ngeme ke maje. Toke
noo tar ke Jan aw pa a, ɲ-gere ne ke
na dda ang. A dɔ ye teenn kara, ɲ-
ndiki nya ta koo tarje laa.

21 A mare ndɔ, ddew ɔru are
Erodiyade. To ndɔ ke Erode inga
mare bbal kara dɔ mare te, are ɲ-
dda kusu ɲ-bbar ne tɔku-dewje ke
aw ddaje saa kula, tɔku mbambaje
laa, ke tɔku dewje ke Galile.
22 Ngonn le Erodiyade ke dene
ande me key te le ngaa unn kutu la.
A la laa le neel Erode de ke nje ke
ɲ-bbarde le nya. Yeenn ngaa Erode
le pa are ngonn ke dene le na: « E-
dujum ne ke mei ndiki a, ma kari.»
23 Nunda yo nare na : « Ne tɔyn
ke e-dujum a ma kari. Le to debbe
bbe-kɔn lem njaa bba e-duju kara
ma kari.»
24 Ngonn ke dene le tee aw inga
kɔenje ngaa dujue na: « Ddi a ta m-
duju wa?» Kɔenje ilae te na: « E-
duju dɔ Jan-Batisi.»

25 Ngonn ke dene le tel ke ngɔru
aw inga tɔku-mbay le ngaa pa are
na: « M-ndiki kare arem dɔ Jan-
Batisi me tɔku pambala sambe te
bbasine neenn njaa.»
26 Rɔ tɔku mbay le neele ang njaa
nyɔm. A wɔju dɔ yo ke nunda nɔ
dewje te ke ɲ-bbarde le, nase ta
mbete ang.
27 Yeenn ngaa, njange baa njaa
nunn ndu nare mare mbamba laa
kara kare ddee ke dɔ Jan-Batisi le
are.
28 Mbamba le aw key-kula te ngaa
gange dɔ Jan-Batisi le. Nila dɔe le
me pambala sambe te, ngaa ɲ-ddee

ne nare ngonn ke dene le are ngonn ke dene le are kɔenje.
29 Toke nje-njaje-go Jan te le ooje tare a, daw dunn ninne ɲ-dubbuje.

Jeju are ne-kusa dewje doro mi

30 Nje-kayn-kulaje telje rɔ Jeju te ngaa paje go neje tɔyn ke ɲ-ddaje, ke neje ke ɲ-tɔjuje dewje dareje.
31 Dewje banya aw ddeeje a mareje aw telje are ne-kusa kara Jeju de ke nje-kayn-kulaje laa le dingaje ddew ta kusa ang. Yeenn a Jeju pa arede na: « Sese, e-ddeeje awje sem lo te ke dewje goto ke te are uwaje rɔse sen.»

32 Dunnje tɔku to ngaa dɔruje rɔde dawje ke lo te ke dewje goto te.

33 A dewje nya oode kaw de te ngaa gɔɔnjede gerede. Yeenn a, dinje tɔku bbeje te dang dang tɔyn ngaa daynje daw ɲ-teeje lo teenn le kete dare Jeju de ke nje-kayn-kulaje.

34 Jeju in me tɔku to te le uru nangê a, oo dewje ke banya le ngaa, noo kem to ndoo lede mba ɲ-toje ddew kara baa toke bateje ke nje-ngemde goto. Yeenn ngaa, nunn kutu tɔjude neje nya nya.
35 Kare nday nya, ngaa nje-njaje go Jeju te le awje rɔe te ngaa paje areje na: « Lo neenn to me mu baa, ngaa lo kara aw ndul ngaa.
36 E-tubba dewje neenn are dawje dɔ-ndɔɔje te, ke me ngann bbeje te ke to ngɔsi neenn are daw ɲ-ndokoje ne dusaje.»
37 A Jeju ilade te na: « Sese njaa arejede ne are dusa.» Nje-kayn-kulaje le dujeje na: « Ta jaw ndoko mapa ke kande nare kɔr joo bba ta karede dusa wa?»
38 Jeju dujude na: « Eeje ke mapa baann wa? Aw ooje.» Daw doo ngaa, ɲ-paje dare na: « Jee ke mapa mi ke kanjije joo.»

39 Yeenn ngaa Jeju unn ndu arede kare dare dewje le tɔyn uwaje dɔ naa ke loe loe ngaa isije dɔ muje te ke tebbe.

40 Dewje le isi nangê ke kulae kulae dɔdɔku dɔdɔku, a mareje dɔmi dɔmi.
41 Jeju jin mapa ke mi ke kanji ke joo le ngaa, unn keme ke taar, a are wooyo Lubba. Ɲ-tete mapa le ngaa nare nje-nje-njaje goe te kare ɲ-kaynje dewje ke banya le. Jeju kayn kanjije ke joo le dewje le tɔyn tɔ.
42 Dewje le tɔyn usaje are mede ndann.
43 Nje-njaje go Jeju te le mbɔnje kese ke nayn ddusu ngann kare dɔku gire joo.
44 Horo dewje te tɔyn ke usaje ne le dingawje eeje doro mi.

Jeju nja dɔ maann te

45 Njange baa goe te a, Jeju ndase nje-njaje goe te kare aal tɔku to ta kaw nginae tura tɔku ba te er Betesayida. A ne, ɲ-nayn ta tubba dewje ke banya le kare ɲ-telje.
46 Goe te a, naw dɔ mare ddingiri te ta duju Lubba.
47 Lo-kul a, tɔku to le tee dann maann te ngaa, a Jeju nayn ke kare baa nangê.
48 Noo a, nje-njaje goe te le aw ddaje singa nya bba aw lelje tɔku to le mba yel ula aw tila kemde. Kare te ke lo mɔngu yenene a, Jeju le nja dɔ maann te aw ke rɔde te ngaa a ta ndayde.
49 Toke dooeje naw nja dɔ maann te le a, dejeje to uma ann. Yeenn a, duruje ekii.
50 Mba dede tɔyn njaa daw doeje are bbeel uta dɔde. A, njange baa njaa ɲ-pa ke de tar na: « Areje wurse oso nangê, e-bbeelje ang, ema ann.
51 Naal tɔku to le nisi mbɔrde te a, yel le ew rɔe. Tar nya nje-njaje go Jeju te le.
52 Mba ne-mɔri ke Jeju dda ddew mapa te ke ɲ-kayn dewje le tɔjude mare ne kara ang bbay. Mede nayn aw ketere.

Jeju ɔru rɔ-to rɔ dewje te nange te ke Jenejarete

53 Jeju de ke nje-njaje goe te ñ-
gangeje ba le ngaa, ñ-teeje nange te
ke Jenejarete ngaa duruje nange.
54 Kake duruje nangê be a, dewje
ooje Jeju ngaa gereje.
55 Yeenn a, dewje awje ke ngɔru dɔ
nange te le tɔyn ngaa, lo ke doo na
Jeju le ee ke te a, daw ke nje-rɔ-toje
ke te dareje ke tuwaje lede baa baa.
56 Lo tɔyn ke Jeju aw ke te, tɔku
bbeje te wase ngann bbeje te, ke
dɔ-ndɔɔje te kara, dewje ddeeje ke
nje-rɔ-toje nata, ngaa waleje na: «
Inyade are ta-kubbu lei baa kara
dɔruje ke jide.» Yeenn ngaa dede
ke dɔreje ta-kubbu laa le, rɔ-to lede
nunga.

7

Tar ne-ji-bbeje

1 Parijiyenje, ke mare nje-kɔruje
gel-ndu ke inje Jurusalem ddeeje
mbɔnje naa rɔ Jeju te.
2 Dooje a, mare nje-njaje goe te
usaje ne ke jide ke ne-yerew ɔru. Ń-
tokoje jide ang.
3 Mba, Parijiyenje ke kese Jiipije
tɔyn, aw ngemje ne-ji-bbeje le kad-
edeje. Ń-tokoje jide ke maje bba
dusaje ne.
4 Toke dinje lo te ke dɔ dewje
mbɔn naa ke te a, ñ-tokoje rɔde ta
kɔru ne yerew ke ddang rɔde te bba
dusaje ne. Daw ngemje mare ne-ji-
bbeje le kadedeje nya toke le: Gusu
toko engoje, joje, ke sambeje.
5 Yeenn a, Parijiyenje ke nje-kɔruje
gel-Ndu dujuje Jeju na: « Mba ddi
bba nje-njaje goi te aw ddaje ne ke
turu nduje le kajeje ang a, aw usaje
ne ke jide yerew wa?»
6 Jeju ilade te na : « See nje-
ngemje, Ejayi ila mber dɔse te ke
dɔgɔle. Ń-pa na:
« Maketuru le Lubba na: ‹Dewje
neenn aw walem taade te baa,
a mede to dang sem.
7 Polo ke daw polom
to ne kara ang,
mba neje ke daw ñ-tɔjuje
toje to nduje ke inje ta dewje te baa.›
»
8 Jeju pa bbay na: « Inyaje Nduje le
Lubba a, nduje ke inje ta dewje te a
aw bbeelje.»
9 Ń-teel ñ-pa bbay na: « E-mbeteje
Nduje le Lubba tɔkɔrɔ njaa, a ne-ji-
bbeje le kaseseje a aw ngemje.
10 Mba Moyiji pa na: « Oo ta bɔije
ke kɔinje». Ń-pa tɔ na: « Dew ke
ndɔɔl bɔeje wase kɔenje a, maji kare
ñ-tɔle.»
11 A sese, e-paje na: « Toke dew pa
are bɔeje wase kɔenje na ñ-ndiki ta
kume ke mare ne, a ne le to korban,
kande tar le na: ‹Ne ke dew ngem ta
kare Lubba,› a,
12 sese areje ddew dew le kare ɔku
ne le bɔeje wase kɔenje le.
13 Gusu ke baann a aw tujuje ne tar
le Lubba are ddee to ne ke baa ddew
ne-ji-bbeje te ke aw tɔjuje. Aw ddaje
mare neje nya toke baann tɔ.»

Ne ke aw dda bba dew aw ddee to ne-yerow

14 Goe te a, Jeju bbar dewje ke
banya le ngaa, pa arede na : « Ooje
tar lem ke maje bbo e-gereje kande.
15 Mare ne ke in ddaka ande me
dew te ke a ddae kare ñ-ddee to ne-
yerow goto. Ne ke in me dew te tee
ke ddaka a, a kase ddae kare ñ-ddee
to ne-yerow.»
16 Dew ke mbia to ta koo ne tar a,
maji kare oo tar neenn.
17 Toke ninya dewje ke banya le
ddew ew, ngaa naw ande me key te
a, nje-njaje goe te dujeje gel gusu-tar
neenn le.
18 Jeju ilade te na: « Sese kara e-
gereje ne ang tɔ wa? Ne kara ke in
ddaka ande me dew te, ke a kase
dda kare ñ-ddee to ne-yerow goto.
E-gereje neenn ang wa?
19 Mba ne le ande bbengere te ang.
Aw mee te, ngaa goe te a, tee mee te
ke ddang. Ddew tar te neenn, Jeju
tɔju to dew a kase kusa ne tɔyn.
20 Ń-pa bbay na: « Ne ke in me dew
te tee ddaka a, aw ddae are ñ-ddee
to ne-yerow.
21 Mba kejeje ke maji ang aw inje
me bbengere dew te key bba aw

ddaje are dew aw dda kaya, bboko,
aw tɔl dew,
22 aw dda lo-to-majang, dda bbo
ne-kinga, mee aw maji ang. Naw
nula dew naa te, naw dda ne ke ke
dɔgɔle ang, naw nunda me ke dew,
naw nane de dew, noo rɔe bo, ngaa
ń-dda ne mbe.
23 Neje tɔyn ke maji ang neenn le
tɔyn inje me dew te bba aw ddaeje
are ń-ddee to ne-yerew.»

Koo me te le dene ke to Jiipi ang

24 Jeju ɔtu lo teenn, aw nange te
ke Tir. Nande me mare key te, a ń-
ndiki kare dew gere to nee lo teenn
ang, a dewje gɔnje gereje.
25 Mare dene ke ndil ke maji ang
ee me ngonne te oo tare ngaa ddee
ke tɔke oso nɔ gɔle te.
26 Dene le to Gereke, duje Penisi,
nange te ke Siri. Ń-duju Jeju kare
tubba ndil ke maji ang le me ngonne
te le.
27 Jeju pa are na: «Inya are ngan-
nje usaje ne mede ndann bba. Mba
maji kunn ne-kusa le ngannje kila
kare ngann bisije ang.»
28 Dene le ilae te na: «Ye njaa ann,
nje-ne-tɔju, a ngann bisije aw usaje
baburu ne-kusaje ke nganje inyaje
are aw gayn kɔ tabele te le.»
29 Yeenn ngaa, Jeju pa are na: «
Wɔju dɔ tar lei neenn le, e-tel aw
key lei, mba ndil ke majang le tee
me ngonni te ke ddang mban.»
30 Dene le tel key a, inga ngonne
le dɔ tuwa te. A ndil ke maji ang le
inyae mban.

Jeju dda are dew ke mbia utu pa tar

31 Jeju ɔtu nange te ke Tir, ria dɔ
nange ke tɔku bbeje ke dɔku eeje ke
te, ngaa aw er ke tɔku ba te ke Galile,
ke ddew ke Sidɔn.
32 Dewje ddeeje ke mare dew ke
mbia utu ngaa aw pa tar pin rɔe te.
Ń-waleje Jeju le nya kare ila jia dɔe
te.
33 Yeenn ngaa Jeju aw ke dingaw
le ddew ew ke dewje ke banya le
ngaa, tula ngann jia mbia te joo kem,
ngaa goe te a, dda maann tae ɔru ne
ndɔen.
34 Goe te a, nunn keme ke taar,
ngaa nila kewn a ń-pa na: « Epata».
Kande tar le na:« E-teyn rɔi.»
35 Njange baa njaa a, mbi dingaw
le teyn, ngaa ndɔen tutu, a nunn
kutu pa tar ke maje.
36 Jeju ndeje dewje le kare paje
tare are dew ang. A ke ndɔ tɔyn ke
naw ndejede le a, daw pa tar neje ke
naw dda le ke kete kete.
37 Tar le nya dewje ke banya le
ngaa paje na: « Neje tɔyn ke ń-dda
to neje ke maji nya. Ń-dda nare
nje mbi-kutuje ooje tar, ngaa nje ke
ndɔnde tɔ kara paje tar tɔ.»

8

Jeju are ne-kusa dewje doro sɔ

1 Me ndɔje teenn, dewje ke banya
tel mbɔnje naa bbay, a deeje ke ne-
kusa ang. Yeenn ngaa Jeju bbar nje-
njaje goe te ngaa pa arede na:
2 « Dewje ke banya neenn ddamje
ndoo. Mba dda ndɔ muta ngaa deeje
rɔm te neenn, a dingaje ne-kusa ang.
3 Bbo m-tubbade mare ń-telje bbee
lede mede bbo baa, singade a kɔru
ke ddew, mba mareje inje ddew ew.
4 Nje-njaje goe te ilaeje na: « Lo
neenn to me kɔr baa, a lo ke dda ja
kinga ne-kusa ke te ta kare dusaje
dare mede ndann wa?
5 N-dujude na: « Eeje ke mapa
baann wa?» N-paje na: « Siri» [Ń-
dujude na: « Eeje ke mapa baann
wa?» Dilaeje te na: « Jee ne siri.»]
6 Yeenn ngaa ń-duju dewje ke
banya le kare isije nangê. Goe te
a, ń-jin mapaje ke siri le, ngaa nare
wooyo Lubba a, ń-tete nare nje-njaje
goe te are kaynje dewje ke banya le.
7 Nje-njaje-goe te le eeje ke mare
ngann kanjije tɔ. Nare wooyo
Lubba wɔju dɔ ngann kanjije le ngaa
ń-dujude kare ń-kaynje dewje ke
banya le.
8 Dusaje nejeenn le mede ndann
ngaa ń-mbɔnje kese ne-kusa le ase
kare siri.

9 Kɔr dewje ke eeje lo-teenn le ase
doro sɔ. Goe te a, Jeju tubbade are
ń-telje bbê lede.
10 Njange baa goe te a, naal tɔku
to nisi me te de ke nje-njaje goe te
ngaa dawje nange te ke Dalmanuta.

Parijiyenje dujuje ne-mɔri

11 Parijiyenje ddee teeje ngaa, un-
nje kutu mayn tar ke Jeju. Ń-dujeje
na: « E-dda mare ne-mɔri are joo,
ta tɔjuje to Lubba a ulai.» Mba ń-
ndikije ta nae.
12 Jeju ila kewn ke singa ngaa pa
na: « Mba ddi bba dewje ke bbasine
neenn dujuje mare ne-mɔri wa? M-
pa tar ke tɔkɔrɔ marese: Ma dda
mare ne mɔri kare dooje ang.»
13 Goe te a, Jeju inya Parijiyenje le
a aal tɔku to aw tura tɔku ba te.

*Jeju pa tar dɔ wum te le Pari-
jiyenje ke le Erode*

14 Me nje-njaje go Jeju te oy ta kaw
ke mapa toke banya. Kara baa be a
deeje ne me tɔku to te le.
15 Jeju ndɔru mbide na: « Ooje ke
maje bba! Aaje rɔse wɔju dɔ wum
le Parijiyenje, ke le Erode tɔ.
16 Yeenn ngaa ń-paje tar horo naa
te mba deeje ke mapa ang.
17 Jeju gere tar lede le, ngaa pa
arede na: « Mba ddi bba aw maynje
naa tar horo naa te mba mapa ke
eeje ne ang wa? E-gereje ne ang
bbay wa? Ooje tar a e-gereje kande
ang bbay wa? Mese nayn aw ketere
bbay wa?
18 Kemse to, a ooje lo ang wa?
Mbise to, a ooje tar ang wa? Mese
ole ang wa?
19 Ndɔ ke m-tete mapa mi mba
dingawje kɔr mi le, e-mbɔnje kese
ddusu ngann kare baann wa? Di-
laeje te na: « Ngann kare dɔku gire
joo.»
20 Jeju dujude bbay na: «Ndɔ ke
m-tete mapa siri mba dewje kɔr sɔ
le, e-mbɔnje kese ddusu kare baann
wa?» Dialeje te na:« Ngann kare
Siri.»
21 Yeenn ngaa ń-dujude na: «
Yeenn kara e-gereje ang bbay wa?»

*Jeju dda are nje-kem-tɔ oo lo Bete-
sayida*

22 Jeju de ke nje-njaje goe te ń-teeje
Betesayida a, dewje ddeeje ke mare
nje-kem-tɔ rɔ Jeju te le, ngaa waleje
nya kare ɔre ke jia.
23 Nuwa ji nje-kem-tɔ le ngaa ń-tee
saa me bbe te le ke ddang. Ń-dda
maann tae nɔru ne keme ngaa nila
jia keme te. Goe te a, ń-duje na: «
Oo mare ne wa?»
24 Dingaw le teyn keme ngaa pa
na: « Moo dewje a ń-toje toke le
kakejeenn, a daw ń-nja.»
25 Goe te a, Jeju tel ila jia kem
dingaw te le bbay, ngaa keme le uja
are noo neje tɔyn ke maje.
26 Jeju tubbae kare ń-tel key laa,
ngaa pa are na: « Ande me tɔku bbe
te le ang.»

Pierre pa na Jeju to Mesi

27 Jeju de ke nje-njaje goe te dawje
er ke ngann bbeje te ke mbɔr Sejare
Pilipi te. Toke daw dawje a, ń-duju
nje-njaje goe te na: « Dewje na m-to
na wa?»
28 Dilaeje te na: « Mareje paje na
e-to Jan-Batisi, mareje paje na e-to
Eli, a mareje paje na e-to kara le Nje-
kilaje mber-tar le Lubba.»
29 Ngaa ń-dujude na : « A sese, e-
paje na m-to na wa?» Piyar ilae te
na: « E-to Mesi.»
30 Yeenn ngaa ń-dɔru mbide nya
kare ń-paje tare dare dew ang.

*Jeju pa tar koy laa ke tar kin laa
horo dewje te ke oy*

31 Goe te a, Jeju unn kutu tɔju
ne nje-njaje goe te na: « Maji kare
Ngonn le dew oo ndoo nya. Tɔkuje
le Jiipije, ke tɔku nje-poloje Lubba,
ke nje-kɔruje gel Ndu a mbeteje. Da
tɔleje, ngaa ndɔ mota goe te a, na kin
horo dewje te ke oy.
32 Ń-pa tar neenn le narede ke
ddaka ke maje. Yeenn ngaa Piyar
ɔre ke guku, a unn kutu kin saa.
33 A Jeju turu rɔe aa nje-njaje goe
te le ngaa in ke Piyar pa na: « Ɔtu
ke ddang gom te, Satan, mba keje lei

to keje le dew bbo to keje le Lubba ang.»
34 Goe te a, ń-bbar dewje ke banya, ke nje-njaje goe te ngaa ń-pa narede tɔyn na: « Toke dew ndiki ta kunn gom a, maji kare neje rɔe ang, ngaa noto kake-dese laa, a nunn gom.
35 Mba dew ke ndiki ta ngem tebbe laa a, tebbe laa le a nayn ke kɔrɔ. A dew ke tebbe laa nayn ke kɔrɔ wɔju dɔm, ke dɔ Tar ke maji a, a ngem tebbe laa le toke tɔkɔrɔ njaa.
36 Bbo dew inga ne tɔyn ke dɔ nange te neenn, a tebbe laa nayn ke kɔrɔ a, ddi ke maji a na kinga goe te wa?
37 Ddi a dew a kase ta kare ta tel kinga ne tebbe laa wa?
38 Bbo dew dda rɔ-kul lem, ke rɔ-kul tar lem kem dewje te ke bbokone neenn a, Ngonn le dew a dda rɔ-kul laa ndɔ te ke na ddee ke anjije laa ke majije tɔyn me piti te le Bɔeje. Mba dewje ke bbasine neenn le toje to nje-ne-ddaje ke maji ang ddem, nje-mbeteje taa Lubba ddem.

9

1 Jeju tel pa arede bbay na: « Tɔkɔrɔ njaa m-pa marese, mare dewje horose te neenn a koyje ang ndereng, ta da koo Bbe-kɔn le Lubba ke a ddee ke singa-mɔngu.

Jeju turu to dang

2 Ndɔ misan goe te a, Jeju jin Piyar, Jake, ke Jan ngaa aw ke de dɔ ddingiri te ke karede baa. Jeju turu to dang kemde te.
3 Kubbu laa kara ndɔnren ngaa nda kayn kayn. Dew kara dɔ nange te neenn ke a kase dda kubbu laa kare nda toke baann goto.
4 A ta koo a, nje-njaje go Jeju te le ooje Eli de ke Moyiji ke aw paje saa tar.
5 Yeenn ngaa Piyar pa are Jeju na: « Nje-ne tɔju, maji kare n-nayn neenn, jula key-kam mota: Lei kara, le Moyiji kara, le Eli kara.»
6 Piyar gere tar kara ke a pa ang, mba ne de ke nje-mareje ke joo le bbeel ddade nya.
7 Mum ddee kiride ngaa mare ndu bbar me mum te le na: « Dew neenn to Ngunum ke m-ndikie nya. Ooje tae!»
8 A ta koo a, nje-njaje-go Jeju te le aaje lo mbɔrde te a, dooje dew kara ang ngaa. Jeju ke kare baa njaa ar ke de.
9 Toke dinje dɔ ddingiri te le daw ddisije a, Jeju ndɔru mbide na: « Dang kara e-paje tar ne ke ooje le areje dew oo ang, ndereng ndɔ te ke Ngonn le dew a kin horo dewje te ke oy.»
10 Ń-ndikije go tar te le Jeju le ke maje, a daw dujuje tar horode te na: « Kin horo dewje te ke oy a to ddi wa?»
11 Ngaa ń-dujuje Jeju na: « Mba ddi bba nje-kɔruje gel Ndu paje na Eli a ddee dɔngɔr bba wa?»
12 Jeju ilade te na: « Tɔkɔrɔ, Eli a ddee dɔngɔr bba njaa, ta tel ke neje tɔyn dɔgɔlɔ te. A mba ddi bba Maketuru le Lubba pa na: ‹Ngonn le dew a koo ndoo nya, ngaa dewje a mbeteje› wa?
13 A m-pa marese, Eli ddee mban. A ń-ddaje saa ne tɔyn ke mede ndiki, ddew kara baa ke tar ke Maketuru le Lubba pa dɔe te le.

Jeju tubba ndil ke maji ang rɔ mare ngonn te

14 Kare ke Jeju de ke nje-njaje goe te ke mota le ń-ddeeje ngɔsi ke keseje a, dooje dewje ke banya ke guku keseje le, ke nje-kɔruje gel Ndu ke aw maynje tar ke de.
15 Kake dewje ke banya le ooje Jeju le a, mede unda dɔ benya, ngaa ń-tilaje keme ke ngɔru ta ddae lapiya.
16 Jeju duju nje-njaje goe te na: « Aw maynje ke de tar wɔju dɔ ddi wa?»
17 Mare dew ke ee horo dewje te ke banya le ilae te na: « Nje-ne-tɔju, m-ddee ke ngunum ke dingaw rɔi te mba mare ndil ke maji ang aw jɔke are ń-pa tar ang.
18 Lo tɔyn njaa ndil le aw unne te ilae nangê. Jum-tae aw tee, naw

ngeer ngange ngaa ń-mɔngu. M-duju nje-njaje goi te kare ń-tubbaje ndil ke maji ang le a, duma ne pin.»
19 Jeju pa arede na: «E-see dewje ke koo me te lese goto neenn, ma nayn ke se be mba ndɔ baann wa? Ma kumase mba ndɔ baann bbay wa? E-ddeeje ke ngonn le aremje.»
20 Yeenn ngaa ń-ddeeje ke ngonn le dareje. A kake ndil ke maji ang le oo Jeju a, unn kutu yeke ngonn le ke singa. Ngonn le oso nangê naw ndubbu ngaa jum-tae aw tee.
21 Jeju duju bɔ ngonnje le na: «Neenn aw ddae dda ndɔ baann ngaa wa?» Bɔeje le ila Jeju te na: «Ke kase baa njaa.»
22 Ndil le aw ilae taar taar kem puru te, ang a, me maann te ta kare noy. Bbo ase ta dda mare ne a, oo kem-to-ndoo leje bbo umaje.»
23 Jeju pa are na: «Mba ddi bba e-pa na: ‹Bbo ase ta dda mare ne a,› wa? Dew ke koo mee te laa to a kase dda ne tɔyn!»
24 Njange baa njaa a, bɔ ngonnje le uru ekii ke taar na: «Moo mem te! A e-ddee umam mba koo me te lem goto.»
25 Jeju oo dewje ke banya ke aw ddeeje ke ngɔru ke rɔde te a ndange ndil ke maji ang le na: «Ei ndil ke nje-dda kare dew pa tar ang ddem, dew oo tar ang ddem, e-tee rɔ ngonn te neenn ke ddang ta e-tel ande mee te ang ngaa.»
26 Ndil ke maji ang le uru ekii, yeke ngonn le ke singa ngaa tee ke ddang. Ngonn le to toke dew ke oy are dewje nya paje na: «Noy mban.»
27 A Jeju uwa ji ngonn le are in ar taar.
28 Toke Jeju tel aw key, ngaa nje-njaje goe te njaa naynje saa ke karede baa a, ń-dujeje na: «Mba ddi bba jeje juma ke tubba ndil le pin wa?»
29 Nilade te na: «Ddew duju-Lubba te kara baa a dew a kase tubba ne ndil ke baann.»

Jeju tel pa tar koy ke tar kin laa

30 Dɔtuje lo teenn, ń-ndayje ke ddew ke nangue te ke Galile a ń-ndiki kare dew gere ang.
31 Mba, naw tɔjuje ne nje-njaje goe te ngaa ń-pa na : «Da kila Ngonn le dew ji dewje te kare ń-tɔleje, ngaa ndɔ muta goe te a, na kin horo dewje te ke oy.»
32 A nje-njaje goe te le gereje kande tar laa le ang, a ń-bbeelje ta duje.

Na to dew ke bo wa?

33 Daw ń-teeje Kaperenayum. A toke disije me key te a, Jeju duju nje-njaje goe te na: «Ddi bba aw maynje ne naa tar horose te ddew-bô wa?»
34 A dilaje tar te ang, mba kare ke ń-naynje ddew-bô bbay le, daw maynje naa tar ta gerese se na a to dew ke bo uta nje-mareje wa?
35 Yeenn ngaa Jeju isi nangê a bbar nje-njaje goe te ke dɔku gire joo le, ngaa pa arede na: « Bbo dew ndiki ta to dew ke dɔngɔr a, maji kare ń-to dɔbɔyn dew ke go keseje te tɔyn, ngaa ń-ddee to nje-kula lede tɔyn.
36 Goe te a, Jeju unn mare ngonn ke ngaji undae dann de te. Nuwae ke kare te, a ń-pa nare nje-njaje goe te na:
37 «Dew ke taa mare ngonn ke toke ne neenn ke rɔe te ke rim a, ema njaa ń-taam. Ngaa dew ke taam ke rɔe te a, to dew ke ulam a ń-taae, bbo to ema ke karem ang.»

Dew ke mbeteje ang, to dew leje

38 Jan pa are Jeju na: «Nje-ne tɔju, joo mare dew aw tubba ndilje ke maji ang ke rii. A n-sange ddew ta kɔke ddewe, mba ń-to dew leje ang.»
39 A Jeju ilae te na: « ɔkeje ddewe ang, mba dew kara ke a dda ne-mɔri ke rim, ngaa njange baa goe te a, a tel pa tar lem maji ang goto.
40 Mba dew ke mbeteje ang, to dew leje.
41 Tɔkɔrɔ njaa m-pa marese, toke dew arese maann-kay me engo-maann te kara are ayje mba to ke e-toj e to dewje le Kiriste a, dew le a kinga kuka laa.

Jeju ndɔru mbi nje-njaje goe te

42 Dew ke dda are mare ngonn
kara horo dede te ke dooje mede te
sem neenn oso me majang te a, maji
ta tɔ tɔku er gɔse te, ta kilae me baa
te.
43 Bbo jii aw dda are e-dda majang
a, e-gange ke ddang. Mba kinga
tebbe ke tɔkɔrɔ jii kara baa, maji uta
ngem jii joo kem kaw ne kem puru
te ke aw ɔn ke ndɔ ke ndɔ.
44 [Lo teenn kore ke aw ɔn dew
oy ang ddem, puru ke aw ɔn oy ang
ddem.]
45 Bbo gɔli aw dda are e-dda ma-
jang a, e-gange ke ddang. Mba kinga
tebbe ke tɔkɔrɔ gɔli kara baa maji
uta ngem gɔli joo kem kare dilai ne
kem puru te, ke aw ɔn ke ndɔ ke ndɔ.
46 [Lo teenn, kore ke aw ɔn dew
oy ang ddem, puru ke aw ɔn oy ang
ddem.]
47 Bbo kimi aw dda are e-dda
majang a, ɔru ke ddang. Mba maji
ta kande Bbe-kɔn te le Lubba kimi
kara baa, uta ngem kimi joo kem
kare dilai ne kem puru te ke aw ɔn
ke ndɔ ke ndɔ.
48 Lo teenn kore ke aw ɔn dew oy
ang ddem, puru ke aw ɔn oy ang
ddem.
49 Mba puru a kɔru dewje tɔyn
toke kate ke dɔru ne te.
50 Kate to ne ke maji. A bbo kate
tel neel ang ngaa a, ddi bba dew a
dda kare kate le tel neel bbay wa?
Maji kare kate to rɔse te ta isije ke
me-wul-lɔm horose te.

10

*Tar kinya naa le dene de ke din-
gaw*

1 Goe te a, Jeju ɔtu lo teenn aw
nange te ke Jude, tura Jurden te. A
dewje ke banya tel mbɔnje naa rɔe
te bbay, are naw ñ-tɔjude ne ddew
kara baa toke naw ñ-dda ke ndɔ
tɔyn.
2 Parijiyenje awje rɔ Jeju ta nae,
ngaa dujeje na: « Ndu are ddew
dingaw ta tubba dene laa wa?»
3 Jeju ilade te na: « Moyiji unn ndu
arese na ddi wa?»
4 Dilaeje te na: « Moyiji are ddew
dingaw kare dda maketuru ta tɔju to
ninya dene le ne ngaa, bba ta tubba
dene laa.»
5 Yeenn ngaa Jeju pa arede na: «
Moyiji uja ndu neenn le maketuru te
arese wɔju dɔ me-ketere lese.
6 A kunn kutu neje te ke Lubba
dda le, ñ-dda dingaw de ke dene.
7 Mba yeenn a, dingaw a kinya
bɔeje, ke kɔenje ta nayn ke dene laa,
8 ta dede joo kem, da ddeeje to da-
rɔ ke kara baa.
9 Ne ke Lubba mbɔn naa te a, maji
kare dew kayn hore ang.»
10 Kare ke ñ-teeje key a, nje-njaje-
go Jeju te le tel dujeje tar dɔ tar te
neenn le bbay.
11 Nilade te na: « Dew ke tubba
dene laa, ngaa taa mare, dda maji
ang ke dene ke kete ke ñ-tubbae le.
12 Ddew kara baa, bbo dene mbete
ngaweje, a tel taa mare a, dene le
dda lo-to maji ang.»

*Jeju bbar tar ke maji dɔ ngannje
te*

13 Dewje ddeeje ke ngannje kare
Jeju ɔrude ke jia, a nje-njaje goe te
aw inje ke dewje le.
14 Jeju oo neenn le, a neele ang,
ngaa pa are nje-njaje goe te le na:
« Inyaje ngannje are ddeeje rɔm te,
ɔkuje de ddew ang. Mba Bbe-kɔn
le Lubba to le dewje ke toje toke le
ngannje.
15 Tɔkɔrɔ njaa m-pa marese, dew
ke taa Bbe-kɔn le Lubba toke le
ngonn ang a, a kande me te ndɔ kara
ang.
16 Yeenn ngaa nuwa ngannje le ke
kare te, nila jia dɔde te ngaa ñ-bbar
tar ke maji dɔde te.

Jeju de ke nje-ne-kinga

17 Kare ke Jeju unn ddew ta kɔtu
a, mare dingaw ddee ke ngɔru ɔsu
mekeji gɔle nɔe te ngaa duje na: «
Nje-ne-tɔju ke maji, ddi a maji kare
m-dda bba ta kinga ne tebbe ke ke
ndɔ ke ndɔ wa?»
18 Jeju ilae te na: « Mba ddi bba
e-bbarem dew ke maji wa? Dew ke
maji goto, Lubba kara baa a maji.

19 E-gere nduje ke na: ‹E-tɔl dew
ang, e-dda lo-to maji ang ang, e-
bboko ang, e-pa tar naji ngem ang,
ere dew e-taa ne laa ang, e-wal bɔije
ke kɔinje.»
20 Dingaw le ilae te na: « Nje-ne-tɔju,
maw ngem ndujeenn ke kasem baa
ndereng bbokone.»
21 Jeju aae, ngaa ndike, ngaa pa are
na: « Ne kara ngaa dui: Aw labbe
neje tɔyn ke ee ne, ta are nare nje-
ndooje. A a kinga neje darâ. Goe te
a, e-ddee unn gom.»
22 A toke dingaw le oo tar le a, rɔe
oy njururu ngaa nɔtu ke rɔ-neel ang,
mba nee ke ne-kingaje nya.

23 Jeju ila keme aa ne lo mbɔre te
tɔyn ngaa pa are nje-njaje goe te na:
« To ngeng nya ke nje-ne-kingaje ta
kande me Bbe-kɔn te le Lubba.»
24 Tar le gange singa nje-njaje goe
te le. A Jeju pa arede bbay na: «
Ngannem, to ngeng nya ta kande me
Bbe-kɔn te le Lubba!
25 Kande le nje-ne-kinga me Bbe-
kɔn te le Lubba ngeng uta kande le
jambal buwa suwa te.»
26 Tar le aw gange singa nje-njaje
goe te le ke kete kete. Ngaa ñ-duju
naa na: « Yeenn a, na bba ase kinga
kaji wa?»
27 Jeju aade ngaa pa arede na: « To
ne ke nya dew, bbo nya Lubba ang.
Mba Lubba ase ta dda ne tɔyn.»

28 Yeenn ngaa Piyar pa are na: «
Oo! Jinya neje tɔyn a junn goi.»
29 Jeju ilae te na: « Tɔkɔrɔ m-
pa marese: Dew ke inya key laa,
ngakɔen ke dingaw wase nje ke
dene, kɔenje wase bɔeje, nganne
wase ndɔɔje laa wɔju dɔm, ke dɔ Tar
ke majia,
30 a tel kinga nejeenn ase gɔl
kɔr kara bbasine neenn. Na kinga
key, ngakɔen ke dingaw ke nje
ke dene, kɔenjedede, ngannje, ke
ndɔɔje. Dewje a kula keme ndoo tɔ.
A na kinga tebbe ke ke ndɔ ke ndɔ
me ndɔje te ke aw ddeeje.
31 Nya le dewje ke toje to dewje
ke dɔngɔr, a toje to dewje ke guku.
Ngaa dewje ke toje to dewje ke guku,
a toje to dewje ke dɔngɔr.

Jeju tel pa tar koy ke tar kin laa bbay

32 Jeju de ke nje-njaje goe te daw
dawje ke Jurusalam a, nɔru nɔde.
Keje tar tɔl nje-njaje goe te le ngaa
bbeel dda dewje ke aw unnje gode
le tɔ. Jeju tel ɔru nje-njaje goe te ke
dɔku gire joo le er kara te, ngaa unn
kutu pa tar karede dɔ ne te ke a ta
kingae le na:
33 « Ooje, jaw jawje ke Jurusalam.
Dewje a kilaje Ngonn le dew ji tɔku
nje-poloje Lubba te, ke nje-kɔruje-
gel ndu. Da gange sariya-yo dɔe te
ngaa da kilae ji dewje te ke gereje
Lubba ang.
34 Da kokeje, da ti weren dɔe te,
da tundaeje, da tɔleje ngaa ndɔ mota
goe te a, na kin horo dewje te ke oy.»

Jean de ke Jake ñ-dujuje mare ne ji Jeju te

35 Goe te a, Jake de ke Jan ke toje
to ngann le Jebede ñ-ddeeje rɔ Jeju
ngaa ñ-paje dareje na: « Nje-ne tɔju,
n-ndiki kare e-dda ne ke ja ta duji
neenn areje.»
36 Jeju dujude na : « Ddi a e-ndikije
kare m-dda marese wa?»
37 Dilaeje te na: « Ndɔ piti lei a,
jeje ke joo neenn, are kara isi dɔ ji-
kɔli te, a kara isi dɔ ji-geli te.»
38 Jeju ilae te na: « E-gereje ne ke
aw dujuje ang. A kaseje ta kay engo
kem-to-ndoo ke ma ta kay wa?» A
kaseje ta kinga batem kem-to-ndoo
ke ma ta kinga neenn wa?»
39 Dilaeje te na: « Jase.» A Jeju
pa arede na: « Tɔkɔrɔ, a kayje engo
kem-to-ndoo ke ma ta kay, a kingaje
batem kem-to-ndoo ke ma ta kinga.
40 A tar kisi dɔ ji-kɔlem te, wase
dɔ ji-gelem te to tar lem ang. Lo le
to wɔju dɔ nje ke Lubba mɔse kete
wɔju dɔde.»
41 Keseje ke dɔku le ooje tar le a,
ungu ɔnde dɔ jake de ke Jan te.
42 Yeenn ngaa Jeju bbarde tɔyn
ngaa pa arede na: « E-gereje to
nje ke dewje aw oojede to mbayje

aw ddaje dingaw dɔ dewje te, ngaa
dewje ke bo aw nyaje dɔde te.
43 A horose te, to toke baann ang.
A toke mare dew horose te ndiki ta
ddee to dew ke bo a, maji kare ń-
ddee to nje-kula lese.
44 Ngaa toke mare dew horose te
ndiki ta ddee to dew ke dɔngɔr a,
maji kare ń-ddee to bbere lese tɔyn.
45 Mba Ngonn le dew ddee kare
dewje ddeeje to nje-kulaje laa ang.
Ń-ddee ta to nje-kula le dewje, ta
kunn rɔe to ne-kuka dɔ dewje ke
banya.

Jeju dda are kem Bartime ddee maji

46 Jeju, ke nje-njaje goe te ń-teeje
Jeriko. Ngaa toke Jeju de ke nje-
njaje goe te, ke dewje ke banya daw
ń-teeje me tɔku bbe te le ta kɔtu
a, mare nje-kem-tɔ ke to ngonn le
Time, ria na Bartime isi mbɔr ddew
te aw kɔy ne.
47 Toke noo na Jeju ke Najarete a
aw nday a, nunn kutu kuru ekii na:
« Jeju, Ngonn le Dabbiti oo kem-to-
ndoo lem!»
48 Dewje nya inje saa kare nutu
tae, a nuru ekii ke taar na: « Ngonn
le Dabbiti, oo kem-to-ndoo lem!»
49 Jeju ar lo kara ngaa pa na: «
E-bbareje.» Dewje le bbareje ngaa
paje areje na: « E-dda singa in taar,
naw bbari!»
50 Nila tɔku kubbu laa nangê,
nubba nange nin nar taar ngaa naw
ke rɔ Jeju te.
51 Jeju duje na: « Ddi a e-ndiki kare
m-dda mari wa?» Nje-kem-tɔ le ilae
te na: « Nje-ne-tɔju, m-ndiki ta tel
koo lo!»
52 Jeju pa are na: « Aw, koo me te
lei aji!». Njange baa goe te a, ń-tel
noo lo ngaa nunn go Jeju ddew-bô.

11

Kande le Jeju Jurusalam

1 Toke Jeju ke nje-njaje goe te
teeje ngɔsi ke Jurusalam, ngɔsi ke
Betepaje, ke Betani, dɔ ddingiri kake
olibeje te a, Jeju ula nje-njaje goe te
joo nɔe te kete.
2 Ngaa pa arede na: « Awje ngonn
bbe te ke nɔse te tonn. A ta teeje be
a, a kooje mare ngonn kororo ke ń-
tɔe, nayn dew isi dɔe te ang bbay.
E-tuteje e-ddeeje saa.
3 Bbo dew dujuse na: ‹Mba ddi
bba e-ddaje ne ke be wa› a, ilaeje te
na: ‹Ebbe-dewje a duju, a na kare
ń-tel saa njange baa.› »
4 Dawje ngaa dingaje ngonn ko-
roro ke toke tɔe ta ndoko te ddaka
mbɔr ddew te, ngɔsi ke ta key ngaa
ń-tuteje.
5 Mare dewje ke eeje teenn duju-
jede na: « Ddi a aw ddaje neenn wa?
Mba ddi bba aw tutuje ngonn kororo
le wa?»
6 Nje-njaje go Jeju te le ilaje dewje
le te ddew kara baa toke Jeju pa
arede le. Ngaa dewje le inyade are
dawje saa.
7 Dawje ke ngonn kororo le dare
Jeju. Ń-labbeje kubbuje lede dɔ
kororo te le, ngaa Jeju aal isi dɔe te.
8 Dewje nya labbeje kubbuje lede
dɔ ddew te, a mareje tukaje kamje
me mu te labbeje dɔ ddew te.
9 Dewje ke aw njaje nɔ Jeju te, ke
nje ke aw njaje goe te aw uruje ekii
na: « Ojana! Maji kare Lubba bbar
tar ke maji dɔ dew te ke aw ddee ke
ri Ebbe-dewje.
10 Maji kare Lubba bbar tar ke
maji dɔ kɔn-bbe te ke aw ddee. Kɔn-
bbe le kajeje Dabbiti. Piti to le Lubba
ke isi ddutu dara te nu!»
11 Jeju tee Jurusalam, ngaa aw
ande key-polo-Lubba te. Nila keme
naa ne neje tɔyn mbɔre te, ngaa goe
te a, ne de ke nje-njaje goe te ke dɔku
gire joo le dawje ke Betani mba lo
wul mban.

Kake Pige ke ande ang

12 Lo-kare te a dinje Betani daw
dɔtuje a, bbo dda Jeju le.
13 Noo mare kake pige ke kame ee
te ddew ew, ngaa naw ngɔsi ta koo
se kande to wa? A kame dɔrɔ a noo.
Mba to neyn kande le Pige ang.

14 Yeenn ngaa Jeju pa are kake Pige le na: « A kande kare dew usa ang nyɔm!» Nje-njaje go Jeju te le ooje tar le.

Jeju tubba nje-ne-labbeje key-polo-Lubba te

15 Ń-teeje Jurusalam a, Jeju ande key-polo-Lubba te. Nunn kutu tubba nje-ne-labbeje, ke nje-ndoko neje me key-polo-Lubba te le. Ń-tuta tabeleje le nje ke aw mbelje nare, ke ne-kisi le nje-labbe derje ń-tila,
16 ngaa nare dew kara oto mare ne nday ne me key-polo-Lubba te le ang.
17 Goe te a, ń-tɔjude ne na: « Lubba pa me maketuru te laa na: « Da bbar ri key lem to key-duju Lubba, ke gel-dewje tɔyn a duju Lubba me te. A sese, e-ddaje areje ddee to lo-kiya-rɔ le nje-bbokoje wa!»
18 Tɔku nje-poloje Lubba, ke nje-kɔruje gel-ndu ooje tar le ngaa, aw sangeje gusu ke ta tɔl Jeju. Ń-bbeleje nya, mba ne-tɔju laa aw gange singa dewje ke banya le tɔyn.
19 Lo-kul a, Jeju ke nje-njaje goe te ń-teeje me tɔku bbe te le ke ddang.

Tar kake pige ke oy

20 Lo-kare ke endɔɔ a daw ń-ndayje a, dooje kake pige le a oy taar ndereng ngirae te.
21 Me Piyar ole dɔ tar teenn le, ngaa pa are Jeju na: « Nje-ne-tɔju, oo kake pige ke ɔru saa le a oy njan toonn.»
22 Jeju pa arede na: « Ooje mese te ke Lubba.»
23 Tɔkɔrɔ njaa m-pa marese: Bbo dew pa are ddingiri toonn na: ‹Ɔtu lo teenn aw oso bâ›, a bbo keje-tar to mee te ang, a Lubba a dda kare ne le ddee toke baann.
24 Mba yeenn a, m-pa marese: Ne tɔyn ke aw dujuje Lubba wɔju dɔe a, maji kare ooje mese te to ingaje ne le mban, a Lubba a karese.
25 Ngaa toke arje taar ta duju Lubba, a bbo eeje ke tar ke mare dew a, ɔruje tar le dɔe te, areje Bɔsese ke isi me dara te ɔru tar dɔse te tɔ.»
26 A bbo ɔruje tar dɔ dewje te ang a, Bɔsese ke darâ a kɔru tar majang ke e-ddaje dɔse te ang tɔ.

Na are singa Jeju wa?

27 Jeju ke nje-njaje goe te ń-telje Jurusalam bbay. Kare ke Jeju aw nja me key-polo-Lubba te a, tɔku nje-poloje Lubba ke nje-kɔruje gel-ndu, ke tɔkuje le Jiipije ddeeje rɔe te.
28 Ń-dujeje na: « Na a ari ddew ta dda ne neenn wa? Wase na njaa gate a ari singa ta dda ne neenn wa?
29 Jeju ilade te na: « Ma dujuse tar kara baa. Toke ilamje te a, ma bbar ri dew ke arem singa dda nejeenn le karese tɔ.
30 Na a ula Jan are dda batem dewje wa? Lubba wase dewje wa? Ilamje tar te.»
31 A ń-paje horode te na: « Bbo jilaje te n-pa na: ‹ Lubba a ulae› a, na pa na: ‹ Mba ddi bba e-ndikije te ke Jan le ang wa?›
32 A bbo n-paje na: ‹ Dewje a ula Jan a...› » Tɔku nje-poloje Lubba ke nje-kɔruje gel-ndu, ke tɔkuje le Jiipije le bbeelje dewje ke banya le, mba dewje tɔyn ooje Jan to nje-kila mber-tar le Lubba.
33 Yeenn ngaa dilaje Jeju te na: « N-gere ang.» Ngaa Jeju pa arede na: « Ema kara ma bbar ri dew ke arem singa dda nejeenn le karese ang tɔ.»

12

Gusu-tar dɔ nje-ddaje kula ndɔɔ binye te

1 Goe te a, Jeju unn kutu pa tar ke nje-njaje goe te ke gusu-tar na: « Mare dingaw dda ndɔɔ binye. Ń-dda ndoko ń-guku ne dɔe. Nuru buwa me er te mba kore ne maann binye le. Ngaa ń-dda mare lo-kisi taar mba kaa ne lo ke dɔ ndɔɔ te le. Goe te a, ninya ndɔɔ le ji mare nje-kula ndɔ binyeje te a, naw mba te.
2 Tee kare kuja kande binye te le a, nula nje-kula laa rɔ nje-kula ndɔɔ binyeje te le kare dula ke engaen.

3 A nje-kulaje le uwaeje undaeje
ngaa tubbaeje are ń-tel jia baa.
4 Nje-ndɔɔ le ula mare nje-kula
laa a, nje-kulaje le undaje dɔe ngaa
tajeje.
5 Nje-ndɔɔ le tel ula mare bbay
a, a nje-kulaje le tɔleje. Ń-tel nula
mareje banya bbay a, nje-kulaje le
tunda mareje, a tɔl mareje.
6 Ngonne ke dingaw ke ń-ndike
nya kara baa ngaa nayn. Nulae to
dɔbɔyn dew rɔ nje-kulaje te le mba
ń-pa na: ‹Da bbeel ngonnum.›
7 A nje-kulaje le paje horo naa te
na: ‹Nje-kuwa ne-ndubba le ann. E-
ddeeje areje ń-tɔle, ta ndɔɔ le ddee
to leje!›
8 Yeenn ngaa, duwaje ngonn le,
ń-tɔleje ngaa ń-teeje ke niinne me
ndɔɔ te le dilaje ddaka.
9 Ddi a nje-ndɔɔ le a dda wa?
Na ddee tɔl nje-kulaje le ta na teel
ke ndɔ le kare mare nje kula ndɔɔ
binyeje te ke ddang.
10 E-turaje tar ke Maketuru le
Lubba pa neenn ang wa? Maketuru
le na:
‹Er ke nje-kɔsuje key mbeteje le,
er lel ddee to singa gɔl key ke dungu
nangê.
11 To ne ke Ebbe-dewje a dda,
ngaa kura nya kemje te.› »
12 Daw sangeje ddew ta kuwa Jeju
le mba ń-gereje to ń-pa gusu-tar
neenn le wɔju dɔde. A ń-bbeelje
dewje ke banya le, ngaa dinyaeje a
dɔtuje.

Tar kuka lambo ke Sejar

13 Dulaje mare Parijiyenje, ke
mare dewje ke eeje me mbɔnaa te le
Erode Atipase rɔ Jeju te ta nae ddew
tar te ke tae te.
14 Ń-ddee ń-paje dareje Jeju le na:
« Nje-ne-tɔju, n-gere to aw pa tar ke
tɔkɔrɔ, aw tɔju ddew le Lubba ddew
tar te ke tɔkɔrɔ. Ngaa aw bbeel kem
dew ang ddem, dew ke bo wase dew
ke ten kara osoi te ang. E-pa areje
joo: Ndu areje ddew ta kuka lambo
ke tɔku mbay Sejar wase ta kuka ang
wa? Ta juka wase juka ang wa?»
15 A Jeju gere to ne ke daw deje
mede te to dang ke ye ke daw ń-pa,
ngaa pa arede na: « Aw namje mba
ddi wa? E-ddeeje ke mare kande
nare kara aremje moo.»
16 Ń-ddeeje ke mare kande nare
dareje, ngaa ń-dujude na: « Endaji
dɔ dew, ke maketuru ke ń-dda kande
nare te neenn toje to le na wa?»
Dilaeje te na: « To le Sejar.»
17 Yeenn ngaa Jeju pa arede na : «
Areje Sejar ne ke to le Sejar, a areje
Lubba ne ke to le Lubba.» Tar laa le
nya dewje ke ddeeje ta nae le.

Tar kin le dewje ke oy

18 Mare saduseyenje ddeeje rɔ Jeju
te. Saduseyenje le paje na dewje ke
oy a kinje ang. Ń-dujuje Jeju na:
19 « Nje-ne-tɔju, Moyiji unn ndu
areje me maketuru te na: ‹Toke
dingaw uju ke dene laa ang, a oy
a inyae, a bbo ngokɔn dingaw le to
a, maji kare ń-taa dene le nuju ne
ngannje nare ngokɔen ke oy le.
20 Lew, mare ngakɔn naaje ke
dingaw eeje siri. Ne ke dɔngɔr ń-taa
dene, ngaa nuju saa ang a noy.
21 Joo lede taa dene le a uju saa
ang a oy tɔ. Mota lede ta dene le a
toke baann bbay.
22 Aw ne ke goe goe are dede ke
siri le dujuje ang a doyje tɔyn. Ngaa
goe te a, dene le kara oy tɔ.
23 Ndɔ kin le dewje ke oy a, na
horode te a, a to nje-dene le wa?
Mba dede siri tɔyn njaa ń-taaje dene
le.»
24 Jeju ilade te na: « E-ndemje
ddew, mba e-gereje Maketuru le
Lubba ang ddem, e-gereje singa-
mɔngu le Lubba ang ddem.
25 Ndɔ ke dewje ke oy inje a,
dingaw a taa dene ang ddem, dene
a taa ngaw ang ddem. Da kisije toke
le anjije me dara te.
26 Tar ke wɔju dɔ kin le dewje ke
oy le, e-turaje tar ke me maketuru
te le Moyiji le ang wa? Lubba pa
are Moyiji mbɔr ber-kam te ke aw
ɔn puru pa na: ‹M-to Lubba le

Abaraham, Lubba le Ijake, ke Lubba
le Jakobbo.›
27 Lubba to Lubba le dewje ke oy
ang, ñ-to Lubba le dewje ke isi kem
baa. Yeenn a, e-ndemje ddew njaa
nyɔm.»

Ndu ke ngeng uta keseje

28 Mare nje-kɔru gel Ndu oo tar
lede le, a gere to tar ke Jeju ilade
te to ke dɔgɔle, ngaa ddee rɔ Jeju te
ngɔsi duje na: « Ndu ke dda ngeng
uta keseje tɔyn wa?»
29 Jeju ilae te na: « Ndu ke ngeng
uta keseje na: ‹See ngann Ijarayelje,
ooje! Ebbe-dewje ke to Lubba leje a
to Ebbe-dewje kara baa.
30 Maji kare e-ndiki Ebbe-dewje
Lubba lei ke mei tɔyn, ke kewn lei
tɔyn, ke keje lei tɔyn, ke singai tɔyn.›
31 Joo le ndu a neenn: ‹E-ndiki nje-
mari toke da rɔi njaa.› Mare ndu ke
ngeng uta nje ke jo neenn goto.»
32 Nje-kɔru gel Ndu le pa are Jeju
na: « Maji nya, Nje-ne-tɔju! Tar ke
tɔkɔrɔ a e-pa neenn. Ebbe-dewje
a to Lubba kara baa, mare Lubba
dang goto.
33 Maji kare dew kara kara ndiki
Lubba ke mee tɔyn, ke keje laa tɔyn,
ke singae tɔyn. Ngaa maji kare
ñ-ndiki nje-mare toke da-rɔe njaa.
Yeenn maji uta ne-poloje ke ta ro ke
ne-kare-baaje dang dang.»
34 Jeju oo a, tar ke nje-kɔru gel Ndu
le ilae te le to tar kem-kare. Yeenn
ngaa ñ-pa nare na: « Ee ngɔsi baa
ke Bbe-kɔn le Lubba.» Goe te a, dew
tay duje tar ang ngaa.

Tar dɔ Mesi te de ke Dabbiti

35 Jeju aw tɔju ne me key-mbɔn
naa te le jiyipije a, duju tar na: «
Nje-kɔruje gel ndu a kaseje ta pa
na Kiriste to ngonn le Dabbiti toke
baann wa?
36 Dabbiti njaa kara, toke Ndil-me-
nda ddusu mee a, pa na:
Ebbe-dewje Lubba pa are Ebbemje
na:
‹E-ddee isi dɔ ji-kɔlum te,
ndereng ta mungu nje-baanji lei kɔy
gɔli te bba.›
37 Dabbiti njaa kara bbar Kiriste to
Ebbeeje. Yeenn a, Kiriste le a to
ngonne toke baann wa?» Dewje ke
nya aw ooje tar laa le ke rɔ-nel.

Jeju ndɔru mbi dewje wɔju dɔ nje-kɔruje gel Ndu

38 Jeju pa me ne-tɔju te laa na:
« Aaje rɔse wɔju dɔ nje-kɔruje gel
ndu ke ndikije ta kula kubbu ke ngal
bba ta kase ne lo, ngaa ndikije kare
dewje ddajede lapiya nata.
39 Ñ-ndikije ta kuwa lo kisi ke kete
me key-mbɔ-naa te, ngaa ta kuwa
dɔngɔr lo-kisi lo ne-kusa kusu te.
40 Daw ñ-taaje neje le dene-
ndubbaje jide te tɔyn ngaa daw
dujuje Lubba kure ew ta kare dewje
oojede to dewje ke maji nya. Mba
yeenn a, sariya ke dɔde te a ngeng
nya kuta le kese dewje.»

Ne-kare baa le dene-ndubba ke to nje-ndoo

41 Goe te a, Jeju tur keme ke ne te
ke daw dila ne-kare-baa me te, ngaa
naw noo ne ke dewje aw ilaje. Nje-
ne-kingaje aw ilaje tɔku nare.
42 Mare dene-ndubba ke to nje-
ndoo ddee ila ngann kande nare joo
kɔre boy ang.
43 Yeenn ngaa Jeju bbar nje-njaje
goe te ngaa pa arede na: « M-pa
tar ke tɔkɔrɔ marese: Dene-ndubba
ke to nje-ndoo neenn ila ne bo uta
dewje tɔyn.
44 Mba kese dewje tɔyn, nare ke
dooje ne ta dda ne ang a dilaje. A ne,
bbay nare ke nayn ta kare ñ-ngem
ne rɔe a nila.»

13

Jeju pa tar key-polo-Lubba ke da tɔ

1 Kare ke Jeju in me key-polo-
Lubba te aw tee ke ddaka a, mare
nje-nja goe te pa are na: « Nje-ne
tɔju, Oo erje ke kura neenn, oo tɔku
key neenn!»
2 Jeju ilae te na: « Tɔku key ke aw
oo neenn le, mare er kara a nayn dɔ
mare te, lo te ke neenn ang. Da tɔ
neje neenn tɔyn.»

Neje ke a toje kete bba ddutu ndɔ a ddee

3 Jeju isi nangê dɔ ddingiri olibeje te, nɔ key-polo-Lubba te. A Piyar, Jake, Jan ke Andere ke isije saa keteenn ke karede baa le dujeje na:
4 « E-pa areje: Ndɔ ke dda nejeenn a teeje wa? Ddi a, a tɔjuje kare ke neje tɔyn a tunga ne le wa?»
5 Yeenn ngaa Jeju pa arede na: « Aaje rɔse! Areje dew erese ang!
6 Dewje nya a ddeeje ke rim ngaa a paje na: ‹M-to Mesi le!› Da kereje dewje nya.
7 Bbo ooje tar ddɔ ke aw ddeeje ngɔsi ke tar ddɔ ke nayn ddew ew a, areje bbeel ddase ang. Maji kare nejeenn le toje. A, a to ddutu ndɔ ang bbay.
8 Gel-dewje a kinje ta dda ddɔ ke mare gel-dewje. Bbe-kɔn a kin ta dda ddɔ ke mare bbe-kɔn. Nange a yeke loje te dang dang, tɔku bbo a koso. A nejeenn tɔyn a toje toke le kunn-kutu nduru-ndo le dene.»

Ne ke a kinga nje-njaje go Jeju te

9 « A sese, undaje kemse dɔ rɔse te. Dewje a kaw ke se nɔ sariya te. Dewje a tundase me key-mbɔn naa te le Jiipije, da kaw ke se nɔ ngann mbayje te, ke nɔ tɔku-mbayje te wɔju dɔm, ngaa a toje to nje-tar-najije lem.
10 Mba maji kare dila mber Tar ke majidare dewje tɔyn kete bba.
11 Toke daw ke se sariya te a, areje mese sangese kete wɔju dɔ tar ke a paje wase, gusu ke a paje ne tar le ang. Tar ke Lubba a karese kare teenn njaa, a ta e-paje. To tar ke sese njaa a, a paje ang. To Ndil-me-nda a, a pa tar le.
12 Dewje a kilaje ngokɔnde ji dewje te kare ń-tɔlde, ngaa bɔje a ddaje toke baann ke ngannde tɔ. Ngannje a ddeeje to nje-baanji le nje-kujude, ngaa da kare ń-gange sariya-yo dɔde te.
13 Dewje tɔyn a mbetese wɔju dɔm. A dew ke uwa are ngeng ndereng tee kɔnye te a, a kinga kaji.»

Dewje a kooje ndoo nya

14 « A kooje ‹ne ke maji ang ke aw tuju lo› le lo-kisi te ke to wɔju dɔe ang. Maji kare dew ke aw tura maketuru neenn gere ke maje! Kare teenn, maji kare dewje ke isije nange Jude te aynje awje dɔ ddingir-ije te.
15 Maji kare dew ke isi lo-kisi te ke dɔ key te ddisi aw me key te ta kunn mare ne ang.*
16 Ngaa toke dew ee ndɔɔ a, maji kare ń-tel bbee mba kunn kubbu laa ke ngal ang tɔ.
17 Dɔ ndɔje teenn, a to ndoo nya kare deneje ke eeje ke sem, ke nje ke ngannde aw ilje mba.
18 E-dujuje Lubba kare neenn tee dɔ-ney-kul te ang.
19 Mba me ndɔje teenn, dewje a kooje ndoo nya. Unn kute dɔ ndɔ te ke Lubba dda ne nange ndereng bbokone, dewje ooje ndoo toke baann ang. Goe te kara, dewje a kooje ndoo toke baann ang ngaa.
20 Toke Ebbe-dewje tel ke ndɔ ne-jeenn le are nayn ngaji baa ang a, dew kara a kinga kaji ang. A ń-tel ne njaa wɔju dɔ dewje ke ń-mberede toke kete.
21 Yeenn a, toke dew pa arese na: ‹Ya! Mesi ee neenn,› wase: ‹Nee yonn› a, e-ndikije te saa ang.
22 Mba mesije ke tɔkɔrɔ ang, ke nje-kilaje mber-tar ke tɔkɔrɔ ang a ddeeje. Da ddaje ne-mɔrije ke neje ke dum dɔ koo, ta bbo ddew to a, nje ke Lubba mberede kara ta kerede tɔ.
23 Yeenn a, sese, aaje rɔse! Mba m-pa nejeenn kete marese mban.

Ngonn le dew a ddee

24 « Dɔ ndɔɔje teenn, go ndoo te ke dewje a kooje le a, kare a tuka ndul, ney a nda ang ngaa.
25 Endentenrendenje a kinje darâ gaynje nangê, ngaa singa-mɔnguje ke me dara te a yekeje.

* **13:15 13.15** Ooje Matiye 24.17

26 Yeenn ngaa, a kooje Ngonn le
dew a ddee me mum te ke singa-
mɔngu laa tɔyn ddem, ke piti ddem.
27 Yeenn ngaa, na kula anjije
kare mbɔnje dewje ke ñ-mberede dɔ
nange te tɔyn, unn kute kɔyn nange
te kara tee kɔyn nange te ke kara.»

Ne-kɔju-mare ke to kake Pige

28 « Ooje ne-kɔju mare dɔ kake
Pige te. Toke barkem kake Pige unn
kutu tewn, a kame aw unju a, e-
gereje to neyn ne-dubbu ee ngɔsi
ngaa.
29 Ddew kara baa, toke ooje ne-
jeenn le a, maji kare e-gereje to
Ngonn le dew ee ngɔsi ngaa. Nar ta
key te lese.
30 M-pa tar ke tɔkɔrɔ marese:
dewje ke bbokone neenn a koyje
tɔyn ang bbay a, nejeenn tɔyn a
teeje.»
31 Dara, ke nange a ndayje, a tarje
lem a ndayje ndɔ kara ang.»

Dew kara gere ndɔ ke Ngonn le dew a ddee ne ang

32 « A ndɔ, wase kare ke nejeenn
le a teeje ne le dew kara gere ang.
Anjije ke darâ, wase Ngonn le kara
gere ang. Bɔ ke kare a gere.
33 Aaje rɔse bbo e-tibbije ang. Mba
e-gereje ndɔ ke nejeenn le a teeje ne
ang.
34 Neennn a to ddew kara baa toke
dew ke aw ke mba te. Ninya key
nare nje-kulaje laa kare ñ-ngemje.
Nare dew kara kara kula laa kare
dda. A, nunn ndu nare nje-ngem ta
key kare ta aa lo ke kete bbo tibbi
ang.
35 E-tibbije ang, mba egereje ndɔ
ke nje-key le a ddee ne ang, dɔ-kar
te, wase dɔ bakebbe te, wase toke
kunran aw nɔɔ, wase ta lo-kare te.
[Yeenn a, e-tibbije ang, mba e-gereje
ndɔ ke nje-key le a ddee ne ang. Na
ddee dɔ-kare te wase, til te ke lo to
yenene wase, dɔ-bakebbe te wase,
ke esindɔɔ wa kara a gereje ang.]
36 Mba kare ñ-tel ñ-ddee busu a,
ningaje dɔ bbi te ang.
37 Tar ke m-pa marese neenn, m-
pa mare dewje tɔyn: Areje kemse
ketere.»

14

Tɔku dewje ooje taa ta tɔl Jeju

1 Kusu-pake, ke kusu mapa ke ñ-
dda ke wum ang naynje ndɔ joo
baa. A, tɔku nje-poloje Lubba, ke
nje-kɔruje gel ndu aw sangeje ddew
ke ta kuwa ne Jeju ke ke gusu ta tɔle.
2 Mba ñ-paje na: « Maji kare juwae
ndɔ kusu te ang mba a kuju bula.»

Mare dene ungu yambo dɔ Jeju te

3 Jeju ee Betani me key te le Simɔ
ke to nje-banji. Kare ke naw nusa ne
a, mare dene ddee ke yambo ke gate
ngeng, me ku Alebatere te. Ñ-tɔ ta
ku le ngaa nungu yambo le dɔ Jeju
te le.
4 Rɔ mare dewje ke eeje teenn
neelde ang ngaa ñ-paje horode te na:
« Ñ-tuju yambo neenn baann mba
ddi wa?
5 Jase ta labbe yambo le kande
nare tɔl muta a kare nje-ndooje ang
wa! Ngaa ñ-paje tar le dene le maji
ang.
6 A Jeju pa arede na: « Inyaeje
ddekeke! Aw jɔkeje mba ddi wa? Ne
ke ñ-dda sem neenn to ne ke maji.
7 Nje-ndooje a kee ke se neenn ke
ndɔ tɔyn. Ndɔ ke mese ndiki a, a
ddaje ke de maji. A ema, ma kee ke
se ke ndɔ tɔyn ang.
8 Ne ke nase ta dda, a ñ-dda.
Nungu yambo rɔm te kete ta ngina
ne ndɔ ke da dubbum ne.
9 M-pa marese, tar ke tɔkɔrɔ, lo
tɔyn ke dila mber Tar ke maji ke te,
dɔ nange te tɔyn, da pa tar ne ke
dene neenn dda, ngaa dewje a koleje
mede dɔe te».

Judase ndiki ta kila Jeju ji dewje te

10 Judase Isikariyote ke to kara le
nje-njaje go Jeju te ke dɔku gire joo
aw rɔ tɔku nje-poloje Lubba te ta
kila Jeju jide te.
11 Dooje tar laa le a rɔde neelde
nya, ngaa dunnje ndude ta kare
nare. Yeenn ngaa Judase unn kutu

sange ddew ke maji ke na kila ne Jeju jide te.

Jeju are ń-dda muru Pake

12 Dɔngɔr ndɔ kusu mapa ke ń-dda ke wum ang, ke to ndɔ ke daw ń-tɔl ne ngann bateje mba dda ne muru Pake a, nje-njaje go Jeju te paje areje na: « Lo ke dda a e-ndiki ta kare jaw mɔse muru Pake kete jari wa?»
13 Yeenn ngaa Jeju ula nje-njaje goe te joo kete na: « Awje tɔku bbe te, a, a kingaje mare dingaw ke oto joo maann. A unnje goe.
14 Key ke nande te a, e-paje areje nje-key le na: ‹Nje ne-tɔju duju na: Lo ke dda, ema ke nje-njaje gom te ja kɔn muru Pake kete wa?
15 Nje-key le a tɔjuse mare lo ke tate ke toke mɔse mban dɔ key te taar. Neje tɔyn to me te. Lo le a, a mɔseje ne-kusa leje le ke te.»
16 Nje-njaje goe te le ɔtuje awje tɔku bbe te le. Dingaje neje le tɔyn ddew kara baa toke ń-pa arede le, ngaa ń-mɔseje muru Pake le.

Mare nje-nja-go Jeju te a kilae ji dewje te

17 Lo-kul a, Jeju de ke nje-njaje goe te ke dɔku gire joo ń-ddee ń-teeje.
18 Kare ke disije daw dusaje ne a, Jeju pa na: « Tɔkɔrɔ njaa, m-pa marese, dew kara horose te ke aw usa ne sem a kilam ji dewje te.»
19 Rɔ nje-njaje goe te le neelde ang nyɔm, ngaa dunn kutu duje kara kara na: « To ema wa?»
20 Jeju pa arede na: « To kara lese, sese ke dɔku gire joo. Ne ke nula jia naate sem me sambe te neenn.
21 Ngonn le dew a koy ddew kara baa ke tar ke makuturu le Lubba pa dɔe te. A kem to ndoo a to le dew ke a kila Ngonn le dew ji dewje te. Duje ang kara maji nya uta.

Muru me-kara

22 Kare ke daw dusa ne a, Jeju unn mapa, ngaa are wooyo Lubba a, arede, a pa na: « E-taaje ne neenn, to da rɔm ann.»
23 Goe te a, nunn engo-maann binye, ngaa nare wooyo lubba a narede nare dede tɔyn njaa dayje.
24 Jeju pa arede na: « Yeenn to mesem ann. To mese ke Lubba ɔsu ne dɔnɔ ke dewje ke banya are ungu nange mba kare tar majang lede ɔru ne dɔde te.
25 M-pa tar ke tɔkɔrɔ marese: Ma kay maann binye neenn ang ngaa ndereng ndɔ ke ma kay ne maann binye ke siki ke se me Bbe-kɔn te le Bɔmje.

Jeju pa na Piyar a mbete ne

26 Dɔsuje pa wal Lubba, ngaa goe te a, ń-teeje dawje dɔ ddingiri Olibeje te.
27 Jeju pa are nje njaje goe te na: « Sese tɔyn njaa a tusumje kiyamje. Mba ń-dda me Maketuru te na:
Ma tɔl nje-ngem bateje
ta bateje le a sarenje naa kara kara.
28 A bbo mi horo dewje te ke oy a, ma kaw nginase Galile.»
29 Piyar pa are na : « Le dewje tɔyn tusije inyaije kara, ema, ma kinyai ang.»
30 Jeju pa are na : « Tɔkɔrɔ, m-pa mari, til te neenn njaa, kete bba kare kuran nɔ gɔl joo a, a mbetem gɔl mota pa na e-gerem ang.»
31 A Piyar tel pa are ngeng bbay na: « Le ase ta koy sei kara, ta pa na m-geri ang, ma pa baann ndɔ kara ang.» Ngaa keseje kara paje toke baann tɔ.

Jeju duju Lubba Jetesemane

32 Jeju de ke nje-njaje goe te daw ń-teeje lo te ke daw bbar na Jesetemane a ń-pa narede na: « Maw ta duju Lubba, ta isije neenn.»
33 Ń-jin Piyar, Jake, de ke Jan naw ke de. Bbeel unn kutu ddae ddem, rɔe neele ang ddem.
34 Ngaa ń-pa narede na: « Rɔm neelem ang toke ne ke ma ta koy-jeenn. E-naynje neenn. Areje bbi ɔru kemse ang.
35 Naw ddew ew ngaji, noso nangê ngaa ń-duju Lubba kare bbo ddew

to a, nuta kare ne-kem-to-ndoo te
neenn ke dddang.
36 Ń-pa na: « Aba * Bɔy, ei ase ta
dda ne tɔyn, uta engo-kem-to-ndoo
neenn mbɔrum te ke ddang. A e-dda
ne ke mem ndiki ang, ne ke mei ei
njaa ndiki a ta e-dda.»

37 Jeju tel ddee rɔ nje-njaje goe te
ke mota le a, daw ŋ̂-tibbije. Ń-pa
nare Piyar na: « Simɔ, aw tibbi wa?
Ase ta kisi kem baa mba gɔl kare
kara be ang wa?
38 Areje bbi ɔru kemse bbo e-
dujuje Lubba kare osoje me ne-na te
ang. Dew ee ke keje ta dda ne ke
maji njaa, a da-rɔ ee ke singa ang.»

39 Jeju tel aw ddew ew, ngaa duju
Lubba toke baann bbay.
40 Ń-tel ŋ̂-ddee rɔ nje-njaje goe te
le a, ningade dɔ bbi te bbay mba
kemde kemde to bbi dɔrɔ. A ŋ̂-
gereje tar ke ta pa kare ang.

41 Ń-tel ŋ̂-ddee ke gɔl mota laa a,
ŋ̂-dujude na: « E-naynje aw tibbije
ngaa aw uwaje rɔse bbay wa? Bbaye
ngaa, kare ase ngaa. Bbasine neenn,
da kunn Ngonn le dew kulae ji nje-
ne-ddaje te ke maji ang.
42 Inje, jawje! Nje kunnum kulam
jide te le ddee ngaa.»

Duwa Jeju

43 Kare te ke Jeju nayn aw pa tar
bbay a, kara le nje-njaje-goe te ke
dɔku gire joo, ke ria na Judase ddee
ke dewje banya banya. Duwaje tɔku
kiyaje ke kakeje jide te. Tɔku nje-
poloje Lubba, nje-kɔruje gel Ndu, ke
tɔkuje le Jiipije a ulajede.
44 Judase nje kula Jeju me jide te le
tɔjude gusu ke na dda ne. Ń-pa na:
« Dew ke m-to mbiya a to ne ann.
Uwaeje ta e-ngemeje ke maje awje
saa.»
45 Kake ŋ̂-ddee ŋ̂-tee a, ŋ̂-ngese ke
rɔ Jeju te ngaa ŋ̂-pa na: « Nje-ne-
tɔju.» Ngaa ŋ̂-to mbia.
46 Yeenn ngaa, dewje le ilaeje Jeju
le uwaeje.
47 Mare nje-nja-go Jeju te ɔru tɔku
kiya ngaa tuka mbi nje-kula le tɔku
nje-polo-Lubba ti.
48 Jeju pa arede na: « E-ddeeje ke
tɔku kiyaje ke kakeje ta kuwam ne
toke m-to nje kuwa ne le dewje ke
singa wa?
49 Ke ndɔje tɔyn mee ke se key-
polo-Lubba te maw m-tɔju ne a
uwamje ang. A ne neenn to mba
kare tar ke Maketuru le Lubba pa
ddee to tar ke tɔkɔrɔ.»
50 Yeenn ngaa nje-njaje goe te
tuseje inyaeje a aynje.
51 Mare basan unn go Jeju le, a bel
a ŋ̂-kiri ne rɔe. Da kuwae a,
52 ŋ̂-tusu bel le ninya a nayn rɔe
baa.

Daw ke Jeju lo gange sarya te le Jiipije

53 Daw ke Jeju bbe le tɔku nje-polo-
Lubba. Lo teenn, tɔku nje-poloje
Lubba, tɔkuje le Jiipije, ke nje-kɔruje
gel Ndu tɔyn mbɔnje naa.
54 Piyar inya are daw ke Jeju ddew
ew a unn goe ndereng ande ne
me ndoko te le tɔku nje-polo-Lubba.
Nisi ke mbambaje lo teenn naw ŋ̂-
ndibbi puru.
55 Tɔku nje-poloje Lubba, ke dewje
ke lo-sariya te le tɔyn, daw sangeje
mare tar ta gange ne sariya yo dɔ
Jeju te le a dingaje ang.
56 Dewje nya paje tar-naji-ngemje
dɔ Jeju te le, a tarje le awje go naa te
ang.
57 Mareje inje ngaa ulaje tar
ngemje ta Jeju te le paje na:
58 « Jo tae te njaa, ŋ̂-pa na: ‹Ke-
polo Lubba neenn, dewje a ddaje.
Ma tuju ta dda mare ke dewje a
ddaje ang me ndɔ mota te.› »
59 A dɔ tar te neenn le kara, tarje
lede aw go naa te ang.
60 Yeenn ngaa tɔku nje-polo-Lubba
le in horo dewje te ngaa duju Jeju na:
« Ila tar tar te le dewje ke aw undaje
tar dɔi te neenn ang wa?»
61 A Jeju ar ddekeke, nila tar te
kara ang. Tɔku nje-polo-Lubba le tel

* **14:36 14.36**

duje bbay na: « E-to Mesi, Ngonn le
Lubba ke jaw jɔsu gaje le wa?»
62 Jeju ilae te na: « Yee njann, m-to
Ngonne. A kooje Ngonn le dew ke isi
dɔ ji-kɔl Lubba te. Na kin darâ me
mum te ta ddee.»
63 Yeenn ngaa Tɔku nje-polo-
Lubba tiir kubbuje ke rɔe te ngaa pa
na: « Ń-ndiki ta kinga nje-tar-najji
bbay ang ngaa.
64 Ooje taji ke ń-taji Lubba neenn
mban.» Tar ddi a ejeje dɔe te wa?
Dede tɔyn ń-gange sariyo yo dɔ Jeju
te.
65 Mareje unnje kutu ti weren dɔe
te. Ń-tɔje keme, ń-bbirije jide ń-
tundae ne ngaa ń-dujeje na: « Na
undai neenn wa? E-pa are joo.»
Mbambaje taaje Jeju ngaa tundaje
ka mbɔre.

Piyar mayn tar le Jeju

66 Kare ke Piyar nayn me ndoko te
le beer bbay, a mare dene nje-kula
le tɔku nje-polo-Lubba le ddee.
67 Kake noo Piyar ke aw ndibbi
puru le a, naa keme ngaa ń-pa na: «
Ei kara e-nja ke Jeju dew ke Najarete
le tɔ.»
68 A Piyar le mayn pa na: « M-gere
ne ke a ta pa neenn ang, meje pin.»

Goe te a, nin naw ta ndoko te, a
kuran nɔ.
69 A dene nje-kula le oo Piyar le
ngaa tel pa are dewje ke eeje teenn
na: « Dew neenn to kara le nje-njaje
go Jeju te.»
70 A Piyar tel mayn bbay.

Mbɔr ang a, dewje ke eeje teenn
tel paje areje Piyar bbay na: « A to
kara lede njaa, mba ei kara e-to dew
ke Galile tɔ.»
71 A Piyar unda yo tɔ ne guma
ngaa pa na: « M-gere dingaw neenn
ang.»
72 Kare teenn njaa, kunra nɔ ke gɔl
joo laa. Yeenn ngaa me Piyar ole
dɔ tar te ke Jeju pa are na: « Kete
bba kare kuran nɔ gɔl joo a, a mayn
gɔl mota pa na e-gerem ang.» Yeenn
ngaa Piyar tee ke ngɔru ngaa uru dɔ
nɔ te.

15

Daw ke Jeju rɔ Pilate te

1 Ke esindɔ baa njaa, tɔku nje-
poloje Lubba mbɔnje naa ke tɔkuje
le Jiipije, nje-kɔruje gel Ndu, ke kese
nje-gangeje sariya tɔyn ta koo ne ke
ta dda. Dare ń-tɔ Jeju, ngaa daw saa
nɔ gɔl Pilate te.
2 Pilate duju Jeju na :« E-to mbay
le Jiipije wa?» Jeju le ilae te na: « Ye
njaa e-pann.»
3 Tɔku nje-poloje Lubba undaje
tarje nya dɔ Jeju te.
4 Pilate tel duje bbay na: « Ila tar te
kara ang wa? Oo tarje tɔyn ke dewje
neenn undaje tai te neenn.»
5 A Jeju ila tar te kara ang. Are to
ne ke kange singa Pilate.

Ń-gange sariya yo dɔ Jeju te

6 Ke ndɔ kusu Pake kara kara tɔyn,
ngonn-mbay le aw ɔru dew key-kula
te. To dew ke dewje ke banya ndikije
kare nɔre
7 A mare dew ke ria na Barabase
ee key-kula te, de ke mare dewje ke
tɔlje dew dɔ ndɔ te ke ń-ddaje dɔ-
ngeng ke nje-kɔn-bbeje.
8 Yeenn a, dewje ke banya awje
key le Pilate ngaa dujeje kare ń-dda
ne ke naw ń-dda ke bbal kara kara
narede le.
9 Pilate ilade te na: « E-ndikije
kare minya mbay le Jiipije le marese
wa?»
10 Mba Pilate gere ke maje to me a
ddade dɔ Jeju te a duwaeje dulae jia
teenn.
11 A tɔku nje-poloje Lubba ɔsuje
kutu dewje ke banya kare duju Pi-
late are Barabase a ta nɔre narede.
12 Pilate tel dujude bbay na: «
Yeenn a, ddi a e-ndikije kare m-dda
ke dew ke aw bbareje to mbay le
Jiipije le wa?»
13 Ń-tel duruje ekii na: « E-tɔle dɔ
kake-dese te.»
14 Pilate dujude na: « Ddi ke maji
ang a ń-dda wa? A ń-tel duru ekii
dare ngeng na: « E-tɔle dɔ kake-dese
te.»
15 Pilate ndiki ta dda kare rɔ dewje
ke banya le neelde. Yeenn ngaa

nɔru Barabase key-kula te narede. Nare ɲ̂-tunda Jeju ke ndey a nulae ji mbambaje te kare ɲ̂-tɔle dɔ kake-dese te.

Mbambaje kokoje Jeju

16 Mbambaje awje ke Jeju me key te le ngonn mbay le ngaa bbarje kese mbambaje tɔyn.
17 Dulae kubbu ke kase. Goe te a, ɲ̂-pete kula ke to konn to ejɔkudɔ dunda dɔe te.
18 Goe te a, ɲ̂-ddaeje lapiya ɲ̂-paje na: « Lapiya, Tɔku-mbay le Jiipije.
19 Ń-tunda dɔe ke kare, ɲ̂-ti weren dɔe te, ngaa dɔsu mekeji gɔlde nangê a daw ke dɔde ndereng ta kɔsu ne nange.
20 Ń-kokoeje, ngaa dɔru kubbu ke kase le rɔe te a ɲ̂-tel dulae kubbuje laa. Goe te a, ɲ̂-tee saa daw ne ta kaw tɔle dɔ kake-dese te.

Ń-tɔl Jeju dɔ kake-dese te.

21 Mare dew ke Sirene ria na Simɔ, ke to bɔ Alekejandere de ke Rupusuje, in ndɔɔ aw nday a, duwae dare noto kake-dese le Jeju le.
22 Daw ke Jeju le mare lo te ke daw bbar na Gologota. Kande ri le na « lo ka-dɔ dewje.»
23 Dare maann binye ke dungu ne ke ria na mir me te kare nay, a ɲ̂-mbete.
24 Ń-bbereje dɔ kake-dese te le ngaa goe te a, ɲ̂-ddɔje mbari ta kaynje ne naa kubbuje laa ke dew kara kara a bu.
25 Ń-bbere dɔ kake-dese te ke kare ji-kara ke ke esindɔɔ.
26 Ń-dda mare makeruru ɲ̂-bbere er dɔe te ta tɔju ne gel ne ke ɲ̂-gange ne sariya dɔe te le na: Dew neenn to mbay le Jiipije.»
27 Ń-bbere nje-bbokoje joo dɔ kake-deseje te mbɔre te tɔ. Mare kara er kɔl, a mare kara er gel.
28 Yeenn bba, tar ke ɲ̂-dda me Maketuru te le Lubba ddee ne to tar ke tɔkɔrɔ. Tar le na: « Dilae horo nje-tɔl dewje te.»
29 Dewje ke aw ndayje loteenn tukaje dɔde a tajeje. Ń-paje dareje na: « Ei ke e-ndiki ta tɔ key-polo-Lubba ta tel dda mare ture te me ndɔ mota te le.
30 Ei njaa aji rɔi bbo in dɔ kake-dese te le uru nangê.»
31 Tɔku nje-poloje Lubba, ke nje-kɔruje gel Ndu kara aw kokoje Jeju horo naa te tɔ na: « Naji mare dewje, a nase kaji rɔe ne njaa ang wa!
32 Maji kare ne ke ɲ̂-to Mesi, Tɔku-mbay ke Ijarayel le ɲ̂-ddisi dɔ kake-dese te nuru nangê. Yeenn bba joo a, ja koo meje te saa.» Dewje ke ɲ̂-bberede dɔ kake-dese te mbɔre te le kara aw tajeje tɔ.

Koy le Jeju

33 Unn kute kare te ke ar dana ndereng gɔl kare mota ke lo-kul te, lo ndul dɔ nange te tɔyn.
34 A ta tee gɔl kare te ke mota a, Jeju uru ekii ke singa na: « Eli, Eli, lama sabakantani!» Kande tar le na: « Lubba lem, Lubba lem, e-tusum inyam mba ddi wa?»
35 Mare dewje eeje teenn ngaa ooje tar laa le a, paje na: « Naw ɲ̂-bbar Eli.»
36 Mare dew kara horode te ayn ke ngɔru aw unn mare ta kubbu ula me maann binye te ke mase ngaa kee ta kare te a ula are Jeju kare ay, a pa na: « Inyaje, ja koo se Eli a ddee kɔre dɔ kake-dese te kilae nangê wa!»
37 A Jeju uru ekii ke singa ngaa uwa rɔe.
38 Kubbu ke ɲ̂-tɔ ɲ̂-gange ne me key-polo-Lubba tiir dana, in taar uru nangê.
39 Mbay le mbambaje ke Rɔm ke ar nɔ Jeju te le oo gusu ke Jeju le uwa ne rɔe le a, pa na: « Dew neenn to Ngonn le Lubba tɔkɔrɔ njaa.»
40 Mare deneje eeje teenn tɔ, darje ddew ew daw daaje lo. Mari ke Magadala, de ke Mari kɔn Jakeje ke Joseje, ke Salome deeje horode te.
41 Lew denejeenn le njaje go Jeju te, ngaa ddaje saa kare te ke ɲ̂-nayn ne Galile. Deneje banya banya ke awje saa Jurusalam eeje teenn tɔ.

Jejebbe dubbu neenn Jeju

42 Ndɔ mɔse rɔ ta ngina ne ndɔ-
kuwa-rɔ a, lo-kul te,
43 Jejebbe ke to dew ke bbe te ke
Arimate ddee tee. Ń-to kara le tɔkuje
ke aw isije tɔku lo gange sariya te le
Jiipije. Ne kara naw ń-ngina kɔn-bbe
le Lubba. Nuwa rɔe dingaw naw
duju Pilate kare are niinn Jeju le.
44 A toke Pilate oo na Jeju le
uwa rɔe mban a, tare gange sin-
gae. Yeenn ngaa nula ń-bbar tɔku
mbamba le dewje ke Rɔm ngaa ń-
duje se Jeju le uwa rɔe lew baa wa?
45 Tɔku mbamba ke Rɔm le pa tar
yo le are. Yeenn ngaa nare ddew
Jejebbe kare unn niinn le.
46 Jejebbe le ndoko bel-kubbu ke
nda. Nɔru niinn le dɔ kake-dese te,
ń-ke ke kubbu le ngaa nila me buwa-
yo te ke nare duru me er te. Goe te a,
ń-ndubbu mare er nutu ne ta buwa-
yo le.
47 Mari ke Magedala de ke Mari
kɔn Joseje aw aaje lo ke dila niinn
le ke te.

16

Jeju in horo dewje te ke oy

1 Toke ndɔ-kuwa-rɔ le Jiipije nday
a, Mari ke Magedala de ke Salome,
ke Mari kɔ Jakeje, ń-dokoje yamboje
ta kungu dɔ ninn Jeju.
2 Ke esindɔɔ baa njaa, ke ndɔ-
kuwa-rɔ* ke kare aw tee a, dawje
buwa-yo te.
3 Ń-dujuje naa na: « Na njaa bba a
ndubbu tɔku er ke dutu ne ta buwa-
yo le ke ddang kareje wa?»
4 A toke daaje lo a, tɔku er le toke
ndubbu mban.
5 Yeenn ngaa dandeje buwa-yo te
le. A dooje mare basan ula kubbu ke
ngal a nda, ngaa isi er kɔl, a bbeel
ddade.
6 A basan le pa arede na: « Areje
bbeel ddase ang. Aw sangeje Jeju ke
Najarete ke ń-tɔle dɔ kake-dese te le.
Ń-ndol, nee neenn ang. Lo ke dilae
ke te le a neenn.
7 A, aw paje areje Piyar, ke kese
nje-njaje-goe te, e-paje na: « Na
nginase Galile. Lo ke nunn a kooeje
te, ddew kara baa toke ń-pa narese.»
8 Yeenn ngaa dinje buwa-yo te le ń-
teeje ddaka ngaa daynje dawje ddew
ew mba disaje ngaa ń-gereje ne ke ta
dda ang. Ń-paje tar kara dare dew
ang mba bbeel ddade nya.

Jeju tee inga Mari ke Magedala

9 Go kin te ke Jeju in horo dewje te
ke oy ke ndɔ-kuwa-rɔ ke esindɔɔ baa
le a, ń-tɔju rɔe dɔngɔr nare Mari ke
Magedala ke ń-tubba ndilje ke maji
ang siri mee te le.
10 Naw ń-pa tare nare dewje ke
aw njaje ke Jeju, kare te ke daw
ndingaje ndoo ngaa daw nɔnje le.
11 A toke dooje tar le Mari ke pa na
Jeju nayn kem baa, ngaa nooe le a,
ń-ndikije go tar te laa le ang.

Jeju tee inga nje-njaje goe te joo

12 Goe te a, Jeju unn mare da-rɔ ke
dang bba tɔju ne rɔe nare nje-njaje
goe te joo ke aw awje ke ngonn bbe
te.
13 Ń-tel ń-ddee ń-paje tare dare
keseje. A dede kara ń-ndikije te ke
de ang tɔ.

Jeju tee inga nje-njaje goe te ke dɔku gire kara

14 Dɔbɔyne a, ń-tɔju rɔe nare nje-
njaje goe te ke dɔku gire kara, ke
aw usaje ne, ngaa ń-kɔl ke de wɔju
dɔ mede ke dunn dare Lubba ang
ddem, wɔju dɔ me-ketere lede ddem.
Mba, ń-ndikije go tar te le dewje ke
ooeje goe te ke nin ne horo dewje te
ke oy le ang.
15 Ngaa ń-pa narede na: « Awje dɔ
nange te tɔyn ta ilaje mber Tar ke
maji le areje dewje tɔyn.
16 Dew ke oo mee te, ngaa ń-ddae
batem a, a kinga kaji. Dew ke oo
mee te ang a, sariya dɔe te.
17 Ngaa, ne ke da gere ne dewje ke
a kooje mede te a neenn: Da tubba
ndilje ke maji ang ke rim, ngaa da
paje ndɔn-tarje ke siki.
18 Da Kuwaje lije ke jide. A bbo
dayje ne ke kuma ke maji ang ee te

* **16:2 16.2** Ooje Matiye 28.1

a, ne kara a ddade ang. Da kila jide
dɔ nje-rɔ-toje te, ta rɔ nje-rɔ-toje le a
ddee maji.»

Jeju tel ke rɔ Lubba te

19 Go tar te ke Ebbe-dewje Jeju pa
arede toke baann a, Lubba unne aw
ne dara, ngaa nisi dɔ ji-kɔle te.
20 Nje-njaje-go Jeju te aw ilaje
mber-tar le loje te tɔyn. Ebbe-dewje
umade kula teenn le are ñ-ddaje ne-
mɔrije ta tɔju ne to tar ke daw dila
mbere le to tar ke tɔkɔrɔ.

Maketuru le Luku
Luku
Lk
Tar dɔ Maketurute le Luku

Luku to na wa? Dew gere tar nya dɔ Luku te ang. Nje-kɔruje gel neje paje na ń-to Gereke, ń-to nje-kare kuma ngaa ń-to dew ke ndiki kuru gel neje nya tɔ. Ń-to kara le nje-buwa nja le nje-kayń-kula Pɔl dɔ ndɔ te ke Pɔl aw ne mba kila ne mber Tar ke Maji kare dewje ke to Jiipije ang. Luku le to dew ke to Jiipi ang ngaa noo mee te ke Jeju. Gel-dewje tɔyn ke ddaje Maketuru le Lubba to Jiipije. Luku ke kare baa a to nje-dda Maketuru le Lubba ke to Jiipi ang. Luku dda maketuruje joo. Maketuru Tar ke Maji ke maketuru Kula-dda nje-kayń-kulaje. Luku dda tarje neenn mba ddi wa? Luku dda maketuru neenn mba pa ne tar kare dewje ke taa me Kiriste ke toje to Jiipije ang ngaa aw paje ndɔn tar ke to gereke. Mareje nya horode te gereje tar ne-ji-bbe ke tar kisi le Jiipije ke maje ang. Gele ke neenn bba Luku dda maketuru le mba kɔru ne gel nejeenn karede dooje. Baann tɔ bba kese gel dewje tɔyn ke dɔ nange te ke toje to Jiipije ang a kaseje gereje Jeju to Nje-kaji dewje. Kɔń-tarje ke Luku dda me maketuru Tar ke Maji te Kɔń-tar ke Luku, ke Matiye, ke Marke ujaje me maketuru te to tar ne-tɔju le Jeju dɔ nange te ke Galile, tar kaw le Jeju ke Jurusalam, tar koy le Jeju, tar kin laa horo nje-yoje te ke tar tel le Jeju darâ. Mare tarje ke Luku ke kare baa a dda me maketuru te laa to tar kaw le Jeju rɔ Mate de ke Mari (Luku 10.38-42), tar le dew ke nje-bbokoje tundae (Luku 10.28-37) ke gusu-tar dɔ ngonn te ke nje-ne-tuju te (Luku 15.11-32.) Kɔn tarje ke Luku ngem me maketuru Tar ke Maji te Kɔń-tarje ke Luku ngem horo ne-tɔjuje te ke horo kulaje te ke Jeju dda ngaa noo a ń-dda me maketuru te toke be. -Ngannje, ke dangeteje, ke nje-mbaje ke dewje oojede to ne ang a Jeju ndikide nya. Lubba gere to dewje tɔyn ke dɔ nange te gereje ne Lubba ang ddem dewje tɔyn to dewje ke nayn. Baann bba nula Kiriste to Nje-kaji dewje ta kare dew ke oo mee te saa a inga kaji. Luku uja maketuru neenn ta pa ne tar kare nje-ne-kingaje tɔ. Yeenn bba nɔru ne gel neje nya ke Jeju pa dɔ ne-kinga te. Me maketuru Tar ke Maji ke Luku dda, Luku are ndeje kare nje-taaje me Kiriste unnje ne-kingaje lede umaje ne kula le Lubba ddem, umaje ne nje-maredeje ddem. Tar ke dɔ Jeju te Me bbeje te ke Romeje ɔnje dɔe bbale teenn, dewje aw paje na tɔku-mbay le Romeje kara baa a to tɔku mbayje. Dewje ke toje to nje-taaje me Kiriste paje na Jeju Kiriste kara baa njaa to Tɔku Mbay mba Lubba ndol Jeju horo nje-yoje te ngaa nare ddew kare ta nɔn dɔ neje tɔyn. Yeenn bba, me Tar ke Maji te ke Luku dda me maketuru te, dewje bbar Jeju to Tɔku Mbay uta bbar ke daw ń-bbare ne me kese maketuru Tar ke Maji te. Tarje tɔyn ke Luku dda me maketuru Tar ke Maji te to tar ke wɔju dɔ neje ke Jeju dda ke unn kute Jurusalam (1-2) ndereng tel unda ngange Jurusalam njaa tɔ (24). Goe te ke Jeju in me buwa yo te a, ń-tee ń-tɔju rɔe nje-njaje goe te. Dooje to ń-tel nisi ke tebbe ngaa deeje ke rɔ-nel nya. Kete bba kare Jeju bbar nje-njaje goe te, ngaa kare ta ń-dda mare kulaje dang dang nɔ dewje te tɔyn a, Ndil-me-nda dduse (3-4). Goe te a, Ndil-me-nda ddee dɔ nje-njaje goe te (24.49). Baann bba, da kaseje ta tɔju tar me-maji le Lubba ddew kara baa toke Jeju tɔju.

Tar ke Luku pa dɔ maketuru te laa

1-2 Dew ke bo Topil, mare neje ndayje horoje te ngaa dewje ke ooje neje le ke kemde kunn kute te njaa paje areje. Dede ke dooje neje le ke

kemde le ń-telje ń-ddeeje to nje-paje tar le Lubba. Yeenn bba dewje nya unnje kutu ddaje maketuru, mba kɔru ne gel neje ke ndayje horoje te le.
3 Goe te ke m-sange gel nejeenn le tɔyn ndereng ngirae te ke maje a, ema njaa kara moo maji ta kuja nejeenn le maketuru te kari, dew ke bo Topil,
4 mba kare e-gere to neje tɔyn ke ń-tɔji, to neje ke tɔkɔrɔ.

Mber kuju Jań-Batise

5 Bbal te ke *Erode to tɔku-mbay nange te ke Jude, mare *nje-polo Lubba ee teenn. Ria na Jakari, nee horo nje-poloje Lubba te ke gel Abiya te. Dene laa ria na Elijabete ń-to dew ke gel Arɔn te.
6 Dede joo kem ń-toje gate gate kem Lubba te ngaa ń-njaje ddew turu *ndu te le *Ebbe-dewje ddem.
7 A dujuje ngonn ang, mba Elijabete aw kate ngaa dede joo kem ń-bbukaje nya.
8 Kare te ke Jakari aw dda kula nɔ gɔl Lubba te, mba to ndɔ ke kuwa-dɔ-naa* lede a dda kula a,
9 ddew ne dda te le nje-poloje Lubba, *elemten oso dɔ Jakari te ta kare ande key-polo *Ebbe-dewje te, mba roo ubbu ke ete maji.
10 Dewje ke banya areje ddaka aw dujuje Lubba kare te ke naw ń-roo wubbu le.
11 A mare anji le *Ebbe-dewje tee inga Jakari, nare mbɔr *banń-roo-ubbu te le er kɔl.
12 Kake Jakari unn keme ooe a, mee sange ngaa bbel ddae nya.
13 A anji le pa are na: « Are bbel ddai ang Jakari, mba Lubba oo ndu nɔ lei. Dene lei Elijabete a kuju ngonn ke dingaw kari ngaa a kunda ria na Jan.
14 A to ne ke a kari koko ddem dewje nya a ddaje rɔ-nel ddem, mba ngonn ke da kuje le.
15 Mba na ddee bo nɔ *Ebbe-dewje te, koto ke to ben a kɔru tae ang ddem koto ke in a kɔru tae ang ddem, ń-nayn me kɔenje te njaa bbay a, Ndil-me-nda a ddusu mee.
16 Na dda bba kare ngann Ijarayelje telje ke rɔ *Ebbe-dewje te ke to Lubba lede.
17 Na nja nɔ Lubba te ke ndil, ke singa le Eli ddem, mba turu me bɔje ke rɔ ngande te ddem na dda bba kare *nje-kal-taje telje unnje ddew kem-kare le dewje ke gate gate ngaa na mɔse dewje kare isije dɔ gɔlde te mba ngebbe *Ebbe-dewje.»
18 Jakari pa are anji le na: « Ddi a tɔjum to tar neenn to tɔkɔrɔ wa? Mba m-to bbuka ngaa dene lem bbale banya tɔ.»
19 Anji le tel ke tar are na: « Ema m-to Gabiriyel nje-kar nɔ Lubba te. Lubba ulam ta pa tar kari ngaa ta ndaji Tar ke Maji kari.
20 Oo, gɔbbi a kutu ngaa a kuma ke pa tar pin ndereng ndɔ ke nejeenn le a teeje. Mba oo mei te ke tarje ke m-pa, ke mare ndɔ a ddee to tar ke tɔkɔrɔ le ang.»
21 Dewje ke areje ddaka, aw ngebbeje Jakari sangeje mede, mba goe ew nya me key-polo-Lubba te.
22 Kake ń-tee ddaka a, numa ke pa tar pin ngaa dewje le gereje to noo mare ne toke nin jeenn key-polo-Lubba te le. Ń-dda jia narede ngaa gɔbbe utu nyɔm.
23 Toke ndɔ dda kula laa nunga a, ń-tel naw key laa.
24 Goe te ngaji a, dene laa Elijabete uwa sem. Niya rɔe ase nayn mi, ń-pa na:
25 « Ne ke Ebbemje dda mbam kare te ke mee ndiki, ta kɔru ne ne-rɔ-kul lem kem dewje te a neenn.»

Mber kuju Jeju

26 Elijabete uwa sem ke nayn misan a, Lubba tel ula anji laa Gabere mare bbe te ke ria na Najarete nange te ke Galile.
27 Nulae rɔ ngonn ke dene te ke gere ngaw ang bbay, ke to nje-mɔrɔ le Jejebbe, ngonn ke gel Dabbiti te. Ri ngonn ke dene ke gere ngaw ang bbay le na Mari.

28 Anji le ande dɔe te ngaa pa na: « M-ddai lapiya, ei ke Lubba dda sei me maji. Ebbe-dewje ee sei.»
29 Me Mari sange ngaa neje ń-pa na: « Lapiya ddi a toke be neenn wa?»
30 Anji le pa are na: « E-bbel ang Mari, mba me-maji le Lubba to dɔi te.
31 Oo, a kuwa sem, a kuju ngonn ke dingaw ngaa a kunda ria na Jeju.
32 Ngonn le a ddee bo ngaa da bbare na Ngonn le *Ne ke ddutu dara te ngaa *Ebbe-dewje Lubba a kare ngende-mbay le bɔeje Dabbiti.
33 Na kɔn dɔ nje ke gel Jakobbo te bbal ke bbal ngaa *kɔń-bbe laa a kɔsu kɔyn ndɔ kara ang.»
34 Mari pa are nje-kula le na: « Neenn le a ddee toke baann wa? Mba m-gere ngaw ang bbay.»
35 Anji le tel ke tar are na: « Ndil-me-nda a ddee dɔi te ngaa ndil singa-mɔngu le *Ne ke ddutu dara te a debbe dɔi te. Gele ke neenn bba Ngonn ke maji tɔyn ke a kuje le, da bbare na Ngonn le Lubba.
36 Oo, nuju lei Elijabete ke bbuka nya njaa kara uwa sem are ne ke daw ń-bbare na nje-kuju-ang le, nisi ke sem ke nayn misan ngaa.
37 Mbata ne nya Lubba ndɔ kara ang.»
38 Mari pa na: « M-to bbere le *Ebbe-dewje. Maji kare ne tɔyn ke Lubba ndiki ta dda ddew te lem ddee dɔm te toke ndui pa.» Ngaa anji le inyae a ɔtu.

Mari aw oo Elijabete

39 Me ndɔje teenn Mari in taar ngaa unn ddew ke ngɔru aw ke dɔ ddingirije te mare bbe te ke Juda.
40 Nande key le Jakari ngaa ń-dda lapiya Elijabete.
41 Kake Elijabete oo ndu Mari ke are ne lapiya le a, ngonn ke mee te in njururu. Ndil-me-nda ddusu me Elijabete,
42 a uru eki ke taar pa na: « Lubba bbar Tar ke Maji dɔi te horo deneje te tɔyn, Tar ke Maji laa to dɔ ngonn te ke a kuje le ddem!
43 Ema neenn m-to dew ddi bba kɔn Ebbemjeje ddee rɔm te wa?
44 Mbata oo, kake moo ndui ke arem ne lapiya le a, ngonn ke mem te in njururu ke rɔ-nel.
45 Koko ee ke dene ke oo mee te to tar ke *Ebbe-dewje are ń-pa dare, a ddee to tar ke tɔkɔrɔ.»

Mari ɔsu pa wal ne Lubba

46 Mari pa na:
« Mɔsu gaji *Ebbe-dewje
47 ddem, m-dda rɔ-nel wɔju dɔ Lubba ke Nje-kajim,
48 mba nunn keme noo ne bbere dene laa ke to ne ang. Tɔkɔrɔ njaa, a kunn kute bbokone, gel-dewje tɔyn a bbaremje to dene ke isi ke koko,
49 mba *Nje-singa-mɔngu dda neje ke bo nya wɔju dɔm, ria na Nje-me-nda.
50 Me-maji laa to ke ndɔ ke ndɔ mba dewje tɔyn ke aw ddaje bbel laa.
51 Ń-tɔju singa-mɔngu laa ke jia. Ń-sane dewje ke isije ke keje koo-rɔ-bo kara kara.
52 Nunda tɔku mbayjeje nangê ngaa nuwa ji nje ke mede to me ngonń-kase ke taar.
53 Nare ne-kinga nje ke bbo ddade ngaa ń-tubba nje-ne-kingaje jide baa.
54 Numa bbereje laa ngann Ijarayelje, mba nole mee dɔ me-maji te laa,
55 toke ń-pa nare bɔjeje -ddew te le Abaraham ke ngann mee ke ndɔ ke ndɔ.»
56 Mari dda ase nayn muta rɔ Elijabete te bba tel aw bbê laa.

Tar kuju Jań-Batise

57 Kare kuju le Elijabete ase ngaa nuju ngonn ke dingaw.
58 Nje-niń-key mareje ke nje-nujuje laa ooje tar me-maji ke *Ebbe-dewje dda saa a, ń-ddaje rɔ-nel saa tɔ.
59 Ndɔ jijoo goe te ke duju ngonn le a, ń-ddeeje ke ngonń-ngutay le mba kuja mɔte ngaa ń-ndikije ta kunda ri bɔeje Jakari dɔe te.

60 A kɔenje pa na: « Baann ang, ria
na Jan.»
61 Dewje le paje na: « Mare dew
kara ke ria toke baann goto horo
nujuje te lei.»
62 Ngaa ń-ddaje jide dare bɔeje,
mba gere se ri ke baann a na kunda
dɔ ngonn te le wa?
63 Jakari duju bekere maketuru
ngaa uja maketuru ke te na: « Ria
na Jan.» Tar nya dewje tɔyn.
64 Kare teenn njaa gɔbbe uja,
ndɔen tutu. Ń-pa tar ngaa nɔsu gaji
Lubba.
65 Bbel dda dewje tɔyn ke ddaje
bbe mbɔrde te ddem, dewje tɔyn ke
isije dɔ ddingirije te ke dɔ nange te
ke Jude ddem. Daw ń-paje tar wɔju
dɔ neje ke tee le.
66 Dewje tɔyn ke tar le oso mbide
te, aw ejeje dɔe te ngaa paje na: «
Ngonn neenn a to dew ddi a neenn
wa? Toke tɔkɔrɔ njaa ji *Ebbe-dewje
to dɔe te.»

Jakari ɔsu pa wal Lubba

67 Ndil-me-nda ddusu me bɔeje
Jakari ngaa ń-ndaji tar le Lubba toke
be:
68 « Jɔsuje gaji *Ebbe-dewje, Lubba
le Ijarayel, mba ń-ddee numa
dewje laa ddem nuka dɔde
ddem.
69 Ngaa nareje Nje-kaji-dewje ke
ngeng, ke in gel bbere te laa
Dabbiti,
70 toke ń-pa tare lew baa ddew te le
nje-kilaje-mber-tar laa ke maji
tɔyn,
71 tar tee leje ji nje-baanji te ddem,
ji dewje te tɔyn ke mede
mbeteje ddem,
72 mba ń-dda me-maji ke bɔjeje
ddem, nole mee dɔ *kɔsu-
dɔnɔ te laa ke maji tɔyn ke
bɔjeje ddem,
73 ddew kara baa ke ndue ke nunn
wɔju dɔ bɔjeje Abaraham.
74 Yeenn bba goe te ke nɔruje ji nje-
baanji te a, nareje ddew ta
kare ń-dda saa ke bbel ang,
75 ddew ne te ke maji tɔyn, ke ne ke
to gate gate keme te, me ndɔje
te leje tɔyn ke dɔ nange te.
76 A ei, ngonn ke ngaji, da bbari na
nje-kila mber-tar le *Nje-kisi
ddutu dara te. Mba a nja nɔ
*Ebbe-dewje te ta dda ddewje
laa.
77 Ta tɔju dewje laa tar kaji ddew
kɔru tar *majangje lede dɔde
te.
78 Ddew me-maji te ke bo le Lubba
leje, ddew me-maji teenn le
bba, bbo kare ubba me dara
te a, a kuru dɔje te,
79 mba kare nje ke isije me til te ke
nje ke isije me yo te, kemde
uja. Ddem mba tɔjuje ddew
ke ja kinga ne *me-wul-lɔm
tɔ.»
80 Ngonn ke ngaji le aw tee ke mbi
ddem, keje laa aw sange ddem. Ń-
nayn me kɔr te ndereng ndɔ te ke
naw ń-tɔju rɔe nɔ ngann Ijarayelje
te.

2

Tar kuju Jeju-Kiriste

1 Me bbale teenn, tɔku-mbay ke
boy Sejar Ogusute unn ndu kare
dewje tɔyn undaje ride maketuru te,
mba gere ne kɔr dewje ke isije nange
te le Romeje.
2 Dɔngɔr tura kɔr dewje le, to bbal
te ke Kirinusu to nje-kɔn dɔ nange
ke Siri.
3 Na na kara tel bbe kuje te njaa,
mba kunda ria me maketuru te.
4 Jejebbe kara in bbe te ke ria na
Najarete, nange te ke Galile, aw bbe
te ke ria na Betelehem, nange te
ke Jude, mba ń-to ngonn ke key le
Dabbiti ddem gele in me nuju te le
Dabbiti njaa tɔ,
5 mba kare dunda ria maketuru te,
de ke nje-mɔrɔ laa Mari ke uwa sem.
6 Toke ń-nayje teenn bbay a, kare
kuju le Mari ase.
7 Nuju ngonn dere to dingaw. Ń-
ke ngonn le ke kubbu ngaa nilae me
*ne-kusa-ne te le daje, mba lo-to goto
key-to nje-mbaje te.

Anji pa tar kuju Jeju are nje-ngem-daje

8 Nange te ke Betelehem teenn, nje-ngem-daje isije mû aw ngemje daje lede til te.
9 Mare anji tee ingade, a ndoko le *Ebbe-dewje uru dɔde te. Bbel ddade nya.
10 Ngaa anji le pa arede na: « Areje bbel ddase ang. Mba m-ddee ta ndaji Tar ke Maji ke a kare koko dewje tɔyn.
11 Bbokone duju Nje-kaji-dewje darese me bbe te le Dabbiti, ń-to Kiriste, Ebbe-dewje.
12 Ne ke a gereje ne toke be. A kooje ngutay ke ń-ke ke kubbu a dilae me *ne-kusa-ne te le daje.»
13 Kem naa te neenn a, *nje-ddɔje ke darâ banya banya teeje ingaje anji le, dɔsuje gaji Lubba, ń-paje na:
14 « Piti to le Lubba me dara te nu,
ke *me-wul-lɔm to dɔ nange te, horo dewje te ke mee ndikide!»
15 Toke anjije inyajede mba tel ke darâ a, nje-ngem-daje le paje tar horo naa te na: « Areje jawje ndereng Betelehem, jooje ne ke tee bbe te, ne ke Lubba tɔjuje.»
16 Dɔtuje ke ngɔru dawje ngaa dingaje Mari de ke Jejebbe, ke ngonn ngutay le, ke dilae me *ne-kusa-ne te le daje.
17 Toke dooeje mbaan, dɔruje gel tar ke anji pa arede wɔju dɔ ngonn neenn le.
18 Dewje tɔyn ke ooje tar le nje-ngem-daje ke paje le, tar nyade tɔyn.
19 Mari ngem nejeenn tɔyn mee te, naw neje dɔe te tɔ.
20 Ngaa nje-ngem-daje le ɔsuje gaji Lubba, ke waleje telje ne ke mû, mba ne tɔyn ke dooje ke mbide ddem, ke kemde ddem, to ddew kara baa toke anji pa arede.

Mari de ke Jejebbe dawje ke Jeju key-polo-Lubba te

21 Toke ndɔ jijoo goe te ke duju ngonn le ase mbaan, dujaje mɔte ngaa dundaje ria na Jeju, ri ke anji bbar arede kete bba kare kɔenje uwa sem laa.
22 Ngaa ndɔ toko yerew lede go kuju te le Mari le ase toke *ndu le Moyije pa a, dawje ke ngonn le Jurusalam mba kare *Ebbe-dewje,
23 ddew kara baa, ke *ndu ke *Ebbe-dewje unn me Maketurute na: « Ngann dereje tɔyn ke dingaw da kunnde kare *Ebbe-dewje.»
24 Ddem dawje mba kare engɔruje joo, wase ngann derje joo to *ne-polo Lubba ddew kara baa toke *ndu le *Ebbe-dewje pa me Maketurute.

Simeyɔn de ke Ana dɔsuje gaji Lubba

25 Mare dingaw kara ria na Simeyɔn isi bbe te ke Jurusalam teenn. Dingaw le to gate gate ddem ń-ngem ddew laa ddem. Naw ń-ngebbe dew ke a ddee wul me ngann Ijarayelje ngaa Ndil-me-nda ee saa tɔ.
26 Ndil-me-nda pa are kete na: « Na koo Kiriste ke *Ebbe-dewje a kulae bba na koy.»
27 Ndil le unda mee are ń-ddee *key-polo-Lubba te ngaa toke Je-jebbe de ke Mari ń-ddeeje ke ngonn ke to Jeju mba dda ne wɔju dɔe ddew kara baa toke *ndu pa a,
28 Simeyɔn le tae uwae jia te ngaa ɔsu gaji Lubba pa na:
29 « Bbasine, Ebbemje, inya bbere lei
are aw toke ndui pa.
30 Mba kem oo kaji lei,
31 ke e-gɔl lew baa mba dewje tɔyn,
32 to lo-kare ke a kɔru kem dewje
ke dɔ nange te ke toje *Jiipije ang ddem, to ne ke a kɔsu gaji ngann Ijarayelje ddem.»
33 Tar ke dewje aw paje dɔ ngonn te le are koko bɔeje ke kɔenje.
34 Simeyɔn bbar Tar ke Maji dɔde te ngaa pa are Mari kɔn Jejuje le na: « Oo, ddew te le ngonn neenn, mare dewje nya a kosoje ke mareje nya a kinje taar horo ngann Ijarayelje te ddem, na to ne ke a ddee ke mayń-naa-tar ddem,

35 bba kare ne ke dewje aw ejeje
mede te, tee ke ddaka. A ei njaa kara
tɔku kiya a riya dɔ bbengiri.»
36 Ana ke to dene nje-kila mber-tar
le Lubba ee Jurusalam teenn tɔ. Ń-to
ngonn le Panuwel, dew ke gel Aser
te. Bbale banya. Ń-taa ngaweje ń-
dda saa bbal siri a, ngaweje le oy.
37 Ń-tɔ wure nisi to dene-ndubba
ndereng bbal kuje ase dɔjijoo gire
sɔ. Ninya key-polo-Lubba ndɔ kara
ang ddem naw dda ke Lubba til ke
kare ddew mbete ne-kusa te ke duju
Lubba te.
38 Kare teenn njaa ne kara ń-tee
ningade. Nɔsu gaji Lubba ngaa ń-
pa tar le Jeju nare dewje tɔyn ke aw
ngebbeje tee le Jurusalam kɔ bbere
te.
39 Goe te ke Jejebbe de ke Mari
ń-ddaje ne tɔyn ke *ndu le *Ebbe-
dewje pa le a, ń-telje lo kiside te
Najarete nange te ke Galile.
40 Ngonn le aw tee ke mbi ddem,
aw ubba singa ddem. Keme are nya,
me-maji le Lubba to dɔe te tɔ.

Jeju aw key-polo-Lubba te ke bbal dɔku gire joo

41 Ke bbal kara kara tɔyn bɔ Jejuje
ke kɔn Jejuje dawje *kusu *Pake te
Jurusalam.
42 Toke Jeju inga bbal dɔku gire joo
a dawje saa *kusu te le, toke *Jiipije
aw ddaje ke bbal tɔyn.
43 Goe te ke ndɔ *kusu le nday
mbaan, ń-telje ke bbê ngaa, ngonn
ke to Jeju le nay laa Jurusalam a,
kɔenje ke bɔeje ń-gereje ang.
44 Dejeje to ń-nay ke nje-buwa-
kaw-loje lede. Ń-jaje dda ndɔ kara
bba dunnje kutu sangeje horo nje-
nujuje te lede ke horo dewje te ke
ń-gerejede.
45 Dingaje ngonn le ang ngaa ń-
sangeje ń-telje ne ke Jurusalam.
46 Dda ndɔ muta bba dingaeje me
key-polo-Lubba te, nisi danna horo
*nje-kɔruje-gel-ndu te, naw noo tar
lede ddem, naw ń-dujude tar ddem.
47 Ne-gere laa ke tarje ke naw ń-tel
ne dda bbel dewje tɔyn ke aw ooje
tar laa.
48 Kake kɔenje de ke bɔeje dundaje
kemde dooeje a, dareje baa nding.
Kɔenje duje tar na: « Ngonnum,
mbata ddi njaa bba e-dda ke je ne
toke be wa? Oo, ema ddem bɔije
ddem jaw ń-sangi ke me-kɔn.»
49 Ń-tel ke tar narede na: « Aw e-
sangemje mba ddi wa? E-gereje to,
to tar lem ta dda kula le Bɔmje ang
wa?»
50 A dede ń-gereje dɔde tar te ke
ń-pa narede le ang.
51 Goe te a, ń-tee naw ke de ke
Najarete. Noo tade. Kɔenje ngem
nejeenn tɔyn mee te.
52 Jeju aw tɔku ddew kem-kare te,
naw ń-gal ngaa, ń-ddee maji kem
Lubba te ke kem dewje te tɔ.

3

Jań-Batise ila mber-tar le Lubba

1 Tibere Sejar ɔn bbe bbal dɔku
gire mi. Me ddutu bbale teenn,
Pɔnse Pilate to nje-kɔń-bbe dɔ
nange te ke Jude ngaa *Erode
to *ngonń-tɔku-mbay nange te ke
Galile, Pilipi ngokɔn *Erode le to
*ngonń-tɔku-mbay ke Iture nange te
ke Tarakonite, Lijaniase to *ngonń-
tɔku-mbay ke Abilene,
2 ddem me ndɔ te ke Ana de
ke Kayipi ń-toje to tɔku nje-poloje
Lubba. Tɔ ndɔe teenn a, Lubba pa
tar ke Jan ngonn le Jakari me kɔr te.
3 Yeenn bba Jan nja ke me bbeje
kara kara tɔyn ke guku dɔ ba Juru-
den, mba kila mber-tar batem turu
me, mba kɔru tar dɔ dew te, wɔju
dɔ ne-ddaje ke maji ang.
4 Ddew kara baa toke ń-dda tare
me maketuru te le Ejayi *nje-kila
mber-tar le Lubba na: « Mare dew
aw ila mber me kɔr te:
E-mɔseje ddew le *Ebbe-dewje, areje
ngann kila ddewje laa ndɔju,
5 wel-maannje a kutu, ddingirije ke
dɔ-kubbaje kara kara tɔyn a
ddom, ne ke dduku a ndɔju.

Ngaa ngann ddewje ke to
buwa a kaseje naa,

6 baann bba na na kara a koo kaji le
Lubba.»
7 Jan pa tar ke dewje ke banya ke
ddeeje mba kare ddade batem na:
« Ko mbakaraje, na njaa bba tɔjuse
ddew kayn wungu ke aw ddee wa?
8 Areje kula ddase tɔju to e-turuje
mese mban ngaa ewje rɔse ta pa na:
Abaraham to bɔjeje! Yeenn a m-pa
marese to Lubba ase ta dda kare
erje neenn turuje telje to ngann le
Abaraham.
9 Dila tina gel kakeje te mban, da
tuka kake kara kara tɔyn ke ande
kande ke maji ang mba kungu kem
puru te.»
10 Dewje ke banya le dujeje tar na:
« Ddi bba to maji kareje ñ-dda ngaa
neenn wa?»
11 Ñ-tel ke tar narede na: « Maji kare
dew ke ee ke kubbu ke taar joo a
unn kara are dew ke kubbu due, a
bbo dew ke ee ke ne-kusa a dda toke
baann tɔ.»
12 Nje-taaje nare *lambo ke ddeeje
mba kingaje batem tɔ dujeje tar na:
« Nje-ne-tɔju, ddi a to maji kareje ñ-
dda wa?»
13 Ñ-tel ke tar narede na: « E-dujuje
ne ke uta dɔ ndu ke darese ang.»
14 Mbambaje kara dujeje na: « Ngaa
jeje, ddi bba to maji kareje ñ-dda
wa?» Ñ-tel ke tar narede na: «
Uwaje dew ke singa e-taaje ne laa
ang ddem, ulaje tar ta dew te baa
ang ddem, a maji kare ta undaje
mese dɔ nare kunnse te njaa.»
15 Mbata dewje le isije ke me-ngebbe
ddem le ngaa, daw dejeje tar mede
te ta gere se Jan njaa to Kiriste wa?
16 Ñ-tel ke tar narede tɔyn na: « Ema,
ma ddase batem maann. A mare
dew ke ngeng utam ke ma kase tutu
kula endaar ke gɔle te ang aw ddee.
Ne a na ddase batem Ndil-me-nda ke
batem puru tɔ.
17 Nuwa bagiri laa jia te. Na kuta
bbal laa ngaa na jin waa kungu me
dam te laa a, na roo tisa kem puru
te ke a koy ndɔ kara ang.»

**Erode Antipase uwa Jañ-Batise ilae key-kula te*

18 Toke baann bba, Jan aw tɔju
tar-maji dewje, ke are mare ndejeje
dang dang.
19 A, *ngonñ-tɔku-mbay *Erode ke
Jan ndange wɔju dɔ Herodiyade,
dene le ngokɔen ddem wɔju dɔ ku-
laje ke maji ang dang dang ke *Erode
le dda ddem,
20 dɔe te nuwa Jan le nilae key-
kula te.

Jañ-Batise dda batem Jeju

21 Go batem te ke Jan dda dewje
tɔyn a, Jeju kara ñ-ddae batem tɔ.
Kake Jeju aw duju Lubba bbay a
dara teyn,
22 ngaa Ndil-me-nda ke unn da rɔ
toke mare le der ddisi dɔe te. Ngaa
mare ndu in darâ pa na: « E-to
Ngonñ-ndiki lem! Misi ke koko nya
wɔju dɔi.»

Gel-kuju Jeju

23 Bbal Jeju ase ne ke bbal dɔ muta
bba a unn kutu kula laa, a dewje
ejeje to, ñ-to ngonn le Jejebbe, ngonn
le Heli,
24 ngonn le Matate, ngonn le Lebi,
ngonn le Meleki, ngonn le Jannai,
ngonn le Jejebbe,
25 ngonn le Matatiyase, ngonn le
Amose, ngonn le Nahum, ngonn le
Eseli, ngonn le Nagay,
26 ngonn le Maate, ngonn le
Matatiyase, ngonn le Semeyinn,
ngonn le Joje, ngonn le Joda,
27 ngonn le Joyana, ngonn le Reja,
ngonn le Jorobabel, ngonn le Ke-
latiyel, ngonn le Neri,
28 ngonn le Meleki, ngonn le Adi,
ngonn le Kosam, ngonn le Ele-
madam, ngonn le Er,
29 ngonn le Jeju, ngonn le Eliyejer,
ngonn le Jorim, ngonn le Matate,
ngonn le Lebi,
30 ngonn le Simeyɔn, ngonn le
Juda, ngonn le Jejebbe, ngonn le
Jonam, ngonn le Eliyakim,
31 ngonn le Meleya, ngonn le
Mena, ngonn le Matata, ngonn le
Natan, ngonn le Dabbiti,

32 ngonn le Ijayi, ngonn le Obede,
ngonn le Bowaje, ngonn le Salmɔ,
ngonn le Nasɔn,
33 ngonn le Aminadabe, ngonn le
Adimini, ngonn le Arini, ngonn le
Heteserɔn, ngonn le Perete, ngonn
le Juda,
34 ngonn le Jakobbo, ngonn le
Ijake, ngonn le Abaraham, ngonn le
Tera, ngonn le Nahɔr,
35 ngonn le Serugu, ngonn le Rehu,
ngonn le Pelege, ngonn le Heber,
ngonn le Kila,
36 ngonn le Kayinam, ngonn le
Arepakesade, ngonn le Sem, ngonn
le Nowe, ngonn le Lemeke,
37 ngonn le Matusalam, ngonn le
Henɔku, ngonn le Jerede, ngonn le
Maleleyel, ngonn le Kenam,
38 ngonn le Enosu, ngonn le Sete,
ngonn le Adam, ngonn le Lubba.

4

Esu na Jeju me kɔr te

1 Toke Ndil-me-nda ddusu me Jeju
a, nin Juruden te ń-tel. Ndil le ɔre
aw saa me kɔr te.
2 Esu nae nunn mba ndɔ dɔsɔ. Me
ndɔje teenn tɔyn Jeju usa ne ang.
Toke ndɔje le tɔyje a, bbo ddae.
3 Esu pa are na: « Bbo e-to Ngonn
le Lubba tɔkɔrɔ a, unn ndui are er
neenn tel ne-kusa.»
4 Jeju tel ke tar are na: « Maketuru
le Lubba pa na: Dew a kisi ke tebbe
ddew ne-kusa te kara baa ang.»
5 Esu aw saa dɔ ddingiri te ke
ndew a, kem naa te neenn tɔje *bbe-
kɔnje tɔyn ke dɔ nange te.
6 Esu pa are na: « Ma kari singa-
mongu ke kɔsu-gaji dɔ *bbe-kɔnje
te neenn, mba darem nejeenn tɔyn,
are misi ke ddew ta kare dew toke
mem ndiki.
7 Bbo ɔsu gɔli nɔm te a, nejeenn
tɔyn a to lei.»
8 Jeju tel ke tar are na: « Maketuru
le Lubba pa na: *Ebbe-dewje, Lubba
lei kara baa a, a kɔsu gɔli nɔe te ngaa
a pole.»
9 Esu aw saa Jurusalam tɔ, aw
undae taar dɔ key-polo-Lubba te le
*Jiipije a, pa are na: « Bbo e-to
Ngonn le Lubba tɔkɔrɔ a, aal uru
nangê, mba Maketurule Lubba pa
na:
10 Lubba a kunn ndu kare anjije
laa ngemi.
11 Da kotoi dɔ jide te, mba kare
unda gɔli er te ang.»
12 Jeju tel ke tar are na: « Make-
turu le Lubba pa na: A na *Ebbe-
dewje ke to Lubba lei ang.»
13 Toke Esu nae ke ddew dang
dang pin a, ɔtu inyae mba mare ndɔ.

Jeju pa tar le Lubba are dewje ke Najarete

14 Jeju tel aw Galile, ke singa-
mɔngu le Ndil-me-nda ngaa ria bbar
dɔ nange teenn tɔyn.
15 Naw ń-tɔju ne me key-mbɔń-
naaje te lede ngaa dewje tɔyn ɔsuje
gaje.
16 Jeju aw Najarete bbe te ke ń-
ngeme ke te. Naw key-mbɔn naa te
le *Jiipije ke *ndɔ-kuwa-rɔ, toke naw
ń-dda ke *ndɔ-kuwa-rɔje tɔyn. Nin
taar ta tura Maketurua,
17 dare maketuru le Ejayi nje-kila
mber-tar le Lubba. Ń-teyn mee ngaa
ninga lo ke Maketurule pa ke te na:
18 « Ndil le *Ebbe-dewje to dɔm te,
mba nungu wubbu dɔm te
kare mila mber-Tar ke Maji
mare nje-ndooje. Nulam kare
m-ndaji mare bbereje tar tee
lede bbe bbere te ke nje-kem-
tɔje to da telje kooje lo, dewje
ke dulaje kemde ndoo a teeje
kɔ bbere te.
19 Ta ndaji kare dewje, bbal ke
*Ebbe-dewje a ta dda me-maji
ke de.»
20 Goe te a, Jeju unda Maketurule
naa te, tel ne are nje-kula ke key-
mbɔń-naa te le ngaa isi nangê. Kem
dewje tɔyn ke isije me key-mbɔń-
naa te le to ke dɔe te.
21 Ń-pa tar narede na: « Bbokone, tar
ke me Maketurute ke ooje ke mbise
neenn, ddee to ne ke tɔkɔrɔ ngaa.»
22 Dewje tɔyn ɔsuje gaje ngaa Tar ke
Maji tɔyn ke aw tee tae te arede bbel

ngaa ń-paje na: « Ngonn neenn to
ngonn le Jejebbe ang wa?»
23 Jeju pa arede na: « A du ang,
a paje kɔń-tar neenn karemje: Nje-
kɔru rɔ-to rɔ dewje te, ei njaa ɔru
rɔ-to rɔi te. Neje tɔyn ke e-dda
Kapernayum a joo tare le, e-dda bbe
lei neenn tɔ.»
24 Jeju tel pa arede na: « Tɔkɔrɔ m-
pa marese: Dewje isije ke koko ta
kuwa *nje-kila mber-tar le Lubba ke
rɔde te bbe kuje te njaa ang.
25 M-pa tar ke tɔkɔrɔ marese: Bbal
ke Eli to *nje-kila mber-tar le Lubba,
bba ndi ere ang bbal muta ke neyn
misan, are bbo oso dɔ nange te tɔyn.
Bbale teenn dene-ndubbaje bakaje
nya nange te ke Ijarayel.
26 Lubba ula Eli rɔ mare dene-
ndubba te kara horode te ke
Ijarayel ang, a mare dene-ndubba ke
Sarepeta, nange te ke Sidɔn a Lubba
ula Eli rɔe te.
27 Bbal te le Elije, *nje-kila mber-
tar le Lubba, nje-banjije bakaje nya
nange te ke Ijarayel. Elije ɔru banji
le dew kara horode te ang, a Nama
ke to dew ke Siri a nɔru banji laa.»
28 Toke dewje tɔyn ke isije me key-
mbɔń-naa te le *Jiipije ooje tar ke
Jeju pa le a, wungu ɔnde nya.
29 Dinje, dutaeje ń-teeje saa ke ddang
me bbe te, dawje saa dɔ ddingiri te
ke ń-ddaje bbe ke Najarete dɔe te, ta
kutae kilae nangê.
30 A ń-tee horode te nɔtu.

Jeju tubba ndil ke maji ang rɔ mare dew te

31 Jeju aw bbe te ke ria na Kaper-
nayum nange te ke Galile, aw tɔju ne
dewje *ndɔ-kuwa-rɔ te.
32 Dewje ke ooje ne-tɔju laa le isije
ke bbel, mba ń-pa tar le ke ndu ke
mɔngu nya.
33 Mare dingaw ke ndil ke maji ang
isi dɔe te ee me key-mbɔń-naa te le
tɔ. Nuru eki ke singa ń-pa na:
34 « Ya! Ddi bba e-ndiki ta dda ke
je wa? Jeju ke Najarete! E-ddee ta
tɔlje wa? M-geri, e-to Nje-me-nda ke
in rɔ Lubba te.»
35 Jeju ndange ndil le pa na: « Utu
tai, bbo e-tee rɔ dingaw te neenn
ke ddang.» Ndil ke maji ang le unn
dingaw le ilae nangê dann dewje te
ngaa tee rɔe te, a ndil le dda saa ne
ke maji ang kara ang.
36 Bbel dda dewje tɔyn ngaa ń-paje
tar horo naa te na: « Tar ddi bba
toke be wa? Ń-pa tar ke ndu ke
mɔngu ddem ke singa nare ndilje ke
maji ang a ń-teeje!»
37 Ri Jeju bbar dɔ nange te ke
Galile tɔyn.

Jeju ɔru rɔ-toje dang dang rɔ mare dewje te

38 Jeju in key-mbɔń-naa te le *Ji-
ipije le a aw key le Simɔ. Rɔ mum
Simɔje ke dene toe, are rɔe uwa
puru nya ngaa ń-dujuje Jeju kare
dda ne mba tar laa.
39 Ń-to nyeng ke dɔ dene te le a,
ń-ndange rɔ-to le ngaa rɔ-to le inya
dene le. Kare teenn njaa, dene le in
taar a, unn kutu karede ne-kusa.
40 Goe te ke kare ande a, dewje
tɔyn ke eeje ke nje-rɔ-toje dang dang
me key te lede awje ke de areje Jeju.
Nila jia dɔde te kara kara a rɔ-to lede
nunga.
41 Ndilje ke maji ang teeje rɔ dewje
te ke banya banya, ndilje le uruje
eki paje na: « E-to Ngonn le Lubba!»
A nin ke de ngaa narede ddew kare
ń-paje tar ang, mba ndilje le gereje
to, ń-to Kiriste. Jeju tɔju Tar ke Maji
nange te ke Jude.
42 Kake lo are be a, Jeju tee aw mû,
lo te ke dew goto ke te. Dewje banya
banya unnje kutu sangeje ngaa awje
sar ingaeje. Ń-ndikije ta gange, mba
kare nɔtu ninyade ang.
43 A ń-pa narede na: « To tar lem
ta ndaji Tar ke Maji ke wɔju dɔ *kɔń-
bbe le Lubba kare kese bbeje tɔ, mba
Lubba ulam wɔju dɔ yeenn njaa.»
44 Naw ń-tɔju Tar ke Maji me key-
mbɔń-naa te le *Jiipije ke Jude tɔyn.

5

Ne-mɔri ke Jeju dda ddew kuwa kanji te

1 Dewje ke banya guku dɔ Jeju.
Daw dubbaje naa mba koo tar le
Lubba ke naw ń-pa. Nar mbɔr
dange te ke Genejarete ngɔsi.
2 Nunn keme a noo ngann toje
joo mbɔr maann te ke nje-ndɔnje
ddisije me te uruje nangê mba toko
ddengeje lede.
3 Jeju aal me to te kara ke to le
Simɔ. Ngaa ń-duje nare ń-ngese to
le ddew ew sen ke ta kongo. Nisi me
to te le naw tɔju ne dewje ke banya
banya.
4 Goe te ke new rɔe ta pa tar a, ń-
pa nare Simɔ na: « Aw ke kete lo te
ke uru ta ilaje ddengeje lese e-ddaje
ne ndɔn.»
5 Simɔ tel ke tar are na: « Ebbemje,
ń-dda ndɔn til te ndereng lo are a
jinga ne kara ang. Baann a, ma kila
ddengeje le toke tai pa.»
6 Dilaje ddengeje le ngaa duwaje
kanjije nya are ddengeje lede aw
ujaje.
7 Ń-kebbeje nje-buwa-ndɔnje lede
ke isije me to te ke kara, mba kare
ń-ddeeje dumajede. Ń-ddeeje ngaa
dunguje kanjije le me toje te ke joo
le, nayn ngaji baa ta kare toje le dii.
8 Kake Simɔ Piyar oo toke baann
a, tee oso nɔ gɔl Jeju te pa na: «
Ebbemje aw ddew ew sem mba m-
to nje-ne-dda ke maji ang.»
9 Bbel ddae, ne ke dewje tɔyn ke
areje mbɔre te, wɔju dɔ ndɔn ke ń-
ddaje le.
10 Bbel dda Jake de ke Jan, ngann
le Jebede, nje-buwa-ndɔnje le Simɔ
tɔ. Jeju pa are Simɔ na: « Are bbel
ddai ang. A kunn kute bbokone,
ndɔn lei a to enga sange dewje
ngaa.»
11 Goe te ke ń-ddeeje ke toje le kar
mbal te a, dinyaje neje tɔyn ngaa
dunnje go Jeju.

Jeju ɔru rɔ-to banji rɔ mare dew te

12 Jeju ee me mare bbe te. Mare
dingaw ke to nje-banji ooe, ń-tee
noso nɔ gɔle te ń-debbe keme nangê
ngaa ń-duje ń-pa na: « Ebbemje,
toke e-ndiki a, are m-ddee maji.»
13 Jeju ula jia ɔre ne ngaa pa na:
« M-ndiki, e-ddee maji.» Njange
njange baa a, banji laa goto.
14 Goe te a, ń-ndeje ta kare ń-pa
tare nare dew kara oo ang. A, ń-
pa nare na: « Aw tɔju rɔi nje-polo
Lubba, ta are *ne-polo wɔju dɔ ddee
lei maji toke Moyije unda tare me
maketuru te, mba kɔru ne naji lei to
e-ddee maji.»
15 Ri Jeju bbar ke kete ke kete ngaa
dewje banya banya mbɔn naa mba
koo tar laa ddem, mba kare nɔru rɔ-
to lede ddem.
16 A ne nɔru rɔe naw me kɔr te
ngaa ń-duju Lubba.

Jeju ɔru rɔ-to rɔ mare dew te ke debbe rɔe oy

17 Mare ndɔ Jeju aw tɔju ne. *Par-
ijiyenje ke *nje-kɔruje-gel-ndu isije
nangê. Dinje ngann bbeje te tɔyn
ke Galile ke Jude te, ke Jurusalam
ddem. Ngaa Jeju aw ɔru rɔ-to ke
singa-mɔngu le *Ebbe-dewje.
18 Dewje unnje mare dew ke debbe
rɔe oy ke tuwa baa. Daw ń-sangeje
ddew mba kandeje saa ta kilae nɔ
Jeju te.
19 Dingaje ddew ke da kulaeje ne
ang, mba dewje banya. Dalje saa dɔ
key te taar ngaa dulaeje ke kem lo
ke tuwa laa dann dewje te ke mbɔn
naa nɔ Jeju te.
20 Jeju oo koo-me-te lede a, pa are
dew le na: « Tar majangje lei ɔru dɔi
te.»
21 Nje-kɔruje gel-ndu ke *Pari-
jiyenje aw ejeje tar ngaa paje na: «
Dew neenn to dew ddi bba aw taji
ri Lubba wa? Lubba kara baa ee ke
singa ta kɔru tar *majang ma se na
tɔ wa?»
22 Jeju gere keje tar lede le a, pa
arede na: « Mbata ddi bba aw ejeje
tar toke baann mese te wa?
23 To ngeng ang ta pa na: Tar
*majangje lei ɔru dɔi te ase in taar
bbo e-nja wa?
24 Maji kare e-gereje to Ngonn le
dew ee ke singa ta kɔru tar *majang

dɔ nange te.» Ń-pa nare dew ke debbe rɔe oy le na: « In taar, unn tuwa lei bbo aw key lei.»
25 Kare teenn njaa, nin taar kemde te, nunn tuwa laa ngaa nɔsu gaji Lubba naw ne ke key laa.
26 Dewje tɔyn ooje to ne-bbel a, ɔsuje gaji Lubba. Bbel ddade ngaa ń-paje na: « Joo ne-kɔbbu bbokone.»

Jeju bbar Lebi

27 Goe te a, Jeju tee ngaa oo mare nje-taa nare *lambo ke ria na Lebi isi lo taa nare *lambo te. Ń-pa nare na: « Unn gom.»
28 Ń-tusu neje tɔyn ninya, nin taar ngaa nunn goe.
29 Lebi dda ne-kusa ke bo are Jeju me key te laa ngaa nje-taaje nare *lambo banya ke mare dewje nya isije ke de ta ne-kusa te.
30 *Parijiyenje ke *nje-kɔruje gel-ndu aw nyuruje ngaa paje are nje-njaje goe te na: « Mbata ddi bba aw usaje ne ddem aw ayje ne ke nje-taaje nare *lambo ke nje-ne-ddaje ke maji ang wa?»
31 Jeju pa arede na: « Dewje ke isije ke maje a aw ndikije nje-kare kuma ang, a nje-rɔ-toje bba aw ndikije nje-kare kuma.
32 M-ddee mba bbar dewje ke to gate gate ang, m-ddee mba bbar nje-ne-ddaje ke maji ang ta kare ń-turuje ddew lede.»

Jeju pa tar mbete ne-kusa

33 *Parijiyenje ke *nje-kɔruje le paje areje na: « Nje-njaje go Jan te ddew kara baa ke nje-njaje go *Parijiyenje te aw inyaje ne-kusa ke ndɔ tɔyn ddem aw dujuje Lubba, a nje ke lei aw usaje ne ngaa aw ayje ne wa!»
34 Jeju pa arede na: « Toke nje-buwa-kuraje le nje-dene ke siki isije saa ndɔ kusu-taa-naa te a, da kase kuwade ke singa kare dinyaje ne-kusa wa?
35 Mare ndɔ aw ddee ke da kɔru nje-dene ke siki le horode te ke ddang. A me ndɔje teenn ngaa da kinyaje ne-kusa.»
36 Jeju pa gusu-tar arede bbay na: « Ndɔ kara dew a tir ta-kubbu ke siki mba kila ne kem bar-kubbu ang. A bbo ń-dda toke baann a, na tir kubbu ke siki le ngaa ta-kubbu ke siki le kaw naa te ke bare le ang tɔ.
37 Ddem, ndɔ kara dew a kungu koto ke siki ke to ben me ku-endaar te ke to kone ang. A bbo ń-dda toke baann a, ben ke siki le a dda kare ku le tɔ. Ben le a kula nangê ngaa ku le a tuju nyɔm.
38 To maji ta kungu ben ke siki me ku-gaal te ke siki tɔ.
39 Ddem ndɔ kara dew ay ben ke ń-dda ndɔe banya mbaan a, na ndiki mba kay ye ke ń-dda bbasine bbay ang. Mba na pa na: ye ke lew a maji.»

6

Jeju to nje-ndɔ-kuwa-rɔ

1 Jeju aw nday me ndɔɔ bleje te ke *ndɔ-kuwa-rɔ. Nje-njaje goe te teteje mare jinga ble le ngaa guruje aw usaje.
2 Kara kara le *Parijiyenje paje arede na: « Mbata ddi bba aw e-ddaje ne ke *ndu mbete ta dda ke *ndɔ-kuwa-rɔ wa?»
3 Jeju tel ke tar arede na: « E-nayje e-turaje Maketurudɔ ne te ke Dabbiti dda le ang wa? Ndɔ te ke bbo ddae, ne de ke nje-njaje goe te.
4 Dabbiti ande key-polo-Lubba te. Noto ne-kusaje ke dare Lubba, ke to mba nje-poloje Lubba ke karede baa nusa. Ngaa nare mare nje-njaje goe te.»
5 Jeju pa arede bbay na: « Ngonn le dew njaa to nje-ndɔ-kuwa-rɔ.»

Jeju ɔru rɔ-to rɔ mare dew te ke jia oy

6 Mare *ndɔ-kuwa-rɔ le bbay, Jeju ande key-mbɔń-naa te le *Jiipije naw ń-tɔju ne. Mare dew ke jia ke kɔl oy, ee me key teenn le tɔ.
7 Kem mare *nje-kɔruje gel-ndu ke *Parijiyenje to dɔ Jeju te ta koo se na kɔru rɔ-to rɔ dew te *ndɔ-kuwa-rɔ te wa. Yeenn bba ta kinga ne ddew mba kunda ne tar dɔe te.

8 Ne kara, Jeju le gere keje lede
ngaa ń-pa nare dew ke jia oy le na: «
In taar, bbo are danna neenn!» Nin
ngaa nar taar.
9 Jeju pa arede na: « Ma dujuse tar.
Ke *ndɔ-kuwa-rɔ, *ndu are ddew
kare dew dda ne ke maji wase dew
dda *majang wa? Ta kaji dew wase
ta kinya dew kare oy wa?»
10 Goe te ke naade mbetete tɔyn a
ń-pa tar ke dew le na: « E-ndɔju jii!»
Ń-ndɔju jia ngaa jia le ddee maji.
11 Wungu ɔnde nya ngaa daw ń-
maynje naa tar mba gere ne ke da
kase dda ke Jeju.

*Jeju mbere *nje-kayń-kulaje laa dɔku gire joo*

12 Me ndɔje teenn njaa Jeju aal dɔ
ddingiri mba duju Lubba. Ń-duju
Lubba ndereng lo are.
13 Kake lo are a ń-bbar nje-njaje
goe te, ń-mbere mareje dɔku gire joo
horode te ngaa nunda ride na *nje-
kayń-kulaje:
14 Simɔ ke nunda ria na Piyar, ke
ngokɔen Andere, Jake, Jan, Pilipi,
Batalami,
15 Matiye, Toma, Jake ngonn le
Alpe, Simɔ ke daw ń-bbare to ‹dew
ke ndiki bbe laa nya›,
16 Jude ngonn le Jake, ke Judase
Isikariyote ke tel to nje-kunn dɔ Jeju.

Dewje ddeeje rɔ Jeju te

17 Jeju in dɔ ddingiri te ke *nje-
kayń-kulaje, ń-ddee nar lo te ke tate.
Lo teenn, nje-njaje goe te banya
banya ke dewje ke banya ke inje
nange Jude te tɔyn, ke Jurusalam te,
ke bbe ke Tir ke Sidɔn bbeje ke kar
ba te.
18 Ń-ddeeje mba koo tar le Jeju
ddem, mba kare nɔru rɔ-toje lede
ddem. Nje ke ndilje ke maji ang aw
ulaje kemde ndoo kara ddeeje maji.
19 Dewje le tɔyn njaa aw sangeje
ddew ta kɔreje, mba mare singa-
mɔngu ke aw tee rɔe te aw ɔru rɔ-
toje lede tɔyn.

Jeju aw are ndeje wɔju dɔ koko ke wungu

20 Jeju unn keme aa ne nje-njaje
goe te ngaa pa na:
« Koko to lese, dangeteje, mba *Kɔń-
bbe le Lubba to mba tar lese!
21 Koko to lese, ese nje ke bbo aw
ddase, mba mese a ndann!
Koko to lese, ese nje ke aw e-
nɔje bbasine, mba a kisije ke
koko!
22 Koko to lese, toke dewje mbetese,
dewje tubbase, dewje tajise
ngaa paje tar lese maji ang
wɔju dɔ Ngonn le dew.
23 E-ddaje rɔ-nel ngaa e-talje e-turuje
ke koko dɔ ndɔe teenn, mba
kuka lese a bo nya me dara te,
mba toke baann tɔ a kadede
ddaje ke *nje-kilaje mber-tar
le Lubba.
24 A, wungu to lese, ese nje-ne-
kingaje, mba bbokone isije ke
koko mban!
25 Wungu to lese, ese dewje ke mese
ndann bbokone, mba bbo a
ddase! Wungu to lese, esese
ke aw kokoje bbokone, mba
ne-me-kɔn a ddase ngaa a
ndeyje maann nɔ!
26 Wungu to lese, toke dewje tɔyn
pitijese, mba kadede ddaje ke
nje-kilaje mber-tar ke to nje-
ngemje toke baann tɔ!»

Tar ndiki nje-baanji

27 « A m-pa marese esese ke aw
ooje tar lem: E-ndikije nje-baanji
lese, e-ddaje maji ke nje ke mbetese.
28 E-bbarje Tar ke Maji dɔ dewje te
ke aw bbarje Tar ke Maji ang dɔse te,
e-dujuje Lubba mba nje ke aw ddase
maji ang.
29 Bbo dew unda ka-mbɔri a, e-
turu debbe ke kara are tɔ. Bbo dew
taa kubbu kul lei a, inya kubbu lei
ke taar are tɔ.
30 Are ne dew ke aw duji ne ngaa
e-bbange dew ke taa ne lei ang.
31 Ne ke e-ndikije kare dewje ddaje
ke se a, e-ddaje ke de tɔ.
32 Bbo nje ke ndikise bba e-
ndikijede tɔ a, dewje a gereje go me-
maji lese toke baann wa? Nje-ne-
ddaje ke maji ang kara aw ndikije
nje ke ndikijede tɔ.

33 Bbo nje ke ddaje ke se maji dɔrɔ
bba e-ddaje ke de maji a, dewje a
gereje go me-maji lese toke baann
wa? Nje-ne-ddaje ke maji ang kara
ddaje toke baann tɔ.
34 Bbo dewje ke e-gereje to da
kukaje bbange lese bba arejede ne ń-
tunaje a, dewje a gereje go me-maji
lese toke baann wa? Nje-ne-ddaje
ke maji ang kara ddaje toke baann,
mba kare ń-tel ne darede.
35 A, e-ndikije nje-baanji lese, e-
ddaje maji, areje ne dew tuna a
undaje mese dɔ mare ne te goe te
ang. Baann bba kuka lese a bo nya
ngaa a toje to ngann le Ne-ke-ddutu-
dara te. Mba Ne-ke-ddutu-dara te ń-
dda maji ke dewje ke areje wooyo
ndɔ kara ang ddem, nje-me-maji-
angje ddem.
36 Ooje kem-to-ndoo le naa ddew
kara baa toke Bɔsese oo kem-to-
ndoo lese.»

Tar gange sariya

37 « E-gangeje sariya dɔ dew te
ang a, da gange sariya dɔse te ang.
Undaje tar dɔ dew te ang a, da
kunda tar dɔse te ang tɔ. Ɔruje tar
dɔ dewje te a, da kɔru tar dɔse te.
38 Areje ne a, da karese ne: Ka
ke maji a da kɔju ne ne karese, a
ddusu julum, da mbusu, da yeke
kare gayn nangê bbere bbere ngaa
bba da mbel me bbɔl-kubbu te lese.
Mba ka ke unnje ɔjuje ne ne areje
dew a, da kunn kɔju ne ne karese
tɔ.»
39 Jeju pa gusu-tar arede tɔ na: «
Nje-kem-tɔ ase kila kake ji nje-kem-
tɔ mare te wa? Da kosoje joo kem
me buwa te ang wa?
40 Nje-nja go ebbeeje te a kutae
ang a, nje-nja go ebbeeje te ke oo tae
ke maje a, a kase saa naa tɔ.
41 Mba ddi bba mu ke oso kem
ngokɔin te a oo, a oo tɔku kake ke
to kemi te ang wa?
42 Wase, baann bba ei ke oo tɔku
kake ke to kemi te ang, a kase pa
kare ngokɔin na arem mɔru mu ke
to kemi te wa? Nje-ngem, ɔru tɔku
kake ke to kemi te dɔngɔr bba a
kinga ddew ta kɔru mu ke oso kem
ngokɔin te.»

Tar kake ke kande

43 « Kake ke maji, a kande kande-
kake ke maji ngaa kake ke maji ang,
a kande kande-kake ke maji ang tɔ.
44 Mbata daw ń-gere kake kara
kara ddew kande te. Da kuja kande
tungu dɔ kake konn pɔrɔ te ang, da
tuja *nduu horo ger gende te ang. *
45 Neje ke maji in me dew te ke
maji. A neje ke maji ang in me dew
te ke maji ang. Mba ne ke ddusu me
dew a aw tee ddew tar ke tae te.»

Dew ke oo tar le Jeju a dda ne kula

46 « Mba ddi bba e-bbaremje Ebbe-
mje, Ebbemje! A e-ddaje ne ke maw
m-pa marese ang wa?
47 Dew ke ddee rɔm te, oo tar lem
ngaa dda kula ke turu ndum unda
rɔ na wa?
48 Ń-to ddew kara baa ke dew ke a
ta kɔsu key a, wuru buwa are wuru
peng peng bba ungu gɔl key le dɔ er
te. Toke maann taa lo ngaa unda kar
key le a, key le oso ang, mba dɔsu
key le ke maje.
49 A dew ke oo tar lem ngaa dda
ne kula ang to ddew kara baa ke
dew ke ɔsu key laa dɔ nange te baa
bbo ungu gɔle dɔ er te ang. Maann
ula unda kar key le a, kem naa te
neenn njaa key le uwa nange ngaa
guru njuku njuku.»

7

Jeju ɔru rɔ-to rɔ nje-kula te le baw-ddɔ

1 Goe te ke Jeju pa tarjeenn tɔyn
are dewje a, naw Kapernayum.
2 Mare baw-ddɔ le Romeje, ee ke
nje-kula laa ke ń-ndike nya. Rɔ nje-
kula laa le toe ngaa nayn ngɔsi ta
koy.
3 Toke noo tar le Jeju a, nula mare
tɔku-dewje le Jiipije nare ta kare ń-
ddee naji nje-kula laa le.

* **6:44 6.44** Kake ke daw ń-bbar ke tar endar nda na vigne.

4 Dawje rɔ Jeju te ngaa ń-nɔje nɔ
gɔle te nya ń-paje na: « Dingaw
neenn ase kare e-dda ne mba tar laa,
5 mba ń-ndikije jee *Jiipije nya. Ne
a ń-dda key-mbɔń-naa leje.»
6 Jeju aw ke de ngaa toke ń-teeje
ngɔsi ke key le baw-ddɔ le a, baw-
ddɔ le ula nje-buwa-kuraje laa are
Jeju na: « Ebbemje, e-jɔku rɔi baann
ang, mba mase kare ande key lem
ang.
7 Mba yeenn tɔ a, moo to mase
kaw rɔi te ke da rɔm ang. A, e-pa
tar kara a nje-kula lem a kaji.
8 Mba ema kara mee kɔy dewje te
ke bo, mee ke nganji-ddɔje kɔyem te
tɔ. A bbo, mula mare m-pa na: Aw!
A naw. M-pa mare mare, m-pa na:
E-ddee! A ń-ddee. M-pa mare nje-
kula lem, m-pa na: E-dda ne ke be!
A ń-dda.»
9 Toke Jeju oo tar le a, ninga koko
ddew te le baw-ddɔ le. Ń-turu rɔe ke
rɔ dewje te ke aw ooje tar laa ngaa
ń-pa na: « M-pa marese, dɔ nange
Ijarayel te kara moo koo-me-te ke bo
toke be ang.»
10 Nje ke baw-ddɔ ulade le telje
awje key a, daw dingaje nje-kula le
baw-ddɔ le ke rɔ ke maji.

Jeju ndol ngonn le dene-ndubba ke bbe te ke Nayn

11 Goe te a Jeju aw mare bbe te ke
ria na Nayn. Nje-njaje go Jeju te ke
mare dewje banya banya awje saa.
12 Toke ń-tee ngɔsi ke bbe le a, noo
dewje ke awje ke yo ta dubbu. Dew
ke oy le to ngonń-kara ke dingaw le
mare dene-ndubba. Dewje ke me
bbe te le banya banya aw dannje
dene le tɔ.
13 *Ebbe-dewje le oo dene le a
ddae ndoo ngaa pa are dene le na:
« E-nɔ ang!»
14 Ń-ngese ke kete a nɔru tuwa ke
dila ninn le ke te. Dewje ke otoje
ninn le areje lo kara ngaa Jeju pa na:
« Basan, m-pa mari, in taar!»
15 Ninn le in isi taar ngaa unn kutu
pa tar. Jeju ulae ji kɔenje te.
16 Bbel dda dewje tɔyn. Dɔsuje gaji
Lubba, ń-paje na: « Tɔku *nje-kila
mber-tar le Lubba tee horoje te ngaa
Lubba ddee ta kuma dewje laa.»
17 Tar ne ke Jeju dda le nja dɔ
nange te ke Jude tɔyn, ke me bbeje
tɔyn ke guku dɔ Jude.

Jań-Batise ula duju tar Jeju

18 Nje-njaje go Jan te aw paje go
nejeenn tɔyn areje.
19 Ń-bbar mareje joo horode te
nulade rɔ *Ebbe-dewje te, ń-pa na:
« Ei a e-to dew ke a ta ddee le wase
ja ngina mare dew ke dang wa?»
20 Toke dewje le teeje rɔ Jeju te a,
ń-paje dareje na: « Jań-Batise ulaje
ta duji se ei a e-to dew ke jaw ń-
nginae le wase ja ngina mare dew
dang wa?»
21 Kare teenn njaa Jeju ɔru rɔ-toje,
ke meteje, ke tubba ndilje ke maji
ang rɔ dewje te banya banya. Ngaa
ń-dda nare dewje ke kemde tɔ kara
ooje lo.
22 Goe te a, ń-tel ke tar nare nje-
njaje go Jan te le na: « Awje, e-paje
areje Jan ne ke ooje ke kemse ddem,
ke mbise ddem. Nje-kem-tɔje ooje lo,
nje-gɔl-gotoje njaje. Banji le dewje
nunga rɔde te, nje-mbi-kutuje ooje
tar. Dewje ke oyje ndolje ngaa nje-
ndooje ooje Tar ke Maji.
23 Koko isi ke dew ke a koso ddew
koo-me-te wɔju dɔm ang.»

Jeju pa tar dɔ Jań-Batise te

24 Goe te ke nje-njaje go Jan te telje
mbaan, Jeju unn kutu pa tar le Jan
are dewje ke banya banya le na: «
Ddi bba awje aw ooje me kɔr te wa?
Mu-maann ke yel aw yeke wa?
25 A ddi bba awje aw ooje wa?
Dew ke ula kubbu ke kura wa? Nje
ke ulaje kubbu nare toje to nje-ne-
kingaje ke isije me key te le tɔku-
mbay-bbeje.
26 A ddi bba awje aw ooje wa?
Mare nje-kila mber-tar le Lubba wa?
Tɔkɔrɔ m-pa marese, nuta nje-kila
mber-tar bbay.
27 Mba tar le Jań-Batise a ń-dda me
Maketurute le Lubba na: Oo, mula
nje-kayń-kula lem nɔi te, mba kare
ń-dda ddew ke a nja te.

28 M-pa marese: Horo dewje te tɔyn ke deneje ujujede, dew ke uta
Jan goto. A ddutu-dew ke me *Kɔñ-
bbe te le Lubba utae.
29 Dewje tɔyn ke ooje tar le Jan le,
ke nje-taaje nare *lambo kara ooje to
Lubba to gate gate ngaa dawje dare
Jan ddade batem.
30 A *Parijiyenje ke *nje-kɔruje
gel-ndu mbeteje ne ke Lubba mɔse
mba tar lede ngaa ñ-mbeteje kare
Jan ula dɔde maânn.»
31 Jeju tel pa arede na: « Nje ke
dda bba ma kunnde kɔju ne dewje
ke bbokone wa? Dundaje rɔ nje ke
dda wa?
32 Ñ-toje ddew kara baa ke ngan-
nje ke isije nata, ke bbarje naa ngaa
paje are naa na:
N-kɔl mbula jarese, a e-laje ne ang,
jɔsu pa-yo a e-nɔje ne ang.
33 Mba Jañ-Batise ddee le, ɔn muru
ang ddem, ay koto ang ddem a e-paje
na: Ndil ke maji ang isi dɔe te.
34 Ngonn le dew ddee, ɔn muru ngaa
ay ne a e-paje na: Dew neenn to
nje-ne-kusa ke nje-ne-kay, nje-buwa-
kura le nje-taaje nare *lambo ke le
nje-ne-ddaje ke maji ang.
35 Kem-kare to gate gate kem dewje
te ke ndikije te.»

*Jeju ɔru tar *majang dɔ dene te ke to nje-ne-dda ke maji ang*

36 Mare Parijiyen bbar Jeju ta kare
usa ne saa. Jeju ande key le Pari-
jiyen le ngaa aw isi ta ne-kusa te.
37 Toke mare dene nje-ne-dda ke
maji ang ke isi me bbe teenn oo na
Jeju ee me key te le Parijiyen le a, ñ-
ddee ke ku albatere*, ke wubbu ke
ete maji ddusu mee.
38 Ñ-ddee nar go Jeju te, mbɔr gɔle
te naw ñ-nɔ nare maannñ-keme ula
gɔl Jeju te ngaa ñ-bɔru gɔle le ke
beñ-dɔe. Nunda tae gɔl Jeju te le
ngaa nungu wubbu ke ete maji le
gɔle te.
39 Parijiyen le oo baann a pa mee
te na: « Bbo dingaw neenn to *nje-
kila mber-tar le Lubba tɔkɔrɔ a, na
gere to dene ke aw ɔre neenn to nje-
ne-dda ke maji ang.»
40 Jeju pa are Parijiyen le na: «
Simɔ, mee ke tar ta pa kari.» Simɔ
tel ke tar are na: « Nje-ne-toju, e-pa
tar le.»
41 Jeju pa na: « Mare dew ee
ke bbange laa dɔ dewje te joo.
Mare kara tuna *kande-nare kɔrmi
a mare kara tuna *kande-nare dɔmi.
42 Toke disije ke ddew ta kuka
bbange le ang a, nje-nare le inya
nare laa le arede. Horo dewje te ke
joo le, ye ke dda bba a ndiki dew ke
dda maji ke de le nya wa?»
43 Simɔ le tel ke tar are Jeju na:
« Meje a to ne ke bbange laa bo
nya.» Jeju pa are na: « E-tel ke tar
ke dɔgɔle.»
44 Ñ-turu rɔe ke rɔ dene te le ngaa
ñ-pa nare Simɔ na: « Oo dene neenn,
m-ddee key lei a arem maann toko
gɔlem ang a ne a ñ-toko gɔlem ke
maannñ-keme ngaa ñ-bɔru gɔlem ke
beñ-dɔe.
45 Ei, e-to mbim ang a ne, kake
mande key beenn, new rɔe ta kunda
tae gɔlem te ang.
46 Ungu wubbu dɔm te ang, a ne
nungu wubbu ke ete maji gɔlem te.
47 Mba yeenn a m-pa mari: Tar
*majang laa ke banya ɔru dɔe te
ngaa, mba ndiki laa bo nya. Mba
dew ke dɔru tar dɔe te ten baa, ndiki
laa to ten baa tɔ.»
48 Ngaa ñ-pa nare dene le na: « Tar
*majang lei ɔru dɔi te ngaa.»
49 Dewje ke isije ta ne-kusa te ke
Jeju le paje mede te na: « Dew neenn
to na bba tar *majang le dewje kara
aw ɔru dɔde te wa?»
50 Jeju pa are dene le na: « Koo-
me-te lei aji. Aw ke *me-wul-lɔm.»

8

Nje ke aw njaje go Jeju te

1 Goe te a, Jeju unn go bbuka bbeje
ke ngann bbeje, aw pa tar le Lubba
ke ila mber Tar ke Maji wɔju dɔ
*Kɔñ-bbe le Lubba. Nje-kayñ-kulaje
laa ke dɔku gire joo awje saa,

* **7:37 7.37** Alebatere to ku ke ñ-dda ke mare er ke kura nya bbe le Jiipije.

2 ke mare deneje ke nɔru rɔ-to
ndilje ke maji ang, ke rɔ-toje rɔde
te tɔ: Mari ke daw ń-bbare na
Madelena, ne ke Jeju tubba ndilje ke
maji ang siri rɔe te,
3 ke Jani dene le nje-ngem ne-
kingaje le tɔku-mbay *Erode ke ria
na Kuja, ke Sujani, ke mare deneje
nya ke aw umaje Jeju ke nje-njaje
goe te ke ne-kingaje lede.

Gusu-tar dɔ nje-ne-dubbu te

4 Dewje ke banya mbɔnje naa ngaa
mare dewje inje bbeje te dang dang
aw ddeeje rɔ Jeju te a, ń-pa gusu-tar
neenn na:
5 « Mare dew aw ta dubbu ne.
Toke naw ń-dubbu ne le a, mare
kande ko le gayn dɔr ddew te, dewje
mbɔynje kande-ko le ngaa eelje ke
darâ ɔnje.
6 Mare debbe kande-ko le gayn dɔ
nange te ke to er. Toke kande-ko le
tee a, tutu njan, mba ninga maann
ang.
7 Mare kande ko le gayn horo
konnje te. Konnje le teeje ke de
ddew kara baa ngaa konnje le orede
ke nangê mben.
8 A mareje gayn dɔ nange te ke
maji. Ń-teeje ngaa gɔl kake kara a
ande dɔdɔku dɔdɔku.» Kake Jeju pa
tar neenn ila nangê a, ń-pa ke taar
na: « Dew ke mbia to ta koo ne tar a
oo!»
9 Nje-njaje goe te dujeje na: « Gel
gusu-tar neenn na ddi wa?»
10 Nila te na: « Esese, Lubba are
e-gereje ne ke to lo kiyae te ke wɔju
dɔ *Kɔń-bbe laa. A keseje, ń-pa tare
darede ddew gusu-tar te, mba kare
daaje lo a dooje ne ang ddem dooje
tar a ń-ngereje kande ang ddem.
11 Gel gusu-tar neenn le toke be:
Kande ko le to tar le Lubba.
12 Kande ko ke gayn mbɔr ddew te
le tɔju dewje ke ooje tar le Lubba le
ngaa Esu ddee ɔru tar le mede te ke
ddang, mba kare dooje mede te ta
dingaje kaji ang.
13 Kande ko ke gayn dɔ nange te ke
to er le tɔju nje ke ooje tar le Lubba
le a, ń-taaje ke koko. A ne kara,
tar ke dooje le ungu ngirae nangê
mede te ang, dooje mede te mba gɔju
kare baa, a ndɔ ke ne-na-me tee a, ń-
tusuje dinyaje.
14 Kande ko ke gayn horo konnje
te tɔju dewje ke ooje tar le Lubba le
ngaa dɔtuje a, keje-tar, ke ne-kingaje,
ke rɔ-nelje ke dɔ nange te ɔkujede
ddew ta kare dande ke maje.
15 Kande ko ke gayn dɔ nange te
ke maji tɔju nje ke ooje tar le Lubba
ke me ke maji, ke me ke gate gate, a
ń-ngemje tar le, duwaje dare ngeng
ngaa dandeje ndɔ ke ndɔ.»

*Gusu-tar dɔ *lambe te*

16 « Ndɔ kara dew ila puru *lambe
te a, unn mare ne debbe ne ang,
wase dew le unn *lambe le unda kɔ
tira te ang. A nunda *lambe le dɔ
kake te taar, mba kare dewje ke aw
andeje key le ooje ne lo.
17 Mbata ne tɔyn ke to lo kiyae te
da tee dɔe te, ne tɔyn ke ń-kusu dɔe
a tee ke ddaka.
18 Aaje rɔse ddew tar te ke aw ooje,
mba dew ke ee ke ne a da kare mare
dɔe te. A dew ke ee ke ne ang, ne ke
neje to ninga kara da kɔru jia te.»

Kɔn Jejuje ke ŋgakɔenje ke tɔkɔrɔ

19 Kɔn Jejuje ke ngakɔenje ddeeje
ke rɔe te, a dingaje ddew ta kaw
ngɔsi saa ang, mba dewje bakaje
nya.
20 Dewje paje are Jeju na: « Kɔinje
ke ngakɔinje areje ddaka. Ń-ndikije
ta kooi.»
21 A ń-tel ke tar narede na: «
Kɔmje ke ngakɔmje a toje to nje ke
ooje tar le Lubba a ddaje ne kula.»

*Jeju pa tar a *bamburabo ew rɔe*

22 Mare ndɔ Jeju aal to ke nje-njaje
goe te. Ń-pa narede na: « Jawje tura
maann te.» Ngaa dawje.
23 Toke daw ń-yelje to le a, Jeju
aw tibbi. Bamburabo ddee ula dɔ
maann te le ngaa maann aw me to
te le nayn ngɔsi ta ddusu are deeje
me yo te.
24 Nje-njaje goe te le ddeeje ngɔsi
saa ngaa ń-ndoleje ń-paje na: «

Ebbejeje, Ebbejeje, ja koy!» Ń-ndol ngaa ń-ndange *bamburabo ke maann ke aw lenge le nare dewje rɔde ngaa lo to nyenene.
25 Jeju pa are nje-njaje goe te le na: « Koo-me-te lese ee dda wa?» Bbel ddade ddem dɔde turu ddem a ń-paje dar na na: « Dew neenn to dew ddi wa? Mba ń-pa tar ke gɔsu ke mɔngu a, yel ke maann kara ooje tae.»

Jeju ɔru rɔ-to ndilje ke maji ang rɔ mare dingaw te

26 Jeju ke nje-njaje goe te ń-teeje ta kongo te ke bbe te le dewje ke Gadara*ke aa naa ke dɔ nange Galile.
27 Kake Jeju uru nangê a, mare dingaw ke ee ke ndilje ke maji ang banya rɔe te in me bbe te ke dɔ nange teenn le tila keme. Lew baa njaa dingaw le ula kubbu ang ddem, ń-to key ang ddem a horo dɔbareje a naw ń-to ke te.
28 Kake dingaw le oo Jeju a uru eki, tee oso nɔ gɔle te ngaa pa ke taar na: « Ddi a e-ndiki ta dda sem wa? Jeju, Ngonn le Lubba ke ddutu dara te! Kɔkɔrɔ njaa ula kem ndoo ang.»
29 Nuru eki, mba Jeju pa tar ke ndu ke mɔngu are ndilje le ta kare ń-teeje me dingaw te le ke ddang. Ndil le unn dingaw le gɔl banya banya are ń-tɔ gɔle ke kula njamji ngaa dilae poro bbaa daw ń-ngeme. Ń-ti kulaje ke ń-tɔe ne le ngaa ndilje le ɔreje awje saa ke me kɔr te.
30 Jeju duju dingaw le na: « Rii na na wa?» Ń-tel ke tar na: « Banya banya.» Mba ndilje ke maji ang andeje mee te nya.
31 Ndilje ke maji ang le uwaje gɔl Jeju ta kare narede dawje buja te ke il biti biti ang.
32 Kare teenn kusu bereje ke banya aw usaje ne dɔ kongo te lo teenn le. Ndilje ke maji ang le dujuje Jeju ta kare arede ddew are dandeje me bereje te le ngaa narede ddew.
33 Ndilje ke maji ang le teeje me dingaw te le aw andeje me kusu bereje te le ngaa kusu bereje le inje dɔ kongo te ke ngɔru gaynje maânn oyje.
34 Nje ke aw ngemje bereje le ooje ne ke tee le a, aynje ngaa aw paje tare tɔku bbe te ke ngann bbeje te.
35 Dewje awje ooje ne ke tee le. Ń-ddeeje rɔ Jeju te ngaa dingaje dingaw ke ndilje teeje mee te le, nisi nangê kɔy gɔl Jeju te. Dingaw le ula kubbu ddem, isi ke maje ddem ngaa bbel ddade nya.
36 Dede ke dooje ddew ke Jeju tubba ne ndilje ke maji ang rɔ dingaw te le, dɔruje gele dare nje ke awje le ooje.
37 Dewje tɔyn ke bbe te le dewje ke *Geraja dujuje Jeju ta kare ɔtu ke ddang, mbata bbel ddade nya. * Jeju aal to ta tel ke guku.
38 Dingaw ke ndilje teeje mee te le duju Jeju ta nayn saa. A Jeju tubbae pa na:
39 « E-tel aw key lei ta ɔru gel ne ke Lubba dda sei!» Naw ngaa ń-pa tar ne ke Jeju dda mba tar laa me bbe te le tɔyn.

Jeju ɔru rɔ-to rɔ mare dene te ngaa ndol ngonn le Jayirusu ke dene ke oy

40 Toke Jeju tel tura maann te guku a, dewje ke banya uwaeje ke rɔde te, mba dede tɔyn daw ń-ngebbeje.
41 Ngaa mare dingaw ke ria na Jayirusu, ń-to nje-kɔn dɔ *key-mbɔń-naa le *Jiipije, ń-ddee, ń-tee noso nangê nɔ gɔl Jeju te, ń-nduje ta kare naw me key te laa,
42 mba ngonne ke dene ke to ngonń-kara ke bbale ase dɔku gire joo a ta koy. Toke Jeju aw aw ke key le a, dewje ke banya ubbaeje njang.
43 Mare dene ke mese aw ddee rɔe te lew baa ase bbal dɔku gire joo ee ke teenn. Dene le tuju neje laa tɔyn ji nje-kare-kumaje te, a dew kara ase ta kɔru rɔ-to laa ang.
44 Ń-ddee go Jeju te ngɔsi, nɔru ta kubbu laa. Kare teenn njaa mese le gange.

* **8:37** Oo 8.26 ke tar ke gele te.

45 Jeju pa na: « Na a ɔrum wa?»
Toke dewje tɔyn aw ɔruje naji lede
a, Piyar pa na: « Ebbemje, dewje aw
guku dɔi ngaa daw dubbaije!»
46 A Jeju ila te na: « Mare dew
ɔrum, mba m-gere to mare singa in
rɔm te tee.»
47 Dene le oo to Jeju gere a, nisa
ngaa ń-ddee noso nɔ gɔle te. Ń-pa
kem dewje te tɔyn gel ne ke nɔru
ne Jeju, ke ddew ke rɔ-to laa goto ne
kare teenn.
48 Jeju pa are na: « Ngonnum ke
dene, koo-me-te lei aji. Aw ke *me-
wul-lɔm.»
49 Toke Jeju aw pa tar bbay a, mare
dew in bbe le Jayirusu le ngaa ń-
pa nare na: « Ngonni ke dene le oy
mban. E-jɔku nje-ne-tɔju ang ngaa.»
50 A Jeju oo tar neenn le ngaa pa
are Jayirusu le na: « Are bbel ddai
ang, ka njaa oo mei te a na kinga
kaji.»
51 Toke Jeju tee key le a, ń-mbete
ta kare dewje andeje saa key. Piyar,
ke Jan, ke Jake, ke bɔ-ngonnje ke
kɔń-ngonnje le a ninya ddew nare
dandeje saa key.
52 Dewje tɔyn aw nɔje ke aw ndin-
gaje rɔde wɔju dɔ ngonn ke dene le.
Jeju pa na: « E-nɔje ang. Noy ang ka
a naw ń-tibbi.»
53 Ngaa dewje le aw kokoje Jeju,
mba ń-gereje to ngonn ke dene le oy.
54 A Jeju uwa ji ngonn ke dene le
ngaa pa ke gɔsu ke mɔngu na: «
Ngonn, in taar!»
55 Ndil ngonn ke dene le tel rɔe te,
a kare teenn njaa nin taar ngaa Jeju
pa arede ta kare dare ne nusa.
56 Kɔń-ngonnsje ke bɔ-ngonnje ke
dene le ooje a dum dɔde. A Jeju
ndejede ta kare ń-paje tar ne ke
nday le dare dew kara oo ang.

9

*Jeju ula *nje-kayń-kulaje laa ke dɔku gire joo*

1 Jeju mbɔn *nje-kayń-kulaje laa
ke dɔku gire joo ngaa arede singa ke
ddew ta tubba ne ndilje ke maji ang
ddem, narede singa ta kɔru ne rɔ-
toje rɔ dewje te ddem.
2 Nulade ta kare dilaje mber-tar
*Kɔń-bbe le Lubba dareje dewje
ddem ta kare dɔruje rɔ-to rɔ dewje
te ddem.
3 Ń-pa narede na: « Unnje ne kara
mba kaw lese ang. Unnje kake, wase
bbɔl, wase mapa, wase nare ang.
Dew aw ke kubbu laa ke taar joo
ang.
4 Key ke andeje te mbaan, e-nayje
te nyɔm ta ɔtuje ne.
5 Bbe ke e-teeje te a bbo dewje
taase ke key ang, a bbo a ta kɔtuje
ke kete a, e-tundaje bum nange ke
gɔlse te ta kɔru ne naji lese.»
6 Nje-kayń-kulaje le Jeju le awje
ngaa, ń-njaje ke go bbe bbe, ń-
paje Tar ke Maji dareje dewje ngaa
dɔruje rɔ-to rɔ dewje te tɔ.

**Erode sange mee dɔ Jeju te*

7 Ngonn tɔku-mbay *Erode oo tar
neje tɔyn ke aw teeje a neje tar, mba
mare dewje paje na: « Jan ke oy le a
ndol.»
8 Mareje paje na: « Eli a tel ddee.»
A mareje paje bbay na: « Kara le
nje-kila-mber-tarje le Lubba ke oy a
ndol.»
9 A *Erode pa na: « Munn ndum
mare ń-gange dɔ Jan. A dew neenn
to na bba maw moo tarje dang dang
dɔe te neenn wa?» Ngaa ń-sange
ddew ta koo Jeju.

Jeju are ne-kusa dewje doro mi usaje

10 Goe te ke *nje-kayń-kulaje le
Jeju telje a, ń-paje go neje tɔyn ke
ń-ddaje dareje. Ngaa Jeju ɔrude ke
karede aw ke de er ke tɔku bbe te
ke ria na Betesayida.
11 A dewje ke banya gereje tare
ngaa ɔruje goe. Jeju taade ke rɔe
te ngaa pa tar *Kɔń-bbe le Lubba
arede ddem, ɔru rɔ-to rɔ dewje te
ke ndikije kare nɔru rɔ-to rɔde te
ddem.
12 Lo aw ndul ngaa *nje-kayń-
kulaje le Jeju ngeseje ke rɔe te paje
areje na: « E-tubba dewje ke banya

neenn are dawje me bbeje te ke dɔ-
ndɔɔje te ke ngɔsi neenn bba da
kinga lo-to ke ne-kusa, mba lo ke jar
te neenn to me mu baa.»
13 A Jeju pa arede na: « Esese njaa,
arejede ne dusaje.» Nje-kayń-kulaje
le ilaje te na: « Jee ke mapa mi ke
kanjije joo baa. Ase ta kare jeje njaa
jaw ń-ndoko ne-kusa mba dewje ke
banya neenn wa?»
14 Dingawje eeje lo teenn ngɔsi ke
doro mi. Jeju pa are nje-njaje goe te
na: « Areje disije nangê, ke go kulae
dɔmi dɔmi.»
15 Nje-njaje goe te areje dewje le
isije nangê toke ndue pa.
16 Jeju jin mapa ke mi ke kanji ke
joo le a, aa lo ke darâ ngaa bbar
Tar ke Maji dɔe te. Ń-tete danna
ngaa nare nje-njaje goe te kare dare
dewje ke banya banya le.
17 Dewje tɔyn usaje ne mede
ndann, a kese ne-kusa nay ddusu
kare dɔku gire joo.

Piyar pa ke tae na Jeju to Mesi

18 Mare ndɔ ke Jeju ɔru rɔe aw
duju Lubba ngaa nje-njaje goe te
isije saa a ń-dujude na: « Dewje paje
na m-to na wa?»
19 Ń-telje ke tar na: « Na e-to
Jań-Batise, mareje paje na e-to Eli,
mareje bbay paje na e-to kara le nje-
kila mber-tarje le Lubba a e-ndol.»
20 Jeju pa arede na: « Esese e-paje
na m-to na wa?» Piyar ila te na: «
E-to Mesi le Lubba.»
21 Jeju ndejede nya na dare dew oo
tar neenn le ang.

Jeju pa tar kem-to-ndoo ke a ddae are nje-njaje goe te

22 Ń-tel ń-pa bbay na: « To maji
kare Ngonn le dew oo ndoo nya,
kare tɔku dewje le *Jiipije ke tɔku
nje-poloje Lubba, ke *nje-kɔruje-gel-
ndu mbeteje, kare ń-tɔleje ngaa ndɔ
muta goe te a nin me buwa-yo te.»
23 Ń-pa narede tɔyn na: « Bbo dew
ke ndiki ta kuwa gom a, maji kare
neje rɔe ang. Maji kare noto kake-
dese laa ke ndɔ tɔyn ngaa nuwa
gom.
24 Dew ke ndiki ta ngem tebbe laa,
a tebbe laa le a goto. A dew ke a koy
mba tar lem, dew le a kinga tebbe
laa.
25 Bbo dew inga ne ke nangê
neenn tɔyn, a bbo ń-nayn ke kɔrɔ,
wase ne njaa ń-tuju rɔe a ddi bba na
kinga goe te wa?
26 Tɔkɔrɔ dew ke dda rɔ-kul lem
ngaa dda rɔ-kul ta pa tar lem a,
Ngonn le dew a dda rɔ-kul laa ndɔ
te ke na ddee ke ndoko laa, ke le
bɔeje, ke le nje-kulaje le Lubba ke
maji tɔyn.
27 M-pa tar ke tɔkɔrɔ marese,
mare dewje ke areje horose te neenn
a koyje ang bbay a *Kɔń-bbe le
Lubba a ddee.

Piyar, ke Jan, ke Jake dooje Jeju ke ndoko laa

28 Ndɔ jijoo go tarje teenn le a, Jeju
aw ke Piyar, ke Jan, ke Jake dɔ er te
mba duju Lubba.
29 Kare te ke naw ń-duju Lubba a
keme turu to dang ngaa kubbu laa
kara turu nda toke neyn.
30 A ta koo a, dewje joo aw paje saa
tar : To Moyije de ke Eli a,
31 ń-teeje ke ndoko ngaa daw paje
tar koy le Jeju Jurusalam ke a ddee
ne ke tɔkɔrɔ.
32 Bbi dda Piyar de ke nje-buwa-
kuraje laa nya, a disije kemde baa
ngaa dooje ndoko le Jeju ke dingawje
joo ke areje saa le.
33 Kare te ke dingawje ke joo le
aw inyaje Jeju ta kɔtu a, Piyar pa
are Jeju na: « Ebbemje to maji kare
ń-nayje neenn. N-ddaje ngann key-
kamje muta: kara to lei, kara to le
Moyije, a kara to le Eli.» A Piyar gere
ne ke aw pa ang.
34 Kake naw ń-pa tar baann a,
mum ddee kiride de ngaa bbel dda
nje-njaje go Jeju te kare te ke mum
le aw dibbi dɔde.
35 Mare ndu tee me mum te le pa
na: « Dew neenn to Ngonnum ke m-
ndike, ooje tar laa.»
36 Kare te ke kɔru ndu le aw bbar
a, Jeju ar ke kare baa ngaa. Nje-njaje
go Jeju te paje tar ang. Me ndɔje

teenn, dɔruje gel neje ke doojeenn le kara dareje dew ang.

Jeju tubba ndil ke maji ang rɔ dew te

37 Toke lo are a, Jeju ke nje-njaje goe te dinje dɔ er te le ń-ddisije a, dewje banya banya tilaje keme.
38 Horo dewje teenn le mare dew uru eki na: Nje-ne-tɔju, muwa gɔli oo ngonnum neenn, mba ń-to ngonnum ke kara baa.
39 Bbo mare ndil uwa ngonn le a kem-naa te neenn nuru eki. Ndil le ddae are nisa ke singa ddem, jum-tae tee ddem ngaa ndil le ula keme ndoo ndereng bba inyae.
40 M-duju nje-njaje goi te ta kare ń-tubba ndil le a daseje ang.»
41 Jeju tel ke tar are na: « Ko-dewje ke ooje mede te ang, ke nje-ne-ddaje ke maji ang. Ma kisi ke se ta kumase be sar ndɔ baann wa? E-ddee ke ngonni le neenn.»
42 Kake ngonn le aw ddee ngɔsi ke Jeju a, ndil ke maji ang le unne ilae nangê ngaa ddae are naw nisa ke singa. A Jeju ndange ndil ke maji ang le, nɔru rɔ-to le ngonn le ngaa ń-tel saa nare bɔeje.
43 A *tɔku-mbange le Lubba dum dɔ dewje tɔyn.

Jeju pa tar koy ke kin laa

Toke neje ke Jeju aw dda le dum dɔ dewje a, ń-pa nare nje-njaje goe te na:
44 « Esese e-tukaje mbise ke maje ooje ne tar neenn. Da kuwa Ngonn le dew kulae ji dewje te.»
45 A nje-njaje go Jeju te le gereje dɔde tar te ke naw ń-pa narede le ang. Tar le iya rɔe ke de bba kare ta ń-gereje ang. A bbel ddade ta tel duje tar dɔe te.

Dew ke bo uta mareje tɔyn

46 Kare teenn, nje-nja go Jeju te aw maynje naa tar ta gere dew ke bo horode te uta mareje tɔyn.
47 A Jeju gere keje le nje-njaje goe te le ngaa, unn mare ngonn ke ten be unndae mbɔre te,
48 ngaa ń-pa narede na: « Dew ke taa ngonn neenn ke rɔe te ke rim a, ema njaa ń-taam ke rɔe teenn. A bbo dew ke taam ke rɔe te a, taa dew ke ulam ke rɔe te tɔ. Mba dew ke to ten baa horose te tɔyn, ne a ń-to dew ke bo.»
49 A Jan pa na: « Ebbemje, joo mare dingaw ke unn rii aw tubba ne ndilje ke maji ang a ń-gange ddewe te, mba ń-nja goi te ke je ang.»
50 Jeju pa are na: « E-gangeje ddewe te ang, mba dew ke mbetese ang a, to dew lese.»

Jeju in Galile aw ke Jurusalam

51 Toke ndɔ ke Lubba a ta kunn Jeju ta tel saa darâ ddee ngɔsi a, ń-ndiki nya ta kaw Jurusalam.
52 Nula dewje nɔe te kete. Dawje ngaa dandeje me mare bbe te le dewje ke Samari ta kare ń-mɔseje ne ń-ngebbeje.
53 A nje-bbeje le taeje ke rɔde te ang, mba nunn ddew ke Jurusalam.
54 Kake nje-njaje go Jeju te, Jake, ke Jan dooje baann a, ń-paje na: « Ebbejeje, e-ndiki ta kare ń-dujuje jare puru in darâ ddee ɔn dewje neenn wa?»
55 Jeju turu rɔe ke rɔde te ngaa kɔl ke de nya.

Dew ke ndiki ta kunn go Jeju

56 Dunnje ddew dawje mare bbe te ke kete.
57 Kare te ke daw ń-njaje ddew-bô a mare dew pa are Jeju na: « Lo tɔyn ke a kaw te, ma kunn goi.»
58 Jeju ilae te na: « Mulaje eeje ke buwa tode ngaa eelje ke darâ eeje ke key tode, a Ngonn le dew ee ke key dɔe ang.»
59 Jeju pa are mare dew na: « Unn gom.» A dew le ilae te na: « Ebbemje are maw m-dubbu bɔmje bba.»
60 A Jeju pa are na: « Inya dewje ke oyje are ń-dubbuje yoje lede. A ei, aw pa tar *Kɔń-bbe le Lubba are dewje.»
61 Mare dew pa are Jeju bbay na: « Ma nja goi te Ebbemje, a are maw muwa ji nje ke lem bba.»

62 Jeju tel ke tar are na: « Dew
ke uwa kɔsu-mange a bbo kel goe
a nase dda kula wɔju *Kɔń-bbe le
Lubba ang.»

10

Jeju ula nje-njaje goe te dɔsiri

1 Goe te a, *Ebbe-dewje tel tɔru
nje-njaje goe te dɔsiri horo mareje
te. Nulade joo joo nɔe te kete kare
dawje me bbeje te kara kara, ke loje
tɔyn ke ne njaa ń-ndiki ta kaw te.
2 Ń-pa narede na: « Kula mbɔń-
ko bo nya a nje-kulaje banya ang.
Yeenn a e-dujuje nje-ndɔɔ le are
nula nje-kulaje kare ń-mbɔnje ko
laa.
3 Awje! Ooje wa: Mulase toke le
bateje horo enjakemjarje te.
4 Awje ke bbɔl-ngem-nare ang, ke
bbɔl-kungu-ne ang ddem, ke ne-gɔl
ang ddem ngaa e-ddaje dew lapiya
ke ddew ang ddem.
5 Key ke andeje te a, e-paje na:
*Me-wul-lɔm to me key te neenn!
6 Toke nje-me-wul-lɔm ee key
teenn a, *me-wul-lɔm lese a nayn
saa. A bbo, nje-me-wul-lɔm ee me
key teenn ang a, *me-wul-lɔm lese a
tel rɔse te.
7 E-naynje me keye teenn le, usaje
ne ke ayje ne ke darese, mbata dew
dda kula ta kinga kuka laa. Andeje
keyje te le dewje ke tae lem lem ang.
8 Me mare bbe ke a teeje te, bbo ń-
taase ke rɔ-nel a, usaje ne ke darese.
9 Ɔruje rɔ-to rɔ nje-rɔ-toje te ke
isije me bbe teenn ngaa e-paje are-
jede na: *Kɔń-bbe le Lubba to ke se
ngɔsi baa ngaa.
10 A bbo, e-teeje me mare bbe te
a duwase ke rɔde te ang a, aw areje
nate bbe te le bba e-paje arejede na:
11 N-tunda bum ke uwa gɔlje me
bbe te lese ngaa maji kare undaje
dɔse te to *Kɔń-bbe le Lubba to ngɔsi
baa ngaa.
12 M-pa marese to ddutu ndɔ a,
sariya ke Lubba a gange dɔ bbe te
neenn a ngeng kuta sariya ke Lubba
gange dɔ Sɔdɔm te lew.»

Sariya to mba bbeje ke mbeteje ta turu ddew lede

13 Jeju pa bbay na: « Kem-to-ndoo
a to lei, Korajen! Kem-to-ndoo a to
lei, Betesayida! Mba, horo dewje te
ke Tir ke Sidɔn a m-dda ne-mɔrije ke
m-dda bbe lese a, da kulaje kubbu
ndoo ngaa da kisije dɔ bu te, ta tɔju
to ń-turuje ddew le neje.
14 Gele ke neenn baa, ndɔ gange
sariya, a sariya ke Lubba a gange
dɔse te a ngeng kuta sariya ke na
gange dɔ dewje te ke Tir ke Sidɔn.
15 A ei Kapernayum, a ndew sar
kɔru dara wa? Lubba a dda kare e-
ddom ase naa ke *lo le nje-yoje.
16 Dew ke oo tar lese a oo tar
lem ngaa dew ke mbetese to dew ke
mbetem, dew ke mbetem a mbete ne
ke nulam.»

Tar tel le nje-njaje go Jeju te ke dɔsiri

17 Dewje ke kɔrde dɔsiri le telje ke
rɔ-nel ngaa paje na: « Ebbejeje, ń-pa
tar ke rii a, umaje kara ooje taje.»
18 Jeju pa arede na: « Moo Esu in
darâ oso toke mare le ndi ke teel.
19 Ooje: Marese ddew ta kare e-
njaje dɔ lije te ddem, dɔ nyije te
ddem, ta kuta singa nje-baan ddem
ngaa mare ne dang a kase jɔkuse
ang.
20 Yeenn a, e-ddaje rɔ-nel mba
ndilje ke maji ang ke ooje taseenn
ang. A maji kare e-ddaje rɔ-nel mba
rise ke Lubba dda me Maketurute
darâ.»

Jeju tɔju rɔ-nel laa Bɔeje

21 Me kare teenn njaa, Jeju ee ke
koko ddew te le Ndil-me-nda ngaa
Jeju le pa na: « Mɔsu gaji Bɔy, *Ebbe-
dewje ke darâ ke *Ebbe-dewje ke
nangê, mbata iya ne neenn nje-kem-
kareje ke nje-ne-gereje ngaa e-tee ke
ne neenn ke ddaka are ngannje ke
ngaji. Tɔkɔrɔ njaa Bɔy, mba oo maji
kemi te ta dda toke baann.
22 Bɔy inya neje tɔyn me jim te.
Dew kara gere Ngonn le ang. Bɔ
kara baa a gere. Ddem dew gere Bɔ
le ang. Ngonn kara baa gere, ke dew

ke Ngonn ndiki tɔje Bɔ bba a gere tɔ.»
23 Ń-turu rɔe ke rɔ nje-njaje goe te
ngaa ń-pa narede ke karede na: «
Koko ee ke dewje ke ooje ne ke aw
ooje!
24 Mba m-pa marese, nje-kilaje
mber-tar le Lubba ke tɔku-mbayje
banya banya isije ke bbo ta koo neje
ke aw ooje neenn ke kemde a dooje
ang. Disije ke bbo nya ta koo neje
ke aw ooje ke mbise neenn a dooje
ang.»

Tar ndiki Lubba ke tar ndiki nje-mari

25 Mare *nje-kɔru-gel-ndu in taar
ngaa duju tar Jeju mba nae ne. Ń-
pa na: « Nje-ne-tɔju, ddi bba ma dda
bba ma kinga ne tebbe ke ke ndɔ ke
ndɔ wa?»
26 Jeju ilae te na: « Tar ddi a ń-dda
me Maketuru*ndu te wa? Ddi a e-
tura me te wa?»
27 Ń-tel ke tar nare Jeju na: «
Maji kare e-ndiki *Ebbe-dewje ke to
Lubba lei ke mei tɔyn, ke kewn lei
tɔyn, ke singai tɔyn, ke keje lei tɔyn
ngaa maji kare e-ndiki nje-mari toke
da rɔi njaa.»
28 Jeju pa are na: « E-tel ke tar ke
dɔgɔle njaa. E-dda toke baann a, a
kisi ke tebbe ke ke ndɔ ke ndɔ.»
29 A naw ń-sange ddew ta kɔru
naji laa ngaa ń-nduju tar Jeju na: «
Nje-marem a to na wa?»

Gusu tar dɔ dew te ke nje-bbokoje tundae

30 Jeju ilae te bbay na: « Mare
ndɔ mare dingaw in Jurusalam aw
ke Jeriko a noso me ji nje-bbokoje
te. Ń-bbokoje neje laa tɔyn ngaa ń-
tundaeje dare ń-nayn ngɔsi ta koy
bba ń-tuseje dinyaeje a dɔtuje.
31 Mare nje-polo Lubba unn ddew
le ngaa ń-tuka gɔle dɔ dew te le a
nuja noso kete.
32 Mare dew ke gel Lebi te tee lo
teenn le tɔ. Noo dew le a nuja noso
kete.
33 A mare dew ke Samari ke aw ke
mba te, ddee ngɔsi ke dew le ooe a
ddae ndoo.
34 Ń-tel ń-ddee ngɔsi saa bbay,
nungu wubbu ke ben kem doje te
laa ngaa, ń-tɔɔ. Nunne nundae dɔ
kororo te laa njaa. Naw saa key-to-
nje-mbaje te ngaa ń-dda neje dang
dang mba kare ń-ddee maji.
35 Ndɔ kara goe te a, ń-tɔru
*kande-nare joo nungu ji nje-key te
le ngaa ń-pa nare na: E-ngeme ke
maje. Toke e-tuju nare uta ye ke
mari neenn a, telem a ema njaa ma
kuka.»
36 [Goe te a] Jeju tel duje na: «
Horo dewje te ke muta neenn, na
bba to nje-mar dew ke oso me ji nje-
bbokoje te le wa?»
37 Nje-kɔru gel-ndu le ilae te na:
« Dew ke dda saa me-maji le.» Jeju
ilae te na: « Yeenn a, ei kara, aw ta
e-dda toke baann tɔ.»

Jeju aw rɔ Mate de ke Mari te

38 Toke Jeju de ke nje-njaje goe te
daw ń-njaje ddew-bô a, ń-gange me
mare bbe te ngaa mare dene ke ria
na Mate gange.
39 Mate le ee ke ngokɔen ke dene
ke ria na Mari. Ngokɔen le ddee isi
nɔ gɔl *Ebbe-dewje te aw oo tar laa.
40 Keje ngann kulaje dang dang
uta dɔ Mate. Ń-ddee rɔ Jeju te ń-
pa nare na: « Ebbemje, keje lei jɔki
mba ngokɔm ke inyam ta kula te ke
karem neenn ang wa? E-pa saa are
ń-ddee numam.»
41 *Ebbe-dewje ilae te na: « Mate,
Mate, mei aw sangi ngaa aw jɔku rɔi
mba neje dang dang.
42 A ne ke uta neje tɔyn to kara
baa. Mari a mbere ye ke maji. Dew a
kase kɔru neenn le jia te ang ngaa.»

11

Jeju tɔju gusu duju Lubba nje-njaje goe te

1 Mare ndɔ Jeju aw duju Lubba
mare lo te. Toke ń-duju Lubba tɔyn
nunga a, mare nje-nja goe te pa are
na: « Ebbejeje, e-tɔjuje gusu duju
Lubba toke Jan tɔju nje-njaje goe te.»
2 Ń-pa narede na: « Toke aw dujuje
Lubba a, e-paje na:

Bɔy! Are dewje bbelje rii. Are *Kɔń-
bbe lei ddee!
3 Areje ne-kusa taje ke ndɔ kara kara
tɔyn!
4 Ɔru tar *majang leje dɔje te, mba
jeje kara jaw jɔru tar dɔ dewje
te ke ddaje *majang ke je tɔ.
Inya ddew are mare ne na
meje ang.»

E-dujuje a da karese

5 Jeju pa arede bbay na: « Na horose te neenn ee ke mare nje-buwa-kura laa, ke na kaw bbe laa til te ke lo mɔngu, mba pa kare na: Nje-buwa-kura, arem mapa muta m-tunai,
6 mba mare nje-buwa-kura lem in mba te tee dɔm te, a moo ne kara ta kare ang.
7 A bbo dew ke kara le nayn ke me key te nu njaa a tel ke tar na: E-jɔkum ang, ta-key utu mban, ema ke ngannem ń-to nangê mban bbo ddew ke ma kin taar kari ne mapa goto.
8 M-pa marese, le nin taar mba kare mapa le wɔju dɔ buwa-kura lede ang kara na kin mba kare ne tɔyn ke ń-ndiki wɔju dɔ ne-jɔku laa.
9 A ema, m-pa marese: E-dujuje a da karese. E-sangeje a, a kingaje. Undaje ta-key a da kɔru karese.
10 Mba dew ke duju a dare, dew ke sange a inga ngaa dew ke unda ta-key a dɔru dare.
11 Bɔ-ngonnje ke dda horose te neenn bbo ngonne duje kanji a li a na kare wa?
12 Ase bbo ń-duje kabbe kunja a na kare nyi wa?
13 Bbo esese ke mese maji ang e-gereje ta kare neje ke maji ngannse, a Bɔy ke darâ a kare Ndil-me-nda dewje ke dujeje ang wa?»

Jeju tubba ndil ke maji ang rɔ dew te ke gɔbbe utu

14 Jeju tubba ndil ke maji ang ke dda bba are gɔbbu mare dingaw utu. Toke ndil ke maji ang le tee me dingaw te le ke ddang a, dingaw le pa tar ngaa dewje ke banya ooje a dum dɔde.
15 A mare dewje kara kara paje na: « Ddew te le Belejebul ke to tɔku-mbay le ndilje ke maji ang a naw ń-tubba ne ndilje ke maji ang le!»
16 Mareje dujeje ne-tɔju-ne* ke in darâ mba nae ne.
17 Jeju gere keje lede a, ń-pa narede na: « Bbe-kɔn tɔyn ke dewje ddaje ddɔ ke naa ke te a tuju ngaa keyje a guruje dɔ naa te.
18 Bbo Esu tel dda ddɔ ke da rɔe njaa, a kɔń-bbe laa a to baa bbay toke baann wa? Bba e-paje na ddew te le Belejebul a m-tubba ne ndilje ke maji ang wa?
19 A bbo ema, maw m-tubba ndilje ke maji ang ddew te le Belejebul, a ngannse ddew te le na aw tubbaje ne ndilje ke maji ang wa? Yeenn bba dede njaa da kuja kem tar neenn karese.
20 A bbo ddew singa te le Lubba a maw m-tubba ne ndilje ke maji ang a, yeenn tɔju to *Kɔń-bbe le Lubba ddee ndereng horose te.
21 Toke dew ke nje-singa ke ungu ne-ddɔje rɔe te aw ngem ta-key laa a, ne-kingaje laa a to mɔkɔkɔ.
22 A bbo mare dew ke ubba singa utae ddee ake a, ń-taa ne-ddɔje laa ke naw nunda mee dɔe te ngaa ń-kayn dewje ne-kingaje laa ke ń-taa le.
23 Dew ke to lem ang to nje-tin sem, ddem dew ke mbɔn ne sem ang to nje-sane ne.»

Ddew ke ndil ke maji ang aw tel ne rɔ dew te

24 « Bbo ndil ke maji ang tee me dew te a, ń-nja loje te ke maann goto ke te, naw ń-sange lo ta kula dɔe ke te ngaa toke ninga lo ang a ń-pa na: Ma tel me key te lem ke min ke te m-tee le.
25 Toke ń-tel ń-ddee a noo to duta me key le ngaa noo to ń-mɔse me key le.
26 Goe te a, ń-tel naw ń-ddee ke mare ndilje siri ke maji ang utae.

Dandeje ngaa disije me dew te le
ngaa dew le tuju uta kisi laa ke lew.»

Koko ke tɔkɔrɔ

27 Kake Jeju aw pa tar baann a,
mare dene ke ar horo dewje te ke
banya pa are ke taar na: « Koko ee
ke dene ke uji ngaa ari mba il.»
28 A Jeju ilae te na: « Ke uta
tɔyn koko ee ke dewje ke ooje tar le
Lubba a ngemje.»

Jeju mbete ta dda ne-mɔri

29 Toke dewje aw mbɔnje naa
banya a, Jeju pa na: « Dewje ke
bbasine to dewje ke maji ang. Daw
ń-dujuje *ne-mɔri ke tɔju to min
darâ, a *ne-mɔri ke tɔju ne ke Lubba
dda ddew te le Jonase a da kooje
kara baa.
30 Jonase to *ne-mɔri ke tɔju singa-
mɔngu le Lubba dewje ke Ninibe.
Ddew kara baa Ngonn le dew a to
*ne-mɔri mba dewje ke bbasine tɔ.
31 Ndɔ gange sariya a, tɔku-mbay-
dene ke Dagoo a kar ddew kara baa
ke dewje ke bbasine ngaa na kunda
tar dɔde te, mba nin kɔyn nange
te ń-ddee, mba koo tar kem-kare le
Salemɔn. A dew ke uta Salemɔn a ee
neenn.
32 Dewje ke Ninibe a karje ndɔ
gange sariya te naa te ke dewje ke
bbasine ngaa a kundaje tar dɔde
te, mba dooje tar le Jonase ngaa ń-
turuje ddew lede. A dew ke uta
Jonase a ee neenn.

Gusu-tar dɔ lambe te

33 Ndɔ kara dew ila puru lambe
te mba kunda lo kiyae te ang wase
mba kunda kɔ dura te ang, a nunda
lambe le dɔ ne te taar, mba kare
dewje ke aw andeje key ooje ne lo.
34 Kemi to lambe ke da-rɔi te. Bbo
kemi to ke maje a da-rɔi tɔyn to
dann lo-kare te. A bbo kemi to ke
maje ang a da-rɔi to lo-ndul te.
35 Aa ke maje, are lo-kare ke to rɔi
te to lo-ndul ang.
36 Bbo da-rɔi tɔyn njaa to dann
lo-kare te ngaa mare debbe ten to
lo-ndul te ang a, da-rɔi tɔyn a to
dann lo-kare te toke le lambe ke uru
ndoko laa dɔi te.»

*Jeju ndɔru mbi *Parijiyenje ke
nje-kɔruje gel-ndu

37 Kake Jeju aw pa tar a, mare
Parijiyen bbare ta kare naw nusa ne
key laa. Naw ngaa nisi ta ne-kusa te
le.
38 Toke Parijiyen le oo to Jeju toko
jia kete bba usa ne ang a, tar nyae.
39 A Ebbe-dewje pa are na: « Esee
Parijiyenje, aw tokoje giri ngo ke
giri ka, a keje bboko ke me-maji ang
ddusu mese.
40 Nje-dɔ-gotoje! Dew ke nje-dda
giri ne le dda mee tɔ ang wa?
41 Areje neje ke unguje ngo te ke
ka te nje-ndooje to ne-kare baa a,
Lubba a tokose kare ne tɔyn a ddee
maji mba tar lese.
42 Kem-to-ndoo a ddase esee *Par-
ijiyenje mba aw areje kam yambo,
ke kam ne-ndiri, ke kam naynje tɔyn
to *ne-polo, a ooje tar to gate gate
ke tar ndiki Lubba to ne ang. To
tar lese ta dda neenn ddem ta kinya
kese neje ang ddem.
43 Kem-to-ndoo a to lese Pari-
jiyenje, mba lo-kisi ke kete a aw
ndikije me key-mbɔń-naaje te ngaa
e-ndikije ta kare ń-ddase lapiya
nata.
44 Kem-to-ndoo a to lese, mba e-
toje toke le dɔbareje ke tula ke dew
aw nja dɔe te a gere ang.»
45 Mare *nje-kɔru gel-ndu pa are
Jeju na: « Nje-ne-tɔju, tar ke aw pa
neenn aw tajije tɔ.»
46 Jeju tel ke tar na: « Kem-to-ndoo
a ddase tɔ ese *nje-kɔruje gel-ndu,
mba aw undaje ne-koto ke ɔy nya
dɔ dewje te, a esese ndɔn jise kara
ɔruje ne ne-koto le ang.
47 Kem-to-ndoo a to lese, mba aw
ddaje dɔbare nje-kilaje mber-tar le
Lubba, dede ke kasese njaa a tɔljede.
48 E-toje to nje-tar-naji le kasese
ngaa e-ndikije go kulaje ke ń-ddaje,
mba dede ń-tɔlje *nje-kilaje mber-
tar le Lubba, a esese aw ddaje dɔ-
barede.
49 Mba yeenn a Lubba pa ddew
kem-kare te laa na: Ma kula nje-
kilaje mber-tar ke *nje-kayń-kulaje

karede. Da kula kemde ndoo ngaa
da tɔlde.
50 Yeenn bba Lubba a duju ji dewje
te ke bbasine mese nje-kilaje mber-
tar tɔyn ke ń-kayn nangê. Unn kute
ndɔ te ke Lubba dda dara ke nange.
51 A kunn kute mese Abel te
ndereng mese Jakari te ke ń-tɔle
horo *bann te ke tɔku key-polo-
Lubba te le *Jiipije. Tɔkɔrɔ m-pa
marese, Lubba a duju mesede ji
dewje te ke bbasine.
52 Kem-to-ndoo a ddase, esee *nje-
kɔruje gel-ndu, mba e-tɔje ddew dɔ
ne-gere te. Esese njaa kara andeje
lo ne-gere te le ang ngaa ɔkuje ddew
dewje ke ndikije ta kande.»
53 Kake Jeju in me key te le tee a,
*nje-kɔruje gel-ndu ke *Parijiyenje
unnje kutu kubbaeje ke singa singa
ngaa dare ń-pa tar wɔju dɔ neje
dang dang.
54 Ń-ddeeje, ta sange ddew kunda
tar dɔe te ddew tar te ke tae te.

12

Jeju are ndeje nje-njaje goe te kare disije ke bbel ang

1 Me kare teenn njaa, dewje
mbɔnje naa banya banya ngaa daw
mbɔynje gɔl naa. Jeju pa tar ke nje-
njaje goe te dɔngɔr na: « E-ngemje
rɔse ddew *wum* Parijiyenje ke to
ngem.
2 Ne tɔyn ke iya rɔe a tee ke ddaka.
Ne ke ń-dda lo-kiyae te a dewje a
gereje.
3 Mbata yeenn a, tarje tɔyn ke a
paje me til te, da koo tare dannń-kara.
Ne ke e-paje mbi dew te bbengere
key te a da kila ne mber lum dɔ key
te.
4 M-pa marese, ese nje-buwa-
kuraje lem e-bbelje dewje ke a tɔlje
da-rɔse ang, mba da kaseje ta dda
mare ne dang goe te ang ngaa.
5 Ma tɔjuse dew ke maji kare e-
bbeleje. E-bbelje dew ke bbo tɔl dew
mbaan, isi ke ddew mba kilae kem
puru te. Tɔkɔrɔ maw m-pa marese,
ne a maji kare ta e-bbeleje.
6 Daw ń-labbe ngann eelje mi
gursu joo ang wa? A me Lubba oy
dɔ mare kara ang.
7 Bin dɔse kara Lubba tura kɔre
tɔyn. Areje bbel ddase ang! Gatese
uta gate ngann eelje ke banya.
8 M-pa marese, diew ke pa tar naji
lem ke ddaka nɔ gɔl dewje te a,
Ngonn le dew a kɔru tar naji laa nɔ
gɔl anjije te le Lubba tɔ.
9 A dew ke mbetem nɔ gɔl dewje
te a, ma mbete nɔ gɔl anjije te le
Lubba.
10 Dew ke pa tar le Ngonn le dew
maji ang a, Lubba a kɔru tar dɔe te,
a dew ke taji Ndil-me-nda a, Lubba
a kɔru tar dɔe te ang.
11 Toke daw ke se key-mbɔń-naa te
le *Jiipije, nɔ gɔl nje-gange-sariyaje
te ke nje-kɔń-bbeje te a, areje mese
sangese dɔ ddew te ke a kɔrije ne
naji lese ang.
12 Mba me kare teenn njaa Ndil-
me-nda a tɔjuse tar ke a to maji kare
ta e-paje.»

Gusu-tar dɔ nje-ne-kinga te ke eje tar ang

13 Mare dew horo dewje te ke
banya pa are Jeju na: « Ebbemje, e-
pa are ngokɔm are ń-kayn naa ne-
ndubba leje.»
14 Jeju pa are dew le na: « Na bba
undam to nje-gange-tar horo se te
wase to nje-kaynse ne wa?»
15 Ń-tel ke tar narede na: « E-
ngemje ddew lese ke maje ddew bbo
ne-kinga te, mba le dew isi dann ne-
kinga te kara, na kisi ke tebbe ddew
te le ne-kingajeenn ang!»
16 Jeju pa mare gusu-tar arede na:
« Nange ndɔɔ le mare nje-ne-kinga
ande ne-kusa nya.
17 Neje mee te na: Ma dda toke
baann wa? Mba me ke lo ke ma
mbɔn ne-ndɔɔje lem ke te ang.
18 Goe te a, ń-pa na, ma dda toke
be: Ma tin damje lem, ma kuru dam-
nɔrɔje, ma mbɔn waa lem tɔyn ke
ne-kingaje lem kungu me te.
19 Ngaa ma pa kare kewn lem na:
Kewn lem, isi ke ne-kingaje mba

bbal banya. Uwa rɔi, usa ke ay bbo
ta e-dda rɔ-nel.
20 A Lubba pa are na: Mbe! Til te
neenn njaa ma kɔru kewn lei, a neje
ke e-gɔl le a to le na ngaa wa?
21 Dew ke mbɔn ne-kingaje mba
tar dɔe njaa, a nɔ gɔl Lubba te ne-
kinga laa a goto. Dew le to ddew
kara baa toke le mbe le tɔ.»

*E-sangeje *Kɔń-bbe le Lubba dɔngɔr*

22 Goe te a, Jeju pa are nje-njaje
goe te na: « Mba yeenn a maw m-
pa marese, e-sangeje mese dɔ tebbe
te lese wɔju dɔ ne ke a kusaje ang
ddem dɔ rɔse te mba kubbu ke a
kulaje ang ddem.
23 Mba tebbe to ne ke uta ne-kusa
ngaa rɔ dew uta kubbu.
24 Ooje egaanji: Ń-dubbuje ne ang
ddem, dujaje koo ang ddem, deeje
ke lo ngem ne-kusaje lede ang ddem,
deeje ke dam ang ddem, a Lubba aw
ngemde ke ne-kusa. Gatese uta gate
eelje ang wa?
25 Na horose te, ddew sange mee
te ase kila gɔju kare dɔ ndɔ kisi maji
te laa wa?
26 Bbo ne ke ten baa kara aseje ta
dda ang a mba ddi bba aw sangeje
mese mba kese neje wa?
27 Ooje ddew ke ndijaje ke mû
aw nduje ne: Ń-ddaje kula ang
ddem, dujuje ne ang ddem. M-pa
marese, Salemɔn njaa, ndɔ ri-bbar
te laa kara ula kubbu toke mare kara
horode te ang.
28 Bbo Lubba dda kura rɔ mu te ke
to me ndɔɔje te bbokone ngaa ndɔ
ke bara a da kungu puro a, Lubba
a dda ke se kare uta ang wa? Esee
dewje ke koo-me-te lese to ngaji.
29 A esese, e-sangeje ne ke a kusaje
ang ddem, ne ke a kayje ang ddem
ta areje mese sangese ang tɔ.
30 Mba nejeenn tɔyn dewje ke
nange ne ke gereje Lubba ang a aw
sangeje: A Bɔsese gere ne ke duse.
31 E-sangeje Kɔn-bbe laa dɔngɔr, a
na karese nejeenn tɔyn dɔe te.
32 Areje bbel ddase ang, esee ne-
kuulje ke banya ang, mba Bɔsese oo
maji ta karese Kɔń-bbe le.
33 E-labbeje neje lese bbo areje
dangeteje to ne-kare-baa. Uruje
bbɔl ke a ngisi ang, mba kungu ne-
kingaje lese ke a tunga ndɔ kara ang
darâ, lo te ke gɔl nje-bbokoje a kɔru
ang ddem sɔlɔlɔje ke nje-tuju-neje a
teeje te ang ddem.
34 Mba lo ke ne-kinga lei to te a mei
a to te tɔ.»

Nje-kula ke dda kula laa ke dɔgɔle

35 « Arje perere, uwaje bberse ke
endar. Areje puru lambe lese oy
ang.
36 Esese, maji kare e-toje toke
mare le dewje ke aw ngebbeje kare
ta ebbedede in lo *kusu-taa-naa te
ddee a unda ta-key a, dɔruje ke
ngɔru dareje.
37 Koko isi ke nje-kulaje ke ebbe-
dede a tee kingade dɔ bbi te ang.
Tɔkɔrɔ m-pa marese, na kula kubbu
kula laa, na kare disije ta tabele te
ngaa na ddee ngɔsi mba dda ke de.
38 Le ń-tel kare teke lo mɔngu
wase ke nɔ le kurań-ke-ta-kara a
ningade toke baann! Koko ee ke de.
39 Maji kare e-gereje to, toke nje-
key gere kare ke nje-bboko a ddee ne
a, na ngem ta lo bbo na kinya ddew
kare ń-mbutu key laa ang.
40 Esese kara areje dɔ gɔlse te, mba
Ngonn le dew a ddee ke kare ke a
kundaje mese dɔe te ang.»
41 Piyar ilae te na: « Ebbemje, jeje
a e-pa gusu-tar neenn areje wase
dewje tɔyn wa?»
42 *Ebbe-dewje le tel ke tar are na:
« Na to *nje-ngem-ne ke to gate gate
ngaa to nje-kem-kare wa? Dew ke
ebbeeje a kinya nje-kulaje laa jia te
kare ń-kaynde ne-kusa ke kare ke
kare.
43 Koko ee ke nje-kula le ke
ebbeeje tel a, a kingae dɔ kula te
toke baann!
44 Tar ke tɔkɔrɔ m-pa marese, na
kinya ne-kingaje laa tɔyn me jia te.
45 A bbo nje-kula le pa mee te
na: Ebbemje a ddee njange ang

bbay. Ngaa nuru dɔ nje-kulaje te
ke dingaw ke nje ke dene naw ñ-
tundade, nusa ne ngaa nay ne nare
ddae.
46 Ebbe nje-kula le a ddee ndɔ te
ke nje-kula le unda mee dɔe te ang
ddem, ke kare ke na gere ang ddem.
Na tukae jakata jakata ngaa na kare
ninga kuka laa ddew kara baa ke
dewje ke toje gate gate ang.
47 Nje-kula ke gere ne ke me
ebbeeje ndiki bba gɔl ne ang ngaa
dda ne ke me ebbeeje ndiki ang a, a
kinga kunda ke bo nya.
48 A nje-kula ke gere ne ke me
ebbeeje ndiki ang a dda ne ke ase
kunda a da kundae ngaji baa. Da
duju ne bo nya ji dew te ke dare ne
ke bo nya ngaa dew ke dinya ne jia
te nya a da duje ne nya.

Jeju ddee mba kila tar-kayñ-naa horo dewje te

49 M-ddee ta kila puru dɔ nange te.
A m-ndiki nya kare puru le ɔn ngaa.
50 Mare batem ke da ddam to.
Mem a kar kekere ndereng ndɔ ke
batem le a ddee ne ke tɔkɔrɔ.
51 Ejeje to m-ddee ta kare
*ddekeke to horo dewje ke dɔ nange
te wa? Baann ang. M-pa marese,
m-ddee ke tar kayñ-naa.
52 Mba unn kute bbokone, bbo
dewje mi isije me key te a da kayje
naa, nje ke muta a mbete nje ke joo
ngaa nje ke joo a mbete nje ke muta.
53 Bɔ a mbete ngonne ke dingaw
ngaa ngonn ke dingaw a mbete
bɔeje, kɔn a mbete ngonne ke dene
ngaa ngonn ke dene a mbete kɔenje,
kɔn ngonnje a mbete dene le ngonne
ngaa dene le ngonn a mbete mumeje
ke dene.»

Maji ta gere neje ke aw nday me ndɔje te neenn

54 Jeju tel ñ-pa nare dewje ke
banya na: « Bbo ndɔ ke ooje ndi il
lo kande te le kare a, e-paje na: Ndi
aw ddee a ndi le ddee.
55 Ngaa ndɔ ke ooje yel ke dagoo
aw ula a, e-paje na: Lo a nunga a,
tɔkɔrɔ lo nunga.
56 Nje-ngemje, e-gereje ne ke a
ddee dɔ nange te ke me dara te a
toke baann bba e-gereje neje ke me
ndɔje te neenn ang wa?
57 Mbata ddi bba esese ke da-rɔse
njaa e-gereje ne ke to gate gate ang
wa?
58 Toke aw aw ke dew ke ee saa ke
tar ke nɔ gɔl nje-gange-sariya te a e-
nayje ddew-bô bbay a, e-gɔl saa tar
are nɔru tar dɔi te, mba ñ-tee sei nɔ
gɔl nje-gange-sariya te a, nje-gange-
sariya a kilai me ji mbamba te ngaa
mbamba a kilai key-kula te.
59 M-pa mari, a kuka ndereng kese
gursu kara a nayn ang bba a tee me
key-kula te le.»

13

Jeju bbar dewje kare ñ-turuje ddew lede

1 Kare teenn, mare dewje ddeeje
paje areje Jeju tar le dewje ke Galile
ke Pilate pole mesede ke mese daje
lede ke ñ-ddeeje ne ta kare to *ne-
polo Lubba.
2 Ñ-tel ke tar narede na: « Ejeje to
dewje ke Galile ke Pilate tɔlde le a
toje to nje-ne-ddaje ke maji ang utaje
kese dewje ke Galile tɔyn wa? Mba
yeenn a dooje ne ndoo toke baann
wa?
3 Toke baann ang, m-pa marese:
Bbo e-turuje ddew lese ang a, a koyje
tɔyn toke baann tɔ.
4 Wase, dewje dɔku gire jijoo ke
key ke ndew ke Silowe oso dɔde te
tɔlde le, dede bba ñ-ddaje maji ang
dutaje kese dewje ke Jurusalam tɔyn
wa?
5 Toke baann ang, m-pa marese:
Bbo e-turuje ddew lese ang a, a koyje
tɔyn toke baann tɔ.»

*Gusu-tar dɔ *kake tungu te ke ande ang*

6 Ñ-pa gusu-tar neenn narede tɔ:
« Mare dingaw dubbu tungu* me

* **13:6 13.6** Kake ke daw ñ-bbar ke tar endar nda na figue.

ndɔɔ te laa * Naw ta kuja kande
tungu le a ninga ang.
7 Ngaa, ń-pa nare nje-kula laa na:
Dda bbal muta ngaa, a m-ddee ta
kuja kande tungu* neenn a, minga
ang. † E-tukae ke ddang na naw taa
lo baa.
8 Nje-kula le tel ke tar are na:
Ebbemje, inyae welne bbay. Ma
kuru buwa guku ne gɔle ngaa ma
kungu sin daje kɔye te,
9 se kaal a na kande wa. Baann
ang bba ta are m-tukae.»

Jeju ɔru rɔ-to rɔ mare dene te ke debbe rɔe oy

10 Mare *ndɔ-kuwa-rɔ le *Jiipije,
Jeju aw tɔju ne me mare key-mbɔń-
naa te lede.
11 Mare dene ke ndil ke maji ang
tuju debbe rɔe dda bbal dɔku gire
jijoo ee me key teenn. Ndil le dduke
are ninga ddew ngaji ta ndɔju rɔe
ang.
12 Jeju ooe ngaa pa are na: « Dene
dɔri ta rɔ-to te lei ke ddang.»
13 Ngaa nila jia dɔe te, a kare teenn
njaa, ń-ndɔju rɔe ke maje ngaa nɔsu
gaji Lubba.
14 A dew ke ɔn dɔ key-mbɔń-naa
le rɔe nele ang, mba Jeju ɔru rɔ-to
ke *ndɔ-kuwa-rɔ. Ngaa, ń-pa nare
dewje ke banya le na: « Jisi ke ndɔ
misan ta dda ne kula. E-ddeeje are
dɔre rɔ-toje lese me ndɔje teenn, bbo
e-ddeeje ke *ndɔ-kuwa-rɔ ang.»
15 *Ebbe-dewje tel ke tar are na:
« Nje-ngemje! Esese kara kara tɔyn,
*ndɔ-kuwa-rɔ a e-tutuje daje lese lo
ne-kusa te awje ke de areje dayje
maann ang wa?
16 Ngaa dene neenn ke to ngonn
le Abaraham a Esu tɔe bbal dɔku
gire jijoo bbokone, to maji ta tute ke
*ndɔ-kuwa-rɔ ang wa?»
17 Kake Jeju aw pa tar baann a, nje-
baanji laa tɔyn rɔde wul. A dewje ke
banya le rɔde nelde ddew neje te ke
bo ke Jeju aw dda.

Gusu-tar dɔ kande kake te ke ria na mutarde, ke dɔ wum te

18 Jeju pa na: « Kɔń-bbe le Lubba
unda rɔ ddi wa? Ma kunne kɔju ne
ddi wa?
19 To ddew kara baa ke kande kake
ke ten ke ria na mutarde ke dew
dubbu me ndɔɔ te laa. Tee ngaa ń-
ddee bbuka kake are eelje ke darâ
ddaje key lede me bar-kemeje te.»
20 Ń-pa bbay na: « Ddi a ma kunn
kɔju ne *Kɔń-bbe le Lubba wa?
21 To ddew kara baa ke wum ke
dene unn ungu me nduju te ke dɔju
ka te muta bba bɔkɔlɔ ne are in
tɔyn.»

*Andeje me *Kɔń-bbe te le Lubba ke ta-key te ten*

22 Jeju tɔy me tɔku bbeje te ke me
ngann bbeje te aw tɔju ne aw ne er
ke Jurusalam.
23 Mare dew pa are na: « Ebbemje,
dewje kara kara baa a, a kingaje kaji
wa?» Ń-tel ke tar narede na:
24 « E-ddaje singa, andeje ke ta-key
ke ten. Mba, m-pa marese: Dewje
nya a sangeje ddew ta kande. A da
kaseje ang.
25 Bbo nje-key in taar utu ta-key
a, a naynje ddaka, a bbo unnje kutu
kunda ta-key ta pa na: Ebbejeje, ɔru
ta-key areje! A na tel ke tar karese
na: M-gere lo ke inje te ang.
26 Ngaa, a kunnje kutu pa na: Jusa
ngaa jay ne kemi te ddem, e-tɔju ne
dewje dɔ ddewje te leje ddem.
27 A na tel ke tar karese na: M-
gere lo ke inje te ang. Ɔtuje ke ddang
mbɔrum te, esese tɔyn ke e-ddaje ne
ke ke maje ang.
28 Lo teenn, a nɔje ngaa a ngerje
ngangese, kare te ke a kooje Abara-
ham ke Ijake, ke Jakobbo, ke nje-
kilaje mber-tar tɔyn me *Bbe-kɔn te
le Lubba, a dilase ddaka.
29 Dewje a kinje lo kande te le
nayn ke lo kande te le kare. Da
kinje beer ddem, dagoo ddem ngaa
da kisije ta tabele te me *Bbe-kɔn te
le Lubba.
30 Ngaa, mare dewje ke toje to
dewje ke guku, a ddeeje to dewje ke

† **13:7 13.7** Oo 13.6 ke tar ke gele te.

dɔngɔr. A dewje ke dɔngɔr, a ddeeje
to dewje ke guku.»

Jeju aw aw er ke Jurusalam

31 Kare teenn, mare *Parijiyenje
awje ngɔsi ke Jeju paje areje na:
« Ɔtu lo te neenn ke ddang mba
*Erode ndiki ta tɔli.»
32 Ñ-tel ke tar narede na: « Aw paje
areje mula le toke be: Noo, maw m-
tubba ndilje ke maji ang ngaa ma
kɔru rɔ-to rɔ dewje te bbokone ke
bara. Ndɔ muta laa a, kula lem a
nunga ngaa.
33 A maji kare m-nja bbokone, ke
bara, ke nuna. Mba maji kare *nje-
kila mber-tar le Lubba oy lo te ke
ddang ke Jurusalam ang.
34 Dewje ke Jurusalam, dewje ke
Jurusalam! Esese ke aw tɔlje nje-
kila mber-tarje le Lubba ngaa aw
tilaje dewje ke Lubba ulade arese ke
er. M-ndiki nya ta mbɔnse toke kɔñ-
kunja aw mbɔn nganne kɔy bake te,
a e-ndikije ang.
35 Ooje: Ma kinya key lese karese.
A m-pa marese: A koomje ang sar
ndɔ te ke a paje na: *Ebbe-dewje
bbar Tar ke Maji dɔ dew te ke ddee
ke ria.»

14

*Jeju ɔru rɔ-to rɔ mare dew te ke *ndɔ-kuwa-rɔ*

1 Mare *ndɔ-kuwa-rɔ Jeju ande
me key te le mare tɔku-mbay le
*Parijiyenje ta kusa ne,
2 a kemde tɔyn to ke dɔe te. A
mare dingaw ke mee ti are nɔe te.
3 Jeju pa tar are *nje-kɔruje gel-
ndu ke *Parijiyenje le na: « *Ndu
are ddew dew ta kɔru rɔ-to ke *ndɔ-
kuwa-rɔ wase *ndu are ddew ang
wa?»
4 Dilaeje te ang ngaa nuwa nje-rɔ-
to le nɔru rɔ-to laa ngaa nare nɔtu.
5 Goe te a, ñ-pa narede na: « Na
horose te neenn bbo ngonne wase
mange laa tee oso me buwa-maann
te ke *ndɔ-kuwa-rɔ a na kɔre ke tɔke
ndɔe teenn njaa ang wa?»
6 A dingaje ddew kara ta tel ke tar
dɔe te ang.

Gusu-tar dɔ lo-kisi te ke kete

7 Goe te a, Jeju pa gusu-tar are
dewje ke tɔku-mbay le *Parijiyenje
bbarde, mba noo ddew ke daw
duwaje ne lo-kisi ke kete ngaa, ñ-pa
narede na:
8 « Toke mare dew bbari *kusu-
taa-naa te a, aw uwa lo-kisi ke kete
ang. Mba bbo ñ-bbar mare dew ke
bo utai tɔ,
9 ngaa dew ke bbarse le ddee na:
Inya lo-kisi are a, rɔ-kul a ddai ta
kaw kisi lo te ke guku.
10 A, toke ñ-bbari a, aw uwa lo-kisi
ke guku, ta bbo nje-bbari le ddee a
pa na: Nam, aw isi kete. Yeenn a to
ne kɔsu gaji kem dewje te tɔyn ke a
kisije ta ne-kusa te sei.
11 Tɔkɔrɔ, dew ke dda rɔe bo a da
dda kare ñ-ddee ten baa. A dew ke
dda rɔe ten, a da dda kare ñ-ddee
bo.»
12 Jeju pa are dew ke bbare le tɔ
na: « Bbo e-bbar dewje ke ne-kusa
ke bo a, e-bbar nje-buwa-kuraje lei
ang, ngakɔinje ang, nje-ke-lei ang,
nje-ninñ-key marije ke toje nje-ne-
kingaje ang, mba da ddaje ne-kusa
bbarije ne tɔ. Yeenn a tɔju to inga
kuka lei mban.
13 A bbo e-dda ne-kusa ke bo a,
e-bbar nje-ndooje, nje ke jide wase
gɔlde tuju, nje-meteje ke nje-kem-
tɔje.
14 A, a kisi ke rɔ-nel mba dingaje
ne ta kukai ne ang. A kinga kuka lei
ndɔ kin te le nje-yoje ke gate gate.»

*Gusu-tar dɔ dewje te ke ñ-bbarde tɔku *kusu te*

15 Mare dew horo nje ke isije ta ne-
kusa te oo tarjeenn le a, pa are Jeju
na: « Koko ee ke dew ke a kinga ne-
kusa laa me *Bbe-kɔn te le Lubba.»
16 Ngaa Jeju ilae te na: « Mare dew
dda tɔku *kusu ngaa bbar dewje
toke banya.
17 Kare ne-kusa le ase a, nula nje-
kula laa nare dewje ke ñ-bbarde le
na: E-ddeeje mba ne tɔyn to ngɔsi
ngaa.
18 A dewje le kara kara tɔyn na
nuwaje gɔle, ningaje ddew ta ddee
ang. Dew ke dɔngɔr na: M-ndoko

ndɔɔ a ma kaw koo bba. Muwa gɔli
ɔru tar dɔm te.
19 Mare pa na: M-ndoko mangeje
dɔku, are m-ndiki ta nade. Muwa
gɔli ɔru tar dɔm te.
20 Mare bbay pa na: M-taa dene
bbasine bbay are minga ddew ta
ddee ang.
21 Toke nje-kula le tel a, ndaji
tarjeenn le are ebbeeje. A wungu ɔn
nje-key le ngaa pa are nje-kula laa
na: Aw njange lo te ke dewje banya
ke te, ke dɔ ddewje te ke tɔku bbe te
neenn, bbo e-ddee ke nje-ndooje, ke
nje ke jide wase gɔlde tuju, nje-kem-
tɔje, ke nje-meteje lo te neenn.
22 Nje-kula le pa na: Ebbemje, m-
dda ne ke ndui pa le mban, a kese lo
nayn baa bbay.
23 Ngaa ebbe nje-kula le pa are
na: Aw go ngann ddewje te ke go
ndokoje uwa dewje ke singa are dan-
deje key are ta me key lem ddusu.
24 Mba m-pa marese: Ne-kusa lem
a kɔru ta dew kara horo dede te ke
m-bbarde a ń-ddeeje ang.»

Ddew kunn go Jeju

25 Dewje ke banya banya aw njaje
ddew-bô ke Jeju ngaa ń-turu rɔe a
ń-pa narede na:
26 « Toke dew ddee rɔm te a maji
kare ń-mbete bɔeje ke kɔenje, ke
dene laa, ke nganne, ke ngakɔenje,
ke ngakɔń-naneje, ke tebbe laa. A
bbo ń-dda baann ang a, na to nje-nja
gom te ang.
27 Ngaa dew ke oto kake-dese laa
ang ngaa unn gom ang a, a to nje-
nja gom te ang.
28 Mba na horose te, bbo na ta dda
tɔku key a, nisi nangê kete ń-tura
kɔr ne ke na tuju noo se nisi ke ne
ase ta nunga ne key le bba nunn
kutu dda key ang wa?
29 Mba toke nungu gɔl-key le
nangê a bbo nase ta nunga ang a
dewje tɔyn ke a kooje key le a kokoje
ngaa a paje na:
30 Dew neenn unn kutu dda key a
ase ta dda nunga ang!
31 A se tɔku-mbay-bbe ke dda bba
bbo aw ta dda ddɔ ke dewje laa doro
dɔku ke mare tɔku-mbay ke ee ke
dewje laa doro dɔjoo a, a kisi nangê
kuwa dɔe koo kete se nisi ke singa ta
dda ddɔ le bba naw ang wa?
32 Bbo noo to singa ne ase ang
ngaa nje-mare le nayn ddew ew
bbay a, nula dew nare ta duje ne ke
daseje ta dda bba kare me-wul-lɔm
tel horode te.
33 Yeenn a, dew ke horose te ke
mbete neje laa tɔyn ang, a to nje-nja
gom te ang.
34 Kate to ne ke maji. A bbo kate
tel neel ang ngaa a, ddi bba dew a
dda ke kate le bba a teel nel bbay
wa?
35 Ń-to maji mba nange ang ddem,
mba ndɔɔ ang ddem tɔ. Dungu kɔrɔ.
Dew ke ee ke mbi ta koo ne tar a oo!»

15

Gusu-tar dɔ bate te ke dɔ nare te ke nayn

1 Nje-taaje nare *lambo tɔyn ke
nje-ne-ddaje ke maji ang ddeeje
ngɔsi ke Jeju ta koo tar laa.
2 *Parijiyenje ke *nje-kɔruje gel-
ndu aw nyuruje ngaa ń-paje na: «
Dew neenn taa nje-ne-ddaje ke maji
ang ke rɔe te ngaa usa ne ke de.»
3 A Jeju pa gusu-tar neenn arede
na:
4 « Dew ke dda horose te neenn,
bbo ee ke bateje dɔdɔku a mare kara
nayn a inya keseje ke dɔjikara gire
jikara me mu te mba ndole gɔl ne ke
ń-nayn le ndereng mba kingae bba
ang wa?
5 Toke ningae a nilae dɔ bake te ke
koko.
6 Kake ń-tel key a, ń-bbar nje-
buwa-kuraje laa ke nje-ninń-key
mareje ń-pa narede na: E-ddaje sem
rɔ-nel, mba minga bate lem ke nayn
le.
7 Ddew kara baa m-pa marese, rɔ-
nel ke a to darâ, mba nje-ne-dda ke
maji ang kara ke turu ddew laa a
kuta rɔ-nel ke to mba dewje ke gate
gate dɔjikara gire jikara ke mal turu
ddew lede ddade ang.

8 Wase: dene ke dda bba ee ke
*kande nare dɔku ngaa mare kara
nayn a, ila puru *lambe te ang ddem,
uta me key laa ang ddem ngaa sange
ke maje ndereng inga nare le bba
ang wa?
9 Toke ninga *kande-nare le
mbaan, ń-bbar nje-buwa-mandeje
laa ke nje-ninń-key mareje ngaa
ń-pa na: E-ddaje sem rɔ-nel mba
minga *kande-nare lem ke nayn le.
10 Ddew kara baa, m-pa marese,
rɔ-nel to nya horo anjije te le Lubba
mba nje-ne-dda ke maji ang kara ke
turu ddew laa.»

Gusu-tar dɔ ngonn ke nje-ne-tuju te

11 Jeju pa bbay na: « Mare dingaw
ee ke ngannje ke dingaw joo.
12 Ye ke mbate pa are bɔeje na:
Bɔy, arem ne-ndubba ke to wɔju
dɔm. Ngaa bɔdede kaynde ne-kinga
laa.
13 Dda ndɔ ngaji goe te a, ngonn
ke mbate le mbɔn ne-kingaje laa
tɔyn ngaa aw ne mare bbe te ke ew.
Keteenn, ń-tuju ne-kinga laa ddew
kula-ddaje te ke maji ang.
14 Kake ń-tuju ne-kinga laa tɔyn a,
tɔku bbo oso bbe teenn le ngaa ne
unn kutu ta due.
15 Naw nayn ke mare ngonn nje-
bbe le. Ngonn nje-bbe le ulae me
ndɔɔje te kare nul bereje.
16 Ń-ndiki ta kusa ne-kusaje le
bereje le kare mee ndann a dew
kara are ang.
17 Neje mee te ngaa ń-pa na: Nje-
kulaje banya aw usaje ne ke maje
key le bɔmje a ema, maw moy yo
bbo lo te ke neenn!
18 Ma kin kaw ke rɔ bɔy te ngaa
ma pa kare na: Bɔy, m-dda ne ke
Lubba mbete ke ne ke mei mbete tɔ.
19 Mase kare e-bbarem ngonni ang
ngaa. E-ddam toke le mare nje-
kulaje lei.»
20 Nin taar ngaa naw ke rɔ bɔeje
te. Kake ń-nayn ddew ew bbay a
bɔeje le ooe a to ndoo laa, bɔeje le
ayn ngɔru uwae ke kare te ngaa ń-
to mbia.
21 Ngonn le pa are na: « Bɔy, m-
dda ne ke Lubba mbete ke ne ke
mei mbete tɔ, mase kare e-bbarem
ngonni ang ngaa.»
22 A bɔeje pa are nje-kulaje laa na:
« E-ddeeje ke kubbu ke ngal ke kura
nya njange ulaeje ngaa ulaje eninga
ngonn jia te ke ne-gɔl gɔle te.
23 E-ddeeje ke ngonn mange ke
eme bbo e-tɔleje areje jusaje ngaa ń-
ddaje rɔ-nel.
24 Mba ngonnum ke ooeje neenn
oy bba ndol. Ń-nayn bba dingae.
Ngaa dunnje kutu dda rɔ-nel.»
25 Kare teenn, ngonne ke to dere
nayn ndɔɔ̂. Kake naw ń-tel a ń-nayn
ngɔsi ke key a noo kɔru ne-kem ke
kɔru pa.
26 Ń-bbar mare nje-kula ń-duje tar
dɔ neje te ke aw toje.
27 Nje-kula le pa are na: « Ngokɔin
tel a bɔije tɔl ngonn mange ke eme,
mbata ń-tel ke rɔ ke maji.»
28 Wungu ɔen are ń-mbete ta
kande key. Bɔeje tee ngaa duje nya
kare ta nande key.
29 A nila bɔeje te na: « Oo, m-dda
sei kula bbal banya ngaa, m-mbete
tai ndɔ kara ang. Ngonn benya be
kara arem m-dda ne ne-kusa m-bbar
ne nje-buwa-kuraje lem ndɔ kara
ang.
30 A ngonni neenn ke tuju ne-kinga
lei tɔyn dɔ dene nje-kayaje te le a
ddee a, e-tɔl ngonn mange ke eme
are wa!»
31 Bɔeje pa are na: « Ngonnum, ei,
ee rɔm te neenn ke ndɔ tɔyn, are
neje lem tɔyn to neje lei.
32 Are to maji ta dda rɔ-nel, mba
ngokɔin neenn oy bba ndol. Ń-nayn
bba dingae.»

16

Nje-kula ke to gate gate ang

1 Jeju pa are nje-njaje goe te bbay
na: « Mare dew ke inga ne nya ee ke
mare *nje-ngem-ne laa. Dewje paje
are dew le na *nje-ngem-ne le aw
tuju neje laa.
2 Ń-bbar *nje-ngem-ne le ngaa ń-
pa nare na: Tar ddi a maw moo

dɔi teenn wa? E-tura go neje ke aw
ngem le are moo, mba a kase ngem
ne lem ang ngaa.
3 *Nje-ngem-ne le pa mee te na:
Ebbemje a ta kɔrum ta neje te laa
neenn, ddi a ma dda wa? Minga
singa ta ndɔɔ ang ngaa ne-kɔy to rɔ-
kul lem nya.
4 M-gere ne ke ma dda, kare bbo ñ-
tubbam ta neje te laa a, mare dewje
taamje ke key lede.
5 Nare ñ-bbar dewje kara kara
tɔyn ke bbange le ebbeeje to dɔde te
ngaa ñ-pa nare dew ke dɔngɔr na:
Baann a a tel ne kare ebbemje wa?
6 Nilae te na: Ma tel ke ubbu ku te
ke bo dɔdɔku. Ngaa *nje-ngem-ne le
pa are na: E-taa maketuru bbange
bbo ta isi nangê ke tɔke e-dda kɔre
to dɔmi.
7 Ń-pa nare mare bbay na: A ei,
baann a a tel ne waa? Nilae te na:
Ma tel ke waa bbɔl dɔdɔku. Ngaa ñ-
pa nare na: E-taa maketuru bbange
lei bbo ta e-dda to kɔre dɔjijoo.
8 Ebbe nje-ngem-neje ke to gate
gate ang le ɔsu gaje, mba *nje-ngem-
ne le dda ne ke kem-kare. Mbata
dewje ke bbasine ddaje ne ke kem-
kare ddew te le ngann maredeje uta
ngann lo-kareje le Lubba ke eeje me
lo-kare te.»

Dew a kase dda ke Lubba ddem ke ne-kinga ddem ang

9 « A ema, m-pa marese: Uwaje
buwa-kura ke dewje ke nare
bukuru, mba kare ndɔ ke nare le
goto jise te a, ñ-taase ke key ke a to
ke ndɔ ke ndɔ.
10 Dew ke dda ne ke ten ke dɔgɔle,
dda ne ke bo ke dɔgɔle tɔ ngaa dew
ke to gate gate ddew ne te ke ten ang,
to gate gate ddew ne te ke bo ang tɔ.
11 Bbo e-ddaje ne ke dɔgɔle ke nare
bukuru ang a, na a kinya ne-kinga ke
tɔkɔrɔ jise te wa?
12 Ngaa bbo e-ddaje ne ke dɔgɔle
ang ke ne-kinga ke to le dew a, na a
karese ne ke to lese wa?
13 Nje-kula kara ase dda kula kɔ
dewje te joo ang, mba na mbete
mare kara a na ndiki mare kara,
wase na kunn rɔe kare mare kara a
na dabbe mare ke kara. Aseje ta dda
ke Lubba ddem ke ne-kinga ddem
ang.»

Jeju are mare ndejeje dang dang

14 *Parijiyenje ke ndikije nare nya
ooje tarjeenn le tɔyn a aw kokoje
Jeju.
15 Jeju pa arede na: « Esese aw
ddaje rɔse to dewje ke gate gate kem
dewje te. A Lubba gere mese, mba
ne ke dewje ooje bo kemde te, to ne
ke maji ang nya kem Lubba te.
16 *Ndu le Moyije ke tar le
nje-kilaje mber-tar le Lubba toje
ndereng ndɔ te le Jan. Unn kute
ndɔe teenn daw ñ-pa tar *Kɔñ-bbe le
Lubba to Tar ke Maji dare dewje, a
na na kara aw dda singa mba kande
ke te.
17 To ngeng ang ta kare dara ke
nange ndayje, a to ngeng nya kare
mbita gɔl maketuru *ndu kara oso
nangê.
18 Dew ke tubbae dene laa a taa
mare, dda lo-to-majang ngaa dew ke
taa dene ke ngaweje tubbae dda lo-
to-majang tɔ.»

Tar le nje-ne-kinga de ke nje-ndoo Lajar

19 Jeju pa bbay na: « Mare dew ke
to nje-ne-kinga ngaa aw ula kubbu
nare ee teenn. Ndɔ kara kara tɔyn
dingaw le aw usa ne ke dɔ-bo.
20 Mare nje-ndoo ke rɔe to do
jamani jamani, ria na Lajar to ta-
ddew-key te le nje-ne-kinga le.
21 Ń-ndiki ta kusa buru ne-kusaje
ke aw gaynje kɔ tabele te le nje-ne-
kinga le, a dɔe te bbay bisije ddeeje
aw tɔɔnnje doje laa.
22 Nje-ndoo le oy ngaa anjije un-
aeje awje saa dɔ ji Abaraham te. Nje-
ne-kinga le oy tɔ ngaa ñ-dubbe.
23 Kem-to-ndoo aw ddae lo te le
nje-yoje ngaa nunn keme a noo
Abaraham ddew ew ngaa noo Lajar
ar dɔ ji Abaraham te.
24 Nuru eki na: Bɔy Abaraham,
oo kem-to-ndoo lem! Ula Lajar are
ula ndɔñ-jia maann te ila ndɔm te

are wul, mba kem-to-ndoo aw ddam
kem puru te neenn.
25 Abaraham ilae te na: Ngonnum
ole mei to inga neje ke maji ndɔ kisi
ke tebbe te lei, a Lajar inga wungu
ndɔ kisi ke tebbe te laa. Bbasine
Lubba bɔru maannˆ-nɔ keme te lo te
neenn, a ei, kem-to-ndoo aw ddai.
26 Dɔe teenn tɔyn, mare tɔku buwa
to horoje te ke esese, mba kare
dewje ke ndikije ta kinje neenn kaw
er ke rɔse te a aseje ta kaw ang
ddem, ta kare dew ase kin rɔse te
nu ddee er ke rɔje te ang ddem.
27 Nje-ne-kinga le na: Yeenn a m-
duji bɔy, kare ula Lajar key le bɔmje,
28 mba mee ke ngakɔmje ke din-
gaw mi. Maji kare naw ˆn-ndejede
nare ˆn-ddeeje lo kem-to-ndoo te
neenn ang ngaa.
29 Abaraham ila te na: *Ndu le
Moyije ke tar le nje-kilaje mber-tar
le Lubba to horode te. Maji kare
dooje tar lede!
30 Ngaa nje-ne-kinga le pa na:
Baann ang bɔy Abaraham, a bbo
dew in horo nje-yoje te aw rɔde te
a, da turuje ddew lede.
31 Ngaa Abaraham le pa are na:
Bbo dooje tar *ndu le Moyije ke tar
le nje-kilaje mber-tar le Lubba ang, a
le mare dew in horo nje-yoje te kara
da kooje tar laa ang tɔ.»

17

Ne ke a dda kare dew oso

1 Jeju pa are nje-njaje goe te na:
« Ne ke a dda kare dew oso me
*majang te a to ke ndɔ tɔyn, a kem-
to-ndoo a dda dew ke a dda kare
mare dewje osoje me *majang te.
2 Ta tɔ ne ke ɔy gɔse te kilae me
ba te maji nya uta kare ˆn-dda nare
ngonn kara horo ngann mareje te
oso me *majang te.
3 Aaje rɔse! Toke ngokɔin dda
*majang a, e-ndange a bbo ˆn-turu
ddew laa a ɔru tar dɔe te.
4 A bbo me ndɔ te ke kara baa njaa
ˆn-dda sei *majang gɔl siri ngaa ˆn-tel
rɔi te gɔl siri tɔ ta pa kari na: M-turu
ddew lem a, ɔru tar dɔe te.»

Tar koo-me-te

5 Nje-kayˆn-kulaje paje are *Ebbe-
dewje na: « E-dda are koo-me-te leje
bo.»
6 Ngaa *Ebbe-dewje le pa na: «
Bbo koo-me-te lese to ngaji toke
mare le kande mutarde ke ten, a bbo
e-paje areje kake neenn na: Ɔru ke
ngirai bbo aw e-maa rɔi bâ a, na koo
tase.

Gusu-tar dɔ nje-kula te ke kari baa

7 Dew ke dda horose te, bbo ee ke
nje-kula ke aw ndɔô wase aw ngem
ne-kuulje a kare te ke nin mû ˆn-tel a,
a pa kare nje-kula laa na: E-ddee isi
ta ne-kusa te kem naa te neenn wa?
8 Baann ang, na pa kare nje-kula
laa na: E-dda ne-kusa ke lo kul te
arem, ula kubbu ke maji bbo e-dda
sem ndereng arem musa ne ke may
ne bba ta goe te a usa ne ke ay ne.
9 Na tel kare wooyo nje-kula le
wɔju dɔ kula ke ˆn-dda ke turu ndue
wa?
10 Esese, ddew kara baa, toke e-
ddaje ne tɔyn turu ndu te ke darese
a e-paje na: N-toje to nje-kulaje ke
kari baa, ˆn-dda ne ke to tar leje ta
dda.»

Jeju ɔru rɔ-to banji rɔ dewje te dɔku

11 Kaw le Jeju ke Jurusalam a, ˆn-
nday horo nange te ke Samari ke
Galile.
12 Naw nande me mare bbe te a,
nje-banjije dɔku ddeeje ke rɔe te
13 ngaa areje ddew ew, ˆn-paje tar
ke taar na: « Jeju, Nje-ne-tɔju, oo
kem-to-ndoo leje!»
14 Jeju oode a pa arede na: « Aw
tɔjuje rɔse nje-poloje Lubba.» Ngaa,
kake daw dawje a rɔde tel ddee maji.
15 Mare kara horode te oo to rɔe
ddee maji a uru tel ngaa ɔsu gaji
Lubba ke taar.
16 Noso nangê, ˆn-debbe keme
nangê nɔ gɔl Jeju te ngaa nare
wooyo. Ňˆ-to dew ke Samari.
17 Jeju pa na: « Nje-banjije ke dɔku
tɔyn a rɔde ddee maji ang wa? Dede
ke jikara deeje dda wa?
18 Bbaye njaa to nje-mba neenn a
tel ddee ngaa piti Lubba wa?»

19 Goe te a ñ-pa nare na: « In taar,
aw lo lei, koo-me-te lei aji mban!»

*Ne-tɔju wɔju dɔ *Kɔñ-bbe le Lubba*

20 *Parijiyenje dujuje Jeju mba
gere kare ke *Kɔñ-bbe le Lubba a
ddee ne a, nilade te na: « *Kɔñ-bbe
le Lubba a ddee toke mare le ne ke
kem dew a koo ang.
21 Dewje a paje na: Ooje nee
neenn, wase nee yoonn ang: Mba
ooje, *Kɔñ-bbe le Lubba ee horose
te.»
22 Ngaa Jeju pa are nje-njaje goe te
na: « Dɔ ndɔje te ke aw ddee, a kisije
ke bbo mba koo mare ndɔ kara horo
ndɔje te le Ngonn le dew a, a kooje
ndɔ le ang.
23 Da pa karese na: Nee neenn,
nee yoonn. Awje loe te ang ddem
aynje ngɔru ke loe te ang ddem.
24 Ddew kara baa toke ndi ke teel
ngaa ndoko kɔyn dara te ke kara uru
er kara. Ndɔ tel le Ngonn le dew a
to toke baann tɔ.
25 A dɔngɔr kete maji kare noo
ndoo nya ngaa dewje ke bbasine
mbeteje bba.
26 Ne ke tee dɔ ndɔ te le Nowe a tee
ddew kara baa dɔ ndɔ te le Ngonn le
dew.
27 Dewje aw usaje, aw ayje,
aw taaje naa, aw areje naa dene
ndereng ndɔ te ke Nowe ande me
tɔku to te ngaa maann ndi ke bo
ddee tɔlde tɔyn.
28 Ndɔ tel le Ngonn le dew a to
ddew kara baa ke ne ke to dɔ ndɔ
te le Lote. Dewje aw usaje, aw ayje,
aw ndokoje ne, aw labbeje ne, aw
dubbuje ne, aw ddaje keyje.
29 A ndɔ te ke Lote unda lo tee me
bbe te ke Sɔdɔm ke ddang a, puru in
darâ gayn nangê toke mare le kɔju*
ngaa tɔlde tɔyn. *
30 Neenn a to ddew kara baa ndɔ
te ke Ngonn le dew a tɔju rɔe ke
ddaka.
31 Dɔ ndɔe teenn, dew ke a kisi dɔ
key te ngaa neje laa to me key te a
ddisi mba koto ang. Dew ke ee me
ndɔɔ te, a tel kaw bbe ang.
32 Oleje mese dɔ dene te le Lote.
33 Dew ke a sange ddew ta ngem
tebbe laa a tebbe laa a goto. A dew
ke tebbe laa a nayn a tel kinga tebbe
laa.
34 M-pa marese, me tile teenn bbo
dewje joo toje dɔ tira te kara baa a,
da kunn mare kara a da kinya ye ke
kara.
35 Deneje joo ke aw uruje ne birî
naa te, da kunn mare kara a da
kinya ye ke kara.
36 Dingawje joo ke eeje me ndɔɔ te,
da kunn mare kara a da kinya ye ke
kara. †
37 Nje-njaje goe te paje are na: «
*Ebbe-dewje, lo ke dda bba nejeenn
a to ke te wa?» Jeju ilade te na: «
Lo ke ninn to ke te a malje a mbɔnje
naa loe te.»

18

Gusu-tar dɔ nje-gange sariya ke to gate gate ang

1 Jeju pa mare gusu-tar are nje-
njaje goe te ta tɔju to to maji nya ta
duju Lubba ke ndɔje tɔyn, ke rɔ nya
ang.
2 Ñ-pa na: « Nje-gange-sariya ke
bbel Lubba ang ddem, oo dewje to
ne ang keme te ddem ee mare tɔku
bbe te.
3 Mare dene-ndubba ee me bbe
teenn tɔ. Dene-ndubba le ddee rɔe
te gɔl banya pa are na: E-gange
sariya dɔ nje-baan te lem arem.
4 Lew baa njaa, ñ-mbete. A goe te
a neje mee te na: Tɔkɔrɔ njaa, m-
bbel Lubba ang ngaa moo dewje to
ne ang kem te.
5 A mba dene-ndubba neenn ɔru
urum nya, ma gange sariya laa kare
ta ndɔ ke guku a ñ-tel ñ-ddee ñ-
jɔkum ang ngaa.»
6 *Ebbe-dewje ila te na: « Ooje tar
pa le nje-gange sariya ke gate gate
ang le.
7 Yeenn a Lubba a gange sariya le
dewje laa ke ñ-mberede, ke aw nɔje

* **17:29 17.29** Ke tar endar nda daw ñ-bbar na soufre.

† **17:36 17.36** Tar ke to me mare maketuruje te ke ñ-dda dɔngɔr ke jide a goto me mareje te.

nɔ gɔle te til ke kare ang wa? Ngaa
na ngebbe nya bba na kumade wa?
8 M-pa marese, na gange sariya
lede ke ngɔru baa. A ndɔ ke Ngonn
le dew a tel dɔ nange te a, na kinga
dewje ke undaje mede dɔ Lubba te
njaa wa?»

Gusu-tar dɔ mare Parijiyen te ke gusu-tar dɔ nje-taa nare-lambo te

9 Jeju pa gusu-tar neenn bbay mba
dewje ke ooje rɔde to dewje ke gate
gate a ooje kese dewje maji ang.
10 Ń-pa na: « Dewje joo awje key-
polo-Lubba te ta duju Lubba. Mare
kara to Parijiyen a ye ke kara to nje-
taa nare-lambo.
11 Parijiyen le ar taar ngaa duju
Lubba wɔju dɔe njaa na: Lubba,
mari wooyo mba m-to toke kese
dewje ang. Keseje toje to nje-
bbokoje, nje-ne-ddaje ke gate gate
ang, nje-ddaje lo-to-majang wase m-
to toke nje-taa nare-lambo neenn
ang.
12 Maw m-mbete ne-kusa gɔl joo,
me ndɔje te ke siri, mare *ne-polo
Lubba ddew neje te tɔyn ke minga.
13 A nje-taa nare-lambo le ar ddew
ew eje gusu kaa lo ke darâ pin a,
unda kare na: Lubba, are mei oso
pɔn dɔm te, ema nje-ne-dda ke maji
ang.
14 M-pa marese, nje-taa nare-
lambo le tel to dew ke gate gate kem
Lubba te ngaa tel key laa, a Parijiyen
le tel to dew ke gate gate ang. Mba
dew ke ndiki koo rɔe bo a Lubba a
dda kare ń-ddee ten baa ngaa dew
ke oo rɔe ten baa a Lubba a dda kare
ń-ddee bo.»

Ngannje ke ngaji ddee rɔ Jeju te

15 Ngann ngutayje njaa kara dewje
aw ddeeje kede rɔ Jeju te ta kare
nɔrude. A nje-njaje goe te ooje
baann a aw ndangejede.
16 Jeju are ń-bbar ngannje le ngaa
pa na: « Inyaje ngannje ke ngaji
areje ddeeje rɔm te bbo ɔkujede
ddew ang, mba *Kɔń-bbe le Lubba
to mba dewje ke toke lede neenn.
17 Tar ke tɔkɔrɔ m-pa marese, dew
ke taa *Kɔń-bbe le Lubba toke ngonn
kase ang a, a kande me te ang.»

Mare nje-ne-kinga duju tar Jeju

18 Mare tɔku-mbay duju Jeju na:
« Nje-ne-tɔju ke maji, ddi a ma dda
bba ma kinga ne tebbe ke ke ndɔ ke
ndɔ wa?»
19 Jeju pa are na: « Mba ddi bba e-
bbarem ne to dew ke maji wa? Dew
ke maji goto, se Lubba kara baa.
20 E-gere *ndu ke na: E-dda lo-to-
majang ang, e-tɔl dew ang, e-bboko
ang, e-pa tar ngem dɔ dew te ang,
e-bbel bɔije ke kɔinje.»
21 Mbay le pa na: « M-ngem *ndu-
jeenn tɔyn ke kasem baa.»
22 Goe te ke Jeju oo tar laa a pa
are na: « Mare ne kara dui bbay.
E-labbe ne tɔyn ke inga bbo e-kayn
nare dangeteje a, a kinga ne nya me
dara te. Ngaa e-ddee unn gom.»
23 Kake tɔku-mbay le oo tar neenn
le a, rɔe nele ang mba ninga ne nya.
24 Jeju ooe a pa na: « To ngeng nya
ke nje-ne-kingaje ta kande me *Bbe-
kɔn te le Lubba.
25 Mba kande le jambal buwa libbi
te to ne ke ngeng ang uta kande
le nje-ne-kinga me *Kɔń-bbe te le
Lubba.»
26 Nje ke aw ooje tar laa le paje na:
« Bbo baann a na bba a kase kinga
kaji wa?»
27 Jeju ila te na: « Ne ke nya dewje
nya Lubba ang.»
28 Piyar pa na: « Oo, jinya neje leje
ngaa junn goi.»
29 Jeju pa na: « Tar ke tɔkɔrɔ, m-pa
marese, dew ke inya key, ke dene, ke
ngakɔenje, ke kɔenje ke bɔeje wase
nganne mbata *Kɔń-bbe le Lubba,
30 na kinga ne nya me ndɔje te
neenn ddem ngaa na kinga tebbe ke
ke ndɔ ke ndɔ dɔ ndɔ te ke guku
ddem.»

Jeju pa tar koy laa ke tar kin laa me buwa yo te

31 Jeju bbar *nje-kayń-kulaje laa
ke dɔku gire joo ke rɔe te ngaa
ń-pa narede na: « Ooje, jawje ke

Jurusalam ngaa neje tɔyn ke nje-kilaje mber-tar le Lubba ddaje me Maketurute wɔju dɔ Ngonn le dew a ddee ne ke tɔkɔrɔ.
32 Mba da kilae me ji dewje te ke mbeteje Lubba, dewje a kɔjeje koko ne, da ddae maji ang, da tibbi nweren dɔe te.
33 Da tundae ke ndey ngaa da tɔle. Ndɔ muta goe te a na kin me buwa yo te.»
34 Nje-kayń-kulaje le gereje ne me tar teenn kara ang. Kande tarjeenn le iya rɔe ke de. Ń-gereje ne ke Jeju a ta pa le ang.

Jeju are nje-kem-tɔ ke Jeriko oo lo

35 Toke Jeju ddee ngɔsi ke Jeriko a, mare nje-kem-tɔ isi mbɔr ddew te aw kɔy ne.
36 Noo ndu dewje ke banya ke aw ndayje a ń-duju ta gere gele.
37 Ń-pa dare na Jeju ke Najarete a aw nday.
38 Ngaa nje-kem-tɔ le pa ke taar na: « Jeju, Ngonn le Dabbiti, oo kem-to-ndoo lem!»
39 Dewje ke aw njaje kete aw ndangeje kare ta new rɔe, a ń-pa ke tar nya bbay na: « Ngonn le Dabbiti, oo kem-to-ndoo lem!»
40 Jeju ar lo kara ngaa unn ndue kare ń-ddee saa ngaa, toke ń-ddee saa ngɔsi a, Jeju duje na:
41 « Ddi a e-ndiki ta kare m-dda sei wa?» Nilae te na: « Ebbemje, arem m-tel moo lo!»
42 Ngaa Jeju pa are na: « E-tel oo lo, koo-me-te lei aji!»
43 Kare teenn njaa ń-tel noo lo ngaa nunn go Jeju naw nɔsu ne gaji Lubba. Dewje tɔyn ke ooje neenn le pitije Lubba.

19

Jase aw sange ddew ta koo Jeju

1 Jeju ande me bbe te ke Jeriko ngaa aw riya me bbe le.
2 Mare dingaw ria na Jase. Ń-to nje-kɔn dɔ nje-taaje nare-lambo ngaa ń-to nje-ne-kinga nee me bbe teenn,
3 naw ń-sange ddew ta koo se Jeju to dew ke baann wa? A ninga ddew ta kooe ang, wɔju dɔ dewje ke banya, mba ń-to dew-gɔju.
4 Nayn ngɔru kete ngaa naal kake ke ria na sikɔmɔr ta koo Jeju le, mba Jeju a ta nday lo teenn.
5 Toke Jeju tee lo teenn le a, aa lo ke taar ngaa pa are na: « Jase e-ddisi ke tɔke, mba to maji kare misi me key te lei bbokone.»
6 Jase ddisi ke tɔke ngaa taa Jeju ke rɔ-nel.
7 Dewje tɔyn ooje baann a, ń-nyuruje ngaa ń-paje na: « Naw nisi me key te le nje-ne-dda ke maji ang.»
8 A Jase ar nɔ *Ebbe-dewje te pa are na: « Oo, Ebbemje, ma kayn ne-kingaje lem danna kare nje-ndooje, a bbo m-dda ne ke mare dew ddew mare ne te ke dɔgɔle ang a, ma tel ke ne le kare ase gɔl sɔ.»
9 Jeju pa are na: « Bbokone Lubba aji dewje ke key neenn, mba Jase to ngonn le Abaraham tɔ.
10 Mbata Ngonn le dew ddee ta sange dew, ta kaji dew ke nayn.»

Gusu-tar dɔ nje-kulaje te ke muta

11 Toke dewje ke banya aw ooje tar le Jeju le a, ń-pa mare gusu-tar, mba nee ngɔsi ke Jurusalam ngaa dewje aw ejeje to *Bbe-kɔn le Lubba a ta ddee bbasine baa.
12 Yeenn a ń-pa na: « Mare dew ke nje ke gele te to dewje ke bo, a ta kaw ke mare bbe te ke ew mba kare dula tɔku-mbay dɔe te bba ta tel.
13 Ń-bbar mare nje-kulaje laa dɔku narede *kande-nare dɔku ngaa ń-pa narede na: E-ddaje nare neenn are uju mare ndereng ndɔ tel lem.
14 A dewje ke bbe laa ndikeje ang ngaa dulaje mare dewje goe te kare paje na: N-ndiki ta kare ne neenn nɔn dɔje ang.
15 Toke dula tɔku-mbay le dɔe te a, ń-tel bbê. Nare ń-bbar nje-kulaje laa ke narede nare le ke rɔe te mba gere baann a dede kara kara tɔyn dingaje dɔ mare te wa?

16 Nje-kula ke dɔngɔr ddee ngaa
pa na: Ebbemje *kande-nare lei le
uju mare dɔku.
17 Ebbeeje pa are na: Maji, nje-
kula ke maji! Mundai to *ngonn
tɔku-mbay dɔ ngann bbeje te dɔku,
mba e-to gate gate ddew ne te ke ten.
18 Joo le nje-kula le ddee ngaa pa
na: Ebbemje *kande-nare lei uju
mare mi.
19 Ebbeeje pa are na: Ei kara
mundai dɔ ngann bbeje te mi tɔ.
20 Mare ddee ngaa pa na: Ebbemje
*kande-nare lei le a neenn, m-tɔ ke
ta-kubbu bba m-ngem.
21 M-bbeli nya mba e-to dew ke
ngeng. Ne ke ila ang kara unn ddem,
ne ke e-dubbu ang kara uja ddem.
22 Ebbeeje le pa are na: Nje-kula
ke maji ang, ma gange sariya dɔi te
ddew tar te ke tai te. E-gere to m-
to dew ke ngeng. Ne ke mila ang
kara munn ddem, ne ke m-dubbu
ang kara muja ddem.
23 Yeenn a mbata ddi bba ila nare
lem lo-ngem-nare te, ta bbo m-tel a
minga ribba dɔe te ang wa?
24 Goe te a ŉ-pa nare dewje ke
areje lo teenn na: E-taaje *kande-
nare le jia te areje ne ke ninga
*kande-nare dɔku.
25 Dewje le paje na: Mbay, ne
ninga *kande-nare dɔku mban.
26 Mbay le pa na: M-pa marese,
dew ke ee ke ne a, da kare mare dɔe
te, a dew ke ee ke ne ang, ne ke ngaji
ke ninga kara da kɔru jia te.
27 A nje-baanji lem ke ndikije ta
kare mɔn dɔde ang le, e-ddeeje ke de
bbo ujaje gɔbbude keem te neenn.»
28 Go tar te ke Jeju pa baann a,
noso kete nɔ dewje te ke banya naw
er ke Jurusalam.

Kaw le Jeju ke bbe te ke Jurusalam

29 Toke Jeju tee ngɔsi ke bbe ke
Betepaje ke Betani, er ke dɔ ddingiri
te ke daw ŉ-bbar na ddingiri Oli-
biyeje a, nula nje-njaje goe te joo,
30 ŉ-pa na: « Awje bbe te ke nɔse
te. Toke andeje me bbe te le a, a
kingaje mare ngonn kororo ke dew
kara isi dɔe te ang bbay ke ŉ-tɔe. E-
tuteje e-ddeeje saa.
31 Bbo dew dujuse na: Mbata
ddi bba e-tuteje wa? A e-paje na:
Ebbejeje ndike.»
32 Nje ke Jeju ulade le awje ngaa
ingaje neje le ddew kara baa toke ŉ-
pa narede.
33 Kake daw ŉ-tutuje ngonn kororo
le a, nje-kororoje le paje arede na:
« Mbata ddi bba aw tutuje ngonn
kororo le wa?»
34 Dilaje te na: « *Ebbe-dewje
ndike.»
35 Ń-ddeeje ke ngonn kororo le
dare Jeju. Dunguje kubbuje lede dɔ
kororo te le ngaa dare Jeju aale.
36 Ngonn kororo le aw nja ke Jeju
a dewje aw najije kubbuje lede dɔ
ddew te njal njal.
37 Ń-ddee ngɔsi ke Jurusalam ke
ddew ke ta ddisi ne dɔ ddingiri
Olibiyeje ke nangê a, rɔ nje-njaje goe
te tɔyn ke banya nelde ngaa daw
pitije Lubba ke taar wɔju dɔ ne-
mɔrije tɔyn ke dooje.
38 Ń-paje na: « *Ebbe-dewje bbar
Tar ke Maji dɔ tɔku-mbay te ke ddee
ke ria! Me-wul-lɔm to me dara te, ke
piti to loje te ke taar uta tɔyn!»
39 Mare *Parijiyenje ke eeje horo
dewje te ke banya paje are Jeju na:
« Nje-ne-tɔju, e-ndange nje-njaje goi
te are dutuje tade.»
40 Nila te na: « M-pa marese, bbo
dutuje tade a erje a kuruje eki.»

Jeju nɔ mba Jurusalam

41 Toke Jeju ddee ngɔsi ke Ju-
rusalam ngaa oo bbe le a nɔ mba
bbe le,
42 ngaa ŉ-pa na: « Jurusalam bbo
to, ei njaa kara e-gere ne ke a kari
*me-wul-lɔm me ndɔ te neenn a! A
bbasine ne le iya rɔe are oo ang.
43 Me ndɔje te ke aw ddee guku a,
nje-baanji lei a kila ndoko guku ne
dɔi, da kiri dɔi ngaa da korei ke yoo
ke ne.
44 Da guri rum, ei ke dewje lei
ngaa da kinya er ke dunda dɔ mare
te ang, mba e-gere go kare ke Lubba
ddee ta la ne sei ang.»

Jeju tubba nje-ne-labbeje key-polo-Lubba te

45 Jeju ande key-polo-Lubba te
ngaa aw tubba nje-ne-labbeje,
46 ngaa ŉ-pa narede na: « Lubba
pa me Maketurute laa na: Key lem
a to key duju Lubba. A esese ddaje
key le to lo kiya-rɔ le nje-bbokoje.»
47 Naw ŉ-tɔju ne ke ndɔ tɔyn me
*key-polo-Lubba te le. Ngaa tɔku
nje-poloje Lubba ke *nje-kɔruje gel-
ndu ke tɔku dewje aw sangeje ddew
ta tɔle.
48 A ŉ-gereje ne ke ta dda bba ta
tɔle ne ang, mba dewje tɔyn aw ooje
tar laa nya.

20

*Tɔku dewje le *Jiipije maynje tar ke Jeju*

1 Mare ndɔ kara horo ndɔeje
teenn, Jeju aw tɔju ne dewje ke
banya me key-polo-Lubba te ddem,
aw ila mber-Tar ke Maji ddem. Tɔku
nje-poloje Lubba, ke nje-kɔruje gel-
ndu, ke tɔku dewje le *Jiipije undaje
lo teeje.
2 Ń-paje dare na: « Ddew ddi te
bba aw e-dda ne ne neenn wa, wase
na njaa gate a ari ddew wa?»
3 Ń-tel ke tar narede na: « Ema
kara ma dujuse tar tɔ:
4 E-paje aremje moo, na a ula Jan
are dda batem dewje wa? Lubba
wase dewje wa?»
5 A ŉ-paje tar neenn horode te na:
« Bbo jilaje te na: Lubba a a ulae a,
na pa na: Mbata ddi bba e-ndikije te
saa ang wa?
6 Bbo ŉ-paje na: Dewje a, dewje
tɔyn a tilaje ke er tɔlje, mbata dooje
to Jan to nje-kila mber-tar le Lubba.»
7 Yeenn a dilaje te na ŉ-gereje lo
ke batem le in te ang.
8 Jeju pa are de na: « Ema kara ma
bbar ri dew ke arem ddew ta dda ne
nejeenn le karese ang tɔ.»

*Gusu-tar dɔ nje-ddaje kula me ndɔɔ nduu*te.* *

9 Goe te a nunn kutu pa gusu-tar
neenn kare dewje na: « Mare dew
uwa ndɔɔ *nduu* † ninya kula ndɔɔ
le ji nje-ddaje kula ndɔɔ *nduu te a
nɔtu naw mare bbe te ta dda ndɔ
banya.
10 Nayn kuja kande-ko ase a, nje-
ndɔɔ le ula mare nje-kula laa rɔ nje-
ddaje kula me ndɔɔ *nduu* te le
kare dulaje ke kande-nduu le dareje.
‡ Nje-ddaje kula me ndɔɔ *nduuje
te uwaje nje-kula le tundaeje ngaa
tubbaeje are ŉ-tel jia baa.
11 Ń-tel nula mare nje-kula ke
dang bbay a, duwaeje ŉ-tundaeje, ŉ-
tajeje ngaa ŉ-tubbaeje dare ŉ-tel jia
baa.
12 Gɔl muta laa, ŉ-tel nula mare
nje-kula bbay a dareje do ngaa ŉ-
tubbaeje.
13 Nje-ndɔɔ le pa na: Ma dda to ddi
a neenn wa? Ma kula ngonnum ke
m-ndike nya, a du ang, da bbeleje.
14 A kake nje-ddaje kula me ndɔɔ
nduu te le ooeje a ŉ-paje na: Ne
a ŉ-to nje-kuwa ne-ndubba, areje ŉ-
tɔleje mba kare ta ne-ndubba le tel
to leje. §
15 Ń-teeje saa ke ddang me ndɔɔ te
le ngaa ŉ-tɔleje. Ddi ngaa nje-ndɔɔ
nduu le a dda ke de bbasine ngaa
neenn wa? *
16 Na ddee tɔl nje-ddaje kula me
ndɔɔ *nduu* te le ngaa na kare ndɔɔ
*nduu le mare dewje ke dang.» †
Kake dewje ke banya ooje tar le a,
ŉ-paje na: « Maji kare neenn to toke
baann ang!»
17 Jeju ɔru keme aade a pa na: «
Tar ke Lubba dda me Maketurute
na: Er ke nje-kɔsuje key mbeteje. Er
le tel ddee to singa gɔl key ke dungu
nangê. Gel tar neenn na ddi wa?
18 Dew ke oso dɔ er te le a singa rɔe
a guru ngaa dew ke er le oso dɔe te
a, er le a nyaren dew le.»

* **20:8 20.8** Oo 13.6 ke tar ke gele te. † **20:9 20.9** Oo 13.6 ke tar ke gele te. ‡ **20:10 20.10** Oo 13.6 ke tar ke gele te. § **20:14 20.14** Oo 13.6 ke tar ke gele te. * **20:15 20.15** Oo 13.6 ke tar ke gele te. † **20:16 20.16** Oo 13.6 ke tar ke gele te.

19 Kare teenn njaa tɔku nje-poloje
Lubba ke nje-kɔruje gel-ndu aw
sangeje ddew ta kuwaeje a ne kara,
ń-bbelje kem dewje. Ń-gereje to Jeju
pa gusu-tar le wɔju dɔde.

*Tar kuka *lambo ke Sejar*

20 Nje-poloje Lubba ke nje-kɔruje
gel-ndu undaje kemde dɔ Jeju te
ngaa, dulaje dewje ke nje-gusuje ke
ddaje rɔde to dewje ke maji. Dewje
le awje mba kingaje Tar ke Maji ang
ta Jeju te bba ta kuwaeje kinyaeje ji
nje-gange sariyaje ke nje-kɔń-bbe te.
21 Dewje le dujeje tar neenn na: «
Nje-ne-tɔju, ń-gere to tar pa lei ke ne-
tɔju lei to ke dɔgɔle ngaa ɔru kem
dew ang. Aw tɔju ddew le Lubba
ddew tar te ke tɔkɔrɔ.
22 Ndu areje ddew kare juka
*lambo ke Sejar wase ndu mbete
wa?»
23 Jeju gere gusu lede a ilade te na:
« E-tɔjumje mare *kande-nare kara.
24 Endaji dɔ dew ke dunda ke ne
ke ń-dda nare te neenn to le na wa?»
Ń-paje na: « To le Sejar.»
25 Yeenn a ń-tel ń-pa narede na: «
Areje Sejar ne ke to le Sejar, areje
Lubba ne ke to le Lubba.»
26 Horo tarje te tɔyn ke Jeju pa kem
dewje teenn, nje-gusuje le ingaje
mare ne mba kunda ne tar dɔe te
ang. Dutuje tade mba tar ke ń-tel ne
uta dɔde.

Tar kin le nje-yoje

27 *Sadusiyenje ddeeje rɔ Jeju te.
*Sadusiyenje toje dewje ke ooje
mede te to kin le nje-yoje goto. Ń-
dujeje tar neenn na:
28 « Nje-ne-tɔju, oo Moyije dda me
maketuru te na: Toke dew taa dene
ngaa ee ke ngonn ang a oy a, maji
kara ngokɔen ta dene-ndubba laa
uju ne ngannje ture te.
29 Ngakɔnaa eeje siri. Ne ke
dɔngɔr ń-taa dene ngaa nuju saa
ngonn ang a noy.
30 Ne ke ń-tee go ngokɔen te ke
dɔngɔr ń-taa dene-ndubba le, nuju
saa ngonn ang a noy.
31 Muta lede taa dene-ndubba le a
toke baann tɔ. Dede siri keme njaa
ń-taaje dene-ndubba le a dujuje ang
a doyje.
32 Gode te a, dene-ndubba le oy tɔ.
33 Ndɔ kin le nje-yoje a na gate
horo nje-me-kɔnje teenn ngaa a to
nje-dene le wa? Mba dede siri keme
ń-taaje dene le go naa te.»
34 Jeju ilade te na: « Dewje ke dɔ
ndɔje te neenn aw taaje dene ke aw
taaje ngaw,
35 a dewje ke Lubba oo to daseje
ta kin me buwa yo te ngaa da kisije
ke tebbe dɔ ndɔje te ke aw ddee, da
taaje dene ang wase da taaje ngaw
ang.
36 Da koyje ndɔ kara ang ngaa,
mba da kaseje naa ke anjije ngaa da
toje to ngann le Lubba, de nje-kinje
horo nje-yoje te le.
37 Moyije pa tar kin le nje-yoje ndɔ
te ke noo ne tar ke in me ber-kam
te. Ń-bbar *Ebbe-dewje to Lubba le
Abaraham, Lubba le Ijake, Lubba le
Jakobbo.
38 Lubba to Lubba le dewje ke oy
ang, a ń-to Lubba le dewje ke isije
kem baa, mba keme te dewje tɔyn
isije kem baa.»
39 Mare *nje-kɔruje gel-ndu ilaje te
na: « Nje-ne-tɔju, e-pa tar maji nya.»
40 Yeenn a mal dujeje tar ddade
ang ngaa.

Kiriste to ngonn le Dabbiti wa?

41 Jeju pa arede na: « Ddew ddi ta
a kaseje ta pa na Kiriste to ngonn le
Dabbiti wa?
42 Dabbiti njaa pa me Maketurute
le *Sɔme na: *Ebbe-dewje pa are
Ebbemje na: Isi dɔ ji kɔlem te
43 ndereng ndɔ te ke ma dda kare
nje-baanji lei telje to lo kungu gɔli.
44 A bbo Dabbiti bbar Kiriste
*Ebbe-dewje a na to ngonne toke
baann wa?»

*Jeju ndange *nje-kɔruje gel-ndu*

45 Dewje ke banya aw ooje tar le
Jeju a, Jeju pa are nje-njaje goe te na:
46 « Aaje rɔse rɔ *nje-kɔruje gel-
ndu te, mba ń-ndikije ta kula kubbu
ke ngal bba ta nja ne. Ń-ndikije

kare dewje ddade lapiya nata. Ń-ndikije ne-kisije ke to kete me key-mbɔń-naa te le *Jiipije ke ne-kisije ke dunda ta ne-kusa te kete.
47 Ń-taaje ne-kinga le dene-ndubbaje tɔyn, ń-dujuje Lubba dare kure ew, mba kem dewje. Sariya ke Lubba a gange dɔde te a ngeng kuta sariya le kese dewje.»

21

Ne-kare-baa le dene-ndubba

1 Jeju unn keme a oo nje-ne-kingaje ke aw ilaje *ne-kare-baa lede me ka te me key-polo-Lubba te.
2 Noo mare dene-ndubba ke to nje-ndoo ke aw ila ngann *kand-nare joo me ka te le tɔ.
3 Ń-pa na: « M-pa marese, ke tɔkɔrɔ, dene nje-ndoo neenn ila nare uta kese dewje tɔyn,
4 mba ne ke dooje ne ta dda ne ang a dede tɔyn dilaje me ka te. A ne nila ne ke to ngeng saa nya. Bbay ne ke to ta kare ń-ngem ne rɔe a nila.»

Jeju pa tar dɔ key-polo-Lubba te ke da guru

5 Mare dewje aw paje tar na: « Ooje key-polo-Lubba ke dɔsu ke erje ke kura ngaa ń-dda dare kura ke neje ke dewje ddeeje ne to *ne-kare-baa are Lubba.» A Jeju pa na:
6 « Ne ke aw ooje neenn mare ndɔje aw ddeeje ke da guru. Mare er ke dunda dɔ mare te a nayn taar ang.»

Neje ke a ddee kete bba ddutu ndɔ a kase

7 Dewje le dujeje na: « Nje-ne-tɔju, ndɔ ke dda neenn le a to wa? Ngaa ddi a tɔju to nejeenn le a ta ddeeje wa?»
8 Jeju ila te na: « Aaje rɔse, areje derese ang, mba dewje nya a ddeeje ke rim ngaa da paje na: Ema Kiriste le a mare neenn. Mareje a paje na: Ndɔ nayn ngɔsi baa ngaa. A unnje gode ang.
9 Toke a kooje tar ddɔ ke tar neje ke dewje a ddaje ke dɔ ngeng a, areje bbel ddase ang, mba maji kare neenn le tee dɔngɔr bba. A njange baa goe te a to ddutu ndɔ ang bbay.»
10 Goe te a ń-pa narede na: « Dewje a ddaje ddɔ ke naa ngaa mare bbe a dda ddɔ ke mare bbe.
11 Nange a yeke to bbel nya ngaa bbo a koso ke rɔ-toje ke dewje a koy ne nya a koso mare loje te. Mare ne-bbelje a teeje ngaa *ne-tɔju-neje* ke ngeng a kubbaje darâ.» *

Ne-singaje ke a kinga nje-njaje go Jeju te

12 « A dɔngɔr kete kare nejeenn teeje a, da tundase ngaa da ddase maji ang, da kilase ji dewje te key-mbɔń-naa te le *Jiipije, da kilase key-kula te, da kaw ke se nɔ tɔku-mbayje te ke boy ke nɔ ngann tɔku-mbayje te wɔju dɔm.
13 Nejeenn le a karese ddew kare e-paje tar naji lem.
14 E-sangeje mese kete wɔju dɔ tar ke a paje, mba kɔru ne naji lese ang,
15 mba ma karese tar kem-kare ke a kuta singa nje-baanji lese wase tar ke nje-baanji lese a maynje ang.
16 Kɔnsese ke bɔsese, ngakɔnse ke nje-nujuje lese ke nje-buwa-kuraje lese njaa kara a kilase ji nje-baanji te ngaa da tɔl mareje nya horose te.
17 Dewje a mbetese wɔju dɔm.
18 A ben dɔse kara a koso nangê ang.
19 Uwaje areje ngeng a, a kisije ke tebbe.»

Ne ke a ddee dɔ Jurusalam te

20 « Toke ooje nje-ddɔje gukuje dɔ bbe ke Jurusalam a, e-gereje to kare ke da tuju ne Jurusalam ddee ngɔsi.
21 Kare teenn maji kare dewje ke a kisije nange Jude te, aynje ke dɔ ddingirije te, maji kare nje ke a kisije dann bbe te ke Jurusalam aynje ke ddang ngaa maji kare nje ke a kisije ngann bbeje te andeje me bbe te ke Jurusalam ang.
22 Mba a to ndɔ ke Lubba a gange sariya dɔ dewje te, mba kare neje

* **21:11 21.11** Oo 11.16 ke tar ke gele te.

tɔyn ke ŋ̂-dda me Maketurute le
Lubba ddeeje to ne ke tɔkɔrɔ.
23 Kem-to-ndoo a dda deneje ke a
kuwaje sem, ke deneje ke aw areje
mba ngannde me ndɔje teenn, mba
ne-wungu ke bo a to me bbe te le, ke
wungu a kɔn Lubba wɔju dɔ dewje
ke bbe te le tɔ.
24 Da tɔlde ke tɔku kiya, da kaw
ke de to bbereje horo dewje te ke
mare bbeje te tɔyn ngaa mare dewje
ke gelde to *Jiipije ang a mbɔynje Ju-
rusalam ke gɔlde lake lake ndereng
dɔ kare lede a kase.

Ndɔ tel le Ngonn le dew

25 Ne-tɔju-ne* a ddee ddew te le
kare, ddew te le neyn, ke ddew te le
endeterendeje. † Dɔ nange te, bbel a
dda dewje, da gereje ne ke da ddaje
wɔju dɔ kɔru ba kate ke aw bbar ke
lenge laa ang.
26 Bbel a tɔl dewje kare te ke daw
ŋ̂-ngebbeje ne ke a ddee dɔ nange
te, mba singa-mɔnguje ke darâ tɔyn
a yekeje.
27 Kare teenn dewje a kooje Ngonn
le dew ke a ddee me mum te ke
singa, ke ndoko.
28 Toke neenn unn kute ta ddee
a, areje njarara ngaa uwaje dɔse ke
taar, mba ndɔ kɔruse me bbere te
nayn ngɔsi.»

*Gusu-tar dɔ *kake tungu te*

29 Goe te a Jeju pa mare gusu-tar
arede na: « Ooje *kake tungu ke kese
kakeje tɔyn.
30 Kake daw dunjuje, a esese njaa
aaje a, e-gereje to bbar ddee ngɔsi
ngaa.
31 Esese kara ddew kara baa tɔ,
bbo ooje nejeenn ke aw ddeeje a,
maji kare e-gereje to *Kɔŋ̂-bbe le
Lubba nayn ngɔsi.
32 Tɔkɔrɔ m-pa marese, dewje ke
bbasine neenn a koyje tɔyn ang a
nejeenn tɔyn a ddeeje.
33 Dara ke nange a ndayje, a tarje
lem a ndayje ang.»

Tar kuwa kare ngeng!

34 « E-ngemje maji, areje mese to
ke dɔ ne te ke ta kusa kare uta dɔse
ang, wase dɔ kay koto te ang, ddem
dɔ bbo neje te ke nangê ang, mba
kare ndɔ neenn le ddee dɔse te hɔy
35 toke le bura ang, mba ndɔ le a
ddee busu dɔ dewje te tɔyn ke dɔ
nange te.
36 E-tibbije ang ngaa e-dujuje
Lubba ke kare tɔyn, yeenn bba a
kingaje singa, mba tee ne ta ne te ke
a ta ddee, ddem mba kare ne taar nɔ
Ngonn le dew te.»
37 Lo are a, Jeju aw tɔju ne me key-
polo-Lubba te ngaa lo ndul a naw ŋ̂-
to dɔ ddingiri Olibiye te.
38 Dewje tɔyn awje rɔe te key-polo-
Lubba te ke kɔ-siŋ̂-endɔɔ mba koo
tar laa.

22

Judase unn ndue ta ndoko dɔ Jeju

1 Ndɔ *kusu ke daw dusa mapa ke
ŋ̂-dda ke *wum ang ddee ngɔsi. Daw
ŋ̂-bbar *kusu le na *kusu *Pake.
2 Tɔku nje-poloje Lubba ke *nje-
kɔruje gel-ndu aw sangeje gusu ke
ta tɔl ne Jeju, mba ŋ̂-bbelje dewje.
3 Esu ande me Judase te ke daw
ŋ̂-bbare na Isikaryote. Ń-to kara le
*nje-kayŋ̂-kulaje le Jeju ke dɔku gire
joo.
4 Judase aw mɔse tar ke tɔku nje-
poloje Lubba, ke nje-kɔn dɔ dewje ke
aw ngemje ta key-polo-Lubba wɔju
dɔ gusu ke ta kila ne Jeju me jide te.
5 Rɔde nelde ngaa dunnje ndude
ta kare nare.
6 Judase ndiki goe ke de ngaa aw
sange ddew ke maji, ke na kila ne
Jeju me jide te kare dewje ke banya
gereje ang.

*Jeju ula *nje-kayŋ̂-kulaje kare dda muru *Pake*

7 Horo ndɔ *kusu te ke daw dusa
mapa ke ŋ̂-dda ke wum ang le, ndɔ
tɔl ngann bateje dda ne muru *Pake
ase.
8 Jeju ula Piyar ke Jan ngaa pa
arede na: « Awje aw ddaje muru
*Pake areje jɔnje.»

† **21:25 21.25** Oo 11.16 ke tar ke gele te.

9 Ń-paje dareje na: « Lo ke dda e-
ndiki ta kare ń-dda muru le ke te
wa?»
10 Nilade te na: « Ooje, toke a kan-
deje me tɔku bbe te toonn a, mare
dew ke oto joo-maann a kingase.
Awje goe te me key te ke na kande
te,
11 ngaa e-paje are nje-key le na:
Nje-ne-tɔju ulaje ari na: Me key ke
dda ma kɔn muru *Pake ke *nje-
kayń-kulaje lem te wa?
12 Na tɔjuse tɔku me key ke to taar,
ke ń-mɔse neje ke te tɔyn mban. Lo
teenn le a a ddaje muru ke te.»
13 Dawje dingaje neje le toke ń-pa
narede ngaa ń-ddaje muru *Pake le.

*Jeju dda me-kara ke *nje-kayń-kulaje laa*

14 Dɔ kare ne-kusa le ase a, nisi ta
tabele te ke *nje-kayń-kulaje.
15 Ń-pa narede na: « M-ndiki nya
ta kusa ke se *Pake neenn kete bba
ta koo ndoo.
16 Tɔkɔrɔ, m-pa marese, ma kusa
*Pake mare ang ngaa ndereng ndɔ
ke *Pake le a ddee to ne ke tɔkɔrɔ
me *Bbe-kɔn te le Lubba.»
17 Nunn ngo-nare ke maan nduu
to me te, nare wooyo Lubba ngaa ń-
pa na: « E-taaje maanń-nduu ke ngo-
nare te neenn e-kaynje naa.
18 Tɔkɔrɔ, m-pa marese, unn kute
bbasine, ma kay maanń-nduu* mare
ang ndereng *Bbe-kɔn le Lubba a
ddee. *»
19 Goe te a nunn mapa, nare
wooyo ngaa ń-tete narede ngaa ń-pa
narede na: « Mapa neenn to da-rɔm
ke Lubba are mba tar dɔse. E-ddaje
ne neenn mba kole ne mese dɔm te.»
20 Ddew kara baa, go ne-kusa te
a nunn maanń-nduu ke ngo-nare
te narede ngaa ń-pa na: « Maanń-
nduu ke ngo-nare te neenn to *kɔsu-
dɔnɔ ke siki ddew mesem te ke kayn
nangê mba tar dɔse.
21 A dew ke a ndoko dɔm ee sem
ta tabele te neenn.
22 Ngonn le dew a koy, mba to ne
ke Lubba a ɔju. A kem-to-ndoo a dda
dew ke a ndoko dɔ Ngonn le dew le.»
23 Daw ń-dujuje naa se na horode
te a, a dda neenn le wa?

Na to dew ke bo uta keseje wa?

24 Nje-kayń-kulaje aw maynje naa
ta gere se na to dew ke bo horode te
uta keseje wa?
25 Jeju pa arede na: « Mbayje ke
dɔ dewje te aw ɔnje dɔde ngaa nje
ke toje to nje-kɔń-bbeje areje dewje
aw bbarjede to nje-ddaje me-maji.
26 A lese to ddew kara baa to ke
baann ang. Maji kare dew ke bo
nya horose te to toke mare le ngonn.
Maji kare dew ke ɔn dɔ dewje to toke
mare le nje-kula lede.
27 Na to dew ke bo wa? Dew ke isi
ta tabele te wase dew ke aw dda ke
nje-kisi ta tabele te wa? Dew ke isi
ta tabele te le a to dew ke bo ang wa?
A ema, mee horose te toke mare le
nje-kula le dewje.
28 Esese e-naynje sem me ne-
wunguje te ke ddee dɔm te.
29 Yeenn a ma karese *bbe-kɔn
ddew kara baa toke Bɔmje arem,
30 mba kare usaje ne ke ayje ne ta
tabele te lem me bbe kɔn te lem ngaa
kare ta isije ngende-mbayje te, ta
gange sariya dɔ gel ngann Ijarayelje
te ke dɔku gire joo.»

Jeju pa are Piyar na, na mayn tar le ne gɔl muta

31 *Ebbe-dewje pa na: « Simɔ,
Simɔ, Esu duju ta balse toke daw ń-
bal waa ta kare are.
32 A ema, m-duju Lubba mba tar
lei, ta kare koo-me-te lei enge ang
ddem, ta kare bbo e-tel rɔm te a e-
dda bba are ngakɔinje uwaje koo-
me-te lede are ngeng.»
33 Piyar pa are Jeju na: « Ebbemje,
m-to ngɔsi ta kaw sei key-kula te
ngaa ta koy sei.»
34 Jeju pa na: « Piyar, m-pa mari
kete bba kare kuran nɔ bbokone, a
mayn tar lem na e-gerem ang gɔl
muta.»

* **22:18 22.18** Oo 13.6 ke tar ke gele te.

Arje perere

35 Jeju pa arede bbay na: « Ndɔ
ke mulase mare awje ke bbɔl-ngem
nare ang ddem ke bbɔl kungu-ne
ang ddem ke ne-gɔl ang ddem le se
ne duse wa?» Dilaje te na: « Ne kara
duje ang.»
36 Ń-pa narede na: « A ke bbasine,
dew ke ee ke bbɔl-ngem-nare a unn,
ddew kara baa dew ke ee ke bbɔl-
kungu-ne a unn. A bbo dew ke ee
ke tɔku kiya ang a, labbe kubbu laa
mba ndoko ne tɔku kiya.
37 M-pa marese: Maji kare tar ke
ń-dda me Maketurute le Lubba te
na: Ń-turae horo nje-ne-ddaje te ke
maji ang le ddee ne ke tɔkɔrɔ dɔm
te ngaa ne ke to wɔju dɔm a kunda
ngange.»
38 Ń-paje dareje na: « Ebbejeje,
tɔku kiya a joo neenn.» Jeju pa
arede na: « Yeenn njaa ase.»

Kare koy le Jeju ddee ngɔsi

39 Goe te ke Jeju in me key te le tee
a, naw dɔ ddingiri Olibiyeje te toke
naw ń-dda ke ndɔ tɔyn. Nje-kayń-
kulaje awje goe te.
40 Ń-tee lo teenn le a, ń-pa narede
na: « E-dujuje Lubba, mba kare
osoje me ne-kere te ang.»
41 Goe te a, nɔru rɔe naw ddew ew
ase ngal le ne-kila, nɔsu gɔle nangê
ngaa ń-duju Lubba,
42 ń-pa na: « Bɔy, toke e-ndiki
a, uta ngo-nare kem-to-ndoo neenn
dɔm te ke ddang. E-dda toke mei a
ndiki bbo toke mem ndiki ang.»
43 Kare teenn mare anji tee ingae,
mba kare singa.
44 Rɔe nele ang nyom ngaa ń-duju
Lubba nya. Tete ke rɔe te tel toke le
kɔr mese ke aw gayn nangê.
45 Nin taar go duju Lubba te le
ngaa ń-ddee rɔ *nje-kayń-kulaje te
le. Rɔ *nje-kayń-kulaje le nelde ang
ngaa aw tibbije bba ń-ddee ningade.
46 Ń-pa narede na: « Mbata ddi
bba aw tibbije wa? Inje taar, e-
dujuje Lubba, mba kare osoje me ne-
kere te ang.»

Dewje uwaje Jeju

47 Toke Jeju aw pa tar bbay a,
dewje ke banya teeje. Kara le *nje-
kayń-kulaje laa ke dɔku gire joo ke
ria na Judase unn nɔ dewje ke banya
le. Judase le ddee ngɔsi ke Jeju ta to
mbia.
48 Jeju pa are na: « Judase, ila
Ngonn le dew ji dewje te ddew to
mbia te wa?»
49 Nje-kayń-kulaje ooje ne ke a ta
ddee le a, ń-paje na: « Ebbejeje, ja
tukade ke tɔku kiya le wa?»
50 Mare kara horode te tuka mbi
nje-kula le tɔku nje-polo ke kɔl ti.
51 A Jeju pa na: « Ase baann! Jeju
ɔru mbi dingaw le ngaa mbia le tel
ddee maji.»
52 Goe te a Jeju pa are tɔku nje-
poloje Lubba ke nje-kɔn dɔ dewje ke
aw ngemje key-polo-Lubba ke tɔku
dewje ke ddeeje ta kuwaeje na: « E-
ddeeje ke tɔku kiya ke kakeje toke le
e-ddeeje ta kuwa nje-bboko.
53 Mee ke se key-polo-Lubba te ke
ndɔ tɔyn a uwamje ang. A kare
neenn to lese, ke to singa le lo-ndul.»

Piyar mayn tar le Jeju

54 Goe te ke dewje uwaje Jeju a,
dawje saa ngaa dandeje saa key le
mare tɔku nje-polo Lubba. Piyar aw
unn goe ngaa nayn ddew ew.
55 Ń-yelje puru dann lo te me
ndoko te le ngaa disije tae te. Piyar
isi horode te tɔ.
56 Mare nje-kula ke dene ooe ta
puru te le. Naa Piyar le ngaa ń-pa
na: « Dingaw neenn nja ke Jeju tɔ.»
57 A Piyar mayn na: « Dene, m-
gere ang.»
58 Ngaji goe te a, mare dew ooe
ngaa pa na: « Ei, ee horo nje-njaje
go Jeju te tɔ.» Piyar pa are dew le
na: « Mee horode te ang!»
59 Ase gɔl kare kara a, mare din-
gaw pa are ngeng bbay na: « Tɔkɔrɔ,
dingaw neenn nja saa, mba dingaw
neenn to dew ke Galile.»
60 Piyar ilae te na: « Ei, m-gere tar
ke a ta pa ang.» Toke Piyar aw pa tar
bbay a, kare teenn njaa kuran nɔ.
61 *Ebbe-dewje turu rɔe ngaa aa
Piyar. Piyar ole mee dɔ tar te ke

*Ebbe-dewje pa are na: Kete bba
kare kuran nɔ bbokone, a mayn tar
lem gɔl muta.
62 Piyar tee ddaka ngaa nɔ nya.

Dewje tajije Jeju

63 Dewje ke aw ngemje Jeju le aw
kokeje ngaa aw tundaeje.
64 Ń-tɔje keme ke kubbu ngaa ń-
dujeje na: « Na a undai wa? E-bbar
ri dew ke undai le.»
65 Ń-tajeje nya ddew tarje te dang
dang.

Daw ke Jeju lo-gange-sariya te

66 Toke lo are a, kuwa-dɔ-naa le
tɔku dewje le *Jiipije, ke tɔku nje-
poloje Lubba, ke *nje-kɔruje gel-ndu
mbɔnje naa ngaa are ń-ddee ke Jeju
lo-gange-sariya te.
67 Ń-paje na: « Bbo e-to Kiriste a
e-pa areje.» Jeju ilade te na: « Bbo
m-pa marese a, a kooje ne mese te
ang,
68 ngaa bbo m-dujuse tar a, a
kilamje te ang.
69 A kunn kote bbasine, Ngonn le
dew a kisi dɔ-ji-kɔl Lubba ke nje-
singa-mɔngu te.»
70 Dede tɔyn ń-paje na: « Yeenn a,
e-to Ngonn le Lubba wa?» Nila te na:
« Esese njaa e-paje na: M-to Ngonn
le Lubba.»
71 Ń-paje na: « Ddi a ta koo tar le
nje-najije dda ne bbay wa? Jeje njaa
joo tar ke tae te mban.»

23

Daw ke Jeju nɔ Pilate te

1 Dewje ke uwaje Jeju inje taar
tɔyn ngaa awje saa nɔ Pilate te.
2 Dulaje tar tae te na: « Jinga
dingaw neenn, naw nɔsu kutu dewje
ta kare ń-ddaje dɔ-ngeng. Ń-pa
nare dewje ta kare uka *lambo ke
Sejar ang ngaa ń-pa na ne njaa ń-to
Kiriste, ń-to Mbay.»
3 Pilate duju tar Jeju toke be: « E-to
tɔku-mbay le *Jiipije wa?» Jeju ilae
te na: « Ei njaa e-pa.»
4 Pilate pa are tɔku nje-poloje
Lubba ke dewje ke banya na: «
Minga mare ne ke ase kare munda
ne tar dɔ dingaw te neenn kara
ang.»
5 A ń-telje ń-paje dare ngeng nya
na: « Naw ń-tɔju dɔ-ngeng dewje
ddew ne-tɔju te dɔ nange te ke Galile
tɔyn. Nunn kute bbe te ke Jude
ndereng lo te neenn.»
6 Kake Pilate oo tarjeenn le a, ń-
duju ta gere se dingaw neenn to dew
ke bbe te ke Galile wa?
7 Ń-pa dare Pilate na Jeju in nange
te ke tɔku-mbay *Erode a ɔn dɔe a,
nulae rɔ *Erode te ke ee Jurusalam
me ndɔje teenn tɔ.

*Daw ke Jeju nɔ *Erode te*

8 Toke *Erode oo Jeju a, rɔe nele
nya. Lew baa njaa naw ń-sange
ddew ta kooe, mba noo tarje nya ke
dewje aw paje dɔe te ngaa ń-ndiki
ta kare Jeju dda mare ne-mɔrije are
noo.
9 Ń-duju tar Jeju nya. A Jeju ilae te
ang.
10 Tɔku nje-poloje Lubba ke *nje-
kɔruje gel-ndu eeje teenn ngaa aw
gangeje tar ula ta Jeju te ke singa
singa.
11 *Erode ke mbambaje laa ooeje
maji ang. Ń-kokeje ngaa dulaeje
kubbu ke ndɔne. Goe te a, dulaeje
rɔ Pilate te guku.
12 Ndɔe teenn njaa Pilate de ke
*Erode ke ń-toje to nje-baanji le naa,
ń-telje to nje-buwa-kuraje.

Ń-tel ke Jeju nɔ Pilate te

13 Pilate bbar tɔku nje-poloje
Lubba ke nje-kɔnje dɔ dewje, ke
dewje,
14 ngaa ń-pa narede na: « E-ddeeje
ke dingaw neenn rɔm te ngaa e-
paje na: Naw ń-tɔju dɔ ngeng dewje.
Ooje: M-duje tar kemse te. A minga
mare *majang ke ń-dda bba undaje
ne tar dɔe te le kara ang.
15 *Erode kara inga *majang ke ń-
dda kara ang tɔ. Mba yeenn a, nulae
ne nareje guku. Ooje, dingaw neenn
dda mare ne kara ke ase yo ang.
16 Ma kare dundae ke ndey a, ma
kinyae.»

17 [Ndɔ *kusuje tɔyn, to tar le
Pilate ta kɔru dew kara key-kula te.]
18 Dewje le tɔyn paje ke taar na: «
E-tɔl dingaw neenn a ɔru Barabase
areje!»
19 Barabase le duwae dilae key-
kula te, mba nee horo mare dewje
te ke ddaje dɔ-ngeng me bbe te ke
Jurusalam ddem Barabase tɔl dew
ddem.
20 Pilate pa tar arede bbay, mba ń-
ndiki ta kinya Jeju.
21 A duruje eki na: « E-tɔle dɔ
kake-dese te! E-tɔle dɔ kake-dese
te!»
22 Pilate pa arede gɔl muta laa na:
« Majang ddi a ń-dda wa? Minga
mare ne ke ń-dda ke ase yo ang. Ma
kare dundae a dinyae.»
23 A dewje le uruje eki dujuje nya
na ń-tɔl Jeju dɔ kake-dese te. Eki
lede uta dɔ Pilate.
24 Yeenn bba Pilate unn ndu ta dda
ne ke daw ń-dujuje le.
25 Nɔru Barabase ke dewje le du-
jeje ta kare nɔre le. Barabase ke
dilae key-kula te wɔju dɔ dɔ-ngeng,
ke wɔju dɔ dew ke ń-tɔle le ngaa
nula Jeju jide te ta kare ń-ddaje saa
ne tɔyn ke mede ndiki.

Daw ke Jeju ta tɔle

26 Toke mbambaje aw awje ke Jeju
a, dingaje Simɔ ke to dew ke bbe te
ke Sirene ke in ndɔɔ̂ aw tel ke bbê.
Duwaeje dundaje kake-dese dɔe te
ta kare noto ń-nja ne go Jeju te.
27 Dewje banya banya ke deneje
aw awje go Jeju te. Deneje le aw
undaje karede ngaa aw nɔje mba tar
laa.
28 Jeju turu rɔe ke rɔde te ngaa pa
na: « Deneje ke Jurusalam, e-nɔje
mba tar lese ke tar le ngannse bbo
e-nɔje mba tar lem ang.
29 Ooje, mare ndɔ aw ddee ke
dewje a paje na: Koko ee ke deneje
ke awje kate, ke dede ke dujuje ang
bbay, ke dede ke dareje mba ngonn
il ang!
30 Me ndɔje teenn le dewje a paje
kare ddingirije na: Osoje dɔje te! Da
pa kare dɔ-kubbaje na: E-debbeje
dɔje te!
31 Mbata bbo ń-dda ne ke kake ke
tebbe toke be a, ddi a da dda ke kake
ke tutu wa?»
32 Kare teenn, daw daw ke din-
gawje joo ke to nje-ne-ddaje ke maji
ang, ta tɔlde kara baa ke Jeju.

Dewje bbereje Jeju dɔ kake-dese te

33 Ń-teeje lo te ke daw ń-bbar na
Ka-dɔ-dew a, ń-bbereje Jeju dɔ kake-
dese te ngaa ń-bbereje nje-ne-ddaje
ke maji ang ke joo le dɔ kake-deseje
te. Kara dɔ ji-kɔl Jeju te a ye ke kara
dɔ ji-gele te.
34 Jeju pa na: « Bɔy ɔru tar dɔde
te, mba ń-gereje ne ke daw ń-ddaje
ang.» Ń-ddɔje mbari bba ń-kaynje
ne naa kubbu le Jeju.
35 Dewje areje keteenn aw ooje
nejeenn. Nje-kɔnje dɔ dewje aw
kokoje Jeju na: « Naji mare dewje.
A bbo ń-to Kiriste ke Lubba mbere
a, maji kare naji da-rɔe njaa.»
36 Mbambaje kara kokeje. Daw
ngɔsi saa ngaa dareje maann binye
ke mase ke ria na benegere.
37 Ń-paje na: « Bbo e-to tɔku-mbay
le *Jiipije a, ei njaa aji rɔi!»
38 Dunda maketuru dɔ kake-dese
te le taar na: Ne neenn ń-to tɔku-
mbay le *Jiipije.
39 Mare nje-ne-dda ke maji ang
kara ke ń-bbere dɔ kake-dese te taje
na: « E-to Kiriste ang wa? Ei njaa aji
rɔi bbo ajije!»
40 A nje-ne-dda ke maji ang ke
kara ndange nje-mare le na: « E-
bbel Lubba ang wa? Ei kara ń-gange
sariya dɔi te toke laa tɔ.
41 Sariya leje to ke dɔgɔle, mba
jinga kuka neje ke maji ang ke ń-dda.
A ne ń-dda ne ke maji ang kara ang.»
42 Ń-pa nare Jeju na: « Ole mei
dɔm te ndɔ te ke a tel ddee kɔn bbe.»
43 Jeju pa are na: « Tɔkɔrɔ, m-
pa mari bbokone a kisi sem lo te ke
maji.»

Jeju oy dɔ kake-dese te

44 Gɔl kare aw ngɔsi ke dɔku gire
joo a, lo ndul dɔ nange te tɔyn
ndereng gɔl kare muta ke lo-kul te.
45 Kare ndoko ang ngaa kubbu ke
ń-tɔ ń-gange ne me key-polo-Lubba
tir danna.
46 Jeju uru eki ke taar pa na: « Bɔy,
minya ndilim me jii te.» Goe te ke ń-
pa tar neenn a nuwa rɔe.
47 Nje-kɔn dɔ mbambaje oo ne-
jeenn le a, nɔsu gaji Lubba ngaa ń-
pa na: « Tɔkɔrɔ njaa dew neenn to
gate gate.»
48 Dewje ke banya banya ke areje
lo neje teenn le ooje neje ke teeje
le ngaa dundaje karede ń-telje ne ke
bbê.
49 Dewje tɔyn ke gereje Jeju, ke
deneje ke inje saa Galile te awje saa,
dareje ddew ew bba daw dooje neje
ke aw toje le.

Jejebbe dubbu Jeju

50-51 Mare dingaw ke ria na Je-
jebbe, ń-to dew ke maji ke dew ke
gate gate. Ń-to dew ke bbe te le
*Jiipije ke ria na Arimate. Naw ń-
ngebbe *Kɔń-bbe le Lubba. Ń-to
kara le nje-gangeje sariya. A ne ń-
mbete sariya ke nje-gangeje sariya
mareje gangeje dɔ Jeju te, ke neje ke
ń-ddaje ke Jeju.
52 Jejebbe le aw rɔ Pilate te ngaa
duju ta kunn ninn Jeju.
53 Nɔru ninn Jeju dɔ kake-dese te
nila nangê, ń-ke ninn le ke kubbu
ngaa naw nila me buwa te ke duru
me er te. Buwa le dila ninn dew me
te ndɔ kara ang bbay.
54 Ndɔe le to ndɔ mɔse ne ngaa
*ndɔ-kuwa-rɔ le *Jiipije a ta kunn
kute.
55 Deneje ke inje ke Jeju Galile te
ddeeje saa le, awje ke Jejebbe aw
ooje buwa le ke gusu ke Jejebbe ila
ne ninn Jeju me buwa te le.
56 Ń-telje mba kaw mɔse wubbu
ke ete maji. Goe te a, duwaje rɔde,
mba to *ndɔ-kuwa-rɔ, ddew kara
baa toke *ndu pa.

24

Tar kin le Jeju horo dewje te ke oy

1 Ndɔ kara go *ndɔ-kuwa-rɔ te
a, deneje le teeje ke ta-lo-kare baa,
awje ke wubbu ke ete maji ke dede
njaa ń-ddaje ke ta buwa yo te.
2 Dooje er ke dutu ne ta buwa-yo
le toke ndubbu,
3 dandeje a dooje ninn *Ebbe-
dewje Jeju le ang.
4 Dejeje tar wɔju dɔ ne ke dooje le
pin. A ta koo a, dingawje joo ke ulaje
kubbu ke ndɔren teeje ingajede.
5 Bbel dda deneje le ngaa dulaje
dɔde ke nangê. Dingawje ke joo le
paje arede na: « Mbata ddi bba aw
e-sangeje dew ke isi ke tebbe horo
nje-yoje te wa?
6 Nee neenn ang, ń-ndol mban.
Oleje mese dɔ tar te ke ń-pa narese
kare te ke ń-nayn ne Galile bbay na:
7 Maji kare dula Ngonn le dew ji
nje-ne-ddaje te ke maji ang, da tɔle
dɔ kake-dese te ngaa ndɔ muta a na
kin.»
8 Ngaa doleje mede dɔ tarje te le
Jeju le.
9 Dinje ta buwa yo te ń-telje mba
kɔru gel nejeenn tɔyn kare *nje-
kayń-kulaje le Jeju ke dɔku gire kara
ke kese dewje tɔyn.
10 Mari-Madelena, ke Jani, ke Mari
kɔn Jakeje, ke mare deneje a paje tar
le are *nje-kayń-kulaje le.
11 A dooje to tar mbe ngaa dooje
mede te ke tar le deneje le ang.
12 A Piyar in ayn ngɔru aw ta buwa
yo te le. Nula gɔse a ta kubbuje ke to
nangê a noo ngaa naw ń-tel ke key a
tar ike sel wɔju dɔ ne ke tee le.

Jeju tee inga mare nje-njaje goe te ddew Emayusu te

13 Me ndɔe teenn njaa dewje joo
horode te awje ke mare bbe te ke ria
na Emayusu ke ew ase kula metere
dɔku gire kara,
14 daw ń-tɔnje tam dɔ neje te tɔyn
ke nday le.

15 Kare te ke daw ń-tɔnje tam, ke
daw ń-maynje naa tar a, Jeju ddee
ngɔsi ke de ngaa aw nja ke de.
16 Daw dooeje a mare ne ɔkude
ddew kare ń-gereje.
17 Ń-pa narede na: « Tar ddi bba
aw paje horo naa te aw e-njaje ne
neenn wa?» Darje lo kara ngaa rɔde
nelde ang.
18 Mare kara horode te ke ria na
Keleyopase ilae te na: « Neje ke
ndayje me ndɔje te neenn, ei ke kari
baa njaa e-to dew ke Jurusalam ke
e-gere tare ang wa?»
19 Jeju pa arede na: « Ddi wa?»
Dilaeje te na: « Ne ke ddee dɔ Jeju te
ke Najarete. Ń-to nje-kila mber-tar
le Lubba ke ngeng nya ddew kula te
ke ddew tar te nɔ gɔl Lubba te ke nɔ
gɔl dewje te tɔyn.
20 Tɔku nje-poloje Lubba leje ke
tɔku-mbayje leje ilaeje me ji dewje
te are ń-gange sariya yo dɔe te ngaa
ń-tɔle dɔ kake-dese te.
21 Junda meje to ne a na kɔru
Ijarayel kɔ bbere te, a dɔ neje teenn
tɔyn, dda ndɔ muta bbokone ngaa ke
nejeenn teeje.
22 Tɔkɔrɔ njaa, mare deneje horoje
te ddaje ne ke uta dɔje. Dawje ke ta-
lo-kare baa dɔ-bare te ngaa,
23 dingaje ninn Jeju le ang a, ń-
telje ń-paje na anjije teeje ingaje neje
ngaa paje na nisi ke tebbe.
24 Mare dewje ke eeje ke je awje
ta buwa yo te le. Dooje neje le
ddew kara baa toke deneje le paje,
a dooeje ang.»
25 Jeju pa na: « Nje-ne-gere-angje!
Esese ke ooje mese te ke ngɔru ke
neje tɔyn ke nje-kilaje mber-tar le
Lubba paje arese ang!
26 Maji kare Kiriste oo ndoo toke
baann kete bba ta nande me ndoko
te laa!»
27 Jeju ɔru gel ne ke maketuruje
le Lubba tɔyn paje dɔe te. Nunn
kute maketuru te le Moyije ndereng
maketuru te le nje-kilaje mber-tar le
Lubba.
28 Kake ń-teeje ngɔsi ke bbe ke
daw dawje ke ke te a, Jeju dda toke
na ta kɔtu kinyade a,
29 ń-paje nya na: « E-nayn ke
je, mba lo aw wul ngaa kare a ta
kande.» Nande me bbe te le mba
nayn ke de.
30 Nisi ta ne-kusa te ke de a, nunn
mapa, ń-bbar Tar ke Maji dɔe te.
Goe te a ń-tete danna ngaa narede.
31 Yeenn ngaa kemde uja dɔe te
are ń-gereje. A ne kara, ń-kiri piti
a niki ndong.
32 Ń-paje tar horo naa te na: «
Kare te ke naw ń-pa tar nareje ddew-
bô ngaa naw nɔru gel maketuruje
nareje le meje unda dɔ benya ang
wa?»
33 Me kare teenn njaa, dinje ń-
telje Jurusalam ngaa dingaje *nje-
kayń-kulaje ke dɔku gire kara ke nje-
buwa-njaje lede
34 ke aw paje arede na: « Tɔkɔrɔ
*Ebbe-dewje ndol, mba Simɔ ooe ke
keme.»
35 Dɔruje gel ne ke ingade ddew-
bô, ke ddew ke to ke ń-gereje ne kare
te ke naw ń-kayn ne de mapa.

Jeju tee inga nje-njaje goe te ke mare dewje

36 Kake daw ń-paje tar toke baann
bbay a, ne njaa ń-tee nare dannde te
ngaa ń-pa narede na: « Me-wul-lɔm
ee ke se.»
37 Mede unda dɔ benya ddem, bbel
ddade ddem, are dejeje to nooje
uma.
38 A ń-pa narede na: « Mbata ddi
bba eeje ke keje mayń-tar mese te
wa?
39 Aaje jimje ke gɔlumje ooje, ema
njaa mar neenn, ɔrumje ooje, uma
ee ke tal-rɔ ke singa-rɔ ang. A ema
mee ne.»
40 Kake naw ń-pa tar baann a, ń-
tɔjude jiaje ke gɔleje le.
41 Dooje to ne ke tɔkɔrɔ ang bbay,
mba rɔde nelde nya. Jeju pa arede
na: « Eeje ke mare ne-kusa neenn
ang wa?»
42 Dareje debbe kanji ke kɔbbu
kara.
43 Ń-taa ngaa nusa kemde te.

44 Goe te a ń-pa narede na: « Ne
ke m-pa marese kare te ke m-nayn
ke se le a neenn. Maji kare ne
ke ń-dda wɔju dɔm me maketuru
*ndu te le Moyije, ke me maketuru
te le nje-kilaje mber-tar le Lubba ke
me Maketuru*Sɔme te ddee ne ke
tɔkɔrɔ.»
45 Yeenn a nɔru ddew narede kare
ń-gereje ne gel Maketurule Lubba.
46 Ń-pa narede na: « Ń-dda me
Maketurute le Lubba na: Kiriste a
koo ndoo ngaa, ndɔ muta a na kin
horo nje-yoje te.
47 Da kila mber-tar ke ri Kiriste
kare dewje tɔyn turuje ne ddew
lede, mba kare tar *majang lede ɔru
dɔde te. Mber-tar le a kunn kute
Jurusalam.
48 E-toje to nje-tar-naji neje neenn
le.
49 Ngaa ooje, ma kare ne ke Bɔy
unn ndue ta karese ddee dɔse te.
A e-naynje me bbe te ke Jurusalam
ndereng ndɔ ke a kingaje singa-
mɔngu ke in darâ.»

Jeju tel ke darâ

50 Nɔrude naw ke de er ke Betani.
Goe te a, nula jia ke taar ngaa ń-bbar
Tar ke Maji dɔde te.
51 Kare te ke naw ń-bbar Tar ke
Maji dɔde te a, ninyade ngaa Lubba
unne ke darâ.
52 Goe te ke dɔsuje gɔlde nɔe te a,
ń-telje Jurusalam ke koko.
53 Ń-naynje me key-polo-Lubba te
ngaa ń-pitije Lubba.

Maketuru kula le nje-kayn-kulaje
Kula
Kl

Jeju pa tar wɔju dɔ Ndil-me-nda

1 Ngokɔm Topile, me dɔngɔr maketuru te lem, m-pa tar dɔ neje te tɔyn ke Jeju unn kutu dda, ke neje ke ń-tɔju kunn kutu kula te ke ń-dda,
2 ndereng ndɔ te ke Lubba unne tel saa darâ. Kete bba kare Lubba tel saa darâ a, nunn ndu ddew te le Ndil-me-nda nare nje-kayn-kulaje ke ń-mberede.
3 Go yo te laa a, ń-tɔju rɔe narede ngaa ń-dda neje dang dang ta tɔjude to nisi kem baa. Ń-dda toke baann ndɔ dɔsɔ ngaa ń-pa tar dɔ kɔń-bbe te le Lubba narede.
4 Mare ndɔ nisi ta ne-kusa te ke de a, nunn ndu narede na: «Ɔtuje me bbe te ke Jurusalam ang ta ń-ngebbeje ne ke Bɔ unn ndu ta karese, ne ke m-pa tare marese kete mban le.
5 Jan dda dewje batem maann, a sese, a kingaje batem Ndil-me-nda me ndɔje te neenn.

Tar tel le Jeju darâ

6 Nje-kayń-kulaje le mbɔnje naa rɔ Jeju te ngaa dujeje na: «Bbasine neenn njaa a tel ke kɔń-bbe kare ngann Ijarayelje wa?»
7 Jeju pa arede na: «To tar lese ta gere ndɔe wase kare ang. Mba Bɔy wɔju ndɔe le, ke kare le ddew singa te laa njaa.
8 A a kingaje singa-mɔngu ddew te le Ndil-me-nda ke a ddee dɔse te. Ngaa a telje to nje-tar-naji lem me bbe te ke Jurusalam, dɔ nange Jude te tɔyn, dɔ nange Samari te, ndereng kɔyn nange te tɔyn.
9 Goe te ke Jeju pa tar le a, nin kemde te ke darâ ngaa mum dibbi dɔe are dooe ang.
10 Kare te ke daw daaje lo ke darâ ke go Jeju te le bbay a, a ta koo a, dingawje joo ke ulaje kubbu ke nda arje mbɔr nje-kayn-kulaje te le.
11 Dingawje le paje arejede na: «Dewje ke Galale, mba ddi bba arje neenn aw aaje lo ke darâ wa? Jeju neenn ke Lubba unne horose te aw saa ke darâ a tel ddee ddew kara baa toke kaw laa ke ooeje neenn.»

Kuwa dɔ naa le nje-kayn-kulaje

12 Nje-kayń-kulaje le inje dɔ ddingiri te ke ddaw ń-bbar na ddingiri olibeje le telje Jurusalam. Ddingiri le to ngɔsi baa ke bbe le ase kilo metere kara.
13 Toke ń-teeje Jurusalam a, daalje dawje me key te ke to dɔ mare te taar ke to lo mbɔ-naa lede. Dewje ke eeje teenn to Piyar, Jan, Jake de ke Andere, Pilipi de ke Toma, Bartelemi de ke Matiye, Jake ngonn le Alpe, Simɔ ke daw ń-bbare to Jelote, ke Jude ngonn le Jake.
14 Dede tɔyn njaa, daw dooje ta naa daw duju Lubba ke ndɔ tɔyn. Mare deneje, Mari kɔn Jejuje, ke ngakɔn Jeju eeje horode te tɔ.

Dunn Matiyase turu Judase te to nje-kayń-kula

15 Dɔ ndɔeje teenn, Piyar in taar horo nje-me-kunnje ke kɔrde ase kɔr kara ke dɔjoo ngaa pa na:
16 «Ngakɔmje, ne ke Ndil-me-nda unda ta Dabbiti te are pa maketuru te le Lubba ddee to ne ke tɔkɔrɔ. Tar le na Judase a tel to nje-kunn nɔ dewje ke uwaje Jeju.
17 Kete, nee horoje jee nje-kayn-kulaje te njaa ngaa dinya debbe kula ke jaw ń-ddaje neenn jia te tɔ.
18 Ń-ndoko ndɔɔ ke nare ke dukae ne mba ne ke maji ang ke ń-dda ngaa ń-tee noso me ndɔɔ te le ke gɔse, mee ribba ngaa kula-sien tee tɔyn ungu ddaka.
19 Dewje tɔyn ke ddaje bbe Jurusalam ooje tare ngaa undaje ri ndɔɔ le ke ndɔn tar lede na, Hakeldama, gel ri le na: ndɔɔ mese.
20 Ń-dda tare maketuru Sɔme te na:
‹Maji kare key laa tel dɔ-ndubba ngaa, dew to te ang.›

Tɔ bbay ń-dda maketuru te le lubba na:
‹Maji kare mare dew taa ture kula te laa.
21 «Yeenn a, mare dewje ke njaje ke je dɔ ndɔje te ke Ebbejeje aw ɔru ne nɔje eeje neenn.
22 Unn kute dɔ ndɔ te ke Jan ddae ne batem ndereng ndɔ te ke Lubba unne ne horoje te tel saa ne darâ. Maji kare mare dew kara horo dewje neenn le tel to nje-tar naji ke je wɔju dɔ tar kin le Jeju Kiriste horo nje-yoje te.»
23 Yeenn ngaa ń-tɔjuje dewje joo: Jejebbe ke mare ria to Barsabase ke daw ń-bbare bbay na Justus, de ke Matiyase.
24 Goe te a ń-dujuje Lubba na: «Ei Ebbejeje ke e-gere ne ke to me dewje te tɔyn, horo dewje te ke joo neenn ɔru dew ke mei ndiki,
25 mba kare ń-dda kula le nje-kayn-kulaje turu Juda te ke tusu kula le inya a aw lo te laa ke ase.»
26 Ń-dda elemteen, a elemteen le oso dɔ Matiyase te ngaa kare teenn njaa dilae horo nje-kayn-kulaje ke eeje dɔku gire kara.

2

Ndil-me-nda ddee dɔ nje-me-kunnje te

1 Toke ndɔ Pentekote ase a, nje-me-kunn isije dɔ naa te kara baa.
2 A ta koo a, mare kɔru ne bbar darâ toke mare le tɔku yel ke aw ula ngaa taa me key ke disije te le tɔyn.
3 Ngaa, dooje ne toke mare le ndɔń-puru. Ndɔn puru le saren naa ngaa isi dɔde te kara kara tɔyn.
4 Ndil-me-nda ddusu mede tɔyn ngaa dunnje kutu pa tar ke ndɔń-tarje dang dang ke Ndil le unda tade te.
5 Mare Jiipije ke bbeelje Lubba eeje me bbe te ke Jurusalam tɔ. Dinje nangeje te dang dang tɔyn.
6 Toke dewje le ooje kɔru ne ke bbar tee mbide te le a, ń-mbɔnje naa toke banya banya. Tar ikide sel, mba dede kara kara tɔyn daw dooje tar bbeje lede ta nje-me-kunnje te le.
7 Ne le gange singade ddem, arede rɔ-neel ddem ngaa ń-paje na: «Dewje tɔyn ke aw paje tar neenn toje to dewje ke Galile ang wa?
8 A dda toke baann bba na na kara aw oo tar-bbe laa tade te wa?
9 Jeje ke jin nange te ke Parte, Mede, ke Elamite, dewje ke Mejopotami, dewje ke Jude, ke Kapadose, Pɔn, ke Aji,
10 dewje ke Piriji, ke Pampili, Ejip-ite ke Libi ke to ngɔsi ke Siren, dewje ke Rɔm ke ddaje bbe Jurusalam,
11 dede tɔyn, Jiipije wase dewje ke aw bbeelje Lubba le Moyije, dewje ke bbe te ke Kerete, ke dewje ke bbe te ke arabi, jaw joo tar neje ke maji ke Lubba dda ke daw ń-paje tare ke tar bbeje leje.
12 Dewjeenn tɔyn njaa tar ikide sel, ń-gereje ne ke da ddaje ang ngaa ń-paje tar horo naa te na: «Ne ddi a toke be wa?»
13 A mareje aw kokoje nje-me-kunnje le na: «Dayje koto ke to ben dare ddade.»

Piyar pa tar are dewje ke banya

14 Yeenn ngaa Piyar in ar taar, ke nje-kayn-kulaje ke dɔku gire kara ngaa pa ke taar na: «See dewje ke nange te ke Jude, ke sese tɔyn ke isije bbe te ke Jurusalam, maji kare ooje neje neenn ke maje ta e-tukaje mbise ooje ne tar lem.
15 Baann ang, koto a dda dewje neenn toke aw ejejeenn ang. Lo to ke endɔɔ baa bbay mba gɔl kare to kare jikara baa bbay.
16 A ne ke aw ooje neenn to tar ke Jowel nje-kila mber-tar le Lubba pa a ddee to ne ke tɔkɔrɔ. Ń-pa na:
17 ‹Lubba pa na: ddutu ndɔ a,
ma kare Ndil lem isi me dewje te tɔyn,
ngannse ke dingaw, ke ngannse ke dene
a telje to nje-kilaje mber-tar lem,
ngann basanje lese a kooje ne toke mare le nijeenn,
bbukaje lese a nije.

18 Tɔkɔrɔ, dɔ ndɔeje teenn le,
ma kare Ndil lem nje-kulaje lem ke dingaw, ke nje ke ndene
ngaa da kilaje mber-tar lem.
19 Ma dda ne ke dum dɔ koo me dara te
ke ne-mɔrije nangê dɔ nange te:
Mese, puru, ke tɔku sa-puru.
20 Kare a tuka ndul,
neyn a kase toke mese,
kete bba kare ndɔ le Ebbe-dewje ke to tɔku ndɔ ke ndɔ ke maji a ddee.
21 Yeenn a, dew ke bbar ne ke ri Ebbe-dewje a,
a kinga kaji*.›
22 «Ngann Ijarayelje, ooje tar ke ma ta pa karese neenn. Jeju ke Najarete le, to dew ke Lubba tɔjuse to ne a nulae narese. Yeenn bba Lubba are ñ-dda ne-mɔrije, neje ke dum dɔ koo, ke ne-tɔju-neje dang dang horose te. E-gereje nejeenn ke maje.
23 Jeju le dunne dulae jise te ddew kara baa ke ndu ke Lubba njaa unn toke kete ddem ddew kara baa ke ne ke Lubba mɔse lew baa ddem. Uwaeje ilaeje ji dewje te ke maji ang areje ñ-tɔleje kake-dese te.
24 A Lubba ndole ɔre me ji yo te, mba yo ee ke singa ngaji ta ngeme jia te ang.
25 Dabbiti pa tar dɔ Jeju te le na:
‹Maw moo Ebbe-dewje nɔm te ke kar tɔyn,
mba nee dɔ-ji kɔlum te kare ta ne yekem ang.
26 Mba yeenn a, rɔm neelem nya ngaa
maw mɔsu pa rɔ-neel.
Ne ke maji uta, to da-rɔm kara a kisi ke me-ngebbe
27 mba a kinyam lo te le nje-yoje ang
ngaa a kinya ema Nje-me-nda lei kare m-ndum me buwa-yo te ang.
28 E-tɔjum ddew kinga tebbe, Ar nɔm te a, ma kinga koko†.›
29 «Ngakɔmje, ddew ɔru arem kare m-pa tar neenn ke maje marese: kajeje Dabbiti oy, ñ-dubbe, are dɔbare to horoje te baa bbay.
30 Ñ-to nje-kila mber-tar le Lubba ngaa ñ-gere to Lubba unda yo bba unn ne ndu kare dew ke gele te isi ngende-mbay te.
31 Dabbiti le gere kete to Kiriste a kin buwa-yo te. Yeenn bba ñ-pa tar ke dɔ Kiriste te le na: Lubba a kinyae lo te le nje-yoje ang, ngaa da-rɔe a ndum buwa-yo te ang.
32 Jeju neenn le, Lubba are nin buwa-yo te are jeje tɔyn ñ-toje to nje-najije.
33 Lubba unne undae dɔ ji-kɔle te darâ. Ninga Ndil-me-nda ke Bɔ unn ndu ta kare le ngaa ñ-saren Ndil le dɔje te to ke aw ooje ke kemse ddem ke mbise ddem neenn.
34 Dabbiti aw darâ ang njaa, a pa na:
‹Ebbe-dewje pa are Ebbemje na:
Isi dɔ ji-kɔlem te
35 ndereng ndɔ te ke ma dda kare nje-baanji lei
telje to lo kungu gɔli‡.›
36 «Maji kare dewje tɔyn ke Ijarayel gereje ke maje: Jeju ke e-tɔleje kake-dese te le, Lubba are ñ-to Kiriste ddem Ebbe-dewje ddem.»

Dewje doro muta ddeeje unguje dɔ nje-me-kunnje te

37 Toke dewje le ooje tar le a tar le gange singade ngaa ñ-dujuje Piyar ke kese nje-kayn-kulaje le na: «Ngakɔnjeje, ddi a maji kare ñ-ddaje wa?»
38 Piyar pa arede na: «E-turuje mese ngaa ta na na kara inga batem ke ri Jeju Kiriste. Baann bba Lubba a kɔru tar majangje lese dɔse te ngaa na karese Ndil-me-nda.
39 Mba ndu neenn le to wɔju dɔse, ke ngannse, dewje ke isije ddew ew, ke dewje ke banya banya ke Ebbe-dewje Lubba leje a bbarde.»
40 Piyar pa tarje dang dang mba pa ne tar-naji ddem mba kɔsu ne

* **2:21 2.21** Jowel 3.1-5 † **2:28 2.28** Sɔm 16.8-11 ‡ **2:35 2.35** Sɔm 110.1

kutude ddem. Ngaa ñ-pa na: «E-teeje horo nje-me-maji angje te ke bbasine ke ddang areje Lubba ajise.»
41 Dewje ke ndikije go tar te laa le ingaje batem. Ndɔe teenn kɔr dewje ase ne ke doro muta ddeeje unguje dɔ kɔr nje-me-kunnje te ke kete.

Tar me-kara le nje-me-kunnje

42 Nje-me-kunnje le unnje rɔde tɔyn mba kaw koo ne-tɔju le nje-kayn-kulaje ke ndɔ tɔyn, daw dulaje nuju naa te, daw ñ-ddaje me-kara ngaa daw ñ-dujuje Lubba.
43 Bbeel dda dewje tɔyn mba Lubba dda neje ke dum dɔ koo, ke ne-mɔrije nya nya ddew te le nje-kayn-kulaje.
44 Me dewje ke ooje mede te to kara baa ngaa dunguje neje lede dɔ naa te kara baa.
45 Ñ-labbeje ndɔɔje lede, ke ne-kingaje lede ngaa ñ-kaynje naa nare ase kem ne ke dude.
46 Dooje ta naa ngaa ke ndɔ kara kara tɔyn daw dawje key-polo-Lubba te naa te. Daw dusaje ne ta key te le naa. Daw dusaje ne lede ke koko, ke me ngonñ-kase.
47 Ñ-pitije Lubba ngaa dewje tɔyn oojede maji kemde te. Ke ndɔ kara kara tɔyn Ebbe-dewje aw ungu dewje ke naw najide dɔ mare te.

3

Piyar are dew ke rɔe oy ddee maji

1 Mare ndɔ, Piyar de ke Jan dawje ke key-polo-Lubba te mba duju Lubba ke gɔl kare ke muta te lo-kul te.
2 Dewje awje ke mare dew ke duje to nje-mete undaeje ta key-polo-Lubba te ke daw ñ-bbar na Ta-key ke Kura. Daw dundae keteenn ke ndɔ ke ndɔ kare ñ-kɔy ne ji dewje te ke aw andeje me key-polo-Lubba te le.
3 Toke noo Piyar de ke Jan ke daw ta kande me key-polo-Lubba te le a, ñ-dujude kare dareje nare.
4 Yeenn a, kem Piyar de ke Jan to ke dɔe te ngaa Piyar pa na: «Aaje!»
5 Dew le aade mba neje to na kinga mare ne jide te.
6 A Piyar pa are na: Mee ke ande wase nare ta kari ang. A ne ke mee ne a neeenn, mari: In taar, e-nja ke ri Jeju ke Najarete!»
7 Piyar uwa ji-kɔl dew le are nin taar. Kem naa te neenn njaa gɔleje, ke esengele gɔleje mɔnguje.
8 Naal bbate nar taar ngaa ñ-nja. Nande ke de key-polo-Lubba te naw ñ-nja, naw ñ-tal ñ-turu nɔsu ne gaji Lubba.
9 Dewje tɔyn ooeje naw ñ-nja ngaa naw nɔsu gaji Lubba le.
10 Dewje gereje ke maje to nje-ne-kɔy ke isi lew ta key-polo-Lubba te ke daw ñ-bbar na Ta-key ke Kura le aann. Bbeel dda dewje le ngaa tar ikide sel wɔju dɔ ne ke inga dingaw le.

Piyar tɔju tar me key-polo-Lubba te

11 Dew le inya go Piyar de ke Jan ang. A me dewje tɔyn unda dɔ benya ngaa aynje awje rɔde te kɔ baranda te ke daw ñ-bbar na Baranda le Salomɔ.
12 Toke Piyar oo ne le be a, pa arede na: «Dewje ke Ijarayel, mba ddi bba arje bbeel ddase wɔju dɔ ne ke tee horose te wa? Mba ddi bba aw aajeje toke ne ke ddew singaje te njaa wase mba ngem ke jaw ñ-ngem ndu le Lubba le bba ñ-ddae jare ñ-nja wa? Baann ang.
13 Lubba le Abaraham, Ijake, ke Jakobbo, Lubba le kajeje ɔsu gaji Nje-kula laa Jeju ke uwaeje ilaeje ji nje-kɔñ-bbeje te, ngaa e-mbeteje nɔ Pilate te ke ndiki ta kinyae.
14 E-mbeteje Nje-me-nda ke to dew ke gate gate ngaa e-dujuje are dɔru nje-tɔl dewje key-kula te darese.
15 Dew ke nje-dda tebbe ke e-tɔleje le, Lubba ndɔle are ñ-toje to nje-tar naji ne neenn le.
16 Dingaw ke ooeje ngaa e-gereje ke ar neenn, mbal dɔ koo ke joo meje te ke ri Jeju a, ri Jeju le are singa. Koo me te ke Jeju le a dda are rɔe

ddee maji a sese tɔyn njaa aw ooje neenn.
17 A ngakɔmje, m-gere maji to sese,
ke nje-kɔń-dɔseje e-ddaje ne baann
mba to ne ke e-gereje ang.
18 Dɔngɔr kete, Lubba njaa unda
tar neenn ta nje-kilaje mber-tar te
laa tɔyn na Kiriste laa a koo-ndoo
are tar le a ddee ne ke tɔkɔrɔ neenn.
19 Yeenn a, e-turuje mese ta e-telje
rɔ Lubba te. Baann bba na toko
majangje lese,
20 ngaa Ebbe-dewje a karese mare
kare ke a kisije ke me-wul-lɔm ngaa
na kula ke Kiriste ke ń-mɔse kete ta
karese: Jeju.
21 Karje te neenn, Kiriste le a kisi
darâ ndereng ndɔ ke Lubba a tel ke
neje tɔyn dɔgɔle te, ddew kara baa
toke Lubba unda tare ta nje-kilaje
mber-tar te laa ke maji tɔyn are paje.
22 Moyije pa kete na: ‹Ebbe-dewje
Lubba lese a kula mare dew kara
horo ngakɔnse te karese to nje-kila
mber-tar le Lubba toke ema. A
kooje tae ddew neje te tɔyn ke na pa
karese.
23 Dew ke oo tar le nje-kila mber-
tar le Lubba le ang a, da kɔre ke
ddang horo dewje te le Lubba*.›
24 Nje-kilaje mber-tar le Lubba
tɔyn, unn kute dɔ Samuyel te, ke nje-
kilaje mber-tar le Lubba ke ddeeje
goe te paje tar kara kara tɔyn wɔju
dɔ ndɔje neenn le.
25 Ndu-kunn ke nje-kilaje mber-tar
le Lubba ndaji neenn to wɔju dɔse
tɔ. Eeje kɔ dɔnɔ te ke Lubba ɔsu
ke kasese dɔ ndɔ te ke ń-pa nare
Abaraham na: ddew te le dewje ke
geli te, Lubba a bbar Tar ke maji dɔ
dewje te tɔyn ke dɔ nange te.
26 Sese a Lubba unn Nje-kula laa
dɔngɔr ulae kare ń-bbar Tar ke maji
dɔse te kare nɔruse kara kara tɔyn
me ne-ddaje te lese ke maji ang.»

4

Daw ke Piyar de ke Jan lo gange sariya te

1 Toke Piyar de ke Jan daw ń-
paje tar ke dewje bbay a, nje-
poloje Lubba, nje-kɔnje dɔ dewje ke
aw ngemje ta key polo Lubba, ke
*saduseyenje teeje ingajede.
2 Wungu ɔnde mba ne ke Piyar
de ke Jan daw ń-tɔjuje dewje ddem,
mba Piyar de ke Jan ń-paje dare
dewje le na Jeju in horo nje-yoje te
are dewje ke oyje a kinje horo nje-
yoje te tɔ.
3 Duwajede dilajede key-kula te
ndereng lo-are, mba dɔ loo kul ngaa.
4 A mare dewje banya banya horo
dewje te ke tuka mbide ooje ne tar
le Lubba le ooje mede te are kɔr nje-
me-kunnje ase ne ke doro mi.
5 Lo are a, nje-kɔnje dɔ Jiipije, ke
tɔkuje, ke nje-kɔruje gel-ndu ke eeje
Jurusalam mbɔnje naa.
6 Ann ke to tɔku nje-polo Lubba,
Kayipi, Jan, Alekejandere, ke nje-
nujuje le tɔku nje-poloje Lubba tɔyn
eeje teenn tɔ.
7 Dare ń-ddee ke Piyar, ke Jan nɔde
te ngaa ń-dujude tar na: «Ddew
singa-mɔngu te le na wase ke ri na
bba aw ddaje ne ne neenn wa?»
8 Ndil-me-nda ddusu Piyar ngaa pa
arede na:
9 «Nje-kɔń-bbeje, ke tɔku dewje,
ń-dda maji ke nje-mete, a bbokone
dewje aw dujuje ta gere ddew ke ń-
dda bba rɔe ddee ne maji le.
10 Sese tɔyn, ke dewje ke Ijarayel,
maji kare e-gereje to, ke ri Jeju
kiriste ke Najarete a dew neenn ar
ne nɔse te ke rɔ ke maji neenn. Jeju
ke e-tɔleje dɔ kake dese te a Lubba
ndole le.
11 Ne a maketuruje le Lubba pa tar
laa na: ‹Ń-to er ke esee nje-kɔsuje
key e-mbeteje le aann. Er le tel ddee
to singa gɔl key ke dungu nangê*.›
12 Ne kara baa nase kajije, mba
Lubba are mare ri dang dɔ nange te
ke a kase kajije ang.
13 Toke nje-gangeje sariya le Jiipije
ooje ddew ke Piyar de ke Jan ke ń-
toje to dewje ke baa ke dewje ke

* **3:23 3.23** Deterenɔme 18.15-18 * **4:11 4.11** Sɔm 118.22

gereje maketuru ang daw ń-paje ne
tar ke bbeel ang le a, gange singade.
A ń-gɔnjede ń-gereje tɔ to ń-toje to
nje-buwa-njaje le Jeju.
14 Ngaa daaje dew ke ar mbɔrde te
ke rɔe ddee maji le a, ń-gereje tar ke
da kilaje te ang.
15 Yeenn a, dunnje ndu kare Piyar
de ke Jan ń-teeje *lo dda tar te le
Jiipije te le ke ddang. Ngaa duwaje
dɔ naa a, ń-paje na:
16 Ddi a ja ddaje ke dewje neenn
wa? Mba dede njaa ń-ddaje ne-mɔri
neenn are dewje ke Jurusalam tɔyn
gereje ke maje. Ddew ke ja maynje
ne tare goto.
17 Maji kare ń-ddaje jare tare nja
ke kete horo dewje te ang ngaa. Ja
kin ke de kare ń-bbar ri Jeju ń-pa ne
tar dare mare dew ang.
18 Nje-gangeje sariya le bbarje Pi-
yar de ke Jan le ngaa paje arede kare
ń-paje tar wase ń-tɔjuje ne ke ri Jeju
ang.
19 A Piyar de ke Jan dilaje te na:
«Ddi a to gate gate kem Lubba te wa?
Koo tase wase koo ta Lubba wa? To
tar lese kare ujaje keme!
20 Ddew ke jeje neenn ja kutu ne
taje dɔ ne te ke joo ke kemje ddem
ke mbije ddem goto.»
21 Ń-telje dinje ke de bbay a,
dinyade mba dingaje mare tar ke a
kase kunn ddew kare duwaje ne de
ang. Mba dewje tɔyn aw ɔsuje gaji
Lubba wɔju dɔ ne ke nday le.
22 Dew ke ń-dda ne-mɔri dare rɔe
ddee maji le bbale uta bbal dɔsɔ.

Nje-me-kunnje dujuje Lubba

23 Toke dinya Piyar de ke Jan
a, daw dingaje nje-buwa-njaje lede
ngaa dɔruje gel neje ke tɔku nje-
poloje Lubba, ke tɔkuje paje arejede
le.
24 Goe te ke dooje tar lede le a,
dede tɔyn njaa ń-ń-dujuje ke ndu ke
kara baa: «Ebbejeje, Ei njaa e-dda
dara, ke nange, ke ba, ke neje tɔyn
ke toje te.
25 Ei ke are Ndil-me-nda unda tar
neenn ta kajeje Dabbiti te ke to nje-
kula lei na:
‹Mba ddi bba dewje aw unndaje ne
bula
ngaa daw dunguje ne tar me naa te
baa wa?
26 Nje-kɔń-bbeje tɔyn ke nangê
neenn aw ooje taa naa
ngaa tɔku mbayjeje mbɔnje naa
mba ddaje ddɔ ke Ebbe-dewje ddem,
Mesi laa ddem.›†
27 «Tɔkɔrɔ njaa, Erode de ke Ponse
Pilate ń-mbɔnje naa me bbe te
neenn ke dewje ke gelde to Jiipije
ang ddem ke Jiipije njaa ddem mba
mbete ne Jeju ke to nje-kula lei ke
maji tɔyn ke ila wubbu dɔe te ta
kundae dang to Mesi.
28 Toke baann a, ń-ddaje dare ne
tɔyn ke e-mɔse kete ddew singa-
mɔngu te lei, ke ddew me-ndiki te
lei le ddee to ne ke tɔkɔrɔ.
29 Yeenn a, ke bbasine neenn,
Ebbejeje, maji kare oo singa ke daw
ń-ddaje ke je bbo areje singa jee nje-
kulaje lei are ń-pa ne tar lei ke bbeel
ang.
30 Maji kare e-tɔju singa-mɔngu lei
are rɔ-toje goto rɔ dewje te, are ne-
mɔri, ke ne ke dum dɔ koo toje. Are
nejeenn ddee toke baann ke ri Jeju
ke to Nje-kula lei ke maji tɔyn.»
31 Toke ń-dujuje Lubba ń-tungaje
a, nange yeke lo te ke ń-mbɔnje naa
teenn. Ndil-me-nda ddusude ngaa
dunnje kutu pa tar le Lubba ke bbeel
ang.

Nje-me-kunnje unguje ne-kingaje lede lo kara baa

32 Me nje-me-kunnje ke banya le
ke keje lede to kara baa. Dew kara
horo de te pa na mare ne to le ne ke
kare ne baa ang, mba dunguje ne-
kingaje lede tɔyn dɔ naa te kara baa.
33 Nje-kayn-kulaje aw paje tar naji
ke singa-mɔngu nya wɔju dɔ tar kin
le Ebbe-dewje Jeju horo nje-yoje te,
ngaa tɔku me-maji le Lubba to dɔde
te kara kara tɔyn.

† **4:26 4.26** Sɔm 2.1-2

34 Dew ke ne due ee horode te ang,
mba dewje ke eeje ke ndɔɔ wase key
labbeje, ngaa ddeeje ke nare,
35 unguje nɔ nje-kayn-kulaje te.
Ngaa ń-kayn naa nare dare na na
kara inga ase kem ne ke due.
36 Yeenn bba, mare dew ke ria
na Jejebbe ke nje-kayn-kulaje aw
bbareje na Barnabase ee ke teenn.
Gel ri le na: «Nje-kula dingaw me
dewje te». Ń-to dew ke gel Lebi te
ke duje Sipere.
37 Nee ke mare ndɔɔ ngaa ń-labbe,
ń-ddee ke nare nungu nɔ nje-kayn-
kulaje te.

5

Tar ngem le Ananiyase de ke Sapira

1 Mare dingaw ke ria na
Ananiyase de ke dene laa Sapira ń-
labbeje ndɔɔ lede tɔ.
2 A Sapira ndiki te ke ngaweje
Ananiyase are ɔru debbe nare le
ngem ngaa aw ke kese aw ungu nɔ
nje-kayn-kulaje te.
3 A Piyar pa na: «Ananiyase, mba
ddi a inya are Satan ande mei te wa?
Ere ngem are Ndil-me-nda, mba ɔru
debbe nare ndɔɔ lei le e-ngem to lei.
4 Kete njaa kara ndɔɔ le to lei. Goe
te ke e-labbe kara nare to lei tɔ. A
baann bba keje dda ne ke to ke be
ddee dɔi te wa? Yeenn to Lubba a
ere ngem are bbo dewje ang.»
5 Toke Ananiyase oo tarjeenn le a
tee oso nangê oy. Dewje tɔyn ke ooje
tar yo le Ananiyase le bbeel ddade
nya.
6 Ngann basanje ddeeje keje niinn
Ananiyase le awje ne aw dubbuje.
7 Ase ne ke kare muta goe te a,
dene laa ddee ande dɔde te a, gere
ne kara dɔ ne te ke tee le ang.
8 Piyar duje na: «Tɔkɔrɔ njaa, kɔr
nare ndɔɔ lese ke e-labbeje le njaa
neenn wa? E-pa arem moo.» Ń-pa
nare Piyar na: «Tɔkɔrɔ, kɔr nare
njaann.»
9 Yeenn a, Piyar pa are na: «Baann
bba ei ke ngawije unguje tar me naa
te mba na Ndil le Ebbe-dewje wa?
Oo: Dewje ke dubbuje ngawije a arje
taa-key te neenn. Ei kara da kunnije
kɔtu ne tɔ.»
10 Kare teenn njaa, ń-tee noso
kɔy-gɔl Piyar te noy. Kake ngann
basanje le andeje key a, dooje niinn
dene le ngaa dunnje daw ndubbuje
mbɔr ngaweje te.
11 *Egilisi, ke dewje tɔyn ke ooje
tar ne ke tee le bbeel ddade nya.

Nje-kayń-kulaje ddaje ne-mɔrije dang dang

12 Nje-kayn-kulaje ddaje ne-mɔrije
ke neje ke dum-dɔ-koo nya nya horo
dewje te. Dewje tɔyn ke ooje mede
te mbɔnje naa kɔ baranda te le
Salomɔ.
13 Dewje aw paje tar lede maji njaa
a, a dew kara tay mba kande horode
te ang.
14 Dewje ke banya banya ke kɔrde
aw ke kete ke kete horo dingawje te
ddem deneje te ddem unnje mede
are Ebbe-dewje ngaa dunguje dɔ
nje-me-kunnje te.
15 Dewje ddeeje ke nje-rɔ-toje
ddew-bô. Dilaje nje-rɔ-tɔje le dɔ
tiraje te wase dɔ rakeje te. Ń-ddaje
toke baann kare ta Piyar aw nday a,
ndile baa njaa kara uru dɔ mare nje-
rɔ-toje te le.
16 Dewje banya banya inje ke me
ngann bbeje te ke toje ngɔsi ke tɔku
bbe ke Jurusalam ddeeje tɔ. Dotoje
nje-rɔ-toje, ke dewje ke ndilje ke
majang ulaje kemde ndoo ń-ddeeje
ke de ngaa dede tɔyn rɔde ddee maji.

Duwa nje-kayn-kulaje dungude key-kula te

17 Lo teenn, me dda tɔke nje-polo
Lubba, ke nje ke mbɔre te ke eeje
me kuwa-dɔ-naa te le *Saduseyenje
ngaa dinje,
18 duwaje nje-kayn-kulaje le dun-
gujede key-kula te ke ń-dda mba
dewje tɔyn.
19 A mare anji le Ebbe-dewje ddee
til te tɔru ta key-kula are ń-teeje,
ngaa pa arede na:
20 «Awje aw arje me key-polo-
Lubba te ta e-paje tarje tɔyn ke wɔju

do tar tebbe neenn areje dewje ke banya.»

21 Nje-kayń-kulaje le ooje tae ngaa lo a ta kare a dawje me key-polo-Lubba te ngaa ń-tɔjuje ne.

Tɔke nje-polo Lubba ke nje ke mbɔre te bbarje tɔkuje kare duwaje dɔ naa lo dda tar te le Jiipije te le Jiipije. Ngaa, dulaje key-kula te kare ń-ddeeje ke nje-kayn-kulaje le.

22 A dewje ke dulade le teeje key-kula te a, ingaje nje-kayn-kulaje le me sururu te le ang. Nje ke dulajede le telje aw paje arejede na:

23 «Joo ta key le a to ke lo kute ke maje. Nje-ngemje ta key-kula le kara arje lo-kula te lede. A jɔru ta key le a, joo dew kara me te ang.»

24 Nje-kɔn dɔ dewje ke aw ngemje ta key polo Lubba, ke tɔke nje-poloje Lubba ooje tarjeenn le a, tar ikide sel wɔju dɔ nje-kayn-kulaje le ngaa ń-paje na: «Ddi a dda ne wa?»

25 A mare dew ddee pa arede na: «Dewje ke ilajede key-kula te le a, arje me key-polo-Lubba te ngaa aw tɔjuje ne dewje.»

26 Yeenn a, nje-kɔn dɔ dewje ke aw ngemje ta key key-polo-Lubba le aw ke nje-kulaje laa ngaa daw ń-ddee ke nje-kayn-kulaje le, a ń-dda ke de singa ang. Ń-bbeelje mba dewje a tilajede ke er tɔljede.

27 Goe te ke ń-ddee ke de a, dawje ke de lo dda tar te le Jiipije ngaa tɔku nje-polo Lubba dujude na:

28 «Junn ndu ngeng nya jarese kare e-tɔju ne ke ri neenn ang. A ye a ne-tɔju lese taa me bbe ke Jurusalam tɔyn neenn ngaa aw ddaje kare tar yo le dingaw neenn uwa dɔje.»

29 Piyar de ke nje-kayn-kulaje le dilaje te na: «Koo ta Lubba maji uta koo ta dewje.

30 Lubba le kajeje are Jeju ke e-tɔeje dɔ kake-dese te ngaa e-tɔleje le in horo nje-yoje te.

31 Lubba le unne undae dɔ ji-kɔle te to tɔku mbayje ddem nje-kaji dewje ddem. Baann bba kare ngann Ijarayelje ingaje ddew ta turu ddew lede ddem, kare tar majang lede ɔru dɔde te ddem.

32 Jeje ddem, Ndil-me-nda ke Lubba are dewje ke ooje tae ddem, ń-toje to nje-tar-naji neje ke teeje le.»

33 Toke nje ke lo dda tar te le Jiipije le ooje tar ke nje-kayn-kulaje paje le a, ungu ɔnde ngaa ń-ndikije kare ń-tɔlde.

34 A mare parijiyen ke ria na Gamaleyel ke to nje-kɔru gel ndu ke dewje ndikije tar laa nya ee lo dda tar teenn le. Nin taar nunn ndu kare ń-teeje ke nje-kayn-kulaje le ddaka ngaji.

35 Ngaa ń-pa nare nje-ddaje tarje le na: «Ngann Ijarayelje, ooje ke maje bba ta e-ddaje ne ke dewje neenn.

36 Mba me ndɔje te neenn, jooje Tedase ke oo rɔe to dew ke ngeng nya unda lo tee. Ngaa dewje ase ne ke kɔr sɔ unnje goe. A ń-tɔle ngaa nje ke unnje goe le sarenje naa are dew kara nayn ang.

37 Goe te a, Judase dew ke Galile unda lo tee, bbal te ke daw dunda ne ri dewje me maketuru te mba gere ne kɔrde. Ń-dda nare dewje unnje goe. A ń-tɔle ngaa nje ke unnje goe sarenje naa.

38 Bbasine m-pa marese, undaje kemse dɔde te ang, inyajede areje dawje. Bbo ne ke ń-ndikije ta dda wase ne ke daw ń-ddaje neenn in ddew te le dewje baa a, a kunda ngange.

39 Bbo ne ke ń-ndikije ta dda wase ne ke daw ń-ddaje neenn in ddew te le Lubba a, a kɔkuje ddewe pin. Areje Lubba oose to dewje ke aw ddaje saa ddɔ ang.» Nje-ddaje tarje le ndikije go tar laa le ngaa,

40 ń-bbarje nje-kayn-kulaje le, dundajede ke ndey, darede ndu kare ń-paje tar ke ri Jeju ang ngaa dinyade.

41 Nje-kayń-kulaje le teeje lo dda tar te le Jiipije le ddaka ke rɔ-neel mba Lubba oode to dewje ke ase kare dula kemde ndoo wɔju dɔ ri Jeju.

42 Ke ndɔ tɔyn me key-polo-Lubba
te wase me keyje te kara dew rɔde
tɔju tar ang ddem, dew rɔde kila
mber-Tar ke maji le Jeju ke to Mesi
ang ddem.

6

Ń-mbere dewje siri kare uma nje-kayn-kulaje

1 Dɔ ndɔe teenn, kɔr nje-njaje go
Jeju te aw ke kete kete. Jiipije ke aw
paje tar gereke aw ewnje rɔde ke ri
dede ke ń-toje to Ebereje njaa. Mba
ke ndɔ tɔyn bbo ebereje le aw kaynje
ne-kusa dene-ndubbaje a, ɔruje kem
dene-ndubbaje lede.
2 Nje-kayń-kulaje ke dɔku gire joo
le bbarje nje-njaje go Jeju te ngaa
paje na: «To maji kare jeje neenn
ń-tusuje tar le Lubba jinyaje a, jaw
mba dda kula ne-kayn ang.
3 Be a, ngakɔmje, e-mbereje dewje
siri horose te ke dewje aw paje
tar lede maji, dewje ke Ndil, ke
kem-kare ddusude areje jinyaje kula
neenn jide te.
4 A Jeje, ja kunn rɔje mba kula
duju Lubba, ke kula tɔju tar le
Lubba.»
5 Dewje ke mbɔnje naa le tɔyn
ndikije go tar ke nje-kayn-kulaje
paje arede le. Yeenn a, dewje
ke ń-mberede to: Etiyenn ke koo
me te laa bo nya ddem, Ndil-me-
nda dduse ddem, Pilipi, Porokɔr,
Nikanor, Timɔ, Parmenase, ke Niko-
lase ke to dew ke Antiyose ke aw
bbeel Lubba le Moyije.
6 Ń-ddeeje ke dewje ke siri le nɔ
nje-kayn-kulaje te le dare ń-duju
lubba dɔde te ddem, dila jide dɔde
te ddem.
7 Tar le Lubba nja ke kete kete
ngaa kɔr nje-njaje go Jeju te aw ke
kete ke kete me bbe te ke Jurusalam.
Nje-poloje Lubba ooje mede te toke
banya.

Dewje uwaje Etiyenn

8 Me-maji le Lubba ke singa-
mɔngu laa to dɔ Etiyenn te are ń-
dda ne-mɔrije, ke neje ke dum dɔ
koo ndang ndang horo dewje te.
9 Mare Jiipije ke inje Sirene, ke
Alekejandiri ke aw mbɔnje naa key-
mbɔń-naa te le Jiipije ke daw ń-
bbarde na «Nje ke teeje kɔ bbere
te», ke nje ke inje nange te ke Silisi,
ke nje ke Aji aw maynje tar ke
Etiyenn.
10 A tar kem-kare laa ke naw ń-pa
ddew te le Ndi-me-nda le uta dɔde.
11 Yeenn ngaa dareje nare dewje
mba kare paje na: «Joo Etiyenn lo
taji ri Moyije te, ke lo taji ri Lubba
te.»
12 Baann bba dɔsuje kutu dewje,
kutu tɔkuje, ke kutu nje-kɔruje gel
ndu dare duwa Etiyenn ke singa
ngaa daw saa lo dda tar te.
13 Ń-ddeeje ke nje-tar-najije ke toje
to nje-ngemje dare paje na: «Ke ndɔ
tɔyn njaa dingaw neenn aw pa Tar
ke maji ang dɔ key-polo-Lubba te ke
maji tɔyn ddem, dɔ ndu te ke Lubba
are Moyije ddem.
14 Ń-pa na Jeju ke to dew ke Na-
jarete a tuju key-polo-Lubba, ngaa a
turu ne-ji-bbeje ke Moyije inya areje
are joo ke mbije.»
15 Kem nje-dda tarje tɔyn to ke dɔ
Etiyenn te ngaa dooje keme a, toke
kem anji.

7

Etiyenn ɔru gel tar nɔ nje-ddaje tar te

1 Tɔku nje-polo Lubba duju tar
Etiyenn na: «Tar ke daw ń-pa dɔi te
neenn to tar ke tɔkɔrɔ wa?»
2 Etiyenn ila te na: «Ngakɔmje,
bɔydede, ooje tar neenn. Kete bba
kare bɔjeje Abaraham ddee lo te ke
Karan a, Lubba ke to Nje-ndoko tee
ingae kare te ke nisi ne nange te ke
Mejopotami,
3 ngaa ń-pa nare na: ‹Ɔtu nange te
lei, me nujuje te lei bbo aw nange te
ke ma tɔji.›*

* **7:3 7.3** Jenese 12.1

4 Yeenn a, Abaraham ɔtu nange te
le dewje ke Kalde ngaa aw isi lo te
ke Karan. Go yo te le bɔeje a, Lubba
are ɲ̂-ddee nange te ke e-ddaje bbe
te bbasine neenn.
5 Lubba are mare lo Abaraham
kara nange te neenn ang, ngonn lo
ke a kase kila gɔl dew njaa kara
nare ang. Nee ke ngonn ang njaa,
a Lubba unn ndu ta kare nange le,
ke nje ke gele te.
6 Lubba pa na: ‹Nje ke geli te
a ddaje bbe nange te ke dang.
Da kuwade bbere te ngaa da kula
kemde ndoo mba bbal kɔr dɔsɔ.
7 A ema Lubba, ma gange sariya
dɔ nje-bbeje te ke uwajede bbere te
le. Goe te bba da teeje kɔ bbere te
le, ta da polom lo te neenn.›†
8 Lubba ɔsu saa dɔnɔ ddew kuja
mɔtu te. Yeenn a, Abaraham uju
Ijake ngaa ndɔ jijoo laa a, uja ganja.
Ijake dda baann ke Jakobbo, ngaa
Jakobbo dda ddew kara baa ke
nganne ke dɔku gire joo ke toje to
kajejedede.

9 «Me dda kajejedede le wɔju dɔ
ngokɔnde Jejebbe ngaa duwaeje ɲ̂-
labbeje dare daw saa Ejipite. A
Lubba ee saa.
10 Nɔre dann ne-kem-to-ndooje te
dang dang ke ddae ngaa nare kem-
kare ddem ɲ̂-dda nare Parawɔn ke
to tɔku mbayje ke Ejipite ooe maji
keme te ddem. Tɔku mbayje le
undae to nje-kɔn dɔ nange ke Ejipite
ddem, to nje-ngem neje tɔyn ke me
key te laa ddem.
11 Tɔku bbo oso nange te ke Ejipite,
ke nange te ke Kanaa are kem-to-
ndoo dda dewje nya. Kajejedede
ingaje ne ta kusa ang.
12 Toke Jakobbo ooje na ne-kusa to
Ejipite a, nula kajejedede gɔl kara.
13 Gɔl joo laa ke nulade a, Je-
jebbe dda are ngakɔenje gereje ngaa
Parawɔn gere nujuje le Jejebbe tɔ.
14 Yeenn a, Jejebbe ula are ɲ̂-ddee
ke bɔeje Jakobbo, ke nje-nujuje laa
tɔyn. Kɔrde tɔyn ase dɔsiri gire mi.
15 Jakobbo aw Ejipite le ngaa oy
nunn, ne ke kese kajejedede tɔyn.
16 Doto niinnde daw ne bbe te
ke Sisem ɲ̂-dubbude buwa-yo te ke
Abaraham ndoko ke nare ji ngann le
Emɔr te ke to dew bbe te ke Sisem.
17 «Toke ndɔ ke Lubba a ta dda
ne ke nunn ndue nare Abaraham
ta dda ddee ngɔsi a, kɔr ngann
Ijarayelje ke Egipite le aw ke kete
kete,
18 ndereng ndɔ ke mare tɔku
mbayje ke siki ke gere Jejebbe ang
unn kutu kɔn dɔ nange ke Egipite.
19 Tɔku mbayje le ere nje ke leje
ngaa ɲ̂-dda kajeje maji ang. Nare ɲ̂-
tusuje ngann engutayje lede dinyade
kare oyje.
20 Dɔ ndɔ te jeenn le a, duju
Moyije. Ń-kura kem Lubba te. Ń-
ngeme key le bɔeje mba nayn muta.
21 Goe te ke ɲ̂-tuse dinyae a, ngonn
le Parawɔn ke dene unne ngeme
toke ngonne njaa.
22 Ń-tɔju Moyije kem-kare le dewje
ke Ejipite are naw ɲ̂-pa tar ke ndu
ke mɔngu ddem, ɲ̂-dda ne ke singa
ddem.
23 «Toke ninga bbal dɔsɔ a, keje
kaw koo ngakɔen Ijarayelje ddee
dɔe te.
24 Naw ngaa noo ngokɔen ke mare
dew ke Ejipite ddae maji ang a, nayn
ngɔru-ddɔ laa ngaa nunda dew ke
Ejipite le ɲ̂-tɔle.
25 Neje to ngakɔenje a gereje to
ddew te laa a Lubba a kɔru ne de
kɔ bbere te. A ngakɔenje le gereje
ang.
26 Ndɔ kara goe te a, Moyji oo
ngann Ijarayelje joo aw ddɔje naa.
Ngaa ɲ̂-ndiki ta dda kare dunguje
naa te. Ń-pa narede na: ‹Ngakɔmje,
e-toje to ngakɔn naa a mba ddi bba
aw ddaje naa maji ang wa?›
27 A ne ke naw ɲ̂-dda nje-mare
maji ang le nuta Moyije le ke ddang
ngaa ɲ̂-pa na: ‹Na bba undai to tɔku-
mbay ddem, nje-gange sariya ddem
dɔje te wa?
28 E-ndiki ta tɔlum toke e-tɔl dew
ke Ejipite takene le wa?›

† **7:7 7.7** Jenese 15.13-14

29 Toke Moyije oo tar le baann a,
ayn aw iya rɔe bbe-mba te nange te
ke Madinya. Ngaa nuju ngannje ke
dingaw joo keteenn.
30 «Ñ-dda bbal dɔsɔ a, mare anji
tee ingae me kɔr te dɔ er Sinay te.
Anji le ee me ber-kam te ke aw ɔn
puru.
31 Ne ke Moyije oo le gange singae.
Toke ń-ddee ngɔsi ta tenn koo a, noo
ndu Ebbe-dewje ke aw pa tar na:
32 ‹M-to Lubba le kaijededede, ke to
Lubba le Abaraham, Lubba le Ijake,
ke Lubba le Jakobbo.› Moyije isa
ngaa ndiki ta kaa lo ang.
33 Yeenn a, Ebbe-dewje pa are na:
‹E-tɔru ne-gɔl ke gɔli te mba lo ke ar
te neenn to lo ke maji tɔyn.
34 Tɔkɔrɔ moo ndoo le dewje lem
aw ooje Ejipite ngaa moo ndu sɔm
lede are m-ddee ta kɔrude kɔ bbere
te. Ke bbasine neenn, aw, mba m-
ndiki ta kulai Ejipite.›
35 «Moyije ke ngann Ijarayelje
mbeteje ngaa paje areje na: ‹Naa
bba undai to tɔku-mbay ddem, nje-
gange sariya ddem dɔje te wa?› Ne a
Lubba ulae to tɔku-mbay ddem, nje-
kɔrude kɔ bbere ddem ddew te le
anji ke Moyije ooe me ber-kam te.
36 Ne a nɔrude ń-tee kede me
bbe te ke Egipite ddew ne-mɔrije te,
ke ne dum-dɔ-koo te me bbe te ke
Egipite ddem, me tɔku ba-kate te
ddem, ke me kɔr te ddem bbal dɔsɔ.
37 Ne ke Moyije le a, ń-pa nare
ngann Ijarayelje na: ‹Lubba a kɔru
ngokɔse horose te to mare nje-
kila mber-tar le Lubba to ke ema
neenn.›‡
38 Ne a, kare te ke dewje aw
uwaje ne dɔ naa me kɔr te nar horo
kajejededede te ke anji ke aw pa saa
tar dɔr er te ke sinay. Ne a, ń-taa tar
ke are tebbe le nareje.
39 «A kajejededede le ndikije ta kooje
ta Moyije ang, ń-mbeteje ngaa, mede
ndiki ta tel kaw Ejipite.
40 Ń-paje dareje Arɔn na «E-dda
mare kɔrje ke a kɔruje nɔje areje,
mba ne Moyije ke are ń-tee ke je
me bbe te ke Ejipite le, ń-gere ne ke
ingae ang.
41 Yeenn a, ń-ddaje ngonń-da to
kɔr lede dɔ ndɔeje teenn ngaa dareje
ne-polo ddem, dɔsuje gaji ne ke ń-
ddaje ke jide le ke rɔ-neel ddem.
42 Mba yeenn a, Lubba inyade are
ń-poloje neje ke aw ndoko me dara
te ddew kara baa toke ń-dda tare me
maketuru te le nje-kilaje mber-tar le
Lubba na:
‹Ngann Ijarayelje, bbal dɔsɔ ke e-
ddaje me kɔr te le ema a e-
ddeeje ke daje ke neje ke to
ne-polo aremje wa?
43 Otoje key tande kɔr ke ria na
Moloke, ke endeterenden le
kɔr lese ke ria na Repan,
neje ke e-ddaje to kɔrje ta polode le.
Mba yeenn a, ma kaw kese giri
Babilɔne te.›§
44 Kajeje eeje ke key tande ke
maketuru dɔnɔ to te me kɔr te.
Moyije dda key-tande le are to ddew
kara baa ke ye ke Lubba unn ndu
are kare ń-dda. Ń-dda nare to ddew
kara baa ke ye ke Lubba tɔje are noo.
45 Goe te ke nje ke go kajeje te
ingaje key-tande le a Josuwe unn
nɔde are dawje ne nange te ke
duwaje ji dewje te ke toje to Jiipije
ang ń-taje mba Lubba tubba dewje
le nɔde te. Key-tande le nayn teenn
ndereng kɔń-bbe te le Dabbiti.
46 Lubba oo Dabbiti maji keme te
ngaa Dabbiti duje kare nare ddew ń-
dda key nare Lubba le Jakobbo.
47 A Salomɔ a dda key le are
Lubba.
48 A Nje-kisi ddutu dara te isi me
key te ke ji dew dda ang. Ddew kara
baa toke nje-kila mber-tar le Lubba
pa na:
49 ‹Ebbe-dewje na: Dara to ngende-
mbay lem,
nange to lo kungu gɔlum
a key ddi bba a ta ddaje karem wa?
Wase lo ddi bba a to lo kuwa-rɔ lem
wa?
50 Ema njaa m-dda nejeenn tɔyn ke
jim ang wa?›*

‡ **7:37 7.37** Deterenɔme 18.15 § **7:43 7.43** Amos 5.25-27 * **7:50 7.50** Ejay 66.1-2

51 «See nje-dɔ ketereje, sese ke lubba bbarse a areje mese ketere ngaa ooje ne-bbar laa ang, a aw e-mbeteje tar le Ndil-me-nda ke ndɔ tɔyn. E-toje ddew kara baa ke kasese.
52 Nje-kilaje mber-tar le Lubba ke dda bba kasese ddaje kede singa ang wa? Kasese tɔlje nje ke aw ilaje mber le dew ke gate gate kete bba kare ń-ddee. A bbasine sese njaa kara e-labbeje dew ke gate gate le ngaa e-tɔleje.
53 Ingaje ndu ke Lubba ula ne anjije ke maje, a e-ddaje kula ke turu ndu le ang.»

Ń-tila Etiyenn ke er ń-tɔle

54 Nje ke eeje lo-dda tar le ooje tarjeenn le a, wungu ɔnde ngaa ń-ngerje ngangede mba wungu ɔnde dɔ Etiyenn te.
55 A kem ne Etiyenn ke Ndil-me-nda dduse le to ke darâ. Noo ndoko le Lubba ngaa noo Jeju ke ar dɔ-ji kɔl Lubba te.
56 Ń-pa na: «Ooje, maw maa me dara ke teeyn, ke ngonn le dew ke ar taar dɔ-ji-kɔl Lubba te.»
57 Dewje le utuje mbide uruje ne ekii ke taar. Goe te a, dede tɔyn njaa dinje naa te duruje dɔe te.
58 Ń-ndɔreje ń-teeje saa ke ddang me bbe te ngaa ń-tilaeje ke er ń-tɔle. Nje-tar najije ke undaje tar dɔe te le unguje kubbuje lede nɔ mare basan te ke ria na Sɔl kare ń-ngem.
59 Kare te ke daw ń-tilaje Etiyenn ke er le a, Etiyenn le duju Lubba na: «Ebbemje Jeju e-taa kewn lem.»
60 Goe te a Etiyenn le ungu mekeje gɔle nangê ngaa uru ekii ke taar na: «Ebbemje, unda tar majang neenn dɔde te ang.» Go tar teenn njaa a noy.

8

1 Sɔl to kara le dewje ke unguje tar gel nje-tɔlje Etiyenn te.

Ne-singa ke inga nje-me-kunnje

Dɔ ndɔe teenn njaa, dewje ulaje kem Egilisi ke Jurusalam ndoo. Nje-me-kunnje sarenje naa dɔ nange te ke Jude, ke Samari a nje-kayn-kulaje a naynje.
2 Dewje ke aw bbeelje Lubba dub-buje Etiyenn ngaan ń-nɔeje nya.
3 A Sɔl unn kutu tuju Egilisi. Nande me keyje te, nuwa dingawje ke deneje ke singa ngaa nungude key-kula te.

Pilipi tɔju tar Samari

4 Dewje ke sarenje naa le awje aw tɔjuje Tar ke maji ke lo lo.
5 Yeenn a, Pilipi tee aw mare bbe te ke Samari ngaa tɔju dewje tar le Kiriste.
6 Nje-bbeje ke ddeeje toke banya le njaa tɔyn aw tukaje mbide aw ooje ne tar le Pilipi le. Mba dooje tar ne-mɔri ke naw ń-dda ke mbide ddem dooje neje le ke kemde ddem.
7 Ndilje ke maji ang banya banya teeje me dewje te ke ddang. Daw ń-teeje a duruje ekii ke taar. Ngaa dewje nya ke rɔde oy, ke nje-meteje ddeeje maji.
8 Dewje ke me bbe teenn le isije ke koko nya.
9 Mare dew ke ria na Simɔ isi me bbe teenn lew baa. Ń-to nje-kuma ke aw dda neje ke aw dum dɔ dewje tɔyn ke nange te ke Samari. Ń-dda rɔe to dew ke ngeng nya.
10 Ngannje, ke nje ke tɔku, dewje tɔyn ooje tae nya. Dewje paje na: «Dew neenn to singa-mɔngu ke in rɔ Lubba te ke daw ń-bbar na Tɔku singa-mɔngu.»
11 Dooje tae nya mba ń-dda neje ke dum dɔde bbal banya nya ddew ne-kumaje te laa ke naw ń-dda.
12 A dewje tɔyn, dingawje, ke deneje ke ooje mede te ke Tar ke maji ke Pilipi tɔju dɔ bbe-kɔn te le Lubba ddem, dɔ tar te le Jeju-Kiriste ddem, ingaje batem.
13 Simɔ njaa kara oo mee te tɔ ngaa ń-ddae batem. Ninya go Pilipi ang ngaa. Noo tɔku ne-mɔrije, ke

neje ke dum-dɔ-koo ke Pilipi aw dda
le a gange singae.
14 Toke nje-kayn-kulaje ke naynje
Jurusalam ooje na nje-bbeje ke
Samari taaje tar le Lubba le a, dulaje
Piyar de ke Jan nange te ke Samari
le.
15 Toke ñ-teeje nange te Samari le
a, ñ-dujuje Lubba wɔju dɔ dewje ke
Samari kare dingaje Ndil-me-nda.
16 Mba Ndil-me-nda ddee dɔ mare
dew te ke Samari kara ang bbay.
Ne ke dingaje njaa a to batem ke ñ-
ddade ke ri Ebbe-dewje Jeju.
17 Yeenn a, Piyar de ke Jan dilaje
jide dɔde te ngaa dingaje Ndil-me-
nda.
18 A kake Simɔ oo to nje-kayn-
kulaje ilaje jide dɔ dewje te a ingaje
Ndil-me-nda a, ñ-ndiki ta karede
nare
19 ngaa ñ-pa na: «Aremje singa
neenn tɔ ta bbo dew njaa mila jim
dɔe te a, inga Ndil-me-nda.»
20 A Piyar ilae te na: «Maji kare
oy ke nare lei tɔyn mba ɔju to a kase
ndoko ne-kare baa le Lubba ke nare.
21 Mare ne ke to lei wase ne ke osoi
te kara to neenn ang. Mba keje lei to
gate gate kem Lubba te ang.
22 Inya keje lei, ke maji ang lei ta
e-duju Ebbe-dewje kare ta ddew to a
nɔru tar kejeje ke maji ang le dɔi te.
23 Tɔkɔrɔ njaa moo a, bbo ke maji
ang ke to enga kinga ne ddusu mei
ngaa e-to bbere le ne-dda ke maji
ang.
24 Simɔ ila te na: «Sese njaa, e-
dujuje Ebbe-dewje wɔju dɔm bba
kare ne ke e-paje neenn ddam ang.
25 Goe te ke Piyar de ke Jan ñ-paje
tar naji ngaa dilaje mber-tar le Edde-
dewje a, ñ-telje ke Jurusalam ngaa
dilaje mber Tar ke maji ke me bbeje
te nya nange te ke Samari.

Tar le Pilipi de ke dingaw ke nange te ke Etiyopi

26 Mare anji le Ebbe-dewje pa are
Pilipi na: «Unn ddew ke aw ke
dagoo, ke in Jurusalam ke Gaja.
Kare teenn dew ee dɔ ddew te le ang.
27 Pilipi le ɔtu ke ngɔru aw ngaa,
ninga mare dingaw ke ddew. Dew
le to *enuku, ñ-to dew ke Etiyopi. Ñ-
to tɔku dew ke aw ngem ne-kingaje
le Kandase ke to tɔku-mbay-dene ke
Etiyopi. Dingaw le ddee Jurusalam
mba polo Lubba,
28 ngaa aw tel ke bbê laa. Nisi me
sarete te laa naw ñ-tura maketuru
le Ejayi ke to nje-kila mber-tar le
Lubba.
29 Ndil pa are Pilipi le na: «Aw ke
ngɔru aw inga sarete toonn.»
30 Pilipi ayn ngɔru aw inga sarete
le ngaa oo ndu dingaw ke Etiyopi
ke aw tura maketuru le Ijayi. Pilipi
duju tar enuku le na: «E-gere tar
ke aw e-tura me maketuru te neenn
njaa wa?»
31 Dingaw le ila te na: «Toke dew
umam ang a, ma gere tar le toke
baann wa?» Yeenn a, ñ-bbar Pilipi
le kare aal sarete le isi mbɔre te.
32 Tar ke me maketuru te ke naw
ñ-tura le toke be:
«Ñ-to ddew kara baa ke bate ke daw
saa ta kuja gɔse,
ñ-to toke ngonn bate ke daw duja
biien a nɔ ang.
Nɔru tae ñ-pa ne tar ang.
33 Ñ-ddae dare ñ-ddee to ne ang ngaa
dare naji laa ang.
Na a kase kɔru gel nje ke gele te wa?
Mba ñ-dda dare tebbe laa ke dɔ
nange te unda ngange.»*
34 Enuke le pa are Pilipi na: «M-
wali nya, e-pa arem moo. Naa njaa
gate a nje-kila mber-tar le Lubba le
aw pa tar laa neenn wa? To tar laa
njaa wase tar le mare dew ke dang
wa?»
35 Yeenn a, Pilipi unn kutu pa
tar dɔ tar te ke enuku le tura me
maketuru te neenn le bba tɔju ne
Tar ke maji le Jeju are.
36 Toke daw dawje bbay a, ñ-teeje
ta mare maann te ngaa enuku le pa
na: «Maann a to neenn a, ddi a ɔku
ddew kare minga batem wa?»

* **8:33 8.33** Ejayi 53.7-8 † **8:37 8.37** Tar neenn to me dɔngɔr maketuruje te ke duja ke jide ang.

37 [Pilipi pa are na: «Toke unn mei
tɔyn are Jeju a, ase kinga batem».
Dingaw le pa na: «Moo mem te to
Jeju to Ngonn le Lubba.»]†
38 Ń-duju nare Sarete le ar lo kara
ngaa Pilipi de ke enuku le joo kem
ń-ddisije dawje me maann te ngaa
Pilipi ddae batem.
39 Toke dinje me maann te le ń-
teeje a, Ndil le Ebbe-dewje unn Pilipi
ɔtu ne are Enuku le ooe ang. A
Enuku le aw lo laa ke koko.
40 A ne Pilipi ń-tee nange te ke
Ajote ngaa ń-tɔju Tar ke maji me
bbeje te tɔyn ke ddew ddew ń-tee ne
bbe te ke Sejare.

9

Ebbe-dewje Jeju bbar Sɔl

1 Kare teenn, keje dda singa, ke
keje tɔl nje-njaje go Ebbe-dewje te
dɔrɔ nayn me Sɔl te. Yeen a naw rɔ
tɔku mbayje te le nje-poloje Lubba
2 ń-duju maketuruje ta kaw ne
kare nje ke key-mbɔ-naaje te ke
Damase. Maketuru le a kunn ddew
kare ta, toke ninga mare dewje ke
toje to deneje wase dingawje ke aw
unnje ddew le Ebbe-dewje, ń-tɔde ń-
ddee ke de Jurusalam.
3 Toke Sɔl le ee ddew boo ngaa tee
ngɔsi ke bbe ke Damase a, kem naa
te neenn njaa lo ndoko darâ uru dɔe
te gukue.
4 Ń-tee noso nangê ngaa noo mare
ndu dew pa saa tar na: «Sɔl, Sɔl mba
ddi bba aw e-ddasem singa wa?»
5 Sɔl le ilae te na: «Ebbe-dewje,
ei na wa?» Ndu dew le ilae te na:
«Ema Jeju aann, ema a aw ddasem
singaann.
6 A in taar ande me bbe te neenn
a da tɔji ne ke maji kare e-dda.»
7 Nje-buwa-kaw-loje laa arje baa
nding nding ngaa bbeel ddade.
Dooje ndu dew ke aw pa tar le a
dooje dew kara ang.
8 Sɔl in taar, teyn keme a oo lo ang.
Duwa jaa bba dande saa me bbe te
ke Damase.
9 Keteenn, noo lo ang, nusa ne ang,
nay maann ang ndɔ muta.
10 Mare nje-nja go Jeju te ria na
Ananiyase ee me bbe te ke Damase
le. Ebbe-dewje bbare ke ni na:
«Ananiyase!» Ń-ndiki te na: «Me
neenn Ebbemje!»
11 Ebbe-dewje pa na: «Aw ddew te
ke daw ń-bbar na ddew ke ndɔju, ta
ande me key te Judase dew ke bbe te
ke Tarse ke ria na Sɔl. Naw ń-duju
Lubba teenn.
12 Ke ni sɔl le oo mare dew ria na
Ananiyase ande key ngaa ila jia dɔe
te kare noo lo.»
13 Ananiyase le ila te na: «Ebbe-
mje, dewje nya paje tar neje ke maji
ang tɔyn ke dew neenn dda ke dewje
lei ke to nje-me-kunnje Jurusalam ke
nageenn baa.
14 Neenn njaa kara, tɔku nje-
poloje Lubba areje ddew kare nu-
uwa dewje tɔyn ke aw bbarje rii ń-tɔ
dewje tɔyn ke bbarje rii.»
15 A Ebbe-dewje pa na: «Aw, mba
dew neenn le to dew ke mundae
dang kare ń-dda nare dewje ke toje
to Jiipije ang, ke tɔku-mbayje lede,
ke ngann Ijarayelje gereje rim.
16 Ema njaa ma tɔje ne-kem-to-
dooje tɔyn ke a ddae wɔju dɔ rim.»
17 Yeenn a Ananiyase le aw ngaa
ande key le, ila jia dɔe te nga pa
na: «Sɔl, ngokɔm, Ebbe-dewje Jeju
ke ingai ddew te ke aw e-ddee ne
ulam rɔi te kare e-tel oo lo ddem,
kare ta Ndil-me-nda ddusi ddem.»
18 Kem naa te neenn njaa ne ke
to ke le gondojeenn in keme te gayn
nangê ngaa noo lo. Yeenn ngaa ni
taar ninga batem.
19 Go ne-kusa te ke nusa a, ń-tel
ninga singa.

Sɔl ila mber Tar ke maji bbe te ke Damase

Ń-dda ndɔ ngaji rɔ nje-njaje go
Jeju te ke eeje bbe te ke Damase.
20 Njange njange baa a, Sɔl aw ila
mber key mbɔń-naaje te le Jiipije na
Jeju to Ngonn le Lubba.
21 Dewje tɔyn ke ooje tar le Sɔl
le arje nding nding ngaa paje na:
«Dew neenn a aw ula kem dewje ke
aw bbarje ri Jeju ndoo me bbe te ke

Jurusalam ang wa? Ń-ddee neenn ta
kuwa nje-me-kunnje tɔde kaw ke se
kare tɔke nje-polo Lubba ang wa?»
22 A Sɔl le aw ubba ke kete kete me
tarje te ke naw ń-tɔju are Jiipije ke
bbe te ke Damase ooje tar kara ta pa
ang kare te ke naw ń-tɔju ke ddaka
to Jeju to Mesi njaa.
23 Ndɔ nya nday ngaa gɔe te a,
Jiipije le unguje tar me naa te mba
tɔlje Sɔl.
24 Tar le oso mbi Sɔl te. Daw ń-
ngemje ta ndokoje ke dila ń-guku ne
dɔ bbe le til, ke kare ta tɔle.
25 A, mare ndɔ til te, nje-njaje goe
te uwaeje ilaeje me kare te ngaa
ulaeje ddaka ke dɔ ndoko.

Sɔl aw Jurusalam

26 Toke Sɔl le tee Jurusalam a,
sange ddew ta kande horo nje-njaje
go Jeju te, a dede tɔyn njaa ń-
bbeeleje to bbeel mba dooje to ń-to
nje-nja go Jeju te ke tɔkɔrɔ ang.
27 Yeenn ngaa Baranabase uwa Sɔl
le aw saa rɔ nje-kayn-kulaje te ngaa,
nɔru gel ddew ke Sɔl oo ne Ebbe-
dewje dewbô ngaa Ebbe-dewje pa
saa tar, ke ddew ke Sɔl pa ne tar le
Jeju ke bbeel ang are dewje me bbe
te ke Damase.
28 Unn kute keteenn njaa, lo tɔyn
ke nje-kayn-kulaje aw awje te me
bbe te ke Jurusalam a, naw ke de naa
te naa te. Naw ń-tɔju tar ke ri Jeju
ke bbeel ang.
29 Naw ń-pa tar ke Jiipije ke aw
paje tar gereke ngaa naw ń-mayn ke
de tar, a dede daw ń-sangeje ddew
ta tɔle.
30 Toke nje-me-kunnje gereje tare
a, dawje saa Sejare ngaa dulaeje
Tarese.
31 Dɔ ndɔje teenn, ddekeke to
me Egiliseje te tɔyn ke toje nange
te ke Judee ke, Galate ke Samari.
Egilisi aw sange ke kete kete, nje-
me-kunnje aw ddaje bbeel le Ebbe-
dewje ngaa kɔrde aw ke kete kete
ddew singa te le Ndil-me-nda.

Piyar ɔru rɔ-to rɔ Ene te

32 Piyar aw nja ke dɔ bbe dɔ bbe.
Mare ndɔ a, ń-tee dɔ nje-ko-meteje
ke bbe te ke Lida.
33 Lo teenn, ninga mare dingaw ke
rɔe oy ngaa to tuwa-rɔ-to te nangê
bbal jijoo. Ria na Ene.
34 Piyar pa na: «Ene, Jeju Kiriste
ɔru rɔ-to rɔi te. In taar bbo ei njaa
e-mɔse dɔ tuwa lei.» Kem naa te
neenn njaa nin taar.
35 Dewje tɔyn ke bbe te ke Lida, ke
dewje tɔyn ke ndake lo te ke Sarɔn
ooje mede te ke Ebbe-dewje.

Piyar ndɔl Tabbita ke oy

36 Me bbe te ke Jope, mare dene ke
to nje-nja go Jeju te ee teenn. Ria na
Tabbita wase Dɔrkase. Kande ri le
na: Kɔn mbur. Kula ke maji dɔrɔ a
ń-dda ngaa naw nare ne nje-ndooje
ddem.
37 Dɔ ndɔeje teenn, rɔe toe ngaa
noy. Ń-toko ninne ngaa dila me key
te ke to dɔ mare te taar.
38 Nje-njaje go Jeju te ke eeje bbe
te ke Jope ooje na Piyar ee bbe te ke
Lida ke ew ke Jope ang. Yeenn a,
dulaje dingawje joo dare Piyar na:
«N-wali nya, e-ddee njange rɔje te.»
39 Piyar aw ke de ke ngɔru. Toke
ń-tee a, dare naw me key te ke to
dɔ mare te taar le. Dene-ndubbaje
nɔnje ddeeje ne rɔ piyar te. Ń-tɔjeje
dɔ kubbuje ke taar, ke kubbu kulje
ke Dɔrekase le uju kare te ke ń-nayn
ne ke de baa.
40 Piyar are dewje tɔyn teeje
ddaka, ngaa ungu mekeje gɔle nangê
duju Lubba. Goe te a, ń-turu rɔe ke
rɔ ninn te le ngaa ń-pa na: «Tabbita,
in taar.» Tabbita le teyn keme. Toke
noo Piyar le a, nin nisi taar.
41 Piyar ula jia uwae ne ke taar. Pi-
yar le bbar nje-me-kunnje, ke dene-
ndubbaje ngaa tɔjude Dɔrekase kem
baa.
42 Dewje ke Jope tɔyn ooje tar
neenn ngaa dewje nya ooje mede te
ke Ebbe-dewje.
43 Piyar nayn ndɔ bayn nya Jope
rɔ nje-dda kula endaar te ke ria na
Simɔ.

10

Anji pa tar are Kɔrunay

1 Mare dingaw ee me bbe te ke
Sejare, ria na Kɔrunay, ñ-to nje-kɔn
dɔ mbambaje ke dunda ride mbɔñ-
naa lede na mbɔñ-naa ke Itali.
2 Ne ke nje ke key laa tɔyn daw
ñ-ddaje bbeel le Lubba, naw numa
Jiipije ke toje to nje-ndooje ddem, ñ-
duju Lubba ke kareje tɔyn ddem.
3 Mare ndɔ noo mare anji le Lubba
toke le nijeenn ande key laa dɔ kare
te ke a kase gɔl kare muta ngaa
bbare na: «Kɔrunay!»
4 Kɔrunay le aae ke kem bbeel
ngaa pa na: «Ebbe-dewje na ddi
wa?» Anji le pa are na: «Lubba oo
duju lei, ke kuma ke aw uma nje-
dooje. Mee oy dɔi ang.
5 Bbasine neenn njaa, ula bbe te ke
Jope are mare dew ke ria na Simɔ ke
dawn ñ-bbare na Piyar ddee.
6 Ñ-to key le mare dingaw ke ria na
Simɔ tɔ ke to nje-dda kula endaar ke
key laa to mbɔr ba te.»
7 Toke Anji ke pa tar ke Kɔrunay
le ɔtu a, ñ-bbar nje-kulaje laa joo, ke
mare mbamba laa kara ke ee kɔe te
ke aw dda bbeel le Lubba.
8 Nɔru gel neje le tɔyn narede ngaa
nulade Jope.
9 Ndɔ kara goe te ngaa kare te ke
daw ñ-njaje ddewbô bbay ngaa ñ-
teeje ngɔsi ke bbe ke Joppe a, Piyar
aal aw lo te ke ñ-dda taar, dɔ key te
mba duju Lubba ke gɔl kare ke ase
kare dɔku gire joo.
10 A bbo ddae are ñ-ndiki ta kusa
ne. Toke daw ñ-dda ne-kusa ta kare
a, noo ne toke le nijeenn.
11 Noo kem dara ke teyn, a noo
mare ne ke in me dara te le aw ddisi.
Ne le toke le pal-kubbu ke tate ke
duwa tae ke sɔ ddee uwa nange.
12 Daje ke gɔlde sɔ, daje tɔyn ke aw
akeje nangê ke eelje tɔyn ke aw inje
me dara te eeje me pal-kubbu te le.
13 Mare ndu dew pa are na: «Piyar
in taar, e-tɔl ɔn.»
14 A Piyar ilae te na: «Baann ang!
Ebbemje. Mba musa ne ke ndu
mbete ke ne ke maji ang ndɔ kara
ang.»
15 Ndu dew le tel pa are bbay na:
«Maji kare oo ne ke Lubba dda are
ddee maji to ne ke maji ang kemi te
ang.»
16 Neenn le to toke baann gɔl muta
ngaa goe te a, dunn ne le ñ-tel ne
darâ.
17 Piyar sange ddew ta gere gel ne
ke noo ke ni le pin. A kare teenn
njaa dingawje ke Kɔrunay ulade le
sangeje key le Simɔ ingaje ngaa arje
ta key te le.
18 Ñ-bbarje ne ñ-dujuje se Simɔ ke
daw ñ-bbare na Piyar to neenn wa?
19 Toke Piyar nayn aw eje dɔ ne te
ke oo le bbay a, Ndil-me-nda pa are
na: «Oo, dingawje muta aw sangije.
20 In taar e-ddisi ta aw ke de
bbo are mei sangi ang, mba ema a
mulade.»
21 Piyar ddisi inga dingawje le
ngaa pa arede na: «Ema ke aw
sangemje le a mar neenn. E-ddeeje
neenn mba ddi wa?»
22 Dilaje te na: «Kɔrunay, nje-kɔn
dɔ mbambaje a ulaje. Ñ-to dew ke
gate gate ngaa naw ñ-bbeel Lubba.
Jiipije tɔyn aw paje tar laa maji. Anji
le Lubba pa are kare ñ-bbari me key
te laa, kare noo tar ke a ta pa kare.»
23 Piyar are dande key ngaa arede
lo-to. Lo-kare te njaa, nunn ddew
naw ke de.

Piyar aw rɔ Kɔrunay te

Mare nje-me-kunnje ke Jope dan-
neje.
24 Lo-kare ke goe te a, ñ-teeje Se-
jare. Kɔrunayn bbar nje-nujuje laa
ke nje-buwa-kuraje laa ke ñ-ndikide
nya naw ñ-ngebbe ne Piyar dede le.
25 Kare te ke Piyar a ta tee a,
Kɔrunayn tila keme ngaa oso nɔñ-
gɔle te mba wale.
26 A Piyar uwae ke taar ngaa pa
na: «In taar, mba ema kara m-to
dew mari.»
27 Ngaa toke piyar aw pa tar ke
kɔrunayn aw ande ne ke key a, noo
dewje banya banya mbɔnje naa.

28 Piyar pa arede na: «E-gereje ke
maje to dare ddew Jiipije kare uwaje
buwa-kura ke dewje ke gelde dang
ang ddem ta tee me key te lede ang
ddem. A ema Lubba tɔjum to, to
maji kare moo dew to dew ke maji
ang kem te ang wase m-sange dew
ang.
29 Mba yeenn a e-bbarem a m-
ddee bbo meje ang. Yeenn a, m-
ndiki ta gere gel ne ke e-bbarem
mbae.»
30 Kɔrunay pa are na: «Dda ndɔ
muta bbokone ngaa, mee me key te
lem maw m-duju Lubba dɔ kar te ke
gɔl kare muta. A ta koo a, mare dew
ula kubbu ke ndɔren ar ne nɔm te,
31 ngaa pa na: ‹Kɔrunay! Lubba
oo ndu nɔ lei ngaa nole mee dɔ neje
te ke aw are nje-ndooje.
32 Ula bbe te ke Jope e-bbar Simɔ
ke daw ń-bbare na Piyar. Ń-to bbe
le Simɔ nje-dda kula endaar ke key
laa to ta ba te.›
33 Kare teenn njaa, mula mari a,
e-ndiki te ngaa e-ddee. Bbasine, jeje
tɔyn jee nɔ Lubba te ta koo tar ke
Ebbe-dewje unda tai te kare e-pa
areje.»

Piyar pa tar key le Kɔrunay

34 Piyar ila te na: «Bbasene m-
gere ngaa to tɔkɔrɔ njaa Lubba ɔru
kem dew ang.
35 Horo gel-dewje te tɔyn, dew ke
bbeel Lubba ddem, dda ne ke gate
gate ddem a ddee maji kem Lubba
te.
36 Nula ke tar laa nare ngann
Ijarayelje, to Tar ke maji ke are me-
wul-lɔm ddew te le Jeju-Kiriste, ke to
Ebbe-dewje tɔyn.
37 E sese e-gereje ne ke tee nange
te ke Galile ngaa taa dɔ nange Jude
tɔyn go batem te ke Jan ila mbere.
38 E-gereje ddew ke Lubba ula ne
singa-mɔngu le Ndil-me-nda dɔ Jeju
te ke Najare ke maje. Ń-dda maji ke
dewje tɔyn ke lo lo ddem, naji dewje
tɔyn ke Esu uwade bbere te ddem
mba Lubba ee saa.
39 A jeje ń-toje to nje-tar-naji neje
tɔyn ke ń-dda dɔ nange te le Jiipije
ddem, bbe te ke Jurusalam ddem. Ń-
tɔeje kake-dese te ngaa ń-tɔleje.
40 Ndɔ muta laa a, Lubba are nin
buwa-yo te ń-tee ngaa are ń-tɔju rɔe.
41 Ń-tɔju rɔe le dewje tɔyn ang,
a nje-tar najije ke Lubba mberede
kete, ke jeje ke jusa saa ke jay saa
ne go kin te laa horo nje-yoje te a
ń-tɔju rɔe nareje.
42 Nunn ndu nareje kare jila mber
Tar ke maji jare dewje, ngaa ta ń-
pa jarede to Lubba undae to nje-
gange sariya dɔ dewje ke isije kem
baa ddem dɔ dewje ke oyje ddem.
43 Nje-kilaje mber-tar le Lubba
tɔyn paje tar laa na: «Dew ke oo
mee te ke Jeju a, Lubba ɔru tar
majang laa dɔe te ke ri Jeju.»

Ndil-me-nda ddee dɔ dewje te ke toje to Jiipije ang

44 Toke Piyar nayn aw ɔru gel
nejeenn bbay a, Ndil-me-nda ddee
isi dɔ dewje te tɔyn ke aw ooje tar
le.
45 Tar iki nje-me-kunnje ke toje
to Jiipije ke dannje piyar le sel
mba dooje a, Lubba are Ndil-me-nda
dewje ke toje to Jiipije ang tɔ.
46 Dooje ddew ke dewje ke toje to
Jiipije aw paje tar ke ndɔń-tarje ke
dang dang ddem, aw ɔsuje ne gaji
tɔke-mbange le Lubba ddem. Yeenn
a, Piyar pa na:
47 «Dewje le ingaje Ndil-me-nda
toke jeje tɔ a mare dew a kase kɔku
ddew kare dingaje batem maann
wa?»
48 Piyar le are ddew kare ń-ddade
batem ke ri Jeju ngaa dewje le dujuje
Piyar le kare dda ndɔ rɔde te ngaji
bbay.

11

Piyar ɔru gel tar are nje-me-kunnje ke Jurusalam

1 Nje-kayn-kulaje, ke nje-me-
kunnje ke eeje nange te ke Jude ooje
na dewje ke toje to Jiipije ang kara
taaje tar le Lubba tɔ.

2 Toke Piyar tel ke Jurusalam a,
nje-me-kunnje ke toje to Jiipije aw
inje saa.
3 Ń-paje na: «Ande key le dewje ke
ujaje mɔtude ang ngaa usa ke de ne
mba ddi wa?»
4 Yeenn a, Piyar unn kutu kɔru gel
neje ke tee le ke goe goe arede na:
5 «Misi me bbe te ke Jope maw m-
duju Lubba a, moo ne toke le nin.
Moo mare ne toke le pal-kubbu ke
tate ke duwa tae ke sɔ, ne le in me
dara te ddisi ndereng tee lo te ke
mee te.
6 Kem to ke dɔe te ngaa m-teenn a,
moo daje ke gɔlde sɔ ke dɔ nange te,
daje ke mû, daje ke aw akeje nangê,
ke eelje ke aw ilaje me dara te.
7 Ngaa moo ndu dew pa arem na:
‹Piyar, in taar e-tɔl ɔn!›
8 M-pa na: ‹Baann ang Ebbemje!
Mba musa ne ke ndu mbete wase ne
ke maji ang ndɔ kara ang.›
9 M-tel moo ndu dew le me dara te
na: ‹Maji kare ne ke Lubba dda are
ddee maji a, oo to ne ke maji ang
kemi te ang.›
10 Neenn le to toke baann gɔl muta
ngaa goe te a, dunn ne le tɔyn ń-tel
ne darâ.
11 Kare teenn njaa, dingawje muta
ke dulade rɔm te inje bbe te ke
Sejare teeje me key te ke jisi te le.
12 Ndil pa arem na mɔtu maw
ke de bbo meje ang. Ngakɔmje ke
misan neenn danemje ngaa jande
me key te le Kɔrunay le.
13 Nɔru gel ddew ke anji tee ingae
ne me key te laa ngaa pa are na: ‹Ula
dew bbe te ke Jope are Simɔ ke daw
ń-bbare na Piyar ddee.
14 Simɔ le a pa tarje kari. Ei, ke nje
ke key lei a kingaje kaji ddew tarje
teenn le.›
15 Toke munn kutu pa tar a, Ndil-
me-nda ddisi dɔde te ddew kara baa
to ke ń-ddisi dɔje te kunn kute te.
16 Yeenn a, mole mem dɔ tar
te le Ebbe-dewje ke pa na: ‹Jan
dda dewje batem maann, a sese, a
kingaje batem Ndil-me-nda.›
17 Lubba arede Ndil-me-nda ddew
kara baa toke nareje kare te ke junn
ne meje jare Jeju-Kiriste. Yeenn a,
m-to dew ddi bba ma kase kɔku
ddew Lubba kare dda mare ne wa?»
18 Dewje le ooje tarjeenn le a ewje
rɔde ngaa ɔsuje gaji Lubba paje na:
«Lubba are ddew dewje ke toje to
Jiipije ang kare ń-turuje mede mba
kinga ne kaji tɔ.»

Kunn kutu Egilisi ke Antiyose

19 Nje-me-kunnje ke sarenje naa
wɔju dɔ ne-singa ke ingade go yo te
le Etiyenn awje ndereng teeje bbe te
ke Penisi, Sipere, ke Antiyose. A me
bbeje teenn le Jiipije ke karede baa
a ń-tɔjude tar le Lubba.
20 A mareje horode te ke gelde to
dewje ke Sipere, ke dewje ke Sirene
teeje me bbe te ke Antiyose a paje
Tar ke maji le Ebbe-deweje Jeju are
dewje ke toje to Jiipije ang tɔ.
21 Singa-mɔngu le Ebbe-dewje to
dɔde te are dewje nya ooje mede
te ke Ebbe-dewje ngaa turuje ddew
lede.
22 Nje-me-kunnje ke Egilisi te ke
Jurusalam ooje tar neenn le ngaa
ulaje Barnabase Antiyose.
23 Toke Barnabase le tee ngaa oo
me-maji ke Lubba dda ke nje-me-
kunnje le a, nee ke koko nya ngaa
ń-ndejede kare dundaje mede tɔyn
dɔ Ebbe-dewje te.
24 Mba Barnabase le to dew ke
maji, ke dew ke Ndil-me-nda dduse
ddem, me-kunn laa bo nya ddem are
nya ddeeje to dewje le Ebbe-dewje.
25 Goe te a, Barnabase le ɔtu naw
bbe te ke Tarse mba sange Sɔl.
26 Toke ningae a, ń-ddee saa An-
tiyose. Ń-ddaje bbal kara Egilisi te
ke Antiyose ngaa ń-tɔjuje ne dewje
ke kɔrde banya banya. Bbe te ke
Antiyose a dewje unn kutu bbar ri
nje-njaje go Jeju te to keretiyenje.
27 Dɔ ndɔe teenn, mare nje-kilaje
mber-tar le Lubba inje Jurusalam
awje bbe te ke Antiyose.
28 Ndil-me-nda unda tar ta mare
te kara ke ria na Agabusu. Nin taar
nga ń-pa na: «Mare ndɔ a tɔku bbo
a koso dɔ nange te tɔyn.» A tɔkɔrɔ

njaa bbo le oso dɔ ndɔ te ke Kolode
to tɔku mbayje.
29 Nje-njaje go Jeju te ooje ta naa
kare dew kara kara unn ne ke ase
singae mba kula ne kare duma ne
nje-me-kunnje ke isije nange te ke
Jude.
30 Ń-ddaje toke baann. Dareje neje
le Barnabase de ke Sɔl dare dawje ne
dare ansiyenje ke nange te ke Jude.

12

Erɔde tɔl Jake ngaa ila Piyar key-kula te

1 Dɔ ndɔe teenn, tɔku mbayje
Erɔde unn kutu dda ne ke maji ang
ke mare dewje ke Egilisi te.
2 Nare ń-tɔl Jake ngokɔn Jan ke
tɔku kiya.
3 Toke noo to ne ke ń-dda le unn
koko are Jiipije a, nare duwa Piyar
bbay. Kare ke duwa ne Piyar le to
kare ke Jiipije aw ddaje kusu mapa
ke ń-dda ke um ang.
4 Erɔde le are duwae ngaa dilae
key-kula te. Ninyae ji mbambaje te
dɔku gire misan ke ń-kayn horode
sɔ sɔ kare ta ń-ngemeje. Neje kare
kusu pake ndayn bba ta gange sariya
dɔe te kem dewje te.
5 Piyar ee key kula te, a nje-me-
kunnje aw dujuje Lubba til ke kare
wɔju dɔe.

Anji le Ebbe-dewje ɔru Piyar key-kula te

6 Me til te ke lo-kare a, Erɔde a ta
gange sariya dɔ Piyar te le a, Piyar
le aw tibbi horo mbambaje te joo.
Ń-tɔe ke kula njamji joo ngaa mare
mbambaje aw ngemje ta key le tɔ.
7 A ta koo a, mare anji le Ebbe-
dewje unda lo tee ngaa me key-kula
le ndoko. Anji le ɔru kar Piyar are
ndol ngaa pa na: «In taar njange.»
Kula njamjije ke jia te le gaynje
nangê.
8 Anji le pa are na: «Uwa bberi ke
endaar-kuwa-bber lei bbo ula ne-gɔl
lei.» Piyar le dda toke baann. Anji le
pa bbay na: «Ula kubbu-kul lei bbo
unn gom!»
9 Piyar tee me key-kula te le oso
goe te. Neje to ne ke anji le aw dda
le to ne ke tɔkɔrɔ ang, mba noo to ni
a naw ń-ni.
10 Ń-ndayje lo ke dɔngɔr, ke ye ke
joo ke mbambaje aw ngemje a, ń-
teeje ta key te ke ń-dda ke nare. To
ta key ke daw dande ne ke me bbe
te le. Ta-key le teyn ke dɔe baa nɔde
te. Toke ń-teeje ddaka ngaa dunnje
mare ddew a, kem naa te neenn njaa
anji le tusu Piyar inyae.
11 Yeen ngaa Piyar gere rɔe ngaa
pa na: «Bbasine m-gere ngaa.
Tɔkɔrɔ njaa, Ebbe-dewje ula anji are
ɔrum me ji Erɔde te ddem, me ne te
ke maji ang ke Jiipije ndikije ta dda
sem ddem.»
12 Toke ń-gere gel ne le a, naw key
le Mari kɔn Janji. Jan le daw ń-
bbare na Marke tɔ. Keteenn, nje-me-
kunnje mbɔnje naa banya banya aw
dujuje Lubba.
13 Toke piyar unda ta-ndoko a,
mare nje-kula ke dene ke ria na
Rode ddee mba koo.
14 Ń-gere ndu Piyar le ngaa rɔe
neele nya, a nɔru ta-ndoko le ang a
ń-tel ke ngɔru nande key ta kaw pa
to Piyar a ar ta-ndoko teenn.
15 Ń-paje dareje na: «Ayn wooy
wa?» A Rode le tel pa bbay ang na:
«Tɔkɔrɔ njaa nee teenn!» Dilaeje te
na: «Yeenn a, anji laa ann.»
16 Piyar unda ta-ndoko bbay bbay
ngaa kake ń-ddeeje dɔruje ta-ndoko
a, Piyar a ar neenn a, tar ikide sel.
17 Ń-dda jia narede kare dewje
rɔde ngaa nɔru gel ddew ke Ebbe-
dewje ɔre ne me key-kula te. Ta kutu
ne dɔ tar laa a, ń-pa na: «Awje e-paje
tar neenn areje Jake, ke kese nje-me-
kunnje.» Goe te a, nɔtu ngaa nunn
ddew naw ke mare lo te dang.
18 Lo are a, mbambaje le jɔkuje
rɔde nya ngaa ń-paje na ddi a inga
Piyar wa?
19 Erɔde are daw ń-sange, a dingae
ang. Ń-nduju tar nje-ngemje ta Piyar
le a, nunn ndu kare ń-tɔlde. Goe te
a, Piyar le in Jude aw Sejare. Ń-dda
ndɔ ten keteenn.

Tar yo le Erɔde Agiripa

20 Erɔde ee ke tar ke dewje ke bbe te ke Tir ddem dewje ke bbe te ke Sidɔn ddem. Nje ke Tir ke nje ke Sidɔn le ooje ta naa ta ddee nɔe te. Ń-gɔlje tar ke Balasetusu ke to nje-ngem neje le tɔku mbayje dare noso gode te. Ń-ndikije kare ddekeke to horode te, mba ne-kusaje lede inje nange te le tɔku mbayje le bba aw ddee nange te lede.

21 Ndɔe ke dɔju le ase a, Erɔde ula kubbu tɔku-mbay laa aw isi ngende-mbay te laa ngaa pa tar arede kem dewje te tɔyn.

22 Dewje uruje ekii na: «Tar ke ta Lubba te a neenn bbo tar ke ta dew te ang.»

23 A kare teenn njaa, anji le Ebbe-dewje unda Erɔde, mba nare dewje ɔsu gaje turu Lubba te. Yeenn, a koreje ɔenje ngaa noy.

24 A tar le Lubba nja ke kete kete ngaa aw taa lo.

25 Toke Barnabase de ke Sɔl ń-tungaje kula lede Jurusalam ngaa daw ń-telje a, dawje ke Jan ke daw ń-bbare na Marke.

13

Ndil-me-nda mbere Barnabase de ke Sɔl

1 Nje-kilaje mber-tar le Lubba, ke nje-ne-tɔjuje eeje me Egilisi te ke Antiyose. Ride na: Barnabase, Simeyɔn ke daw ń-bbare na Dew-ndul, Lusiyusu ke to dew ke bbe te ke Sirene, Manayen ke de ke Erɔde ke ɔn bbe ke Galile ń-tɔkuje naa te, ke Sɔl.

2 Mare ndɔ ń-mbɔnje naa mba polo Ebbe-dewje ngaa ń-mbeteje ne-kusa a, Ndil-me-nda pa na: «Undaje Barnabase de ke Sɔl dang mba kula ke m-bbarde mbae.»

3 Yeenn a, goe te ke ń-mbeteje ne-kusa, ngaa ń-dujuje Lubba a, di-laje jide dɔde te ngaa dinyade dare dɔtuje.

Barnabase de ke Sɔl dawje Sipere

4 Ndil-me-nda ula Barnabase de ke Sɔl are daw dawje ke bbe te ke Selisi, ngaa dunnje to keteenn ta kaw er ke dɔ dere-maann te ke Sipere.

5 Toke ń-teeje bbe te ke Salamine a, ń-paje tar le Lubba dare dewje me key mbɔń-naa te le Jiipije. Jań-Marke ee teenn mba kumade.

6 Goe te ke ń-tɔyje dɔ-dere maann te le tɔyn ngaa ń-teeje bbe te ke Papose a, dingaje mare Jiipi ke to nje-kuma ke to nje-kila mber-tar ngem. Ria na Bar-Jeju.

7 Ń-to dew ke ee mbɔr Sergiyusu Polusu te ke to nje-kɔn nange le. Sergiyusu Polusu le to dew ke gere ne nya, nula ń-bbar Barnabase de ke Sɔl, mba bbo koo tar le Lubba ddae.

8 A Elimase (Daw ń-bbar nje-kuma ke ndɔn tar le gerekeje to Elimase) ndiki ta kɔku ddew Barnabase de ke Sɔl le, ngaa ń-dda tɔyn kare nje-kɔń-bbe le oo mee te ang.

9 Yeenn a, Ndil-me-nda ddusu Sɔl ke daw ń-bbare na Pɔl tɔ ngaa aa Elimase le,

10 ngaa pa nare na: «Ei, nje-ngem, nje-kula dewje naa te, ngonn le Esu, ei ke e-ndiki ne ke gate gate ang, ndɔ ke dda bba a kunda gange turu ddew neje ke ndɔju ke Ebbe-dewje mɔse wa?

11 Bbasine neenn njaa Ebbe-dewje a kundai, kemi a tɔ. A koo lo ang ngaa mba mare kare.»

Kare teenn njaa keme il biriri, lo ndul dɔe te, nila ke lo kara baa naw ń-sange dew kare ila kake jia te.

12 Toke nje-kɔń-nange le oo ne-jeenn baann a, oo mee te ke Lubba mba ne-tɔje ke dɔ Ebbe-dewje te le gange singae.

Pɔl de ke Barnabase dawje bbe te Antiyose nange te ke Pisidi

13 Pɔl de ke nje-buwa-njaje laa dunnje to bbe te ke Papose ngaa ń-teeje bbe te ke Perje dɔ nange te ke Pampili. A Jan tusude inyade keteenn tel bbe te ke Jurusalam.

14 Pɔl de ke nje-buwa-njaje laa le dinje bbe te Perje le dawje bbe te ke Antiyose dɔ nange Pisidi te. Mare ndɔ-kuwa-rɔ le Jiipije daw dandeje

key-mbɔń-naa te le Jiipije ngaa disije
nangê.
15 Goe te ke ń-tura maketuru me
maketuru ndu te, ke me maketuru
te le nje-kilaje mber-tar le Lubba a,
nje-kɔnje dɔ key-mbɔń-naa le Jiipije
le are ń-pa darede na: «Ngakɔnjeje,
bbo eeje ke mare tar ta pa kare
dewje neenn kare arede singa a, e-
paje.»
16 Pɔl in taar, dda jia arede ngaa pa
na: «See ngann Ijarayelje, ke esee
dewje ke aw bbeelje Lubba, ooje tar
neenn.
17 Lubba le dewje ke Ijarayelje
mbere kajeje ngaa dda are gelde
banya bbalje te ke disije ne nange
te ke Ejipite. Goe te a, ń-tee ke de ke
ddang nange te ke Ejipite te le ddew
singa mɔngu te laa.
18 Ń-gemde ngɔsi ke bbal dɔsɔ me
kɔr te
19 Goe te ke ń-tɔl gel dewje siri
nange te ke Kanaa a, nare nange le
gel dewjeenn le ddee to le kajeje.
20 Go nejeenn tɔyn ew ase ne ke
bbal kɔr sɔ ke dɔmi. Goe te a, nare
nje-gangeje sariya ddeeje to tɔku-
mbay dɔ kajeje te ndereng tee ndɔ
te le Samuwel ke to nje-kila mber-
tar le Lubba.
21 Goe te a, kajeje le dujuje kare
Lubba unda mare tɔku mbayje dɔde
ngaa Lubba arede Sawul ke to
ngonn le Kise, dew ke gel Benjamen
te. Sawul le ɔn bbe bbal dɔsɔ.
22 « Goe te ke Lubba ɔru tɔku-
mbay dɔ Sawul te a, nare Dabbiti
ddee to tɔku-mbay lede. Lubba pa
tar le Dabbiti le na: ‹Minga Dabbiti
ngonn le Jese. Ń-to dew ke mem
ndike. Ne a na dda neje tɔyn ke mem
ndiki.›
23 Nje ke gel Dabbiti te a uju Jeju
ke to Nje-kaji dewje ke Ijarayel ddew
kara baa ke ndu ke Lubba unn.
24 Kete bba kare Jeju unn kutu
kula laa a, Jań-Batise ila mber-
tar batem turu ddew are ngann
Ijarayelje tɔyn.
25 Kare ke kula le Jań-Batise a ta
kunda ngange a, naw ń-pa na: ‹Ejeje
to m-to na wa? M-to dew ke aw e-
ngebbeje le ang. Ooje, mare dew ke
mase tutu kula endaar ne-gɔl laa ang
aw ddee gɔm teenn.›
26 Ngakɔmje, sese ke gel Abara-
ham te, ke esee keseje ke aw e-
bbeelje Lubba, maji kare e-gereje to
Lubba ula ke tar kaji neenn wɔju
dɔje.
27 Nje ke bbe te ke Jurusalam, ke
tɔku-mbayje lede gereje Jeju ang. Ń-
gereje me tar ke nje-kilaje mber-tar
le Lubba paje ngaa daw ń-turaje tare
ke ndɔ kuwa-rɔ kara kara tɔyn le
ang. Ń-ddaje ne ke nje-kilaje mber-
tar paje le. Yeenn a, ń-gangeje sariya
yo dɔ Jeju te.
28 Dingaje mare ne mba kunda ne
tar dɔe te kare ń-tɔle ang ngaa ń-
dujuje Pilate kare are ń-tɔle.
29 Ń-ddaje ne tɔyn ddew kara baa
ke tar ke ń-pa dɔe te me maketuru
te ngaa dɔru ninne kake-dese te dila
me buwa-yo te.
30 A Lubba are nin horo nje-yoje
te,
31 ngaa ń-tɔju rɔe ndɔ banya nare
dewje ke inje saa nange te ke
Galile danneje ndereng bbe te ke
Jurusalam. Dede le ngaa bbasine ń-
ddeeje to nje-tar-najije laa nɔ dewje
te ke Ijarayel.
32 Jeje kara, jila mber-tar neenn
jarese tɔ. Tar ke maji ke Lubba unn
ndue wɔju dɔe are kajeje le,
33 Lubba dda are Tar ke maji le
ddee to ne ke tɔkɔrɔ horoje jee
ngannde te ddew kin te ke nare Jeju
in horo nje-yoje te, ddew kara baa
toke ń-dda tare me maketuru te le
Sɔm 2 na:

‹E-to ngonnum,

ema a muji bbokone.›*

34 «Lubba are nin horo nje-yoje te
mba kare da-rɔe tel aw ndum buwa
te ang ngaa. Mba ne njaa ń-pa na:
‹Ma karese neje ke tɔkɔrɔ ke munn
ndum ta kare Dabbiti.›
35 Mba yeenn a, ń-pa tare me
maketuru te le Lubba tɔ na: ‹A kinya

* **13:33 13.33** Sɔm 2.7

da-rɔ dew lei ke gate gate kare tuju ang.›
36 «A goe te ke Dabbiti le dda kula
ke me Lubba ndiki dɔ ndɔ te laa
tɔyn tunga a, noy, ñ-dubbe mbɔr
kaejedede te ngaa da-rɔe tuju.
37 A da-rɔ Jeju tuju me buwa-yo te
ang, Lubba are nin horo nje-yoje te.
38 Yeenn a, ngakɔmje, maji kare
e-gereje to ddew te le Jeju le bba
daw ñ-pa darese to Lubba a kɔru tar
majang lese. Ndu le Moyije ase dda
kare dew ddee gate gate kem Lubba
te ang.
39 Are, ddew te le Jeju bba dew ke
oo mee te saa a, a ddee to dew ke
gate gate.
40 Yeenn a, aaje rɔse mba ne ke ñ-
dda tare me maketuru le nje-kilaje
mber-tar le Lubba neenn a ddase.
Tare le na:
41 ‹Ooje! See nje-dabbe dewje,
areje bbeel ddase bbo e-gotoje ke
ddang,
mba ma dda mare ne ndɔ ke isije ne
kem baa,
bbo dew ɔru gel ne le arese a,
a ndikije te ang.›†»
42 Kare te ke Pɔl de ke Barnabase
daw ñ-teeje ke ddaka a, dewje le
dujujede kare ndɔ-kuwa-rɔ ke guku
a, ñ-telje dɔ tar teenn le bbay.
43 Toke dewje ke mbɔnje naa le
sarenje naa a, mare Jiipije nya, ke
dewje ke toje to Jiipije ang ke aw
poloje Lubba unnje go Pɔl de ke
Barnabase. Pɔl de ke Barnabase ñ-
paje tar darede ngaa ñ-ndejede kare
ñ-naynje ke ndɔ tɔyn ddew me-maji
te ke Lubba dda ke de.

Pɔl de ke Barnabase turuje kemde ke rɔ dewje ke toje to Jiipije ang

44 Ndɔ-kuwa-rɔ le Jiipije ke goe te
a, dewje ke me bbe te ke Antiyose ke
to nange te ke Pisidi le mbɔnje naa
banya banya mba koo tar le Ebbe-
dewje.
45 Toke Jiipije ooje dewje ke banya
banya le a, me ddade. Ñ-paje tar ke
tila kem tar le Pɔl ngaa ñ-tajeje.
46 Pɔl de ke Barnabase ñ-paje tar
ke bbeel ang darede na: ‹‹Sese a, a
toje to dɔngɔr dewje ke jaa pa tar le
Lubba neenn karese. A, e-mbeteje
tar le ngaa sese njaa e-telje ooje rɔse
to dewje ke aseje ta kinga tebbe ke
ke ndɔ ke ndɔ ang. Yeenn a, ñ-turu
kemje ke rɔ dewje te ke toje to Jiipije
ang ngaa.
47 Mba, ndu ke jinga ta Ebbe-dewje
te njaa na:
‹Mundai kare e-ndoko horo kese gel-
dewje te,
kare ta aw ke tar kaji neenn kɔyn
nange te tɔyn.›‡ ››
48 Toke dewje ke toje to Jiipije ang
ooje tar le a, rɔde neelde nya ngaa
dɔsuje gaji tar le Ebbe-dewje. Dewje
ke Lubba mberede kare dingaje kaji
ke ke ndɔ ke ndɔ ddeeje to nje-me-
kunnje.
49 Tar le Ebbe-dewje taa dɔ nange
ke Pisidi le tɔyn.
50 A Jiipije ɔsuje kutu deneje ke
isije lo te ke bo ngaa aw bbeelje
Lubba ddem, ɔsuje kutu nje-kɔñ-
bbeje ddem are dinje ñ-ddaje Pɔl
de ke Barnabase maji ang ngaa ñ-
tubbade dɔ nange te lede le.
51 Pɔl de ke Barnabase le tundaje
bum ke gɔlde arede§, ngaa dawje
bbe te ke Ikɔniyɔm.
52 A nje-njaje go Ebbe-dewje te
ke naynje bbe te ke Antiyose eeje
ke koko nya ddem, Ndil-me-nda
ddusude ddem.

14

Pɔl de ke Barnabase dawje bbe te ke Ikoniyɔm

1 Pɔl de ke Barnabase ñ-teeje me
bbe te ke Ikoniyɔm a, dandeje me
key-mbɔñ-naa te le Jiipije. Ñ-tɔjuje
tar are Jiipije, ke dewje nya ke toje
to Jiipije ang ooje mede te.
2 A Jiipije ke mbeteje ta koo mede
te le aw tulaje dewje ke toje to Jiipije
ang kare dejeje keje ke maji ang dɔ
Pɔl de ke Barnabase te.

† **13:41 13.41** Abakuku 1.5 ‡ **13:47 13.47** Ejayi 49.6 § **13:51 13.51** Ne-dda lede le tɔju mare ne horo Jiipije te

3 Dɔ neje teenn tɔyn, Pɔl de
ke Barnabase ń-naynje bbe te ke
Ikoniyɔm le gode ew. Ń-paje tar
le Ebbe-dewje ke bbeel ang. Ebbe-
dewje le tɔju to tar me-maji laa le
to ne ke tɔkɔrɔ ddew ne-mɔrije te,
ke neje te ke dum dɔ koo ke nare ń-
ddaje.
4 Dewje ke me bbe te le kaynje
horo naa joo. Mareje unnje go
Jiipije, a mareje unnje go nje-kayn-
kulaje le.
5 Jiipije ke tɔku-mbayje lede ddem,
dewje ke toje to Jiipije ang ddem, ń-
ndikije ta dda Pɔl de ke Barnabase
maji ang ddem, ta tilade ke er tɔlde
ddem.
6 Toke Pɔl de ke Barnabase dooje
tare a, daw diyaje rɔde me bbeje te
ke Likawoni, Listere, ke Derbe, ke
loje te ke mbɔr bbeje teenn.
7 Loje teenn, ń-tɔjuje Tar ke maji
dewje tɔ.

Pɔl de ke Barnabase dawje bbe te ke Listere

8 Me bbe te ke Listere, mare din-
gaw ke duje to nje-gɔl-goto ke ase
kar taar ang ddem ase nja ang ddem
isi nangê.
9 Mare ndɔ naw noo tar ke Pɔl aw
pa. A Pɔl aae a, gere to koo me te laa
ase dda kare rɔe ddee maji.
10 Pɔl le pa ke singa na: «In taar
ar njarara dɔ gɔli te!» Dew le in taar
bbate ngaa unn kutu nja.
11 Toke dewje ooje ne ke Pɔl dda le
a, duruje ekii ke ndɔn tar Likawoni
na: «Ooje, lubbaje ddaje rɔde to
dewje ngaa teeje horoje te.»
12 Ń-bbarje Barnabase to Juse ngaa
ń-bbarje Pɔl to Ermese*, mba ne a
naw ń-pa tar.
13 Key-polo Juse le to ta bbe te
le njaa. A nje-polo Juse le ddee
ke ngann mangeje ke ń-dda neje ke
kura rɔde te ta bbe te le. Ne ke dewje
ke banya banya ń-ndikije ta kare to
ne-polo nje-kayn-kulaje le.
14 Toke Pɔl de ke Barnabase dooje
tar le a, ń-tirje kubbuje ke rɔde te,
dɔtuje ke ngɔru dawje ke rɔ dewje
te ke banya banya le ngaa ń-paje ke
singa na:
15 «Mbata ddi a e-ddaje ne toke be
wa? Jeje kara ń-to dewje toke lese tɔ.
Jaw ń-pa Tar ke maji jarese kare ta e-
mbeteje ne ke ture goto ta aaje lo ke
rɔ Lubba te ke isi kem baa. Lubba le
a dda dara, ke nange, ke ba, ke neje
tɔyn ke toje te.
16 Dɔ ndɔje te ke ndayje, Lubba
inya ddew are gel dewje tɔyn ddaje
ne ke mede ndiki.
17 A ń-tɔju me-maji laa ke ndɔ tɔyn
ddew ndi te, ke kande ko te ke nare
ande ke maje are ujaje. Narese ne-
kusa asese ngaa nare isije ke koko.»
18 Dɔ tarje te neenn tɔyn bbo kare
ne-polo Pɔl de ke Barnabase aw
ddade bbay.
19 Jiipije ke inje bbe te ke Antiyose,
ke bbe te ke Ikoniyɔm ddaje are
dewje ke banya banya le unnje gode.
Ń-tilaje Pɔl ke er ta tɔle ngaa ń-
ndɔreje ń-teeje saa me bbe te ke
ddang, mba dɔjuje to noy.
20 A kare te ke nje-njaje go Ebbe-
dewje te ddeeje gukuje dɔe a, nin
taar ń-tel nande me bbe te le. Lo are
a, ne de ke Barnabase dawje bbe te
ke Derbe.

Pɔl de ke Barnabase ń-telje bbe te ke Antiyose

21 Pɔl de ke Barnabase ń-tɔjuje Tar
ke maji bbe te ke Derbe. Dewje nya
ddeeje to nje-njaje go Ebbe-dewje te.
Goe te a, ń-telje ke ddew ke bbe te
ke Listere, Ikoniyɔm ke Antiyose.
22 Me bbeje teenn, ń-ndejeje nje-
koo me teje kare mede enge ang
ddem kare duwaje koo me te lede
dare ngeng ddem. Ń-paje na: «Maji
kare ne-wunguje dang dang ingaje
bba ja kandeje me bbe-kɔn te le
Lubba.»
23 Me Egilisije te tɔyn ke ń-teeje
te a, ń-dda mare nje-koo-me teje to
ansiyenje, ń-mbeteje ne-kusa bba ń-
dujuje Lubba dɔde te ngaa dinyajede

* **14:12 14.12** Juse de ke Ermese toje to ri lubbaje le dewje ke Gereke.

me ji Ebbe-dewje te ke dundaje koo me te lede dɔe te le.
24 Pɔl de ke Barnabase le ŋ̂-riyaje dɔ nange ke Pisidi dosoje dɔ nange te ke Pampili.
25 Toke ŋ̂-tɔjuje tar le Lubba me bbe te ke Perje a, dawje bbe te ke Atali.
26 Keteenn, dunnje tɔku to mba tel bbe te ke Antiyose nange Siri te. Bbe te ke Antiyose le a nje-koo-meteje inyajede me ji Lubba te kete kare Lubba dda kede me-maji kare ŋ̂-ddaje kula ke ŋ̂-ddaje neenn.
27 Toke Pɔl de ke Barnabase ŋ̂-teeje bbe te ke Antiyose nange Siri te a, ŋ̂-mbɔnje nje-me-kunnje. Dɔruje gel neje tɔyn ke Lubba dda ddew te lede, ke ddew ke Lubba ɔru ne ddew are dewje ke toje to Jiipije ang ooje mede te tɔ.
28 Pɔl de ke Barnabase le ŋ̂-naynje rɔ nje-me-kunnje te ke bbe te ke Antiyose le gode ew ngaji.

15

Mayn naa tar bbe te ke Antiyose wɔju dɔ tar kuja mɔtu

1 Mare dewje inje dɔ nange Jude te ddeeje bbe te ke Antiyose dɔ nange Siri te. Ń-tɔju ne nje-koo-meteje ke Antiyose le na: «Toke ujaje mɔtuse ddew kara baa toke ndu le Moyije pa ang a, a kaseje ta kingaje kaji ang.»
2 Pɔl de ke Barnabase ŋ̂-mbeteje ne-tɔju lede ngaa ŋ̂-maynje ke de tar. Yeenn a, nje-koo-meteje unnje ndu kare Pɔl de ke Barnabase, ke mare nje-koo-meteje dawje Jurusalam daw dingaje nje-kayn-kulaje, ke ansiyenje wɔju dɔ tar neenn le.
3 Egilisi ke bbe te ke Antiyose umade ke ne mba nja lede le. Ń-ndayje ke ddew ke Penesi, ke Samari ngaa ŋ̂-paje tar le dewje ke toje to Jiipije ang ke ooje mede te le dare nje-bbeje le. Tar le are koko nje-me-kunnje tɔyn.
4 Toke ŋ̂-teeje Jurusalam a, Egilisi, ke nje-kayn-kulaje, ke ansiyenje taa-jede ke rɔ-neel. Dɔruje gel neje tɔyn ke Lubba dda ddew te lede dare dewje ke Jurusalam.

Tɔku mbɔn naa to me Egilisi te ke Jurusalam

5 Mare parijiyenje ke ooje mede te paje na: «Maji kare dewje ke toje to Jiipije ang are duja mɔtude ta ŋ̂-njaje ke turu ndu le Moyije.»
6 Nje-kayn-kulaje, ke ansiyenje mbɔnje naa ta kisa me tar le.
7 Ń-maynje naa tar dare ngeng nya ngaa Piyar in taar pa na: «Ngakɔmje, e-gereje to Lubba bbarem horose te lew baa kare m-pa Tar ke maji mare dewje ke toje to Jiipije ang kare dooje tar le ngaa dooje mede te.
8 Lubba ke gere me dewje tɔju to ŋ̂-taa dewje ke toje to Jiipije ang ke rɔe te. Yeenn a, narede Ndil-me-nda ddew kara baa toke nareje tɔ.
9 Nɔru-kemde dang ke jeje ang. Lubba toko mede mba dooje mede te.
10 Baann mban a, mba ddi bba aw taje naa ke Lubba ngaa aw undaje ne-koto ke kajeje wase jeje njaa kara jaseje ta koto ang dɔ nje-njaje go Ebbe-dewje te wa?
11 A, ŋ̂-gereje tɔ bbay to ddew me-maji te le Ebbe-dewje Jeju a Lubba aji ne je ddew kara baa toke najide.»
12 Dewje tɔyn ke mbɔnje naa le isije ddekeke ngaa tukaje mbide ooje ne tar ke Barnabase de ke Pɔl daw ŋ̂-paje wɔju dɔ ne-mɔrije, ke neje ke dumje dɔ koo ke Lubba dda ddew te lede horo dewje te ke toje to Jiipije ang le.
13 Dewje rɔde ta pa tar a, Jake pa na: «Ngakɔmje, ooje tar lem.
14 Bbasine bbay Simɔ ole meje dɔ ddew te ke Lubba mɔse kunn kutu ne te njaa ta mbere mare dewje horo gel-dewje te ke gere Lubba ang kare ŋ̂-ddeeje to dewje laa.
15 Tar neenn le dda me-kara ke tar le nje-kilaje mber-tar le Lubba ke ŋ̂-dda me maketuru te na:
16 ‹Goe te a, ma tel ddee dda key le
Dabbiti ke oso.
Ma mɔse kese neje ke nayn,
ngaa ma mɔse key le kunda taar.

17 Yeenn bba kese dewje a sangeje
Ebbe-dewje,
ddew kara baa toke gel-dewje tɔyn
ke ri Ebbe-dewje to dɔde te.
Tar ke Ebbe-dewje pa le ann.
18 Ń-dda nare dewje gereje ne ke
neje ta dda le lew baa.›*
19 Mba yeenn a, keje te lem m-ndiki
kare ń-ddaje neje ke a jɔku dewje ke
toje to Jiipije ang ke unnje go Lubba
neenn ang.
20 N-ddaje maketuru julaje ne jarede
kare dusaje ne ke ń-polo ne kɔr
ang, mba to ne-yerew, ń-ddaje lo-to
majang ang, dɔnje da ke kewn ute
bba oy ang, dusaje mese ang.
21 Mba lew baa njaa dewje aw ɔruje
gel ndu le Moyiji me bbeje te kara
kara ngaa ndɔ-kuwa-rɔ a, daw ń-
tura maketuru-ndu le key mbɔn naa
te le Jiipije.»

Dula ke maketuru dare nje-koo-meteje ke Antiyose

22 Nje-kayn-kulaje, ansiyenje, ke
dewje ke Egilisi te ooje maji ta
mbere mare dewje horode te kare
dawje ke Pɔl de ke Barnabase An-
tiyose. Dewje ke ń-mberede le to Ju-
dase ke daw ń-bbare na Barsabase,
ke Silase. Ń-toje to dewje ke dewje
bbeeljede.
23 Tar ke ń-ddaje me maketuru te
darede le toke be: «Jee nje-kayn-
kulaje, ansiyenje, ke ngakɔnse ń-dda
lapiya ngakɔnjeje ke toje to Jiipije
ang ke eeje Antiyose dɔ nange Siri,
ke Silisi te.
24 Joo na mare dewje leje ke jarede
ddew ang aw paje tar ke jɔkuse ngaa
tuju keje lese.
25 Mba yeenn a, jeje tɔyn njaa
junn nduje mba mbere mare dewje
kulade turuje te kare ń-dannje Barn-
abase de ke Pɔl ke ń-ndikijede nya.
26 Ń-toje to dewje ke ilaje rɔde
kɔrɔ mba kula le Ebbe-dewje Jeju
Kiriste.
27 Yeenn a, jula Jude de ke Silase
jarese kare ń-paje tar ke me make-
turu te le ke tade darese.
28 Ndil-me-nda ddem, jeje ddem,
ń-ndiki ta kunda mare ne-koto dang
dɔ ne te ke to maji kare e-ddaje ang
ngaa. Ne ke ta dda a neenn:
29 usaje ne ke ń-polo ne kɔr ang,
usaje mese ang, ɔnje da ke kewn
ute bba oy ang, e-ddaje lo-to majang
ang. Bbo e-ngemje rɔse ddew neje
teenn tɔyn a, to ne ke maji. N-ddase
lapiya nya.»
30 Pɔl, Barnabase, Jude, ke Silase le
ɔtuje awje Antiyose ngaa ń-mbɔnje
nje-koo-meteje darede maketuru le.
31 Ń-turaje maketuru le a, deeje ke
koko nya mba tar ke me maketuru
te le arede singa.
32 Jude de ke Silase ke toje to nje-
kilaje mber-tar le Lubba le paje tar
nya arede kare dingaje ne singa.
33 Ń-ddaje ndɔ ngaji a, nje-me-
kunnje le inyajede ngaa dujuje kare
ń-telje ke me wul lɔm rɔ dewje te ke
ulajede le.
34 [A, Silase oo maji ta nayn An-
tiyose.]
35 Pɔl de ke Barnabase ń-naynje
Antiyose tɔ ngaa mare dewje osoje
dɔde te, ń-tɔjuje ne ngaa ń-paje Tar
ke maji le Ebbe-dewje dare dewje.

Pɔl de ke Barnabase ń-kanyje naa

36 Goe te ngaji a, Pɔl pa are Barn-
abase na: «N-telje me bbeje te kara
kara ke ń-paje tar le Ebbe-dewje te
le, jaa nje-koo-meteje joo se disije
toke baann wa?»
37 Barnabase ndiki kare Jan ke
daw ń-bbare na Marke aw ke de tɔ.
38 A Pɔl mbete, mba Jan le tusude
inyade ta kula te Pampili.
39 Tar lede aw naa te ang ngaa na
na kara unn ddew laa. Barnabase
ila Jan Marke goe te ngaa dunnje to
dawje Sipere.
40 A Pɔl unn Silase ilae goe te. Goe
te a, nje-koo-meteje ilaje Pɔl ji Ebbe-
dewje te kare dda saa me-maji ngaa
nɔtu.
41 Pɔl nday nange te ke Siri, ke
Silisi, ń-ndeje dewje ke Egilisije te
kare duwaje dare ngeng.

* **15:18 15.18** Amose 9.11-12

16

Timote ddee to nje-buwa-nja le Pɔl de ke Silase

1 Pɔl tee bbe te ke Derbe, ke Listere. Mare nje-nja go Jeju te ke ria na Timote ee me bbe teenn le. Kɔenje to Jiipi ngaa oo mee te, a bɔeje to Gereke.
2 Nje-koo-meteje ke Listere, ke Ikoniyɔm paje tar le Timote le maji nya.
3 Pɔl ndiki ta kaw saa. Yeenn a, nuja ganja wɔju dɔ Jiipije ke isije loje teenn le, mba ń-gereje tɔyn to bɔ Timoteje to Gereke.
4 Me bbeje te ke Pɔl de ke Silase ń-teeje te a, ń-ndajije nduje ke nje-kayn-kulaje, ke ansiyenje ke Jurusalam unnje le dare dewje. Ń-walde nya kare ń-ddaje ne ke turu nduje le.
5 Egilisije aw sangeje ddew me-kunn te ngaa ke ndɔ kara kara kɔr nje-koo-meteje aw ke kete kete.

Lubba bbar Pɔl kare aw Masedowann

6 Pɔl de ke Silase ń-ndayje nangeje te ke Piriji, ke Galati, mba Ndil-menda ɔkude ddew kare ń-tɔjuje tar le Lubba nange te ke Aji.
7 Toke ń-teeje ngange nange te ke Miji a, ń-sangeje ddew ta tee nange te ke Bitini, a Ndil le Jeju ɔkude ddew.
8 Ń-ndayje nange te ke Miji ngaa ń-teeje bbe te ke Torowase.
9 Pɔl oo mare ne toke le nijeenn mare til te. Noo mare dew ke Masedowann ke ar taar aw duje na: «E-ddee nange te ke Masedowann umaje!»
10 Go ne te ke Pɔl oo toke mare le ni le a, kare teenn njaa ń-sange ddew ta kaw Masedowann le mba ń-gere to Lubba bbarje kare jaw ń-pa Tar ke maji Masedowann le.

Lidi oo mee te bbe te ke Pilipi

11 Toke junn to Torowase a, jaw njarara dɔ dere te ke Samotarase. Ndɔ kara goe te a, ń-tee bbe te ke Neyapolise.
12 Jin teenn ń-tee bbe te ke Pilipi ke to tɔku bbe ke Masedowann ke dewje ke Rɔm a ɔnje dɔe. N-dda ndɔ ngaji Pilipi le.
13 Ke mare ndɔ-kuwa-rɔ le Jiipije, ń-tee me bbe te le jaw kare maann te mba jeje to lo-duju Lubba le Jiipije a to keteenn. Jisi nangê ngaa ń-pa tar jare deneje ke mbɔnje naa lo teenn le.
14 Mare dene le kara to dew ke bbe te ke Tiyatir, ria na Lidi. Ń-to nje-labbe kubbu ke kase ke nare ngeng ngaa naw ń-bbeel Lubba. Noo tarje ke jaw ń-pa ngaa Ebbe-dewje unda mee are ń-tuka mbia noo ne tarje ke Pɔl aw pa.
15 Toke Lidi le de ke nje ke key laa dingaje batem a, ń-bbarje ngaa ń-pa nareje na: «Bbo ooje to moo mem te tɔkɔrɔ ke Ebbe-dewje njaa a, e-ddeeje e-toje key lem.» Numa keje nya kare ń-ndiki bbar ke ń-bbarje le.

Dila Pɔl de ke Silase key kula te

16 Mare ndɔ jaw ke lo-duju Lubba te a, mare ngonn mande ke to nje-kula le mare dew tee ingaje. Ndil ne-ndɔn isi dɔ ngonn mande te le. Ne-ndɔn laa le dda are ebbejedede ingaje ne ne nya.
17 Nunn goje ngaa naw nuru ekii na: «Dewje neenn toje to nje-kulaje le Lubba ke isi ddutu dara te. Daw ń-tɔjujese ddew kinga kaji.»
18 Ń-tel dɔ tar teenn le ndɔ banya nya. Ase ang boy a, Pɔl turu rɔe ngaa pa are ndil le na: «Ke ri Jeju Kiriste, munn ndu mari kare e-tee me ngonn ke dene te neenn ke ddang!» Kare teenn njaa ndil le unda lo tee.
19 Toke ebbejedede ooje to ne-kinga nare lede le goto ngaa a, duwaje Pɔl de ke Silase dawje ke de nata nɔ nje-kɔń-bbeje te.
20 Dawje ke de nɔ nje-gangeje sariya te ke toje to dewje ke Rɔm ngaa, ń-paje na: «Dewje neenn ilaje tar me bbe te leje. Ń-toje to Jiipije.
21 Daw ń-tɔjuje ne-ji bbe ke jeje ke ń-to ngann nje-bbeje ke Rɔm jee ke

ddew ta ndiki te ang ddem ta ń-nja
goe te ang ddem.»
22 Dewje ke banya banya inje
uruje dɔ Pɔl de ke Silase te ngaa nje-
gangeje sariya le are ń-tɔru kubbu
le Pɔl de ke Silase. Dunnje ndu dare
ń-tundade ke ndey.
23 Goe te ke ń-tundade nya a, dare
dilade key-kula te ngaa dunnje ndu
dare nje-ngemje ta key kula kare
ngemjede ke maje.
24 Toke nje-ngemje ta key kula le
inga ndu ke darede le a, dilaje Pɔl de
ke Silase le suran key-kula te ngaa
dilade poro.
25 Lo mɔngu nyenene a, Pɔl de ke
Silase daw ń-dujuje Lubba ngaa daw
dɔsuje pa ń-walje ne Lubba ngaa
kese dewje ke duwade le aw ooje
ndude.
26 A ta koo a, nange yeke ke singa
are gɔl-key-kula ke dungu nangê le
yeke. Kare teenn njaa ta keyje tɔyn
teynje ngaa kula njamjije ke ń-tɔ ne
dewje tɔyn ke duwade le tɔruje.
27 Nje-ngem ta key kula le ndol a,
oo ta keyje ke toje take baa le. Noo
to dewje ke duwade le aynje ngaa
nunn tɔku kiya laa ta tɔl ne rɔe.
28 A Pɔl uru ekii ke singa na: «E-
tɔl rɔi ang, jee neenn tɔyn.»
29 Nje-ngem ta key kula le duju
puru ta koo ne lo ngaa ande me key-
kula te le ke tɔke. Noso kɔ gɔl Pɔl de
ke Silase te naw nisa.
30 Goe te a, nje-ngem ta key-kula
le are Pɔl de ke Silase ń-teeje ddaka
ngaa dujude na: «Ebbemjedede ddi
a ma dda bba ma kinga kaji wa?»
31 Ń-paje dare na: «Oo mei te ke
Ebbe-dewje Jeju a, a kinga kaji, ei
ddem nje ke key lei ddem.»
32 Pɔl de ke Silase le ń-paje tar
le Ebbe-dewje dare nje-ngem ta key
kula le ddem dare dewje tɔyn ke eeje
me key te laa ddem.
33 Me til teenn njaa, nje-ngem ta
key kula le aw ke de aw toko doje
lede. Ngaji goe te a, ń-ddaeje batem
ke nje ke key laa.
34 Goe te a, naw ke Pɔl de ke Silase
key laa. Narede ne-kusa ngaa ń-dda
rɔ-neel ke nje-nujuje laa mba noo
mee te ke Lubba.
35 Lo are a, tɔku nje-gangeje sariya
ulaje pajaje lede rɔ nje-ngem ta key
kula te le na: «Inya dewje neenn are
ɔtuje!»
36 Nje-ngem ta key-kula le ndaji tar
le are Pɔl na: «Nje-gangeje sariya
ulajeje kare minyase. Yeenn a, e-
teeje ta awje ke lapiya.»
37 A Pɔl pa arede na: «Ñ-gange
sariya dɔje te ang a, ń-tundaje kem
dewje ngaa dilaje key kula te jeje ke
ń-to ngann nje-bbeje ke Rɔm tɔ. A
bbasine, ń-ndikije ta kɔruje lo kiyae
te wa? Baann ang, maji kare dede
njaa ń-ddeeje dɔrujeje.»
38 Pajaje le aw ndajije tar le are
nje-gangeje sariya le. Bbeel ddade
mba dooje na Pɔl de ke Silase ń-toje
to ngann nje-bbeje ke Rɔm.
39 Yeenn a, nje-gangeje sariya le
ddeeje uwaje gɔl Pɔl de ke Silase.
Goe te a, dɔrude key kula te ngaa ń-
paje darede ta kare dɔtuje me bbe te
le.
40 Toke Pɔl de ke Silase ń-teeje
key kula te le a, daw dingaje Lidi,
dooje nje-koo-meteje, ń-ndejedeje
ngaa dɔtuje.

17

Pɔl de ke Silase dawje Tesalonike

1 Pɔl de ke Silase ń-ndayje ke ddew
ke bbe te ke Ampipolise, ke Apoloni,
ngaa ń-teeje bbe te ke Tesalonike, lo
ke mare key-mbɔń-naa le Jiipije to
te.
2 Pɔl aw rɔ Jiipije te toke naw ń-
dda ke ndɔ tɔyn. Ń-mayn tar ke de
dɔ maketuru te le Lubba me ndɔ-
kuwa-rɔ te muta.
3 Nɔru gele narede ngaa ń-tɔjude
to maketuru le Lubba pa na Mesi
a koo ndoo, ngaa na kin horo nje-
yojeje te. Ń-pa na: «Jeju ke maw m-
pa tar laa marese neenn le to Mesi
le.»
4 Mare Jiipije le ndikije tar te
le ngaa unnje go Pɔl de ke Silase.
Gerekeje nya ke aw poloje Lubba, ke

mare deneje ke isije lo te ke bo ddaje
toke baann tɔ.
5 A Jiipije ke me ddade mbɔnje
dewje ke toje to nje-dɔ-gotoje ke aw
njaje go ddew te baa, dɔsuje kutu
dewje ke banya ngaa ń-yekeje lo
dare ddekeke goto me bbe te.
6 Toke dingaje Pɔl de ke Silase le
ang a, duwa Jasɔn ke mare nje-koo-
meteje daw ke de nɔ nje-kɔń-bbeje
te ngaa ń-paje ke taar na: «Dewje
neenn tujuje lo tɔyn, a bbasine ń-
teeje neenn ngaa.
7 Jasɔn a ngemde rɔe te. Ne ke ndu
le tɔku-mbay Sejar mbete a dewje
neenn le tɔyn aw ddaje. Ń-paje na
mare tɔku-mbay ke dang to, ria na
Jeju.»
8 Tarje neenn le oso wur dewje
ke banya banya ddem nje-kɔń-bbeje
ddem.
9 Duwaje Jasɔn, ke nje-koo-meteje
le dare ukaje tɔku nare bba dinyade.

Pɔl de ke Silase Bere

10 Toke lo ndul a, nje-koo-meteje
are Pɔl de ke Silase dawje bbe te
ke Bere. Ń-teeje a, dawje key-mbɔń-
naa te le Jiipije.
11 Keje le Jiipije ke Bere maji uta
keje le nje ke Tesalonike are ń-taaje
tar lede le ke ngɔru baa. Ndɔ kara
kara daw disaje me maketuru le
Lubba ta gere se tar ke Pɔl aw pa
le to ke dɔgɔle njaa wa?
12 Dewje nya horode te ooje mede
te. Dene Gerekeje ke toje to dewje ke
bo, ke mare dingawje nya ooje mede
te tɔ.
13 Toke Jiipije ke Tesalonike ooje
na Pɔl aw tɔju tar le Lubba Bere tɔ
a, ń-ddeeje ta yeke lo ngaa ta kɔsu
kutu dewje ke banya banya le.
14 Njange njange baa a nje-koo-
meteje are Pɔl unn ddew er ke ta
tɔku ba te, a Silase de ke Timote ń-
naynje teenn.
15 Dewje ke dannje Pɔl le awje
ndereng teeje Atenn bba telje. Kare
telde a, Pɔl ulade kare Silase de ke
Timote dawje njange dingaeje Atenn
le.

Pɔl pa tar are dewje ke bbe te ke Atenn

16 Wur Pɔl a ta ti kare te ke naw
ń-gebbe ne Silase de ke Timote mba
kɔrje ddusu me bbe ke Atenn le.
17 Naw ń-pa tar ke Jiipije, ke dewje
ke aw poloje Lubba me key-mbɔń-
naa te le Jiipije. A kese ndɔje a, naw
ń-pa tar nata ke kese dewje ke naw
ningade ke ndɔ tɔyn.
18 Mare nje-ne-gereje ke daw ń-
bbarde na Epikuriyenje, ke Isitiy-
isiyenje njaa kara ddeeje aw paje saa
tar tɔ. Mareje paje na: «Tar ddi
njaa nje-kunda bula neenn ndiki ta
pa wa?» A mareje paje na: «A du
ang na to mare nje-kila-mber tar le
mare lubbaje ke dang.» Mba Pɔl aw
tɔju tar le Jeju te, ke le nje-yoje te ke
a kinje.
19 Duwaje Pɔl dawje saa
Ayeropaje* ngaa ń-dujeje na: «Ja
kase gere ne-tɔju ke siki ke aw tɔju
neenn wa?
20 Mba tar ke joo kete ang a aw pa
neenn are ń-ndiki ta gere gele.»
21 Nje-bbeje, ke nje-mbaje ke
Atenn ndikije nya ta pa tar ne ke siki
wase ta koo ne ke siki ke tee bbe te.
22 Yeenn a, Pɔl ar taar dann dewje
te ke Ayeropaje le ngaa pa na:
«Dewje ke Atenn, moose a, e-toje to
dewje ke eeje ke bbo nya ta polo
lubbaje.
23 Mba m-nja me bbe te lese a, moo
lubbaje ke aw polojede. A m-tee dɔ
mare baann te ke ń-dda maketruru
te na: ‹Bann le mare lubba ke ń-
gere ang.› Maji, ne ke aw poloje a
e-gereje ang le a m-ddee maw mila
mbere marese neenn.
24 Lubba ke nje-dda dara, ke
nange, ke neje tɔyn ke toje te, ne ke
ń-to nje-dara, ke nange le ń-to key-
polo-lubbaje te ke dew dda ke jia
ang.
25 Ń-ndiki ta kare dew are ne mba
kumae ne toke le dew ke aw ndiki
mare ne ji dew te ang, ne a nare
dewje tebbe, kewn, ke kese neje.
26 Dew kara baa njaa ń-dda ne
dewje tɔyn nare disije dɔ nange te
tɔyn. Nɔju ngange nange lede kara

kara kare disije te ngaa nɔju dɔ kare neje narede.
27 Ń-ddaa baann bba kare dewje sangaeje. Toke ń-mamje lo a, a du ang da kaseje ta kingaeje. A bbo ta koo a, jeje kara kara tɔyn Lubba ee ke je ngɔsi baa.
28 Mba ddew te laa bba ń-to ne, jisi ke tebbe, jaw yeke rɔje. To ddew kara baa ke tar ke nje-paje lese paje na: ‹N-to ngann le Lubba›.
29 ‹‹Tɔkɔrɔ njaa ń-toje to ngann le Lubba. Yeenn a, ja kaseje ta keje to Lubba unda rɔ kɔr ke ń-dda ke ande, wase nare, wase er, wase mare ne ke dew tɔl ke gusu laa wase eje to keje bba dda toke baann wa?
30 A kare ke dewje gereje tar ke tɔkɔrɔ ang bbay, Lubba oo to ne ang. A bbasine naw ń-bbar dewje tɔyn ke isije loje te tɔyn kare ń-turu ddew lede.
31 Mba nɔju ndɔ ke na kare ń-mbere gange sariya ke gate gate dɔ dewje te tɔyn. Nare dew le in horo nje-yoje te ta tɔju kare dewje tɔyn to ne njaa ń-mbere.››
32 Toke dooje tar kin le nje-yoje ke Pɔl pa a, mareje kokoje ne. A mareje paje na: «Mare ndɔ bba ja koo tar lei dɔ tar te neenn bbay.»
33 Go tar teenn le a, Pɔl inyade.
34 Dɔe teenn njaa kara mareje naynje saa ngaa ooje mede te. Denisi ke to dew ke Ayeropaje, mare dene ke ria na Damarisi, ke mare dewje bbay eeje horode te.

18

Pɔl aw bbe te ke Korente

1 Goe neje teenn a, Pɔl ɔtu bbe te ke Atenn aw Korente.
2 Ninga mare Jiipi ke ria na Akilase keteenn. Duje nange te ke Pɔn. Akilase le de ke dene laa Pirisil dinje bbe te ke Itali bba ń-ddeeje, mba Tɔku mbayje Kolode unn ndu kare Jiipije tɔyn ɔtuje me bbe te ke Rɔm. Pɔl aw rɔ Akilas de ke Pirisil te le.
3 A kula lede, ke kula le Pɔl ke aw dda to kara baa. Kula le to kula dda tande. Yeenn a, Pɔl le nayn rɔde te are daw ń-ddaje kula le.
4 Ke ndɔ-kuwa-rɔ kara kara tɔyn Pɔl aw pa tar nya key-mbɔń-naa te lede ke dewje ke toje to Jiipije ddem nje ke toje to Jiipije ang ddem kare ń-ndikije tar te laa.
5 Toke Silase de ke Timote dinje bbe te ke Masedowann ń-teeje a, Pɔl unn rɔe tɔyn mba tɔju tar le Lubba. Ń-tɔju Jiipije to Jeju le njaa to Mesi.
6 A Jiipije mbeteje tar laa ngaa daw ń-tajeje. Yeenn a, Pɔl le yeke kubbu laa ngaa pa arede na: «Mesese tel ke dɔse te, tare a kuwa dɔm ang. Bbasine neenn ma kaw ke rɔ dewje te ke toje to Jiipije ang ngaa.»
7 Nɔtu ketenn naw rɔ mare dew te ke ria na Titusu-Jusutusu ke key laa to mbɔr key-mbɔń-naa te le Jiipije. Ń-to nje-polo Lubba.
8 Kirisipusu ke to nje-kɔn dɔ key-mbɔń-naa le Jiipije oo mee te ke Ebbe-dewje, ne de ke nje ke key laa tɔyn. Mare dewje ke Korente nya ooje tar ke Pɔl tɔju le. Dooje mede te ngaa dingaje batem.
9 Mare ndɔ til te, Ebbe-dewje pa tar are Pɔl ddew ne te toke le ni na: «E-bbeel ang, ew rɔi pa tar ang, utu tai ang.
10 Mba mee sei, dew kara a kase kuwai ta ddai ang, mba dewje lem banya me bbe te neenn.»
11 Pɔl nayn Korente tɔju tar le Lubba bbal kara ke neyn misan.

Daw ke Pɔl nɔ tɔku-mbay Galiyɔn te

12 Bbal te ke Galiyɔn to tɔku-mbay nange te ke Akay, Jiipije ooje ta naa mbete Pɔl. Dawje saa lo gange sariya te.
13 Ń-paje na: «Dew neenn aw dda kare dewje poloje Lubba ke ddew ke ndu mbete.»
14 Toke Pɔl a ta pa tar a, Galiyɔn ila tar Jiipije te na: «Bbo tar neenn to tar tɔl dew wase tar ne ke ngeng a, ma kungu tar gelse te.
15 A tar le to mayn naa tar wɔju dɔ ne-tɔju, tar rije, ke ndu lese njaa are

yeenn oose. M-ndiki gange sariya dɔ tarje te ke toke baann ang.»
16 Yeenn ngaa ŉ-tubbade lo gange sariya te le.
17 Dede tɔyn duwaje Sostenn ke to nje-kɔn dɔ key-mbɔŉ-naa le Jiipije le, ŉ-tundaeje ta key gange sariya te le. A Galiyɔn aa lo te ang.

Pɔl tel bbe te ke Antiyose dɔ nange Siri te

18 Pɔl nayn ndɔ banya ngaji Korente bba inya nje-me-kunnje ngaa unn to tel nange te ke Siri. Ne de ke Pirisil, ke Akilase. Kete bba ta kaw a, nare ŉ-ngisa dɔe bbe te Sankere mba to ndue ke nunn.
19 Daw ŉ-teeje bbe te ke Epeje. Pɔl inya Pirisil de ke Akilase lo teenn ngaa ɔtu aw key-mbɔŉ-naa te le Jiipije aw pa tar ke de.
20 Ń-dujuje Pɔl nya kare nayn ke de ndɔ banya bbay. A Pɔl mbete.
21 Na ta kinyade a, ŉ-ndejede na: «Toke Lubba ndiki a, ma tel rɔse te mare ndɔ.» Goe te a, nunn to Epeje,
22 ŉ-tee Sejare. Goe te a, naw ŉ-dda lapiya nje-me-kunnje ke Jurusalam ngaa ŉ-nday naw Antiyose.
23 Ń-dda ndɔ ngaji lo teenn ngaa nin nday nange Galasi, ke Piriji te nare ndeje nje-njaje go Ebbe-dewje te tɔyn kare dingaje singa.

Apolose aw bbe te ke Epeje

24 Mare Jiipi ke ria na Apolose ke duje bbe te ke Alekejandiri ddee Epeje. Ń-to dew ke gere pa tar ddem gere maketuru le Lubba nya ddem.
25 Ń-tɔje ddew le Ebbe-dewje toke kete are ninga singa ngaa ŉ-tɔju ne dɔ Jeju te ke dɔgɔle. A batem le Jan kara baa a ŉ-gere.
26 Naw ŉ-pa tar ke bbeel ang me key-mbɔ-naa te le Jiipije. A toke Pirisil, ke Akilase ooje tar laa le tɔyn a, bbareje ke rɔde te ngaa tɔjeje tar ke tɔkɔrɔ wɔju dɔ ddew le Lubba.
27 Goe te a, Apolose le ndiki ta kaw nange te ke Akay are nje-me-kunnje ndikije te saa ngaa ddaje maketuru are nje-me-kunnje ke Akay le kare ŉ-taaeje ke maje. Toke ŉ-tee nu a, Lubba dda saa me-maji are numa nje-me-kunnje nya.
28 Mba tar ke tae te ngeng are Jiipije ooje tar ta kila te ang. Ń-tɔju ke maketuru le Lubba ke ddaka to Jeju njaa to Mesi.

19

Pɔl tee bbe te ke Epeje

1 Kare te ke Apolose nayn bbe te ke Korente a, Pɔl nday ke ddew ke nange te ke Aji ke to ddingirije ngaa tee bbe te ke Epeje. Ninga mare nje-njaje go Ebbe-dewje te lo teenn,
2 ngaa ŉ-dujude na: «Ndɔ ke ooje mese te le ingaje Ndil-me-nda wa?» Dilaeje te na: «Joo ri Ndil-me-nda ndɔ kara ang.»
3 Pɔl tel dujude na: «Batem ddi a ingaje wa?» Ń-paje na: «Batem le Jan.»
4 Pɔl ilade te na: «Jan are batem dewje ke ndikije ta turu ddew lede. Jan le duju dewje kare ta dooje mede te ke dew ke a ddee goe te. Dew le to Jeju.»
5 Dewje le ooje tar le ngaa ingaje batem ke ri Ebbe-dewje Jeju.
6 Pɔl ila jia dɔde te ngaa Ndil-me-nda ddee dɔde te. Ń-paje tar ke ndɔn tar ke dang ngaa dilaje mber-tar le Lubba.
7 Kɔr dewje le tɔyn aw ngɔsi ke dɔku gire joo.
8 Me neyn te ke muta, Pɔl aw key-mbɔŉ-naa te le Jiipije ke ndɔ ke ndɔ mba pa tar ke bbeel ang wɔju dɔ tar bbe-kɔn le Lubba. Ń-dda tɔyn kare ŉ-ndikije te saa.
9 A me mareje ketere ngaa ŉ-ndikije tar te le Pɔl le ang. Dar ke kem dewje te ke banya le njaa daw ŉ-paje tar wɔju dɔ ddew le Ebbe-dewje daw ŉ-kokoje ne. Yeenn a, Pɔl tusude inyade a mbɔn kese nje-njaje go Ebbe-dewje te aw ke de key-ne-ndo te le Tiranoso aw tɔjude tar le Lubba ndɔ ke ndɔ.
10 Neenn le to toke baann ndereng bbal joo are dewje ke nange Aji te,

Jiipije, ke nje ke to Jiipije ang ooje tar le Ebbe-dewje.

Tar ne-singa ke inga ngann le Seba

11 Lubba dda tɔku ne-mɔrije ddew te le Pɔl.
12 Yeenn a bbo, dew ddee ke mbita kubbu, wase kubbu ke ɔru rɔ Pɔl ɔru ne nje-rɔ-to a, rɔ-to le goto ddem ndilje ke maji ang kara teeje ke ddang ddem.
13 Mare Jiipije ke aw tubbaje ndilje ke maji ang rɔ dewje te ke lo lo, aw unnje ri Ebbe-dewje Jeju bba aw tubbaje ne ndilje le tɔ. Ń-paje na: «Ke ri Jeju ke Pɔl aw ila mber-tar laa, e-teeje ke ddang!»
14 Seba mare Jiipi ke to tɔku nje-polo Lubba ee ke ngannje ke dingaw siri. Nganne le naje ta dda toke baann tɔ.
15 A mare ndɔ ndil ke maji ang le ilade te na: «M-gere Jeju ngaa m-gere Pɔl tɔ. A sese e-toje to nje ke dda wa?»
16 Dew ke ndil ke maji ang isi mee te le aal uru dɔde te, singa utade are ń-teeje ke ddaka ke ngɔru daynje rɔde baa ke do rɔde te.
17 Nje-bbeje tɔyn ke Epeje, ke Jiipije, ke Gerekeje, ooje tar neenn le. Bbeel ddade tɔyn are dɔsuje gaji ri Ebbe-dewje Jeju ke to ri ke bo.
18 Mare nje-me-kunnje nya ddeeje paje tar neje ke maji ang ke ń-ddaje ke ddaka.
19 Mare nje-kumaje ke kɔrde banya unguje maketuru ne-kumanji lede dɔ naa te ngaa roje kem dewje te tɔyn. Dewje turaje gate maketurule le a, ase kem kande nare doro dɔmi.
20 Baann bba tar le Lubba aw ke kete kete ngaa ee ke singa mɔngu ddew te le Ebbe-dewje.

Tɔku tar oso me bbe te ke Epeje

21 Go neje teenn a, Pɔl unn ndu ddew te le Ndil-me-nda ta kaw Jurusalam ke ddew ke Maseduwann, ke Akay. Ń-pa na: «Toke m-tee nunn a maji kare m-tee Rɔm tɔ.»
22 Yeenn a, nula Timote de ke Erasete ke toje to nje-buwa-kulaje laa ke joo Maseduwann, a ne ń-nayn nange te ke Aji ndɔ ngaji bbay.
23 Dɔ ndɔe teenn njaa tɔku tar oso bbe te ke Epeje mba tar ddew le Ebbe-dewje le.
24 Mba mare nje-dda neje ke ande ke ria na Demeturusu unn ande aw dda ne ne ke unda rɔ key-polo-kɔr ke dene. Ri kɔr le na Artemis. Nje-kula mareje aw ingaje nare nya ddewe te.
25 Ń-mbɔn nje-kula mareje, ke dewje ke aw ddaje mare neje dang dang ke ande ngaa ń-pa narede na: «Namdede, e-gereje ke maje to ddew kula te neenn a jisi ne ke maje.
26 A sese njaa ooje ke kemse ddem ooje ke mbise ddem na Pɔl mbɔn dewje pa arede na kɔrje ke ń-ddaje ke jije to lubbaje ang are dewje banya banya ndikije te saa. Tarje neenn taa dɔ nange ke Aji tɔyn bbo Epeje kara baa ang.
27 Tar neenn a tuju ri kula leje kara baa ang. Key-polo-kɔr leje Artemis ke to tɔku kɔr ke dene ke ria aw bbar nya ngaa dewje aw poleje dɔ nange te ke Aji, ke kese loje te tɔyn le a tel to ne ang kem dewje te tɔ.»
28 Toke dewje le ooje tar le a, wungu ɔnde nya ngaa ń-paje ke taar na: «Artemis ke Epeje bo nya!»
29 Tar le taa me bbe le tɔyn are dewje nya ɔtuje ke ngɔru awje nata. Duwaje Gayusu de ke Aristarke ke toje to nje-buwa-njaje le Pɔl jide dawje ke de tɔ. Ń-toje to dewje ke Maseduwann.
30 Pɔl ndiki ta kaw nɔ dewje te ke banya banya le, a nje-me-kunnje mbeteje.
31 Mare tɔku dewje ke Aji ke toje to nje-buwa-kuraje le Pɔl kara ulaje ndejeje Pɔl kare nila gɔle nata le ang.
32 Dɔ dewje ke banya banya le turu are mareje paje mare tar uruje ne ekii ke taar a, mareje paje mare tar ke dang uruje ne ekii ke taar. Dewje nya horode te gereje gel ne ke ń-mbɔnje ne naa le ang.
33 Mare dewje horo dewje te ke banya banya le ɔruje gel ne le are mare dew ke Jiipije utaeje ke kete ke

ria na Alekejandere. Alekejandere le
dda jia are dewje na ń-ndiki ta pa tar
kare dewje ke banya le.
34 A toke dewje le gereje to ń-to
Jiipi a, ń-paje tar ke kara baa naa te
ke taar kure ew ase ke gɔl kare joo
na: «Artemis ke Epeje bo nya!»
35 Nje-kuja maketuru ke me bbe
te le dda nya bba gange dewje tar
te ngaa pa na: «Dewje ke Epeje, e-
gereje to Epeje to bbe ke aw ngem
key-polo Artemis ke to tɔku kɔr ke
dene ddem aw ngem etaar laa ke in
darâ ddem.
36 Dew kara ase mayn tar neenn
ang are maji kare isije ddekeke bbo
e-ddaje ne ke tɔke baa ang.
37 Mba dewje ke e-ddeeje ke de
neenn ddaje majang ang ddem tajije
kɔr leje ke dene ang ddem.
38 A bbo Demeturuse de ke nje-
kula mareje a eeje ke tar ke mare
dew a, lo dda tar, ke nje-gangeje
sariya le Jiipije toje. Maji kare nje-
tarje le awje lo gange sariya te.
39 A bbo eeje ke mare tar dang
bbay a, da dda tar le lo kuwa dɔ naa
te ke nje-kɔń-bbeje gereje.
40 Mba mbɔn naa ke bbokone
neenn a dda kare doojeje to nje-
mbeteje ndu, mba ne ke a kunn
ddew kare ń-dda mbɔn naa ke be
goto.»
41 Go tar teenn le a, ń-tubba dewje
le nare dɔtuje.

20

Pɔl aw nange te ke Maseduwann, ke Gerese

1 Toke tar le gayn a, Pɔl bbar
nje-me-kunnje ndejede kare dingaje
singa, ń-ddade lapiya ngaa nunn
ddew ke Maseduwann.
2 Goe te ke ń-nday nange ke
Maseduwann ngaa ń-ndeje nje-me-
kunnje nya kare dingaje singa a,
naw Gerese.
3 Ń-dda neyn muta keteenn. Kare
te ke na ta kunn tɔku to ta kaw Siri
a, noo na Jiipije unguje tar me naa te
ta ddae maji ang. Yeenn a, noo maji
ta tel ke ddew ke Maseduwann.
4 Dewje ke danneje toje to Sopa-
torose ke to ngonn le Pirusu ke bbe
laa Bere, Aristarke de ke Sekundusu
ke bbe lede Tesalonike, Gayusu ke
bbe laa Derbe, Timote, ke Tisike
de ke Toropim ke toje to dewje ke
ngann bbeje te ke Aji.
5 Dewjeenn le awje nɔje te kete aw
ngebbejeje Torowase.
6 A jeje, ndɔ kusu mapa ke ń-
dda ke um ang nday a, junn tɔku
to Pilipi, ń-dda ndɔ mi a, jingade
Torowase. N-nayn keteenn ndɔ siri.

Pɔl ndeje dewje ke Torowase

7 Toke ń-mbɔn naa ke ndɔ-kuwa-
rɔ ta kɔn muru me-kara a, Pɔl pa
tar are nje-koo me teje ndereng lo
mɔngu, mba lo kare a, na ta kɔtu.
8 Lambeje toje nya me key te ke to
dɔ mare te taar ke ń-mbɔn naa te.
9 Mare ngonn ke dingaw ke ria na
Etike isi penetere te ngaa bbi tɔle. A
Pɔl nayn aw pa tar bbay. Bbi uta dɔe
are nin me muta te le key ke to dɔ
naa te taar le noso nangê. Toke da
ta kuwae ke taar a, noy mban.
10 Pɔl ddisi ke ngɔru aw rɔ ngonn
ke dingaw te le, ń-ddɔm ngaa nunne
nuwae jia te ngaa pa na: «Ejeje tar
ang ń-to kem baa.»
11 Goe te a, Pɔl tel aw taar. Ń-tete
mapa ngaa nusa. Ń-pa tar ke dewje
ndereng ta lo-kare a, nɔtu.
12 A ń-ddee ke ngonn ke dingaw le
kem baa ngaa me dewje oso nangê.

Pɔl in Torowase aw Mile

13 Junn tɔku to jɔtu kete ta kaw
bbe te ke Asos. Lo teenn a ja kunn
Pɔl mba nunn ndue ta kaw engae ke
gɔle.
14 Toke ningaje Asos le a, junne
ngaa jaw bbe te ke Mitilenn.
15 Lo-kare a, jin teenn ke to ń-tee
ngɔsi ke bbe ke Kiyo. Ndɔ kara goe
te bbay a, ń-nday ke ddew ke Samos
ngaa ń-dda ndɔ joo a, ń-tee Mile.
16 Pɔl ndiki ta kar lo kara bbe te ke
Epeje ang, mba ń-ndiki ta kare gɔl
kare laa nday baa nange te ke Aji
ang. Ń-ndiki ta kaw ke ngɔru bbo

ddew to a, ta tee bbe te ke Jurusalam
ndɔ kusu Pantekote te.

Pɔl ndeje ansiyenje ke Epeje bba ta kɔtu

17 Pɔl nayn Mile nu njaa a, ula
bbar ansiyenje ke Egilisi te ke Epeje.
18 Toke ń-ddeeje dingaeje a, ń-
pa narede na: «E-gereje ddew ke
maw m-nja ne horose te ke maje.
Unn kute dɔngɔr ndɔ te ke m-tee ne
horose te nange te ke Aji.
19 M-dda ke Ebbe-dewje ke me
ngonn kase, ke maannŕ-nɔ, dann ne-
wunguje te ke Jiipije unguje tar me
naa te ngaa ddaje sem.
20 Ne kara ke a ddase maji ke
m-tɔjuse ang goto. M-pa neje
tɔyn marese ddem m-tɔjuse ne kem
dewje te ddem me keyje te lese te
ddem.
21 Mila mber mare Jiipije ddem
dewje ke to Jiipije ang ddem kare
telje rɔ Lubba te ngaa ta kare dooje
mede te ke Ebbe-dewje Jeju.
22 A bbasine Ndil-me-nda uwam
ke singa kare maw Jurusalam, m-
gere ne ke a kingam nu ang.
23 Uta tɔyn, me bbe te kara kara
tɔyn ke m-tee te, Ndil pa arem na
key-kula, kula njamji, ke ne kem-to-
ndoo aw ngebbem.
24 Moo tebbe lem to ne kem te
ang. Ne ke m-ndiki njaa to enga dda
kula ke Ebbe-dewje Jeju inya jim te
ndereng kɔsu kɔen. Kula le to kula
kila mber Tar ke maji ke to me-maji
le Lubba.
25 ‹‹M-nja horose te tɔyn mila
mber-tar kɔń-bbe le Lubba. A bba-
sine neenn m-gere to a telje kooje
kem ang ngaa.
26 Yeenn bba m-pa marese
bbokone: Tar mesese a kuwa dɔm
ang. Ne ke ase ta dda bba m-dda
ang goto.
27 Mba miyase mare ne ang, m-
tɔjuse ne tɔyn ke Lubba mɔse ta dda.
28 Undaje kemse dɔ rɔse te, ke dɔ
ne-kuulje te ke Ndil-me-nda undase
kare e-ngemje. E-ngemeje Egilisi ke
Lubba ndoko ke mese njaa.
29 M-gere ke maje to gom te a,
dewje ke toje toke enjakemnjarje ke
maji ang ke a ddeeje kandeje horose
te mba ddase maji ang.
30 Mare nje-ngemje a kinje horose
te njaa ta dda kare mare nje-me-
kunnje unnje gode.
31 Yeenn a, undaje kemse dɔ rɔse
te, oleje mese to bbal muta njaa, til
te ddem kara ddem m-ndejese kara
kara tɔyn ke maannŕ-nɔ kem te.
32 «A bbasine minyase me ji Lubba
te, ke me tar me-maji te laa ke ase ta
dda kare e-sangeje ddem kare ingaje
neje ke maji ke ń-mɔse mba dewje
laa ddem.
33 M-dda bbo nare, bbo ande, wase
bbo kubbu le dew ang.
34 Sese njaa kara e-gereje ke maje,
ema njaa m-dda kula ke jim bba
minga ne ne ke mem ndiki, ke ne ke
a kuma nje-buwa njaje lem.
35 Ke ndɔ tɔyn, maw m-tɔjuse to,
to maji ta dda kula toke baann mba
kuma ne nje-ndooje, ta kole ne mese
dɔ tar te ke Ebbe-dewje Jeju njaa pa
na: ‹Koko ee ke dew ke are ne uta
dew ke dare ne.› »
36 Goe te ke Pɔl pa tarjeenn le a,
ne de ke ansiyenje dunguje mekeje-
gɔlde nangê ngaa ń-duju Lubba.
37 Yeenn a, dewje tɔyn uruje dɔ
nɔn te. Dilaje Pɔl duwaeje karde te
ngaa ń-toje mbiya.
38 Ndoo ddade mba Pɔl pa arede
na da telje koo kem ne ang ngaa.
Goe te a, ń-danneje ndereng ta tɔku
to te.

21

Kaw le Pɔl ke Jurusalam

1 Toke jinya ansiyenje Epeje a, jaw
ke to njarara jaw ń-tee Kose. Lo kare
a, jaw ń-tee Rode ngaa jin teenn jaw
ń-tee bbe te ke Patara.
2 Jinga tɔku to ke aw ke nange te
ke Penisi ngaa junn tɔku to le.
3 N-tee ngɔsi ke Sipere ngaa jaw
joo dɔe a, jinya jaw ke beer er ke Siri.
Jaw juru nangê bbe te ke Tir, mba
nje-tɔku to le a ta kungu ne-kotoje
lo teenn.

4 N-nayn ndɔ siri mba jinga nje-
me-kunnje lo teenn. Ndil-me-nda
ula nje-me-kunnje le are ń-paje dare
Pɔl kare naw Jurusalam ang.
5 Toke ndɔ leje ase ngaa junn ddew
ta kɔtu a, dewje tɔyn dannjeje, dede,
ke deneje lede, ke ngannde ndereng
tee ke je me bbe te le ddaka. Jungu
mekeje-gɔlje nangê ta ba te ngaa ń-
duju Lubba.
6 Goe te a, ń-dda naa lapiya ngaa
junn tɔku to, a nje-me-kunnje le telje
key lede.
7 ‹‹Jin Tir ń-tee bbe te ke Petole-
mayise a, junda ngange nja leje le lo
teenn. N-dda lapiya nje-me-kunnje
ngaa ń-nayn ke de ndɔ kara.
8 Lo kare a, ń-tel junn ddew jaw ń-
tee Sejare. Lo teenn jaw key le Pilipi
nje-tɔju Tar ke maji le Lubba ke to
kara le dewje ke siri ke ń-mberede
Jurusalam ngaa ń-to key laa.
9 Nee ke nganne ke dene sɔ ke
gereje ngaw ang bbay ngaa aw ilaje
mber-tar le Lubba.
10 N-nayn lo teenn ndɔ banya nya
le ngaa mare nje-kila mber-tar le
Lubba ke nange te ke Jude ke ria na
Agabusu in Jude te le ddee.
11 Ń-ddee ningaje ngaa ń-taa en-
daar kuwa-bber le Pɔl, ne njaa ń-tɔ
ne gɔle ke jia ngaa ń-pa na: «Ndil-
me-nda na Jiipije a tɔje nje-endaar
kuwa bber neenn Jurusalam toke be
ngaa da kulaeje ji dewje te ke gereje
Lubba ang.»
12 Toke joo tar le baann a, jeje
ddem nje-me-kunnje ke bbe te le
ddem ń-wal Pɔl nya kare ta naw
Jurusalam ang.
13 A nilaje te na: «Ddi bba aw
nɔje ne ngaa aw ddaje are mem aw
gange maann wa? Toke ń-tɔm ke
kula wase ń-tɔlum Jurusalam wɔju
dɔ ri Ebbe-dewje Jeju kara m-ndiki
te.»
14 Juma saa pin ń-ndiki ang are
jew rɔje ngaa ń-pa na: «Maji kare
Ebbe-dewje dda ne ke mee ndiki.»
15 Go ndɔje te ke ń-dda teenn le a,
ń-gɔl rɔje tɔyn ngaa junn ddew jaw
Jurusalam.
16 Mare nje-koo-meteje ke Sejare
ke aw dannjeje Jurusalam awje ke
je are ń-to key le Nasɔn bbe te ke
Sipere. Nasɔn le to nje-me-kunn lew
baa.

Pɔl aw mba koo Jake

17 Toke ń-tee Jurusalam a, nje-koo-
meteje taajeje ke koko.
18 Lo kare a, Pɔl aw ke je rɔ Jake te.
Ansinyeje tɔyn mbɔnje naa lo teenn
le.
19 Pɔl ddade lapiya ngaa ɔru gel
ne ke Lubba dda ddew te laa
horo dewje te ke toje to Jiipije ang
ddekere ddekere arede.
20 Dewje ke ooje tar le Pɔl ɔsuje
gaji Lubba ngaa paje are na: «Oo,
ngokɔnje, Jiipije banya banya ooje
mede te. Dede tɔyn tar ngemje ndu
le Moyije uwa wurde nya.
21 Dooje tar ke aw nja ke rii ke
maje. Na ne-tɔju lei a dda kare
Jiipije tɔyn ke isije horo dewje te ke
toje to Jiipije ang kara mbeteje ndu
le Moyije. Na ei a e-pa arede tɔ ta
kare duja mɔtu ngannde ang wase
kare ń-ddaje ne gel-bbe le Jiipije ang
ngaa.
22 Ddi a ja ddaje wa? A du ang da
koo na ee neenn.
23 Maji kare e-dda ne ke ja ta pa
kari neenn: Dewje sɔ eeje neenn ke
unnje ndude.
24 Aw ke de, ei, ke de e-tokoje
yerew lese naa te, uka dɔde are ń-
ngisa dɔde. Baann bba, dewje tɔyn
a gereje to tarje ke dooje dɔi te le to
ngem ngaa da gere to ei kara aw e-
ngem ndu le Moyije tɔ.
25 A tar ke wɔju dɔ dewje ke toje to
Jiipije ang ngaa ooje mede te le, junn
ndu me maketuru te jula ne jarede
mban kare dusaje da ke ń-polo ne
kɔrje ang, dusaje mese ang, dɔnje
da ke kewn ute ang, ke ń-ddaje lo to
majang ang.»
26 Ndɔ kara goe te a, Pɔl aw ke
dewje ke sɔ le are ne ke de ń-toko
yerew lede naa te. Naw key-polo-
Lubba te ta tɔju ndɔ ke na kare ne
ne-polo wɔju dɔde kara kara toke
ndɔ toko yerew lede le tunga.

Duwa Pɔl me key-polo-Lubba te

27 Toke ndɔ siri ke go toko yerew
te le nayn ngɔsi ta kase a, Jiipije
ke Aji ooje Pɔl key-polo-Lubba te.
Dɔsuje kutu dewje ke banya banya
dare wungu ɔnde ngaa duwaje Pɔl.
28 Ń-paje ke taar na: ‹‹Ngann
Ijarayelje, e-ddeeje bbo! Dew ke aw
dda ddɔ ke dewje leje, ke ndu le
Moyije ke key-polo-Lubba leje ddew
ne tɔju te ke naw ń-tɔju dewje leje
tɔyn loje te tɔyn le a ar neenn.
Gerekeje kara ń-ddee ke de key-polo-
Lubba te neenn nare lo neenn ke
maji tɔyn le tuju.»
29 Kete, dooje Toropim ke to dew
ke Epeje mbɔr Pɔl te le Jurusalam
neenn are dejeje to naw saa key-
polo-Lubba te.
30 Lo yeke me bbe te le tɔyn
are dewje ddeeje banya, duwaje Pɔl
dinje saa key-polo-Lubba te ń-teeje
saa ddaka ngaa dutu ta key le ngɔru.
31 Daw ń-sangeje ddew ta tɔle a
tare aw oso mbi tɔku mbayje te le
mbambaje ke Rɔm na me bbe ke
Jurusalam aw yeke.
32 Njange njange njaa ń-bbar tɔku-
mbayje le mbambaje, ke mbam-
baje kare dawje rɔ dewje te ke
banya banya le. Toke dulaje kemde
dooje tɔku-mbayje le mbambaje, ke
mbambaje le a, dewje rɔde ta kunda
Pɔl.
33 Yeenn a, tɔku mbayje le mbam-
baje le ddee saa ngɔsi uwae ngaa
unn ndu kare ń-tɔe ke kula njamdi
joo. Goe te a, ń-duju tar na ń-to na
wa? Ddi a ń-dda wa?
34 Dewje ke banya le paje tar dang
dang. Bula to nya are ddew ke na
kase ta gere ne gel tar le ke maje
goto. Yeenn a, nunn ndu nare daw
ke Pɔl me ndoko te le mbambaje.
35 Toke Pɔl tee dɔ esekaliye te a,
mbambaje le bangeje, mba dewje ke
banya le aw ddaje singa.
36 Dewje le tɔyn ndoleje goe aw
uruje ekii na: «E-tɔleje!»

Pɔl ɔru gel tar nɔ dewje te ke Jurusalam

37 Kare te ke da ta kande ke Pɔl
me ndoko te le mbambaje a, Pɔl pa
are tɔku mbayje le mbambaje na:
‹‹Ddew pa sei tar to wa?›› Nilae te
na: «E-gere tar gereke wa?
38 Dew ke Ejipite te ke bbasine
bbay neenn ɔsu kutu dewje are
ddaje dɔ ngeng ngaa oto dewje ke
nje-tɔl dewje doro sɔ aw ke de me
kɔr te le, to ei a neenn ang wa?»
39 Pɔl ilate na: «Ema, m-to Jiipi ke
dujum Tarese, nange Silisi te, m-to
ngonn ke bbe te ke ria bbar nya. M-
wali nya kare arem ddew m-pa tar
mare dewje neenn.»
40 Tɔku mbayje le are ddew Pɔl
kare pa tar. Pɔl le ar dɔ esekaliye te
dda jia are dewje le. Lo to nyenene
ngaa ń-pa tar narede ke tar ebere
na:

22

1 ‹‹Ngakɔmje, bɔydede, ooje naji
lem ke ma ta kɔru karese.››
2 Toke dooje to Pɔl aw pa tar arede
ke tar ebere a, lo to nyenene uta ye
ke dɔngɔr bbay.
3 «M-to Jiipi, dujum Tarese nange
Silisi te. A ń-ngemem Jurusalam
neenn. M-ndo ne kɔ Gamaleyel te
dɔ tar ngem ndu te le kajeje. Munn
rɔm tɔyn mare Lubba ddew kara
baa toke aw ddaje bbokone.
4 M-dda singa ke dewje ke unnje
ddew le Ebbe-dewje ndereng din-
gaje yo. Mare duwa dingawje, ke
deneje ń-tɔde dungude key-kula te.
5 Tɔku nje-polo Lubba, ke mbɔń-
naa le ansiyenje a gereje to tar ke
tɔkɔrɔ njaa maw m-pa neenn. Mba
dede njaa darem maketuru ke ri
ngakɔnje Jiipije ke isije Damase kare
maw muwa nje-me-kunnje m-tɔde
m-ddee ke de Jurusalam kare dula
kemde ndoo.»

Pɔl ɔru gel bbar ke Ebbe-dewje bbare

6 «Toke maw m-jaa ddew-bô ngaa
m-tee ngɔsi ke Damase a kare ee
ngɔsi ta kare danna. A a ta koo a,
tɔku lo-kare in darâ gukum.

7 M-tee moso nangê a, moo mare
ndu pa sem tar na: ‹Sɔl! Sɔl! Mba
ta ddi bba e-dda singa sem wa?›
8 Milae te na: ‹Ebbemje, ei na wa?›
Ndu le pa na: ‹Ema Jeju ke Najarete
a aw dda sem singa neenn.›
9 Nje-buwa lo-kawje lem ooje lo ke
ndoko le ke maje a dooje ndu dew ke
aw pa sem tar le ang.
10 M-duju tar m-pa na: ‹Ddi a ma
dda wa Ebbemje?› Ebbe-dewje le pa
arem na: ‹In taar aw Damase. Nunn
da tɔji ne tɔyn ke to tar lei ta dda.›
11 A lo le ndoko are moo lo ang
ngaa nje-buwa-njaje lem le a uwaje
jim to kuwa bba aw sem Damase.»
12 «Mare dingaw ke ria na
Ananiyase ee nunn, ŋ̂-to dew ke
bbeel Lubba, naw ŋ̂-ngem ndu le
Moyije, Jiipije tɔyn ke me bbe teenn
aw paje tar laa maji.
13 Ŋ̂-ddee ningam ngaa ŋ̂-pa
narem na: ‹ Ngɔkɔm, Sɔl e-tel oo
lo!› Kare teenn njaa kem uja ngaa
mooe.
14 Ananiyase le pa arem na:
‹Lubba le kajeje bbari undai dang
kare e-gere ne ke mee ndiki, kare ta
oo Jeju ke to dew ke gate gate, kare
ta oo ndue ke mbii.
15 Mba maji kare e-tel to nje-tar
naji laa ta pa ne ke oo ke mbii ddem,
ke kemi ddem nɔ dewje te tɔyn.
16 A mbata ddi a aw e-ngebbe wa?
Jaw jare inga batem, e-bbar ria are
tar majang lei ɔru dɔi te.›

Lubba bbar Pɔl kare tɔju tar laa dewje ke toje to Jiipije ang

17 Goe te ke m-tel Jurusalam ngaa
mare ndɔ maw duju Lubba me key-
polo-Lubba te a, moo mare ne toke
le ni jeenn.
18 Moo Ebbe-dewje ke pa sem
tar na: ‹E-tee njange Jurusalam ke
ddang, mba naji ke a kɔru dɔm te le
dewje a ndikije te ang.›
19 M-pa mare na: ‹Ebbemje, ŋ̂-
gereje ke maje to ema le njaa, maw
mande key-mbɔŋ̂-naaje te mare
duwa dewje ke ooje mede te sei, daw
dilade key-kula te ddem, ŋ̂-tundade
ke ndey ddem.›
20 Kare te ke daw ŋ̂-kayn ne mese
Etiyenne ke to nje-tar-naji lei le mee
loe te tɔ, m-ndiki te ke de ngaa m-
ngem kubbuje le nje ke tɔleje le.
21 A Ebbe-dewje le pa arem na:
‹Aw, mba ma kulai ddew ew horo
dewje te ke toje to Jiipije ang.› »

Tar le Pɔl de ke tɔku mbayje le mbambaje ke Rɔm

22 Toke Jiipije ooje tar laa ndereng
teeje dɔ tar teenn a, uruje ekii na:
«E-tɔlje dingaw neenn ke ddang!
Maji kare ŋ̂-nayn ke tebbe ang!»
23 Daw duruje ekii, daw ŋ̂-tɔruje
kubbuje rɔde te ngaa daw ŋ̂-sanreje
ebaburu ke taar.
24 Yeenn a, tɔku mbayje le mbam-
baje le unn ndu kare dande ke Pɔl
me ndoko te le mbambaje kare ta
dundae dare ŋ̂-pa tar bba ta gere gel
ne ke dewje aw uruje ne ekii dɔe te
le.
25 Toke daw ŋ̂-tɔeje ta kundae a,
ŋ̂-pa nare tɔku-mbay le mbambaje
ke ee teenn na: «Eeje ke ddew ta
kunda ngonn nje-bbe ke Rɔm ke ŋ̂-
gange sariya dɔe te ang wa?»
26 Toke tɔku-mbay le mbambaje le
oo tar neenn le a, ɔtu aw pa are tɔku
mbayje le mbambaje na: «Ddi a a
dda wa? Dingaw le to ngonn nje-bbe
ke Rɔm.»
27 Tɔku mbayje le mbambaje le
ddee duju Pɔl na: «Tɔkɔrɔ njaa e-to
ngonn nje-bbe ke Rɔm wa? E-pa are
moo!» Pɔl pa na: «Tɔkɔrɔ njaa.»
28 Tɔku mbayje le mbambaje le
na: «Dare muka nare bo nya bba
m-ddee to ngonn nje-bbe ke Rɔm.»
Pɔl ilae te na: «Ema Pɔl, dujum to
ngonn nje-bbe ke Rɔm njaa.»
29 Dewje ke a ta tundaeje kare ŋ̂-
pa tar ke tɔkɔrɔ le tuseje inyaeje
ke ngɔru. Toke tɔku mbayje le
mbambaje le gere to Pɔl to ngonn
nje-bbe ke Rɔm a nare duwae ŋ̂-tɔe
a, bbeel ddae.

Daw ke Pɔl lo gange sariya te

30 Lo are a, tɔku mbayje le mbam-
baje le ndiki ta gere gel ne ke Jiipije
undaje ne tar dɔ Pɔl te le ke maje.

Yeenn a, nare ń-tutu kula njamji gɔle te ngaa nare tɔku nje-poloje Lubba uwaje dɔ naa ke nje-gangeje sariya ngaa nare ń-ddee ke Pɔl nɔde te.

23

1 Pɔl aa kem nje-gangeje sariya ke uwaje dɔ naa le ngaa pa na: «Ngakɔmje, nja lem ke maw m-nja nɔ Lubba te ndereng bbokone neenn, mare ne jɔku keje lem ndɔ kara ang.»
2 A Ananiyase tɔku nje-polo Lubba unn ndu are nje ke arje mbɔr Pɔl te le kare dundaje tae.
3 Yeenn ngaa, Pɔl pa are na: «Ei ke e-to ddew kara baa toke kare key ke dɔru pɔr te, Lubba a kundai. Isi neenn ta gange sariya dɔm te ddew ndu te, a inya ndu le are kunda a dundam wa?»
4 Dewje ke arje ngɔsi ke Pɔl paje areje na: «Aw e-taji tɔku nje-polo Lubba wa?»
5 Pɔl pa na: «Ngakɔmje, m-gere to ń-to tɔku nje-poloje Lubba ang, mba maketuru le Lubba pa na: ‹E-pa Tar ke maji ang dɔ nje-kɔń-bbe te lei ang.› »*
6 Pɔl gere to dewje ke aw uwaje dɔ naa mba gange sariya le, mareje toje to Saduseyenje, a mare toje to Parijiyenje. Yeenn a ń-pa tar ke taar horo nje-gangeje sariya te le na: «Ngakɔmje, m-to Parijiyen, m-to ngonn le Parijiyen. Gel ne ke da ta gange ne sariya dɔm te to mem ke munda dɔ kin te le dewje ke oy.»
7 Ń-pa tar nila nangê ang bbay a, kɔl in horo Parijiyenje te, ke Sadusiyenje ngaa kayń-naa to me mbɔn naa te le.
8 Mba Sadusiyenje paje na: «Kin le nje-yoje goto, anjije gotoje, ndilje gotoje. A Parijiyenje paje na nejeenn toje tɔkɔrɔ.
9 Tɔku bula in horode te. Mare nje-kɔruje gel nduje ke toje to Parijiyenje inje taar ngaa paje tar ke singa na: «Joo mare ne kara ke ase kare jundaje ne tar dɔ dingaw te neenn ang. To mare ndil wase mare anji a pa saa tar a, ń-gereje wa?»
10 Tar le aw ke kete kete are tɔku mbayje le mbambaje le bbeel mba kare dewje le inje uruje dɔ Pɔl te jakateje. Yeenn a, nunn ndu nare mbambaje aw ɔruje Pɔl horode te teeje saa aw saa me ndoko te le mbambaje.
11 Lo ndul a, Ebbe-dewje tee inga Pɔl ngaa pa are na: «Uwa are ngeng, e-pa tar naji lem Jurusalam mban, a maji kare e-dda toke baann Rɔm tɔ.»

Jiipije gɔlje tar mba tɔl Pɔl

12 Lo are a, mare Jiipije unguje tar me naa te ngaa undaje yo na: «Ja kusa ne ang ddem, ja kay maann ang ddem ndereng ń-tɔl Pɔl bba.»
13 Kɔr dewje ke unguje tar me naa te le uta dɔsɔ.
14 Daw dingaje tɔku nje-poloje Lubba, ke tɔkuje ń-paje darede na: «Junda yo kem dewje te tɔyn ń-pa na: Ne a kɔru taje ang ndereng ń-tɔl Pɔl bba.»
15 Yeenn a, maji kare ooje naa ke nje-gangeje sariya ta e-dujuje tɔku-mbay le mbambaje areje ń-ddeeje ke Pɔl darese. Ereje gusu to na ddee kare uruje gel tar laa ke maje ooje. A jeje ja kiya baan mba tɔle kete bba kare ń-tee neenn.»
16 A ngonn nann Pɔl ke dingaw oo tar baan ke da ta kiya le ngaa aw ande me ndoko te le mbambaje pa are Pɔl le.
17 Pɔl bbar mare tɔku-mbay le mbambaje pa are na: «Aw ke ngonn basan neenn nɔ tɔku mbayje le mbambaje te mba nee ke mare tar ta pa kare.»
18 Mbay le mbambaje le unn ngonn basan le aw saa nɔ tɔku mbayje te le mbambaje. Ń-pa na: «Pɔl ke duwae le bbarem ngaa du-jum kare m-ddee ke ngonn basan neenn rɔi te, mba nee ke mare tar ta pa kari.»
19 Tɔku mbayje le mbambaje le uwa ngonn le aw saa ngange lo te

* **23:5 23.5** Ekejode 22.27

ngaa duje na: «Tar ddi a ee ne ta pa
karem wa?»
20 Ngonn basan le pa are na:
«Mare Jiipije ooje ta naa ta duji kare
bara a, are daw ke Pɔl lo gange
sariya te lede. Da kereje gusu to da
ta kuruje gel tar laa le ke maje koo.
21 A dang bba oo tar lede ang, mba
daseje ne ke dɔsɔ gire ngaa diyaje
baan. Dundaje yo ta mbete ne-kusa,
ta mbete ne-kay ndereng ta tɔl Pɔl
bba. Ń-mɔseje rɔde tɔyn mban, ndui
njaa daw ń-ngebbeje.»
22 Tɔku mbayje le mbambaje le
ndeje ngonn basan le na: «E-pa are
mare dew kara to uku me tar neenn
arem ang.» Goe te a, ninyae nare
nɔtu.

Dula Pɔl nɔ tɔku-mbay Pelikese te

23 Goe te a, tɔku mbayje le
mbambaje bbar mare tɔku-mbayje
le mbambaje joo ngaa pa arede
na: «E-gɔlje mbambaje kɔr joo, nje-
sundaje dɔsiri, nje-ningaje kɔr joo
are darje perere ta dawje Sejare ke
kare jikara ke til te.
24 E-mɔseje mare sundaje kare un-
nje Pɔl aw saa ke rɔ ke maji nɔ tɔku-
mbay Pelikese te.»
25 Goe te a, tɔku mbayje le mbam-
baje dda maketuru are Pelikese le
na:
26 «Ema Kolodiyusu Lijiyase m-
dda maketuru neenn mari, ei tɔku-
mbay Pelikese ke e-to dew ke bo. M-
ddai lapiya!
27 Jiipije uwaje dingaw ke mulae
mari neenn ta tɔle. A moo na ń-to
ngonn nje-bbe ke Rɔm are maw ke
mbambaje maw mɔre ne me jide te.
28 M-ndiki nya ta gere gel ne ke
dundaje ne tar dɔe te are maw saa
nɔ nje-gangeje sariya te lede.
29 Moo a, dunda tar dɔe te mba
mayn naa tar dɔ nduje te lede. A
minga tar ke ase kare ta ń-tɔle ne
wase dilae ne key kula te ang.
30 Moo na da ta kiya baan ta tɔl
dingaw le. Yeenn a, mulae rɔi te
ngaa, m-pa mare nje-kundaje tar
dɔe te le kare daw ke tar la le nɔi
te.»
31 Mbambaje le ooje ndu tɔku-
mbay lede ngaa, unnje Pɔl til te awje
saa Antipatirisi.
32 Lo are a, mbambaje ke nje-gɔlje
telje me ndoko te, a nje-sundaje le
awje saa.
33 Toke ń-teeje Sejare be a, dareje
maketuru le tɔku-mbay ngaa ń-
tɔjeje Pɔl le.
34 Mbay le tura maketuru le a,
duju ta gere se Pɔl to dew ke nange
te ke dda wa? Ń-pa dare na Pɔl to
dew ke nange te ke Silisi.
35 Mbay le pa na: «Ndɔ ke dewje
ke undaje tar dɔi te le ddeeje bba ma
koo tar lei.» Nunn ndu kare ń-ngem
Pɔl me key-tɔku-mbay †.

24

Jiipije undaje tar dɔ Pɔl te

1 Ndɔ mi goe te a, Ananiyase ke
to tɔku nje-polo Lubba, tɔkuje, ke
Tertulusu ke to mare nje pa tar dɔ
dewje te awje Sejare. Daw ń-sekeje
Pɔl ta tɔku-mbay Pelikese te.
2 Ń-bbar Pɔl dare ddee ngaa Ter-
tulusu le unn kutu kunda tar dɔe
te na: «Dew ke bo Pelikese, tambal
dɔi a jisi ne ddekeke bbokone, ke
ddew gusu te ke siki ke e-tee ne a
bbe neenn maji ne.
3 Ke ndɔ kara kara tɔyn, loje te
tɔyn jaw jari wooyo mba neje ke
maji ke jaw jinga toke be ddew te
lei.
4 Ma pa tar ten baa mba m-ndiki
ta tuju kare lei baa ang. Yeenn a,
m-wali nya kare e-dda me-maji bbo
e-tuka mbii oo tar leje.
5 Joo a, dingaw neenn to dew ke
maji ang nya. Ń-dda nare lo yeke
horo Jiipije te tɔyn ke dɔ nange te.
Ngaa ń-to mare tɔku-mbay dɔ mbɔń-
naa te le dewje ke Najarete ke to
mbɔń-naa ke maji ang.
6 Ń-sange ddew ta ddee ke ne-
yerew me key-polo-Lubba te leje are

† **23:35 23.35** ***Key-tɔku-mbay:*** Key-tɔku-mbay ke Erode dda kare te ke nɔn ne bbe te le Erode

juwae. [N-ndiki ta gange sariya dɔe
te ddew ndu te leje
7 A Lijiyase ke to tɔku-mbay le
mbambaje a ddee ɔre jije te ke singa
8 ngaa duju kare nje ke undaje tar
dɔe te le ddeeje ke tar le nɔi te.] Ei
njaa bbo e-duje tar a, a gere to neje
tɔyn ke junda ne tar dɔe te le to neje
ke tɔkɔrɔ.»
9 Jiipije ndikije tar te le tɔ ngaa
paje na tar le to tar ke tɔkɔrɔ.

Pɔl ɔru naji laa nɔ Pelikese te

10 Goe te a, tɔku-mbay dda jia
are Pɔl kare pa tar ngaa Pɔl pa na:
«M-gere to e-to nje-gange sariya le
dewje me bbe te neenn bbal banya
nya. Yeenn a, ma kɔru naji lem nɔi
te ke me ke oso pɔn.
11 Bbo uru gele a, a gere. Dda
ndɔ dɔku gire joo baa bbay a maw
Jurusalam mba polo Lubba.
12 Me key-polo-Lubba te wase key-
mbɔñ-naaje te wase me bbe te, mare
dew ingam maw mayn tar ke mare
dew wase maw mere dewje kare
yeke lo ndɔ kara ang.
13 Dewje neenn a kaseje ta tɔji ne
ke dundaje ne tar dɔm te le bbasine
neenn ang.
14 Ne ke m-gere goe a neenn: Maw
m-polo Lubba le kajeje ke ddew ke
siki. A dede ñ-paje na to ddew
ke maji ang. Ne tɔyn ke ñ-dda
maketuru ndu te le nje-kilaje mber-
tar le Lubba, m-ndiki te.
15 Munda mem to dewje ke gate
gate ddem nje ke gate ang ddem ke
oyje a kinje. Dede kara dunda mede
toke baann tɔ.
16 Yeenn bba, ke ndɔ tɔyn maw m-
sange ddew ta ngem keje ke maji nɔ
Lubba te ddem nɔ dewje te ddem.
17 M-tee Jurusalam ang bbal banya
nya. Yeenn bba m-ddee ta kare ne
kuma ne dewje ke me bbe te lem
ddem ta kare ne-polo Lubba ddem.
18 Kare teenn le a m-toko yerew
lem me key-polo-Lubba te m-tunga
a, dingamje. Ndɔe teenn le dewje
mbɔnje naa banya ang ddem bula
goto ddem.
19 A mare Jiipije ke Aji eeje teenn.
Dede a bbo deeje sem ke tar a, to tar
lede ta ddee nɔi te mba kunda tar
dɔm te.
20 Wase dede neenn bbo dooje
majang lem ndɔ te ke maw ne nɔ
sariya te le a, maji kare ñ-paje.
21 Kare teenn le mar horo nje-
gangeje sariya te muru ekii m-pa
na: ‹Da ta gange sariya dɔm te wɔju
dɔ nje-yoje ke munda mem to da
kinje.› Mba tar ke kara baa neenn
le njaa ñ-ddee ne sem sariya te nɔse
te bbokone neenn.»
22 Pelikese gere tar dɔ ddew te ke
siki ke Ebbe-dewje tɔju le ke maje
ngaa nɔru ndɔ sariya le ke kete. Ñ-
pa na: «Ndɔ ke Lijiyase ke to tɔku
mbayje le mbambaje ddee bba ma
gange sariya lese le.»
23 Nunn ndu nare tɔku-mbay le
mbambaje kare ñ-ngem Pɔl key kula
te, a ta ninya ddew nare ñ-dda mare
neje ke mee ndiki ddem ninya ddew
nare nje ke laa ddee umaeje ddem.

Pɔl aw nɔ Pelikese de ke Durusile te

24 Dda ndɔ ngaji goe te a, Pelikese
de ke dene laa Durusile ke to Jiipi ñ-
ddeeje. Pelikese le ula bbar Pɔl ngaa
dooje tar ke naw ñ-tɔju dɔ kunn me
te kare te Kiriste Jeju.
25 Kare te ke Pɔl aw pa tar kula-
dda te ke gate gate, tar tɔ bbo ke
da-rɔ te, ke tar sariya ke aw ddee a,
bbeel dda Pelikese ngaa pa na: «Ase
baann, ɔtu ngaa. Mare ndɔ ngaa bba
ma bbari.»
26 Nare Pɔl ddee tɔn saa tam taar
taar, mba neje to Pɔl a kare ne nare.
27 Bbal joo nday a, Pɔrusiyusu Pe-
sutusu ɔn tɔku-mbay turu Pelikese
te. A Pelikese le ndiki ddee maji kem
Jiipije te are ninya Pɔl key-kula te.

25

Pɔl ɔru naji laa nɔ tɔku-mbay Pesutusu te

1 Pesutusu tee nange te ke nɔn dɔe
ngaa ndɔ muta goe te a, nin Sejare
le naw Jurusalam.

2 Tɔku nje-poloje Lubba, ke tɔku
dewje le Jiipije awje nɔe te aw sekeje
Pɔl. Ń-dujeje nya kare
3 ń-dda ke de me-maji ta nare ń-
tel ke Pɔl Jurusalam. Daw ń-ddaje
baann ta kiya baan ddew-bô tɔlje
Pɔl.
4 A Pesutusu pa na: «Key-kula ke
Sejare a dila Pɔl te. Ema njaa kara
mbɔr ang a ma tel Sejare tɔ.
5 Maji kare mare dewje ke kemde
ɔru ke eeje horose te ddeeje ingamje
are jaw Sejare, a bbo dooje mare ne
ke to ke dɔgɔle ang dɔ Pɔl te a, ń-
sekeje Pɔl le.»
6 Pesutusu dda ndɔ jijoo wase ndɔ
dɔku baa rɔde te ngaa goe te a, ń-tel
Sejare. Lo are a, naw nisi lo gange
sariya te ngaa nunn ndu kare ń-ddee
ke Pɔl.
7 Toke Pɔl le tee a, Jiipije ke inje
Jurusalam ddeeje gukuje dɔe ngaa
undaje tarje ke ngeng ngeng dɔe te.
A ne ke a kase ta tɔju to tarje ke
dunda dɔe te le to tarje ke tɔkɔrɔ
goto.
8 A Pɔl ɔru naji laa na: «M-
dda ne ke majang ke mbete ndu
le Jiipije ang ddem, key-polo-Lubba
ang ddem, ke tɔku mbayje ke Rɔm
ang ddem.»
9 Pesutusu ndiki ta ddee maji kem
Jiipije te, yeenn a, ń-duju Pɔl na:
«E-ndiki tel Jurusalam kare ń-gange
sariya lei nɔm te wa?»
10 A Pɔl pa na: «Lo ke neenn kara
to lo gange sariya le tɔku mbayje ke
Rɔm a mar te neenn, are lo ke neenn
njaa da gange sariya lem ke te. Moo
mare ne ke maji ang ke m-dda ke
Jiipije ang are ei njaa kara e-gere ke
maje.
11 A bbo mare tar uwam wase m-
dda mare ne ke maji ang ke ase
gange sariya yo dɔm te a, m-mbete
ta koy ang. A bbo tarje ke dunda
dɔm te neenn to ngem baa a, dew
kara ee ke ddew ta kiyam me jide
te ang. Ma kaw ke tar le nɔ tɔku
mbayje te ke Rɔm.»
12 Pesutusu pa tar ke nje-kareje
ndeje ngaa goe te a, pa are Pɔl na:
«E-ndiki ta kaw ke tar lei nɔ tɔku
mbayje ke Rɔm te mban are a kaw
nɔe te.»

Pɔl aw nɔ Agiripa te

13 Dda ndɔ ngaji goe te a, tɔku-
mbay Agiripa de ke kɔnanne
Berenise ń-ddeeje Sejare ngaa dawje
ta dda lapiya Pesutusu.
14 Toke daw ń-ddaje ndɔ keteenn
ngaji le a, Pesutusu ɔru gel tar ke
dɔ Pɔl le are tɔku-mbay Agiripa le
na: «Mare dingaw ke Pelikese inyae
key-kula te ee neenn.
15 Kare te ke maw Jurusalam a,
tɔku nje-poloje Lubba, ke tɔkuje le
Jiipije sekeje tam te ngaa dujuje kare
m-gange sariya dɔe te.
16 A milade te na: ‹Dewje ke Rɔm
aw gangeje sariya dɔ dew te baa
baann ang. Maji kare nɔru naji laa
kem dewje te ke undaje tar dɔe te le
bba da gange sariya dɔe te.›
17 Kare te ke ema jee ke de ń-ddee
Sejare neenn a, m-ngebbe ang. Lo-
kare njaa maw misi lo gange sariya
te ngaa munn ndu kare ń-ddee ke
dingaw le neenn.
18 Nje-tarje laa le ddeeje a, ne
ke maji ang ke meje to ń-dda bba
dundaje ne tar dɔe te le moo ang.
19 Bbaye njaa to tar ke ń-maynje
naa wɔju dɔ ddew ke ta polo ne
Lubba lede njaa, ke dɔ mare dingaw
te ke ria na Jeju ke oy mban, a Pɔl
aw pa na nisi kem baa.
20 A m-gere ne ke ma dda wɔju dɔ
tar neenn ang. Yeenn a, m-pa mare
kare bbo ń-ndiki a, naw Jurusalam
bba ta ń-gange sariya dɔ tar te laa
le.
21 A Pɔl le ndiki ta kaw ke tar
laa le nɔ tɔku mbayje te ke Rɔm.
Yeenn bba munn ndu kare ń-ngeme
ndereng ta mulae nɔ tɔku mbayje te
ke Rɔm le.»
22 Agiripa pa are Pesutusu na:
«Ema njaa kara m-ndiki nya ta koo
tar ke ta dingaw te neenn.» Pesu-
tusu le pa na: «Bara njaa a, a koo
tar ke tae te.»
23 Lo-kare a, Agiripa de ke
Berenise ń-ddeeje ke dewje gode

te toke banya, ke tɔku-mbayje le
mbambaje, ke tɔku dewje ke me bbe
te dawje lo gange sariya te. Pesutusu
unn ndu are ñ-ddee ke Pɔl.
24 Yeenn a, Pesutusu unn kutu pa
tar na: «Mbay Agiripa, sese tɔyn
ke eeje ke je neenn ooje dingaw
neenn. Dewje ke toje to Jiipije tɔyn
ddeeje oomje ke tar laa. Jiipije ke
Jurusalam ddem nje ke neenn ddem
aw uruje ekii na nase yo.
25 Ema, moo mare ne ke ñ-dda ke
a ase yo ang. A ne njaa ñ-duju ta
koo tɔku mbayje ke Rɔm. Yeenn a,
munn ndu ta kulae nɔ tɔku mbayje
te ke Rɔm.
26 A minga mare ne kara ke ma
dda dɔe te me maketuru te kula
ne kare tɔku mbayje ke Rɔm le
ang. Mba yeenn a m-ddee saa nɔse
te tɔyn, uta tɔyn, nɔ ei tɔku-mbay
Agiripa te ta kisa me tar laa le. Goe
te a, ma gere ne ke ma dda maketuru
te kare tɔku mbayje ke Rɔm.
27 Mba ke keje te lem, kula dew
Rɔm a pa gel ne ke dunda ne tar dɔe
te ang to kula mbe.»

26

Pɔl ɔru naji laa nɔ Agiripa te

1 Agiripa pa are Pɔl na: «Jari ddew
kare ɔru naji lei.» Pɔl ula jia ngaa
ɔru naji laa na:
2 «Tɔku mbayje Agiripa, rɔm
neelem bbokone nya ta kɔru naji
lem nɔi te wɔju dɔ tarje tɔyn ke
Jiipije undaje dɔm te.
3 Mba e-gere ne-ji-bbeje le Jiipije
tɔyn maji ddem, e-gere neje tɔyn ke
daw ñ-maynje naa tar dɔe te ddem.
Yeenn a, m-duji kare ore wuri oo tar
lem.
4 «Jiipije tɔyn gereje pa-nja lem ke
kasem baa. Ñ-gereje kisi lem horo
dewje te ke bbe lem, ke kisi lem
Jurusalam.
5 Ñ-geremje lew baa. Toke ñ-
ndikije a, da kaseje ta pa kari to,
m-to kara le dewje ke uwaje tar le
Lubba ngeng nya ke toje to pari-
jiyenje.
6 A bbasine, ñ-sekemje mba
munda mem dɔ ndu Lubba te ke
unn are kajeje.
7 Gel-dewje leje ke dɔku gire joo
undaje mede to ne ke Lubba unn
ndue ta dda a ddee ne ke tɔkɔrɔ.
Yeenn bba daw ñ-poloje Lubba til,
ke kare ke me ke enge ang. Tɔku
mbayje, ema kara munda mem dɔ
ne teenn le tɔ. Ne ke Jiipije undaje
ne tar dɔm te le ann.
8 See Jiipije, ooje to Lubba ase ta
ndol dewje ke oyje ang mba ddi wa?
9 «Ema kara meje lew m-pa na to
maji kare m-dda singa nya mba koo
ri Jeju ke Najarete neenn mbim te
ang.
10 M-dda neenn Jurusalam. Tɔku
nje-poloje Lubba aremje ddew are
ema ke da-rɔm njaa mungu nje-me-
kunnje nya key-kula te ngaa bbo da
ta tɔlde a, m-ndiki te tɔ.
11 Maw mande key-mbɔn naa te
lede ke ndɔ ndɔ maw mula kemde
ndoo. Maw muwade ke singa mare
ñ-tajije ri Jeju. Bbo wungu ɔm boy a,
m-ndole gode ndereng dɔ bbe te ke
ddang.»

Pɔl tel ɔru gel bbar ke Ebbe-dewje bbare are Agiripa

12 «Mare ndɔ tɔku nje-poloje
Lubba aremje ddew kare maw
Damase ke ride maw muwa nje-me-
kunnje.
13 Tɔku mbayje, mee ddew-bô
maw maw ngaa kare ar danna a,
moo mare lo-kare in darâ uru dɔm
te ke nje-buwa lo-kawje lem. Lo-
kare le uta ndoko le kare.
14 Toke jeje tɔyn ñ-tee joso nangê
a, moo mare ndu dew pa tar arem
ke tar arameyen na: ‹Sɔl! Sɔl! Mba
ddi bba e-dda sem singa wa? A to
ngeng sei nya ta dda singa toke da
ke ebbeeje ɔse ke kake a, aw dda
dingaw.›
15 Milae te na: ‹Ei na wa? Ebbe-
dewje.› Ebbe-dewje pa na: ‹Ema
Jeju a aw dda sem singa ann.
16 A in ar taar. Gel ne ke m-tee
mingai ne toke be: M-tee mingai
kare e-tel to nje-kula lem ddem, kare
e-pa tar koo ke oom neenn are dewje

ddem, ngaa ta kare ila mber neje ke
ma tɔji bbay.
17 Ma kɔri me ji Jiipije te, ke me
ji dewje te ke toje to Jiipije ang ke
mulai ke rɔde te.
18 Mulai rɔde te kare e-teyn kemde
ta ɔrude lo-ndul te e-tee ke de lo-
kare te. Kare ɔrude ji Satan te ke
ɔn dɔde e-ddee ke de rɔ Lubba te.
Yeenn bba Lubba a kɔru tar majang
lede dɔde te ngaa da kingaje lo horo
dewje te ke ooje mede te sem ngaa
majije tɔyn.› »

Pɔl ɔru gel ne ke ñ-dda

19 «Tɔku mbayje Agiripa, mba
yeenn a, m-tusu ne ke in darâ ke
moo toke le nijeenn le minya m-dda
ne ke dang ang.
20 A dewje ke Damase, ke Ju-
rusalam a mila mber-tar neenn
marede dɔngɔr. Goe te a, mila
mbere mare dewje ke Jude te, ke
dewje ke toje to Jiipije ang. M-pa
marede kare ñ-turuje mede ta daaje
lo ke rɔ Lubba te ngaa ta ñ-ddaje ne
ke tɔju to ñ-turuje mede mban.
21 Mba tar neenn le a Jiipije
uwamje ne kare te ke me ne key-
polo-Lubba te ngaa ñ-sangeje ddew
ta tɔlemje.
22 A Lubba njaa ngemem ndereng
bbokone, are nɔ dewje te tɔyn, nje
ke ten, wase nje ke bo kara m-nayn
maw m-pa tar-naji laa bbay. Ne ke
a ta ddee ke nje-kilaje mber-tar le
Lubba, ke Moyije paje tare le njaa
maw m-pa. Mila mare ne dɔe te ang.
23 Ñ-paje na Kiriste a koo ndoo. Na
to dɔngɔr dew ke a kin horo nje-yoje
te ngaa na kila mber lo-kare kare
Jiipije ke dewje ke toje to Jiipije ang.»

Pɔl duju Agiripa kare oo mee te

24 Pɔl nayn aw ɔru naji laa baann
a, Pesutusu uru ekii na: «Pɔl, e-to
nje-wooy! Neje ke e-ndo nya le ilai
wooy te!»
25 A Pɔl pa na: «Pesutusu, dew ke
bo, mayn wooy ang. Tar ke tɔkɔrɔ,
ke tar kem-kare a maw m-pa.
26 Tɔku mbayje Agiripa oo tarje
neenn kete mban are ma kase pa tar
neenn nɔe te ke bbeel ang. M-gere to
ñ-gere nejeenn tɔyn, mba nejeenn le
teeje lo kiyae te ang.
27 Tɔku mbayje Agiripa, tar ke nje-
kilaje mber-tar le Lubba paje le e-
ndiki te wa? M-gere to e-ndiki te
njaa.»
28 Agiripa pa are Pɔl na: «Oo to a
dda kare m-to nje-koo-mete ke ngɔru
baa be wa?»
29 Pɔl pa are na: «Ke bbasine
neenn wase ke lew kara, ma duju
Lubba kare ei ddem, esee dewje
tɔyn ke aw ooje tar lem bbokone
neenn ddem e-ddeeje toke lem. A ta
kula njamji a ñ-tɔ ne se ke toke be
ang.»
30 Tɔku mbayje Agiripa ddem,
tɔku-mbay Pesetusu ddem, Berenise
ddem, ke dewje ke isije ke de inje
taar.
31 Dɔruje rɔde ke guku ngaa ñ-paje
tar horode te na: «Dingaw neenn
dda mare ne ke ase yo wase mare
ne ke ase kilae ne key-kula te kara
ang.»
32 Agiripa pa are Pesutusu na:
«Bbo dingaw neenn duju ta kaw nɔ
tɔku mbayje te ke Rɔm ang a, ja
kinyae.»

27

Dula Pɔl Rɔm

1 Toke dunn ndu kare junn tɔku
to jaw Itali a, dinya Pɔl, ke mare
dewje ke duwade me ji tɔku-mbay
te le mbambaje ke Rɔm ke ria na
Juliyusu. Dunda ri mbambaje le na
« mbambaje le tɔku mbayje.»
2 Junn tɔku to ke Adaramiti ke a
ta kaw bbeje te ke Aji ke tɔku toje
aw arje te ngaa jaw. Aristarke ke
to dew ke Tesalonike nange te ke
maseduwann aw ke je.
3 Ndɔ kara goe te a, ñ-tee Sidɔn. A
Juliyusu ke aw dda Pɔl maji le, inyae
are naw rɔ nje-buwa-kuraje te laa
mba kare dareje mare neje ke due.
4 Jin keteenn a, junn ddew ke tee
giri Sipere te, mba yel aw tila kemje.

5 N-gange ba-kate ke to mbɔr Silisi,
ke Pampili te ngaa ń-tee Mira nange
te ke Lisi.
6 Keteenn, tɔku-mbay le mbam-
baje le oo mare tɔku to ke Aleke-
jandiri ke aw ke Itali ngaa, areje jaal.
7 Jaw jann jann baa ndɔ banya
ngaji are ń-dda to kula ddaje bba
ń-tee Kinide. A yel ɔkuje ddew
kare ń-nday ke ddew ke junn le.
Yeenn a, ń-nday mbɔr Kerete te er
ke Salemɔnne.
8 N-dda to dda bba ń-nday mbɔr
dɔ dere ba te le ngaa ń-tee lo te ke
daw ń-bbar na « lo ke maji ke tɔku
toje aw arje te». Lo le to ngɔsi ke
Laje.
9 A ndɔ nday nya ngaa are nja dɔ
maann te to ne-bbeel nya, mba ndɔ
mbete ne-kusa ke dɔ neyn te nday
mban*. Yeenn a, Pɔl ndeje nje-yelje
tɔku to le na:
10 «Ngakɔmje, moo a, lo-kaw leje
neenn a maji ang. Tɔku to le ddem
ne-kotoje ddem a tujuje nya. Jeje
njaa kara jeeje ta yo te tɔ.»
11 A, tɔku-mbay le mbambaje le
ndiki ta koo tar le nje-yel tɔku to le,
ke tar le nje-tɔku to le uta ndeje le
Pɔl.
12 Tɔ bbay, lo-kar le tɔku tojeenn le
to lo ke maji kare dew isi te neyn kul
te ang. Mba yeenn a, nya le dewje
ke me tɔku to te le ndikije ta kɔtu
lo teenn le. Ń-ndiki kare ddew to a,
ń-teeje Penikese, ke to lo-kar le tɔku
toje ke Kerete. Lo le aa lo ke dagoo
ddem beer ddem er ke lo kande te
le kare, ta kisi teenn kare neyń-kul
nday dɔde te.

Bamburabo ula dɔ ba-kate te

13 Mare yel ke ula ke singa ang in
dagoo a dewje ke me tɔku to te le
ejeje to da kaw teeje lo te ke dundaje
mede ta tee te le. Yeenn bba dɔruje
tɔku ande ke daw dila maânn kare
to le nja ang ngaa ń-sangeje ddew
mba kuwa kare ba ke Kerete.
14 A njange njange baa, mare bam-
buranbo ke dunda ria na «Erakilɔn»
in er dɔ dere ba te le ingade.
15 Bamburabo le unn tɔku to le ta
kaw ne are ddew ke ja nar ne to le
goto ngaa dinya jare to le aw ke je.
16 N-nday giri ngonn dɔ-dere ba te
ke ria na Koda. N-dda to kula ddaje
bba juwa ngonn to ke ń-tɔ mbɔr tɔku
to te le mba kaji ne nje ke maann a
ta kuwade.
17 Nje-yelje tɔku to le unnje ngonn
to ilaje me tɔku to te le ngaa tɔje
tɔku to le ke kula. Ń-bbeelje mba
kare tɔku to le aw ar ke de dɔ
enangara te ke Libi. Yeenn a, dunnje
mare ne ke ɔɔy ke ń-tɔ tɔku to te le
dilaje maânn ngaa dinyaje dare tɔku
to le aw ke de.
18 Bamburabo le yekeje ke singa
nya. Yeenn bba lo are a, dunnje kutu
tila ne-kotoje maânn.
19 Ndɔ muta laa a, dede njaa dotoje
ne-kulaje ke me tɔku to te le ke jide
ń-tilaje maânn.
20 Ndɔ banya nya dew oo kem kare
ang ddem, oo endenterendenje ang
ddem. Bamburabo le aw yeke lo to
bbeel nya. Jeje to ja kaji ang ngaa.
21 Dewje ke me tɔku to te le usaje
ne ang ndɔ banya. Yeenn ngaa Pɔl ar
taar nɔ dewje te le tɔyn ngaa pa na:
«Namdede, bbo ooje tar lem ngaa
areje naynje Kerete a, neje a tujuje
be ang ddem, neje a naynje be ang
ddem.
22 A ke bbasine neenn, m-pa
marese: E-bbeelje ang, mba dew
kara horose te a koy ang. Tɔku to
le kara baa njaa a tuju.
23 Til te neenn, Lubba ke m-to dew
laa ngaa maw dda saa are mare anji
laa tee ingam,
24 ngaa pa arem na: ‹E-bbeel ang
Pɔl. Maji kare ar nɔ tɔku mbayje te
ke Rɔm are gange sariya lei. Lubba a
ngem dewje tɔyn ke eeje sei me tɔku
to te neenn wɔju dɔi.›
25 Yeenn a, uwaje are ngeng, nje-
buwa-kuraje lem! Munda mem dɔ
Lubba te. Na dda ne ddew kara baa
toke ń-pa narem.
26 Tɔku to le a kaw kar ke je ta
mare dɔ-dere ba te.»

* **27:9 27.9** Ndɔ mbete ne-kusa ke dɔ neyn te

27 To til dɔku gire sɔ laa a bamburanbo le aw yekeje dɔ tɔku ba kate te ke Mediterane teenn. Lo aw to mɔngu yenene a, nje-yelje to le ooje toke ne ke jaw ɲ̂-tee ngɔsi ke nange.
28 Dilaje kula ke ɲ̂-tɔ ande ke ɔɔy gele te maânn mba gere ne kuru laa ngaa dingaje kilometere dɔmuta gire siri. Daw ngaji ngaa ɲ̂-telje dilaje bbay a, dingaje kilometere dɔjoo gire jijoo.
29 Ń-bbeelje kare tɔku to le unda er ang. Yeenn a, dunguje ande-nareje ke ɔɔy sɔ maânn kutu tɔku to te le kare nja ang ngaa ɲ̂-ndingaje kare lo are ke tɔke.
30 Kare teenn, nje-yelje tɔku to le sangeje ddew ta tee me to te le kaynje. Dunnje ngonn to dilaje maânn ngaa dereje gusu to na ta tilaje ne ande-nareje ke ɔɔy nɔ tɔku to te le.
31 Yeenn a, Pɔl pa are tɔku-mbay le mbambaje, ke mbambaje le na: «Bbo dingawje neenn naynje me tɔku to te neenn ang a, a kajije ang.»
32 Yeenn a, mbambaje le gangeje kulaje ke ɲ̂-tɔ ne ngonn to le ngaa dinyaje dare aw.
33 Kete bba kare lo are a, Pɔl ndeje dewje tɔyn kare usaje ne. Ń-pa na: «Ndɔ dɔku gire sɔ bbokone ke aw ngebbeje kare dɔ maann to ddekeke ngaa usaje ne ang.
34 Yeenn a, m-dujuse kare usaje ne mba kisi ne ke tebbe. M-pa marese bbay to ben dɔ mare dew kara horose te a koso nangê ang.»
35 Go tarje teenn a, nunn mapa, nare wooyo Lubba kem dewje te tɔyn, ɲ̂-tete ngaa nunn kutu kusa.
36 Yeenn ngaa dewje tɔyn ingaje singa ngaa usaje ne tɔ.
37 Kɔrje tɔyn ke jisi me tɔku to te le to kɔr joo ke dɔsiri gire misan.
38 Goe te ke jusa ne jare meje ndann a, ɲ̂-tila bbɔl beleje maânn jare tɔku to le ɔle.

Dewje ke me tɔku to te tɔyn teeje ta yo te

39 Toke lo are a, nje-yelje to le ooje dɔ nange a gereje ang. Dooje ta maann ke to enangara. Yeenn ngaa, ɲ̂-ndikije ta bbo ddew to a, kaw ke tɔku to le tae te.
40 Mba yeenn a, ɲ̂-tutuje kula ke ɲ̂-tɔ ne ande-nareje ke ɔɔy le dare osoje me maann te. Kare teenn njaa tɔ a ɲ̂-tutuje kula neje ke aw tɔjuje ddew tɔku to le. Goe te a, ɲ̂-tɔje kubbu nɔ tɔku to te le kare ta yel uta ne tɔku to le ngaa dunnje ddew er ke dɔ enangara te le.
41 Daw ɲ̂-teeje dɔ enangara te ke tee dann maann te ke uru ngaa uwa tɔku to le ar ne lo kara. Nɔ tɔku to le ande me enangara te are ddew ke na ngese ne goto. Maann lenge ngaa unda kutu to le ke singa are tete.
42 Mbambaje ndikije ta tɔlje dewje ke duwade le na kare mare kara ale maann tee ayn.
43 A tɔku-mbay le mbambaje le ndiki ta kaji Pɔl are nɔkude ddew kare ɲ̂-ddaje ne toke baann. Nare ddew dewje ke gereje maann kare gaynje maânn dɔngɔr ta aleje teeje ddaka.
44 Kese dewje a naaje kare kakeje te, ke gaji tɔku to ke guru le mba kɔru gode. N-dda toke baann ngaa jeje tɔyn ɲ̂-tee ddaka ke rɔ ke maji.

28

Pɔl tee dɔ dere ba te ke Malte

1 Go yo te ke ɲ̂-tee tae te bba ɲ̂-pa dareje na ri dɔ dere ba le to Malte.
2 Nje-bbeje le taaje ke maje nya. Ń-yelje tɔku puru ngaa ɲ̂-bbarje dare ɲ̂-ndibbi mba ndi unn kutu ta kere are kul ɔn nya.
3 Pɔl oto ngann ngew ungu puro. A li tee me te mba puru le ɔbbe ngaa ɲ̂-tɔn ji Pɔl ɲ̂-tinya te.
4 Toke nje-bbeje le ooje li ke naa ji Pɔl te le a, ɲ̂-paje tar horo naa te na: «A du ang dingaw neenn to nje-tɔl dewje. Maann a ta kuwae bba tee tae te. A ne ke gate gate a kinyae kare ɲ̂-nayn kem ang.»
5 Pɔl tusu li le are oso puro. A ne kara njaa dda Pɔl ang.

6 Nje-bbeje le aw ngebbeje ta koo
rɔe ke a ti wase koso ke na koso wate
koy. A ń-ngebbeje pin dooje mare
ne kara ke dda Pɔl ang. Yeenn a, ń-
telje ń-turuje ndude na: «Ñ-to mare
lubba.»
7 Ngɔsi baa keteenn, lo le mare
tɔku dew ke dɔ dere ba te le ke ria
na Pubiliyusu ee teenn. Nuwaje ke
rɔe te ke maje ngaa ń-to rɔe te ndɔ
muta.
8 Bɔ Pubiliyusuje le to tuwa rɔ-tɔ
te. Rɔe tunga nya ddem ń-ndenge
mese ddem. Pɔl aw ooe, duju Lubba
dɔe te, ila jia dɔe te ngaa naji.
9 Goe te a, mare nje-bbeje ke Malte
ke rɔde tode ddee ooeje ngaa rɔde
ddee maji tɔ.
10 Nje-bbeje le waljeje nya ngaa
kare te ke ja ta kunn tɔku to a, dareje
neje ke a kumaje ddew-bô.

Pɔl tee Rɔm

11 Go neyn muta te ke ń-dda a,
junn tɔku to ke in Alekejandiri. Ri
tɔku to te le na « lubbaje ke toje to
ndungaje». Tɔku to le ar teenn kare
neyn kul nday bba ta kɔtu.
12 N-tee Sirakusu a, ń-dda ndɔ
muta.
13 Jin teenn a, juwa kare mbal ń-
tee Rejiyo. Lo are a, yel ke dagoo
ula nya ngaa ndɔ joo a, ń-tee Pujɔl.
14 Jinga mare ngakɔnje me bbe
teenn ngaa ń-dujuje kare ń-dda ndɔ
siri rɔde te. N-dda toke baann bann
a jaw ne Rɔm.
15 Ngakɔnje ke Rɔm ooje tar leje
ngaa tilaje kemje ndereng ingajeje lo
ne-labbe te ke Apiyusu, ke bbe ke to
key-to-mbaje te ke muta. Toke Pɔl
oode a, are wooyo Lubba ngaa tel
inga singa.
16 Toke ń-tee Rɔm a, dare ddew Pɔl
kare uwa key laa dang. Dunn mare
mbamba kara kare ngeme.

Pɔl pa tar le Lubba bbe te ke Rɔm

17 Ndɔ muta goe te a, Pɔl bbar tɔku
dewje le Jiipije ke isije me bbe te ke
Rɔm ta key te laa. Toke ń-mbɔnje
naa a, ń-pa narede na: «Ngakɔmje,
m-dda mare ne ke maji ang ke
dewje leje ang ddem m-mbete ne-ji-
bbe le kajeje ang ddem. A duwam
Jurusalam ngaa dinyam me ji dewje
te ke Rɔm.
18 Go tar te ke nje ke Rɔm dujumje
ooje tɔyn a, ń-ndikije ta kinyamje
mba dooje mare tar dɔm te ke a kase
kare ń-tɔlumje ne ang.
19 A Jiipije mbeteje. Mba yeenn a,
m-duju ta ddee ke tar lem nɔ tɔku
mbayje te ke Rɔm, bbo to tar a m-
ndiki ta kunda dɔ dewje te ke bbê
lem te.
20 Wɔju dɔ tar neenn njaa m-duju
ta koose, ta tɔn ke se tam. Ma kerese
ang, ń-tɔm ke kula njamjije neenn
wɔju dɔ tar ne ke dewje ke Ijarayel
undaje mede dɔe te.»
21 Dilaeje te na: «Jinga mare
maketuru ke in nange Jude te dɔi te
ang ddem, mare ngakɔnje kara ddee
pa tar dɔi te areje ang ddem wase pa
tar lei maji ang areje ang ddem.
22 A jaw ń-duji kare ei njaa ɔru gel
ne ke aw eje areje, mba ń-gere to
loje te tɔyn dewje aw mbeteje kuwa-
dɔ-naa ke ee me te neenn to mbete
dɔrɔ.»
23 Dɔjuje ndɔ dareje ngaa ndɔe le
ase a, ń-ddeeje toke banya dingaeje
lo toe te. Ke endɔɔ ndereng lo-kul
Pɔl pa tar arede. Ń-pa tar kɔń-bbe
le Lubba narede. Nunn tar ndu le
Mɔyiji, ke tar le nje-kilaje mber-tar
le Lubba ń-pa ne tar le Jeju kare ń-
ndikije te.
24 Mareje ndikije te saa, a mareje
mbeteje.
25 Horode te tar lede aw naa te ang
ngaa kare te ke da ta kɔtuje a, Pɔl pa
tar kara na: «Tar ke Ndil-me-nda pa
are kajeje ddew te le Nje-kila mber-
tar le Lubba Ijayi neenn to tar ke
tɔkɔrɔ. Ndil-me-nda pa na:
26 ‹Aw inga dewje neenn
e-pa arede e-pa na:
a kooje tar ke maje,
a a gereje kande tar le ang,
a kooje loo ke maje,
a a kooje ne ang.
27 Mba me dewje le ketere,
dutuje mbide,

ń-bbirije kemde
baann bba ta kare kemde oo lo ang
ddem,
ta kare mbide oo tar ang ddem,
ta gere ne ang ddem
mba ń-ndikije ta telje rɔm te kare
majide ang.› *»
28 Pɔl pa arede bbay na: «Maji kare
e-gereje. Lubba ula ke tar kaji neenn
are dewje ke toje to Jiipije ang. Dede
da ndikije tar te le.»
29 [Go tar te ke Pɔl pa le a, Jiipije
maynje naa tar ɔtuje ne.]
30 Pɔl dda bbal joo kakara key te
ke nuka ke nare laa njaa. Naw taa
dewje tɔyn ke ddeeje aw ooeje ke
rɔe.
31 Ń-tɔju tar kɔń-bbe le Lubba
ngaa ń-tɔju ne dɔ Ebbe-dewje Jeju
Kiriste te ke bbeel ang. Mare dew
ɔke ddew ang.

* **28:27 28.27** Ejayi 6.9-10

Dɔngɔr maketuru ke Pɔl dda are Timote
1 Timote
1Ti
Tar dɔ maketuru te le Timote

Nje-dda maketuru neenn to Pɔl. Ń-dda maketuru le horo bbal 64 ke 66 go ddee te le Jeju dɔ nange te. Nula ke maketuru le nare Timote.

Timote le bɔeje to gereke, a kɔenje to jiipi. Kɔenje le unn mee are Jeju. Timote to nje-nja go Pɔl te. Pɔl ulae mare loje te nya. Nulae Tesalonike, ke Korente. Ansiyenje ke Egilisi te unneje to kara le dewje ke eeje dɔ mbɔń-naa te le nje-me-kunnje.

Pɔl dda maketuru le mba nje-me-kunnje naynje aw mɔseje gɔl mbɔń-naa lede bbay. A mare nje-me-kunnje aw tɔjuje neje ke tɔkɔrɔ ang. Naw nare ndejeje nje-me-kunnje, ke nje ke isije dɔ mbɔń-naa te le nje-me-kunnje le.

Ndejeje laa le toke be: Tar ngem ne-tɔju ke tɔkɔrɔ. Tar nayn ddew tarje te ke me maketuru te le Lubba. Tar dda kula ke ndɔ tɔyn wɔju dɔ Tar ke maji. Tar duju Lubba naa te. Tar mɔse gɔl Egilisi, ke tar mbere dewje ke maji kare isije dɔ Egilisi te.

Tar lapiya le Pɔl

1 Ema Pɔl ke Lubba ke Nje-dekajije, ke Jeju Kiriste ke jundaje meje dɔe te a daremje ddew kare m-to nje-kayn-kula le Jeju Kiriste, m-dda maketuru neenn mari.

2 M-dda maketuru neenn mari ei Timote ke e-to ngonnum ke tɔkɔrɔ, mba oo mei te ke Kiriste. Maji kare Lubba ke Bɔ, de ke Jeju Kiriste ke to Ebbejeje ń-ddaje sei me-maji, dooje kem-to-ndoo lei ngaa darije me-wullɔm.

Tar ke wɔju dɔ ne-tɔju ke to ke dɔgɔle ang

3 Maji kare e-nayn bbe te ke Epeje ddew kara baa ke ndu ke munn mari kare te ke maw ne ke Maseduwane. Me bbe te ke Epeje le, mare dewje aw tɔjuje ne ke dɔgɔle ang. Maji kare ta e-gangede ddewe te.

4 E-pa are nje-ne-tɔjuje ke ke dɔgɔle ang le are dɔru keje lede dɔ gel neje te ke lew ke to ke ddewe ang, ke tar kɔru gel kadede ke ngal nya ngaa kɔen goto. Nejeenn aw ddeeje ke mayn naa tar baa bbo dda me-kara ke ne ke Lubba mɔse wɔju dɔje ang. Dew a gere ne ke Lubba mɔse le ddew me-kunn te.

5 Ne ke maw m-sange ddew ndu te ke munn neenn to kare e-ndikije naa ke me ke nda, kare eeje ke keje ke maji, kare ooje mese te tɔkɔrɔ ke Lubba.

6 Mare dewje ke inyaje ddew ne-jeenn le ndeemje ddew ngaa aw undaje bula baa.

7 Ń-ddaje rɔde to nje-tɔjuje ndu le Lubba ke are Moyije, a ń-gereje gel tar ke daw ń-paje le ang. Tar ke darje dɔe te le kara ń-gereje gele ang ddem.

8 N-gere to ndu to ne ke maji toke dew dda kula ke turu ndu le.

9 N-gereje to dew ke gate gate a ndu to wɔju dɔe ang. A ndu to wɔju dɔ nje ke mbeteje ndu, nje-dɔ-ketereje, ke nje ke mbeteje Lubba, nje-ne-ddaje ke maji ang, ke nje ke bbelje Lubba ang ddem bbelje ne le Lubba ang ddem, nje-tɔlje bɔdede wase kɔndede, ke nje-tɔlje ngamare-deje,

10 nje-ddaje lo-to majang, ke din-gawje ke aw ddaje lo-to ke dingaw maredeje, ke nje-labbeje dewje to bbereje, ke nje-ngemje, ke nje ke aw undaje-yo baa wase dewje ke ddaje ne tɔyn ke to dang ke ne-tɔju ke tɔkɔrɔ.

11 Ne-tɔju ke tɔkɔrɔ le to me Tar te ke Maji ke areje ddew ta kare ń-gereje Lubba ke ase kare dewje ɔsuje gaje. Lubba ke ndiki ta kare jisije maji le njaa inya Tar ke maji le me jim te.

Tar wooyo le Pɔl

12 Mare wooyo nya Ebbejeje Jeju
Kiriste ke arem singa: Noom to mare
dew ke na kase ta kunda mee dɔe te
ngaa ń-bbarem kula te laa.
13 A ema ke lew m-to nje-tuju ria,
nje-dda singa ke dewje laa, nje-dda
saa ddɔ. Lubba oo kem-to-ndoo lem,
mbata kete moo mem te saa ang are
m-gere dɔm ne te ke m-dda le ang.
14 Ebbejeje Lubba dda sem me-
maji ke bo nya. Nare moo mem
te ngaa nare m-ndiki ngamaremje
ddew me-kara te ke m-dda ke Jeju
Kiriste.
15 Tar neenn to tar ke tɔkɔrɔ, maji
kare dewje tɔyn taaje tar neenn
ngemje mede te: Jeju kiriste ddee dɔ
nange te mba kaji nje-ddaje majang.
Ma njaa m-to dew ke dda majang uta
kese dewje tɔyn.
16 A bbo Lubba oo kem-to-ndoo
lem a, ń-ndiki ta tɔju to ń-tɔ wure
wɔju dɔm, ema ke m-to dew ke dda
majang uta kese dewje tɔyn le. Ń-
dda baann mba kare dewje ke a ta
kooje mede te saa ta kinga ne tebbe
ke ke ndɔ ke ndɔ oomje to ne-kɔju
mare.
17 Ase kare dewje tɔyn ndɔyje ri
Lubba ngaa ɔsuje gaji Lubba ke bbal
ke bbal! Lubba ke nje-kisi ke ndɔ
ke ndɔ, Lubba ke kem dew ooe ang,
Lubba ke kara baa, Amem.
18 Ngonnum Timote, ndu ke maw
minya me jii te neenn to ddew kara
baa ke tar ke *nje-kilaje-mber-tar le
Lubba paje wɔju dɔi lew. Maji kare
tarje neenn ari singa are e-dda ne
ddɔ ke maji,
19 ddew kunda mei dɔ Lubba te,
ke ddew ngem keje ke maji te. Mare
dewje ke ooje mede te mban ngaa
eeje ke keje ke maji le telje inyaje
keje ke maji le ngaa dosoje ddew me-
kunn te lede.
20 Imene de ke Alekejandere deeje
horo dewje teenn le. Minyade me
ji Esu te kare ta ń-ndoje ta tel taji
Lubba ang ngaa.*

2

Ndeje wɔju dɔ duju Lubba

1 Yeenn a, ne ke m-ndejese ta
kare e-ddaje dɔngɔr a to kare dewje
dujuje ne ji Lubba te, paje tar ke
Lubba, ddaje rɔde to ndoo nɔ Lubba
te ngaa telje ke wooyo are Lubba
wɔju dɔ dewje tɔyn.
2 Maji kare e-dujuje Lubba wɔju
dɔ tɔku-mbayje, ke nje-kɔń-bbeje.
Baann bba ja kisije ddekeke, ja kisije
ke me-wul-lɔm ddew bbel Lubba te
ddem ta wal Lubba ddem.
3 Yeenn a to ne ke kura ngaa maji
nya kem Lubba te ke Nje-kajije,
4 Lubba ke ndiki kare dewje tɔyn
ingaje kaji ddem, ndiki kare dewje
tɔyn gereje ne ke tɔkɔrɔ ddem.
5 Mba Lubba kara baa,

*nje-gɔl tar horo Lubba te ke dewje
kara baa tɔ.

Ń-to dew, Jeju-Kiriste,
6 ke unn rɔe uka ne dɔ dewje tɔyn.

Kare ase a, Kiriste pa tar naji le toke
baann.
7 Mba yeenn a, Lubba undam to nje-
kila mber, ke nje-kayn-kula kare m-
tɔju tar me-kunn, ke tar ke tɔkɔrɔ
dewje ke toje to Jiipije ang. Tar ke
tɔkɔrɔ a maw pa neenn bbo maw
mere ngem ang.

8 Yeenn a, m-ndiki ta kare din-
gawje dujuje Lubba ke lo tɔyn, du-
laje jide ke darâ ke me ke nda kayn,
ke wungu ang ddem ke mayń-tar
ang ddem.

9 Ddew kara baa, m-ndiki kare
deneje ulaje kubbu ke maje, dulaje
kubbu dare kem dewje to ke dɔde
te ang, ń-ddaje mande ke boro ang:
Ń-ddaje dɔde ke dɔgɔle, dulaje ne-
mandeje ke ń-dda ke ande ang wase
mere wase kubbu ke nare ngeng nya
ang.
10 A maji kare kulaje ke maji a
deneje ulaje to kubbu. Ne ke baann
a ase kare deneje ke unnje ndude ta
bbel Lubba ddaje.
11 Kare ne-tɔju a, maji kare deneje
isije ddekeke ngaa ta dooje tar.

* **1:20** Kilade ddaka

12 Mare ddew dene ta kare tɔju ne
wase ɔn dɔ dingaw ang. Maji kare
dene utu tae.
13 Mba Adam a Lubba ddae dɔngɔr
bba goe te a ń-dda Ebe.
14 Adam a are Esu ere ang. A
dene a inya are Esu ere ngaa oso me
majang te.
15 A Lubba a kaji dene ddew kuju
ngonn te, toke noo mee te ke Lubba,
toke ń-ndiki dewje, toke ń-ngem rɔe
ngaa ń-dda rɔe ngaji.

3

Dewje ke aw ngemje Egilise

1 Tar neenn to tar ke tɔkɔrɔ. Toke
bbo mare dew ndiki ta ddee to nje-
kula le Lubba a, to kula ke maji nya
njaa a ń-ndiki ta dda.
2 Baann a, maji kare ń-to dew ke
tar to dɔe te ang, ń-to nje-dene ke
kara, ń-to dew ke ngem rɔe, ń-to dew
ke gere dɔ jia, ń-to dew ke dda ne
ke ddewe, dew ke gere ngem nje-
mbaje, dew ke gere ta tɔju ne.
3 Maji kare ń-to bbere le koto ang,
ń-to nje-kunda dew ang, ń-to dew ke
wul pee, ń-to dew ke ndiki kɔl ang,
ń-to dew ke ndiki nare nya ang.
4 Maji kare ń-to dew ke gere ta tɔju
ddew ke maji nje ke me key te laa,
ń-to dew ke dda are nganne ooje tae
ngaa bbeleje.
5 A bbo dew gere ta kɔn dɔ nje ke
me key te laa ang a, na ngem Egilise
toke baann wa?
6 Maji kare nje-kula le lubba to
dew ke oo mee te ke Jeju goe ew bba.
Baann ang a, na koo rɔe bo nya ngaa
Lubba a gange sariya dɔe te ddew
kara baa toke ń-gange sariya dɔ Esu
te.
7 Maji kare dewje ke toje to nje-
me-kunnje ang paje tar laa maji.
Baann bba na koso me bande te le
Esu kare ta rɔ-kul ddae ang.

Tar le diyakereje

8 Ddew kara baa, maji kare diyak-
ereje toje to dewje ke ulaje gel rɔde
naa te ang, dewje ke ndude joo ang,
ń-toje to nje-kayje koto nya ang, maji
kare ń-toje dewje ke aw sangeje ta
kinga nare-bukuru ang.
9 Maji kare ń-ngemje tar me-kunn
ke Lubba tee ne ke ddaka le ke keje
ke maji.
10 Maji kare ń-nade doo kete bba
ngaa goe te bbo mare tar to dɔde te
ang a, da kaseje ta ddaje kula le.
11 Maji kare dene njeeje kara ulaje
gel rɔde naa te ang, ń-toje to nje-
naneje ang, ń-ngemje rɔde. Ń-to
deneje ke toje gate gate ddew neje
te tɔyn.
12 Maji kare diyakereje le toje to
nje-deneje ke kara. Maji kare ń-
gereje ta tɔju ddew ke maji ngannde,
ke dewje tɔyn ke me key te lede.
13 Mba diyakereje ke aw ddaje
kula lede ke maje a kingaje piti ta
dewje te tɔyn ngaa da paje tar me-
kunn lede ke to ke dɔ Jeju te ke bbel
ang.

Ne-gere ke iya rɔe

14 Kare te ke maw m-dda ne make-
turu mari neenn, munda mem ta
kaw kingai mbɔr ang baa.
15 A bbo m-ddee ke tɔke ang a,
ndejeje ke mari neenn a kari ddew
kare e-gere ddew ke a nja ne horo
dewje te le Lubba. Dewje le Lubba
le to Egilise le Lubba ke Nje-kisi kem
baa. Nje-me-kunnje le toje to nje-
kuwaje tar ke tɔkɔrɔ kare ngeng.
16 Tɔkɔrɔ njaa, tar me-kunn ke iya
rɔe ngaa ń-tee ne ke ddaka le to ne
ke ngeng nya. Tare le toke be:
Kiriste unn da rɔ dew,
Ndil me-nda pa tar naji laa na ń-to
gate gate,
anjije ooeje,
dewje pa tar laa horo dewje te ke
toje to Jiipije ang,
dewje ke dɔ nange te unnje mede
are,
Lubba unne aw saa lo piti te laa
darâ.

4

Ne tɔyn ke Lubba dda maji to maji dɔrɔ

1 Ndil-me-nda pa tɔkɔrɔ na, ddutu
ndɔɔje a, mare dewje a kinyaje

ddew me-kunn mba naynje go ndilje te ke nje-ngemje ngaa da kunnje go ne-tɔju le umaje.
2 Dewjeenn le ndemje ddew wɔju dɔ tar le nje-ngemje. Nje-ngemje le ndil ne-gere lede oy toke mare le kake ke tebbe ke puru wae.
3 Nje-ngemje le tɔjuje ne na: taa-naa wase kusa mare ne-kusaje to kula ke maji ang. A Lubba dda ne-kusajeenn mba nje-me-kunnje ke gereje ne-tɔju ke tɔkɔrɔ. Maji kare dareje wooyo Lubba mban a dusaje.
4 Mba neje tɔyn ke Lubba dda maji to maji dɔrɔ. Ne ke ta mbete me te goto toke dew usa ke wooyo.
5 Mba tar le Lubba, ke duju Lubba leje ddaje are ne-kusa le tel ne-kusa ke maji kem Lubba te.

Nje-kula le Lubba ke tɔkɔrɔ

6 Toke e-tɔju neje ke m-pa mari neenn nje-me-kunnje a, a to nje-kula le Kiriste ke tɔkɔrɔ. Baann bba, a tɔju to e-to dew ke tar le Lubba ande ddew ne-tɔju te ke tɔkɔrɔ ke e-ndo ke rɔ-nel.
7 Maji kare e-mbete esu ngemje ke dewje aw ɔruje ke to dang ke ne-tɔju le nje-me-kunnje. E-sange ddew ta to gate gate kem Lubba te.
8 Ndam toke kayŉ-ngɔru to ne ke dda maji ke da-rɔ dew. A kunn rɔ kare Lubba to ne ke dda maji ke dew ddew neje te nya. Ddew kunn rɔ kare Lubba te, dew a kase kinga tebbe ke to ke ndɔ ke ndɔ.
9 Tar neenn to tar ke tɔkɔrɔ, maji kare dewje tɔyn taaje ngemje mede te ke maje.
10 Bbo jaw jooje ndoo wase jaw ŉ-ddaje ddɔ a, mba kake jundaje meje dɔ Lubba te ke Nje-kisi kem baa. Lubba ke to Nje-kaji dewje tɔyn, ke uta tɔyn ŉ-to Nje-kaji nje-koo-meteje.
11 Neenn a, maji kare unn ndu dɔe te ngaa e-tɔjude.
12 Maji kare dew dabbi mba kake e-to ngonn baa ang. A maji kare nje-koo-meteje ooije to ne-kɔju mare ddew tar te ke tai te, ddew kula ddai te, ddew ndiki te ke e-ndiki dewje, ddew mei te ke unn are Jeju, ke ddew rɔi te ke aw e-ngem ke maje.
13 E-tura maketuru nya are dewje lo mbɔŉ-naa te e-ngina ne ndɔ ddee lem. Arede ndeje ngaa e-tɔjude ne.
14 Lubba ari ne-kare baa. E-dda ngar ke ne-kare baa le ang. Lubba ari ne-kare baa le go tarje te ke nje-kilaje mber-tar le Lubba paje ngaa ansiyenje mbɔnje naa ilaje jide dɔi te.
15 Neenn a, maji kare unda mei dɔe te. Maji kare unn rɔi ila kula te lei. Yeenn bba dewje tɔyn a kooje to kula lei aw ke kete kete.
16 E-ngem rɔi ke maje, unda kemi dɔ ne-tɔju te lei. E-nayn ddewe te ke ndɔ tɔyn, mba bbo e-dda toke baann a, ei njaa a kaji rɔi ddem a kaji dewje ke aw ooje tar lei ddem.

5

Are ndeje nje-me-kunnje tɔyn

1 Maji kare e-ndeje dingaw ke bbuka toke le bɔije njaa bbo e-ndange ang. E-ndeje basanje toke le ngakɔinje.
2 Maji kare e-ndeje kɔdeneje toke le kɔinjedede. E-ndeje deneje ke naynje ke singade bbay ke me-nda kayn ddew kara baa toke ngakɔnani.

Tar wɔju dɔ dene-ndubbaje

3 E-wal dene-ndubbaje ke isije ke karede.
4 A bbo mare dene-ndubba ee ke nganne wase ngannkae a, dɔngɔr ne ke ta dda a to kare ŉ-tɔjuje kula me-kunn lede horo nujuje te ngaa ŉ-telje ke ne ke nje-kujudeje ngem ne de darede guku. Lubba ndiki ne ke baann nya.
5 Dene-ndubba ke isi ke kare baa ngaa nje kaa lo ke dɔe te goto, unda mee ke dɔ Lubba te. New ta dda rɔe to ndoo rɔ Lubba te ang, ŉ-duju ne ji Lubba te til, ke kare.
6 A dene-ndubba ke unn rɔe mba rɔ-nel ke nange neenn isi kem baa ddew da-rɔ te, a ddew ndil te noy mban.

7 Mare ne ke ta kare e-ndejede
wɔju dɔe mba kare tar to dɔde te ang
a neenn.
8 Toke mare nje-me-kunn aa lo ke
dɔ nje-nujuje te laa ang, uta tɔyn bbo
naa lo ke dɔ dewje te ke me key te
laa ang a, ninya me-kunn laa, ngaa
ń-maji ang nuta dew ke oo mee te
ang.
9 Dene-ndubba ke to nje-ngaw ke
kara ke bbale uta bbal dɔ-misan bba
ta e-dda ria horo mareje te.
10 Maji kare ria bbar wɔju dɔ
kula-ddaje ke maji: Maji kare ń-
to dew ke ngem nganne, dew ke
ngem nje-mbaje, nje-toko gɔl nje-
me-ndaje. Maji kare ń-to dew ke
aa dewje ke ne wungu oso dɔde te
oo. Maji kare ń-to dew ke dda mare
kulaje ke maji dang dang.
11 Maji kare e-dda ri dene-ndubba
ke nayn ke singae bbay horo mareje
te ang. Mba ndɔ ke bbo ke da-rɔ te
ddade a, da kinya go Jeju kiriste ta
taa ngaw.
12 Kula-dda ke baann tɔju to
dinyaje ndu ke dunnje dɔngɔr le.
13 Tɔ bbay, mba dingaje kula ta
dda ang le a, ń-ndoje ta kase lo ke
ta key ta key. Dɔe te, ń-telje to nje-
kundaje bula. Tar ke osode te ang
kara dilaje tade te baa baa. Tar ke
ase ta pa ang kara daw ń-paje.
14 Yeenn a, m-ndiki kare dene-
ndubbaje ke naynje ke singade bbay
taaje ngaw, maji kare dujuje ngan-
nje. Ń-tɔjuje ddew ke maji nje ke me
key te lede. Baann bba nje-baanji a
kingaje ddew ta nane ke je ang.
15 Mba mare dene-ndubbaje unnje
go Esu ngaa ń-ndemje ddew mban.
16 Toke mare dene ke oo mee te
ee ke dene-ndubbaje horo nujuje te
laa a, maji kare numade. Baann
bba dene-ndubbaje le a toje to ne-
koto ke aw ɔy Egilise ang. Baann
bba Egilise le a kinga ddew ta kuma
dene-ndubbaje ke isije ke karede.

Tar ke wɔju dɔ ansiyenje ke me kula te le Lubba

17 Ase kare ansiyenje ke tɔjuje
ddew ke maji ingaje kuka ke bo.
Ke uta tɔyn dede ke kula pa tar le
Lubba, ke kula ne-tɔju ɔyde nya.
18 Maketuru le Lubba pa na:
Mange ke aw mbɔyn jinga waa ke
to dɔ jin te kare kande gayn.
Maji kare e-tɔ tae ang. Make-
turu le pa bbay na:
Ase kare nje-kula inga kuka laa.
19 Toke mare dew unda tar dɔ mare
ansiyenje te a, aa lo te ang. E-ngina
ta mare dewje joo wase muta telje
undaje tar dɔe te bbay bba ta e-ndiki
te.
20 A bbo dew dda majang a, e-
ndange kem dewje te tɔyn. Baann
bba kese dewje a bbelje ta dda
majang.
21 M-duji nya kem Lubba te, ke
kem Jeju Kiriste te, ke kem anjije te
ke maji tɔyn kare e-dda ne ke turu
nduje ke munn mari. Ɔru kem dew
ang, e-dda ke dewje tɔyn ddew kara
baa.
22 Ila jii dɔ dew te kare dda kula le
Lubba ke ngɔru baa ang. Ula rɔi me
majang te le dew ang. Are mei nda
kayn nɔ Lubba te lei.
23 Maann dɔrɔ a ay ang. Maji kare
ay koto ke ria na ven ngaji mba wuri
ke aw toi, ke rɔ-to ke aw jɔki nya.
24 Majangje le mare dewje teeje
ke ddaka kem dewje te kete bba ń-
ngange sariya dɔe te. A manjangje
le mareje teeje ke ddaka kem dewje
te dɔ guku baa.
25 Ddew kara baa, kulaje ke maji
ke mare dew aw dda, kem dewje aw
ooje. Kulaje ke maji ke ń-dda ngaa
kem dewje ooje ang kara a nayn lo
kiyae te ang.

6

Tar ke wɔju dɔ bbereje

1 Maji kare bbereje tɔyn ooje ebbe-
dede to dewje ke aseje kare ń-
bbeljede. Yeenn a dda kare dewje
a kaseje ta taji ne-tɔje leje ang ddem
ri Lubba ang ddem.
2 Bbereje ke ebbedede toje to nje-
kometeje, maji kare ń-dabbejede
ang mba ebbedede le to toje to
ngakɔnde ke me Kiriste te ngaa

ebbedede le toje to dewje ke ndikide
nya a daw ɲ̂-ddaje kula ke de. Ne
ke maji kare e-tɔju dewje ngaa unn
ndu wɔju dɔe a neenn.

Ndeje wɔju dɔ nje-ne-tɔjuje ke ke dɔgɔle ang, ke bbo ne-kinga

Tar ndiki nare

Ne ke maji kare e-tɔju dewje ddem
unn ndu dɔe te ddem a neenn.
3 Bbo toke dew tɔju neje ke ke
dɔgɔle ang, ngaa nja ke turu ndu
tarje ke maji le Ebbejeje Jeju Krist
ang ddem, ke turu ndu ne-tɔju wɔju
dɔ bbel Lubba ang a,
4 ɲ̂-to dew ke oo rɔe bo ngaa gere
ne kara ang, ɲ̂-to dew ke rɔ-to mayn
tar ee rɔe te ngaa ɲ̂-to dew ke aw kɔl
wɔju dɔ mare tarje. Neje ke baann
aw ddee ke kunda-me ke naa, mayn
tar, ne-taji, koo naa ke kem ke maji
ang,
5 mayɲ̂-tar ke kɔen goto ngaa, tar
ke tɔkɔrɔ goto tade te. Dewje le ooje
bbel Lubba to gusu ne-kinga lede.
6 Tɔkɔrɔ, kunn me kare Lubba to
ne-kinga ke bo toke dew unda mee
ke dɔ ne te ke nee ne njaa.
7 Mba, ɲ̂-ddeeje ke ne kara dɔ
nange te ang, ddew kara baa ja telje
ke ne kara ang.
8 Yeenn a, toke jingaje ne-kusa ke
taje te, ke kubbu ke rɔje te a, yeenn
njaa ase.
9 A dewje ke ndikije ta ddee to
nje-ne-kingaje osoje me ne-kere te,
bbo neje ke maji ang dang dang
ddade are dosoje me bande te ngaa
dosoje me bbo neje te ke maji ang
dang dang ke aw tuju dewje ngaa aw
unda dewje ta yo te.
10 Mba bbo nare a to gel neje te ke
maji ang tɔyn. Mare dewje ke isije
ke bbo nare inyaje ddew ko-me-te
lede ddew ew. Yeenn a, dede njaa
ɲ̂-darje dɔde ne-wunguje te dang
dang.

E-dda ddɔ ke maji wɔju dɔ mei ke unn

11 A ei dew le Lubba, e-mbete ne-
jeenn ddew ew, ngaa e-sange ddew
ta to gate gate, ta bbel Lubba, ta
kuwa koo-mete kare ngeng, ta ndiki
ngamarije, ta tɔ wuri ngaa e-ddee to
dew ke wul pe ke dewje.
12 E-ngem me-kunn lei toke dew ke
aw dda ddɔ. Uwa tebbe ke ke ndɔ
ke ndɔ ke Lubba bbari ari dɔ ndɔ te
ke e-pa ke tai nɔ dewje te ke banya
banya to unn mei are Jeju kiriste.
13 Munn ndu neenn mari nɔ-gɔl
Lubba te ke are tebbe neje tɔyn
ddem nɔ-gɔl Jeju-Kiriste te ke pa tar-
naji ke tɔkɔrɔ nɔ-gɔl Pɔnse Pilate te.
14 E-ngem ndu le are ne-yerew ɔri
ang. Are tar to dɔi te ang ndereng
ndɔ tel le Ebbejeje Jeju-Kiriste.
15 Na tel ke ndɔ ke Lubba ɔju.
Lubba ke to nje-kare dewje isije ke
koko, ne ke nɔn dɔ neje tɔyn, ne ke
ɲ̂-to Mbay-dɔ-tɔku-mbayje, ke Ebbe-
dewje ke uta ebbe-dewje tɔyn.
16 Lubba ke nje-kisi ke ndɔ ke ndɔ,
nisi lo te ke ndoko ke dew tee te
ang. Dew kara ooe ang ddem, dew
kara ase ta kooe ang ddem. Maji
kare dewje waleje, ngaa maji kare
ɲ̂-to nje-singa-mɔngu ke to ke ndɔ ke
ndɔ. Amem.

Ndeje wɔju dɔ nje-ne-kingaje

17 Unn ndu are nje-ne-kingaje ke
bbokone neenn are dɔsuje gaji rɔde
baa ang. Maji kare dundaje mede
dɔ ne-kingaje te ang, mba to neje ke
a ndayje. A maji kare dundaje mede
dɔ Lubba te ke aw areje ne tɔyn toke
bo kare jumaje ne rɔje.
18 E-pa are ɲ̂-ddaje maji, ɲ̂-ddaje
kula ke maji nya, are dɔsuje ngar
ke me kara ngaa ɲ̂-kaynje debbe ne-
kingaje lede dewje.
19 Baann bba da mɔseje ne dam
lede ke kura ddem ngeng ddem mba
ndɔ ke bara, yeenn tɔ bba da kingaje
ne tebbe ke tɔkɔrɔ.
20 Timote, aa lo ke kula te ke
Lubba ari ta kare e-dda. E-mbete
bulaje ke baa baa ke aw tila kem tar
le Lubba. Nejeenn le inje ddew ne-
gere te ke dewje ooje to ne-gere ke
tɔkɔrɔ.
21 Mare dewje ke njaje go ne-
gereje te ke baann le, osoje ddew

me-kunn lede. Maji kare me-maji le
Lubba nayn kese!

Joo le maketuru ke Pɔl dda are Timote
2 Timote
2Ti
Tar dɔ maketuru te le Timote

Joo le maketuru ke Pɔl ula ne are Timote pa tar dɔ dɔbɔyn nduje te ke Pɔl unn. Pɔl ee key kula te (2.9), dewje nya tuseje inyaeje, ŉ-gere to mbɔr ang a na koy (4.6). Ń-pa dɔbɔn tar laa nare Timote, nje-buwa kula laa ke ŉ-ndike to ngonne.

Maketuru neenn pa tar dɔ kisi te le Pɔl dɔ nange te: tar kula laa ke to nje-kayn kula, tar ne-tɔju laa, tar ndoo ke noo ddew kula te wɔju dɔ Tar ke maji. Nje-dda maketuru neenn are ndejeje Timote. Nula dingaw me Timote te kare ne njaa kara noo ndoo mba Kiriste bba (2.1-3). Goe te a, nunn ndu nare Timote ta kare ŉ-pa tar le Lubba ke dɔgɔle.

Tar lapiya le Pɔl

1 Ema Pɔl ke m-to nje-kayn-kula le Jeju Kiriste mba Lubba njaa ndiki te, ngaa bbarem kare mila mber-tar tebbe ke nunn ndue ta kare dewje ddew te le Jeju Kiriste,

2 M-dda maketuru neenn mari ei ngonnum Timote ke m-ndikii nya. Maji kare Lubba ke Bɔ, de ke Jeju Kiriste ke to Ebbejeje ŉ-ddaje sei me-maji, dooje kem-to-ndoo lei ngaa darije me-wul-lɔm.

Tar wooyo le Pɔl

3 Mare wooyo nya Lubba ke maw m-dda saa ke keje ke maji tɔyn turu kamjedede te til, ke kare. Kare tɔyn ke maw m-duju Lubba a, maw m-pa saa tar wɔju dɔi.

4 Meje dɔ nɔn te ke e-nɔn a, mee ke bbo nya ta tel kooi, baann bba ma kisi ke koko.

5 Maw mole mem dɔ mei te ke unn toke tɔkɔrɔ. Me-kunn le Loyise ke to kaije ke dene, ke kɔinje Enise ke dunnje kete. Meje toke ei njaa kara unn mei toke baann tɔ.

Pɔl ndeje Timote kare dda rɔ-kul ang

6 Yeenn le bba maw mole mei ta kare are ne-kare baa ke Lubba ari go jim te ke mila dɔi te nayn ke singa ke ndɔ tɔyn.

7 Mba Ndil ke dda are ŉ-bbel a Lubba areje ang. A Ndil le to Ndil ke areje singa, dda are ŉ-ndikije ngamarejeje ngaa dda are ŉ-gere dɔjije.

8 E-dda rɔ-kul ta pa tar-naji le Ebbe-dewje kare dewje ang ddem e-dda rɔ-kul lem, ema ke dilam key-kula te wɔju dɔe ang. A oo sem ndoo wɔju dɔ Tar ke maji ddew singa te ke Lubba areje.

9 Lubba ke ajije njaa bbarje kare ŉ-ddeeje to dewje laa. Wɔju dɔ kula ke maji ke ŉ-ddaje bba ŉ-bbar ne je ang. A ŉ-bbarje wɔju dɔ ne ke ŉ-mɔse ta dda ddem wɔju dɔ me-maji laa ddem.

10 Ń-tɔju me-maji laa le bbasine ddew te le Nje-kajije Jeju Kiriste ke ddee. Jeju njaa guru singa yo ngaa ŉ-tɔju tebbe ke to ke ndɔ ke ndɔ ke ddaka ddew te le Tar ke maji.

11 Mba yeenn bba Lubba unnum to nje-ne-tɔju ddem, to nje-kayn-kula ddem kare mila mber Tar ke maji le.

12 Gele ke neenn le bba maw moo ne ndoo. A rɔ-kule ddam ang, mba m-gere dew ke munn mem mare le ke maje, ngaa m-gere ke maje to nee ke singa ta ngem ne ke ninya me jim te ndereng ddutu ndɔ a kase.

13 E-nja turu ndu te ke tɔkɔrɔ ke m-pa mari ddew me-kunn te, ddew ndiki te ke e-ndikije naa ddew te le Jeju Kiriste.

14 E-ngem ne-tɔju ke maji ke ŉ-tɔji ddew singa te le Ndil-me-nda ke isi meje te.

15 E-gere maji to dewje tɔyn ke nange te ke Aji tusumje inyamje. Pijel de ke Emojenn deeje horode te.

16 Maji kare Ebbe-dewje oo kem-to-ndoo le nje ke key le Onejipɔr,

mba ń-dda nare minga singa ke ndɔ
tɔyn ngaa ń-dda rɔ-kul wɔju dɔ kila
ke dilam key-kula te ang.
17 Kake ń-tee bbe te ke Rɔm be a,
ń-sangem ke ngɔru ningam.
18 Maji kare Ebbe-dewje oo kem-
to-ndoo laa ndɔ te ke Ebbe-dewje a
gange sariya. E-gere neje ke maji
tɔyn ke ń-dda sem bbe te ke Epeje
ke maje.

2

Nje-ddɔ le Jeju Kiriste ke tɔkɔrɔ

1 Ei ngonnum, maji kare inga
singa ddew me-maji te ke Lubba dda
ke je ddew te le Jeju Kiriste.
2 Tar ke tee tam te kem nje-tar-
najije te ke banya banya le, e-pa are
nje-me-kunnje ke unda mei dɔde te
kare dede njaa kara daseje ta pa
kare mare dewje ke kete tɔ.
3 Oo sem ndoo toke le nje-ddɔ le
Jeju Kiriste ke tɔkɔrɔ.
4 Dew ke unn rɔe to nje-ddɔ ngaa
ndiki ta dda kare rɔ dew ke ɔn dɔe
neele a, aa lo ke neje te le siwilje ang
ngaa.
5 Ddew kara baa, dewje ke aw
taje naa ddew mare neje te toke le
kayń-ngɔru, dew ke ayn ngɔru le ke
ddewe bba a kinga kuka laa.
6 Nje-ndɔɔ ke oo ndoo ddew kula
ndɔɔ te laa njaa a kinga ko-ndɔɔ laa
le dɔngɔr bba kese dewje a kingaje.
7 Maji kare e-gere me tar ke maw
m-pa neenn, mba Ebbe-dewje a dda
kare e-gere kande tarje le tɔyn.
8 Ole mei dɔ Jeju Kiriste te ke
Lubba are nin horo nje-yoje te. Ń-
to dew ke gel Dabbiti te ddew kara
baa toke Tar ke maji ke maw mila
mbere le pa.
9 Wɔju dɔ Tar ke maji le a moo ne
ndoo ndereng ń-tɔm dilam key-kula
te toke le nje-ne-dda ke maji ang. A
tar le Lubba a ń-tɔ ang.
10 Mba yeenn bba maw m-tɔ wu-
rum neje te tɔyn wɔju dɔ dewje ke
Lubba mberede, mba kare dede njaa
kara dingaje kaji ke Jeju Kiriste aw
are dewje. Baann bba da kingaje piti
ke a to ke ndɔ ke ndɔ.
11 Tar neenn to tar ke tɔkɔrɔ:
Toke joyje saa kara baa a,
ja kisi ke tebbe saa kara baa tɔ.
12 Toke juwaje jare ngeng a,
ja kɔnje tɔku-mbay saa.
Toke ń-mbeteje a,
ne njaa kara na mbeteje tɔ.
13 Toke ń-toje gate gate saa ke ndɔ
tɔyn ang a,
ne ń-to gate gate ke je ke ndɔ tɔyn,
mba na kase ta tel mbete tar ke tee
tae te ang.

Ndeje wɔju dɔ nje ke aw turuje tar le Lubba

14 Ole me dewje dɔ neje teenn
tɔyn. E-dujude kem Lubba te kare
ń-mbeteje ta kɔl naa wɔju dɔ mare
tarje. Kɔl le dda mare ne kara are
dew ang, kɔl le aw tuju dewje ke aw
tukaje mbide aw ooje.
15 Maji kare Lubba ooi to dew ke
uwa are ngeng me ne-kereje te, maji
kare e-to dew ke dda kula laa ke rɔ-
kul ang, a e-to dew ke aw tɔju tar ke
tɔkɔrɔ ke ddewe.
16 E-mbete ta kunda bula ke baa,
mba dewje ke aw undaje bula baa
le aw inyaje Lubba jann jann.
17 Tar pa lede to ddew kara baa
toke ngɔ-bayn ke usa dew ngaa aw
ke kete kete. Imene de ke Pilete ń-
toje toke baann.
18 Dinyaje tar ke tɔkɔrɔ. Ń-paje
na dewje ke oyje inje mban ngaa ń-
turuje me-kunn le mare dewje ddew
tar te neenn le.
19 A gɔl key ke Lubba unda nangê
to ke lo toe. Tar ke ń-dda gɔl key te le
na: «Ebbe-dewje gere nje ke toje to
dewje laa», ngaa «Maji kare dew ke
bbar ri Ebbe-dewje mban a, mbete
majang.»
20 Jo ke ń-dda ke ande, ke nare
dɔrɔ a to me tɔke key te ang. Jo ke
ń-dda ke kake, ke anji to me key te
le tɔ. Mare joje to mba ndɔ kusu, a
keseje to mba dda ne kula ke baa.
21 Dew ke inya ne-ddaje ke maji
ang ke m-pa tare neenn a, na to jo ke
daw ngem mba ndɔ kusu, da kundae

dang mba kula le Lubba. Ebbe-
dewje a kunne mba dda ne kula,
na to ngɔsi mba dda kulaje tɔyn ke
maji.
22 Ayn neje ke maji ang ke aw nel
basanje. E-sange ddew ta to gate
gate, uwa me-kunn lei are ngeng, e-
ndiki dewje, are me-wul-lɔm to hori
te ke dewje ke aw dujuje Ebbe-dewje
ke me-nda.
23 A e-mbete mayñ-tar ke baa, ke
mayñ-tar mbe. E-gere to mayñ-tar
ke baann aw uju kɔl.
24 Maji kare nje-kula le Ebbe-
dewje kɔl ke dew ang. A maji kare
dewje tɔyn ndikeje, maji kare nase
ta tɔju ne ngaa daw ñ-pa saa a, ñ-tɔ
wure.
25 Maji kare ñ-tɔju ddew dewje ke
aw maynje saa tar ke gɔsu ke wul pe.
A du ang Lubba a dda kare ñ-turuje
ddew lede mba gere tar ke tɔkɔrɔ.
26 Da telje kingaje keje ke maji
guku ngaa, da teeje me bande te le
Esu ke uwade are daw ñ-ddaje ne ke
mee ndiki.

3

Ddutu ndɔ

1 Maji kare e-gere ne neenn ke
maje: ddutu ndɔ a, lo a ngeng.
2 Yeenn a, dewje a toje to nje-
ne-ndikije, da ndikije nare nya, da
boroje ngaa da kooje rɔde bo, da
tajije ri Lubba, da ddaje dɔ-ngeng ke
nje-kujujede, da gereje go maji ke ñ-
dda ke de ang, da bbelje ne le Lubba
ang,
3 mede a ketere, da kooje kem-to-
ndoo le dew ang, da tujuje ri dewje,
da ddaje ne ke dɔgɔle ang, da keeje
ke bbo dda dew maji ang, da toje to
nje-baanji le nje-ne-ddaje ke maji,
4 da toje to nje-teeje ke gel dewje,
da ddaje singa ke dewje, koo-rɔ-bo
a dda kare dooje lo ang, rɔ-nel ke
nangê neenn a da ndikije bbo da
ndikije Lubba ang,
5 da ddaje rɔde to nje-bbelje
Lubba, a da mbeteje singa-mɔngu ke
dew inga ddew bbel Lubba te. Maji
kare e-turu girii are dewjeenn le tɔ.
6 Mareje horode te aw andeje me
keyje te ngaa aw ereje deneje ke keje
lede ngaji baa ungude me bande te
lede. Deneje le toje to nje-ne-ddaje
ke maji ang ngaa bbo neje ke maji
ang dang dang to mede te.
7 Deneje le aw ndoje ne ke ndɔ
tɔyn, a ddew ke da kaseje ta gere ne
tar ke tɔkɔrɔ goto.
8 Lew Janese de ke Jamberese ñ-
taje naa ke Moyije, ddew kara baa
dewje neenn aw mbeteje tar ke
tɔkɔrɔ toke baann tɔ. Ñ-toje to
dewje ke keje lede tuju ngaa me-
kunn lede to ne kara ang.
9 A da kawje ddew ew ang, mba
dewje tɔyn a gereje woy lede toke
lew dewje gereje woy le Janese de
ke Jamberese.
10 A ei oo ne-tɔju ke m-tɔju, oo
pa-nja ke m-nja, e-gere neje ke mee
ke bbo ta dda, oo me-kunn lem ke
munn, kore wur ke more wurum,
oo ndiki ke m-ndiki dewje, ngaa oo
kuwa ke muwa mare ngeng.
11 Oo dda ke ñ-ddam, oo ndoo
ke moo bbe te ke Antiyose, bbe te
ke Ikoniyɔm, ke bbe te ke Listere.
Dda ke doso ñ-ddam. A Ebbe-dewje
ɔrum me neje teenn tɔyn.
12 Dewje ke ndikije ta nja gate gate
ddew te le Jeju Kiriste a, da ddade.
13 A dewje ke mede maji ang, ke
dewje ke toje to nje-kuwaje lo le
dewje taaje, da ddaje majang ke kete
kete, da kereje dewje ngaa dede njaa
kara da kerede tɔ.
14 Ei, maji kare ne ke ñ-tɔji ngaa oo
a, to tɔkɔrɔ bba e-ndiki te le uwa are
ngeng, mba e-gere dewje ke tɔjije ne
le ke maje.
15 Kare ke e-nayn ngonn bbay
njaa e-gere Maketuru ke Maji tɔyn.
Maketuru le ee ke singa mba tɔji
kem-kare. Kem-kare le a kaw sei
kare inga kaji ke Jeju Kiriste aw are
dewje ke unnje mede areje.
16 Tar tɔyn ke ñ-dda Maketuru te
le in rɔ Lubba te, ngaa Maketuru
le to mba tɔju tar ke tɔkɔrɔ dewje,
mba kare dew gere majang laa, mba
mɔse pa-nja le dew kare to ke danna,

mba tɔju ddew ke gate gate dew.
17 Baann bba kare dew le Lubba
ubba singa ke maje, kare ñ-mɔse rɔe
ke maje mba dda ne kulaje tɔyn ke
maji.

4

Ila mber-tar le Lubba are dewje

1 Maw m-duji kem Lubba te, ke
kem Jeju Kiriste te ke a gange sariya
dɔ dewje te ke isije kem baa, ke dɔ
dewje te ke oyje. Maw m-duji ke ri
Kiriste ke a tel ddee, ke ri tɔku-mbay
laa ke na kɔn,
2 ta kare ila mber tar le Lubba,
e-tel dɔe te ke kare tɔyn, ke kare
ke maji ddem ke kare ke maji
ang ddem. Maji kare e-tɔjude ma-
jang lede, e-ndangede, e-tɔ wuri e-
ndejede ngaa ee ke bbo ne-tɔju.
3 Mba mare kare aw ddee, kare
teenn le ne-tɔju ke maji tɔyn a nel
dewje ang ngaa. A da kaaje lo ke
bbo ke da-rɔde te, bbo koo tar ke
mede ndiki ta koo a ddade ke ndɔ
tɔyn ngaa da bbarje nje-ne-tɔjuje ke
dɔ naa te dɔ naa te.
4 Da kutu mbide kare tar ke tɔkɔrɔ
ngaa da tukaje mbide ta koo ne esuje
ke lew ke to tar ke tɔkɔrɔ ang.
5 A ei, maji kare e-gere dɔ-jii
ddew neje te tɔyn, e-tɔ wuri me ne-
wunguje te, ila mber Tar ke maji. E-
dda kula le Lubba ke maje.

Pɔl ndeje Timote kete bba ta koy

6 Ema, dunnum to ne ke dunn ta
polo ne ne ngaa kare koy lem ase
mban.
7 M-dda ddɔ ke maji, mayn ngɔru
m-tee mban, m-ngem me-kunn lem.
8 Bbasine Lubba ngem ejɔkudɔ
wɔju dɔm, ejɔkudɔ ke to wɔju dɔ
dewje ke gate gate. Ebbe-dewje ke
to nje-gange sariya ke gate gate a
karem ejɔkudɔ le ndɔ gange sariya
te. Na karem ke karem baa ang, na
kare dewje tɔyn ke aw ngebbeje ndɔ
ddee laa tɔ.

Dɔ bɔyn tar le Pɔl

9 E-dda gan e-ddee ingam ke
ngɔru.
10 Mba Demase tusum inyam wɔju
dɔ bbo neje ke nangê ke bbokone
neenn. Naw bbe te ke Tesalonike.
Keresanse aw nange te ke Galasi
ngaa Tite aw nange te ke Dalmasi.
11 Luku ke kare baa a nayn sem. E-
ddee ke Marke jii te, mba ñ-to dew
ke ta kulae kare dda kula le Lubba.
12 Mula Tisike bbe te ke Epeje.
13 Bbo a ta ddee a, e-ddee ke kubbu
kul ke minya rɔ Karpusu te bbe te ke
Torowase. E-ddee ke maketuruje tɔ,
uta tɔyn maketuru ke ñ-dda endaar
te.
14 Alekejandre ke to nje-kɔru
ddam maji ang nya. Ebbe-dewje a
tel ke kuka laa kare ase kula-ddaje
laa.
15 Ei kara aa rɔi rɔe te, mba ñ-
mbete tarje leje ke ñ-pa ke me-kara.
16 Dɔngɔr tar-naji ke mɔru dɔm
te ndɔ sariya te, dew kara umam
ang. Dede tɔyn ñ-tusumje dinyamje.
Maji kare Lubba aa lo ke ne te ke ñ-
ddajeenn ang.
17 A Ebbe-dewje njaa umam ngaa
arem singa, mba kare mila mber-
tar laa nya mare dewje ngaa ta kare
dewje ke toje to Jiipije ang kara tar
laa oso mbide te tɔ. Ngaa nɔrum ta
tebeyn te.
18 Ebbe-dewje a kɔrum ta neje te
ke maji ang tɔyn ngaa na kajim kare
mande me bbe-kɔn te laa darâ. Maji
kare piti to laa bbal ke bbal. Amem.

Tar lapiya le Pɔl

19 E-dda lapiya Pirisika de ke Aki-
lase arem, e-dda lapiya nje ke key le
Onejipɔr arem tɔ.
20 Erasete nayn bbe te ke Korente.
Minya Toropim ke rɔ-to bbe te ke
Mile.
21 E-dda gan e-ddee kete bba kare
neyn kul tee. Ebul, ke Pudenn,
ke Linn, ke Kolodiya, ke ngakɔnjeje
tɔyn ddaije lapiya.
22 Maji kare Ebbe-dewje ngemi!
Maji kare Ebbe-dewje dda ke se me-
maji! Amem.

Maketuru ke Pɔl dda are Tite

Tite mt3 Tt

Tar dɔ maketuru te le Tite

Tite to nje-me kunn ke to Jiipi ang. Ń-to kara le nje-buwa-njaje le Pɔl ngaa ń-dda kula nya mba tel kungu dewje bbe te Korente ke nje-kayn-kulaje naa te. Tite ee dɔ dere ba te Kerete kare te ke Pɔl dda maketuru neenn are. Naw numa nje-me-kunnje ke lo teenn kare ń-mɔseje gɔl kulaje lede ke maje.

Pɔl ole me Tite dɔ pa-nja te le dewje ke dɔ Egilisi te. Naw nare ndeje Tite wɔju dɔ kisi te laa ke nje-me-kunnje kara kara : dewje ke tɔku, deneje ke nayn mande bbay, basanje, ke bbereje (2.1-15). Jeju Kiriste are tebbe laa mba kaji dewje me majang te tɔyn (2.14). Pa-nja ke siki ke ase kare nje-me-kunnje njaje le ar dɔ tar te neenn le.

Kare te ke Pɔl dda maketuru are Timote, ke Tite le, nje-me-kunnje ejeje to Jeju a tel ddee njange neenn ang bbay. Maji kare e-sangeje ddew ta kare pa-nja lede to ke maje ke lew.

Tar lapiya le Pɔl

1 Ema Pɔl, m-to nje-kula le Lubba ddem nje-kayn-kula le Jeju Kiriste ddem. Lubba unnum to nje-dda kare dewje ke Lubba mberede un-nje mede ngaa kare ń-gereje tar ke tɔkɔrɔ bba ta ń-ngemje rɔde mba Lubba.

2 Yeenn bba da kundaje mede to dingaje tebbe ke ke ndɔ ke ndɔ. Lubba ke ere ngem ndɔ kara ang unn ndue lew baa ta kareje tebbe ke ke ndɔ ke ndɔ le.

3 Kare ase a, Lubba tee ke tar laa le ke ddaka ddew tar te ke ń-pa narem. Lubba ke nje-kajije le inya tar le me jim te ngaa nunn ndu narem ta kare mila mber-tar le.

4 Mula ke maketuru neenn mari, ei Tite ke e-to ngonnum ke tɔkɔrɔ ddew me-kunn te ke mbɔnje. Maji kare Lubba ke Bɔ, ke Nje-kajije Jeju Kiriste ddaje sei me-maji ngaa dareje mei wul lɔm.

Tar le dewje ke dɔ Egilisi te

5 Minyai dɔ dere maann te, bbe te ke Kerete kare e-mɔse gɔl neje ke nayn bbay e-tunga ngaa ta kare unda ansiyenje me bbeje te kara kara toke m-pa mari.

6 Maji kare ansiyenje to dew ke tar to dɔe te kara ang, ń-to nje-dene ke kara, maji kare nganne unnje mede ngaa dewje undaje tar dɔde te wɔju dɔ pa-nja lede wase dɔ-ngeng lede ang.

7 Dew ke dɔ Egilisi te to nje-ngem ne le Lubba are maji kare tar to dɔe te kara ang. Maji kare noo rɔe bo ang, ń-to nje-wungu ang, ń-to bbere le koto ang, ń-to nje-kunda dew ang, maji kare bbo kinga nare hɔy hɔy baa ddae ang.

8 A maji kare ń-gere ta ngem nje-mbaje ngaa keje dda ne ke maji dɔrɔ a to mee te. Maji kare ń-to dew ke gere dɔ jia, ń-to gate gate, ń-to dew ke ndiki ne-yerew ang ngaa ń-gere ta tɔ bbo ke da-rɔ te.

9 Maji kare nuwa tar ke tɔkɔrɔ ke to ddew kara baa ke ne ke ń-tɔje le nare ngeng. Yeenn bba na kase kɔsu kutu dewje ke kete ddew ne-tɔju te ke maji tɔyn ngaa na kase tɔju dewje ke aw maynje saa tar ne ke ulade naa te.

Tar ne-tɔju ke ke dɔgɔle ang

10 Tɔkɔrɔ nje-dɔ-ngengje, nje-kundaje bula baa, ke nje-kereje dewje banyaje nya, uta tɔyn, ń-banyaje nya horo Jiipije te ke ooje mede te.

11 Maji kare uwa tade, mba daw ń-tujuje keje le dewje tɔyn ke eeje me nujuje te kara kara. Daw ń-tɔjuje ne ke ase kare dew tɔju ang mba kinga ne nare hɔy hɔy baa.

12 Mare kara horode te ke to nje-kila mber-tar lede pa na: « Nje ke dɔ dere maann te ke Kerete to nje-ngemje lew baa, ń-toje to daje

ke ddaje dingaw nya, ń-toje to nje-dabbeje, keje ne-kusa dɔrɔ a to dɔde te.»
13 Tar laa le to tar ke tɔkɔrɔ njaa. Yeenn a, maji kare e-ndagede ke singa, mba kare me-kunn lede to gate gate.
14 E-ndangede are daaje lo ke tar ngemje te ke lew ke Jiipije aw turaje ang ddem, daaje lo ke nduje te le dewje ke turuje giride are tar ke tɔkɔrɔ ang ddem.
15 Ne tɔyn to maji wɔju dɔ dewje ke mede nda kayn. A dewje ke ne-yerew to mede te ngaa mbeteje ta kunn mede, ne kara to maji wɔju dɔde ang, mba ne-yerew tuju ne-gere lede ddem keje lede ddem.
16 Ń-paje na ń-gereje Lubba, a kula ddade tɔju to ń-gereje Lubba ang. Ń-majije ang, ń-toje to nje-dɔ-ngengje, daseje ta dda kula ke maji kara ang.

2

Ndeje wɔju dɔ bbukaje

1 A ei Tite, maji kare e-tɔju ne ke to ddew kara baa ke ne-tɔju ke maji tɔyn.
2 E-pa are bbukaje ngemje rɔde, ń-ddaje dare dewje bbeelde ngaa dare keje lede to ke maje. Are darje dɔ me-kunn te lede ke tɔkɔrɔ, are ń-ndikije naa ngaa duwaje dare ngeng.
3 Ddew kara baa, e-pa are deneje ke tɔku ngemje pa-nja lede to dewje ke unnje rɔde dang mba dda kula le Lubba. Maji kare ń-toje to nje-naneje ang ddem ń-toje to bbereje le koto ang ddem. Maji kare ne ke maji a ń-tɔjuje.
4 Maji kare ń-tɔjuje deneje ke naynje mande bbay dare ń-ndikije ngawdede, ke ngannde,
5 dare keje lede to ke maje, ń-ngemje rɔde, ń-ddaje kula ngaw lede, dare mede maji ngaa dooje ta ngawdede. Baann bba dewje a paje Tar ke maji ang dɔ tar te le Lubba ang.

Ndeje wɔju dɔ basanje

6 Ddew kara baa e-ndeje basanje are keje lede to ke maje
7 me neje te tɔyn. Ei njaa kara maji kare e-to ne-kɔju mare ddew kula ddai te ke maji. E-tɔju ne ke dɔgɔle ddem, e-ndam ne ang ddem.
8 Maji kare tar-pa lei to ke ddewe bba kare dew ase mayn sei tar le ang. Baann bba kare rɔ-kul dda nje-baanji lei mba dingaje mare ne ke maji ang ten ta pa dɔje te ang.
9 Maji kare e-pa are bbereje ooje ta ebbedede me neje te tɔyn. Maji kare ń-sangeje ddew mba maji kem ebbedede te, ń-maynje ke de tar ang,
10 ngaa ń-bbokoje mare ne lede ang. Maji kare ń-toje gate gate kem ebbedede te ke ndɔ tɔyn. Baann bba da dda kare dewje bbeelje ne-tɔju le Lubba ke to Nje-kajije.
11 Mba Lubba tɔju me-maji laa ke to ddew ke dewje tɔyn aseje ta kingaje ne kaji.
12 Me-maji laa le tɔjuje kare jinyaje pa-nja leje ke maji ang, ke bbo neje ke nangê neenn, mba kare pa-nja leje to ke dɔgɔle ddem to ke danna ngaa to gate gate ddem nɔ Lubba te.
13 N-ddaje toke baann ta ngina ne ndɔ kisi ke koko leje ke jundaje meje dɔe te. To ndɔ ke tɔku Lubba leje ke to Nje-kajije Jeju Kiriste a ddee ke ndoko laa.
14 Nunn rɔe njaa nare yo wɔju dɔje mba kɔruje me majang te ngaa ta toko yerew leje kare ń-toje to dewje laa njaa ddem, kare ń-toje to dewje ke eeje ke bbo nya mba dda kulaje ke maji ddem.
15 Maji kare e-pa tar toke baann, are ndeje ngaa e-ndange ne ke singa. E-dda are dew kara dabbi ang.

3

Pa-nja le nje-me-kunnje

1 Ole me nje-me-kunnje tɔyn are ń-bbeel tɔku-mbayje, ke nje-kɔn bbeje. Maji kare dooje tade ta ń-toje ngɔsi mba dda ne tɔyn ke maji.
2 Maji kare ń-tajije dew ang, ń-toje to nje-ddɔje ke dew ang, maji kare

ń-toje to nje-me-majije. Maji kare ń-toje to dewje ke wul pee ke dewje tɔyn ke ndɔ tɔyn.

3 Mba jeje njaa kara lew ń-toje to mbeje, ń-toje to nje-kalje ta, ń-ndeemje ddew, bbo neje ke maji ang, ke rɔ-neel dang dang uta dɔje. Panja leje maji ang ngaa me ddaje, dewje mbetejeje ngaa ń-mbeteje naa tɔ.

4 A kare ke Lubba ke to Nje-kajije tɔju me-maji laa, ke ndiki ke ń-ndiki dewje a,

5 najije. Najije wɔju dɔ ne ke gate gate ke ń-ddaje ang. A najije mba noo kem-to-ndoo leje nare ń-ddee to dewje ke siki ddew toko ke ń-tokoje ddem ddew te le Ndil-me-nda ddem.

6 Lubba are Ndil le ddee dɔje te ke me-kara ddew te le Jeju-Kiriste ke to Nje-kajije.

7 Yeenn a, ddew me-maji te laa le ń-dda nare ń-ddeeje gate gate keme te ngaa kare jingaje tebbe ke ke ndɔ ke ndɔ ke jundaje meje dɔe te le.

8 Tar neenn to tar ke ase kare dew unda mee dɔe te. M-ndiki ta kare ar dɔe te nya, mba kare dewje tɔyn ke undaje mede dɔ Lubba te unnje rɔde mba dda kulaje ke maji uta. Yeenn to ne ke kura ngaa aw dda maji ke dewje.

9 A e-mbete kuru gel neje ke baa baa, gel kajeje, ke mayn naa tarje ke baa, ke koo ta naa ang wɔju dɔ ndu: to neje ke dda maji ke dew ang ddem to neje ke baa ddem.

10 E-ndɔru mbi dew ke aw tin nje-me-kunnje gɔl kara, gɔl joo, a bbo goe te a, ilae ddaka.

11 E-gere to dew ke baann ndeem ddew. Ne njaa naw ń-gange sariya dɔ rɔe te ddew majang te ke ń-nayn ddewe te naw ń-dda.

Dɔbɔyn tar le Pɔl

12 Bbo mula Aretemase wase Tisike rɔi te a, e-dda gan e-ddee ingam bbe te ke Nikopolisi, mba lo ke m-ndiki ta kaw kisi te dɔ neyn kul te ann.

13 Unda mei ta kuma Jenase ke to nje-gere ndu nya, de ke Apolose lo-kaw te lede are mare ne dude ang.

14 Maji kare kese nje-me-kunnje kara unnje rɔde tɔyn ddaje kulaje ke maji. Yeenn bba da kingaje neje ke mede ndiki ta kinga njange baa ngaa da toje to dewje ke kari baa ang.

15 Dewje tɔyn ke eeje sem neenn ddaije lapiya. E-dda lapiya nje ke ndikijeje ke toje to nje-me-kunnje tɔ areje.

Maji kare Lubba dda me-maji kese tɔyn!

Maketuru neje ke ddutu ndɔ te
Ddutu ndɔ
Ddn

Kunn-kutu tar

1 Maketuru neenn pa tar dɔ neje te ke Lubba are Jeju-Kiriste tɔju Jan, kare ń-tɔju nje-kulaje laa, kare ń-gereje ne ke nayn ngɔsi baa ta ddee. Kiriste ula anji laa are nje-kula laa Jan kare tɔje nejeenn le kare ń-gere.

2 Jan pa tar-naji neje tɔyn ke noo le. Ń-pa na, ne ke noo le to tar le Lubba njaa a Jeju-Kiriste tee ne ke ddaka.

3 Rɔ-neel to le dew ke tura maketuru neenn. Rɔ-neel to le dewje ke ooje tarje ke Lubba tee ne ke ddaka neenn, ngaa ngemje tarje ke ń-dda maketuru te le. Mba kare ke nejeenn le a teeje ne le nayn ngɔsi.

Jan ula ke lapiya are Egilisije ke Aji siri

4 Ema Jan, mula ke maketuru neenn mare dewje ke Egilisije te siri ke nange te ke Aji.

Maji kare Lubba ke to bbokone neenn, ke ń-to lew baa, ngaa naw ddee, ń-dda ke se me-maji, ngaa narese me-wul-lɔm. Maji kare ndilje ke siri ke arje nɔ ngende-mbay te laa ddaje ke se toke baann.

5 Maji kare Jeju-Kiriste ke to nje tar-naji ke gate gate, ne ke ń-to dɔngɔr dew ke ndol horo dewje te ke oy ddem, ń-to mbay dɔ mbayje te ke nangê neenn ddem, ń-dda ke se me-maji, ngaa narese me wul-lɔm tɔ.

Ń-ndikije ngaa nɔruje me majangje te leje ddew mese te.

6 Ń-ddaje to dewje ke ne a ń-to tɔku-mbay lede ddem, toje to nje-poloje Bɔeje Lubba ddem. Maji kare piti, ke singa-mɔngu to laa, bbal ke bbal. Amem.

7 Ooje, naw ń-ddee me mum te!
Dewje tɔyn a kooeje.
Nje ke ɔseje ke ninga njaa kara a kooeje tɔ.
Gel-dewje tɔyn a nɔnje wɔju dɔe.
A to toke baann njaa! Amem.

8 Ebbe-dewje Lubba pa na: «M-to Alpa ke Omega.
M-to ne ke ń-to bbokone, ne ke ń-to lew, ke ne ke naw ń-ddee.
M-to nje-singa-mɔngu.»

Jan oo Kiriste me piti te laa

9 Ema ngokɔnse Jan, moo ndoo ke se kara baa. Je ke se tɔyn n-ddee to dewje ke me Bbe-kɔn te le Jeju ngaa jaw juwa jare ngeng ddew te laa. Duwam dulam dɔ dere-ba te ke ria na Patemoso wɔju dɔ tar le Lubba ke mila mbere ddem, wɔju dɔ tar-naji le Jeju ke maw m-pa ddem.

10 Ke ndɔ le Ebbe-dewje, Ndil-me-nda uwam a, moo mare ndu bbar ke singa gom te guku. Ndu le bbar toke le tebbe ke dew aw to.

11 Ndu le pa na: «Ne ke aw oo neeenn, e-dda maketuru te ta ula ne are Egilisije ke siri neenn: Ula ne are Egilisi ke Epeje, Isimirni, Pergam, Tiyatir, Sarde, Piladelpi, ke Lawodise.»

12 M-turu rɔm ta koo dew ke aw pa sem tar le a, moo ne-kunda lambeje siri ke ń-dda ke ande.

13 Horo ne-kunda lambeje te le, moo mare ne ke unda rɔ dew. Nula kubbu ke ngal ngaa ń-tɔ kare ke ne-kuwa-bbere ke ń-dda ke ande.

14 Biin-dɔe nda bal bal toke le bin, ang a, toke le eel ke ria na ekew. Kande keme to toke le puru ke aw ɔn.

15 Gɔle toke le nare ke dula poro dare ndɔren, ngaa ndue bbar toke le tɔku ba ke aw ula.

16 Nuwa endeterendeje siri jia te ke kɔl. Tɔku kiya ke tae joo kem ate tee tae te, ngaa keme ndoko toke le kare ke ɔsu nya.

17 Kake mooe a, m-tee moso kɔ gɔle te toke dew ke oy. A, nila jia ke kɔl dɔm te ngaa ń-pa na: «E-bbeel ang, m-to dɔngɔr ne ddem, dɔbɔyn ne ddem.

18 M-to nje-kisi kem baa. Moy lew, a bbasine misi kem baa ke ndɔ ke

ndɔ. Mee ke singa dɔ yo te ddem, dɔ
lo te le dewje ke oy ddem.
19 Mba yeenn a, e-dda ne ke oo
neenn maketuru te, ne ke aw to
neenn, ke ne ke a ddee goe te.
20 Ne ke iya rɔe ke wɔju dɔ ende-
terendeje siri ke oo jim te ke kɔl, ke
ne-kunda lambeje siri ke ń-dda ke
ande le gele toke be: Endeterendeje
ke siri le tɔju anjije ke Egilisije te ke
siri le, a ne-kunda lambeje ke siri le
toje to Egilisije ke siri le tɔ.

2

Maketuru wɔju dɔ Egilisi ke Epeje

1 «E-dda maketuru ula ne are anji
ke Egilisi te ke Epeje e-pa na:
‹Tar ke dew ke uwa endeterendeje
siri jia te ke kɔl ngaa aw nja horo
ne-kunda lambeje te siri ke ń-dda ke
ande pa a neenn:
2 M-gere kula-ddai, ndoo ke aw
oo, ke wuri ke aw tɔ. M-gere to a
kase ta tɔ wuri dɔ nje-me-majangje
te ang. E-na dewje ke aw ddaje rɔde
to nje-kayn-kulaje, a ń-toje to nje-
kayn-kulaje ang, ngaa e-tee ke gel
ngem lede ke ddaka.
3 E-tɔ wuri nya, ngaa oo ndoo wɔju
dɔ rim, a rɔi nyai ddewe te ang.
4 A ne ke m-mbete sei a neenn: ‹E-
ndikim toke ye ke dɔngɔr ang.
5 Ole mei dɔ pa-nja te lei ke dɔngɔr.
E-turu ddew lei bbo e-tel kula-ddai
te ke dɔngɔr le. Bbo baann ang a,
ma ddee rɔi te, ta ma kɔru ne-kunda
lambe lei lo te ke to te ke ddang.
6 A ne ke maji ke e-dda a neenn:
‹ E-mbete kula-ddaje le dewje ke
unnje go Nikola, ddew kara
baa toke ema tɔ.
7 Dew ke mbia to a, maji kare oo
tar ke Ndil-me-nda pa are Egilisije.
Dew ke tete ddɔ a, ma kare kande
kake ke aw are dew tebbe kare nusa.
Kake le to me Paradisi te le Lubba.

Maketuru wɔju dɔ Egilisi ke Ismirni

8 E-dda maketuru ula ne are anji
ke Egilisi te ke Smirni:
‹Tar ke dew ke to dɔngɔr dew
ddem, dɔbɔyn dew ddem, ne ke
noy, ngaa ń-tel nisi kem baa ń-pa a
neenn:
9 M-gere ne-singaje ke aw ingai,
ke ndoo ke aw ndoo. A ke tɔkɔrɔ
te, e-to nje-ne-kinga. M-gere tarje ke
maji ang maji ang ke dewje ke toje to
Jiipije ang, a aw ddaje rɔde to Jiipije
aw paje dɔi te. Ń-toje to dewje le
Satan.
10 A koo ndoo, a, are bbeele ddai
ang. Esu a kila mare dewje lese key-
kula te mba na ne se. Da dda singa
ke se ndɔ dɔku. Uwa are ngeng
ndereng oy ne. A ma kari tebbe ke
ke ndɔ ndɔ to ejɔkudɔ.
11 Dew ke mbia to a, maji kare oo
tar ke Ndil-me-nda pa are Egilisije.
Dew ke tete ddɔ a koy yo ke gɔl joo
laa ang ngaa.

Maketuru wɔju dɔ Egilisi ke Pergam

12 «E-dda maketuru ula ne are anji
ke Egilisi te ke Pergam e-pa na:
‹Tar ke dew ke uwa tɔku kiya ke
tae joo ngaa ate pa a neenn:
13 M-gere lo ke e-dda bbe te ke
maje: Ngende-mbay le Satan to
teenn. A e-nayn gom te nyɔm bbo
e-tusu mei ke unn arem le inya ang.
Dɔ ndɔ te ke ń-tɔl ne Antipase ke
to nje-tar-naji lem ke ke dɔgɔle bbe
lese, ke to lo-kisi le Satan le njaa
kara, inya ddew mẹ-kunn lei le ang.
14 A mare neje ke m-bete sei a
neenn: Mare dewje ke unnje go ne-
tɔju le Balam eeje rɔi teenn. Lew,
Balam le tula Balak kare ta ere
ngann Ijarayelje are usaje da ke ń-
polo ne kɔrje, ngaa kare ń-ddaje ne
kayaje.
15 Ddew kara baa, dewje ke unnje
go ne-tɔju le Nikola eeje rɔi teenn tɔ.
16 E-turu ddew lei. Baann ang a,
ma ddee rɔi te njange baa, ta ddɔ ke
dewjeenn le ke tɔku kiya ke tee tam
te neenn.
17 Dew ke mbia to a, maji kare oo
tar ke Ndil-me-nda pa are Egilisije.
Dew ke tete ddɔ a, ma kare maann*

* **2:17** OO Ekejode 16.31

ke to lo-kiyae te, ngaa ma kare er-
nda ke ñ-dda mare ri ke siki dɔe te.
To ri ke dew kara gere ang. Dew ke
dunda ri le dɔe te a, a gere ri le.

Maketuru wɔju dɔ Egilisi ke Tiyatir

18 E-dda maketuru ula ne are
anji ke Egilisi te ke Tiyatir: ‹Tar
ke Ngonn le Lubba, ne ke keme
aw ndoko toke le puru, ngaa gɔle
ndɔnren to ndɔren toke le ande pa
a neenn:
19 M-gere kula-ddai, ndiki lei, me-
kunn lei, maji ke aw dda ke dewje,
ke wuri ke aw tɔ. Kulaje ke aw dda
guku neenn uta yeje ke kete.
20 A ne ke m-mbete sei a to kake
inya Jejabel ke oo rɔe to nje-kila
mber-tar le Lubba are tɔju ddew
ke maji ang nje-kulaje lem. Nerede
nare ñ-ddaje kaya, ngaa dusaje da ke
ñ-polo ne kɔrje.
21 Minya mare kare mare kare ñ-
turu ddew laa. A ñ-ndiki ta kinya
ddew kaya laa le ang.
22 Mba yeenn a, ma kunne kila
tuwa-rɔ-to te kare noo ndoo nya, ne
de ke nje ke aw ddaje kaya saa. Toke
dinyaje ne-ddaje laa ang a, neenn le
a kingade.
23 Ma tɔl nganne. Yeenn bba
Egilisije tɔyn a gereje to m-to dew ke
aw gere kejeje le dewje ddem, bbo
neje ke to me dewje te ddem. Ma
dda ke se kara kara tɔyn ase kem
kula-ddase.
24 A see kese dewje ke Tiyatir, sese
ke e-mbeteje ta kunn go ne-tɔju ke
maji ang le, ngaa e-mbeteje ta ndoo
ne ke dewje le aw bbarje na ‹neje
le Satan ke iyaje rɔde› le, ma kunda
mare ne-koto dɔse te ang.
25 A maji kare uwaje are ngeng
ndereng ndɔ ke ma ddee ne.
26 Dew ke tete ddɔ, ngaa dda
kulaje lem ndereng ɔsu kɔen a, ma
kare nɔ dɔ gel-dewje.
27 Na kɔn dɔde ngeng nya, ngaa na
gurude toke le dew aw guru jo ke
dubba ke anji.
28 Ma kare singa le ddew kara baa
toke bɔmje arem le, ngaa ma kare
endeterenden ke ta-lo-kare te.
29 Dew ke mbia to a, maji kare oo
tar ke Ndil-me-nda pa are Egilisije.

3

Maketuru wɔju dɔ Egilisi ke Sarde

1 «E-dda maketuru ula ne are anji
ke Egilisi te ke Sarde e-pa na:
‹Tar ke dew ke ee ke ndilje le
Lubba ke siri, ke endeterendeje siri
pa a neenn: M-gere kulaje ke aw
dda, dewje ooje to isi kem baa, a oy
mban.
2 Are kemi ngeng, e-dda are kese
bbo kulaje ke nayn rɔi te le nayn ke
singa, mba a ta koy to koy. Moo a,
ne-ddaje lei maji tɔyn kem Lubba te
lem ang.
3 Ole mei dɔ tar te ke ñ-pa darese,
ke gusu ke ooje ne tar le. E-ngem tar
le, ngaa e-turu ddew lei. Bbo e-ndol
ang a, ma ddee kuwai dɔ jii te toke
le nje-bboko. A gere gɔl kare ke ma
ddee kɔsi ne busu ang.
4 A mare dewje ke eeje horose te
Sarde le ngemje rɔde are ne-yerew
ɔru kubbu lede ang. Da kulaje
kubbu ke nda bba da njaje ne sem,
mba daseje njaa.
5 Yeenn a, dewje ke teteje ddɔ a,
da kula kubbuje ke nda, ma tuju ride
maketuru-tebbe te ndɔ kara ang. Ma
pa nɔ bɔmje te, ke nɔ anjije te laa to
ñ-toje to dewje lem.
6 «Dew ke mbia to a, maji kare oo
tar ke Ndil-me-nda pa are Egilisije.

Maketuru wɔju dɔ Egilisi ke Piladelpi

7 «E-dda maketuru ula ne are anji
ke Egilisi te ke Piladelpi e-pa na:
‹Tar ke Dew ke maji tɔyn, ne ke ñ-
pa tar ngem ang, ne ke nee ke ngaw
kele le Dabbiti, ne ke ñ-teyn ta ne a,
dew kara ase ta kutu ang, ne ke nutu
ta ne a, dew kara ase ta teyn ang ñ-
pa na:
8 M-gere kula-ddai. M-gere to ee
ke singa nya ang njaa. A e-ngem tar
lem bbo e-mbetem ang. Mba yeenn

a oo, mɔru ta key nɔi te, a dew kara
a kase kutu ta key le ang.
9 Dewje ke eeje me key-mbɔn-naa
te le Satan aw ddaje rɔde to Jiipije,
a ń-toje to Jiipije ang. Ń-toje to nje-
ngemje. Ma kungude me jii te, ngaa
ma dda kare ń-ddee dɔsuje mekeji
gɔlde nɔi te. Bann bba da gere to
m-ndikii.
10 E-ngem ndeje lem ke mari kare
uwa are ngeng le. Yeenn a, ema njaa
kara ma ngemi kare te ke ne-naje a
ddeeje mba na me dewje tɔyn ke dɔ
nange te.
11 Maw m-ddee bbasine baa. Uwa
ne ke ee ne le are ngeng na kare
mare dew taa ejɔku-dɔ lei jii te.
12 Dew ke tete ddɔ a, ma ddae to
kake gaji me key-key-polo Lubba te
lem, ngaa na tee ddaka ndɔ kara ang
ngaa. Ma dda ri Lubba lem, ke ri bbe
le Lubba lem dɔe te. Ri bbe le Lubba
lem le na «Jerusalam ke siki» ke in
rɔ Lubba te lem darâ ddisi ke nangê.
Ma kunda rim ke siki dɔe te tɔ.
13 Dew ke ee ke mbi a, oo tar ke
Ndil-me-nda pa are Egilisije.

Maketuru wɔju dɔ Egilisi ke Lawodise

14 «E-dda maketuru ula ne are anji
ke ee Egilisi te ke Lawodise e-pa na:
‹Tar ke Dew ke ria na Amem, ne ke
ń-to nje-tar-naji ke gate gate ddem,
ke tɔkɔrɔ ddem, ne ke nee kunn-
kutu neje te ke Lubba dda ń-pa a
neenn:
15 M-gere kula-ddai, m-gere to e-
wul ang ddem, e-tunga ang ddem.
Bbo e-wul wase, e-tunga jeenn a, a
maji.
16 A e-wul ang ddem, e-tunga ang
ddem. E-tunga ro baa be, are ma
tɔmi ke tam kilai nangê.
17 E-pa na: ‹M-to nje-ne-kinga,
minga ne nya, mare ne kara dum
ang› a e-gere ang. E-to ndoo ddem,
ee ke mare ne kara ang ddem. E-
to nje-ndoo ddem, nje-kem-tɔ ddem,
ngaa kubbu goto rɔi te.
18 Mba yeenn a, m-pa mari kare
e-ndoko ande ke ń-leke poro dare
yerew goto te jim te, kare e-ddee
to nje-ne-kinga ke tɔkɔrɔ. E-ndoko
kubbuje ke nda ula, mba bbo rɔi to
baa a, rɔi a wul. E-ndoko kuma ungu
kemi te are ta e-tel oo lo.
19 Dewje tɔyn ke m-ndikide, maw
m-tel ke de ddew te ke maji ddem,
maw mundade ddem. Yeenn a, e-
dda kula le ke me-kara bbo e-turu
ddew lei.
20 Oo, mar ta key te, maw munda.
Bbo dew oo ndum ngaa ɔru ta key
le a, ma kande key laa, ngaa ja kusa
ne ke naa.
21 Dew ke tete ddɔ a, ma kare
ddew kare nisi sem dɔ ngende-mbay
te lem, ddew kara baa toke m-tete
ddɔ, ngaa maw misi ke Bɔmje dɔ
ngende-mbay te laa.
22 Dew ke mbia to a, maji kare oo
tar ke Ndil-me-nda pa are Egilisije.

4

Dɔsu gaji Lubba darâ

1 Goe te a, moo ta key ke toke kɔru
me dara te. Ndu ke pa sem tar kete,
ngaa bbar toke le tebbejeenn le, pa
na: «Aal ke neenn, ma tɔji ne ke a
ddee goe te.»
2 Njange baa njaa a, Ndil-me-nda
uwam, a moo mare ngende-mbay
me dara te. Mare dew isi dɔe te.
3 Dew le ndɔren toke erje ke gate
ngeng nya, ke ria na jasepe, ke
sarduwann. Ngaburandi ke ndɔren
toke le er ke ria na emerode guku dɔ
ngende-mbay le.
4 Mare ngende-mbayje dɔjoo gire
sɔ gukuje dɔ ngende-mbay le, ngaa
tɔkuje dɔjoo gire sɔ isije dɔe te kara
kara tɔyn. Dulaje kubbu ke nda,
ngaa dundaje ejɔkudɔ ke ń-dda ke
ande dɔde te.
5 Teelje le ndi, kɔru neje, ke ndan-
geje le ndi inje ngende-mbay te ke
to dana le aw teeje. Puru ngelje siri
ke aw ɔnje ke singa toje nɔ ngende-
mbay te le. Puru ngeljeenn le toje to
ndilje le Lubba ke siri le ann.
6 Mare ne toke le bajeenn, keme
are yerere toke er ke dew unda
keme te a oo ne lo to nɔ ngende-
mbay te le.
Mare neje ke toje kem baa sɔ,
kemde to rɔde te tɔyn kete ddem

guku ddem gukuje ngende-mbay ke
to dana le.
7 Dɔngɔr ne ke to kem baa le unda
rɔ tebeyn, joo laa unda rɔ ngonn
mange, muta la unda kem dew, a sɔ
laa unda rɔ tende ke aw in.
8 Bake neje ke sɔ ke toje kem baa
le ee misan misan. Kemdeje to dɔ
bakedeje te le ddem, kɔy bakedeje te
le ddem. Daw dɔsuje pa til ke kare,
ń-paje na:
«Ebbe-dewje Lubba ke Nje-singa-
mɔngu maji tɔyn, maji tɔyn,
maji tɔyn
Ne ke ń-to lew, ń-to bbasine neenn
ngaa naw ń-ddee.»
9 Ke kare tɔyn, toke neje ke sɔ le aw
ɔsuje pa ta wal ne, ta piti ne, ta kare
ne wooyo ne ke nisi dɔ ngende-mbay
te le ngaa nisi kem baa ke ndɔ ke ndɔ
le a,
10 tɔkuje ke dɔjoo gire sɔ le unguje
mekeji gɔlde nɔe te, ne ke nisi
ngende-mbay te le, ń-waleje ne, ne
ke nisi ke ndɔ ke ndɔ le. Dunguje
ejɔkedɔje lede nɔ ngende-mbay te le
ngaa ń-paje na:
11 Ebbe-dewje Lubba leje, ase ta kare
dewje pitije, kare dewje wal-
ije, ase ta kinga singa-mɔngu,
mba ei njaa e-dda neje tɔyn,
ei njaa e-ndiki bba neje le toje.

5

Ngonn bate a ase ta kɔru ta maketuru

1 Goe te a, dew ke isi ngende-mbay
te le, moo maketuru ke ń-ke to jia te
ke kɔl. Duja maketuru me te ddem,
gire te ddem. Ń-lete tae, loe siri*.
2 Moo mare anji ke nje singa-
mɔngu aw ila mber ke singa na:
«Na ase ta kɔru ne ke ń-lete ne ta
maketuru neenn ngaa ta teyn wa?»
3 A me dara te, wase dɔ nange te,
wase gel nange te, dew kara ke ase
teyn maketuru le ta kaa mee koo
goto.
4 M-nɔ nya, mba dew ke ase ta
teyn maketuru le ta kaa koo goto.
5 A kara le tɔkuje le pa arem na:
«E-nɔ ang. Oo, tebeyn ke gel Juda
te, ne ke ń-to dew ke gel Dabbiti te
ń-tete ddɔ, nase ta kɔru ta maketuru
ke toke lete loe siri le ddem, ta teyn
maketuru le ddem.
6 Maa lo, ngaa moo mare Ngonn
bate ar danna mbɔr ngende-mbay te
le, horo neje te sɔ ke toje kem baa le,
ke horo tɔkuje te le. Ngonn bate le ar
toke bate ke ń-tɔle to ne-polo. Gaje
ee siri, ngaa keme ee siri tɔ. Keme ke
siri le toje to ndilje le Lubba ke siri
ke Lubba ulade dɔ nange te tɔyn le.
7 Ngonn bate le nja ke kete aw taa
maketuru le ji dew te ke isi ngende-
mbay te le, jia te ke kɔl.
8 Kake ń-taa maketuru le a, neje sɔ
ke toje kem baa le, ke tɔkuje ke dɔjoo
gire sɔ le ɔsuje mekeji gɔlde nangê
nɔe te. Konde, ke engo-nareje ke
yambo ddusu toje jide te kara kara
tɔyn. Yambo le to duju le dewje le
Lubba.
9 Daw dɔsuje pa ke siki na:
Ase ta taa maketuru le,
ta kɔru ne ke ń-lete ne tae.
Mba ń-toli to ne-polo.
Are e-ndoko dɔ dewje tɔyn ke mesi
are Lubba,
dewje ke gelde to dang dang tɔyn,
nje ke ndɔn-tarje lede to dang
dang tɔyn,
ke nje ke isije nangeje te lede kara
kara tɔyn.
10 E-ddade to dewje ke me Bbe-kɔn
te le Lubba, ke nje-poleje, kare
ń-ddaje kula laa.
Da kɔn mbay dɔ nange te.
11 Maa lo bbay a, moo ndu anjije
banya banya. Kɔrde ase doro doro
ase tura ang. Ń-gukuje dɔ ngende-
mbay le, ke dɔ neje sɔ ke toje kem
baa le, ke dɔ tɔkuje le.
12 Dɔsuje pa ke singa na:
Ngonn bate ke ń-tɔle le,
ase ta kinga singa-mɔngu, ne-kinga,
ke kem-kare,
nase ta kinga singa, piti, kɔsu gaji,
nase kare dewje waleje.

* **5:1 5.1** Daw ń-lete ta ne ke tibbi ngaa dunda endaji dɔe te ta tɔju to ń-tɔ ta ne le mban

13 Moo ndu neje tɔyn ke Lubba
ddade ngaa toje me dara te, dɔ
nange te, gel nange te, dɔ ba-kate te,
ke me ba-kate te. Dɔsuje pa na:
«Maji kare piti, wal, kɔsu-gaji, ke
singa-mɔngu,
toje to le ne ke nisi ngende-mbay te
le ddem,
le Ngonn bate le ddem, ke ndɔ ke
ndɔ.»
14 Neje ke sɔ ke toje kem baa le
paje na: «Amem!» A tɔkuje le ɔsuje
mekeji gɔlde nangê ngaa poloje ne
ke nisi ngende-mbay te le ddem,
Ngonn bate le ddem.

6

Ngonn bate ɔru neje misan ke ñ-lete ne ta maketuru le

1 Goe te a, moo Ngonn bate le ɔru
dɔngɔr ne ke ñ-lete ne ta maketuru
loe siri le. A neje ke toje kem baa
le, moo ekii le mare kara bbar toke
ndange le ndi na: «E-ddee!»
2 Ma koo a, moo sunda ke nda.
Dew ke aal sunda le uwa giri-
kɔndɔrɔ jia te. Dare ejɔkudɔ, ngaa
naw to nje-tete-ddɔ njaa ta tete ddɔ.
3 Kake Ngonn bate le ɔru joo le ne
ke ñ-lete ne ta maketuru le a, neje ke
toje kem baa le, moo ekii le joo lede
na: «E-ddee!»
4 A mare sunda ke kase toke le
purujeenn tee. Dew ke aal sunda le,
dare singa kare nɔru kisi ddekeke ke
ddang dɔ nange te, are ta dewje tɔlje
naa. Dare tɔku kiya ke ngal tɔ.
5 Kake Ngonn bate le ɔru muta le
ne ke ñ-lete ne ta maketuru le a, neje
ke toje kem baa le, moo ekii le mota
lede na: «E-ddee!» A moo mare
sunda ke ndul. Dew ke aal sunda le
uwa kilo jia te.
6 Moo kɔru ne toke ndu dew horo
neje te ke sɔ ke toje kem baa le
na: «Nare kula le dew ke ndɔ kara
ase ndoko Kilo bele kara baa, a
ase ndoko kilo ɔrje muta. A inyan
wubbu, ke ben ke lo toe.»
7 Kake Ngonn bate le ɔru sɔ le ne
ke ñ-lete ne ta maketuru le a, neje ke
toje kem baa le, moo ekii le sɔ lede
na: «E-ddee!»
8 A moo mare sunda ke rɔe toke
le kamjeenn. Ri dew ke aal sunda
le na Yo. Ngaa lo le dewje ke oy aw
unn goe. Toke ñ-kayn dɔ nange loe
sɔ a, darede singa kare ñ-tɔlje dewje
ke debbe te kara. Da tɔl dewje le ke
tɔku kiya, ke bbo, ke rɔ-to ke maji
ang, ngaa da kare daje ke mû ke dɔ
nange te tɔlde tɔ.
9 Kake Ngonn bate le ɔru mi le ne
ke ñ-lete ne ta maketuru le a, moo
kɔy bann te, ndil dewje ke ñ-tɔlde
wɔju dɔ tar le Lubba, ke tar-naji ke
ñ-paje wɔju dɔ tar le.
10 Daw duruje ekii ke taar na:
«Ebbe-dewje, ei ke e-maji tɔyn,
ngaa e-to dew ke tɔkɔrɔ, a ngina
ndereng ndɔ ke dda bba a gange
sariya dɔ dewje te ke dɔ nange te
neenn, ta kila bare leje wɔju dɔ tɔl
ke ñ-tɔlje le wa?
11 Yeenn ngaa, darede, dede kara
kara tɔyn tɔku kubbu ke nda, ke
ngal. Ngaa, ñ-pa darede kare ñ-
nginaje ngaji, kare kɔr nje-kula
maredeje, ke kɔr ngakɔndeje utu
naa bba. Mba dede kara da tɔlde
toke lede tɔ.
12 Maa lo, ngaa moo Ngonn bate le
ddee ɔru misan le ne ke ñ-lete ne ta
maketuru le. A nange yeke ke singa.
Kare tuka ndul toke kubbu kuwa
ndoo, a neyn ddee toke le mese.
13 Endeterendeje inje darâ gaynje
nangê toke kande Pige ke nayn
sangeje ang bbay, ngaa tɔku yel aw
yeke kake are aw gaynje.
14 Dara nday toke rake ke daw ñ-
ke. Ddingirije, ke dɔ-dere-maannje
gotoje loje te lede.
15 Tɔku mbayje ke dɔ nange te, nje-
kɔn-bbeje, nje-kɔn dɔ mbambaje,
nje-ne-kingaje, nje-singa-mɔnguje,
bbereje, ke dewje ke toje to bbereje
ang, diyaje rɔde bolo ddingirije te,
ke horo erje te.
16 Ñ-paje dare ddingirije, ke erje
na: «Osoje dɔje te, ɔnnje dɔje areje
ne ke nisi dɔ ngende-mbay te nooje
ang, are n-tee ne ta wungu te le
Ngonn bate le.»

17 Mba tɔku ndɔ wungu lede ase
ngaa. Na a nayn wa?

7

Lubba uja endaji engo-nɔn dewje te 144 000

1 Goe te a, moo anjije sɔ. Darje
kekel nange te ke sɔ. Duwaje lelje
ke sɔ ke aw ulaje dɔ nange te, dare
kara kara ula dɔ nange te ang ddem,
dɔ ba-kate te ang ddem, dɔ kakeje te
ang ddem.
2 Moo mare anji dang in er lo tee
te le kare, ngaa uwa ne-kuja endaji
le Lubba ke nje-kisi kem baa jia
te. Nila ko nare anjije sɔ ke darede
ddew kare ŉ-tujuje nange ddem, ba-
kate ddem. Ń-pa na:
3 «E-tujuje nange ang ddem, ba-
kate ang ddem, kakeje ang ddem. E-
nginaje are juja endaji engo-nɔ nje-
kulaje te le Lubba leje bba.»
4 Moo kɔr dewje ke duja endaji
engo-nɔde te le. Deeje doro kɔr kara,
ke dɔsɔ gire sɔ (144 000). To dewje
ke inje horo gel-dewje te tɔyn ke
Ijarayel.
5 Nje ke gel Juda te eeje doro dɔku
gire joo (12 000), nje ke gel Rubenn
te doro dɔku gire joo (12 000), nje ke
gel Gade te doro dɔku gire joo (12
000),
6 nje ke gel Aser te doro dɔku gire
joo (12 000), nje ke gel Nepetali te
doro dɔku gire joo (12 000), nje ke
gel Manase te doro dɔku gire joo (12
000),
7 Nje ke gel Simeyɔn te doro dɔku
gire joo (12 000), nje ke gel Lebi te
doro dɔku gire joo (12 000), nje ke
gel Isakar te 12 000,
8 nje ke gel Jabulɔn te doro dɔku
gire joo (12 000), nje ke gel Jejebbe
te doro dɔku gire joo (12 000), nje ke
gel Benjamen te doro dɔku gire joo
(12 000).

Dewje banya banya arje nɔ ngende-mbay te

9 Goe te maa lo bbaya a, moo
dewje banya banya. Dew ase turade
ang. Dinje horo dewje te ke gelde
dang dang tɔyn, horo nje ke bbeje
te dang dang, horo nje ke nangeje te
dang dang, ke horo nje te ke ndɔn-
tarje lede to dang dang. Darje nɔ
ngende-mbay te, nɔ Ngonn bate te
le. Dulaje tɔku kubbu ke nda, ngaa
duwaje kam mburu jide te.
10 Daw duruje ekii na: «Lubba leje
ke isi ngende-mbay te, de ke Ngonn
bate a dajije.»
11 Yeenn ngaa, anjije tɔyn ke gukuje
dɔ ngende-mbay le ddem, dɔ tɔkuje
le ddem, dɔ neje ke toje kem baa ke
sɔ le ddem, dosoje nangê nɔ ngende-
mbay te le, ŉ-debbeje kemde nangê,
ngaa ŉ-poloje Lubba.
12 Ń-paje na: «Amem!

Piti, kɔsu gaji, kem-kare,

wooyo, wal, singa-mɔngu, ke singa

toje to le Lubba leje ke ndɔ ke ndɔ.
Amem!»

13 Yeenn ngaa, mare kara le tɔkuje
le dujum na: «Dewje ke ulaje kubbu
ke nda neenn toje to na wa? Dinje
dda wa?»
14 Milae te m-pa na: «Ebbemje, ei a
e-gere.» Yeenn ngaa ŉ-pa narem na:
«To dewje ke inje me tɔku ne-singaje
te baa teeje ann. Ń-tokoje kubbuje
lede ke mese ngonn bate dare nda.

15 Mba yeenn a, darje nɔ ngende-
mbay te le Lubba daw ŉ-
poleje, til ke kare me key te
ke daw ŉ-pole te. Ne ke
nisi ngende-mbay te le, na
ngemde.

16 Bbo a ddade ang ngaa ddem,
kunda a kɔnde ang ngaa
ddem. Kare a kɔsude ang
ngaa ddem, lo a nungade ang
ngaa ddem.

17 Mba ngonn bate ke ar dann
ngende-mbay te le a ngemde
toke le ne-kuulje, ngaa na kaw
ke de loje te ke maannje ke
aw are tebbe inje ke te bba
aw teeje. Ngaa Lubba a bɔru
maann-nɔ kemde te tɔyn.

8

Ngonn bate ɔru siri le neje ke ŋ̂-lete ne ta maketuru

1 Kare ke Ngonn bate le ɔru siri le ne ke ŋ̂-lete ne ta maketuru le a, lo to nyenene me dara te ngɔsi ke gɔju gɔl kare kara.
2 Moo anjije ke siri ke arje nɔ Lubba te le. Darede tebbeje siri.
3 Mare anji dang bbay ddee ar mbɔr bann te le. Nuwa mare ngonn jo ro yambo ke ŋ̂-dda ke ande jia te. Dare yamboje toke banya kare ŋ̂-ro dɔ bann te ke ŋ̂-dda ke ande ke to nɔ ngende-mbay te le ddem, kare ŋ̂-ddee ke duju le dewje le Lubba tɔyn nɔ Lubba te le ddem.
4 Sa yamboje le, ke dujuje le dewje le Lubba le inje ji anji te le ubba nɔ Lubba te.
5 Anji le unn ngonn jo ro yambo le ungu puru ke dɔ bann te le me te ddusu, ngaa bi ila dɔ nange te. Njange baa a, ndi ndange, kɔru ndu neje bbar, ndi teel, ngaa nange yeke.

Dɔngɔr tebbeje sɔ bbarje

6 Anjije siri ke uwaje tebbeje siri jide te le aw mɔseje rɔde ta to.
7 Anji ke dɔngɔr to tebbe laa. A kɔju, ke puru, poleje naa ke mese ngaa gaynje dɔ nange te. Toke ŋ̂-kayn nange, ke kakeje ke dɔ nange te loe mota a, puru ɔn debbe nange le kara, ɔn debbe kakeje le kara, ngaa ɔn kamje ke muje ke tebbe tɔyn.
8 Anji ke to joo laa to tebbe laa. A mare ne toke tɔku ddingiri ke aw ɔn puru tee oso me ba-kate te. Debbe ba-kate le tel to mese.
9 Toke ŋ̂-kayn horo neje ke Lubba dda ke toje me maannje te loe mota a, debbe ke kara oy, ngaa debbe tɔku toje ke kara tuju.
10 Anji ke to mota laa to tebbe laa. A mare tɔku endeterenden ke aw ɔn puru toke puru ngel in darâ oso. Toke ŋ̂-kayn horo baje ke dɔ nange te loe mota a, endenterenden le oso dɔ debbe ba te le kara, ke dɔ loje te ke maannje aw inje ke te aw teeje.
11 Ri endeterenden le na «Ne ke ate.» Debbe maannje ke noso dɔe te le ate, ngaa dewje nya ke ayje maannje ke ate le oyje.
12 Anji ke to sɔ laa le to tebbe laa. Toke ŋ̂-kayn me kare, me neyn, ke me endeterendenje loe mota mota a, dunda debbe kare le kara, debbe neyn kara, ke debbe endeterendenje kara kare ŋ̂-ndokoje ang. Yeenn a, kara wase til te kara, lo a ndoko tɔyn ang.
13 Maa lo bbay a, moo kɔru mare tende ke aw in me dara te taar nu. Eel le uru ekii ke singa na: «Ne-wungu, ne-wungu, ne-wungu a to le dewje ke dɔ nange te, toke kese anjije ke mota toje tebbeje lede.»

9

Mi le tebbe bbar

1 Anji ke to mi laa to tebbe, a moo mare endeterenden in darâ oso nangê. Dare ngaw kele ta tɔku buwa ke suren goto.
2 Endeterenden le ɔru ta tɔku buwa ke suren goto le. Sa ubba te toke sa tɔku puru. Sa ke ubba buwa te le dda are kare, ke kem dara tuka ndul biti biti.
3 Ebeteje inje me sa te le teeje, ngaa gaynje nangê. Darede singa kuta dewje toke engan nyije ke dɔ nange te.
4 Darede ndu kare ŋ̂-tujuje muje, ke kamje, ke kakeje ang. A dewje ke endaji le Lubba goto engo-nɔde te a ta ŋ̂-ddajede maji ang.
5 Dare ddew ebeteje le kare ŋ̂-tɔlje dewje le ang, a ta kare dulaje kemde ndoo neyn mi. Da tɔsu dewje le kare tode toke le to le nyi.
6 Kare teenn, dewje a sangeje yo, a da kingaeje ang nyɔm. Da ndikije ta koy, a yo a kaynde kaw ddew ew.
7 Ebeteje le undaje rɔ sundaje ke ŋ̂-mɔsede ta dda ne ddɔ. Mare ne to dɔde te toke le ejɔkudɔ ke ŋ̂-dda ke ande, ngaa kemde unda kem dew.
8 Biin-dɔde toke le biin-dɔ dene, ngaa ngangede toke le ngange tebeyn.
9 Nɔ-gu ebeteje le toke le dɔ-kubbu ddɔ ke ŋ̂-dda ke ande-nare a dula ke te. Kɔru bakede bbar toke kɔru

sarete ddɔ ke sundaje banya banya aw ndɔruje awje ne ke ta ddɔ te.
10 Bbɔngude toke bbɔngu nyi, ngawe to te. Singa kula kem dewje ndoo mba neyn mi le to bbɔngude te le.
11 Tɔku mbay lede to anji ke tɔku buwa te ke suren goto. Ria ke ndɔntar le Ebereje na Abadɔn, a ke ndɔntar le Gerekeje na Apoliyɔn. Kande ri le na «Nje-ne-tuju».
12 Dɔngɔr ne-wungu le nday mban. A mare ne-wunguje joo aw ddeeje goe te bbay.

Misan le tebbe bbar

13 Misan le anji le to tebbe laa. A, baann ke ń-dda ke ande, ngaa to nɔ Lubba te le, moo mare ndu bbar, er kekeleje te sɔ kem.
14 Ndu le pa are misan le anji ke uwa tebbe jia te le na: «E-tutu anjije ke sɔ ke ń-tɔde mbɔr tɔku ba te ke ria na Eparate le.»
15 Ń-tutu anjije ke sɔ le. Toke ń-kayn horo dewje ke dɔ nange te loe mota a, ń-toje ngɔsi ta tɔl debbe dewje ke debbe te kara, kare teenn, ndɔe teenn, me neyn teenn, ke bbale teenn.
16 Kɔr nje-ddɔje ke toje to nje-sundaje ke ń-bbar dare moo to million kɔr joo.
17 Me ni te lem le, moo sundaje, ke nje ke aw aalje sundaje le a, ń-toje toke be: Dulaje dɔ-kubbu-ddɔje ke kase toke le purujeenn ddem, ndul toke le kem dara ddem, ngaa to bu mate toke le ne ke daw ń-bbar na supere ddem nɔ-gude te. Dɔ sundaje le toke le dɔ tebeyn. Puru, ke sa, ke supere in tade aw tee.
18 Ne-kem-to-ndooje ke muta neenn le: Puru, sa, ke supere ke aw teeje ta sundaje te le tɔlje debbe dewje kara horo debbe dewje te ke mota.
19 Mba singa sundaje le to me kilde te ddem, bbɔngude te ddem. Bbɔngude undaje rɔ li. Bbɔngude le dɔe to are ye a daw ń-ddaje ne dewje maji ang.
20 A kese dewje ke ne-kem-to-ndooje neenn le tɔljede ang le inyaje ddew polo kɔrje ke ń-ddaje ke jide le ang. Ń-naynje daw ń-poloje ndilje ke maji ang, daw ń-poloje kɔrje ke ń-ddaje ke ande, ke nare, ke tungu, ke er, ke kake. Kɔrje ke aw ooje lo ang ddem, aw ooje tar ang ddem, aw njaje ang ddem le.
21 Dinyaje ddew tɔl dew ang ddem, ddew kumaje lede ang ddem, ddew lo-to-majang ang ddem, ddew bbokoje lede ang ddem.

10

Tar ŋgonn maketuru

1 Goe te a, m-tel moo mare anji nje-singa-mɔngu in darâ aw ddisi. Mum taa rɔe tɔyn toke le kubbu, ngaa ngabburandi guku dangara dɔe. Keme ndoko toke le kare, ngaa gɔle kase toke le ndɔn puru.
2 Nuwa mare ngonn maketuru ke toke teyn jia te. Nila gɔle ke kɔl dɔ ba-kate te, a nila gɔle ke gel dɔ nange te.
3 Nuru ekii ke taar toke le tebeyn ke aw nɔ. Goe te a, ndi ndange tae siri.
4 Kare te ke ndi le ndange tae siri le a, m-ndiki ta kuja tar ke ndije le paje le maketuru te a, moo mare ndu ke in darâ na: «E-ngem mei te bbo uja maketuru te ang.»
5 Anji ke mooe ar dɔ ba-kate te ddem, dɔ nange te ddem le ula jia ke kɔl ke darâ,
6 ngaa unda yo ke ri Lubba ke isi ke ndɔ ke ndɔ, ne ke ń-dda dara ke neje tɔyn ke toje me, nange ke neje tɔyn ke toje te, ba-kate ke neje tɔyn ke toje te. Anji le pa na: «Kare ase ngaa.
7 Kare te ke anji ke to siri laa to tebbe a, a to ndɔ ke ne le Lubba ke iya rɔe a ddee to ne ke tɔkɔrɔ, ddew kara baa toke Lubba pa tare are bbere-kulaje laa ke toje to nje-kilaje mber-tar laa.»
8 Ndu ke bbar darâ ke moo le tel pa tar arem bbay na: «Aw taa ngonn maketuru ke toke teyn ke to ji anji te

ke ar dɔ ba-kate ddem, dɔ nange te
ddem le.»
9 Maw ngɔsi ke rɔ anji te le, ngaa
m-duje kare narem ngonn maketuru
le. Nilam te na: «E-taa usa. A kate
kang kang mei te. A, a neel tai te
toke le keme teje.»
10 M-taa ngonn maketuru le ji anji
te le, ngaa musa, a neel tam te toke
keme teje. A kake muru a, ate mem
te nu kang kang.
11 Ngaa ń-pa darem na: «Maji kare
e-tel ila mber-tar ke Lubba pa dɔ
dewje te ke banya bbay: Dewje ke
bbeje te, dewje ke gelde dang dang,
nje ke ndɔn-tarje lede to dang dang,
ke tɔku mbayje.

11

Tar le nje-tar-najije ke joo

1 Darem mare kabbara ke to toke
kake kɔju ne, ngaa ń-pa darem na:
«In taar bbo ɔju key-polo-Lubba, ke
bann ke to me te. E-tura kɔr dewje
ke aw poloje Lubba me te.
2 A inya ndake lo ke ddaka, bbo ɔju
ang. Mba dare ndake lo le gel-dewje
ke gereje Lubba ang. Da mbɔynje
bbe ke maji tɔyn le ke gɔlde neyn
dɔsɔ gire joo.
3 Ma kare nje-tar-najije lem ke joo
ilaje mber tar lem, ke kubbu ndoo
rɔde te ndɔ doro kara, kɔr joo, ke dɔ
misan (1 260).
4 Nje-tar-najije lem ke joo le toje
to kake olibeje ke joo, ke ne kunda
lambeje ke joo ke toje nɔm te, ema
Ebbe-dewje ke dɔ nange te.
5 Bbo dew ndiki ta ddade maji ang
a, puru tee tade te ro nje-baanje lede
le. Tɔkɔrɔ njaa, bbo dew ndiki ta
ddade maji ang a, maji kare dew le
oy toke baann.
6 Deeje ke singa ta kutu kem dara
kare ndi ere ang me ndɔje te ke daw
dilaje ne mber-tar le Lubba. Deeje
ke singa ta dda kare maannje telje
to mese, ngaa ta dda kare ne-kem-
to-ndooje dang dang osoje dɔ nange
te toke mede ndiki.
7 Toke ń-paje tar naji le ń-tungaje
a, da ke a kin me tɔku buwa te ke
suren goto le a dda ddɔ ke de, singae
a kutade, ngaa na tɔlde.
8 Ninnde a nayn dɔ nange te nata,
me tɔku bbe te ke ń-tɔl Ebbedede
te, dɔ kake-dese te le. Ddew Ndil
te, dewje undaje ri tɔku bbe le na
Sɔdɔm, Gɔmɔr ddem.
9 Dewje ke me bbeje te dang dang,
gel-kujude dang dang, nje ndɔn-tarje
lede to dang dang, dewje ke gelde
dang dang a ddeeje ta koo ninnde
mba ndɔ muta ke gaen. Da kinyaje
ddew kare ń-dubbu ninnde le ang.
10 Dewje ke dɔ nange te a ddaje rɔ-
neel wɔju dɔ koy lede le. Da ddaje
kusu, da kulaje ke neje baa kare
naa, mba nje-kilaje mber-tar ke joo
neenn le ddaje are dewje ooje ndoo
nya.
11 A go ndɔ te ke muta ke gaen le
a, mare yel ke aw are tebbe in rɔ
Lubba te ddee ande ninnde le, ngaa
dinje darje taar. Yeenn a bbeel dda
dewje ke aw oojede le nya.
12 Nje-kilaje mber-tar le Lubba le
ooje mare ndu ke in dara, ngaa pa
arede ke singa na: «Inje ke taar
neenn.» Dinje ke darâ me mum te
kem nje-baanje te lede le.
13 Kare teenn njaa, nange yeke ke
singa. Are bbo e-kayn me tɔku bbe
le dɔku a, debbe kara njaa guru
are dewje doro siri (7 000) oyje
mba nange ke yeke le. Bbeel dda
kese dewje ke naynje kem baa, ngaa
dɔsuje gaji Lubba ke darâ.
14 Joo le ne-wungu le nday mban.
A mota le ne-wungu aw ddee mbɔr
ang baa.

Siri le tebbe bbar

15 Goe te a, anji ke to siri laa to
tebbe. Nduje bbarje ke singa darâ
na:
«Bbasine, kɔn-mbay dɔ nange te
neenn tel me ji Ebbejeje te, ke
me ji Mesi te laa.
Na kɔn-mbay ke ndɔ ke ndɔ.»
16 Tɔkuje dɔjoo gire sɔ ke isije
ngende-mbay te lede nɔ Lubba te
le teeje osoje nangê, debbeje kemde
nangê nɔ Lubba te, ngaa walje
Lubba,

17 ñ-paje na:
«Ebbejeje Lubba ke nje singa-
mɔngu, ei ke e-to bbasine
neenn ddem, e-to lew baa, jari
wooyo, mba ddew tɔku singa-
mɔngu te lei, e-dda are kɔn-
mbay to lei ngaa.
18 Gel-dewje ke toje to lei ang
ddaje wungu, a bbasene, kare
wungu lei ase ngaa.
Kare gange sariya dɔ dewje te ke oy
ase ngaa.
To kare ke a kuka ne nje-kulaje lei ke
toje to nje-kilaje mber-tar lei,
nje ke toje to dewje lei, ke nje ke aw
bbelje rii,
dede ke ñ-toje to dewje ke ngaji, ke
dede ke ñ-toje to dewje ke bo.
To kare ke a tuju ne dewje ke aw
tujuje nange.»
19 Ta key-polo-Lubba ke to me dara te ɔru, ngaa sanduku dɔnɔ ubba me key-polo te laa le. Ndi teel, nduje bbarje, ndi ndange, nange yeke ngaa kɔju gayn ke singa.

12

Tar le dene, ke tar le da ke unda rɔ mar

1 Mare tɔku ne ubba me dara te. Mare dene ula kare rɔe te toke kubbu, neyn to kɔ gɔle te, ngaa endeterendeje dɔku gire joo toje dɔe te to ejɔkudɔ.

2 Nuwa sem, naw nduru ndo, are naw nuru ekii mba aw toe nya.

3 Mare ne dang tel ubba me dara te. Mare tɔku da ke toke le mar, rɔe kase toke le puru, dɔe siri, a gaje dɔku. Ejɔkudɔje siri toje dɔeje te ke siri le.

4 Toke ñ-kayn endeterendeje ke darâ me mota a, bbɔnge tɔku da le saa debbe endeterendeje kara tilade nangê. Tɔku da le ddee ar nɔ dene te ke aw nduru ndo le aw ngina, ta bbo nuju taar a, kunn ngonn le kuse ke loe baa.

5 Dene le uju ngonn ke dingaw. Ngonn le a, a kɔnn gel-dewje tɔyn ke singa ke ngeng nya. Dunn ngonn le daw saa mbɔr Lubba te, mbɔr ngende-mbay te laa.

6 A dene le ayn aw me kɔr te, lo te ke Lubba mɔse are, kare ñ-ngeme ke ne-kusa ke te mba ndɔ doro kara, kɔr joo gire dɔmisan (1 260).

7 Ddɔ in me dara te. Misel* de ke anjije laa ñ-ddɔje ke tɔku da ke unda rɔ mar le. A da le, ke anjije laa ñ-ddɔje ke de tɔ.

8 A singa da le uta le Misel le ang. Yeenn a, da le ke anjije laa, deeje ke ddew ta nayn me dara te ang ngaa.

9 Yeenn ngaa dunn tɔku da le, ne li ke lew baa ke daw ñ-bbare to Esu, to Satan, ne nje-kere dewje ke dɔ nange te tɔyn le dilae dɔ nange te, de ke anjije laa.

10 Moo mare ndu bbar ke singa me dara te na: «Bbasine Lubba ajije ngaa, ñ-tɔju singa-mɔngu, ke kɔn-bbe laa ngaa. Mesi laa tɔju singa laa ngaa. Mba duta ne nje-kunda tar dɔ ngakɔnje te le, ne ke naw nunda tar dɔde te nɔ Lubba te, til, ke kare le dilae nangê mban.

11 A ngakɔnje le teteje ddɔ dɔe te,
wɔju dɔ mese Ngonn Bate
ddem, wɔju dɔ tar le Lubba ke
ñ-paje tar-naje ddem. Dooje
tebbe lede njaa to ne ke baa
ddem, ñ-bbeelje yo ang ddem.
12 Mba yeenn a, see daraje, ke see dewje ke isije darâ ddem, e-ddaje rɔ-neel. A see nange, ke ba-kate, kem-to ndoo a ddase. Mba Esu ddisi ke dɔse te ke wungu ke bo nya, mba ñ-gere to ndɔ laa nayn nya ang ngaa.

13 Toke tɔku da le oo to duta ne dilane dɔ nange te mban a, unn kutu tubba dene ke uju ngonn ke dingaw le.

14 A dare dene le ubba bake joo toke le bake tɔku tende kare nin ne naw ne me kɔr te, lo te ke ñ-mɔse wɔju dɔe, kare dare ne-kusa ke te ñ-geme ne ddew ew ke li le. Na nayn baann lo teenn mba bbal muta ke gaen.

15 Yeenn ngaa li le tɔmɔ maann toke le ba go dene te le kare maann le uwae ɔtu saa.

16 A nange ddee uma dene le. Nange teyn tae uru ne ba ke tɔku da le tɔmɔ le.

17 Wungu ɔn da le dɔ dene te le, ngaa tel ke dɔ kese dewje te ke gel dene te le, aw dda ddɔ ke de. To dede ke daw ń-ngemje nduje le Lubba, ke tar-najije le Jeju.

18 Goe te a, tɔku da le aw ar dɔ enangara ba-kate te.

13

Tar dɔ daje te ke joo

1 Goe te a, moo mare da in me ba-kate te tee. Gaje ee dɔku, a dɔe ee siri. Ejɔkudɔ dɔku toje dɔ gajeje te le kara kara, ngaa ń-dda rije ke toje to ri taji Lubba dɔeje te le kara kara tɔyn.

2 Da ke mooe le unda rɔ kake. Gɔle toke le gɔl enjakemnjar, a tae toke ta tebeyn. Tɔku da ke unda rɔ mare le are singa-mɔngu laa, ke ngende-mbay laa, ke singa ke ngeng nya.

3 Mare dɔe le kara toke ne ke dare do ke ase kare noy ne. A do ke ase kare noy ne le ere. Dewje ke dɔ nange te tɔyn ooje neenn le a gange singade, ngaa unnje go da le.

4 Dewje tɔyn ɔsuje mekeji gɔlde nangê nɔ da te ke unda rɔ mar te le, mba singa ke nare da ke in me ba-kate te tee le. Dede tɔyn dɔsuje mekeji gɔlde nangê nɔ da te ke in me ba-kate te tee le, ngaa ń-paje na: «Na ase naa ke da le wa? Na ase ta ddɔ saa wa?»

5 Dare ddew da le kare pa tar-boroje ddem, kare taji Lubba ddem. Dare singa kare ń-dda nejeenn mba neyn dɔsɔ gire joo.

6 Nunn kutu taji Lubba, taji ria, taji lo-kisi laa, taji dewje tɔyn ke isije darâ.

7 Dare ddew kare ń-dda ddɔ ke dewje le Lubba, ngaa ta kutade ke singa. Dare singa dɔ dewje te ke gel-kujude dang dang tɔyn, dɔ dewje ke bbeje te tɔyn, ke dɔ dewje te ke ndɔn-tarje lede toje dang dang tɔyn, ke dɔ dewje te ke gelde dang dang tɔyn.

8 Dewje tɔyn ke dɔ nange te a poloje da ke in me ba-kate te tee le. To nje ke lew baa ke Lubba dda neje, ride goto maketuru tebbe te le Ngonn Bate ke ń-tɔle to ne-polo le.

9 Dew ke mbia to a, maji kare oo tar neenn!

10 Dew ke Lubba wɔju kare duwae to bbere a, da kuwae to bbere.
Dew ke Lubba wɔju kare ń-tɔle ke tɔku kiya a, da tɔle ke tɔku kiya.
Kare neenn to kare ke ta kare dewje le Lubba tɔje wurde, ngaa uwaje koo me te lede are ngeng.

Tar dɔ da te ke in me nange te tee

11 Goe te a, moo mare da dang unda lo me nange te tee. Gaje ee joo toke gaji ngonn bate. A naw ń-pa tar toke tɔku da ke unda rɔ marjeenn.

12 Naw ń-dda kula ke singa ke da ke in me maann te tee ee ne le dɔ-keme te njaa. Ń-dda nare nange, ke dewje ke isije dɔ nange te aw ɔsuje mekeji gɔlde nɔ da te ke in me maann te tee, ke do laa ase kare noy ne bba do le ere le.

13 Ń-dda tɔku ne-mɔrije ndereng, nare puru in darâ oso dɔ nange te kem dewje te.

14 Nere dewje ke dɔ nange te, ddew ne-mɔrije te ke dare singa kare ń-dda dɔ-kem da te ke in me maann te tee le, nare ń-ddaje mare kɔr ke unda rɔ da ke inga do tɔku kiya, a oy ang le.

15 Dare singa kare nula kewn me kɔr te ke unda rɔ da ke in me maann te tee le. Kɔr le a pa tar, ngaa a dda kar ń-tɔl dewje tɔyn ke a mbeteje ta kɔsu mekeji gɔlde nange nɔ kɔr te le.

16 Da le uwa dewje tɔyn njaa ke singa are ń-dda mare endaji me jide te ke kɔl, wase engo-nɔde te: Nje ke bo, ke nje ke ngaji, nje-ne-kingaje, ke nje-ndooje, bbereje, ke nje ke toje to bbereje ang.

17 Dew ke endaji le to rɔe te ang a, a kase ndoko ne ang ddem, a kase labbe ne ang ddem. Endaji le to ri da le wase nimɔrɔ ria.

18 Kare te neenn, maji kare kem dew are. Dew ke to nje-ne-gere a, a gere kande nimɔrɔ le da le, mba to

nimɔrɔ le mare dew. Nimɔrɔ le to kɔr misan, ke dɔmisan gire misan.

14

Pa ke nje ke Ngonn bate uka dɔde ɔsuje

1 Maa lo bbay a, moo Ngonn bate le ar dɔ ddingiri te ke Siyɔn*. Dewje doro kɔr kara, ke dɔsɔ gire sɔ (144 000) eeje mbɔre te. Ñ-dda ri Ngonn bate le, ke ri bɔeje engo-nɔde te.

2 Moo mare ndu bbar me dara te toke kɔru tɔku ba ke aw ula ddem, toke ndi ke aw ndange ke singa ddem. Ndu ke moo le bbar toke kɔru konde ke dewje aw em.

3 Dewje le aw ɔsuje pa ke siki nɔ ngende-mbay te le, nɔ neje te ke toje kem baa ke sɔ le, ke nɔ tɔkuje te le. Dew kara ke a kase ndo pa le goto. Bbaye njaa to dede ke doro kɔr kara ke dɔsɔ gire sɔ (144 000) ke Ngonn bate uka dɔde dɔ nange te le.

4 Dede le dulaje rɔde ne-yerew te ddew te le deneje ang, mba ñ-gereje dene ang. Daw dunnje go Ngonn bate le loje te tɔyn ke naw naw te. Lubba uka dɔde horo dewje te, kare ñ-ddeeje to dɔngɔr dewje laa ddem, le Ngonn bate le ddem.

5 Dereje ngem ndɔ kara ang. Tar kara to dɔde te ang.

Anjije muta ilaje mber sariya le Lubba

6 Goe ta a, moo mare anji dang ke aw ila me dara te taar nu. Nee ke Tar ke maji ke to ke ndɔ ke ndɔ ta pa kare dewje ke dɔ nange te: Dewje ke gelde dang dang tɔyn, dewje ke gel-kujude dang dang, dewje ke ndɔ-tarje lede dang dang, ke dewje ke bbeje te dang dang tɔyn.

7 Anji le pa tar ke singa na: «E-bbeelje Lubba, ngaa ɔsuje gaje. Mba kare ke na gange ne sariya dɔ dewje te ase ngaa. E-poloje nje-dda dara ke nange, ke tɔku-ba, ke loje ke maannje aw inje ke te aw teeje.»

8 Mare anji ke to joo laa ddee go ye te ke dɔngɔr le ngaa pa na: «Babilɔnn bbe-bo le oso mban, noso mban. Ne a nare dewje ke gelde dang dang tɔyn ayje ben kaya laa ke wɔn to puru le.»

9 Mare anji ke dang ke to muta laa ddee go nje ke joo te le, ngaa pa ke singa na: «Bbo dew ɔsu mekeji gɔle nange nɔ da te le, ke nɔ kɔr te ke unda rɔ da le, ngaa dɔsu endaji da le engo-nɔe te, wase me jia te a,

10 ne kara na kay ben tɔku wungu le Lubba, ke ñ-pole ang a dungu me engo wungu te laa. Ngaa na koo ndoo kem puru te, ke kem supere te, kem anjije te ke maji tɔyn ddem, kem Ngonn bate te ddem.

11 Puru ke aw ula kemde ndoo le sae a kubba bbal ke bbal. Ngaa dewje ke aw poloje da le, ke kɔr ke unda rɔ da le, ke dede ke dɔsu endaji ri da le rɔde te, til ke kare, da kuwaje rɔde ang.

12 Kare neenn to kare ke dewje le Lubba ke aw ngemje nduje laa, ngaa naynje ddew koo me te te ke Jeju a kuwaje kare ngeng ann.

13 Moo mare ndu ke in darâ, ngaa pa arem na: «Uja tar neenn maketuru te: ‹Rɔ-neel to le dewje ke naynje ddew te le Ebbe-dewje ndereng oyje ne, bbasene neenn. Ndil-me-nda pa na: Tɔkɔrɔ njaa, maji kare duwaje rɔde go kula te ke ngeng ke ñ-ddaje, mba kulaje ke ñ-ddaje a kunnje gode.› »

Tar kuja ko ndɔɔ ke dɔ nange te

14 Maa lo bbay a, moo mare mum ke nda to nda. Mare ne ke unda rɔ dew isi dɔ mum te le. Nunda ejɔkedɔ ke ñ-dda ke ande dɔe te, ngaa nuwa kiya ke ate jia te.

15 Mare anji dang in key-polo-Lubba te tee, ngaa uru ekii ke singa are dew ke isi dɔ mum te le na: «Ula kiya lei bbo uja ko le, mba kare kuja ko le ase ngaa. Kande ko ke dɔ nange te sange ngaa.»

16 Yeenn ngaa, dew ke isi dɔ mum te le ula kiya laa le dɔ nange te, ngaa uja ko ke dɔ nange te tɔyn.

17 Goe te a, mare anji dang in key-polo-Lubba te darâ tee. Ne njaa kara nuwa kiya ke ate jia te tɔ.

18 Mare anji dang bbay in er bann
te tee. Nee ke singa kunn ndu kare
puru dda ne ne. Nuru ekii ke singa
nare anji ke uwa kiya ke ate le na:
«Ula kiya lei ke ate le bbo uja ne
jinga binye ke dɔ nange te, mba
kande binye le oy mban.
19 Anji le ula kiya laa le dɔ nange
te, ngaa tuja jinga binye ke dɔ nange
te le ungu me ne-kore maann binye
te ke tɔju tɔku wungu le Lubba.
20 Dore binye me ne-kore maann
binye te le giri bbe te ddaka. Mese
in me ne-kore maann binye te le
tee, ngaa siri ke taar ndereng taa lo
ase kilometere kɔr mota (300). Bbo
sunda uru me mese te le a, mese le
a kuwae ka-tae te taar.

15

Tar le anjije ke siri, ke tar dɔbɔyn ne-kem-to ndooje

1 Goe te a, moo mare ne ke
bo ddem, ke kura laa dum dɔ
dewje ddem me dara te: Anjije siri
uwaje ne-kem-to ndooje siri jide te.
To dɔbɔyn ne-kem-to-ndooje, mba
ddew te lede a, wungu le Lubba
ddee dɔ dewje te.
2 Moo mare ne toke bajeenn, keme
are yerere toke er ke dew unda
keme te a oo ne lo, pole naa ke puru.
Dewje ke teteje ddɔ dɔ da te le, ke dɔ
kɔr ke unda rɔ da te le, ke dɔ nimɔrɔ
ria te le arje dɔ ba-kate te le. Duwaje
kondeje le Lubba jide te.
3 Daw dɔsuje pa le Mɔyije ke to
nje-kula le Lubba ddem, pa le Ngonn
bate ddem na:
« Ebbe-dewje Lubba ke Nje-singa-
mɔngu,
neje ke e-dda boje nya ddem, kuraje
lede dum dɔ dewje ddem!
Tɔku mbay le gel-dewje,
Aw dda neje ke dɔgɔle ddem, aw dda
ne ke tɔkɔrɔ ddem.
4 Ebbe-dewje, na a bbeel rii ang,
ngaa a kɔsu gaji rii ang wa?
Mba ei kara baa a, e-maji tɔyn.
Gel-dewje tɔyn a ddee kɔsuje gɔlde
nangê nɔi te,
mba dede tɔyn dooje ne-ddaje lei ke
gate gate.
5 Goe te a, moo key-polo-Lubba me
dara te, tae toke teyn. Key tande ke
Lubba de ke dewje laa daw dingaje
naa me te, to me te.
6 Anjije ke siri ke uwaje ne-kem-to
ndooje siri jide te le inje key-polo-
Lubba te le teeje. Dulaje kubbu ke
nda ngaa ndɔren. Ń-tɔje endaar-
kuwa-bber ke ń-dda ke ande karde
te.
7 Kara le neje ke toje kem baa ke
sɔ le are engoje ke ń-dda ke ande
anjije ke siri le kara kara. Wungu
le Lubba ke Nje-kisi ke ndɔ ke ndɔ
ddusu engoje le.
8 Sa ke tɔju piti le Lubba, ke singa-
mɔngu laa taa me key-polo-Lubba le
tɔyn. Dew kara ase ta kande key-
polo-Lubba te le ang ndereng ta ne-
kem-to-ndooje ke siri ke ji anjije te
ke siri le tunga bba.

16

Tar dɔ engoje te ke siri

1 Moo mare ndu bbar toke bo key-
polo-Lubba te le, ngaa pa are anjije
ke siri le na: « Awje e-mbelje engo
wunguje le Lubba ke siri le dɔ nange
te!»
2 Anji ke to dɔngɔre aw mbel
wungu ke me engo te laa dɔ nange
te. Do ke maji ang ddem, aw to nya
ddem oso rɔ dewje te ke endaji le da
le to rɔde te, ngaa aw poloje kɔr ke
unda rɔ da le.
3 Joo le anji mbel wungu ke me
engo te laa le me ba-kate te. Ba-kate
le tel toke le mese dew ke oy, are
neje ke kem tɔyn ke eeje me ba-kate
te le oyje.
4 Mota le anji le mbel wungu ke
me engo te laa me baje te, ke loje te
ke maannje inje te bba aw aynje are
mannje le turuje to mese.
5 Moo ndu anji ke ɔn dɔ maannje
pa na: « Ei ke e-to bbokone ddem, e-
to lew ddem, e-maji tɔyn ddem, e-to
gate gate wɔju dɔ sariyaje ke e-gange
neenn.
6 Ń-kaynje mese dewje lei ddem,
mese nje-kilaje mber-tar lei ddem.

Mba yeenn a arede mese kare dayje.
Ne ke ase ta dda ke de ann.
7 Goe te a, moo mare ndu ke bbar
bann te le na: « Tɔkɔrɔ njaa, Ebbe-
dewje Lubba ke nje-singa-mɔngu,
sariyaje lei to sariyaje ke tɔkɔrɔ
ddem, gate gate ddem.
8 Sɔ le anji le mbel wungu ke engo
te laa dɔ kare te. Dare ddew kare le
kare puru laa ɔn dewje.
9 Puru kare ke tunga nya le ɔn
dewje le. Ń-tajije ri Lubba ke ee ke
singa dɔ ne-kem-to-ndooje te neenn
tɔyn le. A ń-turuje ddew lede mba
kɔsu gaje ang.

10 Mi le anji le mbel wungu ke me
engo te laa dɔ ngende-mbay te le da
le. Yeenn ngaa, lo tuka ndul dɔ bbe-
kɔn te le da le. Kem-to-ndoo uta dɔ
dewje are dewje ngerje ngangede.
11 Ń-tajije ri Lubba ke darâ mba
ndoo ke daw dooje ddem, mba do
ke maji ang ke oso rɔde te le ddem.
A ń-tusuje kula-ddadeje ke maji ang
dinyaje ang.

12 Misan le anji le mbel wungu ke
me engo te laa me tɔku ba te ke ria
na Eparate. Maann le ii mba kinya
ddew kare tɔku mbayje ke inje er lo
tee te le kare aw ddeeje.
13 Ngaa, moo ndilje ke maji ang
mota, kare in me kil da te ke unda
rɔ mar le tee, kara in me kil da te
le, kara in me kil nje-kila mber-tar
te ke to nje-ngem le aw teeje. Ndilje
ke maji ang ke mota le undaje rɔ
enginaynje.
14 To ndilje ke maji ang ke aw
ddaje ne-mɔrije. Dawje ta kinga
tɔku mbayje ke dɔ nange te tɔyn ta
mbɔnde ngina ne ddɔ ke tɔku ndɔ te
le Lubba ke nje-singa-mɔngu.

15 Ebbe-dewje pa na: « Oo, maw
m-ddee toke nje-bboko. Rɔ-neel to
le dew ke isi kem baa bbo tibbi ang,
ngaa ngem kubbu rɔe te. Baann bba
na nja rɔe baa kare dew ooe a to ne-
rɔ-kul ang.»
16 Ndilje ke maji ang le mbɔnje
mbayje le lo te ke daw ń-bbar ke tar
Ebere na Armagedɔn.

17 Anji ke to siri laa mbel wungu
ke me engo te laa me yel te. Mare
ndu bbar ke singa ngende-mbay te
ke key-polo-Lubba te le na: « Bbaye
ngaa!»
18 Ndi teel nya nya, nduje bbar, ndi
ndange nya nya, ngaa nange yeke
ke singa. Lew baa ke dewje toje dɔ
nange te, ndɔ kara nange nayn yeke
toke baann ang bbay.
19 Babylɔnn, tɔku bbe le kayn loe
mota, ngaa tɔku bbeje le gel-dewje
osoje. Yeenn ngaa Lubba ole mee dɔ
Babilɔnn bbe-bo te le, ngaa are ben
ke to wungu laa ke aw wɔn to puru
me engo te dewje ke me bbe te le
ayje.
20 Dɔ-dere-maannje tɔyn aynje
ngaa ddingirije gotoje.
21 Kɔjuje ke boje nya, ngaa ɔyje
ase ne ke kilo dɔsɔ inje darâ gaynje
dɔ dewje te, ngaa dewje le tajije ri
Lubba mba ne ndoo ke kɔju le dda
ke de le, mba to ndoo ke to bbeel
nya.

17

Sariya ke dɔ Babilɔnn te

1 Goe te a, mare anji kara horo
anjije te ke siri ke uwaje engoje siri
jide te le, ddee ngaa pa arem na: «E-
ddee, ma tɔji sariya ke da gange dɔ
dene te ke to tɔku nje-kaya ke isi
mbɔr tɔku baje te le.
2 Ne a tɔku mbayje ke dɔ nange
te ddaje ne-kaya dɔe te, ngaa dewje
ke dɔ nange te ayje ben kaya laa are
ddade.»
3 Goe te a, Ndil uwam, ngaa anji
le unnum aw sem me kɔr te, a moo
mare dene isi dɔ mare da te ke kase
to kase. Rɔe tɔyn to ri ne-tajije ke ta
taji ne Lubba dɔrɔ. Dɔe ee siri ngaa
gaje dɔku.
4 Dene le ula kubbu ke kase, ke
kura, ngaa ndɔren to ndɔren. Nula
ne-mandeje ke ń-dda ke ande, ke kɔr
erje ke gate ngeng, ke mereje. Nuwa
engo ande jia te. Ne-yerewje, ke ne-
kayaje laa ke ase koo ke kem ang
ddusuje me engo le.

5 Ń-dda mare ri engo-nɔe te, to
ri ke dew gere kande ang. Ri le
na: « Babilɔnn bbe-bo, kɔn dene nje-
kayaje, kɔn neje ke dɔ nange te ke
ase ta koo ke kem ang.»
6 Moo dene le a, mese dewje le
Lubba, ke mese nje-tar-najije le Jeju
ke nay le aw ddae toke le koto.
Koo ke mooe a, mem unda dɔ
binya nya.
7 Yeenn ngaa anji le pa arem na: «
Mei aw unda dɔ binya mba ddi wa?
Ma pa ne ke iya rɔe ke dɔ dene te
neenn, ke ye ke dɔ da te ke dɔe ee
siri, ngaa gaje ee dɔku ke nisi dɔe te
neenn kari.
8 Da ke ooe le to lew, a ń-to ang
ngaa. Na kin buwa te ke suren goto
le tee, ta kaw nayn ke kɔrɔ nyɔm.
Bbo dewje ke dɔ nange te, ke kunn
kutu neje te nu duja ride maketuru
tebbe te ang, ooje da le a, mede a
kunda dɔ binya. Mba ń-to lew, a ń-
to ang ngaa, a na tel kunda lo tee
bbay.
9 Kare te neenn, maji kare nje-ne-
gere ee ke kem-kare tɔ bba: Dɔ da ke
siri le toje to ddingirije siri ke dene
le isi dɔe te, ń-toje to tɔku mbayje
siri tɔ.
10 Nje ke mi osoje mban. Misan
lede aw ɔn mbay, a siri lede nayn
ddee ang bbay. A bbo ń-ddee a, na
kisi mba gɔju kare baa.
11 Da ke to lew, a goto ngaa le, ne
njaa ń-to jijoo le tɔku mbayje le. Ń-
to kara le nje ke siri le tɔ. Naw ta
nayn ke kɔrɔ baa nyɔm.
12 Gaji da ke dɔku ke oo le to tɔku
mbayje dɔku ke nayn ɔnje mbay ang
bbay. A da kinga singa ke ta kɔn ne
mbay mba gɔl kare kara ke da le.
13 Dede dɔku tɔyn keje lede kara
baa: Ta kare da le singa-mɔngu lede,
ke singa lede.
14 Da ddaje ddɔ ke Ngonn bate le,
a Ngonn bate le a kutade ke singa,
mba ń-to Ebbe ebbe-dewje ddem, ń-
to Mbay dɔ mbayje ddem. Nje ke
Lubba bbarde, ke nje ke ń-mberede,
ke dewje laa ke eeje saa, a kutade ke
singa tɔ.
15 Goe te a, anji le pa arem bbay
na: Maannje ke dene nje-kaya le isi
mbɔre te, ke oo le to dewje dang
dang, to dewje ke banya, nje ke gelde
dang dang, ke dewje ke ndɔn-tarje
lede to dang dang.
16 Gaji da ke dɔku ke oo le, ke da
le, da mbeteje dene nje-kaya le, da
taa neje laa tɔyn, ngaa da kinyaeje
rɔe baa. Da kusaje taal rɔe ngaa da
roeje ke puru.
17 Mba Lubba ula keje laa mede te
kare ń-ddaje ne ke mee ndiki. Da
ddaje ne ke kara baa. Da kinya singa
kɔn mbay lede ji da te le ndereng ta
kare tarje le Lubba ddeeje to ne ke
tɔkɔrɔ.
18 Dɔbɔnye, dene ke ooe le to tɔku
bbe ke ɔn dɔ tɔku mbayje ke dɔ
nange te.

18

Koso le Babilɔnn

1 Goe te a, moo mare anji dang
in darâ aw ddisi. Nee ke singa ke
ngeng, ngaa ndoko laa uru dɔ nange
te.
2 Nuru ekii ke singa na:
«Noso mban, noso mban, Babilɔnn
bbe-bo le! Ń-ddee to lo dda
bbe, ke lo kiya rɔ le ndilje ke
maji ang dang dang tɔyn, le
eelje ke maji ang dang dang
tɔyn ke dewje ndikije ang.
3 Mba gel-dewje tɔyn ayje ben kaya
laa ke wɔn to puru le. Tɔku mbayje
ke dɔ nange te ddaje ne-kaya dɔe te.
Ngaa nje-ne-labbeje ke dɔ nange te
ingaje ne nya wɔju dɔ ne-kingaje ke
gate ngeng ke ń-dda bboe nya le.»
4 Goe te a, moo mare ndu me dara
te na:
« See dewje lem, e-teeje me tɔku bbe
te neenn ke ddang, mba kare
e-ddaje saa majang laa ang,
bba kare ne kem-to-ndoo oso
dɔse te saa tɔ ang.
5 Mba majangje laa bayanje ke dɔ
naa te dɔ naa te ndereng ɔru dara,
are Lubba ole mee dɔ ne-ddaje te laa
ke toje gate gate ang le.
6 E-ddaje saa ne ddew kara baa toke
ye ke ń-dda ke nje-mareje.

Ne ke ŉ-dda ke dew gɔl kara a, e-ddaje saa gɔl joo. Engo ke nungu ben me te a, unguje te gɔl joo areje.
7 Ŋ-ndiki kɔsu gaji rɔe nya ddem, ŉ-ndiki ne-kinga nya ddem.
Yeenn a, ulaje keme ndoo, areje nuwa ndoo ddew kara baa toke baann tɔ. Mba ŉ-pa mee te na: ‹Misi to dene-mbay, m-to dene-ndubba ang, ngaa ma kuwa ndoo ndɔ kara ang.›
8 Mba yeenn a, ne-kem-to-ndooje ke toje wɔju dɔe a kosoje dɔe te ndɔ kara baa njaa. Neje le toje to: Yo, ndoo, ke tɔku bbo, ngaa puru a kɔen. Mba Ebbe-dewje Lubba ke gange sariya dɔe te le to nje singa-mɔngu.»
9 Yeenn ngaa, tɔku mbayje tɔyn ke dɔ nange te, ke ddaje ne-kaya dɔe te ddem, ddaje saa bbo ne-kingaje ddem le a nɔnje, ngaa da ndinga rɔde kare te ke da kooje sa puru ke aw ɔen le.
10 Ndoo ke naw noo le a ddade bbeel, ngaa da karje ddew ew bba da paje na:
« Ne kem-to-ndoo bbo!, Ne kem-to-ndoo ke baann bba be wa! Tɔku bbe, Babilɔnn, tɔku bbe ke ngeng! Me gɔl kare te kara baa njaa sariya ddee dɔi te toke be wa!»
11 Nje-ne-labbeje ke dɔ nange te nɔnje ngaa uwaje ndoo mbae, mba nje-ndoko neje lede goto ngaa.
12 Neje toke ande, ande-nare, kɔr erje ke gate ngeng, mereje, kubbuje ke ŉ-dda ke len, ke kase, ke ndɔren, ke yeje ke ŉ-dda ke sowa, kakeje tɔyn ke eteje maji, neje ke ŉ-dda ke ngange kere, neje tɔyn ke ŉ-dda ke kake ke gate ngeng, neje ke ŉ-dda ke tungu, ke ande-nare wase, ke er ke kura ke ria na marebere.
13 Neje ke maji dang dang ke daw njiri ne ne, yamboje, ne ke ria na mir, nɔn kakeje ke ete maji, ben, ubbu, nduju, bele, mangeje, bateje, sundaje ke sareteje, bbereje, ke dewje ke duwade ta ddɔ te to bbereje.›
14 Nje-ne-labbeje le paje na: « Neje ke aw dda bboe nya lew le aynje awje ddew ew sei ngaa. Ne-kingaje lei ke maji wase ndɔren le gotoje tɔyn jii te ngaa. Da tel kinga ture te ang ngaa.»
15 Nje-ne-labbje ke ingaje ne wɔju dɔe le a kooje ndoo ke naw noo le a, bbeel a ddade, ngaa da karje ddew ew a da nɔnje ddem, da kuwaje ndoo ddem.
16 Da paje na:
«Ne kem-to-ndoo bbo! Ne kem-to-ndoo bbo! Dɔngɔr, tɔku bbe neenn aw ula kubbuje ke kura, ke kase, ke ndɔren. Naw nula ne-mbije, ke ne-jije ke ŉ-dda ke ande, ke kɔr erje ke gate ngeng, ke mereje le!
17 A me gɔl kare te kara baa njaa ne-kingaje laa ke banya le tɔyn tujuje ne wa?»
Ngaa nje-kuwa tɔku toje tɔyn, ke dewje ke aw ddaje kula dɔ ba-kate te, ke nje ke aw njaje dɔ ba-kate te ke tɔku to, ke dewje ke aw ingaje ne-kusa tade ddew kula te ke dɔ ba-kate te, areje ddew ew,
18 ngaa ooje sa puru ke aw ɔen le a, uruje ekii na: «Tɔku bbe ke dda bba ase naa ke bbe-bo wa?»
19 Daw ŉ-jinje ebaburu nange dun-guje dɔde te, ŉ-nɔnje, ŉ-ndingaje ndoo ŉ-paje na:
«Ne kem-to-ndoo bbo! Ne kem-to-ndoo bbo! Bbe-bo, bbe ke ddew ne-kinga te laa ke banya, nje tɔku toje tɔyn in-gaje ne ne le, me gɔl kare te kara baa njaa ŉ-tel to dɔ-ndubba wa!»
20 Dewje ke darâ, e-ddaje rɔ-neel mba koso le Babilɔnn le. See dewje le Lubba, see nje-kayn-kulaje, ke nje-kilaje mber-tar le Lubba, e-ddaje rɔ-neel tɔ, mba Lubba gange sariya dɔe te wɔju dɔ ne ke ŉ-dda ke se le.
21 Mare anji ke nje-singa-mɔngu unn mare tɔku biri er ke ɔɔy, ila me ba-kate te, ngaa pa na:

«Da kila Babilɔnn bbe-bo ke singa
toke be tɔ: Da tel kingae ang
ngaa.
22 Dew a koo kɔru ne-kem le nje-
kondeje bbe lei ang ngaa ddem, ndu
nje-nɔ paje ang ngaa ddem, kɔru
ne-to le nje-kɔlje mbula, ke nje-toje
tebbe ang ddem. Dew a kinga nje-
gusu ke aw dda mare kula kara bbe
lei ang ngaa ddem, dew a koo kɔru
ne ke daw duru biri-er te bbe lei ang
ngaa ddem.
23 Puru lambe a ndoko me bbe te lei
ang ngaa ddem,
dew a koo ndu basan de ke ngonn
mande
ke ń-taaje naa toke siki bbe lei ang
ngaa ddem,
mba nje-ne-labbeje ke bbe lei toje to
dewje ke ngeng ke dɔ nange
te,
ngaa ne-kumaje lei ke aw dda ereje
gel-dewje tɔyn.
24 Mba bbê lei a ń-kayn mese dewje
tɔyn ke ń-tɔlde dɔ nange te, ke mese
nje-kilaje mber-tar le Lubba, ke le
dewje le Lubba.»

19

Pa wal Lubba bbar me dara te

1 Goe te a, moo mare ndu bbar bo
toke ndu dewje ke banya me dara te
na:
«Aleluya! Kaji, piti, ke singa-mɔngu
toje to le Lubba leje.
2 Mba sariyaje laa ke naw ń-gange
toje ke dɔgɔle ddem, toje gate gate
ddem. Ń-gange sariya dɔ tɔku dene
nje-kaya te ke tuju dɔ nange ke kaya
laa, ngaa nila bare mese nje-kulaje
laa ke ń-tɔlde le dɔe te.»
3 Ngaa ń-tel ń-paje bbay na:
«Aleluya! Sa puru ke ɔn tɔku bbe le
aw tu ke ndɔ ke ndɔ.»
4 Tɔkuje ke dɔjoo gire sɔ le, ke neje
ke toje kem baa ke sɔ le ɔsuje mekeji
gɔlde nangê ngaa poloje Lubba ke
isi ngende-mbay te laa. Ń-paje na:
« Amem! Aleluya!»
5 Ngaa, mare ndu bbar ngende-
mbay te le na:
«Ɔsuje gaji Lubba leje, see nje-
kulaje laa tɔyn,
sese ke ngaji, ke nje ke bo ke aw
bbeeleje!»
6 Moo mare ndu toke ndu dewje ke
banya ddem, toke kɔru tɔku maann
ddem, toke kɔru ndi ke ndange ke
singa ddem. Ndu le na:
«Aleluya! Mba Ebbe-dewje Lubba,
Nje-singa-mɔngu aw ɔn bbe
ngaa.
7 N-ddaje rɔ-neel, jareje rɔje neelje,
n-piteje, mba kare kusu taa-naa le
Ngonn bate le ase ngaa, ngaa dene
laa le mɔse rɔe mban.
8 Dare nula kubbu len ke ndɔren
ngaa ne-yerew ɔru ang.»

Mba kubbu len le to kula-ddaje ke
gate gate ke dewje le Lubba ddaje.

9 Anji le pa arem na: «Uja tar
neenn maketuru te: ‹Rɔ-neel to le
dewje ke ń-bbarde kusu taa-naa te le
Ngonn bate!› » Goe te a, ń-pa narem
na: «To tarje le Lubba njaa.»

10 M-tee moso kɔ gɔle te ta poloe, a
ń-pa narem na: « E-dda neenn ang!
M-to nje-kula mari ddem, nje-kula
mare ngakɔinje ke aw ngemje tar-
najije le Jeju ddem. Lubba a maji
kare e-poloe!»

Tar-najije le Jeju toje to tarje ke
ddeeje dɔ nje-kilaje mber-tarje te le
Lubba bba aw paje.

Dew ke aal sunda ke nda

11 Goe te a, moo dara teyn, a moo
sunda ke nda. Dew ke aal sunda le
ria na Dew ke aw dda ne ke dɔgɔle,
Dew ke tɔkɔrɔ. Naw ń-gange sariya,
ngaa naw ń-dda ddɔ ddew ne te ke
gate gate.
12 Keme to toke puru ke aw ɔn.
Ejɔkudɔ banya banya toje dɔe te. Ń-
dda mare ri rɔe te, a ne ke kare baa
njaa ń-gere ri le.
13 Ngaa nula kubbu ke ngal ke to
mese tɔyn. Ria na Tar le Lubba.
14 Nje-ddɔje ke darâ isije dɔ sun-
daje te ke nda, ngaa aw ɔruje goe.
Dulaje kubbu len ke kura, ke nda,
ngaa ne-yerew ɔru ang.
15 Mare tɔku kiya ke ate in ta dew
te ke aal sunda le tee ta tuka ne gel-
dewje. Na kɔn dɔde ngeng nya. Na

tɔju wungu le Lubba ke nje singa-mɔngu, wungu laa ke aw wɔn to puru ddew mbɔyn te ke na mbɔyde ke gɔle toke le kande binye me ne kore maann binye te.
16 Ń-dda mare ri kubbu te laa ke ngal le ddem, benge te ddem na: «Mbay-dɔ-mbayje, ke Ebbe ebbe-dewjeje.»
17 Goe te a, moo mare anji ar taar me kare te. Nuru ekii ke singa nare eelje tɔyn ke aw ilaje me dara te na: «E-ddee e-mbɔnje naa mba tɔku kusu le Lubba,
18 mba kɔn tal tɔku mbayje, tal mbayje le mbambaje, ke tal nje-singa-mɔnguje. Tal sundaje, ke tal nje-kaalje sundaje le, tal dewje tɔyn, dewje ke toje to bbereje, ke dewje ke toje to bbereje ang, tal dewje ke ngaji, ke dewje ke bo.
19 Goe te a, moo da le, ke tɔku mbayje ke dɔ nange te, ke mbambaje lede. Ń-mbɔnje naa ta ddɔ ke dew ke isi dɔ sunda te le, ne ke mbambaje laa.
20 Duwa da le, ke nje-kila mber-tar ke to nje-ngem ke dda ne-mɔrije nɔe te bba ere ne nje ke endaji da laa to engo-nɔde te, ngaa aw poloje kɔr ke unda rɔ da le. Dungude joo kem ndake puru supere te ke aw ɔn.
21 Ń-tɔl keseje ke tɔku kiya ke in ta dew te ke isi dɔ sunda te tee le, ngaa eelje tɔyn ɔnje talde are mede ndann.

20

Tar kɔn-mbay bbal doro kara (1000)

1 Goe te a, moo mare anji in darâ aw ddisi. Nuwa ngaw kele ta tɔku buwa ke suren goto le, ke kula njamji ke ɔɔy jia te.
2 Nuwa da ke unda rɔ mar, ke to li ke lew, ke to esu, ke to Satan le, ngaa ń-tɔe ke kula njamji mba bbal doro kara (1 000).
3 Nilae tɔku buwa te ke suren goto le, ngaa nutu ta buwa le ń-lete dɔe te, mba kare nere gel-dewje ang ngaa, ndereng mba bbal doro kara le. Goe te a, da tute mba mare kare ngaji.
4 Goe te a, moo ngende-mbayje. Dare singa dewje ke isije dɔe te kare ń-gangeje sariya. Moo ndil dewje ke ń-tɔlde mba tar-naji le Jeju ke ń-paje ddem, mba tar le Lubba ddem. Moo ndil dede ke ń-mbeteje ta kɔsuje mekeje gɔlde nɔ da te le, ke nɔ kɔr te ke unda rɔ da le, are dɔsu endaji engo-nɔde te ang ddem, me jide te ang ddem le tɔ. Ń-ndolje ngaa dɔnje mbay ke Kiriste ase bbal doro kara (1 000).
5 Kese dewje ke oyje ndolje ang, ndereng bbal doro kara le ase. Yeenn to dɔngɔr ndol le dewje ke oy.
6 Rɔ-neel to le dewje ke eeje horo dewje te ke ndolje dɔngɔr ndol te le dewje ke oy. Ń-toje to dewje le Lubba njaa! Yo ke gɔl joo laa ee ke singa dɔde te ang. Da toje to nje-poloje le Lubba ddem, le Kiriste ddem, ngaa da kɔnje saa mbay bbal doro kara le.

Koso le Esu

7 Toke bbal doro kara le tunga a, da kɔru Satan key-kula te,
8 ngaa na kaw kere gel dewje kɔyn nange te ke sɔ tɔyn, yeenn pa na Goge, ke Magoge**. Na mbɔn dewje le mba dda ne ddɔ. Kɔrde banya toke enangara ta ba-kate.
9 Ń-taaje dɔ nange tɔyn, ngaa ń-gukuje dɔ gɔng le dewje le Lubba, ke dɔ tɔku bbe ke Lubba ndiki nya. A puru in darâ ddisi, ngaa ɔnde.
10 Ngaa dila esu ke nje-kerede le me ndake puru te ke supere to me te, lo te ke da le, ke nje-kila mber-tar ke to nje-ngem le eeje te. Da koo ndoo nya, kare, ke til, bbal ke bbal.

Dɔbɔyn Sariya

11 Goe te a, moo tɔku ngende-mbay ke nda, ke dew ke isi te. Nange, ke dara ɔtuje aynje nɔe te ke ddang, are dew tel oode ang ngaa.
12 Ngaa moo dewje ke oy, nje ke ngaji, ke nje ke bo, darje taar nɔ ngende-mbay te le. Ń-teyn maketu-ruje, a ń-tel ń-teyn mare maketuru

bbay, to maketuru tebbe. Ngaa ń-gange sariya dɔ dewje te ke oy ase kem kula ddade, ddew kara baa toke ye ke ń-dda maketuruje te le.
13 Ba-kate tee ke ninn dewje ke naynje mee te. Ngaa yo, ke lo le dewje ke oy teeje ke ninn dewje ke toje mee te, are ń-gange sariya dɔde te kara kare ase kem kula ddade.
14 Goe te a, dungu yo, ke lo le dewje ke oy me ndake puru te. Ndake puru le to yo ke gɔl joo laa.
15 Dew ke dinga ria maketuru tebbe te le ang a, dilae ndake puru te le.

21

Dara ke siki, ke nange ke siki

1 Goe te a, moo dara ke siki, ke nange ke siki. Mba dara ke dɔngɔr, ke nange ke dɔngɔr ikije, ngaa ba-kate goto ngaa.
2 Ngaa moo tɔku bbe ke maji tɔyn, ke to Jurusalam ke siki ke in rɔ Lubba te darâ aw ddisi. Tɔku bbe le to toke le dene ke dda mande ngaa ar dɔ gɔle te aw ngina ngaweje.
3 Moo ndu bbar ke singa ngende-mbay te le na: « Bbasine, key le Lubba to horo dewje te ngaa. Na dda bbe ke de, ngaa da toje to dewje laa. Ne Lubba njaa na kisi ke de, ngaa na to Lubba lede.
4 Na bɔru maann-nɔ tɔyn kemde te. Yo a goto ngaa. Ndoo, ekii, ke ne-wungu a gotoje, mba konn neje ndayje mban.»
5 Ngaa dew ke isi ngende-mbay te le pa na: «Oo! M-dda neje tɔyn toke siki ngaa.» Ń-pa na: «Uja tarje neenn maketuru te. Mba tarje lem to tarje ke tɔkɔrɔ, ngaa aseje kare dew unda mee dɔe te.»
6 Ngaa ń-pa narem na: «Bbaye ngaa! M-to Alpa, ke Omega, m-to kunn kutu ne ddem, dɔbɔyn ne ddem. Dew ke kunda ɔen a, ema, ma kare maann ke aw are tebbe nay baa. To maann ke aw in me nange te aw tee.
7 Dew ke tete ddɔ a, ma kare nejeenn le ddeeje to laa. Ma to Lubba laa, ngaa na to ngonnum.
8 A nje-bbeelje, nje ke tusuje me-kunn inyaje, nje-ne-ddaje ke maji ang, nje-tɔl dewje, nje-ddaje lo-to-majang, nje-kumaje, nje-poloje kɔr, ke nje-ngemje tɔyn, lo lede to me ndake puru ke supere to me te. Yeenn to yo ke gɔl joo laa.

Jurusalam ke siki

9 Goe te a, anji kara horo nje ke siri te ke uwaje engo ne-wunguje ke siri jide te le ddee pa arem na: «E-ddee are m-tɔji nje-ngaw le, dene le Ngonn bate le.»
10 Ndil uwam, ngaa anji le unnum aw sem dɔ ddingiri te ke bo, ngaa ndew. Ń-tɔjum Jurusalam, tɔku bbe ke maji tɔyn ke in darâ rɔ Lubba te aw ddisi le.
11 Ndoko le Lubba dda are Ju-rusalam le ndɔren. Ndɔnre laa le toke ndɔren le kɔr er ke gate ngeng, ke le kɔr er ke ria na jasepe ke are yerere.
12 Ndoko ke dila ń-guku ne dɔ tɔku bbe le ndeer ddem, ndew ddem. Ta ndoko le dɔku gire joo. Anjije dɔku gire joo arje ta ndokoje te le kara kara. Ń-dda rije ta ndokoje te le. To ri gel ngann Ijarayelje ke dɔku gire joo.
13 Ta ndokoje le mota toje er lo tee te le kare, mota toje er kande te le kare, mota er dagoo, mota er beer.
14 Dɔsu ndoko le dɔ erje te dɔku gire joo ke dungu ne gɔle, ngaa ń-dda ri nje-kayn-kulaje le Ngonn bate ke dɔku gire joo kare erje te ke dɔku gire joo le kara kara.
15 Anji ke aw pa sem tar le uwa mare ne ke daw dɔju ne ne jia te. Ne le toke le kare waa. Ń-dda ke ande. Nuwa ne le ta kɔju ne tɔku bbe le, ta ndokoje le, ke ndoko le.
16 Mbo-kare bbe le ee sɔ. Ngal laa, ke tate laa ase naa. Anji le ɔju bbe le ke ne-kɔju ne ke jia te le, a ngal laa, tate laa, ke ndew laa ase kilometere doro joo gire kɔr sɔ (2 400).
17 Nɔju ndoko le ddew kara baa toke gusu ke dewje aw ɔju ne ne a, ngal ase meren ji dew dɔ-siri gire joo.

18 Dɔsu ndoko le ke er ke ria na
jasepe, a ń-dda tɔku bbe le ke ande
ke yerew ɔru ang ngaa keme are
yerere.
19 Ń-dda kare er ke dɔsu ne gɔl
ndoko le ke erje dang dang ke gate
ngeng dare kura. Ń-dda kar dɔngɔr
er ke dɔsu ne gɔl ndoko le ke er
ke ria na jasepe, joo laa ke sapir,
mota laa ke kalseduwann, sɔ laa ke
emerode,
20 mi laa ke saredonikisi, misan
laa ke sarduwann, siri laa ke kiri-
jolite, jijoo laa ke beril, jikara laa
ke topaje, dɔku laa ke kirijoparaje,
dɔku gire kara laa ke yasente, dɔku
gire joo laa ke ametisite.
21 Ta ndokoje ke dɔku gire joo le
toje to mereje dɔku gire joo. Ta
ndoko kara a, ń-dda ke mere kara
baa. Ń-dda nate tɔku bbe le ke ande
ke yerew ɔru ang, ngaa keme are
yerere.
22 A moo key-polo-Lubba me tɔku
bbe te le ang. Mba, Ebbe-dewje
Lubba ke Nje-singa-mɔngu njaa, de
ke Ngonn bate a ń-toje to key-polo-
Lubba ke me tɔku bbe te le.
23 Duju kare, kare ɔsu, wase kare
neyn nda, bba kare me tɔku bbe le
ndoko ang. Mba ndoko le Lubba
a aw dda are mee aw ndoko, ngaa
Ngonn bate le a to puru ngel me tɔku
bbe te le.
24 Gel-dewje a njaje lo-kare te le
tɔku bbe le, ngaa tɔku mbayje ke dɔ
nange te a ddeeje ke ne-pitije lede
me te.
25 Ta ndokoje le a kutuje ndɔ kara
ang, mba lo teenn til a goto ngaa.
26 Dewje a ddeeje ke ne-pitije, ke
ne-kingaje le gel dewje me bbe te le.
27 Ne-yerew kara a kande me bbe
te le ang nyɔm. Dew ke nje-dda ne
ke ase koo ke kem ang, wase nje-
ngem a kande me bbe te le ang tɔ.
Nje ke ń-dda ride maketutu tebbe te
le Ngonn bate njaa ke karede baa a,
a kandeje me bbe te le.

22

1 Goe te a, anji le tɔjum ba ke
maanne aw are tebbe dew, keme
are yerere. Maann le ubba ngende-
mbay te le Lubba de ke Ngonn bate
le aw tee,
2 ngaa aw ula dann nate tɔku bbe
te le. Mbɔr maann te le er joo kem,
kake ke aw are tebbe dew to te. Me
bbal te kara a, kake le ande gɔl dɔku
gire joo. Neyn kara a, nande gɔl kara
kara. Kame to kuma kaji gel-dewje.
3 Mare ne ke ndu-ndɔɔl le Lubba a
to dɔe te a to ang ngaa.
Ngende-mbay le Lubba, ke le
Ngonn bate a toje me bbe te le. Nje-
kulaje le Lubba a poleje.
4 Da kooje keme ngaa ria a to engo-
nɔde te.
5 Til a goto ngaa. Dew a duju puru
lambe, wase a ngina kɔsu le kare
bba ta koo ne lo ang. Mba ndoko le
Ebbe-dewje Lubba njaa a kuru dɔde
te, ngaa da kɔnje mbay bbal ke bbal.

Jeju pa tar ddee laa

6 Goe te a, anji le pa arem na:
«Tarje neenn to tarje ke tɔkɔrɔ, ngaa
ase kare dew unda mee dɔe te.
Ebbe-dewje Lubba ke are Ndil laa
ddee dɔ nje-kilaje mber-tar te laa,
ula anji laa kare tɔju nje-kulaje laa
ne ke nayn ngɔsi baa ta ddee.
7 Jeju pa na: Oo, maw m-ddee
ngɔsi baa ngaa. Rɔ-neel to le dewje
ke aw ngemje tarje ke dila mbere me
maketuru te neenn!
8 Ema Jan njaa, moo neje neenn
ke mbim ddem, ke kem ddem. Ngaa,
goe te ke moo neje le ke mbim ddem,
ke kem ddem le a, m-tee moso nɔ gɔl
anji te ke aw tɔjum neje le ta poloe.
9 A ń-pa narem na: «E-dda neenn
ang! M-to nje-kula mari, ke nje-kula
mare ngakɔinje ke toje to nje-kilaje
mber-tar le Lubba, ke nje-kula mare
dewje ke ngemje tarje ke maketuru
te neenn. Lubba a maji kare e-pole.»
10 Goe te a, ń-pa narem na: « E-
kusu tarje le Lubba ke dila mbere
me maketuru te neenn ang. Mba
kare nayn ngɔsi baa ngaa.
11 Maji kare dew ke to gate gate
ang, to gate gate ang ke kete kete
bbay. Ngaa, nje-ne-yerew ddee to
nje-ne-yerew ke kete kete bbay. A

maji kare dew ke to gate gate, dda ne ke gate gate ke kete kete bbay. Ngaa maji kare dew ke sange rɔe mba Lubba a, sange rɔe ke kete kete bbay.»

12 Jeju pa na: « Oo, maw m-ddee ngɔsi baa. Maw m-ddee ke kuka le dew kara kara ase kula-ddae.

13 M-to Alpa, ke Omega. M-to dew ke dɔngɔr ddem, dɔbɔyn dew ddem. M-to kunn kutu ne ddem, dɔbɔyn ne ddem.

14 Rɔ-neel to le dewje ke aw tokoje kubbuje lede, ta kee ke ddew kusa kande kake ke aw are tebbe dew ddem, ta kande ke ta-ndoko me bbe te le ddem.

15 See dewje ke e-toje toke le bisije, nje-kumaje, ke nje-ddaje lo-to ma-jang, nje-tɔlje dewje, nje-poloje kɔr, nje ke ndikije ngem ddem, aw ereje ngem ddem, e-naynje ddaka nunn.

16 « Ema Jeju, mula anji lem kare pa tar najije neenn tɔyn arese me Egilisije te. M-to dew ke gel nuju te le Dabbiti. M-to endeterende ke ta lo-kare te ke ndoko nya.»

17 Ndil de ke dene ke nje-ngaw le, ń-paje na: «E-ddee!»

Maji kare dew ke oo tar neenn pa tɔ na: «E-ddee!»

Maji kare dew ke kunda ɔen ddee. Dew ke ndiki a, taa maann ke aw are tebbe dew le baa njaa ay!

Dɔbɔyn tar

18 Ema Jan, m-pa mare dew tɔyn ke oo tarje le Lubba ke dila mbere me maketuru te neennn: Bbo dew ila mare tar dɔe te a, Lubba a kare ne-kem-to-ndooje ke ń-pa tare maketuru te neenn oso dɔe te.

19 A bbo dew ɔru mare tarje ke dila mbere me maketuru te neenn ke ddang a, Lubba a kɔru kande kake ke aw are tebbe, ke tɔku bbe ke maji tɔyn ke ń-mɔse wɔju dɔe, ngaa ń-dda tare maketuru te neenn jia te ke ddang.

20 Dew ke pa tar-naji neje neenn le, pa na: «Tɔkɔrɔ, maw m-ddee ngɔsi baa.»

Amem! E-ddee, Ebbe-dewje Jeju!

21 Maji kare Ebbe-dewje Jeju dda ke se me-maji tɔyn.